

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง“ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และการจัดที่ดินทำกิน :
ยุทธศาสตร์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงของชาติ

โดย

โสภณ ชมชาญ และคณะ

พฤศจิกายน 2558

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเรื่อง“ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และการจัดที่ดินทำกิน :
ยุทธศาสตร์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงของชาติ

เอกสารประกอบเล่มที่ 3
การจัดที่ดินทำกินในต่างประเทศ
(ประเทศอิสราเอล และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม)

โดย

โสภณ ชมชาญ
กรณิศ นพรัตน์
โสภณ ทองปาน

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานฉบับนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

รายงานโครงการวิจัย เรื่อง “ปัญหาการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และการจัดที่ดินทำกิน : ยุทธศาสตร์ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อความมั่นคงของชาติ” มีจำนวน 5 เล่ม ดังนี้

1. เอกสารหลัก
2. เอกสารประกอบเล่มที่ 1 เรื่องการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย
3. เอกสารประกอบเล่มที่ 2 เรื่องการจัดที่ดินทำกินในประเทศไทย
4. เอกสารประกอบเล่มที่ 3 เรื่องการจัดที่ดินทำกินในต่างประเทศ (ประเทศอิสราเอลและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
5. เอกสารประกอบเล่มที่ 4 เรื่องความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และการจัดที่ดินทำกินในประเทศไทย

เอกสารประกอบเล่มที่ 3 “การจัดที่ดินทำกินในต่างประเทศ” ฉบับนี้มี 4 บท บทที่ 1 เป็นบทนำ ในบทที่ 2 เป็นการทบทวนการจัดที่ดินทำกินในประเทศอิสราเอล ซึ่งจัดที่ดินในรูปแบบคิบบุตซ์และโมชาฟ บทที่ 3 เป็นการจัดที่ดินทำกินในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งทบทวนถึงการปฏิรูปที่ดินในประเทศเวียดนามใต้ การปฏิรูปที่ดินในประเทศเวียดนามเหนือ ซึ่งยุติการดำเนินการภายหลังสิ้นสุดสงครามเวียดนาม ใน พ.ศ. 2516 หลังจากนั้นเป็นการทบทวนการจัดที่ดินเพื่อการเกษตร และการจัดที่ดินป่าไม้ ที่เริ่มดำเนินการหลังกฎหมายที่ดินประกาศใช้ใน พ.ศ. 2531 บทที่ 4 เป็นการสรุปสาระสำคัญในการจัดที่ดินของประเทศอิสราเอลและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
1. บทนำ	1
2. การจัดที่ดินทำกินในประเทศอิสราเอล	1
2.1 ความเป็นมาของการจัดที่ดินทำกิน	2
2.2 ข้อมูลทั่วไปของประเทศอิสราเอล	3
2.3 การจัดที่ดินทำกินในประเทศอิสราเอล	3
2.4 การบริหารงานจัดนิคมที่ดิน	7
2.5 การลงทุนของรัฐในการจัดนิคมที่ดิน	10
2.6 การบริหารในคิบูตซ์และโมซาฟ	10
2.7 ผลการดำเนินงานจัดนิคมที่ดิน	11
2.8 สถานการณ์ในปัจจุบัน	11
3. การจัดที่ดินทำกินในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	13
3.1 ระบบการปกครองของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	13
3.2 ข้อมูลทั่วไปของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	15
3.3 การปฏิรูปที่ดินในประเทศเวียดนามเหนือ	15
3.4 การปฏิรูปที่ดินในประเทศเวียดนามใต้	16
3.5 กฎหมายที่ดิน (Law on Land)	19
3.6 การจัดที่ดินเพื่อการเกษตร	20
3.7 การจัดที่ดินป่าไม้	21
3.8 ผลการดำเนินงาน	25
4. สรุป	27
4.1 การจัดที่ดินทำกินในประเทศอิสราเอล	27
4.2 การจัดที่ดินทำกินในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	27
4.3 บทเรียนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย	31
เอกสารอ้างอิง	33

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ประเภทของป่าไม้ในเวียดนาม	22
ตารางที่ 2 การจัดการป่าไม้โดยกลุ่มต่างๆ	22
ตารางที่ 3 เปรียบเทียบลักษณะของ Giao และ Khoan ของพื้นที่ป่าไม้	23
ตารางที่ 4 ขอบเขตของสิทธิในการใช้ที่ดินป่าไม้ที่ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรในฐานะ ผู้รับการจัดที่ดิน	24
ตารางที่ 5 เอกสารสิทธิในการใช้ประโยชน์พื้นที่ ป่าไม้ ถึง ธันวาคม 2010 (พ.ศ.2553)	26
ตารางที่ 6 เนื้อที่ป่าที่ MB และ SFE ทำสัญญาให้กับเกษตรกรรายครัวเรือนดูแลในป่าประเภทต่างๆ	26

สารบัญรูป

	หน้า
รูปที่ 1 โครงสร้างของกรมนิคมการเกษตร	9
รูปที่ 2 โครงสร้างการบริหารของคิปปุตซ์และโมซาฟ	12

บทที่ 1

แนวคิดและทฤษฎีในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

บทที่ 1

แนวคิดและทฤษฎีในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะป่าไม้เป็นระบบนิเวศที่ค้ำจุนรักษาคุณภาพของธรรมชาติ ในการอำนวยการประโยชน์ให้แก่มนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม หลากหลายประการ มีคุณค่ามหาศาลต่อความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์และสัตว์ ประโยชน์ทางตรงของป่าไม้ คือการให้ปัจจัย 4 แก่มนุษย์ ได้แก่ ไม้ อาหาร วัตถุเคมี เชื้อเพลิง ยารักษาโรค ประโยชน์ทางอ้อมของป่าไม้มีหลายประการ เช่น ให้ความชุ่มชื้นในอากาศ บรรเทาความรุนแรงของลม ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน บรรเทาอุทกภัย แหล่งเก็บกักน้ำ ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ที่พักผ่อนหย่อนใจ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน เป็นต้น (Allen; 1950: 151; Keating, 1992: 31 ; Wackernagel, 1994: 1 ; กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2545: 17-21) ด้วยความสำคัญดังกล่าวนี้รัฐจึงได้มีแนวคิดและกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ป่าไม้มาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นแนวคิดดังกล่าว การทบทวนในบทนี้จึงมี 6 เรื่อง คือ (1) ความหมายของการอนุรักษ์และหลักการอนุรักษ์ (2) ที่มาของอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ (3) การกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าไม้ของประเทศในภาพรวม (4) หลักเกณฑ์ในการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ของประเทศ (5) พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ และ (6) การบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของการอนุรักษ์

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1328) ได้ให้ความหมายคำว่าอนุรักษ์ คือ “การรักษาไว้ให้คงเดิม” ในขณะที่ เกษม จันทรแก้ว (2544 : 81) ได้ให้ความหมายว่า การอนุรักษ์หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างสมเหตุสมผล เพื่อการมีตลอดไป นอกจากจะใช้เพื่ออุปโภคบริโภคแล้ว ยังรวมถึงการเก็บ การฟื้นฟู และพัฒนาให้ดีขึ้น ส่วน นิวัติ เรืองพานิช (2546 : 149-150) ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่าเป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุดและใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกัน ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้ แต่ต้องนำมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะอีกด้วยในส่วนหลักการอนุรักษ์นั้น เกษม จันทรแก้ว (2544 : 81-82) ได้เสนอหลักการอนุรักษ์ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. การใช้แบบยั่งยืนหรือใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด คือ การพิจารณาอย่างรอบคอบ และวางแผนการใช้ทรัพยากรแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสมบัติเฉพาะตัวของทรัพยากร ซึ่งเมื่อใช้แล้วต้องไม่ทำให้เกิดความด้อยประสิทธิภาพจนไม่สามารถนำมาใช้ได้อีกหรือส่งผลกระทบต่ออนาคตทรัพยากรในอนาคต

2. การสงวนหรือประหยัดของที่หายาก หมายความว่า การใช้ทรัพยากรใดควรพิจารณาปริมาณของทรัพยากรนั้น ถ้าทรัพยากรมีน้อยหรือหายากก็ควรเก็บรักษาหรือสงวนเอาไว้มิให้สูญหายไป หรือทรัพยากรอยู่ในสภาพที่พอจะใช้ได้ก็ควรใช้ต่อไปและใช้อย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย

3. การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น กล่าวคือ ทรัพยากรใดเมื่อมีการใช้แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรม จำเป็นต้องทำการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้สามารถนำมาใช้ได้ต่อไป

ในขณะที่ นิวัติ เรืองพานิช (2556: 131) ให้หลักการไว้ว่าในการจัดการป่าอนุรักษ์จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานทางนิเวศวิทยาเป็นหลักสำคัญ และมีหลักการที่จำเป็นต้องเน้น คือ ให้คงไว้ซึ่งสภาพธรรมชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยพยายามให้กระทบต่อระบบธรรมชาติน้อยที่สุด เพื่อรักษาคุณภาพของระบบเอาไว้ การใช้ประโยชน์จึงควรกระทำเท่าที่จำเป็นตามศักยภาพของพื้นที่เท่านั้น

1.2 ที่มาของอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

จากความสำคัญของป่าไม้ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่กล่าวข้างต้น จึงได้มีแนวคิดในการกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ โดยเริ่มต้นด้วยการกำหนดที่มาของอำนาจในการดำเนินการทั้งการตรากฎหมาย หรือใช้มติคณะรัฐมนตรี รวมทั้งจัดทำระเบียบต่างๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่องตามลำดับเวลา ดังนี้ ในปี พ.ศ. 2481 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481¹⁾ มาตรา 11 ได้ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือจับจอง ก่อสร้าง แผ้วถางป่า ต่อมาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484²⁾ ความหมายของ “ป่า” ตามความในมาตรา 4 แห่งกฎหมายฉบับนี้คือ ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดินนอกจากนี้ มาตรา 54 ได้ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า ใน พ.ศ. 2503 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503³⁾ ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในพ.ศ. 2503 แล้วได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504⁴⁾ และ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507⁵⁾ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 ใน พ.ศ. 2528 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528⁶⁾ ที่ช่วยเหลือประชาชนที่เข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยออกหนังสือให้มีสิทธิทำกินชั่วคราว หรือ ส.ท.ก. ต่อมาใน พ.ศ. 2532 ได้มีการประกาศใช้พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532⁷⁾ ให้มีการยกเลิกการให้สัมปทานป่าไม้ หลังจากนั้นมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535⁸⁾ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 นอกจากนี้ยังมีมติคณะรัฐมนตรีอีกจำนวนมากเช่น (1) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 27 กรกฎาคม 2525 เรื่องการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย ที่กำหนดให้สงวนรักษาลุ่มน้ำ ชั้นที่ 1 ไว้เป็นต้นน้ำลำธารไม่ให้นำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น (2) มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 ธันวาคม 2528 เรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ที่กำหนดพื้นที่ป่าไม้ไว้ร้อยละ 40 ของเนื้อที่ประเทศ เป็นต้น

1.3 การกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าไม้ของประเทศในภาพรวม

ถึงแม้ว่าจะมีการตรากฎหมายให้มีที่มาของอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2481 เป็นต้นมาก็ตาม การกำหนดพื้นที่ป่าไม้วัดควรจะมีสัดส่วนต่อเนื้อที่ประเทศมากน้อยเพียงใดนั้น เพิ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2504 ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ที่กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 50 ของเนื้อที่ประเทศ และอาจลดลงเหลือ 125 ล้านไร่ หรือร้อยละ

¹⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 ลงวันที่ 3 เมษายน 2482

²⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 65 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2491

³⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 ตอนที่ 108 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2503

⁴⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 78 ตอนที่ 80 ลงวันที่ 3 ตุลาคม 2504

⁵⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 ตอนที่ 38 ลงวันที่ 28 เมษายน 2507

⁶⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 102 ตอนที่ 124 ลงวันที่ 11 กันยายน 2528

⁷⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 106 ตอนที่ 8 ลงวันที่ 14 มกราคม 2532

⁸⁾ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535

38.9 เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2503: 55) สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 50 นี้ ได้ใช้เป็นเป้าหมายมาจนถึงปี พ.ศ. 2528 เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติวันที่ 3 ธันวาคม 2528 เรืองนโยบายป่าไม้แห่งชาติที่กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยให้พื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 นั้น เป็นป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 และป่าเพื่อการอนุรักษ์ ร้อยละ 15 ก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะมีมติดังกล่าวนั้น คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ (2526: 1) ได้มีมติจำแนกประเภทที่ดินของประเทศให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ รวมทั้งคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน (2528: 1-6) ได้มีมติกำหนดเป้าหมายการจำแนกที่ดินของประเทศไว้ให้พื้นที่ป่าไม้มีเนื้อที่ ร้อยละ 40 ของประเทศเช่นเดียวกัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการประกาศใช้แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2557 : 2) ในแผนแม่บทดังกล่าวได้กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้อย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศภายใน 10 ปี

1.4 หลักเกณฑ์ในการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ของประเทศ

ในการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ของประเทศร้อยละ 40 ของเนื้อที่ประเทศตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 ธันวาคม 2525 นั้น ได้ยึดหลักเกณฑ์ 3 ประการคือ (1) หลักการใช้ที่ดิน ซึ่งใช้ความลาดชันของพื้นที่ที่เกิน 35 % เป็นข้อกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าไม้ (2) หลักการจัดการป่าไม้ โดยคำนวณผลผลิตจากป่าให้มีไม้ใช้ภายในประเทศอย่างเพียงพอ และ(3) หลักการจัดการลุ่มน้ำ โดยประเมินปริมาณน้ำจากพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารที่ต้องเก็บรักษาไว้ให้มีน้ำใช้อย่างเหมาะสม (คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ, 2533 : 68-70)

หลักการข้อ (1) และ (3) นั้นสอดคล้องกับแนวคิดของการวางแผนการใช้ที่ดินที่ยึดหลักขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity) หรือศักยภาพในการรองรับในการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ของ Vogt (1949: 21) ที่เน้นให้เห็นว่าข้อจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อมจะมีผลต่อการใช้ที่ดินในอนาคต

การวางแผนการใช้ที่ดินในประเทศไทยที่ใช้เป็นกรอบในการตัดสินใจว่าพื้นที่ใดควรจะเป็นพื้นที่ป่าไม้นั้น ที่สำคัญมีปรากฏโดยการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 27 กรกฎาคม 2525 ที่แบ่งออกเป็น 5 ชั้น พื้นที่ที่ควรจะต้องเก็บรักษาไว้เป็นป่าไม้ต้นน้ำลำธารคือ ชั้น 1 A และการจำแนกสมรรถนะที่ดิน ที่ดำเนินการโดย กรมพัฒนาที่ดิน (Gallup,et.al,1976 : 1-18) โดยจำแนกที่ดินออกเป็น 8 ชั้น ที่ดินชั้นที่ 6 ถึงชั้นที่ 8 สมควรเก็บรักษาไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้

1.5 พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์

หลังจากคณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 แล้วได้มีการจำแนกพื้นที่ป่าไม้เป็นป่าเศรษฐกิจและป่าอนุรักษ์ ซึ่งกรมป่าไม้ (2537: 48) ได้ให้ความหมายของป่าเพื่อการอนุรักษ์ ไว้ว่า “ป่าที่รัฐได้กำหนดไว้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นต้น”

ในปัจจุบัน กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1) ได้จำแนก ป่าอนุรักษ์ ออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี และ (3) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามนโยบาย โดยมีรายละเอียดแต่ละประเภท ดังนี้

(1) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

(2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ชั้น 1 ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535

(3) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามนโยบาย ได้แก่ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ และสวนรุกขชาติ

ในกรณีของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีนั้นเป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนกับพื้นที่ป่าประเภทอื่นๆ

1.6 แนวคิดการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ของไทยนั้น ได้มีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้น ในปี พ.ศ. 2439 สังกัดกระทรวงมหาดไทย และโอนมาสังกัดกระทรวงเกษตรธิการในปี พ.ศ. 2464 ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการจัดตั้งกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชโดยแยกจากกรมป่าไม้ภารกิจหลักของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชคือการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และในปี 2546 ได้โอนกรมป่าไม้ไปสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนถึงปัจจุบัน

จากปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ในอดีตถึงปัจจุบันนั้นผลการศึกษาหลายชิ้นพบว่าเกิดจากบริหารจัดการจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว ไม่มีการมีส่วนร่วมจากประชาชน (สมศักดิ์ สุขวงศ์, 2531: 29; World Bank, 1991: 11 ; สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552: 10 คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป, 2554 ; 2) แนวความคิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมนั้นได้มีการเสนอพระราชบัญญัติป่าชุมชนมาแล้วหลายครั้งแต่ก็ยังไม่สามารถจะผ่านเป็นกฎหมายบังคับใช้ได้ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์แห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (2546: 42-43) ได้สำรวจงานภาคพื้นต่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ จากนักวิชาการ นักการเมือง เจ้าหน้าที่องค์กร ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป พบว่าต่างก็มีทัศนะที่คล้ายคลึงกันว่าหากจะให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มีประสิทธิภาพแล้ว จำเป็นจะต้องมีการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งตัวอย่างที่ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช นำมาใช้ร่วมกับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร คือ โครงการจอมป่า โดยความร่วมมือของภาคประชาชนทำให้การอนุรักษ์ผืนป่าตะวันตกมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2551: 1)

จากการทบทวนทั้งหมดรวม 6 เรื่องนี้ จะสรุปได้ว่า เนื่องจากป่าไม้มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แนวคิดการอนุรักษ์จึงได้เริ่มต้นโดยกำหนดที่มาของอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ คือการตรากฎหมาย และมีมติของคณะรัฐมนตรี การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในภาพรวมได้เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2481 แต่การกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าไม้มีความชัดเจนเมื่อมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี 2504 ที่กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ จนถึงเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติโดยกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เป็นป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 และป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 15 เกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศนั้นมี 3 ประการ คือ (1) หลักการใช้ที่ดิน (2) หลักการจัดการป่าไม้ และ (3) หลักการจัดการลุ่มน้ำ เกณฑ์ข้อ 1 และ 3 นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของการวางแผนใช้ที่ดินตามขีดความสามารถในการรองรับ หรือศักยภาพในการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ (Carrying Capacity) ซึ่งปรากฏในรายละเอียด การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ หรือ การจำแนกสมรรถนะที่ดินว่าพื้นที่ใดควรเป็นพื้นที่ป่าไม้ หลังจากคณะรัฐมนตรี มีมติเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ “แล้วได้มีการกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ขึ้นโดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี และ (3) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามนโยบาย ในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้นได้มีผลการศึกษา และข้อเสนอแนะว่าหากต้องการให้การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มีประสิทธิภาพแล้ว จำเป็นต้องมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน เช่น ตัวอย่างโครงการที่ประสบความสำเร็จ คือ โครงการจอมป่า ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชร่วมกับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และภาคประชาชนในผืนป่าตะวันตก”

เอกสารอ้างอิง

1. กรมป่าไม้. 2537. **98 ปี กรมป่าไม้**.
2. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2545. **การสร้างสมรรถนะการตัดสินใจทางสิ่งแวดล้อมขององค์กรท้องถิ่น**. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
3. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2556. **ข้อมูลสถิติอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช 2556**. www.dnp.go.th สืบค้นวันที่ 12 เมษายน 2558.
4. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2557. **แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน**.
5. เกษม จันทรแก้ว. 2544. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ.
6. คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ. 2526. **นโยบายและมาตรการ การจัดที่ดินการใช้ที่ดิน หรือการพัฒนาที่ดินและสถานการณ์ที่ดินในปัจจุบัน**. มติคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2525 กรมที่ดิน.
7. คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ. 2533. **รายงานผลการดำเนินงาน ปี 2532-2533 กองแผนงาน**. กรมป่าไม้.
8. คณะกรรมการพัฒนาที่ดิน. 2528. **นโยบายการใช้ที่ดิน**. มติคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน ในการประชุม ครั้งที่ 7/ 2528 วันที่ 28 ตุลาคม 2528 กรมพัฒนาที่ดิน.
9. คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป. 2554. **เอกสารหลักสมัชชาปฏิรูประดับชาติ ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2554**. สำนักงานปฏิรูป (สปช.) นนทบุรี.
10. นิวัติ เรืองพานิช. 2546. **การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม**. เฉลิมชาญการพิมพ์ กรุงเทพฯ.
11. นิวัติ เรืองพานิช. 2556. **ป่าและการป่าไม้ในประเทศไทย**. บริษัท ยูโอเพ่น จำกัด กรุงเทพฯ.
12. มุลนิธิสืบนาคะเสถียร. 2551. **โครงการจอมป่า : เพื่อรักษาป่าใหญ่ในตำนาน**. กรุงเทพฯ.
13. ราชบัณฑิตสถาน. 2542. **พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542**. โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์ปัลลิตะชั่น จำกัด.
14. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์แห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก. 2546. **นานาชาติต่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์**. ข่าวสารป่ากับชุมชน ปีที่ 10 (ฉบับที่ 18) มีนาคม 2546.
15. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. **ข้อเสนอแนะ เรื่องการพัฒนานโยบายป่าไม้ให้เป็นนโยบายสาธารณะและการแก้ไขการรุกป่า ต่อคณะรัฐมนตรี วันที่ 29 กันยายน 2552**.

16. สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2531. *การจัดการป่าไม้เพื่อแก้ปัญหาป่าไม้*. ในเอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง คนกับป่าไม้ : สถานการณ์ ปัญหาและอนาคต จัดโดย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
17. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2503. *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)*.
18. Allen, S. W.1950. *An Introduction to American Forestry*. McGraw-Hill Book Company, Inc., New York.
19. Gallup, D.L., Kashemsanta, S. and Pimpand A .1976. *Soil Survey Interpretation Handbook for Northeast Thailand. Part II. Land Capability Classification*. Soil Survey Report No.60 Land Development Department. Bangkok.
20. Keating, M. 1993. *The Earth Summit's Agenda For Change*. The Center for Our Common Future. Switzerland.
21. Vogt, W .1949. *Road to Survival*. Victor Gollancy Ltd. London.
22. Wackernagel, M. 1994. *The Ecological Footprint and Appropriate Carrying Capacity :A Tool for Planning Toward Sustainability*. Vancouver, Canada. University of British Columbia.
23. World Bank. 1991. *Study of Conservation Forest Area Demarcation, Protection, and Occupancy in Thailand. Executive Summary*. Prepared by MIDAS Agronomics Company, Ltd. Bangkok.

บทที่ 2

นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย

บทที่ 2

นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน มีนโยบายที่กำหนดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเหตุการณ์ต่างๆ การทบทวนจะดำเนินการในลักษณะจดหมายเหตุ (Chronicle) ตามลำดับเวลารวม 14 ระยะ คือ

อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ว่า การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เป็นกิจกรรมด้านหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทย จึงได้ทบทวนความเป็นมาไว้เป็นเบื้องต้น โดยมีช่วงเวลาดังต่อไปนี้

- (1) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญ ก่อนมีการสถาปนากรมป่าไม้ (พ.ศ. 2417-2538)
- (2) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญภายหลังการสถาปนากรมป่าไม้ (พ.ศ. 2539-2475)
- (3) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (พ.ศ. 2475-2504)
- (4) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ภายหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 11 รวม 11 ระยะ (พ.ศ. 2504-ปัจจุบัน)

2.1 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญก่อนสถาปนากรมป่าไม้ (พ.ศ. 2417-2438)

ด้วยเหตุที่ว่า การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เป็นกิจกรรมด้านหนึ่งของการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทยที่ดำเนินการมาเป็นเวลานาน เพื่อให้เห็นลำดับการพัฒนาป่าไม้และการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง ในหัวข้อนี้จะทบทวน 2 เรื่อง คือ (1) ความเป็นมาของการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทย และ (2) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญ ดังนี้

2.1.1 ความเป็นมาของการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทย

อภิชาติ ขาวสะอาด (2531: 87-90) ได้ทบทวนถึงการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทยไว้ว่า “กิจการป่าไม้หรือวิชาการด้านป่าไม้ในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าได้เริ่มต้นและพัฒนามาจากการทำไม้หรือการค้าไม้สักในทางภาคเหนือของประเทศเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2383 โดยมีชาวจีน พม่า และ เงี้ยว (ไทยใหญ่) ขออนุญาตจากเจ้าผู้ถือครองนครต่างๆ ในหัวเมืองทางเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน และ ลำปาง ให้เข้าไปตัดฟันไม้สักออกจากป่า โดยเสียเงินค่า “ต่อไม้” ให้แก่เจ้าผู้ครองนครที่เป็นเจ้าของป่า หลังจากทีรัฐบาลไทยได้ตกลงทำสนธิสัญญาบาวริง (Bowring Treaty) เพื่อการค้าขายกับอังกฤษใน พ.ศ. 2398 ชาวอังกฤษและคนในบังคับ ได้แก่ พม่า เงี้ยว และมอญได้เข้ามาร่วมดำเนินการทำไม้สักมากขึ้น บริษัท บริติชบอร์เนียว (British Borneo Company, Ltd.) เข้ามาเริ่มดำเนินการกิจการป่าไม้ในประเทศไทยใน พ.ศ. 2407 โดยรับซื้อไม้จากพวกที่ทำไม้อยู่ก่อนแล้ว ใน พ.ศ. 2425 กัปตันเฮช เอ็น แอนเดอร์เซน (Captain H.N. Andersen) กัปตันเรือชาวเดนมาร์กซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกัปตันเรือสำเภา บรรทุกสินค้าระหว่างประเทศของไทย ในรัชกาลที่ 4 ชื่อเรือ “ทูลกระหม่อม” ได้บรรทุกไม้สักจากไทยไปขายยังเมืองลิเวอร์พูล (Liverpool) ประเทศอังกฤษเป็นครั้งแรก ปรากฏว่าไม้สักที่บรรทุกไปขายได้ราคาดีมากและ

หมดภายในเวลาอันรวดเร็ว ได้กำไรมากกว่าร้อยละ 100 ทำให้เป็นที่เลื่องลือกันในตลาดยุโรปถึงความงดงามของไม้สักชั้นดีจากเมืองไทย จึงได้มีบริษัทต่างๆ ในยุโรปสั่งจองซื้อไม้สักจากประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

ใน พ.ศ. 2426 รัฐบาลไทยได้เริ่มอนุญาตให้ชาวยุโรปเข้ารับสัมปทานทำไม้สักในประเทศไทยได้ และในช่วงเวลาเดียวกันคือหลังจาก พ.ศ.2428 เป็นต้นมามากก็ได้ปิดป่าสัก ไม่ให้มีการทำไม้ เนื่องจากสภาพป่าสักเสื่อมโทรมลงมาจากการทำไม้ของบริษัทต่างชาติ ความต้องการไม้สักในหมู่ประเทศยุโรปจึงมีมากขึ้น ทำให้บริษัทต่างชาติเริ่มเข้ามาลงทุนทำไม้สักเพิ่มขึ้น บริษัท บริติชบอร์เนียว ได้รับสัมปทานทำไม้สักใน พ.ศ.2432 บริษัทบอมเบย์เบอร์มา (Bombay Burma Trading Corporation,Ltd.) ของอังกฤษ ซึ่งเป็นบริษัทใหญ่และมีอิทธิพลมากในประเทศพม่าเข้ามาใน พ.ศ. 2432 ต่อจากนั้นก็บริษัทสยามฟอเรสต์ (Siam Forest Company, Ltd.) หรือบริษัทแอ่งโกลไทย จำกัด ในปัจจุบัน บริษัทอีสต์เอเชียติก (East Asiatic Co.) ของเดนมาร์ก ใน พ.ศ. 2437 บริษัทหลุยส์ดีเลียวโนเวนส์ (Louis T.Leonowens Ltd.) ซึ่งแยกมาจากบริษัท บริติชบอร์เนียวใน พ.ศ. 2439 ต่อมาบริษัทของคนไทย คือ บริษัทลำคำ และบริษัทกิมเซงหลี ได้รับสัมปทานทำไม้สักจากป่าต่างๆ จากเจ้าเมืองเพิ่มขึ้น การทำไม้สักจึงได้ขยายออกไปถึงจังหวัดอื่นๆ ที่มีไม้สักอยู่

การได้สัมปทานทำไม้สักเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการแก่งแย่งการทำไม้ในแต่ละแปลงสัมปทานมีการขัดผลประโยชน์ระหว่างบริษัทต่อบริษัทและบริษัทต่อเจ้าเมืองต่างๆ จึงเกิดเรื่องร้องทุกข์และฟ้องร้องไปยังรัฐบาลอยู่บ่อยๆ ใน พ.ศ. 2438-2439 รัฐบาลจึงได้จ้างผู้เชี่ยวชาญป่าไม้ชาวอังกฤษ ซึ่งมาสำรวจและวางโครงการการจัดการป่าไม้ในประเทศพม่าให้แก่รัฐบาลอังกฤษ ชื่อ มร.เฮช สเลด (H.Slade) มาสำรวจการทำไม้และปัญหาต่างๆ ในการให้สัมปทานทำไม้แก่บริษัทต่างๆ ในภาคเหนือของประเทศ

ในเวลาต่อมา มร.เฮช สเลด รายงานกราบทูลพระเจ้านั่งยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยซึ่งกรมป่าไม้ (มปป: 1-7) ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไว้ ดังที่นำมาแสดงในกรอบที่ 1 สมเด็จพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานภาพ เสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ได้ทรงเห็นด้วยและสนับสนุนข้อเสนอแนะของ มร.สเลด และได้ทรงนำรายงานดังกล่าวขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เพื่อทรงพิจารณา เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2439 (รัตนโกสินทร์ศก 115) พระองค์ได้มีพระราชหัตถเลขาตอบกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2439 ที่ได้ัญเชิญมา แสดงไว้ในกรอบที่ 2

รัฐบาลจึงได้สถาปนากรมป่าไม้ขึ้น มีสำนักงานอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยยึดถือ วันที่ 18 กันยายน 2539 เป็นวันสถาปนา ในขั้นแรกกรมป่าไม้ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย มร.เฮช สเลด เป็นเจ้ากรมหรืออธิบดีกรมป่าไม้ คนแรกของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองป่าไม้ บำรุงส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของป่าและจัดวางโครงการจัดการป่าไม้ตามหลักวิชาการที่ถูกต้องใน พ.ศ. 2440-2443 รัฐบาลได้ดำเนินการเจรจา และได้รับโอนกรรมสิทธิ์พื้นที่ป่าและการอนุญาตให้สัมปทานทำไม้จากเจ้าเมืองต่างๆ ให้มาเป็นสมบัติของแผ่นดิน เพื่อที่รัฐบาลจะได้ดำเนินการกิจการป่าไม้สักเอง รัฐบาลได้ยินยอมจ่ายเงินส่วนแบ่งค่าต่อไม้กิ่งหนึ่งของที่เก็บได้ทุกปีให้แก่เจ้านายฝ่ายเหนือที่เคยได้รับอยู่ จากนั้นรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติและกฎหมายป่าไม้ต่างๆ เกี่ยวกับระเบียบการทำไม้ การป้องกันรักษาป่าไม้ การตั้งค่าภาษี เป็นต้นได้มีการปรับปรุงแก้ไขสัญญาอนุญาตทำป่าไม้สักกับบริษัทต่างๆ ให้รัดกุมเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด และถูกต้องตามหลักวิชาการมากยิ่งขึ้น ทั้งให้ทำสัญญาอนุญาตทำไม้สัญญาละ 6-12 ปี ต่อมาได้ขยายเวลาสัญญาออกเป็นสัญญาละ 15 ปี ตามหลักการจัดการป่าสัก โดยวางโครงการตัดฟัน 30 ปี เริ่มต้นใน พ.ศ. 2451 ต่อมาใน พ.ศ. 2453 ได้ย้ายที่ทำการกรมป่าไม้จากจังหวัดเชียงใหม่มาอยู่ที่กรุงเทพฯ และได้ย้ายสังกัดจากกระทรวงมหาดไทยไปขึ้นกับกระทรวงเกษตราธิการ หรือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2464

กรอบที่ 1

“วันที่ 25 มิถุนายน รัตนโกสินทรศก 115/2438

ข้าพระพุทธเจ้า มีสเตอร์สละด เจ้าพนักงานป่าไม้ กราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงทราบฝ่าพระบาท*

1. ด้วยในเร็วเร็วนี้ข้าพระพุทธเจ้าจะได้ถวายรายงานในการที่โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าไปตรวจป่าไม้ฝ่ายเหนือ พร้อมด้วยความเห็นของข้าพระพุทธเจ้าที่จะจัดการป่าไม้ต่อไป ในรายงานฉบับนั้นข้าพระพุทธเจ้าจะกราบทูลการที่เกี่ยวกับป่าไม้หลายสิ่งหลายอย่างต่างๆ กันบางที่ข้อความสำคัญที่ควรจะต้องรับจัดทำก่อนการอื่นจะไม่ทันได้สังเกตหรือรอไว้จัดพร้อมกับเรื่องที่ไม่สู้จะสำคัญ เพราะเหตุนี้ข้าพระพุทธเจ้าขอพระทานแยกกราบทูลด้วยเรื่องอนุญาตให้รับเข้าทำป่าไม้เสียเรื่องหนึ่งก่อน เพราะข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าการอนุญาตให้รับเข้าทำป่าไม้เป็นหัวใจของการที่จะจัดป่าไม้ในกรุงสยามต่อไป

2. เพื่อจะกราบทูลชี้แจงให้ทรงทราบฝ่าพระบาทได้ละเอียด จำเป็นที่ข้าพระพุทธเจ้าจะต้องกราบทูลถึงแบบแผนวิธีการรักษาป่าไม้ในเมืองอื่นๆ ซึ่งเขาเล่าเรียนกันเป็นวิชาอย่างหนึ่ง คือ

ในป่าไม้สักที่ยังไม่มีผู้ใดตัดฟันเลยนั้น มีไม้สักใหญ่ๆ น้อยๆ ต่างๆ แลอายุของต้นสักเหล่านั้นต่างต่างกัน ถ้าพื้นที่ดินและลำน้ำที่จะตัดฟันลงลงมาได้โดยสะดวกแล้ว ถ้าเป็นไม้ที่ไม่ซำรุด ไม้สักเหล่านั้นก็มีราคาตามต้นโตใหญ่ต้นโตเล็ก ไม้สักเหล่านั้นตามที่เขาได้ทดลองมาแล้วนั้น ถ้าตัดไม้สักที่มีลำต้นพ้นจากดินขึ้นมาขนาดเล็กลงกว่า 4 ก้าว (เท่ากับ 6 ฟุต 6 นิ้ว) แล้วนับว่าเป็นอันเสียของดีเสียแล้ว

3. เจ้าพนักงานป่าไม้มีหน้าที่และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาโดยเฉพาะ 2 ประการ คือ (1) เจ้าพนักงานป่าไม้จะต้องถือว่าป่าไม้ทั้งปวงที่เขามอบให้รักษานั้น ไม่ใช่แต่เพียงว่าจะเปนครุฑสมบัติของชนชั้นนี้ ต้องนับว่าเปนครุฑสมบัติของบุตรหลานชั้นหลังๆ ต่อไปด้วยและควรจะตัดฟันไม้ในชั่วปีหนึ่งเฉพาะเพียงเท่าที่ไม่จะงอกงามขึ้นทดแทนกันได้ในปีหนึ่งนั้น (2) เจ้าพนักงานป่าไม้จะต้องจัดการให้ตัดฟันไม้โดยวิธีจะให้ค่อยได้ผลประโยชน์เจริญขึ้นทุกที

นั้นควรต้องถือว่าเปนครุฑสมบัติของหลวงที่ได้ลงทุนไว้แล้วในกาลก่อนช้านาน เพื่อให้ผลประโยชน์แก่คนที่เกิดในชั้นหลัง เพราะฉะนั้นบนหน้าที่ของเจ้าพนักงานป่าไม้จะต้องระวังรักษาทุนทรัพย์ของเดิมนั้นไว้ให้ดี จัดให้ได้ผลประโยชน์แก่ใครก็ได้มากตามแต่จะจัดได้ เก็บกินแต่กำไรไปเท่านั้น ไม่มีอำนาจที่จะจับต้องทุนทรัพย์ของเดิมนั้นได้เลย เจ้าพนักงานป่าไม้ควรต้องจัดให้ได้ว่าใครได้มากขึ้นคือจัดให้ตัดฟันไม้ให้ได้มาก ต้องคิดกะดูว่าอย่างมาจะได้เท่าใด แล้วจัดให้ตัดฟันเฉพาะเพียงเท่านั้นไม่ให้กว่าขึ้นไป การควรเป็นดังนี้เพราะฉะนั้นชั้นแรกจะต้องตรวจจัดว่าไม้ในป่าจะขึ้นได้ปีละเท่าใด แล้วจัดการอย่าให้ตัดฟันมากกว่าจำนวนนั้นขึ้นไปได้ ที่จะจัดเช่นนี้ เจ้าพนักงานป่าไม้จะวางการอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า “แผนทำการ” (หรือเรียกตามภาษาป่าไม้ฝ่ายอังกฤษว่า “เวกิงแพลน”) สำหรับป่าไม้ดังนี้วิธีจะตรวจอายุไม้สัก เจ้าพนักงานป่าไม้มีบงบงบมที่ออกมาตามต้นอย่างหนึ่ง ด้วยเจาะรูสอในลำต้นอย่างหนึ่งและวิธีอย่างอื่นๆ อีก ทราบได้ว่าปีหนึ่งไม้อายุเพียงใดงอกงามขึ้นได้เท่าใดเมื่อทราบได้ดังนี้แล้ว ก็อาจจะรู้ได้ดังนี้แล้ว ก็อาจจะรู้ได้ว่ากี่ปีต้นสักจึงจะใหญ่พอให้ตัดได้ แล้วเขาจึงนับต้นไม้แลแบ่งจัดต้นไม้ออกเป็น 5 ชนิด คือ

ชนิดที่ 1 ไม้ขนาดใหญ่กว่า 4 ก้าวขึ้นไป

ชนิดที่ 2 ไม้ขนาดแต่ 3 ก้าวขึ้นไปถึง 4 ก้าว

ชนิดที่ 3 ไม้ขนาดแต่ 2 ก้าวขึ้นไปถึง 3 ก้าว

ชนิดที่ 4 ไม้ขนาดแต่ 1 ก้าวขึ้นไปถึง 2 ก้าว

ชนิดที่ 5 เมล็ดที่เพิ่งงอกขึ้น

อายุของต้นไม้สักนั้น เขาได้ไต่สวนทดลองรู้แน่แล้วว่าตั้งแต่เวลาที่งอกขึ้นแล้ว 150 ปี จึงจะใหญ่เป็นไม้ต้นขนาด 4 ก้าว แลการที่แบ่งต้นไม้ออกเป็น 5 ชนิดเช่นนี้ ถ้าคิดถัวเสียว่าจะงอกขึ้นตามตามกันแล้วแล้วไม้ชนิดที่ 1 จะงอกโตขึ้นเป็นชนิดที่ 2 ชนิดที่ 2 เป็นชนิดที่ 3 ที่ 3 เป็นชนิดที่ 4 ที่ 4 เป็นชนิดที่ 5 ถัดขึ้นไปนั้นกินเวลาถึง 30 ปี เมื่อจัดตามวิธีนี้แล้ว ก็ตกลงคงเป็นว่า ถ้าจะทำไม้ป่าได้ถ้าตัดแต่ไม้ชนิดที่ 1 แล้ว ก็ยังคงเหลือไม้ในป่าอีก 4 ชนิด ก็ถ้าเราหยุดการตัดฟันเสีย 30 ปีแล้ว ไม้ชนิดที่ 2 ก็จะงอกเจริญขึ้นเป็นไม้ชนิดที่ 1 (เว้นเสียแต่ไม้ที่มีโรคตายไปเสียเองนั้น)

ถ้าต่อไปอีก 30 ปี ไม้ชนิดที่ 3 ก็คงจะงอกเจริญขึ้นเป็นไม้ชนิดที่ 1 ถึงจะตัดฟันก็ได้ดังนี้ เพราะฉะนั้นถ้าเรายอมให้ตัดฟันแต่เพียงไม้ชนิดที่ 1 แล้ว พอถึงกำหนดทุกทุก 30 ปี ป่าคงจะไม่เสียเลย คงจะยังมีไม้ดีเป็นประโยชน์เสมออยู่ แต่ถ้าหากว่ายอมให้ตัดฟันไม้ได้ทุกทุกชนิด นอกจากพวกที่ 1 แล้ว ก็แลเห็นได้ชัดว่าป่าจะเสียไปทุกทีๆ

การที่ว่ามาแล้วนี้เป็นตกลงว่าจะให้ตัดฟันไม้จำพวกที่ 1 ได้ทุกทุก 30 ปี แต่จะต้องนึกถึงด้วยว่าหน้าที่ของเจ้าพนักงานป่าไม้จะต้องจัดให้ได้ผลประโยชน์ทุกทุกปีด้วย ก็การที่จะจัดให้ได้ผลประโยชน์ทุกทุก ปีเช่นนี้ เจ้าพนักงานป่าไม้จะต้องแบ่งป่าไม้ออกเป็น 30 ส่วน จัดเป็นส่วนที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ต่อไปถึงส่วนที่ 30 แล้วแบ่งตัดฟันปีละส่วนทุกปีไป แลจัดส่วนป่าให้ได้ไม้เสมอกันตามแต่จะแบ่งได้ด้วยส่วนหนึ่ง 30 ปี ให้ได้ตัดครั้งหนึ่ง

* ใช้ข้อความตามต้นฉบับเดิม

กรอบที่ 1 (ต่อ)

4. ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบทูลมานี้ เป็น “แผนทำการ” ที่ถูกต้องอันควรจะใช้แต่จะจัดทำแผนเช่นนี้ต้องเสียเวลาช้านานจึงจะทำได้เรียบร้อย บางทีเจ้าพนักงานป่าไม้จะต้องตัดฟันไม้โดยเร็วไม่มีเวลาพอที่จะจัดทำแบบแผนให้เรียบร้อยได้ ถ้าเช่นนั้นเจ้าพนักงานป่าไม้จะต้องวางแผนสำหรับใช้เป็นทางทำการไปชั่วคราวหนึ่งก่อน เพราะถ้าจะทำไปโดยไม่มีแบบแผนอันใดแล้ว อาจจะทำป่าไม้ให้เสียไปได้ และเมื่อทำการล่องไปแล้วหลายปี บางทีจะเห็นว่า ตัดไม้มากกว่าส่วนที่ควรจะตัด แต่จะใช้แบบแผนอย่างใด ๆ ก็คงต้องถือแบบที่ว่าให้ตัดฟันได้แต่ไม้ชนิดที่ 1 แลให้แบ่งตัดฟันแต่เฉพาะส่วนหนึ่งของ 30 ส่วนที่แบ่งออกนั้นทุกทุกปีไป หรือถ้าจะไม่ตัดทุกปี สองปีจะให้ตัดฟันรวม 2 ส่วนครึ่งหนึ่ง ๆ ก็ได้ หรือจะรวมตัดเป็น 3 ปีตัด 3 ส่วน 5 ปีตัด 5 ส่วน 6 ปีตัด 6 ส่วนเป็นครั้งเป็นคราวไปก็ได้สุดแล้วแต่จะควรแก่การ แต่ถ้าจัดอย่างนี้ยังมีอันตรายอีกอย่างหนึ่งที่ว่าจำนวนไม้ตัดจะได้ต่างกันทุกปี

5. ข้าพระพุทธเจ้ามีความเสียใจ ที่จะต้องกราบทูลชี้แจงข้อความมายาวดังนี้ เพราะเป็นของที่เกี่ยวข้องกับวิชาไม้ส่วนทรงอ่านนัก บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าจะได้กราบทูลถึงเรื่องป่าไม้ในพระราชอาณาเขต สยามต่อไป คือ การที่จะจัดวางแผนทำการให้ล่องรอยโดยเรียบร้อยนั้นจำต้องเสียเวลาช้านานปี และถ้ายังไม่สิ้นสัญญาป่าไม้ที่รับเข้าทำกันอยู่ทุกวันนี้แล้ว จะจัดวางแผนให้มั่นคงลงอย่างใดคงไม่สำเร็จตลอดไปได้ แต่ในขั้นนี้ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควรวางแผนวิธีทำป่าไม้สำหรับใช้ในขั้นต้นขึ้นก่อน เพราะ เป็นของจำเป็นที่จะต้องมี ถ้าไม่จัดป่าไม้คงจะหมดเกินกว่าที่ควร

วิธีที่จะจัดในขั้นนี้ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควรจัดรวมป่าไม้ทั้งปวงในพระราชอาณาเขตเข้าเรียกว่าเป็นป่าเดียว แล้วแบ่งป่านี้ออกเป็น 30 ส่วน ส่วนที่จะแบ่งนี้กะให้มีไม้ที่จะตัดฟันออกให้ได้พอเท่า ๆ กัน และสัญญาป่าไม้ที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้มีกำหนด 6 ปี นับตั้งแต่ ร.ศ. 114 เป็นต้นไป เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควรแบ่งเนื้อที่ๆ มีป่าไม้สำหรับให้ตัดฟันไม่ดังนี้ คือ

แต่ ร.ศ. 114 ถึง ร.ศ. 119 แบ่งพื้นที่ป่าไม้เป็น 5 ส่วนยอมให้ตัดฟันแต่หนึ่งส่วน

แต่ ร.ศ. 120 ถึง ร.ศ. 125 แบ่งพื้นที่ป่าไม้เป็น 5 ส่วนยอมให้ตัดฟันแต่หนึ่งส่วน

แต่ ร.ศ. 126 ถึง ร.ศ. 131 แบ่งพื้นที่ป่าไม้เป็น 5 ส่วนยอมให้ตัดฟันแต่หนึ่งส่วน

แต่ ร.ศ. 132 ถึง ร.ศ. 137 แบ่งพื้นที่ป่าไม้เป็น 5 ส่วนยอมให้ตัดฟันแต่หนึ่งส่วน

แต่ ร.ศ. 138 ถึง ร.ศ. 143 แบ่งพื้นที่ป่าไม้เป็น 5 ส่วนยอมให้ตัดฟันแต่หนึ่งส่วน

แล้วตั้งแต่ พ.ศ. 144 ถึง ร.ศ. 149 จึงยอมให้ตัดฟันไม้ในป่าที่ยอมให้ตัดฟันในระหว่าง ร.ศ. 114 ถึง ร.ศ. 119 และให้ตัดได้แต่เท่านั้น นั้น ถ้าจัดได้เช่นนี้แล้วคงตกลงกันว่ารวมป่าไม้ทั้งพระราชอาณาเขตเข้าหมดด้วยกันแล้วแบ่งเป็น 5 ส่วน ตัดฟันได้แต่เฉพาะ 1 ส่วนเท่านั้น แต่ป่าไม้ในพระราชอาณาเขตทุกวันนี้ อยู่ต่างต่างกันหลายตำบล ใกล้กันบ้างไกลกันบ้างยากที่ข้าพระพุทธเจ้าจะประมาณให้ทรงทราบได้จริงทีเดียวว่าจะมีเนื้อที่ป่าไม้ในสยามสักเท่าใดตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้สวนได้ทราบความป่าไม้สักชุมชุมติดเนื่องกันไป ก็มีแต่ป่าข้างลำแม่น้ำคง (สาละวิน) ตำบลเดียว ก็ถ้ารวมป่าไม้เข้าด้วยกันทั้งหมดแล้วแบ่งเป็น 5 ส่วน ข้าพระพุทธเจ้าเข้าใจว่าป่าไม้ทางแม่น้ำคงจะได้สัก 2 ส่วน เป็นทางเขียงใหม่ส่วนหนึ่ง ทางเมืองนครลำปาง ลำพูน แพร่ รวมเป็นส่วนหนึ่ง ทางเมืองน่านหนึ่งส่วน ที่กะนี้คงไม่ผิดมากนัก

สัญญาป่าไม้ที่รับเข้าทำอยู่ทุกวันนี้ กว่าจะตกลงได้ผู้รับเข้าทำต้องเสียเงินทองมากและผู้เข้าทำก็ได้สัญญาว่า เมื่อสิ้นสัญญาแล้วจะให้ทำต่อไปด้วย เพราะฉะนั้นถ้าพบไม้ใหญ่เล็กอย่างใดไม่ว่าที่พอจะตัดได้ ผู้รับเข้าทำต้องรีบตัดเสียให้ได้หมดก่อนสัญญา ความจริงเป็นอย่างนี้ เว้นแต่ป่าทางเมืองน่านนั้น ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่ทราบเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้าจะประมาณดูเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า เวลานี้ถ้าแบ่งปันดาป่าไม้ทั้งปวงออกเป็น 10 ส่วน มีผู้รับเข้าทำแล้วไม่ต่ำกว่า 9 ส่วน พอล่องไปถึงปี ร.ศ. 119 เขาก็คงจะตัดฟันปันดาไม้สักที่มีอยู่ใน 9 ส่วนนี้หมด คงยังเหลือเป็นป่าที่ไม่มีอยู่แต่หนึ่งส่วน รวมกับป่าไม้ที่เหลืออยู่ทางเมืองน่านอีก 2 รวมเป็น 3 ส่วนของใน 10 ส่วน เท่านั้น คงไม่เหลือถึง 4 ส่วน ใน 5 ส่วน ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กะไว้วันนี้ได้ การป่าไม้เสียหายอยู่แล้วถึงเช่นนี้ คือเป็นที่เห็นได้ว่า เราได้ยอมให้เขาเข้าทำป่าไม้เกินกว่าที่เราควรจะยอมไปถึง 3 ส่วนครึ่งแล้ว เพราะฉะนั้นแต่ต่อไปถึง ร.ศ. 134 ไม่ควรจะยอมให้ผู้ใดตัดฟันไม้สักชนิดที่ 1 นั้นเลย เว้นเสียแต่ที่ป่าที่เขาได้รับสัญญาเข้าทำอยู่แล้วนั้นใช้แต่เท่านั้น การเสียหายที่ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลมาแล้วนี้ว่าไว้แต่เพียงว่าเขาคัดฟันแต่ไม้ใหญ่ชนิดที่ 1 ซึ่งใหญ่กว่า 4 ก่าขึ้นไป แต่สัญญาที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ยอมให้ตัดฟันไม้ขนาดต่ำกว่า 4 ก่าลงมายังเป็นอันตรายแก่ปากหนักเข้า แล้วมีหน้าซำยังมีการตัดฟันไม้เล็กชนิดที่ 3 ที่ 4 คือไม้ต่ำกว่า 1 ขึ้นไปถึง 3 ก่าอีกทุกปีๆ ยิ่งพาให้ป่ายับเยินเต็มที่ ไม่เล็กเช่นนี้เมื่อปีกลายล่องผ่านด่านชายนามาถึง 32000 ตัน ซ้ำยังราษฎรจะตัดฟันกันไว้ในพื้นบ้านเมืองอีกปีหนึ่งหลายๆ พัน เป็นที่ให้เห็นได้ว่า เรายอมให้ทำป่าไม้ของเราเกินกว่าที่ควรไปจนน่าสลดหวาดเสียใจ

จำนวนไม้ตัดฟันดังที่ข้าพเจ้ากราบทูลมาแล้วนี้ เป็นแต่การคาดหมายการที่เป็นอย่างนี้จะไม่รู้จะร้ายแรงดังที่แลเห็นและข้าพระพุทธเจ้าไม่อยากจะให้เป็นดังที่ตกพระทัยโดยไม่จำเป็นและหวังด้วย เกล้าฯ ว่าจะไม่เป็นไปดังที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำนายไว้วันนี้ แต่อย่างไรก็คิดแลเห็นชัดว่าเราได้ยอมให้สัญญารับเข้าทำเกินกว่าส่วนของป่าไม้ที่ควรจะอนุญาตให้ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าควรระมัดระวังในการที่เสื่อมเสียให้น้อยลง กล่าวคือในขั้นต้นควรจัดว่าจะไม่ยอมล่องตรวจอนุญาตให้ผู้ใดรับเข้าทำป่าไม้อีกต่อไปอย่างหนึ่ง ควรห้ามไม่ให้ตัดฟันไม้ในป่าที่ได้รับสัญญาอนุญาตอย่าง 1 ป่าที่เขาได้รับสัญญาอนุญาตแล้ว ควรอุสาห์จัดวางแผนให้ตัดได้แต่เฉพาะไม้ใหญ่ตั้งแต่ 4 ก่าขึ้นไปอย่าง 1 ห้ามไม่ให้ผู้ใดตัดไม้ขนาดเล็กเป็นอันขาดอย่าง 1

ถ้าถึงปี ร.ศ. 119 พอสิ้นสัญญาที่รับเข้าทำแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าหวังด้วยเกล้าฯ ว่าคงจะได้จัดการป่าไม้วางแผนทำการในป่าที่สำคัญๆ ได้โดยเรียบร้อยบ้าง แต่เมื่อถึง ร.ศ. 119 นั้น ไม้ขนาดใหญ่กว่า 4 ก่าขึ้นไปก็พอจะตัดฟันได้ ยังคงจะเหลือน้อย แต่บางทีจะพบป่าไม้ใหม่หรือจะพบปะทางที่จะหาผลประโยชน์แผ่นดินอย่างอื่นๆ อีกบ้าง

กรอบที่ 1 (ต่อ)

อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าต่อไปควรจะเก็บภาษีไม้ที่เขยนาทให้สูงขึ้นกว่าที่เก็บอยู่ทุกวันนี้ แต่ถ้าจะเก็บในเวลาที่เขาเก็บเข้าทำอยู่ตามสัญญาเดี๋ยวนี้นี้ พวกพ่อค้าป่าไม้ทั้งปวงคงจะร้องชดชวามไม่ยอมให้เก็บได้และทั้งไม่เป็นยุติธรรมด้วย เพราะเขาต้องเสียเงินในเวลาที่เขาทำสัญญามานานมาก โดยเชื่อว่าภาษีไม้จะเก็บอยู่คงที่เสมอไป แต่ถ้าเรางดการให้รับเข้าทำป่าไม้เสียคราวหนึ่งแล้ว เมื่อถึงเวลาที่จะยอมอนุญาตให้ใหม่ จะเรียกภาษีไม้ขึ้นอีกสักสองสามเท่าก็ได้ไม่ลำบากเลย เหตุอันนี้เป็นข้อที่จะได้เถียงในข้อที่ว่า การจะงดอนุญาตให้รับเข้าทำป่าไม้นั้นเป็นการดี คือถ่วงคแล้วต่อไปอีก 7 หรือ 8 ปี รัฐบาลจะเก็บเงินจากไม้สักได้มากขึ้นไปกว่าทุกวันนี้ถึง 2 เท่า 3 เท่า

อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบว่าการที่รัฐบาลสยามจะไม่ยอมอนุญาตให้รับเข้าทำป่าไม้นั้นไม่ใช่ว่าจะไม่ยอมได้เสมอไป เพราะผู้รับเข้าทำคงจะร้องว่า เจ้าของป่าไม้เขายอมให้ทำแล้วทั้งได้เสียเงินค่าตรา และค่าต่างๆ ให้แก่เจ้าของป่าและเจ้าพนักงานมากมายแล้ว ถ้าไม่มีเหตุผลที่มั่นคงจริงๆ ตกลงคงเป็นว่ารัฐบาลสยามคงต้องยอมอนุญาตให้ที่เขยนาททุกวันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯ ว่า เมื่อเขาขอทำป่าไม้แล้วจะไม่ยอมอนุญาตให้ใครจะได้ แต่ข้าพระพุทธเจ้าต้องขอว่าถ้าปารายใดที่พอจะงัดได้ข้อให้คงไว้ อย่ายอมอนุญาตให้รับเข้าทำต่อไป แต่การทั้งนี้ต้องแล้วแต่ว่าป่าไม้ในพระราชอาณาเขตรสยามจะเจริญไปภายหน้าเพียงใด

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ควรรีบออกประกาศเสียว่าตั้งแต่บัดนี้ต่อไปอีก 6 ปี รัฐบาลสยามจะไม่ลงดวงตราอนุญาตให้ผู้หนึ่งผู้ใดรับเข้าทำป่าไม้ตำบลใดใดเลย เมื่อสิ้นกำหนดแล้วป่าใดที่รัฐบาลได้ประกาศไว้ล่วงหน้าจะให้รับเข้าทำ จึงจะรับเข้าทำได้ ที่จะออกประกาศเช่นนี้เพื่อจะป้องกันไม่ต้องให้รัฐบาลสยามจำจะต้องลงดวงตราอนุญาตให้แก่ผู้ขอรับเข้า รับทำโดยเหตุผลที่อ้างว่าได้เสียเงินมากมายแล้วนั้น และเมื่อประกาศแล้วถ้าพ่อค้าไม้คนใดไปยอมเสียเงินก็เป็นความผิดของตนเอง จะให้รัฐบาลสยามรับผิดชอบอย่างใดไม่ได้ เห็นด้วยเกล้าฯ ดังนี้

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า (เซ็นชื่อ) เอช. สะเลด

พระสฤศดีพจนกร แปล "

ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2484 รัฐบาลไทยได้เพิกถอนสัมปทานการทำไม้สักจากบริษัทอังกฤษทั้ง 4 บริษัท ด้วยเหตุผลทางการเมืองและเพื่อพยุงฐานะทางการเงินของรัฐบาล รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทไม้ไทย จำกัด ขึ้นรับช่วงการทำไม้แทน หลังสงครามโลกใน พ.ศ. 2489 รัฐบาลจำเป็นต้องคืนสัมปทานป่าสักให้แก่บริษัททำไม้ต่างๆ ที่ยึดคืนมา และได้จัดตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ขึ้นแทนบริษัทไม้ไทยจำกัดใน พ.ศ. 2490 เพื่อดำเนินกิจการด้านป่าไม้ให้แก่รัฐบาลจนกระทั่ง พ.ศ. 2447-2498 สัมปทานป่าสักของบริษัทต่างๆ ได้สิ้นสุดลงและไม่ได้รับต่อสัญญา รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทป่าไม้ร่วมทุนขึ้น โดยรวมทุนจากบริษัททำไม้ทั้งหมดสัมปทานทั้ง 5 บริษัทเข้าด้วยกัน โดยรัฐบาลไทยถือหุ้นร้อยละ 20 นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งบริษัทป่าไม้จังหวัดขึ้น เพื่อรับทำไม้ในท้องที่จังหวัดนั้นๆ ป่าสักได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ทำหนึ่งส่วน บริษัทป่าไม้ร่วมทุนหนึ่งส่วน และบริษัทป่าไม้จังหวัดอีกหนึ่งส่วน จนกระทั่ง พ.ศ. 2503 เมื่อหมดสัมปทานรัฐบาลจึงได้มอบให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นผู้ดำเนินการทำไม้สักทั้งหมด ยกเว้นสัมปทานป่าสักของเอกชนที่อายุสัญญาที่เหลืออยู่บริษัททำไม้ต่างชาติทั้ง 5 บริษัทก็ได้ปิดกิจการลง

กรอบที่ 2

พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งกรมป่าไม้

“ที่ 62/385

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันที่ 18 กันยายน รัตนโกสินทรศก 115

ถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ด้วยจดหมายที่ 88/19337 ลงวันที่ 6 เดือนนี้ ส่งรายงาน มิสเตอร์สเลด ตรวจการป่าไม้ มีความเห็นที่จะจัดการต่อไป มหาดไทยเห็นชอบด้วยขออนุญาตจัดการนั้นได้ตรวจดูตลอดแล้ว เห็นว่าความคิดมิสเตอร์สเลด เป็นความถูกต้องดีแท้ทุกประการ เป็นอนุญาตให้จัดการตามที่ว่า

การซึ่งจะถือป่าไม้เป็นของหลวงทั้งสิ้นนั้น เห็นว่าเป็นการมีตัวอย่างอยู่เช่นแต่ก่อน ป่าไม้ที่ตกเป็นมรดกแก่บุตรหลานเจ้าผู้ครองเมือง เจ้าของป่าไม้มีอำนาจที่จะหาผู้รับเช่าทำเองตามลำพัง ภายหลังเกิดความด้วยเรื่องให้เช่าหลายรายชุกชุมหนักขึ้น จึงได้ตัดสินมอบที่ป่าไม้เจ้าผู้ครองเมืองเป็นผู้อนุญาตแต่คนเดียว เมื่อได้ค่าต่อมาเท่าใดให้ปันจ่ายให้เจ้าของป่าเป็นส่วนๆ การที่ปันเงินนั้นก็ไม่ใช่บริวาร เพราะไปติดค้างอยู่เสียที่ผู้รับทำป่าบ้าง ที่พนักงานผู้ตรวจเก็บค่าตอบบ้าง ละสายไปในคลังบ้าง เงินแผ่นดินก็พลอยสาบสูญไปด้วย การที่ค่อเวนเมนต์จะรับเงินค่าตอบนี้ ก็เพื่อจะได้เงินมากเต็มตามที่ควรจะได้ และจะแบ่งให้เจ้าผู้ครองเมืองแลเจ้าของป่าตามที่ควรได้แลเคยได้ จะขาดประโยชน์ไปก็แต่ผลประโยชน์ซึ่งได้โดยนอกทาง คิดเงินน้ำใจและอื่นฯ ถ้าเป็นเงินที่ได้โดยตรงได้รับเต็มบริบูรณ์แล้ว ถึงจะขาดโดยทางกลับไปก็จะเป็นการเสียใจอันใดมาก จะเป็นอยู่ก็แต่แรกๆ เมื่อยังไม่ได้รับเงิน

แต่ส่วนการรับเงินจ่ายเงินในเมืองเชียงใหม่ ที่ข้าหลวงทำอยู่ทุกวันนี้ต้องขอล่าว่าซ้ำอีกว่า ไม่ได้รู้ว่าทำกันประการใดเลยช้านานมาแล้ว ถามก็หาได้ความอันใดไม่ ฝ่ายการคลังที่เมืองเชียงใหม่ ข้าหลวงก็กล่าวโทษอยู่ว่ามีรั่วไหลไม่เป็นการเรียบร้อย ถ้าหากว่าจัดการรวบรวมเก็บเงินขึ้นเช่นนี้แล้วเงินค่าตอบจะส่งที่ข้าหลวงฯ จะส่งให้คลังเมืองเชียงใหม่เก็บข้าหลวงได้รับเท่าใดก็ไม่ต้องบอกให้รู้ จ่ายก็ไม่ต้องบอกให้รู้ จะสูญหายไปคลังเท่าใดก็ไม่ต้องรู้เห็นว่ามีประโยชน์แก่ส่วนอื่นใดไม่ ส่วนเงินค่าตอบไม่ชอบสักที่ทำอยู่บัดนี้ เป็นการหละหลวมจริง ที่จะให้ยกไปอยู่กระทรวงมหาดไทย ก็เพื่อประสงค์จะได้จัดการรวมกันกับป่าไม้ เพราะการตรวจตราอาศัยกันแลกันรักษาผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย แต่การรับเงินส่งเงินนั้น ถ้าส่งทางมหาดไทยก็ต้องเป็นการอ้อม รื้อ มหาดไทยต้องไปคลำๆ เงินอยู่เสียก่อนแล้วจึงส่งคลังเป็นการเพิ่มธุระในกระทรวงมหาดไทยเกิดขึ้นอีกหน้าหนึ่ง แลไม่เป็นการเรียบร้อยถูกต้องตามแบบความคิดที่จะจัดการคลัง

เพราะฉะนั้นการป่าไม้แลภาษีไม้ขอนสักนี้ ถ้าจะว่าแล้วควรขึ้นอยู่ในคลัง แต่เพราะเหตุว่าคลังเพิ่งจะลงมือจัดการเปลี่ยนแปลงใหม่ แลยังไม่มีอำนาจทั่วถึงไปในหัวเมือง ถ้าจะให้จัดการแต่แรกก็จะเป็นที่ขัดข้องด้วยอำนาจที่จะจัดการให้ตลอดได้ จึงเห็นว่าควรแล้วที่จะให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทยไปพลางก่อน แต่ให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงพระคลังปลุกหาหาฤกษ์กันในเรื่องที่จะรับเงินส่งเงิน แลให้งบประมาณรับแลจ่าย ซึ่งควรแลได้สั่งแล้ว ให้ข้าหลวงเมืองลาวเฉียงยืนอย่างเช่นเป็นอยู่ทุกวันนี้

ตามข้อความซึ่งมิสเตอร์สเลดแนะนำ ข้อ 1 ควรให้แจ้งแก่รัฐบาลต่างประเทศ ว่าจะไม่ลงดวงตราอนุญาตให้รับเช่าทำป่าไม้อีกนั้นให้แจ้งความไปยังกระทรวงต่างประเทศ การยื่นไม่ลงดวงตรารับเช่าทำป่าไม้ต่อไปนั้น ก็เป็นหน้าที่กระทรวงมหาดไทยป้องกันอยู่แล้ว

ร่างสัญญาป่าไม้ใหม่นี้ ให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยนำขึ้นปรึกษาในที่ประชุมเสนาบดี

กรมป่าไม้นั้น เป็นตกลงให้ตั้ง บันดาป่าไม้ทั้งปวง แลด่านภาษีเมืองไชยนาท ให้อยู่ในกระทรวงมหาดไทย

ให้นำร่างพระราชบัญญัติการป่าไม้เสนอที่ประชุมรัฐมนตรี

การทั้งปวงนี้ได้สั่งไปยังกระทรวงพระคลังมหาสมบัติด้วยแล้ว ให้ส่งหนังสือต่างๆ ตามที่ได้ส่งมานี้ ไปให้เสนาบดีกระทรวงการคลังมหาสมบัติพิจารณาข้อความแลปรึกษาหารือกันให้ตลอด

สยามินทร์”

2.1.2 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญ

นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในช่วงเวลา พ.ศ. 2417-2438 เป็นไปตามประกาศพระบรมราชโองการ 4 ฉบับ ดังนี้

พ.ศ. 2417 ประกาศพระบรมราชโองการว่าด้วยภาษีไม้ขนสีกและไม้กระยาเลย ลงวันอาทิตย์ เดือนสี่ แรมแปดค่ำ ปีจอ ฉศก จุลศักราช 1236

พ.ศ. 2427 ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องซื้อขายไม้ขนสีก ลงวันพุธ เดือนเก้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีวอก ฉศก จุลศักราช 1246

พ.ศ. 2430 ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องไม้ขนสีก ลงวันอาทิตย์ เดือนเจ็ด ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีgun นพศก จุลศักราช 1249

พ.ศ. 2430 ประกาศพระบรมราชโองการเพิ่มเติมเรื่องไม้ขนสีก ลงวันจันทร์ เดือนสิบเอ็ด แรมค่ำหนึ่ง ปีgun นพศก จุลศักราช 1249

2.2 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญภายหลังการสถาปนากรมป่าไม้

นโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงเวลานี้ มีดังนี้

วันที่ 18 กันยายน 2439 ได้มีการสถาปนากรมป่าไม้สังกัดกระทรวงมหาดไทย (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2535: 8)

พ.ศ. 2439 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติไม้ซุงและไม้ท่อนที่ดวงตราลบเลื่อน ร.ศ. 115 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 13 หน้า 501 ลงวันที่ 17 มกราคม รัตนโกสินทร์ ศก. 115

พ.ศ. 2440 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติรักษาต้นไม้สัก ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 14 หน้า 546 ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2440

พ.ศ. 2441 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการลักลอบตัดไม้ ร.ศ. 117 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 15 หน้า 504 ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ ศก. 117

พ.ศ. 2441 มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับอนุญาตไม้สักใช้ในการปลูกสร้างที่ทำราชการและการสาธารณประโยชน์ ร.ศ. 119 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 17 หน้า 523 ลงวันที่ 9 ธันวาคม รัตนโกสินทร์ ศก. 119

พ.ศ. 2442 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการลักลอบชักลากไม้สักที่ยังมิได้เสียค่าต่อและภาษี ร.ศ. 118 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 16 หน้า 196 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ ศก. 118

พ.ศ. 2456 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติรักษาป่า พ.ศ. 2456 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 30 หน้า 409 ลงวันที่ 1 มีนาคม 2456

พ.ศ. 2456 มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับวางระเบียบวิธีจัดการรักษาป่า พุทธศักราช 2456 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 30 หน้า 413 ลงวันที่ 1 มีนาคม 2456

พ.ศ. 2464 มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่า ว่าด้วยการเก็บรังผึ้ง พุทธศักราช 2464 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 38 หน้า 1112 ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2464

พ.ศ. 2464 ได้โอนกรมป่าไม้มาสังกัดกระทรวงเกษตรธิการ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2535: 11-12)

พ.ศ. 2465 มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่า ว่าด้วยการเจาะเผา ต้นตะเคียนทำชัน ในมณฑลปัตตานี พุทธศักราช 2465 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 39 หน้า 65 ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2465

พ.ศ. 2465 มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่า ว่าด้วยการเจาะเผา ทำน้ำมันยาง พุทธศักราช 2465 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 39 หน้า 59 ลงวันที่ 25 มิถุนายน 2465

พ.ศ. 2470 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายใน พุทธศักราช 2470 เฉพาะมาตรา 4 (ก) และ (ข) ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 44 หน้า 161 ลงวันที่ 28 สิงหาคม 2470

2.3 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ 2475

ในคำแถลงของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการในรัฐบาลคณะที่ 5 ซึ่งมีพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีได้แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2476 มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ดังนี้

“กรมป่าไม้

จะจัดทำให้ป่าที่มีอยู่แล้วสมบูรณ์ขึ้นโดยวิธี ปลุก ซ่อม ตัด ฟัน โคน หรือ กานไม้ และตัด สะสางพันธุ์ไม้เลื้อยต่างๆที่รบกวน

จะจัดสร้างป่าใหม่โดยวิธีเพาะและปลูกไม้ขึ้น จะทำสำหรับไม้สักปีหนึ่งๆ ไม่น้อยกว่า 3,000 ไร่ ส่วนไม้กระยาเลยก็ทำบ้างแต่เพียงเล็กน้อย

จะทำการหมยเขตต์และทำแผนที่ป่า เพื่อการสงวนและการอนุญาตการทำไม้ทั่วไปจะวางโครงการ การทำป่าไม้ คือ สำรวจชนิด ขนาด และวางกำหนดเขตต์ให้ราษฎรตัดฟันเป็นปีๆ หรือเป็นคราวๆ ไป

จะวางโครงการการทำป่า คือ สำรวจชนิด ขนาด และวางกำหนดเขตต์ให้ราษฎรตัดฟัน เป็นปีๆ หรือเป็นคราวๆ ไป

จะจัดตั้งโรงเรียนป่าไม้ขึ้นในมณฑลพายัพ เพื่อฝึกหัดบุคคลที่จะเข้ารับราชการในกรม ป่าไม้ต่อไปปีละ 5 คน ทั้งจะให้ผู้ที่รับราชการอยู่แล้วได้รับความอบรมจากโรงเรียนนี้ด้วย

จะพยายามจัดครบคุมและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 25)

พ.ศ. 2479 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติรักษาป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2479 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 53 หน้า 734 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2479

พ.ศ. 2480 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมการทำยางสน พุทธศักราช 2480 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 54 หน้า 1122 ลงวันที่ 20 กันยายน 2480

วันที่ 23 ธันวาคม 2480 พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 8 สภาผู้แทนราษฎร มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในกิจการที่จะกระทำการเกษตรในข้อ 7 มีข้อความดังนี้

“7 ปรับปรุงวิธีการบำรุงและรักษาป่าไม้ในทางประมาณและคุณภาพตามหลักวิธีการป่าไม้” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540 : 44

พ.ศ. 2481 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 วันที่ 3 เมษายน 2482

วันที่ 26 ธันวาคม 2481 พันเอกหลวงพิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 9 ต่อสภาผู้แทนราษฎรมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายของกระทรวงเกษตรธิการ ข้อ (3) ดังนี้

“ (3) จะปรับปรุงวิธีการบำรุงและรักษาป่าไม้ให้เป็นผลดียิ่งขึ้นทั้งในคุณภาพและปริมาณ ” (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2540: 49)

พ.ศ. 2484 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 65 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2491

วันที่ 16 มีนาคม 2485 จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายรัฐบาลคณะที่ 10 ต่อสภาผู้แทนราษฎร ในนโยบายกระทรวงเกษตรธิการในข้อ 4 มีข้อความดังนี้

“4 จะบำรุงรักษาป่าและดำเนินการเรื่องสินค้าไม้ให้เป็นผลดียิ่งขึ้นทั้งในคุณภาพและปริมาณ” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 62)

วันที่ 19 กันยายน 2488 หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล ต่อสภาผู้แทนราษฎรมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบาย ข้อ 6 มีข้อความดังต่อไปนี้

“ 6 ในทางเกษตรกรรม จะพยายามส่งเสริมการเพาะปลูกป่าไม้การเลี้ยงสัตว์ และ การประมง ให้มีปริมาณและคุณภาพดียิ่งขึ้น...” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540 : 73)

วันที่ 5 มิถุนายน 2490 พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 18 ต่อรัฐสภา มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายการเกษตรดังนี้

“.....จะได้ดำเนินการป่าไม้และสวนยางให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540 : 96)

วันที่ 27 พฤศจิกายน 2490 นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 19 ต่อวุฒิสภา มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายการเกษตรข้อ 2 ดังนี้

“2 จะได้จัดบำรุงรักษาป่าและส่งเสริมการประมงเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต และการที่จะผดุงรักษาไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นในภายหน้า” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 105)

วันที่ 1 มีนาคม 2491 นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 20 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายการเกษตร ข้อ 4 ดังนี้

“4) จะบำรุงและรักษาพันธุ์ไม้ซึ่งให้สำหรับเป็นสินค้า สำหรับเป็นฟืนและสำหรับเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ทั้งนี้จะได้มุ่งผลสำหรับอนาคตอันไกลเป็นที่ตั้ง” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 110)

พ.ศ. 2491 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 65 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2491

วันที่ 6 กรกฎาคม 2492 จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 22 ต่อสภาผู้แทนราษฎรมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ในนโยบายการเกษตรในข้อ (3) ดังนี้

“(3) จะบำรุงรักษาป่าและพันธุ์ไม้ให้เจริญยิ่งขึ้น ในเวลาเดียวกันจะได้ส่งเสริมให้มีสินค้าไม้และของป่าพอแก่ความต้องการให้ภายในประเทศและส่วนเป็นสินค้าไปนอกประเทศด้วย” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 123)

พ.ศ. 2494 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2494 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 68 ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2494

พ.ศ. 2496 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2496 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 70 ลงวันที่ 8 กันยายน 2496

พ.ศ. 2497 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2497 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71 ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2497

วันที่ 25 กรกฎาคม 2499 มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 57 หน้า 881 วันที่ 24 กรกฎาคม 2499

วันที่ 9 มกราคม 2501 จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 28 ต่อสภาผู้แทนราษฎร มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายข้อ 9 ดังนี้

“9. รัฐบาลนี้จะส่งเสริมช่วยเหลือการประกอบอาชีพ และการศึกษาของราษฎรที่เกี่ยวกับการเกษตร คือการผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหาร การเลี้ยงสัตว์ การชลประทาน การป่าไม้ และการประมงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้ผู้ประกอบอาชีพมีรายได้เพิ่มขึ้น” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 147)

วันที่ 14 เมษายน 2503 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทำลายป่า ดังนี้

- “ 1. ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร เชิญผู้แทนกระทรวงมหาดไทย และที่ปรึกษากฎหมายมาแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระราชบัญญัติและกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกันในส่วนที่จะป้องกันและปราบปรามการทำลายป่าไม้ให้ได้ผลอย่างจริงจัง
2. ให้เพิ่มกำลังตำรวจชายแดนอารักขาป่า ถ้ากำลังตำรวจชายแดนไม่เพียงพอให้กรมตำรวจจัดหากำลังทางอื่นเพิ่มเติม โดยเฉพาะที่ดอยปุยและดอยเชียงดาวก่อน
3. ให้กระทรวงเกษตร รีบปลูกไม้โตเร็ว เช่น ยูคาลิปตัสที่ดอยปุย และดอยเชียงดาวก่อน
4. ให้ทางบ้านเมืองจัตนาข้าวไปแลกพืชของชาวเขาหรือขายให้ชาวเขา พวกเขาจะได้ไม่ถางป่าปลูกข้าว
5. ให้จัดทำนิคมชาวเขา จัดที่ทำกินเพื่อป้องกันการทำลายป่าและทำไร่เลื่อนลอย
6. ป่าใดที่ถูกทำลายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่อนุญาตให้มีการจับจองโดยเด็ดขาด”

พ.ศ. 2503 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2503 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 2503

พ.ศ. 2503 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 77 ตอนที่ 108 ลงวันที่ 27 ธันวาคม 2506

2.4 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญภายหลังการประกาศใช้ แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

2.4.1 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญ ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509)

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ได้กำหนดแผนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 4 แนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจด้านต่างๆ ข้อ 4 การป่าไม้และการจัดสรรที่ดิน ดังนี้

“ (4) การป่าไม้และการจัดสรรที่ดิน

ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งหมด 320 ล้านไร่ เป็นเนื้อที่เพาะปลูกในปัจจุบัน 60 ล้านไร่ และเนื้อที่ป่า 187 ล้านไร่ ในจำนวนเนื้อที่เพาะปลูกนี้มีเกษตรกรทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่เกือบ 20 ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้ ร้อยละ 13 ไม่มีที่ทำไร่นาของตนเอง และมีบางส่วนจำนวนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน รวมทั้งชาวเขาด้วย ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งเคลื่อนที่ทำลายป่าไม้ของชาติอยู่เรื่อย ลักษณะของการเพาะปลูกในปัจจุบัน ก็เป็นวิธีเพิ่มปริมาณการผลิตโดยการขยายเนื้อที่ออกไป ประกอบกับการบุกรุกลักลอบตัดฟันไม้มีค่าเป็นจำนวนมาก โดยเหตุนี้ป่าอันเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ที่ดินเป็นแหล่งเกิดของน้ำ และเป็นแหล่งผลิตไม้ต้องถูกทำลายหมดไปในอัตราสูงเกินสมควรและจะเป็นผลร้ายต่อการเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด ความจำเป็นทางเศรษฐกิจของประเทศชั้นแรก จึงได้แก่การจำแนกประเภทที่ดินออกเป็นที่ทำมาหากินและป่าสงวนทั่วประเทศกับการจัดสรรที่ดินให้ประชาชนซึ่งไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง จำนวนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน

การดำเนินการในด้านนี้ จึงมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. ให้กรมที่ดิน กรมป่าไม้ และกรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องดำเนินการจำแนกที่ดินทั่วประเทศ เพื่อให้มีเขตสงวนในขั้นต้นนี้ประมาณ 250,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 156 ล้านไร่ เวลานี้มีเขตที่เป็นป่าอยู่ 187 ล้านไร่ ผลของการจำแนกประเภทที่ดินจะทำให้มีเนื้อที่จัดสรรให้เกษตรกรได้เพิ่มขึ้นประมาณ 30 ล้านไร่ ในหกปีข้างหน้าควรจะดำเนินการจำแนกประเภทที่ดินให้สำเร็จบริบูรณ์ได้

2. สงวนป่าไม้ไว้เป็นสมบัติของชาติ เป็นเนื้อที่ 156 ล้านไร่ หรือประมาณ 250,000 ตารางกิโลเมตร ต่อไปเมื่อมีพลเมืองเพิ่มขึ้นก็อาจลดลงได้เหลือ 125 ล้านไร่ หรือประมาณ 200,000 ตารางกิโลเมตร แยกเป็นป่าต้นน้ำลำธาร 100,000 ตารางกิโลเมตร ในหกปีข้างหน้าจะกำหนดงบประมาณให้กรมป่าไม้ สำหรับบำรุงรักษาป่าคุ้มครองสงวนป่าและปลูกป่าเป็นจำนวนที่พอเพียงแก่การปรับปรุงการดำเนินงานให้ได้ผลตามความมุ่งหมาย

อนึ่ง การส่งเสริมให้ใช้เชื้อเพลิงแทนฟืน เช่น ลิกไนท์ ฯลฯ ก็เป็นทางช่วยสงวนป่าไปในตัวได้อย่างดีวิธีหนึ่ง

3. จัดสรรที่ดินให้ประชาชนที่ประสงค์จะทำการเพาะปลูก แต่ไม่มีที่ดินของตนเองเป็นเนื้อที่ 30 ล้านไร่ ในอนาคตเมื่อประชาชนต้องการที่ดินทำการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นอีก ก็ยังมีที่ดินสำรองอยู่อีก 30 ล้านไร่ ” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2503: 54-55)

ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลา ดังนี้

วันที่ 3 ตุลาคม 2504 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 78 ตอนที่ 80

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เดิม เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2504 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเรื่องการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ ดังนี้

- “1. ให้จังหวัดประกาศเขตป่าจะสงวนคุ้มครอง และป่าที่จะเปิดจัดสรรเพื่อเกษตรกรรม
2. ป่าที่สงวน หากทบวงการเมืองต้องการใช้ก็ให้ตกลงกับกระทรวงเกษตร และรับอนุมัติจาก กรม. เป็นราย ๆ ไป
3. ให้จังหวัดและอำเภอเปิดจัดสรรเพื่อเกษตรกรรมและเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างอื่นตามมติ กรม. วันที่ 22 กรกฎาคม 2502 โดยไม่ต้องขอรับความเห็นชอบจากกระทรวงเกษตร
4. ให้สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ จัดลำดับความสำคัญของโครงการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินทั่วประเทศโดยละเอียด ”

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2504 คณะรัฐมนตรีมีมติให้จำแนกพื้นที่ประเทศไทยไว้เป็นป่าไม้ประมาณ 162 ล้านไร่

วันที่ 18 กันยายน 2505 ได้มีประกาศการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นแห่งแรกของประเทศไทย ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 79 ตอน 86

วันที่ 12 พฤศจิกายน 2506 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องการสำรวจจำแนกประเภทที่ดิน ดังนี้

- “1. ให้กระทรวงเกษตร และกระทรวงมหาดไทย ร่วมกันพิจารณาดำเนินการอพยพราษฎรออกจากเขตป่า
2. การประมวลผลการสำรวจจำแนกประเภทที่ดิน รวม 15 จังหวัด และให้กระทรวงเกษตรฯ ดำเนินการสงวนคุ้มครองป่า รวม 345 ป่า
3. เมื่อได้ประมวลผลและจำแนกที่ดิน โดยกำหนดพื้นที่ป่าไม้ที่สมควรสงวนคุ้มครองโดยแน่นอนเสร็จในจังหวัดใดแล้ว ที่ดินนอกเขตพื้นที่ป่าไม้ดังกล่าวถือเป็นเขตที่ดินจัดสรรเพื่อเกษตรกรรม และเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างอื่น เป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยดำเนินการต่อไป
4. ให้สำนักงานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และสำนักงบประมาณ สนับสนุนให้กระทรวงเกษตร ได้รับงบประมาณในการดำเนินการสงวนคุ้มครองป่า การอพยพราษฎรออกจากป่า และการดูแลรักษาป่าเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายป่า กับให้กรมที่ดินได้รับงบประมาณสำหรับดำเนินการจัดสรรที่ดินให้ราษฎรจับจองทำมาหากินเลี้ยงชีพตามประมวลกฎหมายที่ดินเป็นกรณีพิเศษ”

วันที่ 28 เมษายน 2507 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 ตอนที่ 38

“ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของชาติ และรัฐบาลได้กำหนดจุดหมายไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติว่าจะสงวนป่าไม้ไว้เป็นเนื้อที่ประมาณร้อยละ 50 แห่ง เนื้อที่ประเทศไทย คือ เป็นเนื้อที่ป่าสงวนรวมประมาณ 250,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 156 ล้านไร่

บัดนี้ ปรากฏว่าป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองไว้แล้ว และที่ยังมิได้สงวนคุ้มครองได้ถูกบุกรุกและถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก แม้ป่าไม้ในบริเวณต้นน้ำลำธารก็ถูกแผ้วถางเผาทำลายไปเป็นอันมาก ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้ง พื้นดินพังทลาย ลำน้ำตื้นเขินหรือเกิดอุทกภัย อันเป็นผลเสียหายแก่การเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่าที่ใช้บังคับอยู่วิธีการไม่รัดกุมเหมาะสมต้องเสียเวลาดำเนินการเป็นเวลานานจึงประกาศกำหนดเป็นป่าสงวนหรือเป็นป่าคุ้มครองได้ เป็นเหตุให้บุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสทำลายป่าได้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ได้กำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย ผู้กระทำความผิดไม่เข็ดหลาบ เป็นช่องทางให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น รัฐบาลจึงเห็นเป็นการจำเป็นอันรีบด่วนที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายเรื่องนี้เสียใหม่ เพื่อให้สามารถดำเนินการคุ้มครองป้องกันเพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของชาติ และเพื่อมิให้อาชีพเกษตรกรของประชาชนส่วนใหญ่และเศรษฐกิจของประเทศถูกกระทบกระเทือนจากผลของการทำลายป่า”

2.4.2 นโยบายในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)

นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ได้กำหนดแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 9 การเกษตรและสหกรณ์ โดยมีแนวทางพัฒนาในข้อ 5.10 ดังนี้

“5.10 การป่าไม้ เน้นหนักการอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธารและที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยจะพยายามรักษาเนื้อที่ป่าไม้ไว้ให้ได้ประมาณครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ประเทศ ดำเนินการวิจัยการบำรุงรักษาป่าและการใช้ผลิตภัณฑ์ไม้ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น และขยายงานปลูกป่าให้ได้ผลสูงขึ้นกว่าในปัจจุบัน การเพิ่มหน่วยป้องกันรักษาป่ามีความจำ เป็นอย่างยิ่ง”

ทั้งนี้ได้กำหนดโครงการที่จะดำเนินการไว้ในข้อ 16 ดังนี้

“16. ขยายงานป้องกันรักษาป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยตั้งหน่วยป้องกันรักษาป่าเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 100 หน่วยภายในระยะของแผน จัดให้หน่วยมีเจ้าหน้าที่ พาหนะ และอุปกรณ์ตามความจำเป็น โดยตั้งขึ้นในท้องที่ภาคเหนือที่มีป่าไม้สักหรือป่าต้นน้ำลำธาร หรือป่าอื่นๆ ที่ยังสมบูรณ์และล่อแหลมต่อการถูกบุกรุกทำลายเป็นอันดับแรก สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะจัดตั้งหน่วยพัฒนาป่าไม้เพื่อช่วยฟื้นฟูป่าที่ทรุดโทรมให้มีสภาพเป็นป่าที่ถาวรต่อไป ในด้านการสงวนป่าจะทำการสงวนป่าให้ได้ปีละ 100 ป่าเนื้อที่ประมาณ 30,000 ตารางกิโลเมตร และดำเนินงานจัดป่าคุ้มครองให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามบทเฉพาะกาลให้เสร็จอีก 266 ป่า พื้นที่ประมาณ 30,500 ตารางกิโลเมตร ปรับปรุงวิธีบำรุงและจัดการป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพและเป็นผลดียิ่งขึ้น โดยนำ วิธีการที่ทันสมัยมาใช้จัดการป่าไม้ปีละประมาณ 10 ป่าซึ่งจะทำให้ป่าไม้มีกำลังผลผลิตสูงขึ้น และสามารถอำนวยการประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยสมบูรณ์และสม่ำเสมอตลอดไป ในด้านการปลูกสร้างสวนป่าจะดำเนินการให้เร็วขึ้น คือปลูกป่าไม้สักให้ได้ปีละไม่ต่ำกว่า 15,000 ไร่ และ ไม้กระยาเลยอีก ไม่ต่ำกว่า 10,000 ไร่ นอกจากนี้ยังมีโครงการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า โดยจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอีกปีละ 1 เขตเป็นอย่างน้อย จัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

และวนอุทยานเพิ่มขึ้นปีละ 1 แห่ง กับบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีและถาวรปรับปรุงงานวิจัยในด้านป่าไม้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เช่น งานวิจัยทางวนวัฒนวิทยา งานวิจัยเพื่อรักษาต้นน้ำ งานวิจัยทางพันธุศาสตร์ของไม้สัก งานสำรวจวิจัยวัตถุโบราณเพื่อทำ กระดาษและงานสำรวจทรัพยากรป่าไม้ให้ทั่วทั้งประเทศ” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2509: 133,147-148)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ได้มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลา ดังนี้

วันที่ 10 มิถุนายน 2510 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบและอนุมัติโครงการปลูกสร้างสวนป่าของ อ.อ.ป. โครงการที่ 1 จำนวน 6 สวน

วันที่ 21 พฤศจิกายน 2510 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเรื่องขอเปลี่ยนแปลงหลักการ อนุญาตทำไม้ในป่าโครงการไม้กระยาเลย โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ในบริเวณป่าใดที่ พ.ต.ท.จังหวัด แจ้งว่ามีผู้ก่อการร้ายแทรกซึมอย่างรุนแรง ก.พ.ป. เห็นว่า ในบริเวณป่านี้ก็เสมือนหนึ่งเป็นป่าปิดโดยปริยาย เพราะพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการติดตามหมายหรือติดตามซักถามได้ จึงสมควรปิดป่าเสียโดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัด แจ้งรายชื่อป่าเหล่านั้นให้กรมป่าไม้ทราบ ทั้งนี้จะเป็นการตัดการแทรกซึมต่างๆ โดยเด็ดขาด

2. หากประชาชนพึงประสงค์จะขออนุญาตใช้สอยเพื่อปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยในบริเวณป่าดังกล่าว ก็ผ่อนผันให้มีการอนุญาต แต่ทั้งนี้ห้ามจำหน่ายจ่ายโอน มิฉะนั้นเจ้าของโรงงานแปรรูปไม้ก็จะหลีกเลี่ยงโดยวิธีรับมอบอำนาจเข้าไปทำไม้ในป่าดังที่เป็นอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน

วันที่ 26 มกราคม 2511 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องการขอเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าที่ จะรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ดังนี้

1. บริเวณป่าที่กรม. มีมติให้กำหนดไว้เป็นป่าที่จะรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ หากทบวงการเมืองใดประสงค์จะเข้าไปใช้ประโยชน์โดยไม่ตัดพื้นที่ที่ขอใช้ประโยชน์ออกจากเขตป่าที่ได้จำแนกไว้แล้ว ให้เป็นอำนาจของกระทรวงเกษตรฯ พิจารณาอนุมัติได้ โดยไม่ต้องเสนอ กรม.

2. การขอเข้าใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าดังกล่าวในข้อ 1 หากจำเป็นต้องกันพื้นที่ส่วนที่ขอใช้ประโยชน์ออกจากเขตป่าจะต้องทำความเข้าใจความตกลงกับกระทรวงเกษตร และได้รับอนุมัติจาก กรม. เป็นรายๆ ไป

วันที่ 25 มิถุนายน 2512 จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายรัฐบาล คณะที่ 31 มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ในนโยบายข้อ 8 ดังนี้

“ส่วนในด้านการป่าไม้นั้น เพื่อให้บังเกิดความสมดุลตามธรรมชาติ จะรักษาป่าไม้วังอนุรักษ์ดินและน้ำในบริเวณพื้นที่อันเป็นต้นน้ำลำธารและแหล่งซับน้ำ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์อันเป็นการป้องกันการขาดแคลนน้ำ กับทั้งจะให้มีการปลูกบำรุงป่าเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีปริมาณไม้ และของป่าสำหรับใช้สอย และเป็นสินค้าอย่างเพียงพอ ในส่วนที่เกี่ยวกับที่ดินป่าสงวน จะได้พิจารณาปรับปรุงแนวเขตให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ โดยถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 163)

วันที่ 11 พฤษภาคม 2514 คณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการปลูกสร้างสวนป่าขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ โครงการที่ 1 จำนวน 4 สวน

2.4.3 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ได้กำหนดแผนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ใน บทที่ 8 การเกษตรและชลประทาน ได้กำหนดแผนงานที่สำคัญด้านป่าไม้วัดดังนี้

“1. แผนงานสำรวจและวิจัย

โครงการสำรวจทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งกำลังดำเนินการสำรวจรอบที่ 2 เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ป่าไม้ในปัจจุบันและหาสถิติข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับป่าไม้เพื่อนำ ไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายป่าไม้ของชาติ โดยทำ แผนที่ชนิดของป่าจาการถ่ายภาพทางอากาศให้ได้เนื้อที่ปีละ 20,000 ตารางกิโลเมตร

โครงการวิจัยทางวนวัฒนวิทยา เพื่อทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับวนวัฒนวิทยานิเทศวิทยา พันธุ์ศาสตร์ ปฐพีวิทยา สรีรวิทยา รวมทั้งการป้องกันโรคแมลงและภัยธรรมชาติ

โครงการวิจัยคุณสมบัติไม้และของป่าอื่นๆ เพื่อให้ทราบถึงคุณสมบัติลักษณะต่างๆของไม้และของป่าอื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อให้อุตสาหกรรมที่ใช้ไม้ และประชาชนได้เข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากผลผลิตป่าไม้ตามหลักวิชาการ

2. แผนงานควบคุมป้องกันและรักษาป่า

โครงการสงวนป่า เพื่อทำการสงวนป่าไม้อันมีค่าทางเศรษฐกิจและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารทั่วประเทศ ประมาณ 250,000 ตารางกิโลเมตร โดยมีเป้าหมายแนวเขตป่าใหม่ให้ได้ปีละ 30,000 ตารางกิโลเมตร และซ่อมแซมแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ และป่าที่อยู่ระหว่างสงวนปีละ 5,000-8,000 ตารางกิโลเมตร

โครงการปราบปรามและป้องกันรักษาป่า เพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิด พ.ร.บ. ป่าไม้ต่างๆ โดยทำการจัดตั้งหน่วยป้องกันรักษาป่าเพิ่มขึ้นปีละ 20 หน่วย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายในที่สุดให้ได้ 500 หน่วย

โครงการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเพื่อป้องกันสัตว์ป่าไม่ให้สูญพันธุ์ และค้นคว้าวิจัยทางวิชาการสัตว์ป่า โดยปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 และจัดตั้งเขตจัดการป่า 2 แห่ง จัดตั้งเขตสงวนพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง

3. แผนงานจัดการและบำรุงป่า

โครงการจัดการป่าไม้ เพื่อจัดการและปรับปรุงป่าไม้มที่มีค่าทั่วประเทศตามหลักวิชาการ อันจะทำให้ป่าไม้มีกำลังผลิตสูงขึ้น และสามารถอำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยสมบูรณ์และสม่ำเสมอตลอดไป โดยมีเป้าหมายจัดตั้งหน่วยจัดการป่าไม้ขึ้นปีละ 10 หน่วย

โครงการปลูกสร้างสวนป่าไม้สักเพื่อทำการปลูกสร้างสวนป่าไม้สักในที่ดินรกร้างเปล่าหรือในป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรม มีเป้าหมายทำการปลูกปีละ 20,000 ไร่

โครงการปลูกสร้างสวนป่าไม้กระยาเลย เพื่อทำการปลูกสร้างสวนป่าไม้กระยาเลย ในที่ดินจัดการอุทยานแห่งชาติ มีเป้าหมายดำเนินการจะประกาศพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้นอีก 10 แห่ง และงานวนอุทยาน ซึ่งมีเป้าหมายจะจัดตั้งเพิ่มขึ้นปีละ 1-2 แห่ง

4. โครงการจัดการและปรับปรุงต้นน้ำ เพื่อจัดการและปรับปรุงต้นน้ำที่เสื่อมโทรมทั่วประเทศ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์โดยทำ การสำรวจต้นน้ำที่ถูกทำลายเสียหายหนักบริเวณประมาณ 10,000 ตารางกิโลเมตร และปลูกป่าเพื่อปรับปรุงต้นน้ำ 92,500 ไร่ พร้อมทั้งจะจัดตั้งศูนย์ปรับปรุงลุ่มน้ำต่างๆ 17 ลุ่มน้ำ” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2514: 244-245)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 ได้มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลาดังนี้

วันที่ 13 สิงหาคม 2517 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่อง นโยบายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นการถาวร ครม. ลงมติเห็นชอบในนโยบายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นการถาวรตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอโดยให้เสนอโครงการในรายละเอียดให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพิจารณาเป็นการด่วน และให้สำนักงานประมาณพิจารณาสนับสนุนในเรื่องการเงินต่อไป

ข้อเสนอของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คือ

1. เร่งรัดจัดสรรที่ดินสำหรับการเกษตร เพื่อสนองความต้องการของประชาชน และให้พิจารณางบประมาณเป็นพิเศษ
2. ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะได้จัดตั้งกรรมการเพื่อดำเนินการแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่จะจัดบำรุงและสร้างสรรค์ให้เป็นป่าถาวรต่อไป อีกส่วนหนึ่งจะผ่อนผันให้ราษฎรอาศัยอยู่ทำมาหากินแต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์
3. ขอดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแหล่งต่างๆ ที่มีป่าไม้หนาแน่น
4. ขอให้สนับสนุนโครงการปลูกสร้างสวนป่าโดยงบประมาณและเงินกู้
5. ให้สัมปทานป่าไม้แก่บริษัททำไม้จังหวัด ทอยอยยกเลิกสัมปทานเอกชน สัมปทานที่อยู่ในระหว่างพิจารณาแต่ยังไม่ได้ดำเนินการหรือกระทำผิดระเบียบข้อบังคับให้ยกเลิก
6. สนับสนุนโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบอยู่บางประเภท รวมทั้งในรูปสหกรณ์หรือบริษัทมหาชน โดยมีหลักการให้บริษัทเหล่านั้นมีส่วนช่วยในการบำรุงรักษาป่า

วันที่ 9 มกราคม 2518 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2518 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 5 ฉบับพิเศษ

วันที่ 21 มกราคม 2518 คณะรัฐมนตรีมีมติโครงการปลูกสร้างสวนป่าโครงการที่ 2 และ 3 ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

วันที่ 25 มกราคม 2518 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เรื่องนโยบายอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นการชั่วคราวตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอว่า

1. ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม ควรมอบให้สถาบันเกษตรกรรับไปดำเนินการในรูปแบบของนิคม และตามนัยกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
2. ป่าสงวนแห่งชาติที่ยังมีสภาพเป็นป่าอยู่ ควรจะพิจารณาอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ได้ในกรณีที่ไม่เป็นการทำลายป่า หรือไม่ทำให้ป่าเสียหาย

วันที่ 6 มีนาคม 2518 หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายรัฐบาลคณะที่ 35 ต่อสภาผู้แทนราษฎร มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบาย ข้อ 5 ดังนี้

“รัฐบาลนี้ถือว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสมบัติของส่วนรวม รัฐจะได้เป็นผู้เข้าดำเนินการเพื่อหารายได้แก่รัฐโดยตรง จะอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ให้คงสภาพและเกิดความสมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร การส่งไม้เป็นสินค้าออกจะทำให้กระทำได้แต่เฉพาะที่ได้แปรรูปเป็นสินค้าสำเร็จรูปแล้วเท่านั้น” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2540: 181)

วันที่ 4 เมษายน 2518 นายกรัฐมนตรีมีหนังสือที่ สร. 0203/4381 ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้อนุญาตให้ราษฎรที่บุกรุกอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติอยู่ทำกินต่อไปได้มิให้มีการจับกุม

ผลต่อเนื่องจากนโยบายทางการเมืองฉบับนี้ พื้นที่ป่าไม้ในระหว่างปี 2519–2521 ถูกบุกรุกทำลายถึงจำนวน 14.5 ล้านไร่ เฉลี่ยปีละ 7.25 ล้านไร่ ซึ่งมีจำนวนเกือบสองเท่าของพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุกทำลายในระหว่างปี 2516 – 2519 (TDRI, 1988: 153)

จากการบุกรุกป่าอย่างรุนแรงเกิดขึ้นไม่สามารถหยุดยั้งได้ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2518 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติ เรื่องแผนงานจัดที่ดินให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านป่าไม้ คือ

1. ให้จัดที่ดินให้ราษฎรได้อยู่อาศัยในหมู่บ้านป่าไม้ในเขตป่าสงวนที่เสื่อมโทรมแล้ว
2. ขอจัดตั้งกองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ
3. ขอตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการจัดหาที่ดินให้เกษตรกรในเขตป่าสงวน

แห่งชาติ ซึ่งเสื่อมสภาพแล้ว

การจัดตั้งหมู่บ้านป่าไม้นี้เป็นการเพิ่มวิธีการจัดที่ดินขึ้นอีกรูปแบบหนึ่ง จากที่ดำเนินการมาในรูปนิคมสร้างตนเอง นิคมสหกรณ์และการปฏิรูปที่ดิน

วันที่ 9 มกราคม 2518 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2518 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 5 ฉบับพิเศษ

ที่ สร. 0203/4381

สำนักนายกรัฐมนตรี

4 เมษายน 2518

เรื่อง ราษฎรเข้าทำกินในป่าสงวนแห่งชาติ

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ด้วยมีราษฎรเป็นจำนวนมากได้ร้องเรียนขอความเป็นธรรม ในกรณีที่ถูกเจ้าหน้าที่จับกุม เนื่องจากได้รุกเข้าไปทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จึงสมควรจะได้วางมาตรการแก้ไขปัญหาระเบิดนี้ ดังต่อไปนี้ คือ

1. กรณีที่ราษฎรเข้าทำไร่ในป่าสงวน ทำให้ป่าสงวนนั้นหมดสภาพเป็นป่าแล้ว ให้ราษฎรที่ทำกินอยู่นั้นคงอยู่ทำกินต่อไปได้และให้เจ้าหน้าที่สอบสวนว่า ราษฎรที่ทำกินอยู่นั้นทำกินเองหรืออย่างไร แล้วรายงานไปให้ทราบโดยด่วน เพื่อจะได้ดำเนินการให้ราษฎรเข้าทำกินโดยชอบด้วยกฎหมายต่อไป
2. ราษฎรที่รุกเข้าทำกินตามข้อ 1 ถ้าถูกเจ้าหน้าที่จับกุมคุมขังไว้ก็ให้เจ้าหน้าที่ปล่อยตัวไป และถ้าราษฎรผู้นั้นจะเข้าทำกินในที่นั้น ก็ให้เข้าทำกินได้
3. ตั้งแต่นี้ไป ห้ามบุกรุกป่าสงวนเป็นการเด็ดขาดหากบุกรุกเข้าไปย่อมเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย จะถูกดำเนินการตามกฎหมายต่อไป โดยให้เจ้าหน้าที่ประกาศให้ราษฎรทราบทั่วกันด้วย จึงเรียนมาเพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงนาม) ศึกฤทธิ์ ปราโมช
(หม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช)
นายกรัฐมนตรี

วันที่ 29 เมษายน 2518 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องแผนงานจัดที่ดินให้แก่ราษฎรในรูปหมู่บ้านป่าไม้ กรม. ลงมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ คือ

- “1.ให้จัดที่ดินให้ราษฎรได้อยู่อาศัยในรูปหมู่บ้านป่าไม้ในเขตป่าสงวนที่เสื่อมโทรมแล้ว
- 2.ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกันพิจารณาแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือให้ลุล่วงไป
- 3.ให้สำนักงบประมาณตั้งงบประมาณตามโครงการหมู่บ้านป่าไม้ให้แก่กรมป่าไม้ในปี 2518 รวม 50 ล้านบาท เพื่อให้หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านเกษตรสหกรณ์ต่อไป
- 4.ขอจัดตั้งกองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ
- 5.ขอตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการจัดหาที่ดินให้เกษตรกร ในเขตป่าสงวนซึ่งเสื่อมสภาพแล้ว”

กรม. ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำรายละเอียดโครงการและให้ตกลงกับสำนักงบประมาณเรื่องงบประมาณ ในข้อ 3

วันที่ 8 มิถุนายน 2518 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องทบทวนมติคณะรัฐมนตรี และคำสั่งเกี่ยวกับการป่าไม้ กรม. ลงมติ

- “ 1. ให้ยกเลิกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องราษฎรเข้าทำกินในป่าสงวนแห่งชาติ ลงวันที่ 4 เมษายน 2518
2. ในกรณีที่ได้ออกเอกสารสิทธิ์ ซึ่งออกโดยอาศัยคำสั่งนายกรัฐมนตรี ตามข้อ 1 ไปแล้วให้ดำเนินการเพิกถอนเอกสารดังกล่าวเสียทั้งสิ้น
3. ผู้ที่เข้าไปทำกินในป่าสงวนแห่งชาติอยู่แล้วคงให้อยู่อาศัยทำกินต่อไปได้ และตั้งแต่นี้เป็นต้นไป ห้ามมิให้ผู้ใดบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติเป็นอันขาด หากบุกรุกเข้าไปให้เจ้าหน้าที่ทำการจับกุมดำเนินการตามกฎหมายทุกกรณี ทั้งนี้ให้เจ้าหน้าที่ประกาศให้ราษฎรทราบทั่วไป”

วันที่ 11 กรกฎาคม 2518 นายกรัฐมนตรีมีหนังสือที่ สร. 0704/2109 เรื่อง ราษฎรเข้าทำกินในป่าสงวนแห่งชาติ ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนี้

ด่วนมาก

ที่ สร. 0704/2109

สำนักนายกรัฐมนตรี

11 กรกฎาคม 2518

เรื่อง ราษฎรเข้าทำกินในป่าสงวนแห่งชาติ
เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
อ้างถึง หนังสือด่วนมาก สร. 0203/4381 ลงวันที่ 4 เมษายน 2518

ตามหนังสือที่อ้างถึงข้อ 1 ได้อนุญาตให้ราษฎรเข้าทำกินในป่าสงวนที่หมดสภาพเป็นป่าแล้วต่อไปตมความละเอียดแจ้งแล้วนั้น บัดนี้ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย รายงานว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นผู้ดำเนินการตามโครงการจัดพัฒนาที่ดินในท้องที่หมู่บ้านทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ตามพระราชประสงค์ โดยอพยพราษฎร 1,096 ครอบครัว ออกจากป่าสงวนแห่งชาติหมายเลข 10 ไปอยู่ที่จัดสรรให้ เพื่อปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลายไป งานนี้ได้สำเร็จไปแล้วบางส่วน บัดนี้โครงการดังกล่าวต้องหยุดชะงักลง เพราะราษฎรยึดถือหนังสือที่อ้างถึง ไม่ยอมอพยพไปอยู่ยังที่ดินที่จัดสรรให้

เพื่อให้โครงการฯ ดำเนินต่อไปได้ จึงขอใ้คงใช้มาตรการตามความในหนังสือที่อ้างถึง ในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติหมายเลข 10 แต่ต้องให้ราษฎรได้เก็บเกี่ยวพืชผลฤดูนี้เสียก่อน

จึงเรียนมาเพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงนาม) ศักดิ์สิทธิ์ ปราโมช
(หม่อมราชวงศ์ศักดิ์สิทธิ์ ปราโมช)
นายกรัฐมนตรี

วันที่ 30 เมษายน 2519 หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายคณะที่ 37 ต่อสภาผู้แทนราษฎร มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ในนโยบายข้อ 9 ดังนี้

“ 9. จะดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ และวางมาตรการป้องกันป่าไม้ของชาติไม่ให้ถูกทำลาย และเร่งอนุรักษ์ป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 209)

วันที่ 14 กันยายน 2519 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่อง ทบพวนมติ ครม. และคำสั่งเกี่ยวกับ การป่าไม้ ให้แก่ไขมติ ครม. ในเรื่องนี้เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2518 ข้อ 3 เสียใหม่เป็นดังนี้

“3. ผู้ที่เข้าไปทำกินในป่าสงวนแห่งชาติอยู่แล้วคงให้อยู่อาศัยทำกินต่อไปได้ เว้นแต่ป่าสงวนแห่งชาตินั้นเป็นป่าซึ่งได้รับอนุญาตจาก ครม. ให้ดำเนินการตามโครงการของรัฐบาล และตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ห้ามมิให้ผู้ใดบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติเป็นอันขาด หากบุกรุกเข้าไปให้เจ้าหน้าที่ทำการจับกุมดำเนินการตามกฎหมายทุกราย ทั้งนี้ให้เจ้าหน้าที่ประกาศให้ราษฎรทราบทั่วกัน

2.4.4 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ได้กำหนดแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเฉพาะเรื่อง บทที่ 1 การพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรหลักทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมาย ในข้อ 2.3 ดังนี้

“2.3 เป้าหมายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยที่ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญยิ่งทางการพัฒนา แต่ได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงกำหนดเป้าหมายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้แน่ชัดดังนี้

- (1) กำหนดให้รักษาพื้นที่ป่าไม้ไว้ให้เหลือร้อยละ 37 ของพื้นที่ทั้งประเทศเป็นอย่างต่ำ
- (2) ชะลอการบุกรุกทำลายป่าจากอัตราปีละ 4.8 ล้านไร่ ให้เหลือ 0.4 ล้านไร่เป็นอย่างสูง
- (3) เร่งการปลูกป่าทดแทนให้มีอัตราสูงขึ้นจากปัจจุบันให้ได้เพิ่มขึ้นปีละ 0.5 ล้านไร่ และลดค่าใช้จ่ายในการปลูกป่าทดแทนให้ต่ำลง โดยเปลี่ยนวิธีการปลูกป่าใหม่
- (4) ขยายงานด้านการป้องกันรักษาป่าเพิ่มเติม คือ ขยายเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจากเดิม 12 เขต ให้เป็น 22 เขต และประกาศเขตป่าอุทยานแห่งชาติซึ่งเดิมมีอยู่ 13 แห่งให้เพิ่มเป็น 20 แห่งภายในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4
- (5) บูรณะบริเวณป่าต้นน้ำลำธารให้ได้เนื้อที่ครอบคลุมต้นน้ำลำธารที่สำคัญๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

ในส่วนแนวทางและมาตรการได้กำหนดไว้ ในข้อ 2.4 ดังนี้

2.4 แนวทางและมาตรการพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น แนวทางการพัฒนาเพื่อรักษาทรัพยากรป่าไม้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 มีดังนี้.-

2.4.1 ป่าที่ยังไม่ถูกทำลาย

(1) พิจารณาทบทวนนโยบาย ระเบียบ วิธีและหลักเกณฑ์การให้สัมปทานป่าไม้ใหม่ทั้งหมดภายในปี 2520 โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องลดจำนวนป่าสัมปทานโดยเฉพาะในเขตป่าสงวนให้น้อยลงตามลำดับและไม่ให้ผู้ได้รับสัมปทานมีโอกาสทำลายป่าไม้นอกเขตการที่จะเลือกป่าใดเป็นป่าสัมปทานหรือป่าโครงการนั้นจะเลือกเฉพาะป่าที่ไม่มีไม้ที่สามารถตัดได้ โดยส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์เพื่อป้องกันมิให้ผู้ได้รับสัมปทานมีโอกาสทำลายป่าได้ต่อไปอีก

(2) เร่งสำรวจป่าสงวน ป่าต้นน้ำลำธาร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตอุทยานแห่งชาติให้รู้สภาพและพื้นที่ที่แน่ชัด โดยเริ่มในเขตป่าที่มีปัญหามากก่อน

(3) เปลี่ยนวิธีการปลูกป่าทดแทนที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐเสียใหม่ แทนที่จะให้ปลูกโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้แต่ผู้เดียวให้ใช้วิธีการจ้างเหมาให้เอกชนรับไปทำเป็นรายโครงการและรายพื้นที่ๆ มีโดยหน่วยงานของรัฐต้องจัดหากล้าไม้ให้เพียงพอซึ่งจะก่อผลให้สามารถลดต้นทุนต่อหน่วยของการปลูกป่าให้น้อยลง และช่วยเพิ่มการจ้างงานในชนบทอีกด้วย อย่างไรก็ตามการปลูกป่าทดแทนนี้จะต้องปลูกทั้งในพื้นที่ป่าใหม่ที่จะให้สัมปทานและป่าที่ถูกบุกรุกไปแล้วในส่วนที่เห็นว่าควรจะต้องรักษาสภาพเป็นป่าไว้

(4) ป่าใดที่ได้มีการประกาศให้เป็นป่าสงวน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตอุทยานแห่งชาติแล้ว จะจัดให้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปคุ้มครองอย่างเพียงพอและจริงจังเพื่อมิให้มีการบุกรุกได้

2.4.2 ป่าที่ถูกบุกรุกไปแล้ว

(1) เร่งสำรวจป่าที่ถูกบุกรุกไปแล้วให้รู้แน่ชัดว่าป่าใดจะเปิดเป็นที่ทำกินแน่นอน ซึ่งจะเร่งออกหนังสือสำคัญให้ราษฎรเข้าไปถือครองต่อไป และป่าใดจะสงวนไว้จะดำเนินการปลูกป่าทดแทน การสำรวจจะจัดให้มีโครงการเร่งด่วนพิเศษดำเนินการโดย 3 หน่วยงานร่วมกัน คือ กรมที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน และกรมป่าไม้ โดยรัฐจะสนับสนุนในด้านอัตราค่าจ้างคนและเครื่องมืออย่างเต็มที่

(2) เร่งการออกหนังสือสำคัญให้แก่ราษฎรซึ่งขอมิกรรมสิทธิ์ป่าที่ถูกบุกรุกในส่วนที่เห็นว่าจะให้ราษฎรเข้าไปทำกิน โดยจะทำควบคู่ไปกับการเร่งสำรวจข้างต้น

(3) เร่งจัดทำโครงการและแผนงานบูรณะปลูกป่าทดแทนในบริเวณต้นน้ำลำธารที่สำคัญๆ ที่ถูกทำลายไปแล้วให้เป็นโครงการเร่งรัดปลูกป่าแทนในอัตราที่สูงกว่าที่ดำเนินการมาโดยการเร่งสำรวจและจัดทำเป็นโครงการสมบูรณ์แบบ และจัดหาแหล่งเงินกู้ต่างประเทศมาดำเนินการปลูกป่าแทน โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.4.3 ผลิตผลจากป่าไม้

(1) พิจารณากำหนดเขตการขนย้ายไม้ซุง และผลิตภัณฑ์จากไม้ให้แน่ชัด ส่วนหลักเกณฑ์ในการขนย้ายจะกำหนดให้เหมาะสมกับการให้สัมปทานป่า ทั้งนี้จะต้องปรับปรุงประสิทธิภาพของหน่วยป้องกันรักษาป่าควบคู่กันไปอย่างเร่งด่วนด้วย

(2) จำกัดการอนุญาตให้ตั้งโรงเลื่อยใหม่ หรือการขยายโรงเลื่อยเดิมให้สอดคล้องกับสัมปทานป่าที่ให้

(3) ห้ามการส่งออกไม้ท่อนทุกชนิดและควบคุมการส่งออกของผลิตภัณฑ์ไม้ทุกชนิดอย่างใกล้ชิด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2519: 166-167)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลาดังนี้

วันที่ 29 ตุลาคม 2519 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายรัฐบาลคณะที่ 39 ต่อ สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน มีข้อความที่เกี่ยวกับป่าไม้ในนโยบายข้อ 9 ดังนี้

“ การบำรุงและป้องกันรักษาป่าไม้ของชาติเป็นเรื่องที่จะได้กวัดขึ้นเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ซึ่งเป็นต้นน้ำลำธาร ในขณะเดียวกันจะเร่งรัดการปลูกสร้างสวนป่าให้มากยิ่งขึ้น” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 219)

วันที่ 10 สิงหาคม 2520 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องการดำเนินการปฏิรูปที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมสภาพแล้ว ครม. ได้ลงมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ คือ

1. ให้กรมป่าไม้ดำเนินการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติ รวม 6 ป่า รวมเนื้อที่ประมาณ 740,000 ไร่
2. ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เข้าไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ป่าดังกล่าว โดยไม่ต้องชำระค่าธรรมเนียมตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 481 (พ.ศ. 2515) ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

วันที่ 10 สิงหาคม 2520 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รายงาน ว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่สามารถสกัดกั้นผู้บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติได้เพราะตามมติ ครม. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2519 เป็นเสมือนเครื่องมือสนับสนุนให้ราษฎรบุกรุกทำลายป่า และเป็นเกราะป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายได้ จึงขอเสนอ ครม. พิจารณาทบทวนและในขณะเดียวกัน เลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้พิจารณาเสนอความเห็นรวม 4 ประการ มาเพื่อประกอบการพิจารณา ครม. พิจารณาแล้วจึงให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับข้อเสนอของเลขาธิการนายกรัฐมนตรีไปพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

ข้อเสนอของเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

“ 1. ควรให้พิจารณายกเลิกมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2519 แต่ก็ควรกำหนดเวลาให้มีผลย้อนหลังไปถึงช่วงเวลาที่มีการบุกรุกที่ดินป่าสงวนอย่างรุนแรงในช่วงหลังเพื่อมิให้เกิดความเดือดร้อนแก่ราษฎรที่บุกรุกทำกินอยู่เดิมทั้งหมด

2. ควรเร่งรัดให้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนที่หมดสภาพและเร่งรัดโครงการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ที่ประกาศให้สามารถปฏิบัติได้รวดเร็ว ภายในระยะเวลาที่กำหนด กับควรจำแนกที่ดินไม่เหมาะสมออกเพื่อกันไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ทุกเขตที่มีการประกาศกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน (ไม่ควรน้อยกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่)

3. สนับสนุนให้มีโครงการถ่ายภาพทางอากาศ เพื่อถ่ายภาพพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศในมาตราส่วน 1 : 15,000 เพื่อใช้ตรวจสอบเขตป่าไม้ที่ถูกบุกรุกได้รวดเร็วขึ้น พร้อมทั้งให้กรมป่าไม้ร่วมกับกรมพัฒนาที่ดินตรวจสอบเขตป่าไม้และเขตที่ดินที่จำแนกแล้วให้ถูกต้องตรงกัน เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการวางแผนการใช้ที่ดินของประเทศที่ถูกสัดส่วนต่อไป

4. ควรให้มีการสนับสนุนมาตรการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ของชาติทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตามที่คณะกรรมการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ได้วางมาตรการไว้เพื่อให้ได้ผลอย่างจริงจัง”

วันที่ 9 มกราคม 2522 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ลดการทำไม้ลงร้อยละ 15 ทำให้มีการปิดป่า จำนวน 341 ป่า
วันที่ 28 เมษายน 2522 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 96 ตอนที่ 64

วันที่ 7 มิถุนายน 2522 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แกล้งนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 41 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายทางเศรษฐกิจ ข้อ 4.17 ดังนี้

“ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำต่างๆ เพื่อให้สามารถรักษาไว้ได้เป็นการถาวร และให้มีการนำทรัพยากรเหล่านี้มาใช้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2540: 240)

วันที่ 28 สิงหาคม 2522 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบการช่วยเหลือราษฎรที่บุกรุกอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวรของชาติให้มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งซึ่งต่อมาได้มีการจัดทำโครงการออกหนังสืออนุญาตให้มีสิทธิทำกินชั่วคราว (ส.ท.ก.)

วันที่ 28 มีนาคม 2523 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 42 ต่อรัฐสภามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติในนโยบายทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี พลังงานและสิ่งแวดล้อม ข้อ 2 และข้อ 8 ดังนี้

“2. จะวางแผนการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงสถานะของสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8. อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดให้มีการใช้และฟื้นฟูทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นธรรมในสังคม” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540 : 273-274)

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2524 นายกรัฐมนตรี (พลเอกเปรม ติณสูลานนท์) ได้กล่าวปราศรัยในพิธีเปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ ที่สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อความเกี่ยวกับการถือครองที่ดินและการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติดังนี้

“สำหรับปัญหาการถือครองที่ดิน ซึ่งภาคเหนือมีเนื้อที่ถือครองต่อครอบครัวต่ำ จนมีแนวโน้มที่จะทำให้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพในอนาคตนั้น รัฐบาลเองได้ตระหนักในปัญหานี้มาโดยตลอด และไม่พึงปรารถนาที่จะให้มีการแก้ปัญหาเป็นไปในรูปปล่อยปละละเลยโดยให้ราษฎรเพิ่มที่ทำกิน โดยบุกรุกเข้าไปในป่าสงวนแม้ป่าบางแห่งจะหมดสภาพป่ากลายเป็นหมู่บ้าน หรือเป็นเมืองไปแล้วก็ตาม ตามกฎหมายแล้วที่ดินดังกล่าวก็เป็นเนื้อที่ป่าสงวนอยู่ดี ปัญหาอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะให้ทุกอย่างเรียบร้อยไปด้วยดี และโดยถูกต้องตามกฎหมาย ” (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2524: 4)

2.4.5 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้กำหนดแผนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 2 แผนการปรับโครงสร้างการเกษตร การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้กำหนดเป้าหมายไว้ในข้อ (3) ดังนี้

“(3) เป้าหมายปลูกป่า ปีละ 300,000 ไร่ อนุรักษ์บุรณะป่าต้นน้ำ 40 ล้านไร่ อุทยานแห่งชาติ 12.8 ล้านไร่ และขยายงานหมู่บ้านป่าไม้ให้ครบ 100 แห่ง”

นอกจากนี้ได้กำหนดมาตรการการพัฒนาไว้ในข้อ 4.2.1 ข ดังนี้

ข. ที่ดินและป่าไม้ จำเป็นต้องกำหนดมาตรการพัฒนา ดังนี้

- (1) เร่งรัดสำรวจการใช้ที่ดินเพื่อกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินมิให้เขตเมืองขยายตัวออกไปยังพื้นที่การเกษตรที่รัฐได้ลงทุนระบบชลประทานไว้แล้ว หรือพื้นที่ที่ดินมีคุณภาพดี ซึ่งสามารถให้ผลผลิตได้สูง และส่งเสริมการใช้ที่ดินสำหรับการเพาะปลูกให้ถูกประเภท
- (2) กำหนดสิทธิในที่ดินของเอกชนเพื่อการเกษตรให้มีได้ไม่เกิน 50 ไร่ ดำเนินการจัดตั้งธนาคารที่ดินเพื่อรับซื้อที่ดินส่วนที่เกินของเอกชนและจัดสรรหรือจำหน่ายให้แก่ผู้ที่ยังไม่มีที่ดินทำกินของตนเองต่อไป
- (3) เร่งรัดการปฏิรูปที่ดินโดยเน้นการแก้ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินและมุ่งดำเนินการในเขตพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีปัญหาเกษตรกรไร้ที่ทำกินหรือต้องเช่าที่ทั้งหมดทำกิน
- (4) สำรวจเพื่อแยกเขตพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่เหมาะสมกับการเกษตรเพื่อจัดที่ดินทำกินให้เกษตรกรในรูปของหมู่บ้านป่าไม้ ส่วนป่าเสื่อมโทรมที่ไม่เหมาะสมกับการเกษตรให้ทำการปลูกป่าต่อไป
- (5) ปรับปรุงกฎหมายควบคุมการเช่าและปฏิบัติตามกฎหมาย โดยมีจุดหมายที่จะให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่า
- (6) ทบทวนการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองมิให้มีการขยายการเปิดพื้นที่ใหม่ แต่ให้ดำเนินการปรับปรุงนิคมที่มีอยู่แล้วให้สมบูรณ์ตามแผนและมอบให้จังหวัดรับผิดชอบดูแลต่อไป
- (7) ปรับปรุงที่ดินที่มีปัญหาในเรื่องคุณภาพและให้ผลผลิตต่ำ คือ ปัญหาดินเปรี้ยว ในเขตภาคกลาง ปัญหาดินเค็มในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและปัญหาการกัดเซาะและพังทลายของดินในเขตภาคเหนือและปัญหาการฟื้นฟูคุณภาพดินบริเวณที่ใช้ทำเหมืองแร่แล้วในภาคใต้
- (8) ปรับปรุงกฎหมายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อให้สามารถสงวนพื้นที่ทางการเกษตรที่สมบูรณ์หรือพื้นที่ที่รัฐได้ลงทุนไปเป็นจำนวนมากแล้วให้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรต่อไป
- (9) ดำเนินการปลูกป่าเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นปีละ 3 แสนไร่ โดยเน้นการส่งเสริมให้เอกชนเป็นผู้ปลูก และรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการในบริเวณป่าเสื่อมโทรม รวมตลอดทั้งการปรับปรุงและปลูกป่าไม้ชายเลนในบริเวณซึ่งมีศักยภาพต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล
- (10) ส่งเสริมให้มีการปลูกไม้โตเร็วเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำไม้ฟืน รวมทั้งการช่วยป้องกันการพังทลายของดินในพื้นที่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ
- (11) ปรับปรุงโครงสร้างการกระจายอำนาจกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐให้สามารถควบคุมและป้องกันการบุกรุกทำลายป่าได้อย่างทั่วถึง” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524: 59, 61-62)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลาดังนี้

วันที่ 22 มิถุนายน 2525 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบนโยบายการใช้และกรรมสิทธิ์ที่ดิน (ซึ่งร่างโดยคณะอนุกรรมการที่ดิน และผ่านความเห็นชอบตามมติของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2525)

สาระสำคัญของนโยบายฉบับนี้สรุปได้ ดังนี้

ก. พื้นที่ป่าไม้ถาวร ที่ยังไม่ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับกรมที่ดิน กรมแผนที่ทหาร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการสำรวจ และจำแนกประเภทที่ดินอย่างละเอียดให้เสร็จภายในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2534) ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน

(2) พื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตร แต่ยังมีสภาพเป็นป่าไม้อยู่ให้รักษาไว้เป็นป่าต่อไปไม่ควรจำแนกออกเป็นพื้นที่ทำกิน

(3) พื้นที่ที่จำแนกเป็นป่าไม้ ให้กรมป่าไม้ดำเนินการประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติตามหลักเกณฑ์ที่กรมป่าไม้ปฏิบัติต่อไป

ข. พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีราษฎรบุกรุกแล้วประมาณ 30 ล้านไร่ ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ให้จัดทำโครงการจำแนกประเภทที่ดิน (Land reclassification) ในพื้นที่ 30 ล้านไร่ ให้เสร็จสิ้นภายในสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2534) โดยให้เป็นโครงการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

(2) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกรมที่ดิน กรมแผนที่ทหาร และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน

(3) พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การเกษตร ให้กรมป่าไม้หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการหมู่บ้านป่าไม้ และดำเนินการปลูกป่าต่อไป

(4) พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเกษตรให้กรมป่าไม้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกิน โดยให้ดำเนินการสำรวจความเหมาะสมของดินเป็นหลักเกณฑ์ในการทำโครงการ

ค. พื้นที่ที่ราษฎรไม่ได้บุกรุกและยังมีสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์ ให้กรมป่าไม้ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รักษาพื้นที่ดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพโดยถูกต้องตามกฎหมาย

ง. ผลการจำแนกประเภทที่ดินตามข้อ ก. (1) และข้อ ข. (1) ให้เสนอคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติพิจารณาดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายต่อไป

จ. การดำเนินงานตามข้อ ข. (3) ให้ดำเนินการโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับโครงการ ส.ท.ก. และโครงการให้สิทธิ์ทำกิน

ฉ. การจัดที่ดิน ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันตามข้อ (ง.) ให้ดำเนินการต่อไป แต่ไม่ใช่ขยายพื้นที่ดำเนินการ ยกเว้นกรณีการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และการพัฒนาที่ดิน และให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ ทำแผนปฏิบัติการหรือโครงการในการจัดที่ดินที่เหลืออยู่ให้เสร็จสิ้นภายใน 5 ปี

ช. ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบจัดทำแผนปฏิบัติการหรือโครงการตามข้อ ก. ถึงข้อ ฉ. โดยให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประสานงานดูแลและเร่งรัด และคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ควบคุมและติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าว

นโยบายฉบับนี้ได้มีผลให้มีการดำเนินการโครงการจำแนกประเภทที่ดินโดยละเอียด เร่งรัดโครงการช่วยเหลือประชาชนให้มีสิทธิทำกินชั่วคราว (ส.ท.ก.) และมีการบินถ่ายภาพทางอากาศในพื้นที่ป่าไม้ของประเทศในปี 2526-2528 พื้นที่ที่ผ่านการจำแนกประเภทที่ดินและจำแนกออกเป็นที่ดินทำกิน คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติได้มอบให้กับกรมที่ดิน และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปจัดให้แก่ราษฎรในระยะต่อมา

วันที่ 20 พฤษภาคม 2526 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 43 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติในนโยบายทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี พลังงาน และสิ่งแวดล้อม ข้อ 2 และข้อ 8 ดังนี้

“2. จะวางแผนการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสถานะของสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8. อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดให้มีการใช้และฟื้นฟูทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกและฟื้นฟูป่าไม้ของชาติ และการชุดใช้ทรัพยากรแร่ธาตุ” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540 : 293-294)

วันที่ 12 มิถุนายน 2527 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเรื่อง ร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ตามข้อเสนอของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และได้มีมติเห็นชอบในหลักการช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน โดยแบ่งการช่วยเหลือออกเป็น 3 กลุ่ม ตามข้อเสนอของคณะกรรมการ และคณะทำงานฯ ส่วนการจะช่วยเหลือแต่ละกลุ่มอย่างไรมานั้น ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับไปพิจารณาตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง โดยให้มีรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายมีชัย ฤชุพันธุ์) ผู้แทนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และผู้แทนของกระทรวงมหาดไทย ร่วมเป็นกรรมการด้วย เพื่อพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการช่วยเหลือเสนอ คณะรัฐมนตรีพิจารณาอีกครั้งหนึ่งภายใน 3 เดือน

ข้อเสนอการช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน ตามหลักการดังนี้

“กลุ่มที่ 1 เป็นแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นก่อนกำหนดพื้นที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติหรือป่าไม้ถาวรของชาติ โดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศ โครงการ VAP 61 ร่วมกับแผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร เป็นหลักฐานที่จะป่งชี้ในการกันพื้นที่ออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อให้ได้รับเอกสารสิทธิ์ต่อไป

กลุ่มที่ 2 เป็นแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2510 ถึง พ.ศ. 2518 ภายหลังการกำหนดพื้นที่เป็นเขตป่าไม้ถาวรของชาติ หรือได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศ โครงการ น.ส.3 ร่วมกับแผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหารเป็นหลักฐาน ซึ่งชุมชนประเภทนี้ได้รับสิทธิให้อยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2518 ถ้าพื้นที่ถือครองไม่ใช่เขตต้นน้ำลำธาร ทางราชการจะออกหนังสือสิทธิทำกิน (สทก.) ในพื้นที่ถือครองผืนนั้น

กลุ่มที่ 3 เป็นแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นภายหลังปี พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นชุมชนที่ไม่ปรากฏหลักฐานในภาพถ่ายทางอากาศโครงการ น.ส.3 และมีใช้ชุมชนในเขตต้นน้ำลำธารแล้วจะอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยเป็นการชั่วคราวตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

กรณีนี้เป็นการดำเนินการเฉพาะที่เป็นแหล่งชุมชนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จึงไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามโครงการ สทก. ที่กรมป่าไม้กำลังดำเนินการอยู่”

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2528 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติหลักการช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชนเฉพาะในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยแบ่งการช่วยเหลือออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ชุมชนที่เกิดขึ้นก่อนปี 2510 ให้ได้รับเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ชุมชนที่เกิดขึ้นระหว่างปี 2510-2518 ให้สิทธิ์อยู่อาศัยในรูปสิทธิทำกิน ชุมชนที่เกิดขึ้นภายหลังปี 2518 อนุญาตให้เข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์เป็นการชั่วคราว ตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

วันที่ 11 กันยายน 2528 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 102 ตอนที่ 124

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับการจัดที่ดินทำกิน ดังนี้

มาตรา 16 อธิบดีโดยอนุมัติรัฐมนตรีมีอำนาจอนุญาตให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) การเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ คราวละไม่น้อยกว่าห้าปี แต่ไม่เกินสามสิบปี ในกรณีที่ผู้ได้รับอนุญาตเป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ จะอนุญาตโดยให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่เห็นสมควรก็ได้

(2) การเข้าทำประโยชน์เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ คราวละไม่เกินสิบปีโดยให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องขอรับใบอนุญาตเก็บหาของป่า และไม่ต้องเสียค่าภาคหลวง ของป่าตามพระราชบัญญัตินี้สำหรับแร่ ดินขาว หรือหิน แล้วแต่กรณี

การขออนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติรัฐมนตรี

มาตรา 16 ทวิ ในกรณีที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมดหรือบางส่วนมีสภาพเป็นป่าไร่ร้างเก่าหรือทุ่งหญ้า หรือเป็นป่าที่ไม่มีไม้ค่าขึ้นอยู่เลย หรือมีไม้ค่าที่มีลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อย และป่านั้นยากที่จะกลับฟื้นคืนดีตามธรรมชาติ ทั้งนี้โดยมีสภาพตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด โดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าป่าสงวนแห่งชาติในบริเวณดังกล่าวเป็นป่าเสื่อมโทรม

ถ้าทางราชการมีความจำเป็นต้องปรับปรุงฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม ให้รัฐมนตรีประกาศกำหนดเขตป่าเสื่อมโทรมทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ

ในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ถ้าบุคคลใดได้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตดังกล่าวอยู่แล้วจนถึงวันที่ประกาศกำหนดตามวรรคสอง

(1) เมื่อบุคคลดังกล่าวร้องขอ และอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายเห็นว่าบุคคลนั้นยังมีความจำเป็นเพื่อการครองชีพ อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย มีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือให้บุคคลดังกล่าวทำประโยชน์และอยู่อาศัยต่อไปในที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้วนั้นได้ แต่ต้องไม่เกิน

ยี่สิบไร่ต่อหนึ่งครอบครัว และมีกำหนดเวลาคร่าวละไม่น้อยกว่าห้าปี แต่ไม่เกินสามสิบปี ทั้งนี้โดยได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับ คราวแรกคราวต่อไปต้องเสียค่าธรรมเนียม

(2) บุคคลซึ่งได้รับอนุญาตตาม (1) อาจขออนุญาตปลูกป่า หรือไม้ยืนต้นที่ตนเคยทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติเพิ่มเติมจากที่ได้รับอนุญาตแล้ว โดยพิสูจน์ให้เห็นว่าตนมีความสามารถและมีเครื่องมือ หรืออุปกรณ์ที่จะปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นตามที่ขอเพิ่มนั้นได้อธิบติหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายมีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือให้ปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นได้ แต่ต้องไม่เกินสามสิบปีและต้องเสียค่าธรรมเนียมตามที่กฎหมายกำหนดไว้

การได้รับอนุญาตตามวรรคสาม มิให้ถือว่าเป็นการได้มาซึ่งสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้บุคคลซึ่งได้รับอนุญาตตามวรรคสาม (1) และ (2) ได้รับยกเว้นค่าภาคหลวงและค่าบำรุงป่าสำหรับไม้ที่ได้ปลูกขึ้นภายในที่ดินที่ได้รับอนุญาต

บุคคลซึ่งได้รับอนุญาตต้องใช้ประโยชน์ในที่ดิน ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในระเบียบที่อธิบดีกำหนด และจะให้บุคคลอื่นนอกจากบุคคลในครอบครัวเข้าทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวมิได้

ในกรณีที่บุคคลซึ่งได้รับอนุญาต ละทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือไม่อยู่อาศัยในที่ดินที่ได้รับอนุญาตติดต่อกันเกินระยะเวลาสองปี หรือยินยอมให้บุคคลอื่นนอกจากบุคคลในครอบครัวเข้าทำประโยชน์หรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในระเบียบที่อธิบดีกำหนด ให้อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายมีอำนาจเพิกถอนการอนุญาตนั้น

มาตรา 16 ตี ในกรณีที่บุคคลซึ่งได้รับอนุญาตตามมาตรา 16 ทวิ ถึงแก่ความตายให้บุคคลในครอบครัวซึ่งอาศัยอยู่กับผู้ได้รับอนุญาตมีสิทธิอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ในที่ดินต่อไปได้ แต่ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ผู้ได้รับอนุญาตถึงแก่ความตาย

ถ้าสามี ภรรยา บุตรคนหนึ่งคนใด หรือบุคคลในครอบครัวซึ่งอาศัยอยู่กับผู้ได้รับอนุญาตและผู้ได้รับอนุญาตได้ระบุมไว้เป็นหนังสือตามแบบที่อธิบดีกำหนดให้เป็นผู้สืบทอดและหน้าที่ของตนประสงค์จะอยู่อาศัย หรือทำประโยชน์ในที่ดินนั้นต่อไปให้ยื่นคำขออนุญาตต่ออธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ผู้ได้รับอนุญาตถึงแก่ความตาย

เมื่อได้ยื่นคำขออนุญาตตามวรรคสองแล้ว ให้บุคคลตามวรรคหนึ่งอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ต่อไปได้ตามที่อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายอนุญาต

มาตรา 20 ในกรณีป่าสงวนแห่งชาติแห่งใดมีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรมตามมาตรา 16 ทวิ ให้อธิบดีโดยอนุมัติรัฐมนตรี มีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดทำการบำรุงป่าหรือปลูกสร้างสวนป่า หรือไม้ยืนต้นในเขตป่าเสื่อมโทรมได้ภายในระยะเวลาและตามเงื่อนไขที่กำหนดในหนังสืออนุญาต แต่ในกรณีที่อนุญาตให้เกิน 2,000 ไร่ ต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี

รัฐมนตรีอาจกำหนดให้ผู้รับอนุญาตเสียค่าตอบแทนให้แก่รัฐบาลได้ตามจำนวนที่เห็นสมควรโดยประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

วันที่ 3 ธันวาคม 2528 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ โดยกำหนดให้มีป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย โดยให้พื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 นั้น เป็นป่าไม้เศรษฐกิจ ร้อยละ 25 และป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 15

วันที่ 27 สิงหาคม 2529 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 44 ต่อรัฐสภาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ ในนโยบายเศรษฐกิจ ข้อ 4 และ นโยบายทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน ข้อ 7 ดังนี้

“นโยบายเศรษฐกิจ

4. จะปรับปรุงการบริหารและการจัดการทรัพยากรที่ดิน น้ำ ป่าไม้ และประมง ให้มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์

นโยบายทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน

7. จะระดมสรรพกำลังจากทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งจะสนับสนุนให้ภาคเอกชนมีบทบาท ในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 302,313)

วันที่ 2 มิถุนายน 2530 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดสภาพป่าเสื่อมโทรมตามความเห็นของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติโดยมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมป่าไม้ ได้เสนอขอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา อนุมัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ถือว่าเป็นป่าเสื่อมโทรม คือ ต้องมีสภาพตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

(1) เป็นป่าที่ไม่มีไม้ที่มีลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อย และป่านั้นยากที่จะกลับฟื้นคืนดีได้ตามธรรมชาติ โดยมีลูกไม้ขนาดความสูงเกิน 2 เมตรขึ้นไป ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ 20 ต้น หรือมีไม้ขนาดความโตวัดโดยรอบลำต้นตรงที่สูง 130 เซนติเมตร ตั้งแต่ 50-100 เซนติเมตร ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ 8 ต้น หรือมีไม้ขนาดความโตเกิน 100 เซนติเมตรขึ้นไป ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ 2 ต้น หรือพื้นที่ป่าที่ไม่มีไม้เข้าหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าว เมื่อรวมกันแล้วต้องมีจำนวนไม่เกินไร่ละ 16 ต้น

(2) การสำรวจพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น ให้สำรวจโดยวิธีทำแปลงตัวอย่างแบบ Line Plot ให้กระจายทั่วพื้นที่ไม่น้อยกว่าร้อยละห้าของพื้นที่ ถ้าพื้นที่แปลงใดมีกลุ่มไม้มีค่าขึ้นอยู่หนาแน่นเกินเกณฑ์ที่กำหนดตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไป ให้กันไว้เพื่อให้ไม้เหล่านั้นเจริญเติบโตได้ตามธรรมชาติ

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสนอคณะรัฐมนตรีดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารตามหลักเกณฑ์ข้อ (5) ของมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 2 กันยายน 2529 ให้หมายความรวมถึงพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ชั้นที่ 1 บี และชั้นที่ 2
2. ในการกำหนดให้พื้นที่ใดเป็นป่าเสื่อมโทรม ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 นั้น ไม่มีผลผูกพันในการที่จะให้ราษฎรเข้าไปทำประโยชน์ตลอดไป สำหรับราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยหลักเกณฑ์เงื่อนไขในการอนุญาตให้ทำประโยชน์และอยู่อาศัยภายในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ตามมาตรา 16 ทวิ และมาตรา 16 تري แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติฯ ดังกล่าว ก็สามารถเข้าทำประโยชน์ได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตให้ทำประโยชน์และอยู่อาศัยในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติทำเยียบนี้

วันที่ 15 ธันวาคม 2530 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน โดยกำหนดออกเป็น 3 เขต คือ เขตสงวน เขตอนุรักษ์ และเขตพัฒนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

“ ข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน

1. มาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตอนุรักษ์

ในพื้นที่ป่าชายเลนที่กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์นี้ให้มีมาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดินดังต่อไปนี้

1.1 ห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะพื้นที่ป่าชายเลนไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่นอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ให้เป็นไปตามธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์

1.2 ให้องค์กรที่เกี่ยวข้อง บำรุงรักษาป่าธรรมชาติที่มีอยู่ และระงับการอนุญาตขอเข้าทำประโยชน์ทุกชนิดโดยเด็ดขาด

ในกรณีที่มีการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่นั้นอยู่ก่อนที่ประกาศกำหนดเขตนี้มีผลใช้บังคับกำหนดให้ใช้มาตรการ ดังนี้

1.3 บริเวณพื้นที่ใดที่ได้กำหนดเป็นเขตหวงห้าม/อนุรักษ์ไว้แล้ว หากภายหลังสำรวจพบว่ามีสภาพป่าเสื่อมโทรมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการปลูกป่าทดแทนต่อไป

1.4 บริเวณพื้นที่ใดที่เกิดขึ้นมาใหม่ เช่น สันดอน เลนงอก ให้ถือเป็นพื้นที่ป่าไม้ของรัฐ และให้มีการปลูกสร้างสวนป่าไม้ชายเลนขึ้นบริเวณนั้น ยกเว้นที่ดินกรรมสิทธิ์ของเอกชน หรือการนำพื้นที่ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นให้เป็นไปตามกฎหมายที่ว่าด้วยการนั้น

1.5 บริเวณใดที่มีราษฎรอาศัยอยู่ดั้งเดิมเป็นการถาวรแล้ว ก็ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควบคุมมิให้มีการขยายเพิ่มเติมขึ้นมามาก

1.6 บริเวณใดที่มีราษฎรเข้าทำประโยชน์อยู่แล้ว เช่น การทำนา กุ้ง เหมืองแร่ หรือกิจการอื่นๆ เมื่อหมดอายุสัมปทานแล้ว ก็ให้ระงับการต่อใบอนุญาตใหม่ ส่วนที่มีการเข้าทำประโยชน์ไปโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการเพิกถอนออกจากพื้นที่ในทันที

1.7 ในกรณีที่ส่วนราชการมีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในโครงการที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ ก็ให้ดำเนินการตามมติ ครม. และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอ ครม. พิจารณาเป็นรายๆ ไป

2. มาตรการการใช้ที่ดินในพื้นที่เขตเศรษฐกิจ ก.

ในพื้นที่เขตนี้ เห็นสมควรให้มีมาตรการใช้ที่ดิน ดังนี้

2.1 พื้นที่ใดที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่า เพื่อประโยชน์ในกิจการป่าไม้ให้ได้ผลผลิตที่สม่ำเสมอตามหลักวิชาการป่าไม้ต่อไป

2.2 พื้นที่ใดที่มีการพัฒนาจนมีสภาพเปลี่ยนแปลงไป โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการเพิกถอนออกจากพื้นที่ และดำเนินการปลูกป่าทดแทนทันที

2.3 เร่งรัดและส่งเสริมให้ภาครัฐและเอกชนฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม โดยการปลูกป่า ตลอดจนปรับปรุงระเบียบกฎหมายให้ทันสมัยและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว

2.4 ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องควบคุมการทำไม้ และการปลูกบำรุงป่าของผู้รับสัมปทาน ตามที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขสัมปทานโดยเคร่งครัด โดยมีการตรวจสอบควบคุมแนะนำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

2.5 ในกรณีที่จะมีการอนุญาตให้มีการทำเหมืองแร่ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาถึงความเหมาะสม และให้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.6 ในกรณีที่มีส่วนราชการใด มีความจำเป็นต้องใช้ที่ดินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็ให้ดำเนินการตามมติ ครม. และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3. มาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตเศรษฐกิจ ข.

ในพื้นที่เขตนี้ เห็นสมควรให้มีมาตรการการใช้ที่ดิน ดังต่อไปนี้

3.1 การใช้พื้นที่ทำกิจการด้านประมง เหมืองแร่ กลีกรรรมหรือกิจการอื่นๆ ต้องมีการควบคุมวิธีการปฏิบัติอย่างเข้มงวด เพื่อให้เป็นไปตามหลักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

3.2 ในการอนุญาตใช้พื้นที่ จะต้องคำนึงถึงผลดีผลเสียทางด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

3.3 การขอใช้พื้นที่เพื่อกิจการต่างๆ ให้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง”

2.4.6 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้กำหนดแผนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 4 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดเป้าหมายไว้ในข้อ 3.3 ดังนี้

“3.3 แนวทางการพัฒนา แนวทางหลักในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ประกอบด้วย

(1) จัดทำแผนงานและโครงการสำคัญๆ ของทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดให้ครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น โครงการพัฒนาทรัพยากรธรณี โครงการพัฒนาบ่อน้ำตื้นเพื่อเป็นแหล่งน้ำเสริมการเกษตร เป็นต้น

(2) จัดทำ แผนงานและโครงการที่เน้นด้านการประสานการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก เช่น โครงการจัดทำแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเล เป็นต้น

(3) จัดทำ แผนงานและโครงการเพื่อสร้างเครื่องมือในการประสานการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการจัดระบบข้อมูลและการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด โครงการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิด เป็นต้น

ในส่วนของแนวทางการพัฒนานั้น ได้กำหนดไว้ในข้อ 4.2 ดังนี้

4.2 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้

(1) การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ที่ผ่านมาในอดีตเน้นเฉพาะด้านการอนุรักษ์โดยใช้มาตรการป้องกันและควบคุม ละเลยบทบาททางเศรษฐกิจของป่าไม้และละเลยต่อบทบาทของประชาชนและองค์กรในระดับท้องถิ่น การพัฒนาป่าไม้ในลักษณะดังกล่าวจึงไม่ประสบผลดีเท่าที่ควร กล่าวคือ พื้นที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลงอย่างรวดเร็วตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ดังนั้นในระยะต่อไปจะขยายขอบเขตการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ควบคู่กันไป โดยกำหนดเป้าหมายระยะยาวให้มีพื้นที่ป่าไม้ซึ่งรวมสวนป่าของเอกชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ

(2) แนวทาง

(2.1) สนับสนุนให้ประชาชนและองค์กรในระดับท้องถิ่นมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้มากที่สุด

(2.2) ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ และเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง

(2.3) ปรับปรุงการบริหารและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยการจัดทำเครื่องมือพื้นฐานให้สมบูรณ์

(3) มาตรการ เพื่อความชัดเจนในการกำหนดขอบเขตบทบาทความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับเอกชนและประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนงานและโครงการการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้สอดคล้องกับลักษณะและปัญหาของพื้นที่ป่าไม้แต่ละประเภท จึงแบ่งพื้นที่ป่าไม้เป็น 2 ลักษณะ คือ

(3.1) *ป่าเพื่อการอนุรักษ์* ได้แก่ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าต้นน้ำลำธารชั้น 1 เพื่อให้เหมาะสมกับหลักเกณฑ์การอนุรักษ์ จึงกำหนดให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ

(3.1.1) รัฐจะดำเนินการป้องกันรักษาพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ดังกล่าวอย่างจริงจัง

(3.1.2) รัฐจะบริหารจัดการให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในบางพื้นที่ โดยไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อการอนุรักษ์ป่าไม้

(3.2) *ป่าเศรษฐกิจ* คือพื้นที่ป่าไม้ที่สามารถใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้และเป็นพื้นที่นอกเหนือจากป่าอนุรักษ์ เพื่อให้มีปริมาณไม้ใช้สอยเพียงพอในประเทศจึงกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้เศรษฐกิจร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ

(3.2.1) รัฐจะดำเนินการจำแนกพื้นที่ป่าไม้เศรษฐกิจที่ถูกบุกรุกและมีสภาพเสื่อมโทรมออกจากพื้นที่ป่าที่มีสภาพสมบูรณ์ พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่มีความเหมาะสมในการทำการเกษตร สนับสนุนให้เอกชนทำการเกษตรควบคู่กับการปลูกป่า สำหรับพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตรสนับสนุนให้เอกชนปลูกป่า ทั้งนี้เพื่อเป็นการปรับสภาพดิน ทดแทนป่าไม้เสื่อมโทรมและเพื่อเสริมรายได้

(3.2.2) สนับสนุนและส่งเสริมบทบาทเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพ และประหยัด โดยเน้นให้มีการสนับสนุนการปลูกป่า 3 ประเภท คือ

(ก) การปลูกป่าไม้โตเร็วและสวนผลไม้ มีหลักเกณฑ์การสนับสนุนโดยพิจารณาความเหมาะสม 2 ประการ คือ พันธุ์ไม้และพื้นที่ปลูก กล่าวคือจะต้องเป็นพันธุ์ไม้ที่มีโอกาสเป็นพืชเศรษฐกิจ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดอย่างแท้จริงและเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ดิน และน้ำ สำหรับพื้นที่ปลูกจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของดินและการนำ ไปใช้ประโยชน์ในแต่ละพื้นที่

(ข) การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ สนับสนุนให้มีการปลูกไม้สักทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล เพื่อให้ประเทศรักษาสภาพของความเป็นผู้นำ ในการส่งออกไม้สักคุณภาพดีได้ต่อไป

(ค) การปลูกป่าชุมชนสนับสนุนองค์กรประชาชนในระดับท้องถิ่นให้ร่วมมือกันปลูกป่า และแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากป่าปลูก โดยเน้นพันธุ์ไม้เอนกประสงค์ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากไม้อย่างประหยัด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2529: 134,136-137)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญ ดังนี้

วันที่ 12 เมษายน 2531 คณะรัฐมนตรีมีมติ เรื่องการขีดแนวเขตป่าไม้ลงในระวางรูปถ่ายทางอากาศ โดยให้ดำเนินการดังนี้

“1. การขีดแนวเขตป่าไม้ถาวรให้กรมที่ดินเป็นผู้ดำเนินการ กรมพัฒนาที่ดินตรวจสอบแล้วลงนามรับรอง แล้วให้กรมที่ดินส่งให้กรมป่าไม้ทราบและดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยให้กรมป่าไม้รับรองในส่วนของแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ แนวเขตอุทยานแห่งชาติ หรือแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่สงวนหวงห้ามไว้ใหญ่กว่าแนวเขตป่าไม้ถาวรของชาติ ภายใน 1 เดือน ถ้าไม่ทันก็ให้แจ้งกรมที่ดินทราบว่าจะแล้วเสร็จเมื่อใด”

วันที่ 25 สิงหาคม 2531 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 45 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายเศรษฐกิจ ข้อ 5 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

“ 5. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.1 ปรับปรุงระบบการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อันประกอบด้วยที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ประมง แร่ธาตุ และพลังงานในท้องถิ่นทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ และคุณภาพชีวิตของประชาชน” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2540: 319)

วันที่ 22 พฤศจิกายน 2531 ได้เกิดอุทกภัยและแผ่นดินถล่มที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราชในท้องที่กะทูน คลองดินแดง นาสาร และคลองอู่ตะเภา มีผู้สูญเสียชีวิตทั้งสิ้น 374 คน ทรัพย์สินสูญหายเป็นมูลค่า 7,540 ล้านบาท (ประเสริฐ มลิณทางกูร, 2533: 27) การเกิดอุทกภัยครั้งนี้ได้มีผลกระทบต่อนโยบายป่าไม้ โดยได้มีการยกเลิกสัมปทานป่าไม้ในปี 2532

วันที่ 13 ธันวาคม 2531 นายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ 1/2531 เรื่องกำหนดมาตรการเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย เนื่องจากมีอุทกภัยร้ายแรงเกิดขึ้นในบริเวณภาคใต้เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2531 เป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินของราษฎรเป็นอันมากสาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งเกิดจากพื้นที่ป่าไม้ถูกทำลาย

“รัฐมนตรีจึงมีคำสั่งให้ผู้รับสัมปทานทำไม้ ที่ได้รับสัมปทานทำไม้หวงห้ามทุกชนิด (เว้นสัมปทานทำไม้ป่าชายเลน) ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ในท้องที่เขตจังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา จังหวัดสตูล หยุดการทำไม้ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป”

วันที่ 12 มกราคม 2532 ได้มีการประกาศใช้พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532 โดยมีสาระสำคัญ คือ การให้สัมปทานป่าไม้สิ้นสุดลง เว้นสัมปทานป่าไม้ป่าชายเลน เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกำหนดฉบับนี้ คือ โดยที่ปัจจุบันสภาพป่าไม้ของประเทศได้ถูกทำลายจนทำให้สภาพแวดล้อมธรรมชาติขาดความสมดุล อันจะยังผลให้ภัยพิบัติสาธารณะดังเช่นที่

เกิดขึ้นในจังหวัดภาคใต้เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2531 อาจเกิดขึ้นอีกได้ จึงจำเป็นต้องระงับยับยั้งมิให้มีการทำไม้ออกจากป่าและเร่งรัดฟื้นฟูสภาพป่าขึ้นโดยเร็ว แต่โดยที่พระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484 มิได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในอันที่จะยับยั้งการทำไม้ออกจากป่าที่ได้เปิดการทำไม้โดยให้สัมปทานไปแล้วได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องให้อำนาจดังกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งกำหนดให้สัมปทานที่มีพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทั้งนี้โดยให้ผู้รับสัมปทาน ที่สัมปทานต้องสิ้นสุดลงด้วยเหตุดังกล่าว มีสิทธิได้รับเงินชดเชยความเสียหาย ภายในขอบเขตที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม ทั้งแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและประโยชน์ของเอกชน และโดยที่เป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันที่จะรักษาความปลอดภัยสาธารณะสุขและเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ

ต่อมาวันที่ 17 มกราคม 2532 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีคำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ 32/2532 เรื่องการให้สัมปทานสิ้นสุดลง โดยมีข้อความในคำสั่ง ดังนี้

“เนื่องจากปัจจุบันนี้พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงจนเป็นเหตุให้เกิดสภาวะการขาดความสมดุลของสภาพแวดล้อม กรณีเป็นการจำเป็นต้องใช้พื้นที่ป่าไม้ในเขตสัมปทาน เพื่อรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 68 ทวิ แห่งพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงมีคำสั่งให้สัมปทานทำไม้หวงห้ามทุกชนิด (เว้นสัมปทานทำไม้ป่าชายเลน) ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ทุกสัมปทานสิ้นสุดทั้งแปลง ทั้งนี้ ไม่รวมถึงพื้นที่สัมปทานที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งสิทธิการทำกิจการที่ได้รับสัมปทานได้สิ้นสุดลงแล้วตามมาตรา 4 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532”

วันที่ 28 มีนาคม 2532 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเรื่องการดำเนินงานตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นพื้นที่ตั้งชุมชนตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2527 ว่า ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับข้อสังเกตไปพิจารณา โดยเห็นควรให้เพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชนเฉพาะเขตที่เป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น ส่วนเขตที่เป็นที่ดินทำกินนั้นให้ดำเนินการตามแนวทางตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน

วันที่ 13 มิถุนายน 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องการช่วยเหลือราษฎรที่เข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยผิดกฎหมาย โดยแก้ไขข้อเสนอบางประการของคณะกรรมการกำหนดมาตรการการช่วยเหลือราษฎรที่เข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยในป่าสงวนแห่งชาติโดยผิดกฎหมาย ซึ่งมี นายมีชัย ฤชุพันธุ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในขณะที่นั้นเป็นประธาน และนายอภิลาศ โอสถานนท์ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นเลขานุการ มติคณะรัฐมนตรีหลังจากปรับปรุงและแก้ไขแล้วมีดังนี้

1. สภาพป่าที่จะอนุญาตให้ราษฎรเข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว

1.1 เป็นป่าเสื่อมโทรม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะรัฐมนตรีในคราวประชุมปรึกษา เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2532 กำหนดไว้ และ

1.2 ราษฎรได้เข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยในป่านั้นอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2524 และ

1.3 เป็นป่าที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเพื่อให้ราษฎรเข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยเป็นการชั่วคราวได้

1.4 เนื้อที่ที่จะอนุญาตให้ราษฎรเข้าไปทำกิน หรืออยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว ครอบครัวยุติไม่เกิน 250 ไร่

2. บุคคลที่มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือ

2.1 เป็นผู้ที่เข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยในป่าดงกล่าวอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2524 และ

2.2 ไม่มีที่ดินทำกินในที่แหล่งอื่นๆ เป็นของตนเอง หรือมีแต่ไม่เพียงพอ

3. ค่าธรรมเนียม

เพื่อให้ประชาชนทราบสถานภาพของตนในการถือครองที่ดิน จึงสมควรให้กำหนดค่าธรรมเนียมในการใช้ที่ดิน ดังต่อไปนี้

3.1 เนื้อที่ไม่เกิน 25 ไร่ คิดไร่ละ 10 บาทต่อปี

3.2 เนื้อที่เกิน 25 ไร่ แต่ไม่เกิน 50 ไร่ ส่วนที่เกิน 25 ไร่ คิดไร่ละ 20 บาท ต่อปี

3.3 เนื้อที่เกิน 50 ไร่ขึ้นไป ส่วนที่เกินคิดไร่ละ 100 บาทต่อปี

3.4 ถ้าใช้ทำประโยชน์อย่างอื่นที่มีได้ทำการเกษตรกรรม หรือการปลูกป่า ให้คิดเป็น 2 เท่าของอัตราข้างต้น

ทั้งนี้ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับไปพิจารณาดำเนินการออกระเบียบรายละเอียดตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นต่อไป”

วันที่ 12 ธันวาคม 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติผ่อนผันใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A ในการก่อสร้างทางเพื่อความมั่นคง โดยให้กระทรวงคมนาคม (กรมทางหลวง) ใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1A ก่อสร้างทางเพื่อความมั่นคงในพื้นที่กองทัพภาคที่ 3 จำนวน 3 เส้นทาง ตามความเห็นของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยยกเว้นการปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2529 เป็นการพิเศษเฉพาะราย และต่อไปจะไม่อนุมัติให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A ไม่ว่ากรณีใด

วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องโครงการสำรวจสถานที่ราชการ บ้านเรือนราษฎร และถนนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และในพื้นที่ที่จำแนกให้เป็นเขตป่าไม้ถาวร จากการเสนอของกระทรวงมหาดไทย ดังนี้

1) อนุมัติในหลักการตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ โดยให้คณะกรรมการเฉพาะกิจฯ มีอำนาจหน้าที่สำรวจที่อันเป็นสาธารณประโยชน์ รวมทั้งที่เลี้ยงปศุสัตว์ที่จัดให้สำหรับราษฎรไปรวมเลี้ยงร่วมกันเพิ่มขึ้นด้วย และให้ดำเนินการต่อไปได้

2) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) จัดส่งระเบียบการ หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในเรื่องนี้ให้คณะกรรมการเฉพาะกิจฯ ตามข้อ 1 ทราบด้วย

3) ให้สำนักงบประมาณจัดสรรเงินงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายตามความจำเป็น คณะกรรมการเฉพาะกิจสำรวจสถานที่ราชการฯ มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายเสนาะ เทียนทอง) เป็นประธาน และผู้อำนวยการกองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐ กรมที่ดิน เป็นเลขาธิการ

วันที่ 9 มกราคม 2534 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายเศรษฐกิจ ข้อ 3.2 การเกษตรดังนี้

“ในการนี้ รัฐบาลจะเร่งดำเนินการปฏิรูปที่ดินและปรับปรุงระบบการให้สิทธิทำกินเกษตรกรในเขตป่าไม้ที่หมดสภาพและที่เกษตรกรได้ครอบครองใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น โดยจะเร่งออกเอกสารสิทธิ หรือเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องให้แก่เกษตรกร นอกจากนั้นจะดำเนินการพัฒนาพื้นที่ดินที่มีปัญหา

ในบริเวณแห้งแล้ง ดินเค็ม ดินพรุ ตลอดจนทั้งดำเนินการป้องกันดินถูกชะล้างพังทลายในเขตต้นน้ำลำธาร และอนุรักษ์พื้นที่ดินชายฝั่งทะเลควบคู่ไปด้วย

ทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ รัฐบาลจะดำเนินงานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร โดยเน้นการขุดลอกคู คลอง หนองและบึงธรรมชาติ เพื่อให้สามารถปลูกพืชในฤดูแล้งได้ และมีเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้สูงขึ้น จากร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 25 ของพื้นที่ป่าทั้งหมดและจะสนับสนุนภาคเอกชนและสถาบันเกษตรกรให้ปลูกสวนป่าเศรษฐกิจ และสวนป่าชุมชนต่อไป นอกจากนี้ รัฐบาลจะอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลและในน่านน้ำไทยให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำอาหาร” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 333)

วันที่ 22 มกราคม 2534 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติโครงการจัดที่ดินทำกินกับผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เดิมนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน เป็นหน่วยประสานและให้ส่วนราชการให้ความร่วมมือในการจัดที่ดินทำกินให้รับราษฎรผู้ยากไร้ตาม “โครงการจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ได้เสนอแผนแม่บท (โครงการฯ) เป็นแผนงานระยะเวลา 5 ปี ผูกพันงบประมาณปี 2534 - 2538 โดยใช้งบประมาณทั้งสิ้น 12,080,685,362 บาท ประกอบด้วย 8 แผนงานคือ 1. แผนงานจัดที่ดินทำกิน 2. แผนการจัดระเบียบชุมชน 3. แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 4. แผนการพัฒนาอาชีพ 5. แผนคุ้มครองพัฒนาทรัพยากรและการติดตามผลการปฏิบัติ 6. แผนการประชาสัมพันธ์ 7. แผนงานติดตามและประเมินผล 8. แผนการสนับสนุนงบประมาณ นายกรัฐมนตรีพิจารณาแล้ว มีคำสั่งให้เสนอกรมพิจารณา คณะรัฐมนตรีมีมติ 1. รับทราบแผนแม่บทโครงการฯซึ่งนายกรัฐมนตรีเห็นชอบแล้วตามที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน เสนอ 2. ให้ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน รับความเห็นและข้อสังเกตเพิ่มเติมของกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการพลังงาน และสำนักงานพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปพิจารณาดำเนินการ

วันที่ 4 เมษายน 2534 นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 47 ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อม ในข้อ 1 ดังนี้

“1. อนุรักษ์และป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในด้านป่าไม้ ที่ดินแหล่งน้ำและทรัพยากรอื่นๆ โดยเสริมสร้างขีดความสามารถของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทโดยตรงในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 357)

2.4.7 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 4 การบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายในข้อ 2.2 ดังนี้

“2.2 ทรัพยากรป่าไม้

อนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ให้ได้ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ”

ในส่วนของแนวทางและมาตรการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้กำหนดไว้ใน ข้อ 3.2.2 ดังนี้

“3.2.2 ทรัพยากรป่าไม้

(1) แนวทางและมาตรการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์และนอกเขตป่าอนุรักษ์ ประกอบด้วย

(1.1) เร่งรัดการจัดทำแผนการบริหารและจัดการในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ในเขตอนุรักษ์ โดยเปิดโอกาสให้ส่วนราชการและผู้นำ ในระดับท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนดังกล่าวในแต่ละแห่ง

(1.2) ควบคุมดูแลให้สามารถปฏิบัติตามแผนบริหารและจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่ โดยเน้นให้มีการประเมินผลอัตราการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าวเป็นระยะๆ อย่างเปิดเผย รวมทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณ

(1.3) กำหนดและทำเครื่องหมายแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และพื้นที่ป่านอกเขตอนุรักษ์ในแต่ละแห่งให้ชัดเจน

(1.4) เร่งรัดการออกกฎหมายรองรับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร

(2) แนวทางและมาตรการบริหารและจัดการทรัพยากรป่าไม้ทั่วไป ประกอบด้วย

(2.1) ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยเร่งรัดการออกกฎหมายรองรับป่าชุมชนเพื่อสนับสนุนประชาชนและองค์กรป่าชุมชนเพื่อสนับสนุนประชาชน และองค์กรประชาชนให้มีอำนาจตามกฎหมายในการมีส่วนร่วมปลูกป้องกันรักษาและใช้ประโยชน์ชุมชน

(2.2) เร่งรัดการออกพระราชบัญญัติสงวนป่า เพื่อให้เอกชนที่ดำเนินการปลูกป่ามีความมั่นใจในการลงทุนและได้รับและได้รับสิทธิประโยชน์ที่จะพึงได้รับ

(2.3) ให้มีการตรวจสอบสถานการณ์ป่าไม้ได้อย่างรวดเร็ว โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ภาพถ่ายดาวเทียมและระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการบริหารและจัดการทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับอื่นทรัพยากรอื่นๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534: 231, 235-236)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ได้มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลา ดังนี้

วันที่ 30 ธันวาคม 2534 คณะรัฐมนตรีมีมติให้รื้อสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ รวมทั้งสนามกอล์ฟ เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าและสัตว์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 15

วันที่ 5 มีนาคม 2535 ได้มีการประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหามลพิษทางดิน พ.ศ. 2535 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 17

วันที่ 10 มีนาคม 2535 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 19 จังหวัด คือ ลำปาง ตาก สุโขทัย เพชรบุรี อุตรดิตถ์ นครพนม สกลนคร มุกดาหาร เลย นครราชสีมา สระบุรี ลพบุรี ชลบุรี ระยอง ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี และตรัง โดยจำแนกเขตการใช้ประโยชน์เป็น 3 เขต คือ ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (C) ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (E) และพื้นที่ป่าเหมาะสมต่อการเกษตร (A)

วันที่ 13 มีนาคม 2535 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 20 โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ ดังนี้

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมให้มีการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อการค้าในที่ดินของรัฐและของเอกชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนี้มิได้มีบทบัญญัติรองรับและคุ้มครองสิทธิการทำไม้หวงห้ามที่ได้จากการปลูกสร้างสวนป่า สมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยสวนป่า เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการปลูกสร้างสวนป่าดังกล่าว อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนมีงานทำและผลิตไม้เพื่อเป็นสินค้า ตลอดจนเพิ่มพื้นที่ทำไม้ให้มีปริมาณมากขึ้น เช่น การได้รับยกเว้นค่าภาคหลวงและการไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎเกณฑ์บางประการ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

วันที่ 17 มีนาคม 2535 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพิ่มเติม ในพื้นที่ 44 จังหวัด คือ พะเยา ลำพูน แม่ฮ่องสอน พิชณุโลก อุตรดิตถ์ พิจิตร ชัยนาท จันทบุรี ตราด สมุทรสาคร ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ยโสธร ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ หนองคาย ภูเก็ต กระบี่ สงขลา ยะลา เชียงราย เชียงใหม่ แพร่ น่าน ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี นครสวรรค์ กำแพงเพชร อุทัยธานี ชัยภูมิ อุบลราชธานี นครศรีธรรมราช พังงา พัทลุง สตูล ปัตตานี และนราธิวาส โดยจำแนกออกเป็น 3 เขต เช่นเดียวกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2535

จากมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 ผลจากการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติมีดังต่อไปนี้

(1) โซนที่เหมาะสมต่อการเกษตร (A)	มีจำนวน 7,222,540 ไร่
(2) โซนเศรษฐกิจ (E)	มีจำนวน 51,887,091 ไร่
(3) โซนอนุรักษ์ (C)	มีจำนวน 88,233,415 ไร่
รวม	147,343,046 ไร่

วันที่ 17 มีนาคม 2535 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องโครงการสำรวจสถานที่ราชการ บ้านเรือนที่ดินทำกินของราษฎร และถนนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ในพื้นที่ที่จำแนกให้เป็นเขตป่าไม้ถาวรและเขตที่สาธารณะประโยชน์ ดังนี้

“โดยที่มาตรการในการแก้ไขปัญหาการถือครองในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ในพื้นที่ที่จำแนกให้เป็นเขตป่าไม้ถาวรและที่สาธารณะประโยชน์ ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2528 เรื่องการช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน ซึ่งแบ่งการช่วยเหลือออกเป็น 3 กลุ่ม และจะมีผลกระทบต่อการรักษาพื้นที่ป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติมากจึงไม่อนุมัติให้ดำเนินการตามมาตรการที่กระทรวงมหาดไทยเสนอและให้คงถือปฏิบัติตามหลักมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2528 โดยให้กระทรวงมหาดไทยประสานกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป”

กระทรวงมหาดไทย เสนอคณะรัฐมนตรีให้เพิกถอนสถานที่ราชการ ชุมชนถาวร ศาสนสถาน สาธารณูปโภค ออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ

วันที่ 6 พฤษภาคม 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 48 ต่อสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับป่าไม้ในนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 4.1 ดังนี้

“ 4.1 การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

4.1.1 อนุรักษ์ คุ่มครอง และป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่ดิน ป่า ไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ โดยจะใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และให้ประชาชนในพื้นที่ มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้น”(สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 365)

วันที่ 23 มิถุนายน 2535 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ยกเลิกเป้าหมายการปฏิบัติงานโครงการจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ใน เห็นชอบเกี่ยวกับโครงการจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) ดังนี้ เนื่องจากการปฏิบัติงานตามโครงการ (คจก.) ได้เกิดปัญหาขัดแย้งขึ้นจำเป็นต้องแก้ไขเป็นการด่วน จึงควรยกเลิกเป้าหมายการดำเนินการตามโครงการและให้ยับยั้งการดำเนินงานในพื้นที่ที่ยังไม่ได้มีการดำเนินงานเอาไว้ก่อน สำหรับโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เห็นควรให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อทบทวนหลักการวิธีปฏิบัติงานของโครงการนี้ และให้รับส่งเขตของ กรม. คือการบริหารและจัดการโครงการควรให้อยู่ภายใต้การประสานงานของ มท. แทนฝ่ายทหารหรือไม่ พิจารณาใช้วิธีการอพยพราษฎรในรูปอื่น และให้ คกก. เร่งดำเนินการพิจารณาและเสนอรายงานถึง กรม. ให้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน

วันที่ 8 กันยายน 2535 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ปรับโครงสร้างกรมป่าไม้ และกำหนดภารกิจให้เน้นการป้องกันและดูแลป่าธรรมชาติที่เหลืออยู่เพียง 85 ล้านไร่ ไม้ให้เกิดความสูญเสียเพิ่มขึ้น และรณรงค์ให้ประชาชน และองค์การพัฒนาเอกชนเข้ามาเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศน์

วันที่ 21 ตุลาคม 2535 นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 50 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายการเกษตร ข้อ 4.2.9 ดังนี้

“4.2.9 เพิ่มมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกและการตัดไม้ทำลายป่า อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม โดยเร่งรัดการปลูกป่าในพื้นที่อนุรักษ์ที่ถูกบุกรุกทำลาย รวมทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้เศรษฐกิจในที่ดินกรรมสิทธิ์ของตนเอง” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 395)

นอกจากนี้ในนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ดังนี้

“4.8.1 กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงสมรรถนะของดิน และศักยภาพของพื้นที่ เช่น เขตพื้นที่เกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม ชุมชน และพื้นที่ป่าอนุรักษ์” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 400)

วันที่ 15 ธันวาคม 2535 คณะรัฐมนตรีมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือราษฎรอันเนื่องมาจากการยกเลิกโครงการ คจก. รับทราบการแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือราษฎรอันเนื่องมาจากการยกเลิกโครงการ คจก. เพื่อให้ราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวสามารถประกอบอาชีพที่มีรายได้ดีมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และมีเสถียรภาพในการครอบครองที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและทำกิน ประกอบด้วยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายสุเทพ เทือกสุบรรณ) เป็นประธาน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายสุทัศน์ เงินหมื่น) เป็นรองประธาน และกรรมการอื่นอีก 14 ราย โดยให้อำนาจหน้าที่พิจารณาแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากการยกเลิกโครงการ คจก. และกำหนดมาตรการ

ช่วยเหลือราษฎรในเขตพื้นที่ คจก. เดิม ทั้งที่อพยพกลับหรือสมัครใจอยู่ต่อ ในด้านที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน โดยให้ราษฎรเหล่านี้ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้วย ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอ

วันที่ 4 พฤษภาคม 2536 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเรื่องการพิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับที่ดินในเขตป่าไม้ โดยมีสาระสำคัญในวิธีการ ดังนี้

1. ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตป่าไม้ถาวร (ยกเว้นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายหรือตามมติคณะรัฐมนตรี) ที่กรมป่าไม้มอบให้ ส.ป.ก. ให้ ส.ป.ก. นำไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินโดยออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเท่านั้น

2. เมื่อราษฎรได้รับเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ตามวิธีการปฏิรูปที่ดินแล้วเห็นว่าตนเองมีสิทธิ์ครอบครองมาก่อนกำหนดเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือเขตป่าไม้ถาวรมีสิทธิ์ยื่นคำร้องขอพิสูจน์สิทธิ์ของตนต่อคณะกรรมการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะแต่งตั้งขึ้น

3. คณะกรรมการที่รัฐมนตรีจะแต่งตั้งขึ้นประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ป่าไม้จังหวัด นายอำเภอประจำท้องที่ และกรรมการอื่นที่รัฐมนตรีเห็นสมควรไม่เกิน 3 นาย โดยมีปฏิรูปที่ดินจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ

4. การพิจารณาหลักฐานของราษฎรในการพิสูจน์สิทธิ์ ให้พิจารณาจากหลักฐานที่เป็นเอกสารของทางราชการ หากหลักฐานไม่ชัดเจนให้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศโครงการ VAP-21 เป็นหลักฐานในการพิสูจน์สิทธิ์

5. ในกรณีที่คณะกรรมการ มีมติว่าราษฎรผู้ครอบครองที่ดินมาก่อนการกำหนดเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือเขตป่าไม้ถาวร ให้ ส.ป.ก. ส่งบัญชีรายชื่อพร้อมทั้งเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้กรมที่ดินออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินให้แก่ผู้ร้องต่อไป การส่งเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้ดำเนินการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่คณะกรรมการมีมติ

6. ที่ดินเขตชุมชนที่เป็นหมู่บ้านถาวร ชุมชนพาณิชยกรรม สถานที่ราชการ ศาสนสถานสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ ส.ป.ก. ออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้ และส่งเอกสารนั้นให้กรมที่ดินออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน ภายใน 30 วัน นับจากคณะรัฐมนตรีมีมติ ส่วนเขตเทศบาล และสุขาภิบาลถือว่าแยกเว้นจากเขตปฏิรูปที่ดิน

7. กรมป่าไม้ กรมที่ดิน และ ส.ป.ก. อาจจะกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการให้ราษฎรปลูกป่า หรือไม้ยืนต้นตามความเหมาะสมในที่ดินที่ ส.ป.ก. ออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ก่อนส่งเอกสารดังกล่าว ให้กรมที่ดินออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

8. ให้มีคณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีนี้ ซึ่งนายกรัฐมนตรีจะแต่งตั้งประกอบด้วย ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีประจำเขตท้องที่ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยประจำเขตท้องที่ และผู้ตรวจกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประจำเขตท้องที่

ทั้งนี้ ได้มีการยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี รวม 6 ฉบับ คือ

“ 1. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2533 เรื่องโครงการสำรวจสถานที่ราชการ บ้านเรือนราษฎร และถนนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่จำแนกให้เป็นเขตป่าไม้ถาวร

2. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 เรื่องโครงการสำรวจสถานที่ราชการ บ้านเรือน ที่ดินทำกินของราษฎร และถนนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่ที่จำแนกให้เป็นเขตป่าไม้ถาวร และเขตที่สาธารณประโยชน์

3. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2527 เรื่องร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ ...) พ.ศ...

4. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2528 เรื่องการช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน

5. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2532 เรื่องการดำเนินงานตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชนตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2527

6. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2532 เรื่องการช่วยเหลือราษฎรที่เข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยในป่าสงวนแห่งชาติโดยผิดกฎหมาย ”

ผลจากมติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้ทำให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ในโซน A จำนวน 7.22 ล้านไร่ และโซน E จำนวน 37.06 ล้านไร่ รวม 44.28 ล้านไร่ ให้แก่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินในเวลาต่อมา

วันที่ 13 กันยายน 2537 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติหลักการเกี่ยวกับการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ติดอยู่ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ ตามที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอ ในกรณีที่ดินส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์การของรัฐ อาทิเช่น การก่อสร้างทาง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ สถานที่ราชการ ฯลฯ มีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อดำเนินการตามโครงการที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ และความมั่นคงของชาติอย่างเลี่ยงไม่ได้ หรือเป็นการดำเนินการตามโครงการพระราชดำริและพื้นที่นั้นไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ตามระเบียบ กฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีอื่นใดที่เกี่ยวข้องที่ได้กำหนดทางปฏิบัติไว้แล้ว ให้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่จะพิจารณาอนุมัติได้ โดยไม่ต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเป็นรายๆ ไป และมีให้นามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2535 และวันที่ 17 มีนาคม 2535 เรื่อง การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ มาใช้บังคับแก่การขอใช้พื้นที่ในกรณีดังกล่าวข้างต้น สำหรับการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการตามประเภทต่างๆ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และแนวทางปฏิบัติที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด เพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ก่อนที่จะอนุมัติให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์เพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดขั้นตอนการปฏิบัติงานให้น้อยลงโดยการกระจายอำนาจในการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าไม้ และเพื่อปรับปรุงแนวทางการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าไม้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันที่จะต้องพิจารณาอนุมัติให้ใช้พื้นที่โดยรวดเร็ว และเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนโดยรวม

วันที่ 11 ตุลาคม 2537 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเรื่องแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐตามมติคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยเห็นชอบหลักการในกรณีมีการกระทำผิดเกี่ยวกับที่ดินของรัฐ ตามมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ให้ส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐตามมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ให้ส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐ

ดำเนินการฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดด้วย นอกเหนือจากการฟ้องคดีอาญาและให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป

วันที่ 26 กรกฎาคม 2538 นายบรรหาร ศิลปะอาชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 51 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 7.1, 7.2 และ 7.3 ดังนี้

“7.1 เร่งรัดการออกกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรประชาชนมีส่วนร่วมในการปลูก ป้องกัน รักษา และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

7.2 ปรับปรุงหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแล รักษา และจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

7.3 ลดความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยกำหนดการใช้ที่ดิน” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540 : 437)

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2539 คณะรัฐมนตรีอนุมัติ เรื่อง จังหวัดนครราชสีมาขอใช้ประโยชน์พื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน คณะรัฐมนตรีอนุมัติตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ ให้จังหวัดนครราชสีมาดำเนินโครงการชลประทานขนาดเล็ก 2 โครงการ คือ โครงการอ่างเก็บน้ำบ้านดอนทะยุง เนื้อที่ 6 ไร่ 1 งาน และอ่างเก็บน้ำห้วยบง เนื้อที่ 312 ไร่ ในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ตามแผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา (กชช.) ประจำปี 2537 ซึ่งกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบในหลักการด้วยแล้ว ทั้งนี้ เพื่อช่วยเหลือราษฎรบ้านดอนทะยุง จำนวน 45 ครัวเรือน จำนวนประชากร 200 คน และราษฎรบ้านซับก้านเหลือง หมู่ที่ 4 ตำบลครบุรีได้ จำนวน 4 หมู่บ้าน 329 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 1,443 คน ให้ได้รับประโยชน์เพื่อการอุปโภค-บริโภค และการเกษตร และคณะรัฐมนตรีให้จังหวัดนครราชสีมารับข้อสังเกตของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการปฏิบัติและดำเนินการให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มแม่น้ำมูลและชี และข้อเสนอแนะมาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำอย่างเคร่งครัด

2.4.8 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดแผนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 3 การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนใน ข้อ 3.2 ดังนี้

“3.2 ออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย เพื่อให้ชุมชนมีสิทธิตามกฎหมายในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน”

นอกจากนี้ในบทที่ 4 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 2 ได้กำหนดแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ดังนี้

“ 2 ให้มีการประสานนโยบายและจัดการด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และเป็นประโยชน์ต่อคนและชุมชนอย่างแท้จริง โดย

2.1 จัดทำและกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ นอกเขตป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจนเหมาะสมกับสภาพทรัพยากรดิน เขตการใช้ประโยชน์ที่ดินชายฝั่งทะเลให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชายฝั่ง รักษาพื้นที่ชลประทานไว้เพื่อการผลิตทางการเกษตร รวมทั้งพิจารณาด้านกฎหมาย กฎระเบียบ และมาตรการจูงใจ เพื่อให้การกำหนดเขตบรรลุผลในทางปฏิบัติ

2.2 กำหนดและวางแผนเขตนิเวศน์ท้องถิ่น โดยคำนึงถึงวัฒนธรรม และประเพณีที่มีอยู่หลากหลายของชุมชนเพื่อให้การดำเนินวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนมีส่วน สนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน” (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539: 143,145)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มีนโยบายและเหตุการณ์ที่สำคัญ ตามลำดับเวลาดังนี้

วันที่ 19 พฤศจิกายน 2539 คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ เรื่อง การยกเลิกการให้สัมปทานทำไม้ในเขตป่าไม้ชายเลน ตามนัยมาตรา 68 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532 เพื่อให้มีการยกเลิกการให้สัมปทานทำไม้ในเขตป่าไม้ชายเลนทั้งหมดต่อไป ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ และให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับมาตรการและแนวทางปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลน รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการตามแผนงานและโครงการรองรับมาตรการดังกล่าว ดังนี้

1. จัดทำมาตรการเร่งด่วนเพื่อป้องกัน อนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมป่าชายเลน

1.1 การป้องกันพื้นที่ป่าชายเลน

1) ปรับปรุงและจัดทำเขตป่าชายเลนให้ชัดเจน สังเกตง่าย เป็นการถาวร สามารถตรวจสอบได้โดยสะดวก รวดเร็ว

2) จัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าชายเลนและจุดสกัด เพื่อเสริมกำลังและการปฏิบัติงาน หน่วยจัดการป่าชายเลน พร้อมทั้งจัดจุดลาดตระเวนร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้นำชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

3) เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างจิตสำนึกและแนวร่วมในการป้องกันรักษาป่าชายเลน

1.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสภาพแวดล้อม

1) สำรวจพื้นที่ป่าชายเลนที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพที่มีคุณค่าควรแก่การสงวนรักษาไว้เพื่อจัดตั้งเป็นป่าอนุรักษ์

2) พิจารณาจัดตั้งศูนย์/สถานีวิจัยและพัฒนาป่าชายเลน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการศึกษาวิจัยร่วมกันในลักษณะเครือข่ายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ

1.3 การส่งเสริมและฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน

1) ปลูกและบำรุงป่าชายเลน โดยความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น

2) ส่งเสริมให้มีป่าชายเลนชุมชน โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม มีองค์กรประชาชน กำกับดูแลและการบริการป่าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งผลิตไม้สำหรับใช้สอย

3) จัดทำแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ป่าไม้ขายเลน ทั้งแหล่งผลิตในป่าธรรมชาติและสวนผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้

1.4 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการติดตามประเมินผล

1) ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ การปลูกป่า และการใช้ทรัพยากรป่าไม้ขายเลนอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ติดตามและประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ

2. เพื่อให้มีการถ่ายทอดมาตรการไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รวดเร็ว และเป็นรูปธรรมสมควรมีโครงการรองรับมาตรการคือ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าขายเลน โดยแยกออกเป็น 4 แผนงานระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี คือ แผนงานป้องกันพื้นที่ป่าขายเลน แผนงานอนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมป่าขายเลน แผนงานส่งเสริมและฟื้นฟูป่าขายเลน และแผนงานเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการติดตามประเมินผล

อนึ่งสำหรับงบประมาณในการดำเนินงาน ให้ทำความตกลงกับสำนักงบประมาณต่อไป

วันที่ 11 ธันวาคม 2539 พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 52 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 8.1 และ 8.2 ดังนี้.

“8.1 ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ทั้งหมดให้สอดคล้องกันและเร่งรัดการออกกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชนเพื่อให้คนและป่าสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน

8.2 ป้องกันและปราบปรามการบุกรุกและการตัดไม้ทำลายป่า อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ลำธารป่าขายเลน และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540 : 459)

วันที่ 22 เมษายน 2540 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติในจังหวัดนครราชสีมา ตามที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเสนอ โดยให้ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการ ดังนี้

1) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) เร่งรัดจัดทำร่างพระราชกฤษฎีกาปรับปรุงแนวเขตอุทยานแห่งชาติทับลานตามที่ได้ดำเนินการกันพื้นที่ไว้แล้ว ในเขตอำเภอวังน้ำเขียว รวม 8 จุด เนื้อที่ประมาณ 21,135 ไร่ ในเขตอำเภอเสิงสาง รวม 4 จุด เนื้อที่ประมาณ 14,850 ไร่ และในเขตอำเภอครบุรี จำนวน 1 จุด เนื้อที่ประมาณ 622 ไร่ โดยให้นำร่างพระราชกฤษฎีกาฯ เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในเรื่องนี้

2) ให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. นับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกาปรับปรุงแนวเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน มีผลใช้บังคับและให้ ส.ป.ก. เร่งรัดดำเนินการปฏิรูปที่ดินและออกเอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01 ให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวตามขั้นตอนปฏิบัติภายใน 9 เดือน นับแต่วันที่กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ โดยให้กันพื้นที่ที่เป็นสุขาภิบาลและชุมชนออกจากเขตปฏิรูปที่ดิน

3) เห็นควรมอบให้กรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ร่วมกันตรวจสอบพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Zone E) ในส่วนที่ยังมีสภาพป่าสมบูรณ์และไม่เหมาะกับการเกษตรกรรม และส่งมอบพื้นที่คืนให้กรมป่าไม้ดูแลรักษาต่อไป

4) ให้กรมป่าไม้จัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

วันที่ 22 เมษายน 2540 คณะรัฐมนตรีรับทราบ สถานการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเสนอตามมติที่ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2540 ดังมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1. สภาพปัญหาโดยรวม สถานการณ์การบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การบุกรุกพื้นที่บริเวณรอบๆ แนวเขตอุทยานแห่งชาติ และการบุกรุกพื้นที่บริเวณใจกลางอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีปัญหาการบุกรุกและราษฎรร้องเรียน รวม 11 แห่ง ดังนี้

1.1 กรณีการแก้ไขปัญหตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2539 จำนวน 5 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว และอุทยานแห่งชาติภูพาน

1.2 กรณีการแก้ไขปัญหาคืออื่น ๆ จำนวน 6 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติห้วยหวด อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ อุทยานแห่งชาติตาโคตร อุทยานแห่งชาติไทรทอง อุทยานแห่งชาติมุกดาหาร และอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

2. ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหา

2.1 อุทยานแห่งชาติผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานีเห็นชอบให้กันแนวเขตอุทยานแห่งชาติผาแต้ม จากแนวปัจจุบันให้เป็นไปตามแนวเขตที่เคยตกลงกันระหว่างกรมป่าไม้ กับทางอำเภอโขงเจียม สภาตำบลนาโพธิ์กลางและชาวบ้าน เมื่อปี 2531

2.2 อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ จังหวัดอุบลราชธานีได้ตรวจสอบแล้ว มีความเห็นให้ถอนสภาพป่าสงวนแห่งชาติ และกันที่ทำกินของราษฎรออกจากเขตอุทยานแห่งชาติบริเวณบ้านหนองชาดในอำเภอสิรินธร และให้กันที่ทำกินของราษฎรออกจากเขตอุทยานแห่งชาติบริเวณอำเภอโขงเจียม

2.3 อุทยานแห่งชาติทับลาน กรณีอำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี อยู่ระหว่างดำเนินการพิจารณาปรับปรุงแนวเขตอุทยานแห่งชาติ

2.4 อุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว จังหวัดอำนาจเจริญและกรมป่าไม้อยู่ระหว่างพิจารณาทบทวนการสำรวจจริงวัด ซึ่งการสำรวจครั้งแรกมีปัญหาได้รับการหักทวงจากตัวแทนสมัชชาคนจน และมีการสำรวจเอาพื้นที่ป่าเข้าไปด้วย

2.5 อุทยานแห่งชาติภูพาน เนื่องจากทางราชการไม่สามารถจัดหาที่ดินหรือจ่ายเงินชดเชยได้ จังหวัดสกลนคร จึงรอฟผลการเจรจาระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มผู้เรียกร้อง

2.6 อุทยานแห่งชาติห้วยหวด จังหวัดสกลนครพิจารณาแล้วเห็นควรกันพื้นที่ให้แก่ราษฎร 2,635 ไร่ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการพิจารณาของกรมป่าไม้

2.7 อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ เป็นข้อเรียกร้องใหม่ที่กลุ่มสมัชชาคนจนนำเสนอต่อรัฐบาล ยังไม่มีข้อมูลการดำเนินการ

2.8 อุทยานแห่งชาติตาโคตร จังหวัดชัยภูมิอยู่ระหว่างดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงการทำประโยชน์ที่ดิน

2.9 อุทยานแห่งชาติไทรทอง จังหวัดชัยภูมิอยู่ระหว่างดำเนินการสำรวจเพื่อกันพื้นที่ทำกินออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ

2.10 อุทยานแห่งชาติมุกดาหาร กรมป่าไม้อยู่ระหว่างการพิจารณาปรับปรุงแผนที่แนวเขตอุทยาน เนื่องจากรูปร่างแผนที่ของส่วนวิศวกรรมป่าไม้กับอุทยานแห่งชาติมุกดาหารไม่ตรงกัน

2.11 อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่นได้แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำขอบเขตที่ทำกินของราษฎร จำนวน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านตาดฟ้า และบ้านดงสระคร่าน อำเภอภูผาม่าน และบ้านซำผักหนาม อำเภอชุมแพ ส่วนกรณีร้องเรียนของราษฎรจังหวัดเลย จังหวัดเลยได้แต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบพื้นที่และข้อเท็จจริงแล้ว ปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการสำรวจพื้นที่ทำกิน

นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีมีมติ ดังนี้

1. ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) รับไปเร่งรัดดำเนินการให้เป็นไปตามผลการพิจารณาของคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานในส่วนที่ตกลงกันได้
2. กรณีอุทยานแห่งชาติภูพาน เนื่องจากยังไม่สามารถจัดหาที่ดินหรือจ่ายเงินชดเชยได้ และกรณีอุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำ ให้ประธานคณะกรรมการศูนย์อำนวยการร่วมแก้ไขปัญหาเกษตรกรภาคอีสาน (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายชิงชัย มงคลธรรม) รับไปเร่งรัดเจรจากับกลุ่มผู้เรียกร้องโดยด่วนต่อไป
3. กรณีอุทยานแห่งชาติไทรทอง ให้กระทรวงมหาดไทย (จังหวัดชัยภูมิ) เร่งรัดดำเนินการสำรวจเพื่อกันพื้นที่ทำกินออกจากเขตอุทยานแห่งชาติไทรทองโดยด่วน

วันที่ 22 เมษายน 2540 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติในภาพรวมทั้งประเทศ

คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นชอบมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งจำแนกเป็น 5 ประเภท ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป ดังนี้

1. ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี

เมื่อราษฎรเสนอปัญหาเรียกร้องให้เพิกถอนเขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ให้คณะอนุกรรมการจำแนกประเภทที่ดินประจำจังหวัดแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบพื้นที่ เมื่อคณะอนุกรรมการฯ พิจารณาผลการตรวจสอบคณะทำงานฯ แล้วให้นำเสนอคณะกรรมการพัฒนาที่ดินพิจารณาเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเปลี่ยนแปลงมติคณะรัฐมนตรีกำหนดเขตป่าไม้ถาวรเสียใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยจำแนกเป็นพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่นฯ แล้วมอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป เช่น ส.ป.ก. และกรมที่ดิน เป็นต้น

2. ป่าสงวนแห่งชาติ

เนื่องจากราษฎรได้เรียกร้องให้กรมป่าไม้มอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. และให้ ส.ป.ก. เร่งรัดการออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 และจากข้อเท็จจริงปรากฏว่า กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้ ส.ป.ก. นำไปดำเนินการตามกฎหมายปฎิรูปที่ดินแล้ว ประมาณ 44 ล้านไร่ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2536 แต่เกิดปัญหาความคลาดเคลื่อนของแผนที่ มีการมอบพื้นที่ที่ไม่สมควรจะนำไปปฎิรูปที่ดินให้ ส.ป.ก. จึงได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2538 ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว กรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ได้ทำบันทึกข้อตกลงในการกันพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติกลับคืนกรมป่าไม้ โดยจะกันพื้นที่ดังนี้ออก คือ พื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่า พื้นที่ที่มีสภาพหรือศักยภาพทำการเกษตรไม่คุ้มค่า พื้นที่ที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศน์ และพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน พื้นที่ภูเขาสูงชันหรือพื้นที่ที่มีความลาดชันโดยเฉลี่ยตั้งแต่ร้อยละ 35 ขึ้นไป และพื้นที่ต้นน้ำลำธาร พื้นที่ที่กรมป่าไม้มีภาระผูกพันตามกฎหมาย พื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ยังไม่มีราษฎรถือครองทำกิน ดังนั้น จึงให้

- 1) กรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ปฏิบัติตามข้อตกลง โดยเร่งรัดดำเนินการให้แล้วเสร็จทุกป่าโดยเร็ว
- 2) ให้ ส.ป.ก. นำผลการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงไปเร่งรัดกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินโดยเร็ว
- 3) เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร ป่าใดที่ผ่านการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงแล้ว และยังไม่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน ให้ ส.ป.ก. ออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-98 ให้ราษฎรก่อน เมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว ให้ ส.ป.ก. เร่งรัดออกเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้กับราษฎรโดยเร็ว
- 4) พื้นที่ที่ไม่สมควรจะนำไปปฏิรูปที่ดิน ให้กรมป่าไม้พิจารณากำหนดเป็นป่าสงวน หรือ สงวนไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ประเภทต่างๆ หรือให้ดำเนินการตามกิจกรรมของกรมป่าไม้ตามหน้าที่และความรับผิดชอบ

3. ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี

เนื่องจากราษฎรเรียกร้องให้ปรับแนวเขตป่าอนุรักษ์ซึ่งทับกับที่ทำกินของราษฎร ข้อเท็จจริงสรุปได้ว่าคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 10 และวันที่ 17 มีนาคม 2535 จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ของประเทศเป็น 3 พื้นที่ คือ พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Zone C) พื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Zone E) และพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (Zone A) การจำแนกอาจมีการคลาดเคลื่อนจากสภาพข้อเท็จจริงในบางพื้นที่ ราษฎรจึงเรียกร้องให้มีการปรับแนวเขตให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการปฏิรูปที่ดินสำหรับเขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Zone E) และเขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (Zone A) ที่เสื่อมสภาพหรือมีราษฎรอยู่อาศัยทำกินแล้ว แต่สำหรับป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Zone C) มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้นได้กำหนดให้มีการปรับปรุงแนวเขตได้ โดยให้มีคณะทำงาน 5 ฝ่าย คือ ผู้แทนฝ่ายปกครองระดับพื้นที่ (นายอำเภอ หรือ ปลัดอำเภอ) เป็นหัวหน้าคณะทำงาน ผู้แทนสำนักงานป่าไม้เขต ผู้แทนราษฎรในพื้นที่เป็นคณะทำงาน และผู้แทนสำนักงานป่าไม้จังหวัด เป็นคณะทำงานและเลขานุการ ดังนั้น เมื่อราษฎรเรียกร้องเสนอปัญหาให้ปรับปรุงแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ ให้จังหวัดแต่งตั้งคณะทำงาน 5 ฝ่าย ตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้น เมื่อคณะทำงาน 5 ฝ่าย สำรวจพื้นที่เสร็จแล้วให้เสนอคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัดพิจารณา และส่งให้สำนักงานป่าไม้เขตดำเนินการรังวัด ปักเขต ปรับปรุงแผนที่ แล้วส่งให้กรมป่าไม้ดำเนินการนำเสนอต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และคณะรัฐมนตรีต่อไป และเพื่อให้การแก้ไขปัญหาเดือดร้อนของราษฎรเป็นไปด้วยความรวดเร็วจึงให้

3.1 เร่งรัดดำเนินการปรับแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ในพื้นที่ที่มีปัญหาราษฎรเรียกร้องให้แล้วเสร็จโดยเร็วก่อนเป็นอันดับแรก แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบมอบบริเวณพื้นที่ที่ปรับออก ให้ ส.ป.ก. นำไปปฏิรูปที่ดิน

3.2 ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีอื่นๆ ที่ไม่มีปัญหาราษฎรเรียกร้อง ให้เร่งรัดดำเนินการปรับแนวเขตให้ถูกต้อง สอดคล้องตามภูมิประเทศไปพร้อมกัน

3.3 พื้นที่ที่ผ่านการปรับแนวเขต และมีความเหมาะสมที่จะกำหนดไว้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยไม่มีปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร ให้กรมป่าไม้กำหนดเป็นป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ ให้กรมป่าไม้จัดทำแนวเขตที่ชัดเจน และป้องกันดูแลคุ้มครองอย่างเข้มงวด ไม่ให้ราษฎรบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครองอยู่อาศัยทำกิน หากมีการบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครองให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด

4. ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 ชั้น 2

เนื่องจากเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้กำหนดขึ้นเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณค่า หายาก เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัยและการพังทลายของดิน รวมตลอดถึงเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาวิจัย นันทนาการของประชาชนและความมั่นคงของชาติ ดังนั้น

4.1 ให้ถือปฏิบัติตามนโยบายที่รัฐจะไม่ออกเอกสารสิทธิตามกฎหมายที่ดินให้แก่ผู้บุกรุกหรือครอบครองที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายต่อไป

4.2 ให้กรมป่าไม้สำรวจจำนวนราษฎรและพื้นที่ที่ครอบครองให้ชัดเจน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.3 ให้กรมป่าไม้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่จะให้ราษฎรอยู่อาศัย และหรือทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยให้คำนึงถึงความเหมาะสมในการดำรงชีพและให้มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด ทั้งนี้ให้ทำขอบเขตให้ชัดเจนเป็นที่ทราบทั่วกัน และห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติมโดยเด็ดขาด

4.4 ให้กรมป่าไม้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนราษฎรในพื้นที่กำหนดมาตรการเพื่อการอยู่อาศัยการทำประโยชน์อื่นๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยรัฐจะสนับสนุนด้านการสาธารณูปโภค การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม ในกรณีของรัฐจัดที่ทำกินให้ โดยให้กรมป่าไม้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเตรียมแผนงานรองรับ

4.5 ให้ตั้งกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการ และราษฎรที่มีปัญหาเกี่ยวข้องโดยตรงฝ่ายละเท่าๆ กัน เพื่อทำการตรวจสอบ พิสูจน์ เพื่อดำเนินการรับรองสิทธิการอยู่อาศัยทำกิน

4.6 การรับรองสิทธิอยู่อาศัยและหรือทำกินให้แก่ราษฎร ให้ดำเนินการตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ หากพื้นที่ใดเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ หรือเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเป็นเขตอนุรักษ์ตามกฎหมาย ให้สำรวจขอบเขตให้ชัดเจนแน่นอน แล้วดำเนินการเพิกถอนตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้กลับมาเป็นป่าสงวนตามกฎหมาย หากเป็นป่าอนุรักษ์ พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 ชั้น 2 ให้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเปลี่ยนแปลงมติคณะรัฐมนตรีที่กำหนดขึ้นคุณภาพลุ่มน้ำ หรือเสนอขอผ่อนผันการใช้ประโยชน์ต่อไป และในการให้เอกสารรับรองสิทธิ สทก. พิเศษให้กำหนดเงื่อนไขห้ามจำหน่าย จ่ายโอนแต่ให้ตกทอดทางมรดกได้ และกำหนดเงื่อนไขในการใช้พื้นที่เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สำหรับขนาดของพื้นที่ให้คำนึงถึงจำนวนพื้นที่ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ประกอบกับจำนวนผู้ได้รับสิทธิเป็นสำคัญ

5. พื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่สวนป่า

กรณีที่มีราษฎรร้องเรียนเสนอปัญหาให้จังหวัดดำเนินการ โดยตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยให้มีทั้งฝ่ายราชการและราษฎรฝ่ายละเท่าๆ กัน ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงให้พิสูจน์การอยู่อาศัยครอบครองการทำประโยชน์ในพื้นที่ให้ชัดเจนว่ามีมาก่อนหรือไม่ ราษฎรเดือดร้อนอย่างไร เคยได้รับการช่วยเหลือจากทางราชการมาแล้วหรือไม่ แล้วเสนอมาตรการหรือแนวทางแก้ไขปัญหามาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาตามมาตรการและแนวทางของแต่ละพื้นที่ที่เป็นปัญหา ทั้งนี้ ให้นำหน่วยงานผู้รับผิดชอบให้ความเป็นธรรมกับราษฎรให้มากที่สุด

วันที่ 21 พฤษภาคม 2540 คณะรัฐมนตรีพิจารณาผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหากรณีป่าดงหัวกองและป่าดงบังอี จังหวัดอำนาจเจริญตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ แล้วมีมติดังนี้

1. ให้ความเห็นชอบผลการดำเนินงานสำรวจแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ของป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงหัวกองและป่าดงบังอี จังหวัดอำนาจเจริญ ในส่วนเฉพาะการกันพื้นที่ทำกินบริเวณหมู่บ้านหนองคล้า (หมู่ที่ 9) บ้านหนองทับม้า (หมู่ที่ 1, 3, 12) บ้านบก (หมู่ที่ 2, 14) และบ้านนาสะอาด (หมู่ที่ 7) ตำบลเสนางคนิคม บ้านโป่งหิน (หมู่ที่ 5) บ้านโพหนอง (หมู่ที่ 1, 3, 8, 9) และบ้านสว่าง (หมู่ที่ 2) ตำบลโพหนอง บ้านโนนสวาท (หมู่ที่ 2) บ้านหนองไฮ (หมู่ที่ 1, 6, 8, 9) และบ้านนาอุดม (หมู่ที่ 3) ตำบลหนองไฮ และบ้านปากอ (หมู่ที่ 1, 4) ตำบลปากอ อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ รวมทั้งหมด 21 หมู่บ้านออกเป็นพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ

2. ให้กรมป่าไม้รายงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ส่งมอบพื้นที่บริเวณที่กันออกตามขอบเขตที่ผ่านการตรวจสอบแล้วให้ ส.ป.ก. นำไปปฏิรูปที่ดิน ตามระเบียบหลักเกณฑ์เจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

3. ให้กรมป่าไม้จัดทำขอบเขตบริเวณหมู่บ้านข้างต้น 21 หมู่บ้าน ในพื้นที่ภูมิประเทศให้ชัดเจน

4. ให้กรมป่าไม้จัดทำขอบเขตพื้นที่ในส่วนที่ยังคงสภาพป่าทั้งแปลงใหญ่และแปลงเล็กเพื่อรักษาไว้เป็นป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน โดยให้มีการปลูกต้นไม้เป็นเขตกันชน

5. การปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎรในพื้นที่ตามข้อ 2 ให้ ส.ป.ก. กำหนดเงื่อนไขให้ชัดเจนว่า ราษฎรที่ได้รับการจัดที่ดินซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่ป่าจะต้องลงนามรับรองในบันทึกว่าจะรับผิดชอบหากมีผู้บุกรุกป่าที่อยู่ติดที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้ หากไม่รับผิดชอบจะได้รับการลงโทษตามมาตรการที่ ส.ป.ก. กำหนด

6. ให้นำเรื่องนี้เข้าสู่ระบบการดำเนินงานตามปกติในการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงหัวกองและป่าดงบังอี จังหวัดอำนาจเจริญ ในภูมิภาคซึ่งจะต้องดำเนินการตามแนวทางที่กำหนดให้แล้วเสร็จทั้งป่า

7. ให้ราษฎรในพื้นที่ช่วยกันดูแลรักษาป่า หากมีการบุกรุกเพิ่มเติม หรือลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ให้ทางราชการดำเนินคดีตามกฎหมายโดยเฉียบขาด

ทั้งนี้ เนื่องจากจังหวัดอำนาจเจริญได้แต่งตั้งคณะทำงาน 5 ฝ่าย เดินสำรวจจริงวัดและตรวจสอบข้อเท็จจริงการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนแห่งชาติป่าดงหัวกองและป่าดงบังอี จังหวัดอำนาจเจริญ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม - 29 สิงหาคม 2539 สรุปผลการปฏิบัติงานตรวจสอบแปลงที่ดินทำกินของราษฎรได้ จำนวน 21 หมู่บ้าน 506 ราย 545 แปลง เนื้อที่ 13,083-1-100 ไร่ และเนื่องจากหมู่บ้านดังกล่าวรวมทั้ง 21 หมู่บ้าน อยู่ในเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ของป่าสงวนแห่งชาติป่าดงหัวกองและป่าดงบังอี จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้กรมป่าไม้ดำเนินการปรับแนวเขตการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ตามสภาพข้อเท็จจริงและตามความเหมาะสมในภูมิภาค ดังนั้น การปรับแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ทั้ง 21 หมู่บ้านดังกล่าว เป็นพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจเป็นการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี การมอบพื้นที่บริเวณที่ปรับออกเป็นพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจให้ ส.ป.ก. นำไปปฏิรูปที่ดิน ควรได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี

วันที่ 16 กันยายน 2540 คณะรัฐมนตรีพิจารณาผลการดำเนินการแก้ไขปัญหากรณีป่าดงชุมคำ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ แล้วมีมติดังนี้

1. รับทราบผลการดำเนินงานสำรวจรังวัดปรับแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ของป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงชุมคำ อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ออกเป็นพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ

2. ให้ความเห็นชอบมอบบริเวณที่ปรับออกเป็นพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ เนื้อที่ประมาณ 60,541.5 ไร่ ให้ ส.ป.ก. นำไปปฏิรูปที่ดินตามขั้นตอนที่กำหนด

3. ให้กรมป่าไม้รายงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ส่งมอบพื้นที่บริเวณที่กันออกตามขอบเขตที่ผ่านการสำรวจรังวัดแล้ว ให้ ส.ป.ก. นำไปปฏิรูปที่ดิน ตามระเบียบหลักเกณฑ์ และเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ขั้นตอนการดำเนินงานให้กรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ร่วมกันดำเนินการตามบันทึกข้อตกลง ลงวันที่ 14 กันยายน 2538 เพื่อกันพื้นที่ที่ไม่สมควรจะนำไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินออก หลังจากนั้นให้ ส.ป.ก. เร่งรัดออก ส.ป.ก. 4-01 ให้กับราษฎร ในระหว่างดำเนินการให้กรมป่าไม้จัดทำขอบเขตพื้นที่ในส่วนที่ยังคงสภาพป่าทั้งแปลงใหญ่และแปลงเล็ก เพื่อรักษาไว้เป็นป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน โดยให้มีการปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน

4. การปฏิรูปที่ดินให้กับราษฎรในพื้นที่ ตามข้อ 2 ให้ ส.ป.ก. กำหนดเงื่อนไขให้ชัดเจนว่า ราษฎรที่ได้รับการจัดที่ดินซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่ป่า จะต้องลงนามรับรองในบันทึกว่าจะรับผิดชอบหากมีผู้บุกรุกป่าที่อยู่ติดที่ดินที่ ส.ป.ก. จัดให้ หากไม่รับผิดชอบจะได้รับการลงโทษตามมาตรการที่ ส.ป.ก. กำหนด

5. ให้ราษฎรในพื้นที่ช่วยกันดูแลรักษาป่า หากมีการบุกรุกเพิ่มเติมหรือลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ให้ทางราชการดำเนินคดีตามกฎหมายโดยเฉียบขาด

ทั้งนี้ เนื่องจากกรมป่าไม้ได้กำหนดแผนปฏิบัติงานประจำปี 2540 ให้สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีดำเนินการตรวจสอบและรังวัดแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ จังหวัดอุบลราชธานี ให้แล้วเสร็จทั้งป่า โดยให้เจ้าหน้าที่ออกไปปฏิบัติงานรังวัดปรับแนวเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ ป่าดงชุมคำ จังหวัดอุบลราชธานี ในการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ได้ประชุมชี้แจง กำหนด ผู้ใหญ่บ้านและราษฎรในพื้นที่ได้ทราบและนำตรวจสอบพื้นที่ เมื่อคณะทำงานในระดับพื้นที่ดำเนินการเสร็จแล้วได้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามผลการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี โดยให้สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานีออกใบรังวัด สรุปผลการปฏิบัติงาน ได้รังวัดกันพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ในท้องที่ตำบลโนนสูง ตำบลท่าหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี และตำบลแก่งเค้ง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ทำกินของราษฎรประมาณ 60,541.5 ไร่ และเห็นควรกำหนดเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ต่อไป รวม 4 แปลง เนื้อที่ประมาณ 7,821.68 ไร่ ต่อมาคณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัดอุบลราชธานี ได้มีมติให้ความเห็นชอบการปรับแนวเขต และการรังวัดดังกล่าว

วันที่ 16 กันยายน 2540 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.... ตามที่รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายโกลาญ พลกุล) เสนอตามที่ได้เสนอกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้แทนคณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค และท้องถิ่น (กนท.) และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ร่วมกันพิจารณาแล้ว และส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเพื่อความรอบคอบ แล้วส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อนนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแห่งชาติ เพิ่มขึ้นจากร่างเดิมที่กำหนดให้มีเพียงคณะกรรมการตรวจสอบป่าชุมชนประจำจังหวัด โดยให้คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแห่งชาติมีหน้าที่ในการวางนโยบาย และควบคุมดูแลทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชน รวมทั้งพิจารณาอุทธรณ์เรื่องต่างๆ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และกรรมการโดยตำแหน่งกับกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาจัดทำไว้

2. กำหนดให้ผู้ที่จะขออนุญาตจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์จะต้องอยู่และดูแลรักษาป่าที่ขอกำหนดเป็นป่าชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และต้องมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมแห่งการอยู่อาศัยที่เกื้อกูลต่อการดูแลรักษาป่า และคำขอจัดตั้งต้องประกอบด้วยบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป

3. กำหนดให้การควบคุมดูแลป่าชุมชน ดำเนินการโดยองค์กร 4 ระดับ ได้แก่ คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน คณะกรรมการตรวจสอบป่าชุมชนประจำจังหวัด อธิบดีกรมป่าไม้ และคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแห่งชาติ

4. กำหนดให้การตรวจสอบสภาพป่าชุมชนดำเนินการได้โดยพนักงานเจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่ป่าชุมชน รวมทั้งตัวแทนองค์กรเอกชนที่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการตรวจสอบป่าชุมชนประจำจังหวัดอีกด้วย

วันที่ 16 กันยายน 2540 คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ เรื่อง การประชุมคณะรัฐมนตรีในส่วนภูมิภาคภาคเหนือ (แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ และโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (พ.ศ. 2541 - 2544))

1. แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) ได้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2540 โดยได้ประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพื่อจัดเตรียมแผนการปฏิบัติการป้องกันป่าทุกประเภท แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในระดับพื้นที่ และแผนปฏิบัติการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำเสนอในการประชุมคณะรัฐมนตรีส่วนภูมิภาค ครั้งที่ 2 ในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งที่ประชุมได้มีมติ ดังนี้

1) ให้กรมป่าไม้ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนฯ ในภาพกว้างของประเทศเพื่อเสนอในการประชุมคณะรัฐมนตรีส่วนภูมิภาค ครั้งที่ 2

2) การจัดทำแผนฯ ให้นำเสนอแผนเดียวคือ แผนจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ แล้วกำหนดแผนปฏิบัติการป้องกันป่าทุกประเภท แผนปฏิบัติการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแผนปฏิบัติการอื่นๆ ไว้ในแผนจัดการฯ ดังกล่าว ส่วนการขอเงินงบประมาณดำเนินการให้ขอในภาพรวมครอบคลุมทุกหน่วยงาน

3) ให้กรมป่าไม้เร่งรัดดำเนินการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องของทุกหน่วยงานเป็นคณะกรรมการฯ เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. โครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (พ.ศ. 2541 - 2544)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) ได้เสนอโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (พ.ศ. 2541 - 2544) เป็นโครงการนำร่อง เพื่อรองรับมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2540 และมติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2540 โดยมีการดำเนินกิจการเฉพาะพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เร่งด่วน จำนวน 9 แห่ง (อุทยานแห่งชาติ 5 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 4 แห่ง ในปีงบประมาณ 2541)

สำหรับงบประมาณสำหรับโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (พ.ศ. 2541 - 2544) จำนวนทั้งสิ้น 1,496,425,080 บาท โดยขอใช้งบประมาณประจำปี 2541 จำนวน 371,509,300 บาท เพื่อดำเนินการเป็นโครงการนำร่องในพื้นที่เร่งด่วน จำนวน 9 แห่ง (อุทยานแห่งชาติ 5 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 4 แห่ง) เนื้อที่ประมาณ 3,792,593 ไร่ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ 5 แห่ง คือ แจ้ห่ม ดอยหลวง ผาแต้ม ภูสระภูดอกบัว ทะเลบัน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 4 แห่ง คือ กลุ่มน้ำปาย ดอยผาช้าง เขาบรรทัด และห้วยทับทัน - ห้วยสำราญ นั้น คณะรัฐมนตรีมีมติให้กรมป่าไม้ปรับปรุงรายละเอียดของโครงการให้มีความชัดเจน และให้ทำความเข้าใจความตกลงในเรื่องงบประมาณการดำเนินงานตามโครงการกับสำนักงานงบประมาณต่อไป ทั้งนี้ในส่วนของการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ ให้กรมป่าไม้เร่งรัดจัดทำแผนแปลงแผนปฏิบัติการปฏิบัติ โดยให้มีแผนงานและโครงการรองรับ รวมทั้งในการติดตามประเมินผลแผนงานและโครงการที่บรรจุในแผนการจัดการฯ ให้มีการสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ตามความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

วันที่ 16 กันยายน 2540 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบเรื่องการขอเข้าทำประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ และ 1 บี เพื่อก่อสร้างอุโมงค์ส่งน้ำโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก น้ำสานและน้ำหมัน จังหวัดเลย คณะรัฐมนตรีอนุมัติตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ ให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคดำเนินการก่อสร้างอุโมงค์ส่งน้ำโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก น้ำสานและน้ำหมัน จังหวัดเลย ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ และ 1 บี โดยมอบหมายให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจัดทำแผนการจัดการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของโครงการ และพื้นที่ป่าเหนือแนวอุโมงค์ส่งน้ำให้มีสภาพสมบูรณ์ และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการควบคู่ไปกับการก่อสร้างอุโมงค์ตามโครงการโรงไฟฟ้าขนาดเล็กด้วย

ทั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยแจ้งว่า จากการสำรวจเพื่อดำเนินโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก น้ำสาน อำเภอด่านซ้าย และโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก น้ำหมัน อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย พบว่าสามารถปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินการจากเดิม ซึ่งเป็นการก่อสร้างท่อส่งน้ำแบบหล่ออยู่กับที่ เป็นการก่อสร้างอุโมงค์ส่งน้ำแทน เพื่อเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมและป้องกันแก้ไขผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม เพราะจะเปิดหน้าดินเฉพาะบริเวณปากอุโมงค์และท้ายอุโมงค์ส่งน้ำเท่านั้น ทำให้ลดการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้และระบบนิเวศป่าไม้ถูกทำลายน้อยกว่า และโครงการดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการขยายบริการไฟฟ้าให้แก่ประชาชนในชนบท ซึ่งจะช่วยยกคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

วันที่ 7 ตุลาคม 2540 คณะรัฐมนตรีรับทราบมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรื่อง สถานภาพปัจจุบันของป่าชายเลน และแผนการจัดการป่าชายเลนของประเทศตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเสนอ สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. สถานการณ์ทั่วไป

จากการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทยในปี 2504 พบว่ามีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 2,299,375 ไร่ หรือร้อยละ 0.72 ของพื้นที่ประเทศ กระจายอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ รวม 22 จังหวัดชายฝั่งทะเลของประเทศ ซึ่งในระยะเวลาต่อมาพื้นที่ป่าชายเลนกลับลดลงอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มอัตราการบุกรุกเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยในปี 2536 พื้นที่ป่าชายเลนคงเหลือเพียง 1,054,266 ไร่ หรือร้อยละ 0.33 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งคิดเป็นพื้นที่ที่ถูกทำลาย 1,245,109 ไร่ หรือร้อยละ 54.15 เมื่อเทียบกับปี 2504

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลรายภาคในช่วงปี 2518 - 2536 พบว่าภาคใต้มีการบุกรุกทำลายมากที่สุดถึง 26,711 ไร่ต่อปี รองลงมาคือ ภาคตะวันออก และภาคกลาง ซึ่งมีพื้นที่ที่ถูกทำลายเฉลี่ยปีละ 12,483 และ 10,811 ไร่ ตามลำดับ

2. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลน

พื้นที่ป่าชายเลนที่ลดจำนวนลงมีสาเหตุจากการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ทั้งโดยการบุกรุกและลักลอบตัดไม้รวมทั้งการเข้าทำประโยชน์โดยได้รับอนุญาตเพื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ

- 1) การทำเหมืองแร่
- 2) การสร้างท่าเทียบเรือ
- 3) การสร้างแหล่งชุมชน และก่อสร้างสาธารณูปโภค
- 4) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง
- 5) การจัดเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวชายทะเล

หากเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนรายจังหวัดในช่วงปี 2518 - 2536 พบว่าจังหวัดชลบุรีมีอัตราการลดลงเฉลี่ยต่อปีมากที่สุดถึงร้อยละ 5.42 เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนจังหวัดกระบี่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยต่อปีน้อยที่สุด จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนด้วยภาพถ่ายดาวเทียม ปี 2536 พบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่เพียง 1,054,266 ไร่ โดยมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนในเขตที่มีการจำแนก ได้แก่ นาโกง 406,198.50 ไร่ แหล่งชุมชน 31,007.00 ไร่ และพื้นที่ที่ใช้ทำประโยชน์อื่น ๆ ที่ไม่สามารถจำแนกได้โดยใช้ภาพถ่ายดาวเทียมอีกจำนวน 836,328.50 ไร่

นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีเห็นชอบแผนการจัดการป่าชายเลนของประเทศไทยในส่วนที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เสนอ ระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2542 - 2546) วงเงินงบประมาณ 342,258,540 บาท โดยให้จังหวัดเป็นผู้ดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และให้จัดตั้งงบประมาณภายใต้แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด โดยได้จัดกลุ่มเป็นรายภาค ดังนี้

1. แผนการจัดการป่าชายเลนของภาคกลาง ประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์
2. แผนการจัดการป่าชายเลนของภาคตะวันออก ประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ ตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทรา
3. แผนการจัดการป่าชายเลนของภาคใต้ ประกอบด้วย 12 จังหวัด คือ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี ระยอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล

นอกจากนี้ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัด เพื่อเร่งรัดติดตามและประสานงานในการแก้ไขปัญหาข้อเรียกร้องของสมาชิกเกษตรกรภาคอีสาน และแต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่ เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงละปัญหา ได้พิจารณาปัญหาตามข้อเรียกร้องของสมาชิกเกษตรกรภาคอีสาน (สกอ.) และหลักการในการดำเนินการแก้ไข

ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาตามข้อเรียกร้องของสมาชิกเกษตรกรภาคอีสาน (สกอ.) ได้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ปัญหา คือ 1) กลุ่มปัญหาป่าไม้และสิ่งแวดล้อม 2) กลุ่มปัญหานี้สินเกษตรกร 3) กลุ่มปัญหาพัฒนาสหกรณ์และวิถีชีวิตเกษตรกร 4) กลุ่มปัญหาที่ดิน ซึ่งคณะกรรมการร่วมฯ ได้มีมติดังนี้

1. การพิจารณาแก้ไขปัญหาที่ดิน ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1) เห็นชอบหลักการในการแก้ไขปัญหาตามที่สรุปมานี้

2) หลักการในการพิจารณาในการแก้ไขปัญหาที่ต้องการรายละเอียดให้นำไป

พิจารณาในคณะกรรมการป่าไม้และสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการกลุ่มปัญหาที่ดิน และ คณะกรรมการศูนย์อำนวยการร่วมแก้ไขปัญหาเกษตรกรภาคอีสาน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในแต่ละปัญหาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3) ปัญหาใดที่ใกล้เคียงในระดับจังหวัดให้คณะกรรมการในระดับจังหวัด เร่งรัดดำเนินการเสนอศูนย์อำนวยการร่วมแก้ไขปัญหาเกษตรกรภาคอีสาน เพื่อประมวลข้อมูลเสนอ คณะกรรมการร่วมต่อไป

4) ปัญหาใดที่เป็นปัญหาใหม่ จะได้เร่งรัดแต่งตั้งคณะทำงานในพื้นที่เพื่อ พิจารณาข้อเท็จจริงในแต่ละปัญหาต่อไป

5) ให้คณะกรรมการฯ คณะทำงานฯ ทั้งในส่วนกลางและระดับจังหวัด ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการข้อ 2 - 4

2. การดำเนินการแก้ไขปัญหา กลุ่มปัญหาที่ดิน คณะกรรมการกลุ่มปัญหาที่ดินซึ่งมี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายวัฒนา อิศวเหม) เป็นประธาน ได้ดำเนินการในการแก้ไขปัญหาดังนี้

1) จำนวนปัญหาที่ดินตามข้อเรียกร้องของ สกอ. มี 17 ปัญหา โดยแยกเป็น รายจังหวัด ดังนี้ จังหวัดศรีสะเกษ 10 ปัญหา จังหวัดยโสธร 1 ปัญหา จังหวัดเลย 2 ปัญหา จังหวัด สุรินทร์ 1 ปัญหา จังหวัดอุบลราชธานี 1 ปัญหา จังหวัดมหาสารคาม 2 ปัญหา

วันที่ 20 พฤศจิกายน 2540 นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 53 ต่อรัฐสภามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบาย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 2.7 ดังนี้

“2.7 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.7.1 สนับสนุนมาตรการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงสมรรถภาพของดินและศักยภาพของพื้นที่ เช่น เขตพื้นที่เกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม ชุมชน และพื้นที่ป่าอนุรักษ์

2.7.2 ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ทั้งป่าบกและป่าชายเลน โดยสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้และปลูกสร้างป่าชุมชน ตลอดจนบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอย่างเคร่งครัด” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540: 491)

วันที่ 30 มิถุนายน 2541 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้ ตามมติ คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ดังนี้

1. คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติได้พิจารณาทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้แล้ว มีความเห็นในเรื่องเกี่ยวกับการพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎรให้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักร่วมกับหลักฐานอื่น และการกำหนดมาตรการการอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้ไม่ให้ขยายพื้นที่เพิ่มเติม มติคณะกรรมการฯ โดยสรุป ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) พิจารณาปรับปรุงมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ โดยเฉพาะมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 17 เมษายน 2540 วันที่ 22 เมษายน 2540 และวันที่ 29 เมษายน 2540 โดยให้ใช้แนวทางมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 เมษายน 2540 เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้ในภาพรวมทั้งประเทศเป็นฐานในการปรับปรุงและนำความเห็นของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติไปประกอบการพิจารณาด้วย

2. คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติได้ประชุมเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2541 เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้ มีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ โดยมีมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้

โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ เพื่อเป็นการสงวนคุ้มครองป้องกันพื้นที่ป่าไม้ของชาติที่เหลืออยู่ไว้ให้ได้ จึงกำหนดมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้ เป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้

1.1 ป่าสงวนแห่งชาติ

1) พื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร และพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจที่เสื่อมสภาพ
กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ดังกล่าวให้ ส.ป.ก. นำไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามนโยบายรัฐบาล เมื่อปี พ.ศ. 2536 แล้ว ดังนั้น เพื่อให้นโยบายการปฏิรูปที่ดินของรัฐบาลสัมฤทธิ์ผล จึงให้ดำเนินการ ดังนี้

(1) ให้กรมป่าไม้ และ ส.ป.ก. ปฏิบัติตามข้อตกลงว่าด้วยแนวทางปฏิบัติในการกันพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติกลับคืนกรมป่าไม้ เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2538 โดยเร่งรัดดำเนินการให้แล้วเสร็จทุกป่าโดยเร็ว

(2) พื้นที่ที่ไม่สมควรนำไปปฏิรูปที่ดิน ให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามหน้าที่และความรับผิดชอบ และเพื่อเปิดโอกาสให้ราษฎรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างเป็นรูปธรรม ให้กรมป่าไม้พิจารณาตามความเหมาะสมจัดการพื้นที่ที่มีสภาพป่าแปลงเล็ก แปลงน้อยในพื้นที่ราบและมีใช้เป็นพื้นที่ที่ควรสงวนรักษาไว้เพื่อคุ้มครองระบบนิเวศ และสภาพแปลงดังกล่าวจะต้องไม่ติดกับป่าผืนใหญ่ โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท้องที่ และ ส.ป.ก. กรณีนี้ให้พิจารณาจัดทำเป็นพื้นที่ทดลองจัดการเป็นบางแห่งก่อน

(3) ให้ ส.ป.ก. นำผลการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงไปเร่งรัดกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน เมื่อมีเขตปฏิรูปที่ดินแล้วให้ ส.ป.ก. เร่งรัดดำเนินการต่อไป และให้กำหนดเป็นเงื่อนไขการใช้ที่ดิน ส.ป.ก. ให้ราษฎรปลูกไม้ผลและ/หรือไม้ยืนต้นอย่างน้อยร้อยละ 20 ของเนื้อที่ที่ได้รับ กรณีเป็นพื้นที่ติดกับเขตป่าไม้จะต้องปลูกไม้ผลและ/หรือไม้ยืนต้นเป็นแนวกันชน และให้นำเอาวิธีการจัดรูปแปลงที่ดินให้มีขนาดเหมาะสมเพื่อใช้แก้ไขปัญหาระยะที่ดินอยู่อาศัย/ทำกินของราษฎรในเขตป่าไม้ด้วย

2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม ตามผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 ซึ่งกำหนดไว้ว่า เมื่อดำเนินการในพื้นที่ให้กรมป่าไม้ปรับแนวเขตได้ตามสภาพข้อเท็จจริงและความเหมาะสมในภูมิประเทศ ผลจากการปรับแนวเขตให้ดำเนินการ ดังนี้

(1) บริเวณพื้นที่ที่ปรับออกเป็นพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ หากมีราษฎรอยู่อาศัย/ทำกิน ให้กรมป่าไม้พิจารณาดำเนินการตามความเหมาะสม

(2) พื้นที่ที่ผ่านการตรวจสอบและมีความเหมาะสมที่จะกำหนดไว้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ให้กรมป่าไม้กำหนดเป็นป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ให้กรมป่าไม้จัดทำแนวเขตที่ชัดเจน และป้องกันดูแลคุ้มครองอย่างเข้มงวด ไม่ให้ราษฎรบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครองอยู่อาศัยทำกิน หากมีการบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครองให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด

1.2 ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี (พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1, ชั้นที่ 2 และเขตอนุรักษ์ป่าชายเลน)

เนื่องจากเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้กำหนดขึ้น เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ที่มีคุณค่า หายาก เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัยและการพังทลายของดิน รวมถึงตลอดถึงเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษา วิจัย นันทนาการของประชาชนและความมั่นคงของชาติ ดังนี้

1) ยืนยันนโยบายของรัฐที่จะไม่นำพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีไปดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2) ให้กรมป่าไม้สำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจน และขึ้นทะเบียนผู้ครอบครอง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3) ให้กรมป่าไม้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎร โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร (หากไม่มีให้ใช้ภาพถ่ายดาวเทียม) ซึ่งถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม่ตามกฎหมายครั้งแรก ตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม่ตามกฎหมายครั้งแรก และต้องพิจารณาร่วมกับพยานหลักฐานอื่น ซึ่งแสดงว่าได้มีการครอบครองทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามนั้นๆ ด้วย

4) กรณีผลการตรวจพิสูจน์พบว่า ราษฎรอยู่อาศัย/ทำกินมาก่อน ให้กรมป่าไม้จัดทำขอบเขตบริเวณที่อยู่อาศัย/ทำกินให้ชัดเจน ห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้ราษฎรอยู่อาศัย/ทำกิน ตามความจำเป็นเพื่อการครองชีพ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ พื้นที่ที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรี ให้พิจารณาดำเนินการช่วยเหลือราษฎรตามความเหมาะสมเพื่อให้หาที่อยู่อาศัย/ทำกินแห่งใหม่ หรือดำเนินการเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากบริเวณนั้นไปอยู่อาศัย/ทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยในพื้นที่รองรับให้มีการสนับสนุนด้านสาธารณูปโภคการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม รวมทั้งพิจารณารับรองสิทธิในที่ดินตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พื้นที่ที่ราษฎรได้เคลื่อนย้ายออกไปแล้ว ให้ทำการปลูกฟื้นฟูสภาพป่าต่อไป

5) กรณีผลการตรวจพิสูจน์พบว่า ราษฎรอยู่อาศัย/ทำกินหลังวันประกาศสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม่ตามกฎหมายครั้งแรก ให้กรมป่าไม้พิจารณาดำเนินการ ดังนี้

(1) ให้เคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้น แล้วทำการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมการเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ให้เตรียมแผนการรองรับในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยสนับสนุนด้านสาธารณูปโภค การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม รวมทั้งการพิจารณารับรองสิทธิในที่ดินตามระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(2) หากยังไม่สามารถเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ได้ทันที ให้ดำเนินการควบคุมขอบเขตพื้นที่มิให้ขยายเพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และในระหว่างรอการเคลื่อนย้ายให้จัดระเบียบที่อยู่อาศัย/ทำกินให้เพียงพอกับการดำรงชีพ

6) การดำเนินการตาม 4) และ 5) จะต้องกำหนดเงื่อนไขการใช้พื้นที่ให้เป็นไปในรูปแบบของการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

7) ให้ทุกส่วนราชการที่ดำเนินการพัฒนาพื้นที่สูง ทำการพัฒนาเฉพาะความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ

1.3 พื้นที่อื่นๆ ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เพื่อกิจการป่าไม้

กรณีที่มีราษฎรร้องเรียนเสนอปัญหาให้จังหวัดดำเนินการตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยให้มีทั้งฝ่ายราชการและราษฎรฝ่ายละเท่า ๆ กัน การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้พิสูจน์การอยู่อาศัยครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ให้ชัดเจนว่ามีมาก่อนหรือไม่ ราษฎรเดือดร้อนอย่างไร เคยได้รับการช่วยเหลือจากทางราชการมาแล้วหรือไม่ แล้วเสนอมาตรการหรือแนวทางแก้ไขปัญหามาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาตามมาตรการและแนวทางของแต่ละพื้นที่ที่เป็นปัญหา ทั้งนี้ ให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบให้ความเป็นธรรมกับราษฎรให้มากที่สุด

2 ด้านการป้องกันพื้นที่ป่าไม้ และอื่น ๆ

2.1 ถ้ามีการกระทำการใด ๆ อันเป็นการบุกรุกพื้นที่ป่าใหม่และ/หรือขยายพื้นที่อยู่อาศัย/ทำกินเพิ่มเติม หรือเป็นการทำลาย หรือกระทบกระเทือนต่อการรักษาป่าและ/หรือสิ่งแวดล้อม ให้ดำเนินการตามกฎหมายโดยเฉียบขาด และเพื่อป้องกันมิให้มีการยึดถือครอบครองพื้นที่ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่สั่งให้ผู้กระทำผิดออกจากพื้นที่ ทำลาย รื้อถอน และ/หรือดำเนินการอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

2.2 ให้คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติกำกับดูแลให้หน่วยงานหรือคณะกรรมการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ประสานการปฏิบัติกันอย่างสอดคล้องและมีเอกภาพ เพื่อความมีประสิทธิภาพ และสัมฤทธิ์ผลในการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชาติ

2.3 ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย โดยจัดให้องค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น อบต. หรือสภาตำบล และชุมชนเข้ามาร่วมดูแลรักษาสภาพป่าไม้มิให้มีการบุกรุกทำลาย หรือกระทำการใดอันเป็นการกระทบกระเทือนต่อการรักษาป่าและ/หรือสิ่งแวดล้อม

2.4 ให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย แผนงาน 4 ด้าน คือ 1) ด้านการป้องกันพื้นที่ 2) ด้านการควบคุมพื้นที่ 3) ด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านการติดตาม ประเมินผลและระบบข้อมูล โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการจัดการฯ อันจะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้เป็นไปอย่างเป็นระบบ ยั่งยืน และเกิดความชัดเจนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

2.5 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหาการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่ออกโดยมิชอบในพื้นที่ป่าไม้ ให้แล้วเสร็จเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

2.6 ให้สำนักงานประมาณพิจารณาสนับสนุนงบประมาณแผ่นดินให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการกิจกรรมตามนโยบาย มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหในแต่ละประเภทพื้นที่ รวมถึงการดำเนินการแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในระดับพื้นที่ตามความจำเป็นและเหมาะสม โดยให้เสนอขอตั้งงบประมาณเป็นปีๆ ไป

วันที่ 1 กันยายน 2541 คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมเสนอ มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์การขอผ่อนผันการดำเนินการตามข้อสังเกตตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 เรื่อง การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ กรณีการตั้งชุมชน สถานที่ราชการ และการอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เอ ดังนี้

1. ให้ปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำและข้อเสนอแนะ มาตรการการใช้ที่ดินในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ที่กำหนดไว้ว่า “ **ไม่ให้มีการใช้พื้นที่ในทุกกรณี ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารอย่างแท้จริง** ” ยกเว้น กรณีที่สามารถพิสูจน์โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ ในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละพื้นที่ และเอกสารหลักฐานข้อเท็จจริงต่างๆ ประกอบได้ว่า ชุมชนหรือราษฎร ได้ครอบครองพื้นที่ดังกล่าวอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และเห็นชอบกับหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และ มาตรการการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ที่ได้รับการผ่อนผันให้ชุมชนหรือราษฎรอยู่อาศัยและ / หรือใช้ประโยชน์พื้นที่ได้ภายหลังการพิสูจน์สิทธิการครอบครองพื้นที่ดังกล่าวแล้ว

2. ให้สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กรมป่าไม้ กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานหลักเพื่อประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการ กำหนดพื้นที่ที่ควรได้รับการผ่อนผัน โดยให้นำหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และมาตรการตามข้อ 1 ไป ประกอบการพิจารณาในการดำเนินงาน

3. ให้สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ นำผลการดำเนินงานกำหนดพื้นที่ที่ควรได้รับการ ผ่อนผันตามข้อ 2 เสนอคณะอนุกรรมการกำหนดเขตที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนบนพื้นที่สูง และ คณะกรรมการนโยบายและอำนวยการแก้ไขปัญหาคความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชุมชน สิ่งแวดล้อม และการ ควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง (นอส.) ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีเลขาธิการสภาพความมั่นคง แห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการ พิจารณาต่อไป

วันที่ 11 พฤษภาคม 2542 คณะรัฐมนตรีรับทราบและเห็นชอบผลการเจรจาแก้ไขปัญหาคความ เดือดร้อนของเกษตรกรภาคเหนือ ตามที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนเสนอ ซึ่งได้มีการประชุมเจรจา ร่วมกัน ระหว่างวันที่ 2-9 พฤษภาคม 2542 ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ โดยแยกเป็นกลุ่ม ปัญหาต่างๆ ปัญหากลุ่มป่าไม้สรุปได้ดังนี้

“3. กลุ่มปัญหาป่าไม้ โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายเนวิน ชิดชอบ) เป็นประธานการเจรจาเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2542 ผลการเจรจาได้ข้อสรุปดังนี้

3.1 กรณีการปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ให้ แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการ นักวิชาการ และตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้ เรียกร้อง เพื่อดำเนินการศึกษาหาแนวทาง และพิจารณาดำเนินการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายป่าไม้ 4 ฉบับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ให้มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการภายใน 7 วัน และให้คณะกรรมการดังกล่าวดำเนินการพิจารณาปรับปรุงและแก้ไขกฎหมาย และทำการประชาสัมพันธ์ หลังจากนั้นให้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

3.2 การคุ้มครองสิทธิชั่วคราว (เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย) ก่อนการพิสูจน์จะได้ข้อยุติ

หลังจากนำผลการเจรจาเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและมีมติแล้ว จะมีการประกาศให้ราษฎรที่อยู่ในชุมชนในพื้นที่ป่ามาขึ้นทะเบียน รายชื่อภายใน 7 วัน เพื่อดำเนินการดังนี้

ก. การขึ้นทะเบียน จะเปิดให้ราษฎรมาขึ้นทะเบียนรายชื่อขอบเขตพื้นที่ทำกินเดิม และพื้นที่ส่วนรวมของชุมชนภายใน 30 วัน

ข. การชี้เขตและปักหมุดที่ทำกินและพื้นที่ส่วนรวมของชุมชน ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินการสำรวจรายแปลงและปักหมุดในพื้นที่ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เพื่อคุ้มครองบุคคลในการทำกินชั่วคราว

ค. การพิสูจน์สิทธิให้ดำเนินการภายใต้หลักการพิสูจน์ว่าตนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่าหรือไม่ หากเป็นกรณีคนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่า ให้ดำเนินการโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน กรณีประกาศเขตป่าก่อนให้ดำเนินการตามกฎหมายและให้อาศัยหลักการแก้ปัญหาเป็นรายกรณีตามสภาพความเป็นจริง สำหรับหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิให้ใช้หลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และปรับปรุงตามผลการศึกษาตามข้อตกลงที่ 1 (ข้อ 3.1)

ง. การดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเพื่อติดตามการดำเนินการตามข้อตกลงทั้งหมด

3.3 พระราชบัญญัติป่าชุมชน มอบหมายให้คณะกรรมการตามข้อตกลงที่ 1 (ข้อ 3.1) รับไปพิจารณาแต่งตั้งอนุกรรมการเพื่อดำเนินการเปิดประชาพิจารณ์ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน ทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบันในทุกภาคของประเทศโดยเร็วก่อนนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเป็นลำดับต่อไป

4. กลุ่มปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า ได้ข้อสรุปดังนี้

4.1 กรณีปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน 47 ราย ของอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มอบหมายให้ป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ รับไปดำเนินการแก้ไขปัญหาในการจัดหาที่ดินทำกินแก่ราษฎรต่อไป

4.2 กรณีปัญหาป่าไม้อีก 3 กรณี ได้แก่ กรณีโครงการอพยพคนออกจากป่าบ้านห้วยแห้งและบ้านนาเลา ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ กรณีชาวบ้านทุ่งป่าคา ตำบลสันทราย อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และกรณีอำเภอประกาศให้ชาวบ้านอพยพ (บ้านป่ากลาง ตำบลป่ากลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน และบ้านเลาหว ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่) ให้นำกระบวนการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลชั่วคราวตามข้อ 3.2 มาใช้เป็นหลักในการแก้ไขปัญหา ”

หมายเหตุ - การคุ้มครองสิทธิชั่วคราว หมายถึง เรื่องการดำเนินการตามกฎหมาย (คือ การจับกุมเท่านั้น) ไม่ใช่การรับรองสิทธิที่ทำกิน

วันที่ 18 พฤษภาคม 2542 คณะรัฐมนตรีรับทราบรายงานผลการประชุมคณะกรรมการร่วมระหว่างภาคราชการและผู้แทนสมัชชาเกษตรกรภาคอีสาน ครั้งที่ 2/2542 เกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาสวนป่า รวม 2 กรณี ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ดังนี้

1. กรณีการดำเนินการแก้ไขปัญหาสวนป่าสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 ให้ความเห็นชอบผลการพิจารณาของคณะทำงานหาแนวทางดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินสวนป่าสมเด็จ ที่มีมติให้พิจารณาพื้นที่สวนป่าสมเด็จ บริเวณแปลงปลูกปี 2526 จำนวน 1,042 ไร่ โดยมอบหมายให้กรมป่าไม้ทำการกันพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อบริหารที่ดินดำเนินการ

1.2 ให้ความเห็นชอบให้กรมพัฒนาที่ดินเข้าทำการสำรวจความเหมาะสมแก่การทำเกษตรในแปลงที่ดินดังกล่าว

1.3 ในส่วนของราษฎรที่อ้างว่า เข้าครอบครองหลังประกาศเป็นที่ของรัฐ แต่ก่อนที่การเข้าปลูกป่า ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการตรวจสอบและพิจารณาการช่วยเหลือตามขั้นตอนต่อไป

2. กรณีการดำเนินการแก้ไขปัญหาวนป่าตำบลเค็ด จังหวัดยโสธร

2.1 เห็นชอบให้กรมป่าไม้ดำเนินการขุดเซยที่ดินตามจำนวนพื้นที่และราคาที่เหมาะสมฯ ได้ดำเนินการตรวจสอบ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบและวิธีการปฏิบัติของทางราชการที่กำหนดไว้ โดยให้กรมป่าไม้มีการจ่ายค่าชดเชยโดยเร็ว

2.2 ในส่วนของราษฎรผู้เรียกร้องที่เหลือนอยู่ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปเร่งรัดดำเนินการต่อไป

วันที่ 5 ตุลาคม 2542 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา แล้วส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อนนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป ซึ่งร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ทั้งป่าบกและป่าชายเลน โดยสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้และปลูกสร้างป่าชุมชน ตลอดจนบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ ร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการประสานงานการติดตามการแก้ไขปัญหาสังคมฯ รวมทั้งได้ผ่านการปรับปรุงแก้ไขโดยกรมป่าไม้เพื่อให้เป็นไปตามผลการประชุมสัมมนาผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายแล้ว

ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. พื้นที่ที่สามารถจัดตั้งป่าชุมชนได้ โดยหลักการทั่วไปสามารถขอจัดตั้งป่าชุมชนได้ในพื้นที่ป่าทั่วไป เขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่ดินที่ยังไม่ได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย แต่ในกรณีที่จะขอจัดตั้งป่าชุมชนในเขตอนุรักษ์ เช่น เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จะทำได้ต่อเมื่อกลุ่มผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และได้ดูแลรักษาพื้นที่ป่านั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และแสดงให้เห็นได้ว่าการอยู่อาศัยนั้นได้เกื้อกูลต่อการดูแลรักษาสภาพป่า พื้นที่ที่จัดตั้งป่าชุมชนแล้วยังคงอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายอื่นที่ใช้บังคับเกี่ยวกับพื้นที่นั้นต่อไป เว้นแต่พระราชบัญญัติป่าชุมชนฯ จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

2. หลักเกณฑ์การขอจัดตั้งป่าชุมชน ผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนจะต้องเป็นชุมชนในท้องที่ใดที่มีพื้นที่ป่าอยู่ใกล้และอยู่ในสภาพที่จะดูแลรักษาป่าได้ หากประสงค์จะจัดตั้งป่าชุมชนในท้องที่นั้นให้ผู้แทนชุมชนยื่นคำขอต่อคณะกรรมการตรวจสอบป่าชุมชนประจำจังหวัดเจ้าหน้าที่ป่าชุมชนซึ่งได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการตรวจสอบป่าชุมชนประจำจังหวัดจะทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพพื้นที่และรายละเอียดเกี่ยวกับคำขอ หลังจากนั้นจะมีการประกาศคำขอจัดตั้งป่าชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องคัดค้านหรือแสดงความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติของอธิบดี

3. การจัดการป่าชุมชน กลุ่มผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชนจะมีฐานะเป็นสมาชิกป่าชุมชน และร่วมกันเลือกตั้งคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนเพื่อให้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชน โดยการจัดการต้องเป็นไปตามแผนจัดการป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ในแผนจัดการป่าชุมชนจะแบ่งพื้นที่ป่าชุมชนออกเป็นบริเวณอนุรักษ์และบริเวณการใช้ประโยชน์ กำหนดวิธีการในการพัฒนาสภาพป่าและรักษา ตลอดจนการใช้ประโยชน์สภาพธรรมชาติของป่าชุมชน ป่าชุมชนแต่ละแห่งอาจมีทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนที่ให้สมาชิกใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชน ในกรณีที่มิได้ทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชน คณะกรรมการจัดการป่าชุมชนหรืออธิบดีกรมป่าไม้สามารถฟ้องดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิดได้

4. การควบคุมดูแลป่าชุมชน แบ่งองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลการจัดการป่าชุมชนของสมาชิกและคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนออกเป็นสองระดับ คือ คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน และคณะกรรมการตรวจสอบป่าชุมชนประจำจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัด หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายเป็นประธาน นอกจากนั้นยังมีกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลโดยทั่วไป รวมทั้งองค์กรเอกชนสามารถขออนุญาตเข้าไปตรวจสอบสภาพป่าชุมชนได้

5. การเพิกถอนป่าชุมชน อธิบดีมีอำนาจสั่งเพิกถอนป่าชุมชนทั้งแปลงหรือบางส่วน ทรัพย์สินส่วนกลางของป่าชุมชนที่ถูกเพิกถอนที่เป็นสังหาริมทรัพย์ให้ตกเป็นทรัพย์สินของป่าชุมชนแห่งอื่น ตามที่คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัดกำหนด ส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ให้ตกเป็นของแผ่นดิน

6. บทกำหนดโทษ กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนแห่งชาติที่ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายเฉพาะอื่น เป็นความผิดตามกฎหมายนี้ นอกจากนั้นเป็นบทกำหนดโทษทั่วไปเกี่ยวกับการคุ้มครองสภาพธรรมชาติในป่า

วันที่ 25 กรกฎาคม 2543 คณะรัฐมนตรีพิจารณาการแก้ไขปัญหของสมัชชาคนจน ตามที่นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในฐานะประธานคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชน (คชช.) เสนอตามข้อเสนอของคณะกรรมการกลาง รวม 16 กรณี ปัญหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับเขื่อน ป่าสงวนและที่ดินสาธารณะประโยชน์ 16 แห่ง แต่ละข้อประกอบด้วยประเด็นย่อยรวมทั้งสิ้น 45 ประเด็น แล้วมีมติดังนี้

ลำดับ	กรณีปัญหา	ประเด็นตามความเห็นของคณะกรรมการกลาง	มติคณะรัฐมนตรี
<u>ปัญหาป่าไม้</u>			
9	อุทยานแห่งชาติผาแต้ม จ. อุบลราชธานี	1. ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 2. แก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม	ไม่เห็นชอบ เห็นชอบ
10	ป่าสงวนแห่งชาติดงหิน กองและอุทยานแห่งชาติ แก่งตะนะ	1. ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 2. ตั้งคณะกรรมการร่วมในการรังวัดปักแนวเขต เพื่อกันพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของราษฎรออก	ไม่เห็นชอบ เห็นชอบ

		จากพื้นที่ตามกฎหมายป่าไม้ 3. ระหว่างการแก้ไขปัญหา ห้ามไม่ให้มีการ ข่มขู่ คุกคาม จับกุมคุมขังราษฎร	<u>เห็นชอบ</u> ในการห้ามข่มขู่ คุกคามราษฎร แต่การจับกุม ราษฎรนั้นจะระงับการ ดำเนินการแก่ราษฎรที่อยู่ใน พื้นที่เดิมไว้ก่อนจนกว่าจะพิสูจน์ สิทธิเรียบร้อยแล้ว แต่ใน ระหว่างนี้ต้องไม่บุกรุกหัวไร่ ถางพงเพิ่มเติมหรือดำเนินการ ใดที่กระทบต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
11	ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงภูโหล่น จ. อุบลราชธานี	1. ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 2. ปรับลดแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติตาม สภาพที่เป็นจริง 3. ระหว่างดำเนินการ ห้ามไม่ให้มีการจับกุม อพยพ หรือขับไล่ชาวบ้านโดยเด็ดขาด 4. ห้ามไม่ให้ชาวบ้านบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ใหม่	<u>ไม่เห็นชอบ</u> <u>เห็นชอบ</u> <u>เห็นชอบ</u> ไม่ให้มีการจับกุม ดังกล่าวเว้นแต่กรณีราษฎรราย ใหม่บุกรุกเข้าไปอยู่ใหม่ หรือ ราษฎรรายเดิมที่บุกรุกเพิ่มเติม หรือกระทำการใดอันมี ผลกระทบต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ หรือ สิ่งแวดล้อม <u>เห็นชอบ</u>
12	ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าหลังภู จ.อุบลราชธานี	1. ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 30 มิถุนายน 2541 2. กรณีที่มีการสำรวจรังวัดที่ดินให้ดำเนินการ ต่อเนื่องจากเดิมตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 เมษายน 2540	<u>ไม่เห็นชอบ</u> <u>ไม่เห็นชอบ</u> เนื่องจาก คณะรัฐมนตรีมีมติแล้วว่ากรณี เช่นนี้ให้ดำเนินการตามมติวันที่ 30 มิถุนายน 2541
13	ป่ากุดขมิ้นและโครงการ ส.ป.ก. ทับที่ดินทำกิน จ. อุบลราชธานี	1. กันแนวเขตป่าชุมชนออกจากที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินของชาวบ้าน 2. หากที่ดินทำกินของชาวบ้านแปลงใดที่มี เอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้คงสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน ให้ คงสิทธินั้นไว้ตามกฎหมาย 3. หากที่ดินแปลงใดมีการครอบครองทำ ประโยชน์และไม่มีเอกสารสิทธิตาม ประมวลกฎหมายที่ดิน แต่อยู่ในเกณฑ์ที่ จะออก ส.ป.ก. 4-01 ได้ ให้เร่งรัด ดำเนินการออก ส.ป.ก. 4-01	<u>เห็นชอบ</u> <u>ไม่เห็นชอบ</u> แต่ให้ใช้วิธีพิสูจน์ สิทธิตามกฎหมาย <u>เห็นชอบ</u>

วันที่ 8 สิงหาคม 2543 คณะรัฐมนตรีพิจารณาข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรการระยะยาวในการแก้ไขปัญหากลุ่มเชื้อน และกลุ่มปัญหาป่าไม้และที่ดิน ของคณะกรรมการกลางเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน ตามที่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนเสนอ ตามความเห็นของที่ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี กรมที่ดิน และกรมป่าไม้ ดังนี้

ข้อเสนอมาตรการระยะยาวของกลุ่มปัญหาป่าไม้และที่ดินของคณะกรรมการกลางเพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกคนจน

ข้อเสนอมาตรการระยะยาวของคณะกรรมการกลางฯ	ความเห็นของหน่วยงาน
1.ให้รัฐบาลทบทวนมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และใช้แนวทางที่ยอมรับให้คนอยู่กับป่า กันแนวเขตที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้านออกจากเขตป่าฯ โดยดำเนินการตามมติ ครม.เดิมที่เคยใช้ในการแก้ไขปัญหาทั้ง 4 กรณี ซึ่งชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหา 2.ให้รัฐบาลทบทวนแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยว กับป่าไม้ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องการรับรองถึงสิทธิชุมชนการให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาการใช้ประโยชน์	1. ไม่เห็นชอบต่อการขอทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และข้อเสนออื่นๆ เพราะการดำเนินงานตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 จะอำนวยความสะดวกในการแก้ไขปัญหาป่าไม้และปัญหาที่ดินทั้งในส่วนของประเทศชาติและราษฎรได้อย่างกว้างขวางเท่าเทียมกันทั่วประเทศ และถูกต้องเหมาะสมตามหลักการจัดการป่าไม้และที่ดินในเชิงอนุรักษ์ โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าเป็นการตอบสนองเฉพาะกลุ่มผู้เรียกร้องหรือราษฎรอื่นใด เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้าไปสำรวจโดยตรง และให้ราษฎรผู้เข้าครอบครองที่ดินมีส่วนร่วมในการพิสูจน์สิทธิของตนโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ กรณีราษฎรอยู่มาก่อนประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ ทางราชการก็จะให้ความช่วยเหลือให้ต่อไป หรือแม้ว่าอยู่ภายหลังการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ก็จะมีจัดการอย่างเหมาะสม โดยราษฎรผู้นั้นจะยังคงได้รับการพิจารณาช่วยเหลือจากทางราชการเช่นกัน 2.เห็นชอบเนื่องจากเป็นเรื่องที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมป่าไม้ได้ดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว

วันที่ 22 สิงหาคม 2543 คณะรัฐมนตรีพิจารณาการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเสนอ แล้วมีมติ ดังนี้

1. เห็นชอบกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเสนอ
2. มติคณะรัฐมนตรีได้ชัดหรือแย้งกับมติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้ ให้ใช้มติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้ แทน และในการออกมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับป่าชายเลนฉบับใหม่ ให้ใช้มติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้เป็นหลัก
3. เห็นชอบตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ 6/2543 เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2543 เรื่อง เงื่อนไขในการนำมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ไปปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมในการบังคับและจัดการป่าชายเลน

สาระสำคัญของกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน มีดังนี้

ประธานคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ (พลตำรวจโท วิโรจน์ เปาอินทร์) ได้เชิญประธานคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ศาสตราจารย์อตุล วิเชียรเจริญ) และอธิบดีกรมป่าไม้ (นายปลอดประสพ สุรัสวดี) เข้าหารือ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2543 เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน ในรายละเอียดของเงื่อนไขในการนำมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ไปปฏิบัติให้บังเกิดผล จำนวน 12 ข้อ โดยในการประชุมหารือมีความเห็นร่วมกันให้ปรับปรุงเงื่อนไขในการนำมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 จำนวน 12 ข้อไปปฏิบัติให้บังเกิดผลให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อเท็จจริงยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ควรให้คงไว้ซึ่งมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 เรื่อง รายงานการศึกษา สถานภาพปัจจุบันของป่าไม้ชายเลนและปะการังของประเทศ

2. เพื่อสนองนโยบายการแก้ไขปัญหาคัดแย้งของราษฎรที่ได้เข้าครอบครองอาศัยพื้นที่ทำกินในเขตป่าชายเลนและแก้ไขปัญหาคัดแย้งของราษฎรที่ได้เข้าครอบครองอาศัยพื้นที่ป่าชายเลนโดยถูกต้องตามกฎหมาย จึงเห็นควรให้เพิ่มเติมเงื่อนไขในการนำมติคณะรัฐมนตรีตามข้อ 1. ไปปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมในการใช้บังคับและการจัดการป่าชายเลนในเบื้องต้น จำนวน 7 ข้อ ดังนี้

- 2.1 ให้ผู้ได้รับสัมปทานทำไม้ป่าชายเลนและประสงค์จะดำเนินการต่อ คงมีสิทธิทำไม้ต่อไปจนสิ้นอายุสัมปทาน โดยให้กรมป่าไม้กวดขันดูแลให้มีการกระทำผิดเงื่อนไขสัมปทานที่กำหนดโดยเคร่งครัด และหากพบว่ามี การกระทำผิดเงื่อนไขใดๆ ให้เพิกถอนทันที ให้ผู้ได้รับประทานบัตรเหมืองแร่ในพื้นที่ป่าชายเลนดำเนินการต่อไปจนสิ้นอายุประทานบัตรโดยให้กรมทรัพยากรธรณีกวดขันดูแลให้มีการกระทำผิดเงื่อนไขประทานบัตร และเจตนารมณ์ของกฎหมาย หากพบว่ามี การกระทำผิดให้เพิกถอนประทานบัตรทันที

- 2.2 ให้คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการกำหนดอัตราและเรียกเก็บค่าใช้ประโยชน์พื้นที่ในเขตป่าชายเลนในกรณีต่างๆ โดยคำนึงถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการใช้พื้นที่และขนาดของพื้นที่ที่ใช้ รวมทั้งผลกระทบ และความสูญเสียสภาพความสมบูรณ์ของป่าชายเลนและสภาพแวดล้อมประกอบด้วย โดยให้นำรายได้จากการเรียกเก็บค่าใช้ประโยชน์ที่ดินดังกล่าวสมทบสนับสนุนการปลูก ป่าฟื้นฟู และการอนุรักษ์ป่าชายเลนของกรมป่าไม้

- 2.3 ในพื้นที่ที่มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหลังแนวเขตป่าชายเลนที่ราษฎรบุกรุกพื้นที่กรรมสิทธิ์ของเอกชน ให้กรมประมง กรมป่าไม้ และกรมควบคุมมลพิษ ร่วมกันดูแล และจัดให้มีระบบน้ำระบบบำบัด และระบบกำจัดของเสีย เพื่อรักษาสภาพป่าชายเลน และคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.4 ให้นำพื้นที่ป่าชายเลนที่จำแนกออกเป็นเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนตามนัยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530 พื้นที่นอกชายฝั่งทะเลที่เกิดขึ้นใหม่ให้กรมป่าไม้กันไว้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และฟื้นฟู มารวมเป็นพื้นที่เขตอนุรักษ์ทั้งหมด เว้นแต่บริเวณพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้มีการใช้ประโยชน์ในกรณีต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ ให้กรมป่าไม้จัดทำแผนที่แสดงแนวเขตอนุรักษ์ให้แจ้งชัด รวมทั้งแสดงแนวเขตพื้นที่ที่อนุญาตให้ราษฎรเข้าอาศัยทำกินเพื่อจัดเป็นเขตกันชน ให้กรมป่าไม้เร่งรัดจัดทำแผนที่แสดงแนวเขตดังกล่าวให้เสร็จโดยเร็วที่สุด แต่ทั้งนี้ต้องไม่ช้ากว่า 1 ปี นับตั้งแต่วันที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ และให้จัดส่งแผนที่ที่ทำเสร็จแล้วให้หน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีโดยเคร่งครัด และให้สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณประจำปีให้กรมป่าไม้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

2.5 ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ตามข้อ 2.5 ห้ามมิให้อนุญาตการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนในทุกกรณีทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเปิดโอกาสให้ป่าชายเลนได้ฟื้นตัวกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ อันจะเป็นการเกื้อกูลการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2.6 ความข้อใดในมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 เรื่องรายงานการศึกษาสถานภาพปัจจุบันของป่าไม้ชายเลนและปะการังของประเทศ รวมทั้งมติอื่นใดที่ขัดหรือแย้งกับเงื่อนไขเพิ่มเติมข้างต้นซึ่งถ้าคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบให้ถือตามเงื่อนไขเพิ่มเติมดังกล่าวข้างต้น

สำหรับมาตรการอื่น และวิธีดำเนินการมอบให้คณะกรรมการป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย ร่วมกันพิจารณาความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติเพื่อเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาเพิ่มเติมอีกครั้งหนึ่ง

วันที่ 17 ตุลาคม 2543 คณะรัฐมนตรีพิจารณาการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลนตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเสนอ แล้วมีมติเห็นชอบ ดังนี้

1. เห็นชอบผลการพิจารณาทบทวนกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ตามมติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ครั้งที่ 3/2543 ซึ่งมีความต่อเนื่องกับมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2543

2. กรณีที่มีมติคณะรัฐมนตรีใดขัดหรือแย้งกับมติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้ ให้ใช้มติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้แทนและในการออกมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับป่าชายเลนฉบับใหม่ ให้ใช้มติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้เป็นหลัก

ทั้งนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รายงานว่า ในการประชุมคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ครั้งที่ 3/2543 เมื่อวันศุกร์ที่ 1 กันยายน 2543 ได้มีการพิจารณาสืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2543 เรื่องการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน โดยได้มีมติร่วมกันระหว่างคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. อนุญาตให้ราษฎรที่ได้เข้าไปอยู่อาศัยในเขตป่าชายเลนโดยมิได้มีเอกสารสิทธิ์ก่อนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ยังคงอยู่อาศัยต่อไปได้ แต่ไม่อนุญาตให้ทำกิน ทั้งนี้ต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ทุกปี และห้ามมิให้มีการออกเอกสารสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น

2. กรมป่าไม้จัดการดูแลรักษาในลักษณะเป็นเขตกันชน (Buffer Zone) เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนตลอดแนวฝั่งทะเลกว้างไม่น้อยกว่า 100 เมตร ตลอดแนวชายฝั่งทะเล เพื่อฟื้นฟูให้เป็นป่าชายเลนที่สมบูรณ์ เว้นแต่บริเวณชายฝั่งทะเลตอนใดมีลักษณะทางกายภาพที่ไม่เอื้ออำนวยให้กันแนว

เขตเป็นชายเลนจรดฝั่งทะเลได้ถึง 100 เมตร หากปรากฏว่าในท้องที่ใดเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎร ให้นำข้อเสนอที่ได้ทบทวนแล้วในข้อ 1 มาใช้โดยอนุโลม

3. ทำเทียบเรือประมง ที่ดำเนินการมาก่อนวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ให้กรมป่าไม้พิจารณาอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในเขตป่าชายเลนคราวละไม่เกิน 2 ปี แต่ทั้งนี้รวมกันแล้วต้องไม่เกินระยะเวลา 15 ปี นับตั้งแต่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ โดยห้ามมิให้ขยายพื้นที่ทำการ พร้อมทั้งให้กำหนดมาตรการควบคุมเพื่อป้องกันผลกระทบสภาพป่าและสิ่งแวดล้อมและภายหลังจาก 15 ปีแล้ว ให้รัฐเป็นผู้เข้าไปดำเนินการต่อไป

4. สถานที่ราชการในหมู่บ้านในเขตป่าชายเลนที่มีอยู่ก่อนวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ให้พิจารณาเพิกถอนสภาพป่าชายเลน

วันที่ 16 มกราคม 2544 คณะรัฐมนตรีรับทราบรายงานความคืบหน้าการแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ สรุปได้ดังนี้

1. กรณีป่าสงวนแห่งชาติป่าหลังภู อำเภอโขงเจียม สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปเตรียมการสำรวจรังวัดจัดที่ดินให้แก่ราษฎรแล้ว (เริ่มดำเนินการสำรวจรังวัดในปีงบประมาณ 2544) ซึ่งชี้แจงประชาสัมพันธ์แก่ราษฎรให้เป็นที่ยอมรับแล้ว

2. โครงการป่ากุดชุมภูและป่าชุมชนทับที่ดินทำกินของราษฎร อำเภอสิรินธร ส.ป.ก. ได้ทำการสำรวจรังวัดและสอบสวนสิทธิที่ดินโครงการนี้ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 แต่ยังไม่ได้จัดที่ดินให้แก่ราษฎรเนื่องจากราษฎรจำนวนมากมีเอกสารสิทธิ์ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน (นส.3) แต่ไม่เต็มแปลง ซึ่งได้ชี้แจงให้ราษฎรทราบว่า จะดำเนินการออก ส.ป.ก.4-01 ให้เฉพาะที่ดินมือเปล่า ส่วนที่มี นส.3 จะดำเนินการกันออก แต่ราษฎรส่วนใหญ่ไม่ประสงค์จะรับ ส.ป.ก. 4-01 และ ส.ป.ก. อุบลราชธานีกำหนดแผนจัดที่ดินให้กับราษฎรที่ประสงค์จะรับ ส.ป.ก. 4-01 ในปีงบประมาณ 2544

3. กลุ่มปัญหาป่าไม้ ที่ดิน ไม่มีการดำเนินการ เนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีไม่เห็นชอบตามข้อเสนอของคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชน แต่อย่างไรก็ตามกรมป่าไม้อยู่ระหว่างดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งคาดว่าจะแก้ไขปัญหาราษฎรได้ประมาณ 47,000 ราย 56 พื้นที่ และได้กำหนดแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ คือ รวบรวมข้อมูลความคิดเห็นโดยการจัดการสัมมนา และสำรวจความคิดเห็นจัดทำร่างพระราชบัญญัติโดยใช้ฐานข้อมูลที่รวบรวมได้ จัดทำประชาพิจารณ์ และปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติกับนำเสนอร่างพระราชบัญญัติ

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการเรื่อง การกำหนดมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเสนอ

1. มาตรการหลัก มี 3 ข้อ คือ

1.1 การที่มติคณะรัฐมนตรีออกมาใช้บังคับในช่วงระยะเวลาที่ต่างกัน ทำให้มีความคาบเกี่ยว หรือไม่สอดคล้องกันในทางปฏิบัติ เช่น มติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และมติคณะรัฐมนตรีเรื่องการขออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ ดังนั้นควรมีการพิจารณาทบทวนมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวในภาพรวม เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสอดคล้องกันในแนวทางปฏิบัติ

1.2 กรณีพื้นที่บริเวณที่ขออนุญาตเป็นเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ที่จำเป็นต้องสงวนรักษาไว้เพื่อมิให้ป่าต้นน้ำลำธารถูกทำลาย อันเป็นการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อสาธารณประโยชน์ของรัฐ อธิบดีกรมป่าไม้อาจเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อขอให้คณะรัฐมนตรีมีมติโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 9 ตีรแห่งพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม กันเขตพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ออกจากเขตประทานบัตรได้ ทั้งนี้โดยเจ้าของประทานบัตรไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายใดๆ จากรัฐ

1.3 ให้มีการประเมินคุณค่าของพื้นที่ป่าไม้ในทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

2. มาตรการรองมี 2 ข้อ คือ

2.1 หลักเกณฑ์และมาตรการผ่อนผัน หรือยกเว้นการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ) เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับความมั่นคงหรือเศรษฐกิจ ตามข้อสังเกตของมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 แบ่งออกเป็น 4 กรณี คือ

กรณีที่ 1 พื้นที่ที่ทางการได้ใช้ประโยชน์แล้ว

กรณีที่ 2 พื้นที่ที่รัฐได้อนุญาตให้ประชาชนหรือเอกชนเข้าใช้ประโยชน์ในกิจการเพื่อการสำรวจแร่หรือการทำเหมืองแร่

กรณีที่ 3 พื้นที่ที่รัฐมีข้อผูกพันกับประชาชนหรือเอกชนไว้แล้ว ในกิจการเพื่อการสำรวจแร่ หรือการทำเหมืองแร่

กรณีที่ 4 พื้นที่ที่ผู้ขออนุญาตรายใหม่ขอเข้าทำประโยชน์ในกิจการเพื่อการสำรวจแร่ หรือการทำเหมืองแร่

2.2 มาตรการเงื่อนไขพิเศษเพิ่มเติม มี 3 ข้อ คือ

1) ให้ผู้ขออนุญาตจัดทำแผนการดำเนินงานของโครงการที่ชัดเจนและแม่นยำ เสนอกรมป่าไม้พิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ป่าไม้น้อยที่สุด

2) ให้ผู้รับอนุญาตเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการติดตามผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่จากการประกอบกิจการอย่างต่อเนื่อง และผู้รับอนุญาตจะต้องทำรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันและแก้ไขและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินงานโครงการต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และหากการติดตามตรวจสอบพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตพบว่า ผู้รับอนุญาต ละเลยไม่ปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเพิกถอนอาชญาบัตร ประทานบัตร หรือ หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแล้วแต่กรณีได้ โดยผู้ถูกเพิกถอนไม่มีสิทธิฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายใดๆ ทั้งสิ้น

3) ให้ผู้รับอนุญาตจัดให้มีแผนบรรเทาผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย และต้องวางมัดจำหรือทำสัญญาค้ำประกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หากผู้รับอนุญาตไม่ดำเนินการตามที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสั่งการ ให้หน่วยงานดังกล่าวนำเงินมัดจำหรือเงินค้ำประกันไปเป็นค่าใช้จ่ายในการบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ ในกรณีที่เงินมัดจำหรือเงินค้ำประกันไม่เพียงพอให้ผู้รับอนุญาตรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนที่ยังขาดอยู่ด้วย

อนึ่ง การกำหนดมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของคณะทำงาน ซึ่งคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติแต่งตั้ง นั้น มีความสอดคล้อง และเชื่อมโยงกับคณะกรรมการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ ภายใต้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ดังนี้

1. ขณะนี้กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาปรับปรุงมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับเรื่องกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการรวบรวมแบบสอบถามที่ขอทราบความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ และมาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตลุ่มน้ำต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวต่อไป

2. คณะกรรมการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำได้เห็นชอบในหลักการของร่างหลักเกณฑ์และมาตรการผ่อนผันตามมาตรการรอง ข้อ 2.1 ของคณะทำงานฯ ภายใต้คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติแล้ว

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 54 ต่อรัฐสภามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังนี้

“รัฐบาลมีนโยบายในการฟื้นฟูสภาพและคุณภาพ การป้องกันการเสื่อมโทรมหรือการสูญเสียไปและการนำกลับมาใช้ใหม่ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตเกิดความสุขในการพัฒนา และเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยั่งยืนดังนี้

(1) บริหารและจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพแบบบูรณาการ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม”(สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี , 2544 : 16)

วันที่ 19 มิถุนายน 2544 คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้นำร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่) พ.ศ... ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอ ส่งคืนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรตามข้อบังคับในวันที่ 23 มิถุนายน 2544 และแจ้งความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรทราบต่อไป

ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่) พ.ศ.... ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วมีความเห็น ดังนี้

1. ตามร่างมาตรา 3 (เพิ่มเติมวรรคสองของมาตรา 17) เป็นหลักการที่ซ้ำซ้อนกับมาตรา 13 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กล่าวคือ กำหนดให้อธิบดีอาจอนุญาตให้ส่วนราชการและองค์การของรัฐเข้าใช้พื้นที่ในป่าสงวนแห่งชาติเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติงานหรือเพื่อประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นโดยการอนุมัติของรัฐมนตรี และวรรคสามของมาตรา 13 ทวิ ได้กำหนดให้การเข้าใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของส่วนราชการและองค์การของรัฐดังกล่าวต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรีด้วย

2. นอกจากนี้ตามร่างมาตรา 3 ดังกล่าวได้กำหนดข้อจำกัดให้อนุญาตได้เฉพาะเขตป่าเสื่อมโทรมตามมาตรา 16 ทวิ นั้น จะเป็นอุปสรรคต่อการที่ส่วนราชการและองค์การของรัฐจะเข้าใช้พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติบริเวณที่ไม่เป็นป่าเสื่อมโทรมในกรณีจำเป็นเพื่อปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น การปักเสาไฟฟ้า หรือการวางท่อก๊าซเป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้การปฏิบัติงานตามอำนาจ

หน้าที่ของส่วนราชการหรือองค์การของรัฐไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยเหตุนี้มาตรา 13 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันจึงไม่ได้กำหนดข้อจำกัดไว้ว่าจะอนุญาตให้เข้าใช้พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้เฉพาะในเขตป่าเสื่อมโทรมเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่รัฐบาลเห็นสมควรกำหนดมาตรการที่รัดกุมขึ้นเพื่ออนุรักษ์สภาพความสมบูรณ์ของป่าไม้ ก็อาจมีมติคณะรัฐมนตรีให้การอนุญาตให้ส่วนราชการหรือองค์การของรัฐเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามมาตรา 13 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 กระทำได้เฉพาะในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเท่านั้น

2.4.9 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2548)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดแผนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 5 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดเป้าหมายไว้ในข้อ 2.1 และ 2.2 ดังนี้

“2.1 ปฏิรูประบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพในการกำกับดูแล มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ รวมทั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกัน รวมทั้งการเฝ้าระวังรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการก่อกมลพิษ

2.2 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติควบคู่กับการใช้ประโยชน์ โดยให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 1.25 ล้านไร่ ตลอดจนลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดินไม่น้อยกว่า 5 ล้านไร่ และฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินที่มีปัญหาทั้งที่เป็นดินเปรี้ยว ดินเค็ม และดินขาดอินทรีย์วัตถุไม่น้อยกว่า 10 ล้านไร่ ในปี 2549”

ในส่วนแนวทางการพัฒนาได้กำหนดไว้ในข้อ 3.2 ดังนี้

3.2 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้มีความอุดมสมบูรณ์

เพื่อความสะดวกของระบบนิเวศและใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากของประเทศอย่างยั่งยืน ดังนี้

(1) **คุ้มครองและกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์เพื่อรักษาสถิตของระบบนิเวศและมีการใช้ประโยชน์ที่สอดคล้องกับสมรรถนะ** โดย

(1.1) ตรวจสอบความเหมาะสมของพื้นที่ที่ได้กำหนดเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ให้แล้วเสร็จ และประกาศให้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ทั้งหมด เป็นเขตอนุรักษ์หรือพื้นที่คุ้มครอง จัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าชายเลนอนุรักษ์ให้เสร็จสมบูรณ์ รวมทั้งแนวกั้นชนรอบนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่สำคัญ ตลอดจนสร้างกลไกและเครือข่ายในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อลดข้อขัดแย้งระหว่างภาครัฐ และประชาชน โดยยึดหลักประสิทธิภาพและหลักการมีส่วนร่วม

(1.2) ให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการฟื้นฟูและปลูกป่า ตลอดจนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

(1.3) ประกาศเขตสงวนรักษาพืชพันธุ์ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และกำหนดเขตและมาตรการคุ้มครองการทำประมงพื้นบ้านให้ชัดเจน

(1.4) กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ที่สมควรอนุรักษ์เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ควบคู่ไปกับการสร้างแรงจูงใจผ่านมาตรการด้านสินเชื่อ ภาษี และระบบตลาด เพื่อกระจายสิทธิการถือครองที่ดินในพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเกษตรแต่มีได้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร พร้อมทั้งให้มี

กลไกสนับสนุนด้านการเงินเพื่อรับซื้อที่ดินซึ่งเจ้าของประสงค์จะจำหน่ายจ่ายโอนและนำมาให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเช่าทำการเกษตร

(1.5) จัดทำระบบพื้นที่คุ้มครองแห่งชาติเพื่อการอนุรักษ์ รวมทั้งกำหนดมาตรการคุ้มครองระบบนิเวศที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผืนป่าขนาดใหญ่และระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: 63, 66-67)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้มีนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลาดังนี้

วันที่ 9 ตุลาคม 2544 คณะรัฐมนตรีพิจารณา เรื่องทบทวนการขอใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเลนคลองเกาะผี จังหวัดภูเก็ต ตามที่กระทรวงกลาโหมเสนอ ขอผ่อนผันให้กองทัพเรือใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเลนคลองเกาะผี ตำบลวิชิต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต เพื่อใช้เป็นพื้นที่ก่อสร้างอาคารบ้านพักของข้าราชการกองเรือภาคที่ 3 กองเรือยุทธการ เนื้อที่ประมาณ 24 ไร่ 5 ตารางวา เป็นกรณีพิเศษ แล้วมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 3 ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรี (นายเดช บุญหลง) เป็นประธานกรรมการฯ ดังนี้

1. อนุมัติให้ผ่อนผันให้กองทัพเรือใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเลนคลองเกาะผี ตำบลวิชิต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต เพื่อใช้เป็นพื้นที่ก่อสร้างอาคารบ้านพักของข้าราชการกองเรือภาคที่ 3 กองเรือยุทธการ เนื้อที่ประมาณ 24 ไร่ 5 ตารางวา โดยให้ยกเว้นมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2527 วันที่ 15 ธันวาคม 2530 วันที่ 23 กรกฎาคม 2534 วันที่ 22 สิงหาคม 2543 และวันที่ 17 ตุลาคม 2543 เป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย ทั้งนี้ ให้กระทรวงกลาโหมรับความเห็นกระทรวงมหาดไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งให้ความเห็นชอบในหลักการ ไปพิจารณาดำเนินการด้วย

2. เมื่อกระทรวงกลาโหมได้จัดทำแผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าเลนคลองเกาะผี จังหวัดภูเก็ต ที่อยู่โดยรอบให้คงมีสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์ขึ้นต่อไปแล้ว ให้แจ้งกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และนำเสนอคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 3 ทราบต่อไปด้วย

วันที่ 8 ตุลาคม 2545 คณะรัฐมนตรีพิจารณาความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.....ตามที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเสนอ แล้วมีมติดังนี้

1. รับทราบความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ..... ดังนี้

1.1 ควรแก้ไขร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ..... ที่ผ่านการพิจารณาของวุฒิสภา ให้รับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้สามารถจัดการป่าชุมชนได้ และให้มีกระบวนการสนับสนุน ตรวจสอบ ถ่วงดุลที่เหมาะสม

1.2 รัฐบาลควรปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น แก้ไขกฎหมายป่าไม้ การปฏิรูปกรมป่าไม้ การปฏิรูปที่ดิน และมีนโยบายที่ชัดเจนต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาหารและยา

2. มอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับไปจัดทำข้อมูล ความเห็น และผลการพิจารณา ดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ทั้งหมดส่งไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อแจ้งประธานสภาที่ปรึกษา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเปิดเผยเหตุผลให้สาธารณชนทราบต่อไป

วันที่ 2 ตุลาคม 2545 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 119 ตอนที่ 99 ก โดยจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้น พร้อมกับจัดตั้งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งขึ้นในสังกัด กระทรวงนี้

วันที่ 24 ธันวาคม 2545 คณะรัฐมนตรีรับทราบร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการ แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ..... ตามที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเสนอ เนื่องจากเห็นว่าร่าง ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าว เป็นการปรับปรุงโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการแก้ไข ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐให้สอดคล้องกับภารกิจและอำนาจหน้าที่ในปัจจุบัน และเพื่อให้สอดคล้องกับ ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้มอบหมายให้กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญห การบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. ขึ้นใหม่ โดยเป็นการยกเลิกระเบียบเดิม ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการยกยกร่างระเบียบดังกล่าวแล้ว

ร่างระเบียบดังกล่าว มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. กำหนดให้ยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุก ที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2535
2. เพิ่มเติมคำนิยาม “หน่วยงานของรัฐ” และปรับปรุงนิยามของคำว่า “ที่ดินของรัฐ”
3. ปรับปรุงองค์ประกอบของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐให้ สอดคล้องกับภารกิจและอำนาจหน้าที่ในปัจจุบัน

วันที่ 7 มกราคม 2546 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ เรื่อง แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเสนอ เพื่อให้การดูแลพัฒนา การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและรักษาคุณภาพ ของสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำรงชีวิต เกิดความสมดุลในการพัฒนาและเป็นรากฐานในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมในประเทศอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย 5 ภารกิจหลัก ได้แก่ การบริหารจัดการ การ วิจัยและพัฒนา การสงวนและอนุรักษ์ การกำกับดูแล และการฟื้นฟู และให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 10 ปี โดยกำหนดให้ปี 2546 เป็นต้นไป ถือเป็นทศวรรษแห่งการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเชิญชวนให้องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมในการดำเนินการเพื่อฟื้นฟูด้วย และให้กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับข้อสังเกตของคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 2 ไป พิจารณาดำเนินการต่อไป

สำหรับ 5 ภารกิจหลัก มีดังนี้

1. **บริการจัดการ** ในการบริหารจัดการพื้นที่พุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องมีนโยบายและแผนที่บูรณาการเชิงพื้นที่ เป็นกรอบในการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่การกำหนดนโยบายและร่วมดำเนินการ ทั้งนี้ พื้นที่วิกฤตและล่อแหลมจะดำเนินการเป็นโครงการ นำร่องที่จะต้องให้สัมฤทธิ์ผลโดยเร็ว

2. **วิจัยและพัฒนา** วิจัยและพัฒนาวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งถ่ายทอดเทคโนโลยีในการบริหารจัดการ พื้นที่พุทฺธพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม

3. **สงวนและอนุรักษ์** ดำเนินการสงวนและอนุรักษ์พุทฺธพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งการกำหนดมาตรการในการใช้ประโยชน์และมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากพุทฺธพยากรธรรมชาติ

4. **กำกับดูแล** ให้มีการกำกับดูแล และตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากพุทฺธพยากรธรรมชาติและกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือการก่อให้เกิดมลพิษให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

5. **ฟื้นฟู** ดำเนินการฟื้นฟูพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้กลับสู่สภาพธรรมชาติ

คณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 2 มีข้อสังเกตว่า

1. ในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยสำคัญที่จะต้องดำเนินการเป็นประการแรก คือ การกำหนดมาตรการยับยั้งและหยุดการทำลายพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือการใช้พุทฺธพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองและไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติโดยการสร้างสำนักสงฆ์ วัด หรือการตัดถนนผ่าน การนำน้ำบาดาลมาใช้เกินสมดุลธรรมชาติจนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาการทรุดตัวของแผ่นดิน หรือการก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศที่เกิดจากยานพาหนะ หรือรถที่ปล่อยควันดำในเขตเมือง รวมทั้งการระเบิดและย่อยหิน เป็นต้น มาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการสำคัญ ในการป้องกันปัญหา ความเสื่อมโทรม ของพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน ทั้งนี้ การกำหนดมาตรการ ทางกฎหมายต้องมีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยึดถือปฏิบัติและดำเนินการกับผู้กระทำความผิดกฎหมายอย่างเข้มงวดและจริงจังด้วย

2. สำหรับแนวทางการฟื้นฟูพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้สมควรดำเนินการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้มีการทดลองจนประสบผลสำเร็จมาแล้ว เช่น การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน เป็นต้น

2.1 ให้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานทั้งในระดับพื้นที่เฉพาะ และในภาพกว้างด้วย เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาในภาพรวมได้ทั้งระบบและครบวงจร โดยในการกำหนดกรอบของแผนการดำเนินงาน และมาตรการต่างๆ ให้กระทรวงพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้จัดทำ และให้ส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำรายละเอียดให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงาน และมาตรการดังกล่าว

2.2 เพื่อให้การบริหารจัดการพุทฺธพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืนประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุด จะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และกำหนดเป็นโครงการระยะยาว 10 ปี โดยเน้นความสำคัญกับการให้การศึกษา การประชาสัมพันธ์ โดยการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนและชุมชน รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นในการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว โดยหน่วยงานของราชการ โดยเฉพาะกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชจะต้องเป็นผู้นำและเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติที่ถูกต้องด้วย

2.3 ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป (Unrenewable resources) เนื่องจากไม่สามารถฟื้นฟู หรือสร้างขึ้นใหม่ทดแทนได้ และหากมีการทำลาย ทรัพยากร ธรรมชาติดังกล่าวมากยิ่งขึ้นแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวมอย่างกว้างขวาง

3. ยุทธศาสตร์และแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่กระทรวง ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอ สมควรกำหนดเป็นมาตรการระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว และมาตรการเร่งด่วนด้วยโดยดำเนินการไปพร้อมๆ กัน

วันที่ 12 พฤษภาคม 2546 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 41ก

วันที่ 26 สิงหาคม 2546 คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบและให้ดำเนินงานต่อไปได้ตามที่กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอสรุปผลการประชุมหารือแนวทางแก้ไขปัญหา กรณีราษฎรเข้า ครอบครองสวนปาล์มในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เอกชนขอใช้ประโยชน์ สรุปได้ดังนี้ ที่ประชุมได้มีมติให้ เร่งรัดการสำรวจพื้นที่ที่เอกชนขอใช้ประโยชน์ทุกพื้นที่ทั้งที่หมดอายุและยังไม่หมดอายุการอนุญาต โดย มอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี กระบี่ และนครศรีธรรมราช แต่งตั้งคณะทำงานประกอบด้วย ผู้แทนจากส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ได้รับอนุญาตให้เช่าและผู้แทนภาคประชาชนที่ เดือดร้อน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน และให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน แล้วนำผลการดำเนินการดังกล่าวมาพิจารณาวางกรอบและแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับการให้เช่าใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวอย่างเป็นธรรมต่อไป โดยแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับการให้เช่าใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ นั้น ในส่วนของพื้นที่ที่ยังไม่หมดอายุการอนุญาต หากผิดเงื่อนไขการอนุญาต ก็ให้ พิจารณายกเลิกการอนุญาตการเช่าทำประโยชน์ ให้เพิ่มข้อความต่อท้ายว่า "ทั้งนี้ ให้พิจารณาถึงผลอาสิน ของผู้รับอนุญาตและข้อกฎหมายเคร่งครัด โดยรัฐจะไม่มี การจ่ายค่าชดเชยใดๆ"

วันที่ 30 กันยายน 2546 ได้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกาโอนกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ ไปเป็นกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 93ก

วันที่ 14 ตุลาคม 2546 คณะรัฐมนตรีรับทราบเรื่องรายงานผลการดำเนินงานโครงการฟื้นฟู ระบบนิเวศป่าชายเลนทอดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรง พระชนมายุ 72 พรรษา และการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างยั่งยืน (โครงการเร่งด่วนระยะ 1 ปี) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2545 ให้ความเห็นชอบและอนุมัติ เงินกลางรายการค่าใช้จ่ายสำรองเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 ให้กรม ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเพื่อดำเนินการตามโครงการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนทอดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษา และการอนุรักษ์ระบบ นิเวศป่าชายเลนอย่างยั่งยืน ในวงเงิน 104.22 ล้านบาท นั้น

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับรายงานจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งว่าได้ดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการฯ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ประกอบด้วย

1. ปลุกป่าชายเลน ในท้องที่จังหวัดต่างๆ 14 จังหวัด รวมเนื้อที่ 20,000 ไร่
2. ฝึกอบรมราษฎรเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าชายเลนในท้องที่จังหวัดต่างๆ 19 จังหวัดจำนวน 85 รุ่น 4,277 คน
3. ส่งเสริมการจัดการป่าชายเลนชุมชนในท้องที่จังหวัดต่างๆ 17 จังหวัด จำนวน 61 รุ่น 86 หมู่บ้าน 1,910 คน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าการดำเนินงานตามโครงการฯ ดังกล่าว ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง นอกจากจะเป็นการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงห่วงใยทรัพยากรป่าชายเลนของชาติแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนทั่วไป ได้ตระหนักและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนโดยเฉพาะการให้ความรู้และการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ป้องกัน อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งจะเป็นแนวทางที่จะรักษาป่าชายเลนให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะได้เร่งรัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวอย่างเคร่งครัดต่อเนื่องต่อไป

วันที่ 14 ตุลาคม 2546 คณะรัฐมนตรีรับทราบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายงาน เรื่องผลความก้าวหน้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหา กรณีราษฎรเข้าครอบครองสวนปาล์มในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ที่เอกชนขอใช้ประโยชน์ ของหน่วยงานจาก 4 กระทรวง คือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้ตรวจสอบแล้วพบว่าในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีจำนวน 6 ราย หมดอายุการอนุญาตแล้ว 3 ราย จังหวัดกระบี่มีจำนวน 12 ราย หมดอายุการอนุญาต 8 ราย จะรีบส่งข้อมูลให้กรมป่าไม้ดำเนินการพักใช้และเพิกถอนต่อไป

2. กรมธนารักษ์ ได้ตรวจสอบแล้วพื้นที่ราชพัสดุที่ได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ จำนวน 5 บริษัท มี 2 บริษัทที่การรับอนุญาตยังไม่สิ้นสุด ขณะนี้ส่วนที่ได้หมดอายุได้ตรวจสอบหมดแล้ว ส่วนที่ยังไม่อนุญาตคาดว่าจะตรวจสอบแล้วเสร็จในเดือนตุลาคม 2546 นี้

3. จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้สำรวจเสร็จแล้ว 6 แปลง และอีก 5 แปลงคาดว่าจะแล้วเสร็จภายในเดือนตุลาคม 2546 และขอรับการสนับสนุนช่างรังวัดเพิ่มเติม สถานการณ์ขณะนี้ในพื้นที่ไม่มีราษฎรบุกรุก

4. จังหวัดกระบี่ได้สำรวจพื้นที่จำนวน 14 ราย พบว่าใบอนุญาตหมดอายุ 9 ราย (อยู่ในระหว่างการขอต่อใบอนุญาต 7 ราย ไม่ยื่นต่อ 2 ราย) ใบอนุญาตยังไม่หมดอายุ 5 ราย นอกจากนั้น ได้มีการทำประโยชน์ในที่ดินของนิคมสหกรณ์อ่าวลึก จำนวน 2 ราย และทำในพื้นที่สาธารณะประโยชน์อีก 2 ราย ขณะนี้ผู้ชุมนุมได้มีการถอนตัวออกจากสวนปาล์มหมดแล้ว แต่มาชุมนุมที่ถนนเขาวัวเทิน ซิบอร์ด จังหวัดได้มีการประชาสัมพันธ์ห้ามมิให้มีการบุกรุกและจะทำการขึ้นทะเบียนเกษตรกรต่อไป

5. จังหวัดชุมพรได้สำรวจพื้นที่ 5 แปลงเสร็จแล้ว และได้ชี้แจงผู้ชุมนุมไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ คงเหลือจำนวน 150 คน คาดว่าจะชี้แจงให้สลายตัวหมดในวันที่ 10 ตุลาคม 2546

6. จังหวัดนครศรีธรรมราช รายงานในพื้นที่จังหวัดไม่มีปัญหา

7. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่นิคมสหกรณ์ จังหวัดกระบี่ ขณะนี้อยู่ในระหว่างการตรวจสอบส่วนที่เหลืออีก 2 ราย ว่าอนุญาตถูกต้องหรือไม่

ทั้งนี้ให้กระทรวงมหาดไทยจัดประชุมทั้ง 4 จังหวัด ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ กรมธนารักษ์ และหน่วยงานจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อกำหนดเกณฑ์มาตรการและแนวทางการดำเนินงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยเร่งด่วน และให้จังหวัดพิจารณาว่ามีพื้นที่ใดมีความพร้อมที่จะดำเนินการ ให้เร่งดำเนินการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกิน ตามเกณฑ์และคุณสมบัติของกรมอุทยานแห่งชาติฯ ประกอบเป็นพื้นฐาน พร้อมทั้งเร่งรัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นแปลงๆ ละ 1 ไร่

นอกจากนี้ให้ดำเนินการป้องกันพื้นที่ไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่มเติมอีก ประชาสัมพันธ์และหาข่าวอย่างต่อเนื่องหากต้องการกำลังใจเสริมจากส่วนกลาง ขอให้แจ้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ ด่วน และหากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดกระบี่ มีความพร้อมก่อนให้เร่งดำเนินการเพื่อเป็นพื้นที่นำร่อง โดยให้กรมอุทยานแห่งชาติฯ สนับสนุนช่างรังวัดโดยด่วน อีกทั้งให้ศึกษาระเบียบการอนุญาต โดยมอบกรมอุทยานแห่งชาติฯ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาการส่งเสริมการปลูกและการทำธุรกิจปาล์มน้ำมันในพื้นที่ที่จะอนุญาตให้แก่เกษตรกร

สำหรับในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น หากมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สามารถเจียดจ่ายจากงบปกติได้ให้ทำแผนและงบประมาณเพื่อขอสนับสนุนจากงบกลาง และให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในการดำเนินงานเนื่องจากเป็นนโยบายของรัฐบาลหากมีหน่วยงานใดไม่ให้ความร่วมมือให้รายงานและดำเนินการตามระเบียบทางราชการต่อไป

วันที่ 28 ตุลาคม 2546 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพิจารณาเรื่องการปรับปรุงกฎ ระเบียบและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับมาตรการและแนวทางการใช้ที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์และเรื่อง การอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันและสมบูรณ์อยู่ในฉบับเดียว แล้วเสนอให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณา ก่อนที่จะเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป

การปรับปรุงมติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ขอให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจตรวจสอบมติคณะรัฐมนตรีที่สมควรปรับปรุงหรือยกเลิก

2. กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอว่าควรปรับปรุงมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2533 ที่อนุมัติผลการพิจารณาการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยยกเลิกข้อกำหนดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจแร่และการทำเหมืองแร่เกี่ยวกับการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้เพื่อการทำเหมืองแร่เพื่อการระเบิดและย่อยหิน เพื่อขุดดินลูกรัง รวมทั้งกิจการอื่นที่เกี่ยวข้อง และข้อสังเกตเกี่ยวกับการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อการทำเหมืองแร่ เนื่องจากข้อกำหนดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่างๆ และได้มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดแนวทางที่ชัดเจนให้ถือปฏิบัติแล้ว

วันที่ 24 มกราคม 2547 คณะรัฐมนตรีอนุมัติแก้ไขมติคณะรัฐมนตรีเรื่อง การจำแนกประเภทที่ดินครั้งที่ 2/2542 ครั้งที่ 1/2543 และครั้งที่ 1/2546 ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ดังนี้

1. แก้ไขมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2504, 12 พฤศจิกายน 2506, 17 สิงหาคม 2508, 18 มกราคม 2509, 31 พฤษภาคม 2509 และ 21 มิถุนายน 2509 ในการจำแนกประเภทที่ดินเฉพาะแห่งในท้องที่ 8 จังหวัด จำนวน 10 ป่า ได้แก่ ป่าหนองคล้า – คลองเรือ จังหวัดกำแพงเพชร ป่าหนองเรือ (หมายเลข 25) จังหวัดหนองบัวลำภู ป่าเทือกเขาปลายโตะ – เขาศก จังหวัดพังงา ป่าจอมทอง (แปลง 2) และ ป่าแม่แจ่ม – แม่ตั้น จังหวัดเชียงใหม่ ป่าแม่ปายฝั่งขวา แปลง 1 (หมายเลข 8) และป่าแม่ปายฝั่งซ้าย (หมายเลข 9) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ป่าที่จัดสรรบ้านโนน จังหวัดศรีสะเกษ ป่าหมายเลข 84 จังหวัดสกลนคร และป่าโคกสูง – บ้านคง จังหวัดขอนแก่น เนื้อที่ประมาณ 414,540 ไร่ ดังนี้

1.1 ให้รักษาไว้เป็นป่าไม้ถาวรตามเดิม เนื้อที่ประมาณ 125,541 ไร่ มอบให้กรมป่าไม้ ดำเนินการ

1.2 จำแนกออกจากป่าไม้ถาวร ซึ่งอยู่นอกเขตป่าสงวนแห่งชาติ เนื้อที่ประมาณ 288,999 ไร่ (รวมที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ เนื้อที่ประมาณ 1,051 ไร่)

1) เพื่อเป็นที่ทำกินของราษฎร หรือเพื่อให้ใช้ประโยชน์อย่างอื่น เนื้อที่ประมาณ 286,696 ไร่

2) เพื่อจัดเป็นป่าชุมชน จำนวน 18 แห่ง เนื้อที่ประมาณ 2,303 ไร่ มอบให้ คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติดำเนินการ

2. แก้ไขมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2530, 12 เมษายน 2531, 10 มีนาคม 2535, 20 เมษายน 2536 และ 4 มีนาคม 2540 ในการจำแนกประเภทที่ดินเฉพาะแห่งในท้องที่ 6 จังหวัด จำนวน 6 ป่า ได้แก่ ป่าโคกไม้เรือ จังหวัดนราธิวาส ป่าดงบังอีฝั่งซ้ายห้วยทม จังหวัดอำนาจเจริญ ป่าโคก หินแดง จังหวัดมหาสารคาม ป่าหินลิ่ม จังหวัดสุรินทร์ ป่าแม่อิง – แม่ตำ – แม่จุ่น จังหวัดลำปาง และป่า แม่ริม แปลง 2 จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ประมาณ 144,363 ไร่ ดังนี้

2.1 ให้รักษาไว้เป็นป่าไม้ถาวรตามเดิม เนื้อที่ประมาณ 38,869 ไร่ มอบให้กรมป่าไม้ ดำเนินการ

2.2 จำแนกออกจากป่าไม้ถาวร ซึ่งอยู่นอกเขตป่าสงวนแห่งชาติ เนื้อที่ประมาณ 105,494 ไร่

1) เพื่อเป็นที่ทำกินของราษฎร หรือเพื่อให้ใช้ประโยชน์อย่างอื่น เนื้อที่ประมาณ 105,154 ไร่

2) เพื่อจัดเป็นป่าชุมชน จำนวน 4 แห่ง เนื้อที่ประมาณ 340 ไร่ มอบให้ คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติดำเนินการ

3. แก้ไขมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2513 เรื่อง เสนอให้จำแนกที่ดินจังหวัด ลำปาง โดยขอจำแนกเนื้อที่ประมาณ 2,955-2-82 ไร่ ออกจากป่าไม้ถาวร “ป่าแม่เมาะ แปลง 1” เพื่อ ดำเนินการให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2543 เรื่อง การแก้ไขปัญหาการออก เอกสารสิทธิ์ให้แก่ราษฎรในท้องที่ตำบลแม่เมาะอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2547 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการของแผนยุทธศาสตร์การจัดการ พื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบบูรณาการ ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ โดยให้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับสำนักงานประมาณ และสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรับไปแปลงแผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบ บูรณาการไปสู่การปฏิบัติให้มีความชัดเจน และนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาภายใน 30 วัน โดยให้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลการ

ดำเนินการตามแผน พร้อมทั้งรับความเห็นเพิ่มเติมกับข้อสังเกตของคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอ
คณะรัฐมนตรี คณะที่ 3 ไปพิจารณาดำเนินการต่อไปด้วย

สาระสำคัญของแผนสรุปได้ ดังนี้

สถานการณ์และประเด็นปัญหา

การเพิ่มขึ้นของประชากร ความต้องการขยายพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก การสร้างชุมชน การขยายตัวของกิจกรรมการผลิตภาคอุตสาหกรรม ได้ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เห็นได้จากในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 171.0 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศ และในปี พ.ศ. 2541 พบว่า พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยเหลืออยู่เพียง 81.0 ล้านไร่ หรือร้อยละ 25.3 ของพื้นที่ประเทศ และในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการควบคุมการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ป่าไม้ ยังไม่สามารถควบคุมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร รวมทั้งการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ที่ผ่านมา มีการดำเนินการจัดทำนโยบายแผนและมาตรการ โดยหลายหน่วยงานแต่ยังขาดความชัดเจน สอดคล้อง และเชื่อมโยงที่เป็นรูปธรรมในการจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติ ซึ่งในแผนยุทธศาสตร์นี้ได้สรุปรวบรวมสถานการณ์และประเด็นปัญหาของพื้นที่ป่าไม้ในภาพรวมได้ดังต่อไปนี้ 1) พื้นที่ป่าลดลงและมีสภาพเสื่อมโทรม 2) ขาดการกำหนดพื้นที่สงวน (Preserved area) เพื่อเป็นความมั่นคงของประเทศ 3) การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ 4) พื้นที่ชุ่มน้ำถูกทำลายและเสื่อมโทรม 5) ยังไม่มีกฎหมายการจัดการป่าชุมชน 6) การใช้ประโยชน์เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ 7) การลดลงของทรัพยากรสัตว์ป่าและขาดนโยบายการอนุรักษ์ที่ชัดเจน 8) การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเศรษฐกิจขาดความสมดุลเหมาะสมกับศักยภาพ 9) แนวทางการส่งเสริมให้ปลูกป่าเศรษฐกิจไม่ชัดเจน 10) ความต้องการไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้มีมากขึ้น

วัตถุประสงค์ มีแผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบบูรณาการที่เป็นกรอบและทางเลือกให้ทุกภาคส่วนนำไปดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความสมดุลของระบบนิเวศ

เป้าหมาย

1. สงวนพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและความสมดุลของระบบนิเวศอันเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารของประเทศ
2. อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาเป็นทุนทางสังคมและใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและยั่งยืน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

แนวทางและมาตรการ

แนวทางที่ 1 : การพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อการสงวน อนุรักษ์ พื้นที่ทรัพยากรและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

แนวทางที่ 2 : การเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้

แนวทางที่ 3 : การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้ดำรงไว้ซึ่งความสมดุล

แนวทางที่ 4 : การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

แนวทางที่ 5 : การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

แนวทางที่ 6 : การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

โดยมีมาตรการในแนวทางดังกล่าว รวมทั้งสิ้น 29 มาตรการ

กลไกการบริหารจัดการ ควรมีการปรับปรุงองค์ประกอบหน้าที่ของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติที่มีความหลากหลายซับซ้อนกันให้เป็นองค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติเพียงคณะเดียวคือ คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ

เครื่องมือในการบริหารจัดการ เช่น 1) ระบบสารสนเทศในพื้นที่ป่าไม้ของชาติ 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 3) การประสาน ส่งเสริม สนับสนุนบทบาทขององค์กรต่างๆ รวมทั้งการติดตามประเมินผล 4) กระบวนการแปลงแนวนโยบายและมาตรการหรือแผนไปสู่การปฏิบัติ 5) การจัดทำแผนประสานการปฏิบัติงานร่วมกันขององค์กรต่างๆ 6) การจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ระยะเวลาดำเนินการ 10 ปี (พ.ศ. 2547 – 2556)

ผลผลิต

1. ทุกภาคส่วนมีฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้
2. มีพันธมิตรและเครือข่ายชุมชนในการป้องกัน ดูแล รักษาพื้นที่ป่าไม้ และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม
3. มีระบบนิเวศป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสมดุล
4. ได้ผลผลิตจากป่าไม้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างเพียงพอ
5. ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีจิตสำนึก เข้าใจและร่วมมือในการอนุรักษ์ ดูแล รักษาป่าไม้
6. มีการกำหนดเขตเพื่อการสงวน อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม เกื้อกูลกับสภาพนิเวศป่าไม้ และเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน

วันที่ 4 พฤษภาคม 2547 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอ เรื่องให้ผ่อนผันให้บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ท่าหลวง) จำกัด ใช้พื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ และ 1 เอเอ็ม เพื่อทำเหมืองแร่อุตสาหกรรมชนิดหินปูน ตามคำขอประทานบัตรที่ 7 – 9/2543, 11/2543 และคำขอจัดตั้งสถานที่เพื่อการเก็บกักน้ำขุนขึ้นหรือมูลดินทรายนอกเขตเหมืองแร่ ที่ 1/2543 และ 1/2544 ทั้งนี้ให้ผ่อนผันให้บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ท่าหลวง) จำกัด ใช้เส้นทางขนส่งแร่และโรงแต่งแร่ ตลอดจนอาคารและสิ่งปลูกสร้างเดิมที่ใช้เพื่อทำกิจกรรมทำเหมืองที่ตั้งอยู่ในเขตคำขอประทานบัตร และใช้สถานที่เพื่อเก็บกักน้ำขุนขึ้นหรือมูลดินทรายนอกเขตเหมืองแร่ที่ตั้งอยู่ในเขตคำขอจัดตั้งสถานที่เก็บกักน้ำขุนขึ้นฯ ดังกล่าว หากการอนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และการอนุญาตประทานบัตรใหม่ไม่สามารถดำเนินการแล้วเสร็จก่อนที่ประทานบัตรจะสิ้นอายุในเดือนมิถุนายน 2547 และให้ดำเนินการตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่เกี่ยวข้องต่อไป

กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอว่า บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ท่าหลวง) จำกัด ได้ยื่นคำขอประทานบัตรทำเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน ตามคำขอที่ 7 – 11/2543 จำนวน 5 แปลง และคำขอจัดตั้งสถานที่เพื่อเก็บกักน้ำขุนขึ้นหรือมูลดินทรายนอกเขตเหมืองแร่ ตามคำขอที่ 1/2543, 3/2543 และ 1/2544 จำนวน 3 แปลง ท้องที่ตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าพระพุทธบาทและป่าพุแค โดยคำขอประทานบัตรที่ 7 – 9/2543 และ 11/2543 และคำขอจัดตั้งสถานที่เพื่อเก็บกักน้ำขุนขึ้นฯ ที่ 1/2543 และ 1/2544 ดังกล่าว อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ และ 1 เอเอ็ม ของลุ่มน้ำป่าสัก ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 โดยมีการอนุญาตให้เอกชนใช้ประโยชน์ที่ดินก่อนที่จะมีการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ดังนั้นการขอ

อนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลุ่มน้ำดังกล่าวเพื่อการทำเหมืองแร่ตามมติดังกล่าว จะต้องนำเสนอ คณะรัฐมนตรีพิจารณาเป็นรายๆ ไป

พื้นที่คำขอที่ 7 - 9/2543 และ 11/2543 มีศักยภาพแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตปูน โดยมีปริมาณสำรองแร่หิน 69.79 ล้านเมตริกตัน มูลค่า 5,932.39 ล้านบาท โดยมีวิธีการทำเหมืองแร่แบบเหมืองหาบ ซึ่งมีการเว้นขอบเขาโดยรอบเพื่อรักษาทัศนียภาพและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ และมีการฟื้นฟูควบคู่กันไป โดยปลูกพืชคลุมดินเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

รัฐจะได้รับผลประโยชน์จากค่าภาคหลวง แร่หินปูน เป็นเงิน 237.29 ล้านบาท โดยจะส่งเป็นรายได้แผ่นดินร้อยละ 40 และจัดสรรให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหลือร้อยละ 60 และได้ผลประโยชน์พิเศษจากการอนุญาตประทานบัตรเป็นเงิน 18,632,918 บาท รวมทั้งจะได้ผลประโยชน์ทางด้านภาษีต่างๆ

จากการที่คณะรัฐมนตรีมีมติคณะรัฐมนตรี (6 กุมภาพันธ์ 2544) ที่ได้เห็นชอบในหลักการ การกำหนดมาตรการแนวทางแก้ไขปัญหาการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ) กรณีเป็นการขอประทานบัตรใหม่ในพื้นที่ประทานบัตรเดิม จะต้องอนุมัติขอผ่อนผันจาก คณะรัฐมนตรี และต้องให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นชอบในรายงานการ ประเมินศักยภาพใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เอ ก่อน ซึ่งผลการดำเนินการดังกล่าวคณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มีการพิจารณา รวม 4 ครั้ง ได้เห็นชอบด้วยแล้วเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งคณะกรรมการฯ มีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นองค์ประกอบของคณะกรรมการครบถ้วน และได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาในเรื่องดังกล่าวแล้ว

วันที่ 27 กรกฎาคม 2547 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ เถลิงพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอ โดยโครงการนี้มีสาระสำคัญเพื่อบริหารจัดการป่าไม้หมู่บ้านตามแนวพระราชดำริและเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษา หดยุ้ย การบุกรุกทำลายป่าไม้ และให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันดูแลป้องกัน รักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม้ทุกแห่ง

วันที่ 10 สิงหาคม 2547 คณะรัฐมนตรีรับทราบโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ เถลิงพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ปรับปรุงตามที่สำนักงาน กปร.เสนอ ดังนี้

หลักการและเหตุผล จากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การชะล้างพังทลายของดิน ดินถล่ม น้ำท่วม ตลอดจนภัยแล้งในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ นายกรัฐมนตรีจึงได้มีบัญชาให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะหน่วยงานหลักในการสนองอนุรักษ์ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ โดยยึดแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการให้ชาวบ้านร่วมกันเป็นหมู่บ้านป่าไม้ (แผนใหม่) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยความจริงใจ ไม่ต้องถูกขับไล่ ใช้ประโยชน์พื้นที่ที่อาศัยอยู่อย่างเหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดปัญหาในพื้นที่แห่งอื่น และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริ ได้แก่ แนวทางปาร์กน้ำและบ้านเล็กในป่าใหญ่ เพื่อแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน สมดุลและยั่งยืน

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้นำแนวพระราชดำริดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการเสนอวิธีการสงวนทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่วิกฤตเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ตามสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และวิถีชีวิตของคนที่ย้ายถิ่นอาศัยอยู่ในป่า เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ และประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืนจากการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างเหมาะสม และเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษา

วัตถุประสงค์ เพื่อบริหารจัดการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษา ตลอดจนเพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าไม้และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ และเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันดูแล ฝักระวังป้องกันรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างยั่งยืน กลุ่มเป้าหมายคือ พื้นที่หมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตพื้นที่ป่าไม้ทุกแห่ง

วันที่ 17 สิงหาคม 2547 คณะรัฐมนตรีรับทราบมาตรการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ

กระทรวงมหาดไทยเห็นว่าการป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล ประกอบกับกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานที่มีเครือข่ายดำเนินการทั้งในภูมิภาค และท้องถิ่นครอบคลุมทั่วประเทศ ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานมีเอกภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้เพิ่มเติม ดังนี้

1. มาตรการด้านการปลูกจิตสำนึกของประชาชน

- 1) ประชาสัมพันธ์เน้นหนัก ให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญ เกิดความรัก ห่วงแหน และเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้
- 2) จัดให้มีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและกลุ่มมวลชนทุกระดับ ให้เข้าถึงนโยบายและแนวทางในการดูแลรักษาป่าไม้อย่างยั่งยืน
- 3) ปลูกฝังค่านิยมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ให้กับเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกโรงเรียน
- 4) สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกัน ปราบปราม และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้คงความสมดุลตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2. มาตรการด้านการป้องกัน

- 1) มอบหมายให้ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบล วางแผนปฏิบัติงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านและกลุ่มพลังมวลชน ทุกระดับ จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ในระดับหมู่บ้าน และตำบล โดยเฉพาะหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับป่า
- 2) สืบสวนและจัดทำบัญชี ผู้มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเฝ้าระวังมิให้กระทำความผิด
- 3) สนับสนุนให้ขยายโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น โครงการป่ารักษน้ำ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ให้แพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น

3. มาตรการด้านการปราบปราม

- 1) เร่งรัด ติดตามให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและใช้มาตรการทางกฎหมาย ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอย่างเฉียบขาดและจริงจัง
- 2) กระตุ้น และส่งเสริมให้ประชาชน ให้ข้อมูลเบาะแส กระบวนการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า
- 3) เอาผิดกับเจ้าหน้าที่ผู้รู้เห็นเป็นใจ หรือให้การสนับสนุน ผู้กระทำความผิดกฎหมายป่าไม้ อย่างเด็ดขาดและจริงจัง
- 4) ใช้มาตรการลงโทษทางสังคมต่อผู้มีพฤติกรรมลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เช่น การไม่คบหาสมาคมด้วย
- 5) เร่งรัดการดำเนินคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายป่าไม้ให้รวดเร็วและทันเหตุการณ์

4. มาตรการด้านการฟื้นฟู

- 1) การปลูกป่าทดแทนอย่างต่อเนื่อง
- 2) การป้องกันไฟป่าที่มีประสิทธิภาพ
- 3) การสร้างเขื่อนหรือฝายกักเก็บน้ำ ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อสร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนป่าบริเวณนั้น
- 4) ประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งงบประมาณสนับสนุนการปลูกป่าเพิ่มเติมเป็นประจำทุกปี
- 5) ให้ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

5. มาตรการด้านการตรวจสอบและติดตามผล

- 1) มีระบบรายงานและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
- 2) ใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย (มากขึ้นหรือลดลง) เพื่อให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 3) ร่วมกับสถาบันการศึกษา ทำการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

6. มาตรการด้านการบริหารจัดการ

- 1) ให้จังหวัดและอำเภอ จัดตั้งศูนย์แก้ไขปัญหาลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เพื่อรวบรวมข้อมูลและแสดงสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหา โดยมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม
- 2) ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบในการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่น ทั้งในภาครัฐและเอกชน
- 3) ให้จังหวัดและอำเภอ จัดทำแผนป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ให้ครอบคลุมทุกมาตรการ (สร้างจิตสำนึก ป้องกัน ปราบปราม ฟื้นฟู ตรวจสอบและติดตามผล) และให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่

วันที่ 8 มีนาคม 2548 คณะรัฐมนตรีรับทราบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายงานสรุปผลการประชุมคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2548 กรณีราษฎร ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขอคืนพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าลุ่มน้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2548 ณ ห้องประชุม 202 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ให้ตรวจสอบหรือพิสูจน์ว่าราษฎรอยู่อาศัยและทำกินก่อนหรือหลังการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าลุ่มน้ำปาย เมื่อปี พ.ศ. 2515 โดยให้นำภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2520 ซึ่งใกล้เคียงกับการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าลุ่มน้ำปาย มากที่สุด มาเป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบ

1.1 กรณีอยู่ก่อนการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าลุ่มน้ำปาย ปี พ.ศ. 2515 ให้เพิกถอนพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าส่วนนั้นออก (ต้องอยู่ก่อนกฎหมายเท่านั้น) เฉพาะที่ใช้ทำประโยชน์จริงก่อนปี พ.ศ. 2515 และพร้อมกับกำหนดให้พื้นที่ที่เพิกถอนเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

1.2 กรณีอยู่หลังการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าลุ่มน้ำปาย ปี พ.ศ. 2515 หากไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ให้ดำเนินการจัดทำหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โดยไม่ต้องเพิกถอนพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ให้สิทธิตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม ไม่สามารถจำหน่ายโอนได้ หากไม่สามารถดำเนินการได้ ให้กำหนดพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าสงวนแห่งชาติ แล้วจึงเพิกถอนพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อให้กรมป่าไม้พิจารณาอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติต่อไป

ทั้งนี้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้มอบหมายให้สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ ดำเนินการจัดทำหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โดยไม่ต้องเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

2. พื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในราชการที่อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าลุ่มน้ำปาย ให้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ แล้วเพิกถอนพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าส่วนนั้นออก หลังจากนั้นให้กรมป่าไม้ออกหนังสืออนุญาตให้ทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติต่อไป

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิจารณามติที่ประชุมคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติดังกล่าว สามารถนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย สำหรับการจัดการกับพื้นที่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งอื่น ที่มีลักษณะเดียวกันนี้ได้

เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2548 พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายรัฐบาล คณะที่ 55 ต่อรัฐสภา รวม 9 ประการ มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

“ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะต้องมีความสมดุลในการใช้ การอนุรักษ์ และการทดแทนอย่างเหมาะสมเพื่อรักษาทรัพยากรของประเทศที่มีค่านี้ให้เป็นสมบัติของคนในรุ่นต่อไป ดังนั้น รัฐบาลจะส่งเสริมและเร่งฟื้นฟูความสมบูรณ์ของดินและน้ำสู่ธรรมชาติ แก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมและมลภาวะเพื่อคืนสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับคนไทย

รัฐบาลจะกำหนดวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรของรัฐและเอกชนภายใต้การมีส่วนร่วมของเอกชนและชุมชนท้องถิ่น ที่ให้มีความสมดุลของการใช้ประโยชน์ การถือครอง และการอนุรักษ์ ฐานทรัพยากร ที่ดิน ป่าไม้ ลุ่มน้ำ ทรัพยากรชายฝั่ง การใช้ภูมิสารสนเทศ การปรับปรุงกฎหมาย และกฎระเบียบ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2548: 16)

วันที่ 23 สิงหาคม 2548 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการเรื่องข้อเสนอมาตรการแก้ไขปัญหานี้ โดยเฉพาะหน้าเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามที่คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติเสนอ โดยให้กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุข 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้รับผิดชอบงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านประชาชน และให้กระทรวงที่เกี่ยวข้องรับไปพิจารณาดำเนินการในรายละเอียดต่อไป

ทั้งนี้คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ได้รับข้อมูลและข้อเสนอเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวม 2 กรณี ได้แก่ กรณีชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาสได้รับความเดือดร้อนจากเรืออวนรุน อวนลาก และกรณีเขตอุทยานแห่งชาติ บูโด-สุโงปาตี ทับที่ทำกินชาวบ้าน โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. กรณีชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาสได้รับความเดือดร้อนจากเรืออวนรุนอวนลาก

1.1 สภาพปัญหา ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาสได้รับความเดือดร้อนจากการทำประมงผิดกฎหมายโดยเรืออวนรุน อวนลาก ซึ่งในเวลาที่ผ่านมามีการแก้ไขปัญหโดยชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีร่วมกับหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ได้ร่วมกันลาดตระเวนทำให้เรืออวนรุนไม่มีโอกาสทำประมงผิดกฎหมาย การปฏิบัติดังกล่าวก่อให้เกิดผลดีทั้งด้านการแก้ไขปัญหาและการสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธามวลชน

1.2 ข้อเสนอ

พื้นที่จังหวัดปัตตานี

- ให้มีคำสั่งจัดตั้งชุดเฉพาะกิจของจังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ประมง ตำรวจตระเวนชายแดน อาสาสมัครชาวบ้าน มีภารกิจเฉพาะการลาดตระเวนป้องกันและปราบปรามการทำประมงอวนรุน อวนลากมีผิดกฎหมายเท่านั้น มีระยะเวลาปฏิบัติงาน 6 เดือน (กันยายน 2548-กุมภาพันธ์ 2549) ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงฤดูมรสุม ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลจะมีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ ชาวประมงพื้นที่จะทำการประมงได้มาก มีโอกาสหารายได้เก็บสะสมไว้สำหรับเลี้ยงดูครอบครัว และประมาณเดือนตุลาคมจะเป็นช่วงถือศีลอดของชาวไทยมุสลิม (รอมฎอน) ซึ่งทางราชการควรร่วมกับชาวบ้านปกป้องทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นพิเศษ

- ให้สนับสนุนงบประมาณค่าน้ำมันเชื้อเพลิงเรือตรวจลาดตระเวนยานพาหนะเจ้าหน้าที่ และค่าเบี้ยเลี้ยงเจ้าหน้าที่ชุดเฉพาะกิจดังกล่าว ในการออกลาดตระเวนเป็นเงิน 50,000 บาท/เดือน

- ให้จังหวัด อำเภอกือว่าภารกิจนี้ เป็นภารกิจหลักที่มีความสำคัญเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวประมงพื้นบ้าน และสร้างศรัทธามวลชนโดยเฉพาะกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีประมาณ 83,000 คน ผู้บังคับบัญชาทุกระดับควรติดตามสนับสนุนและให้กำลังใจเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

พื้นที่จังหวัดนราธิวาส

- ให้กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พิจารณาออกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เรื่อง ห้ามใช้เครื่องมืออวนลาก ใช้ประกอบเรือยนต์ทำการประมงในพื้นที่ทะเลจังหวัดนราธิวาส

2. กรณีเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุโงปาตี ทับที่ทำกินชาวบ้าน

2.1 สภาพปัญหา ชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ร้องเรียนกรณีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเทือกเขาเรือเสาะ ป่ายิงอ ป่าบาเจาะ ป่ากะบุรี ป่ากะวะ ป่าบูเกะตาแว ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ อำเภอบาเจาะ อำเภอรือเสาะ อำเภอยิงอ อำเภอบาเจาะไอร้อง อำเภอสุนโงปาตี

และอำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส อำเภอกะพ้อ จังหวัดปัตตานี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2542 หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาตี พื้นที่รวม 213,125 ไร่

ผลการสำรวจการถือครองที่ดินของชาวบ้าน เมื่อปี 2544-2547 ตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ในพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 6 สาขาปัตตานี จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พบว่าเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาตี ได้ทับที่ทำกินของชาวบ้าน สรุปได้ดังนี้

	จำนวนผู้ถือครอง (ราย)	พื้นที่	เฉลี่ยพื้นที่ถือครอง
จังหวัดปัตตานี	216	2,570 ไร่ 2 งาน 24 ตารางวา	11.90 ไร่/ราย
จังหวัดยะลา	272	4,608 ไร่	16.94 ไร่/ราย
จังหวัดนราธิวาส	6,497	89,038 ไร่ 1 งาน 43 ตารางวา	13.70 ไร่/ราย

ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านตั้งแต่ปี 2542 ถึงปัจจุบันคือไม่สามารถตัดโค่นต้นยางพารา เพื่อปลูกทดแทนใหม่ได้ ก่อให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจและรายได้ของชาวบ้านในพื้นที่ข้อเสนอ

- ให้กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุญาตให้มีการ "เปลี่ยนต้นไม้" โดยให้ชาวบ้านสามารถทำการตัดโค่นต้นยางพาราที่หมดอายุในที่ดินทำกินของตนเอง ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาตี

- ให้สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) ให้การสงเคราะห์แก่เกษตรกรในการปลูกยางทดแทนในที่ดินทำกินของตนเอง ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาตี

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ได้พิจารณาข้อมูลและข้อเสนอแนะทั้งสองกรณีแล้วเห็นว่า กรณีทั้งสองน่าจะเป็นตัวอย่างของความร่วมมือระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนได้ใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่าและยั่งยืน ซึ่งจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการประหยัดงบประมาณของรัฐ และสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อรัฐบาลอีกด้วย ซึ่งเห็นควรที่รัฐบาลจะพึงให้ความสำคัญและสั่งการ เร่งรัดให้มีผลปฏิบัติโดยเร็ว

วันที่ 11 ตุลาคม 2548 คณะรัฐมนตรีรับทราบเรื่องการขอใช้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อก่อสร้างสะพาน คสล. ข้ามแม่น้ำประแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยองตามที่กระทรวงคมนาคมเสนอ ซึ่งอนุมัติตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 6 (ฝ่ายสาธารณสุข การเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรี (นายพินิจ จารุสมบัติ) เป็นประธานที่เห็นชอบให้กระทรวงคมนาคม โดยกรมทางหลวงยึดถือปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ที่มีมติให้ระงับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนโดยเด็ดขาด เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกที่ดินในเขตป่าไม้ชายเลนและระงับการพิจารณาขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนของทางราชการ และให้รับประเด็นอภิปรายของคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 6 ที่เห็นว่าการที่กระทรวงคมนาคมจะขอยกเว้นการปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว เพื่อให้กรมทางหลวงก่อสร้างสะพาน คสล. ข้ามแม่น้ำประแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง จะต้องมีความจำเป็นจริงๆ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้และโดยการก่อสร้างสะพานและถนนต่อเชื่อมในพื้นที่ป่าชายเลน เป็นการ เปลี่ยนสภาพป่าชายเลนอย่างสิ้นเชิง และยังมีผลทำให้ป่าชายเลนบริเวณใกล้เคียงมีสภาพเสื่อมโทรมลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบ

นิเวศน์วิทยาและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ รวมทั้งอาจจะมีประชาชนอพยพเข้าไปในบริเวณรอบพื้นที่ป่าชายเลนดังกล่าว ประกอบกับสภาวะแวดล้อมธรรมชาติป่าชายเลนถูกทำลายลงอย่างมากทำให้ป่าชายเลนเหลือน้อย และหากเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดก็สมควรมีการทำลายระบบนิเวศน์วิทยา หากจำเป็นไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ก็ควรทำให้เสียหายน้อยที่สุด จึงเห็นควรให้กรมทางหลวงทบทุนการก่อสร้างสะพาน คสล.ข้ามแม่น้ำประแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และถนนต่อเชื่อมโดยหลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่ป่าชายเลน อันจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนและชายฝั่งและจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน กิจกรรม ทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของชุมชน ทำให้ผลประโยชน์ของโครงการไม่คุ้มค่าในระยะยาว ไปพิจารณาดำเนินการต่อไป

วันที่ 8 สิงหาคม 2549 คณะรัฐมนตรีมีมติ เรื่อง การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คณะรัฐมนตรีอนุมัติในหลักการให้กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ร่วมกับกรมที่ดิน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บูรณาการในการดำเนินงานตรวจสอบและแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าบนภูเขาที่สูงชัน และการออกเอกสารสิทธิที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ โดยมีขอบด้วยกฎหมาย และเร่งฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพสมบูรณ์โดยเร็ว และสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานของหน่วยงานดังกล่าวจาก งบประมาณกองทุนหมุนเวียนที่สามารถสนับสนุนการดำเนินงานดังกล่าวได้ เนื่องจากไม่มีงบประมาณปกติ ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายงานว่าปัจจุบันเกาะสมุยประสบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงเข้าขั้นวิกฤต ได้แก่ ปัญหาปริมาณน้ำใช้ในการอุปโภค บริโภค ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภท ปัญหาสวนมะพร้าวถูกแมลงดำหนามหรือด้วงทำลาย และปัญหาการบุกรุกพื้นที่ เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีการส่งเสริมอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยว จึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวและประชากรแฝงที่ย้าย เข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงการขยายของชุมชน การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะและน้ำเสีย แหล่งที่อยู่อาศัย สถานที่พักของนักท่องเที่ยว และร้านค้าต่างๆ เกินกว่าศักยภาพของพื้นที่ที่จะรองรับได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่มีคนต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น รูปแบบการดำรงชีวิตแต่เดิมของชาวเกาะสมุยจึงเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับพื้นที่บนเกาะสมุย มีการใช้ที่ดินอย่างผิดประเภท มีการพัฒนาอย่างไม่ถูกทิศทางและไม่เหมาะสมมี นักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าบนภูเขาที่สูงชัน และมีการออกเอกสารสิทธิที่ดินซ้อนทับใน พื้นที่ป่าไม้ โดยมีขอบด้วยกฎหมาย รวมถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะและน้ำเสีย ซึ่งมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของประชาชน จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วน

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. เนื่องจากมีการบุกรุกพื้นที่ป่าบนภูเขาที่สูงชัน และมีการออกเอกสารสิทธิที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ โดยมีขอบด้วยกฎหมาย จึงต้องบูรณาการการดำเนินการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาดังกล่าว
2. เร่งฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพที่สมบูรณ์โดยเร็ว โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นดำเนินการ

วันที่ 8 สิงหาคม 2549 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอ คณะรัฐมนตรี คณะที่ 2 (ฝ่ายโครงสร้างพื้นฐานการเกษตรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ที่มีมติตามที่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอ ดังนี้ อนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีการวมกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นกรมป่าไม้ และปรับปรุงอำนาจหน้าที่ และกิจการของกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา แล้วให้ดำเนินการต่อไปได้ และอนุมัติหลักการร่างกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. โดยสาระสำคัญของร่างพระราชกฤษฎีกาฯ และร่าง กฎกระทรวง ฯ เป็นการรวมกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เข้าด้วยกัน และใช้ชื่อว่า "กรมป่าไม้" เนื่องจากหน่วยงานทั้งสองมีลักษณะงานและอำนาจหน้าที่ที่ซ้ำซ้อนกัน และให้รับข้อสังเกต ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างส่วนราชการไปประกอบการดำเนินการตาม ขั้นตอนของหนังสือสำนักงาน ก.พ.ร.ที่ นร 1200/ว 3 ลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2549 ต่อไป

วันที่ 15 สิงหาคม 2549 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่านา ยางหลัก ในท้องที่ตำบลโป่งนก ตำบลนายางหลัก ตำบลบ้านไร่ ตำบลละตะแบก อำเภอเทพสถิต และตำบล ชับใหญ่ กิ่งอำเภอซับใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติป่า หินงาม) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เสนอ และให้ดำเนินการต่อไปได้

ร่างพระราชกฤษฎีกาฯ ดังกล่าวเป็นการกำหนดให้บริเวณที่ดินป่านายางหลัก ในท้องที่ตำบลโป่ง นก ตำบลนายางหลัก ตำบลบ้านไร่ ตำบลละตะแบก อำเภอเทพสถิต และตำบลซับใหญ่ กิ่งอำเภอซับใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ

วันที่ 15 สิงหาคม 2549 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดิน ป่าเขาช้างเผือก และป่าห้วยเขย่ง ในท้องที่ตำบลหนองลู ตำบลปรางค์ผล อำเภอสังขละบุรี และตำบลปิล็อก ตำบลห้วยเขย่ง ตำบลท่าขนุน ตำบลหินดาด ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็น อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา แล้วดำเนินการต่อไปได้

โดยร่างพระราชกฤษฎีกาฯ ดังกล่าวมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาช้างเผือก และป่าห้วยเขย่ง ในท้องที่ตำบลหนองลู ตำบลปรางค์ผล อำเภอสังขละบุรี และตำบลปิล็อก ตำบลห้วยเขย่ง ตำบล ท่าขนุน ตำบลหินดาด ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายงานตามข้อเสนอของกรมอุทยาน แห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชว่า

1. กรมอุทยานฯ ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการสำรวจและจัดตั้งอุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ เมื่อปี พ.ศ. 2536 ถึงปี พ.ศ. 2537 โดยพบว่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาช้างเผือก และป่าสงวนแห่งชาติ ป่าห้วยเขย่ง ในท้องที่ตำบล หนองลู ตำบลปรางค์ผล อำเภอสังขละบุรี และตำบลปิล็อก ตำบลห้วยเขย่ง ตำบลท่าขนุน ตำบลหินดาด ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เนื้อที่ประมาณ 700,000 ไร่ มีความเหมาะสมที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน แนวเขาวางตัวในแนวทิศเหนือกับทิศใต้ เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาตะนาวศรี ความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลางประมาณ 100-1,249 เมตร มีเขาช้างเผือกซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ มี ยอดเขาสูงประมาณ 1,249 เมตร ประกอบไปด้วยป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และ ป่าดิบเขา

ยอดเขาที่สำคัญๆ ได้แก่ เขาช้างเผือก เขานิชา เขาพุถ่อง เขาต่าง เขาปากประตู่ เขาเลาะโล เขาประหนอง
โทคี เขาชะลูโลง ฯลฯ เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยต่างๆ เช่น ห้วยมาลัย ห้วยกบ ห้วยชาน ห้วยองค์พระ ห้วย
ปี้คี ห้วยปากคอก ห้วยเจ็ดมิตร เป็นต้น โดยไหลลงเขื่อนเขาแหลม และแม่น้ำแควน้อย จึงเป็นต้นกำเนิด
ของแม่น้ำแควน้อย และมีสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น เลียงผา เสือ ช้าง เสือโคร่ง หมูป่า กวาง และนก
ชนิดต่างๆ อีกจำนวนมาก ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวประกอบไปด้วยจุดเด่นทางธรรมชาติที่สวยงาม และน่าสนใจ
หลายแห่ง ได้แก่ น้ำตกเขาใหญ่ น้ำตกน้ำดิบใหญ่ น้ำตกจ๊อกกระดิ่น น้ำตกปีเต็ง และเนินเสาธง เป็นต้น
และมีพื้นที่ที่กำหนดบริเวณที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติทองผาภูมิได้ดำเนินการรังวัดพื้นที่ และได้คำนวณ
เนื้อที่ใหม่ได้ประมาณ 1,237.31 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 773,318 ไร่ 3 งาน

2. คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติได้มีมติในที่ประชุม ครั้งที่ 2/2538 เมื่อวันที่ 18
พฤษภาคม 2538 เห็นชอบในการกำหนดพื้นที่ตามข้อ 1 ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ จึงได้เสนอร่างพระราช
กฤษฎีกาดังกล่าวมาเพื่อดำเนินการ

วันที่ 15 สิงหาคม 2549 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าภู
แล่นคาด้านทิศเหนือ และป่าภูแล่นคาตำบลด้านทิศใต้ ในท้องที่ตำบลบ้านหัน ตำบลสระโพนทอง ตำบล
โนนกกอก ตำบลชัยสืทอง ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ตำบลกุดชุมแสง ตำบลคูเมือง อำเภอหนอง
บัวแดง ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ และตำบลภูแล่นคา อำเภอ
บ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา) ตามที่กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และให้นำพูลขึ้นเกล้าฯ ถวายเพื่อประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป

โดยร่างกฎกระทรวงฯ ดังกล่าวมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดบริเวณที่ดินป่าภูแล่นคาด้าน
ทิศเหนือ และ ป่าภูแล่นคาตำบลด้านทิศใต้ ในท้องที่ตำบลบ้านหัน ตำบลสระโพนทอง ตำบลโนนกกอก ตำบลชัยสื
ทอง ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ตำบลกุดชุมแสง ตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง ตำบลท่า
มะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ และตำบลภูแล่นคา อำเภอบ้านเขว้า
จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ (อุทยานแห่งชาติภูแล่นคา)

วันที่ 15 สิงหาคม 2549 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดิน
ป่าห้วยยอดมน และป่าบุณฑริก ในท้องที่ตำบลช่องเม็ก ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร และตำบลคอแลน
ตำบลโพนงาม ตำบลห้วยข่า อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ.
ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจ
พิจารณา แล้วดำเนินการต่อไปได้

โดยร่างพระราชกฤษฎีกาฯ ดังกล่าว มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดบริเวณที่ดินป่าห้วยยอดมน
และ ป่าบุณฑริก ในท้องที่ตำบลช่องเม็ก ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร และตำบลคอแลน ตำบลโพนงาม
ตำบลห้วยข่า อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้เป็นเขตรักษา
พันธุ์สัตว์ป่า

2.4.10 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดแผนที่
เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ
และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดเป้าหมายไว้ในข้อ (1.1) ดังนี้

“(1.1) คุ่มครองพื้นที่ป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 พื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ พื้นฟูป่าอนุรักษ์ 2,900,000 ไร่”

ในส่วนของแนวทางการพัฒนาได้กำหนดไว้ในข้อ 3.1 ดังนี้

“ 3.1 การรักษาสถานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ

การตระหนักว่าฐานทรัพยากรเป็นทรัพยากรสินร่วมกันของสังคม ทุกคนมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์และมีส่วนในการรับผิดชอบโดยเท่าเทียมกัน จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหารจัดการให้เกิดลักษณะกระจายอำนาจ และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมีองค์ความรู้ การเสริมสร้างศักยภาพ และจิตสำนึก เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ระหว่างผลประโยชน์ระยะสั้นกับผลประโยชน์ระยะยาว และระหว่างผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่างๆ นอกจากนั้น ยังจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน ท้องถิ่น และนักวิชาการ เพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนทางสังคมอย่างแท้จริง โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

(1) พัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้

พัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ และข้อมูลแผนที่ 1 : 4000 เพื่อใช้กำหนดแนวเขตอนุรักษ์ที่ชัดเจนโดยชุมชนมีส่วนร่วม และจัดทำระบบฐานข้อมูลและทะเบียนการบุกรุกใช้ประโยชน์ เพื่อวางระบบกระจายการถือครองให้คนยากจนมีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง สนับสนุนการวิจัยร่วมระหว่างภาควิชาการกับชุมชนท้องถิ่น ค้นหาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน ตามลักษณะของระบบภูมินิเวศน์ ในการดูแลฟื้นฟูฐานทรัพยากร รวมทั้งมีการติดตามการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่สำคัญ เช่น ป่าต้นน้ำ กลุ่มน้ำ ระบบนิเวศชายฝั่ง แหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพ จัดทำเป็นระบบฐานข้อมูลที่ถูกต้องเป็นเอกภาพ นำไปเผยแพร่ต่อชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างฐานองค์ความรู้และใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากร รวมทั้งเผยแพร่รูปธรรมตัวอย่างในการอนุรักษ์และจัดการฐานทรัพยากรที่มีความสมดุลและยั่งยืน

(2) ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร

กระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีศักยภาพ สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้มแข็งของประชาคม ส่งเสริมบทบาทของผู้นำท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และการสร้างเครือข่ายทางสังคม เครือข่ายอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและบทบาทของชุมชนในการดูแลฟื้นฟูฐานทรัพยากรรวมทั้งถ่ายทอดยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรร่วมกับความรู้สมัยใหม่ เชื่อมโยงการจัดการทรัพยากรกับการผลิตของชุมชน ส่งเสริมชุมชนในการจัดตั้งป่าชุมชน การจัดการประมงทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง สร้างมาตรการจูงใจสนับสนุนให้ชุมชนทำหน้าที่ฟื้นฟู รักษาสายพันธุ์ท้องถิ่น ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ หายากและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารและการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้ชุมชนที่อยู่รายรอบระบบนิเวศและฐานทรัพยากร เป็นฐานเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งในการฟื้นฟูรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

(3) พัฒนาระบบการจัดการร่วมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

(3.1) ให้ความสำคัญกับการกำหนดเขต และการจัดการเชิงพื้นที่ โดยคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ สร้างแนวกันเขตพื้นที่อนุรักษ์ โดยจัดทำข้อตกลงกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อป้องกันการบุกรุกขยายพื้นที่ในอนาคต กำหนดเขตการใช้ประโยชน์และกระจายการถือครองที่ดิน โดยร่วมกับท้องถิ่นกำหนดเขตการใช้ที่ดินและวางผังเมือง แก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องการทับซ้อนของแนวเขตที่ดิน และจัดระเบียบการบุกรุกใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กำหนดมาตรการเพื่อรักษาที่ดินที่เหมาะสมซึ่งรัฐได้ลงทุนพัฒนาระบบชลประทานไว้แล้ว ให้เป็นที่ดินสำหรับการเกษตรตลอดไป

(3.2) มีมาตรการประกาศภาวะฉุกเฉินหยุดใช้ชั่วคราว สำหรับทรัพยากรที่อยู่ในภาวะถูกทำลายสูง เพื่อให้ทรัพยากรนั้นได้สร้างตัวใหม่ และเกิดความยั่งยืน ในบางพื้นที่ที่มีความสำคัญสูง โดยประกาศเป็นพื้นที่ควบคุมอย่างชัดเจน

(3.3) สร้างกลไกแก้ไขปัญหาคัดแย้งอย่างสันติวิธี ยุติธรรมอยู่บนหลักเกณฑ์ที่ทุกภาคส่วนยอมรับ และบูรณาการให้เกิดความสมดุลในการปรับเปลี่ยนเป้าประสงค์และกระบวนการผลิตที่ยั่งยืนไปสู่ความสมดุลที่ได้จากการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในอนาคต

(3.4) ฟื้นฟูสภาพป่าให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และคงความหลากหลายทางชีวภาพโดยปฏิบัติตามมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์อย่างเข้มงวด และปลูกป่าเสริม กำหนดมาตรการ “คนอยู่ร่วมกับป่า” โดยให้ทำ กิจกรรมสนับสนุนการฟื้นฟูรักษาระบบนิเวศ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยยังคงรักษาระบบนิเวศไว้ตลอดไป

(3.5) บริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ เพื่อให้มีน้ำในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม สนองความต้องการจำเป็นในการดำรงชีวิตที่ดีและการผลิตทางเศรษฐกิจที่พอเพียง โดย

1) อนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารให้เกิดความสมบูรณ์ ด้วยการปลูกป่าเสริมสร้างฝายในพื้นที่ต้นน้ำ ปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ลาดชัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549: 101)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้มีนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญตามลำดับเวลาดังนี้

วันที่ 3 พฤศจิกายน 2549 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 56 ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ในหัวข้อ 2.2.8 ดังนี้

“2.2.8 การจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรชีวภาพ เพื่อสร้างความสมดุลคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้มาตรการทางเศรษฐกิจที่ผสมผสานกับหลักการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและเกิดความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2549: 4)

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2550 คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบตามที่สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ รายงานแนวทางการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ภายหลังสิ้นสุดแผนแม่บท เพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และ ควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549) ดังนี้

แนวทางการดำเนินงาน ภายหลังสิ้นสุดแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และ ควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549) ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีดังนี้

การดำเนินงานในช่วงแผนแม่บทฯ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ดำเนินการภายใต้งบประมาณปกติของกรม ดำเนินการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ

1. โครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เห็นชอบหลักการมาตรการและแนวทางแก้ไข ปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้และให้ดำเนินการต่อไปได้ตามมติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ โดยให้กรมป่าไม้ (ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รับมา ดำเนินการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์) ดำเนินการตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ ผลการดำเนินงาน ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2541-2548 ดังนี้ ผู้ถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 126,197 ราย เนื้อที่ 1,741,550 ไร่ ตรวจพิสูจน์สิทธิ์แล้ว 61,249 ราย อยู่อาศัย/ทำกิน ก่อนประกาศเขตป่าไม้ 9,687 ราย อยู่อาศัย/ทำกิน ภายหลังประกาศเขตป่าไม้ 51,562 ราย สำหรับปี 2549 ได้ดำเนินการจัดการชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิ์ 19,988 ราย

2. โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา

เป็นโครงการดำเนินการในปี 2547 ซึ่งนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการให้ชาวบ้านร่วมกันเป็นหมู่บ้านป่าไม้ (แผนใหม่) และแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานแนวทางปาร์กซ์น้ำ และบ้านเล็กในป่าใหญ่ เพื่อแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ตามมติคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบหลักการ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2547 และเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2547 ซึ่งเริ่มดำเนินการในการบูรณาการงบประมาณของหน่วย ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดำเนินการในปีงบประมาณ 2548 ในหมู่บ้านในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จำนวน 100 หมู่บ้าน (จาก 2,348 หมู่บ้าน)

การดำเนินงาน

1. การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่และชุมชน
2. การเตรียมพื้นที่ โดยการสำรวจ รังวัด และจัดทำขอบเขตที่ตั้งชุมชน เพื่อจัดผังหมู่บ้าน ทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน และพื้นที่ป่าหมู่บ้าน
3. การบริหารจัดการ
 - โดยใช้เวทีประชาคม ในการจัดการตั้งองค์กร บริหารจัดการป่าไม้
 - ใช้กลไกกองทุนหมู่บ้าน ในการพัฒนาอาชีพ และสร้างเครือข่าย
 - บริหารจัดการพื้นที่อยู่อาศัย ทำกิน และป่าไม้
4. การสนับสนุน
 - กระบวนการเรียนรู้
 - สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากร
 - สนับสนุน แผนงาน/โครงการของรัฐ โดยชุมชนดำเนินการเอง

5. ประเมินผล และนำผลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงโครงการได้เจียดจ่ายงบประมาณดำเนินการในปี 2548 สำหรับปี 2549 ไม่ได้รับการพิจารณาจัดสรร งบประมาณ

3. โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.)

เป็นโครงการที่สนองแนวพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในเรื่อง "คนอยู่กับป่า" โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และยึดหลักธรรมาภิบาล และเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแก้ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการ 1) เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยชุมชนมีส่วนร่วม และ 3) เพื่อเสริมสร้าง และพัฒนาการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นโครงการที่ใช้เงินอุดหนุนในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ หมู่บ้านละ 50,000 บาท ในการสนับสนุนโครงการขององค์กรชุมชนดำเนินการเองในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เริ่มโครงการในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 600 หมู่บ้าน โดยสนับสนุน

1. หมู่บ้านเป้าหมายของหน่วยจัดการต้นน้ำ และหน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ

จำนวน 411 หมู่บ้าน

2. หมู่บ้านภายใต้โครงการหมู่บ้านพิทักษ์ป่ารักษาสิ่งแวดล้อม จำนวน 89 หมู่บ้าน

3. หมู่บ้านตามประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่อง ประกาศ

โครงการ หมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ เณลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 ประกาศ ณ วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2548 จำนวน 100 หมู่บ้าน

โครงการทั้ง 3 ดังกล่าวเป็นการดำเนินการที่ครอบคลุมยุทธศาสตร์การพัฒนา และจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ทำกินบนพื้นที่สูงร่วมกันพัฒนา และการลดความรุนแรงของปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และการขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และชุมชนที่สูงและพื้นที่ราบได้ระดับหนึ่ง

การดำเนินงานหลังสิ้นสุดแผนแม่บทฯ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549)

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดยุทธศาสตร์กระทรวง การสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของภาคี

ในปี 2550 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดทำคำของบประมาณของโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ตามแนวพระราชดำริ เณลิมพระเกียรติ 72 พรรษา ในงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2550 เรียบร้อยแล้ว ซึ่งจะต้องดำเนินการโครงการทั้งสองให้เกิดความต่อเนื่อง สำหรับในการพัฒนาต้องยึดหลัก "คนอยู่กับป่า" เพื่อเกื้อกูลทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนบนพื้นที่สูงเข้าสู่ระบบปกติซึ่งเป็นภารกิจและหน้าที่ปกติของ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549)

1. การสกัดกั้นการอพยพจากนอกประเทศ
2. การวางแผนครอบครัวของบุคคลบนพื้นที่สูง
3. การจัดสรรงบประมาณในช่วงที่ผ่านมาเกิดเหตุการณ์ที่จะต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง และไข้หวัดนก ทำให้โครงการที่ดำเนินการอยู่ได้รับผลกระทบ
4. การปรับโครงสร้าง กระทรวง ทบวง กรม

แนวทางการดำเนินงาน ภายหลังสิ้นสุดแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549) ของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีดังนี้

ตามแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและจัดการเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ทำกินบนพื้นที่สูง โดยมีแนวทาง การดำเนินงานดังนี้

1. การจัดการพื้นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยบนพื้นที่สูง

- เร่งรัดดำเนินการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของราษฎรในพื้นที่ป่าไม้ในหมู่บ้านที่จัดตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว และกลุ่มบ้านที่มีคุณสมบัติที่จะดำเนินการแยกเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยให้มีการกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อบ่งเน้นการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนป้องกันและปราบปรามการบุกรุกขยายพื้นที่อย่างเด็ดขาด สำหรับกลุ่มบ้านบนพื้นที่สูงที่ไม่อนุญาตให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้นั้น ให้กำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ 3 แนวทางคือ การย้ายออกจากพื้นที่ การรวมกลุ่มใหม่ และการให้อยู่ชั่วคราว

- หมู่บ้านชุมชนบนพื้นที่สูงที่ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้มุ่งเน้นการประสานและส่งเสริมการสร้างเครือข่ายองค์กรประชาชนในการอนุรักษ์จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม บนพื้นที่สูง โดยใช้แนวทางการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า เพื่อลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรบนพื้นที่สูง

2. การพัฒนา

- หมู่บ้านที่จัดตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว และกลุ่มบ้านชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีคุณสมบัติครบถ้วนในการแยกเพื่อจัดตั้งเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายให้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านของประชาชนบนพื้นที่สูงเป็น แนวทางในการพัฒนาและเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อนำเข้าสู่การพัฒนาตามระบบปกติ สำหรับกลุ่มบ้านที่ไม่มีศักยภาพในการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านตามกฎหมาย ให้จัดการบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน โดยให้การศึกษา สาธารณสุข และพัฒนาอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม เพื่อให้ประชากรมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพและสามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนสร้างโอกาสให้ประชากรบนพื้นที่สูงเข้าสู่ตลาดแรงงานในอนาคต เพื่อไม่ก่อให้เกิดการสร้างถิ่นฐานถาวรในพื้นที่

- ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมและประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรแก่ประชาชนบนพื้นที่สูง ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ เพื่อเปิดโอกาสและจูงใจให้ไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมและพัฒนาอาชีพอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สรุปผลการดำเนินงานของกรมพัฒนาที่ดิน ภายใต้อำนาจหน้าที่ที่ผ่านมา ในด้านการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ สามารถดำเนินการครอบคลุมในพื้นที่ 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย น่าน แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง พะเยา พิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี และจังหวัดเลย ซึ่งมีพื้นที่ที่ได้ดำเนินการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมเนื้อที่ 52,894 ไร่

การดำเนินงานภายหลังสิ้นสุดแผนแม่บทฯ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549)

กรมพัฒนาที่ดินซึ่งมีภารกิจหลักในการดำเนินการเรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำ ได้เตรียมจัดทำแผนงานพร้อมกรอบงบประมาณ เพื่อดำเนินการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำบริเวณพื้นที่ทำกินของชุมชนบนพื้นที่สูง ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดการชะล้างพังทลายของดิน พร้อมกับการสนับสนุนการปลูกไม้

ผลหรือไม้ยืนต้นและการให้ความรู้ การสาธิต แก่เกษตรกรบนพื้นที่สูง ในการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และต้องเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่

โดยพิจารณาดำเนินงานภายใน 20 จังหวัดเป้าหมายตามแผนแม่บทฯ ฉบับที่ 1 เป็นอันดับแรก และกำหนดขอบเขตของพื้นที่เตรียมการในลักษณะลุ่มน้ำย่อย ซึ่งครอบคลุมที่ดินทำกินของแต่ละกลุ่มหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้งนี้กลุ่มหมู่บ้านเป้าหมายพิจารณาตามโครงการดังนี้

1. โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริ เณิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ
2. โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ชายแดน ตามแนวพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
3. โครงการร่วมมือไทย-พม่า เพื่อพัฒนาหมู่บ้านชายแดน (กองทัพภาคที่ 3)
4. โครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน
5. พื้นที่เป้าหมายตามยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน พ.ศ. 2550-254 ตามยุทธศาสตร์ การพัฒนาศักยภาพ คน ชุมชน และพื้นที่ชายแดนฯ

วันที่ 24 กรกฎาคม 2550 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการเรื่องร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา โดยให้ความเห็นของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไปประกอบการพิจารณา แล้วส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา ก่อนนำเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาต่อไป

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ไม่ทันกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้เกิดความต้องการที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและทำมาหากินเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่หน่วยงานของรัฐยังไม่สามารถจัดที่ดินทำกินสนองความต้องการได้ทัน อีกทั้งทรัพยากรธรรมชาติหลายประเภทกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีราคาในการซื้อขาย เป็นเหตุให้เกิดการบุกรุกเข้ายึดถือครอบครองพื้นที่เขตป่าสงวนและใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขตและขาดการทดแทน ประกอบกับได้มีการปรับเปลี่ยนส่วนราชการและโครงสร้างการบริหารราชการของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมาย จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติ ให้ทันสมัย เพื่อเป็นเครื่องมือที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการ และดูแลรักษาป่าสงวนแห่งชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว มาเพื่อดำเนินการร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มีสาระสำคัญเป็นการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า ปรับปรุงบัญชีอัตราค่าธรรมเนียม ค่าภาคหลวง และค่าบำรุงป่าให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

วันที่ 24 กรกฎาคม 2550 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการเรื่องแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้ประสานสำนักงบประมาณดำเนินการ จำนวน 3 โครงการ คือ

1. โครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2551 - 2552 (กรมป่าไม้รับผิดชอบดำเนินการ) ดำเนินการในท้องที่ 66 จังหวัด จำนวน 524 ป่า เป้าหมายราษฎร 232,000 ราย งบประมาณดำเนินการ ปี พ.ศ. 2551 จำนวน 342,000,000 บาท และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จำนวน 342,000,000 บาท รวมเป็นเงินงบประมาณทั้งสิ้น 684,000,000 บาท

2. โครงการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช พ.ศ. 2551 - 2552 ดำเนินการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า) จำนวน 157 แห่ง งบประมาณดำเนินการ ปี พ.ศ. 2551 จำนวน 59,180,300 บาท และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จำนวน 99,914,700 บาท รวมเป็นเงินงบประมาณทั้งสิ้น 159,095,000 บาท

3. โครงการสำรวจข้อมูลการปลูกไม้ยางพาราของราษฎรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พ.ศ. 2551 ดำเนินการในท้องที่ป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ งบประมาณดำเนินการ 9,110,700 บาท จากงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2551 (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รับผิดชอบดำเนินการ)

ทั้งนี้ ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับข้อสังเกตของกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับการกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ให้มีความชัดเจน สำหรับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 นั้น ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอขอเพิ่มงบประมาณ ในขั้นตอนการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 สำหรับงบประมาณในปีต่อไป ให้สำนักงบประมาณพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้ตามความจำเป็นและเหมาะสมกับกำลังเงินงบประมาณของประเทศต่อไป ตามความเห็นของสำนักงบประมาณ

วันที่ 25 กันยายน 2550 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการเรื่องร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าสามหมื่น ป่าแม่ระมาด และป่าแม่ละเมา ในท้องที่ตำบลสามหมื่น ตำบลชะเนือ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะรุม และตำบลพะวอ ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ อำเภอมะรุม จังหวัดตาก ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติขุนพะวอ) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา แล้วดำเนินการต่อไปได้

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอตามรายงานของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าจากการสำรวจพื้นที่เพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติขุนพะวอ ในท้องที่จังหวัดตาก พบว่าบริเวณที่ดินตามร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าสามหมื่น ป่าแม่ระมาด และป่าแม่ละเมา ในท้องที่ตำบลสามหมื่น ตำบลชะเนือ ตำบลพระธาตุ อำเภอมะรุม และตำบลพะวอ ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ อำเภอมะรุม จังหวัดตาก ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติขุนพะวอ) มีเนื้อที่ประมาณ 407.056 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 254,410 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขา สลับซับซ้อน มีความสูงเฉลี่ย 750 เมตร จากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยปานกลาง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของห้วยแม่ละเมา ห้วยลึก ห้วยพะวอ ห้วยแม่กาษา ห้วยแม่กิดหลวง และห้วยแม่ระมาด อันเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญ ไหลลงสู่พื้นที่เกษตรกรรมของอำเภอมะรุม และอำเภอมะรุม จังหวัดตาก สภาพป่าประกอบด้วยป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าสนเขา และป่าเบญจพรรณ ทรัพยากรสัตว์ป่าที่พบมาก ได้แก่ วัวแดง เก้ง หมูป่า ไก่ป่า เม่น หมาจิ้งจอก นม ตุ่น กระรอก กระต่ายป่า บ่าง ค้างคาว อีเห็น พังพอน และนกชนิดต่างๆ นอกจากนั้น พื้นที่ดังกล่าวยังมีจุดเด่นทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง เช่น น้ำตกขุนพะวอ น้ำตกห้วยกระทิง น้ำตกป่าหมาก และห้วยแม่ละเมา ซึ่งเป็นลำห้วยขนาดใหญ่ สองข้างลำห้วยมีสภาพป่าที่สมบูรณ์ สวยงาม สามารถล่องแพชมธรรมชาติได้ สมควรกำหนดเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ จึงได้เสนอร่างพระราช

กฤษฎีกาดังกล่าวมาเพื่อดำเนินการ โดยมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดบริเวณที่ดินป่าสามหมื่น ป่าแม่ระมาด และป่าแม่ละเมา ในท้องที่ตำบลสามหมื่น ตำบลชนะเจือ ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด และตำบลพะวอ ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ

วันที่ 13 พฤศจิกายน 2550 คณะรัฐมนตรีรับทราบและเห็นชอบเรื่อง แนวทางพิจารณาการก่อสร้างถนนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

คณะรัฐมนตรีรับทราบและเห็นชอบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ ดังนี้

1. รับทราบแนวทางพิจารณาก่อสร้างถนนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดังนี้

1.1 ห้ามมิให้ตัดถนนเพื่อเป็นทางสัญจรสาธารณะขึ้นใหม่

1.2 เส้นทางสาธารณะเดิมที่มีอยู่แล้ว ไม่ให้ขยายช่องจราจร โดยให้ปรับปรุงผิวจราจร หรือการชะลอความเร็วแทน

1.3 การปรับปรุงผิวจราจร ให้ทำไปเพื่อความปลอดภัยในการจราจรเป็นหลัก และให้พิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป

1.4 การพัฒนาถนนเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองดูแลรักษาพื้นที่ หรือการศึกษา หรือการวิจัย หรือการท่องเที่ยว ให้ทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยคำนึงถึงผลกระทบและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. เห็นชอบให้องค์กร ส่วนราชการ หรือหน่วยงานต่างๆ รับทราบและนำแนวทางดังกล่าวตามข้อ 1 ไปปฏิบัติในการวางแผนหรือดำเนินการในการก่อสร้างถนนต่อไป

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายงานว่

1. ได้มีองค์กร ส่วนราชการ หรือหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ กรมทางหลวงชนบท กรมโยธาธิการและผังเมือง จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขออนุญาตเข้าไปก่อสร้างถนนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตพันธุ์สัตว์ป่าอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากข้อมูลเบื้องต้นปรากฏว่า กรมทางหลวง กรมทางหลวงชนบท กรมโยธาธิการและผังเมืองและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแผนดำเนินการก่อสร้างถนนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์รวม 26 โครงการ

2. การก่อสร้างหรือขยายถนนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (เช่น โครงการขยายทางหลวงหมายเลข 304 (กบินทร์บุรี-นครราชสีมา) โครงการก่อสร้างทางหลวงผ่านเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน โครงการก่อสร้างทางหลวงเชื่อมโยงอำเภอเกาะเปอร์ - อำเภอไชยา ตอนบ้านนา-บ้านเขาหลัก เป็นต้น) จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อม ทำให้การดูแลรักษาพื้นที่ทำได้ยาก มีปัญหาการล่าสัตว์และถิ่นอาศัยของสัตว์ป่า ถูกจำกัดให้แคบลง ไม่สามารถอพยพเคลื่อนย้ายไปมาได้ ทำให้สัตว์ป่ามีความหลากหลายทางพันธุกรรมน้อยลง เกิดการผสมสายเลือดชิดทำให้เกิดลักษณะด้อย ส่งผลให้สัตว์ป่าอ่อนแอและตายในที่สุด นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหาราษฎร เข้าไปบุกรุกในเขตพื้นที่เพื่อเป็นที่ทำกินและเป็นที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นปัญหาที่ยากแก่การแก้ไขและอาจใช้เป็นเส้นทางในการบุกรุกหรือตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มขึ้นตามข้อสังเกตของมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ด้วย

3. การก่อสร้างถนนภายในอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่มีลักษณะเป็นการยึดถือหรือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า และมีการกระทำที่เสื่อมสภาพแก่ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นการต้องห้ามตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีข้อยกเว้นให้สามารถดำเนินการได้โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใต้ระเบียบที่ออกโดยอาศัยอำนาจ

ตามความในพระราชบัญญัติดังกล่าว ดังนั้น องค์กร ส่วนราชการ หรือหน่วยงานต่างๆ จะขออนุญาตก่อสร้างถนน โดยอาศัยการเป็นผู้สนับสนุนทางด้านงบประมาณ หรือการก่อสร้างแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามข้อกำหนดข้างต้น ซึ่งก็คือ ให้เจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างถนน

4. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชถือปฏิบัติในการพิจารณาการก่อสร้างถนนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อจะคุ้มครองดูแลรักษาพื้นที่สัตว์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติของชาติอื่น ๆ ให้คงอยู่มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่อประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่สาธารณชน ดังนี้

4.1 ห้ามมิให้ตัดถนนเพื่อเป็นทางสัญจรสาธารณะขึ้นใหม่

4.2 เส้นทางสาธารณะเดิมที่มีอยู่แล้ว ไม่ให้ขยายช่องจราจร โดยให้ปรับปรุงผิว

จราจร หรือ การชะลอความเร็วแทน

4.3 การปรับปรุงผิวจราจร ให้ทำไปเพื่อความปลอดภัยในการจราจรเป็นหลัก และให้พิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป

4.4 การพัฒนาถนนเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองดูแลรักษาพื้นที่ หรือการศึกษา หรือการวิจัย หรือการท่องเที่ยว ให้ทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยคำนึงถึงผลกระทบและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงขอเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551 นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 57 ต่อรัฐสภา โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในข้อ 4.3 ดังนี้

“4.3 อนุรักษ์ทรัพยากรดินและป่าไม้ โดยการยุติการเผาไร่และทำลายหน้าดิน การลดการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตร รวมทั้งการฟื้นฟูดินและป้องกันการชะล้างทำลายดิน โดยการปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งมีการกระจายและจัดการกรรมสิทธิ์ที่ดินอย่างเป็นธรรม อนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าที่สมบูรณ์ สนับสนุนให้มีการปลูกและฟื้นฟูป่าตามแนวพระราชดำริ สนับสนุนการจัดการป่าชุมชนและส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ที่เหมาะสมตามหลักวิชาการ และการสนับสนุนบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ เช่น การทำฝายต้นน้ำลำธารหรือฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2551ก: 9)

วันที่ 29 เมษายน 2551 คณะรัฐมนตรีรับทราบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อง รายงานสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ในอดีต ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ โดยปี 2504 มีพื้นที่ที่มีสภาพป่า 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53 ของพื้นที่ประเทศ ปัจจุบันเหลือพื้นที่ที่มีสภาพป่า 104.7 ล้านไร่ หรือร้อยละ 32 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ที่มีสภาพป่าในเขตป่าตามกฎหมาย (ป่าอนุรักษ์และป่าสงวนแห่งชาติ) 92.9 ล้านไร่ และพื้นที่ที่มีสภาพป่านอกเขตป่าตามกฎหมาย 11.8 ล้านไร่ เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ การลดลงและเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ ทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบที่สำคัญ ได้แก่ (1) การขาดแคลนน้ำในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม (2) การขาดแหล่งไม้ใช้สอยในประเทศ (3) ชุมชนท้องถิ่นขาดแหล่งอาหาร ยาและรายได้ (4) ความขัดแย้งในที่ดินทำกิน และ (5) ภาวะโลกร้อนและภัยธรรมชาติที่รุนแรงมากขึ้น

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าของประเทศ 128 ล้านไร่ หรือร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยต้อง (1) ดูแลรักษาพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ 104.7 ล้านไร่ และ (2) เพิ่มพื้นที่ป่าให้ได้ 128 ล้านไร่ โดยขณะนี้ กระทรวงฯ ได้เร่งรัดดำเนินงานสำคัญ ดังนี้

1. การดูแลรักษาพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ โดย (1) มอบหมายเจ้าหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ป่าที่ชัดเจน (2) ตรวจตราเฝ้าระวังอย่างเข้มงวด (3) จัดตั้งด่านสกัดร่วมในพื้นที่ (4) สร้างเครือข่ายประชาชนในพื้นที่ และ (5) สร้างขวัญกำลังใจเจ้าหน้าที่ รวมทั้ง (6) การติดตามการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าโดยใช้ดาวเทียม และ (7) เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าแห่งชาติ (คปป.) ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 81/2551 ลงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2551 ทำหน้าที่กำกับกำกับการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวมประเทศ โดยจะแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ในระดับจังหวัด เพื่อบูรณาการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัด ทั้งนี้ ปี 2550-2551 มีผลคดีและพื้นที่ที่ถูกบุกรุก โดยสรุปดังนี้

ปี	จำนวนคดี	พื้นที่ถูกบุกรุก (ไร่)
1. ปี 2550	6,711	35,988
2. ปี 2551 (ม.ค.- 25 เม.ย. 2551)	2,625	19,039
รวม	9,336	55,027

2. การปลูกและฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ โดย (1) ปรับแผนงาน/โครงการ งบประมาณปี 2551 มาใช้ในการปลูกและฟื้นฟูป่า วงเงิน 1,010 ล้านบาท (2) เสนอขอตั้งงบประมาณปี 2552 ในการปลูกฟื้นฟูป่า และส่งเสริมการปลูกป่า ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่ (3) กำลังเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา โครงการรักษน้ำ รักษาป่า ร่มใจถวายพระแม่ของแผ่นดิน เนื่องในโอกาสเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 76 พรรษา 12 สิงหาคม 2551 และ (4) กำลังพิจารณารูปแบบการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อพัฒนาพลังงานทดแทน เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าและลดการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ ทั้งนี้ พื้นที่เป้าหมายในการปลูกและฟื้นฟูป่า ปี 2551-2554 โดยสรุปดังนี้

พื้นที่เป้าหมาย	จำนวน (ไร่)
1. พื้นที่ป่าอนุรักษ์ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช)	7,400,000
2. พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่ส่งเสริมการปลูกป่า (กรมป่าไม้)	15,050,500
3. พื้นที่ป่าชายเลน (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง)	329,500
รวม	22,780,000

วันที่ 8 กรกฎาคม 2551 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการ เรื่อง ขอสันนิษฐานงบประมาณดำเนินงานโครงการปักหมุดหมายแนวรั้ววัดในเขตพื้นที่ป่าไม้

คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการโครงการปักหมุดหมายแนวรั้ววัดในเขตพื้นที่ป่าไม้ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) เสนอ และให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินการเฉพาะพื้นที่ที่มีความสำคัญภายใต้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ก่อน และให้ความเห็นเพิ่มเติมของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการต่อไปด้วย ทั้งนี้ ให้จัดตั้งคณะกรรมการ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธาน เพื่อดำเนินการโครงการฯ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) รายงานว่า

1. นโยบายของอดีตรัฐบาล พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2548 มอบหมายให้ ทส. รับผิดชอบการจัดการให้ประเทศไทยมีแผนที่ประเทศมาตราส่วน 1 : 4,000 เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องแนวเขตที่ดินของรัฐกับที่ดินเอกชนและระหว่างหน่วยงานของรัฐ โดย ทส. ได้กำหนดแนวทางการปรับปรุงแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ 68 จังหวัด โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 ขั้นตอนที่หนึ่ง ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะร่วมกันตรวจสอบข้อมูลและปรับปรุงแนวเขตที่ดินของรัฐในความรับผิดชอบให้ไม่ทับซ้อนกัน ซึ่งการปรับปรุงแนวเขตป่าไม้สามารถดำเนินงานปรับปรุงเขตพื้นที่ป่าไม้แล้วเสร็จ 83,368 ไร่ จากแนวเขตที่ต้องปรับปรุง 85,010 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 98.07 ของเป้าหมาย โดยจะแล้วเสร็จในปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 จำนวน 65 จังหวัด (ยกเว้นจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี ไม่มีแผนที่มาตราส่วน 1 : 4,000 จึงไม่สามารถปรับปรุงแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ได้)

1.2 ขั้นตอนที่สอง ดำเนินการปักหมุดหมายแนวรั้ววัดหาค่าพิกัดประจำหมุดทุกระยะ 200 เมตร และทุกจุดที่แนวเขตเปลี่ยนทิศทาง

1.3 ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนการแก้ไขกฎหมายและแผนที่

1.4 ขั้นตอนที่สี่ เป็นการรังวัดปักหลักเขตเพื่อแสดงขอบเขตที่ดินของรัฐ โดย ทส. ได้รับงบประมาณปี พ.ศ. 2549-2551 ให้ดำเนินการขั้นตอนที่หนึ่ง ภายใต้โครงการสำรวจจัดทำแนวเขตและฐานข้อมูลทรัพยากรที่ดินของรัฐ โดยมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงแนวเขตที่ดินของรัฐในความรับผิดชอบของหน่วยงานของรัฐที่มีแนวเขตรับผิดชอบทับซ้อนกัน ให้มีแนวเขตที่ชัดเจนตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ดังนั้น เพื่อให้ประเทศไทยมีแผนที่ประเทศมาตราส่วน 1 : 4,000 ที่แสดงเขตที่ดินทุกประเภทเหลือเพียงแนวเดียว สามารถบังคับใช้ได้ทางกฎหมาย จึงมีความจำเป็นที่ ทส. จะต้องดำเนินการโครงการปักหมุดหมายแนวรั้ววัดในเขต พื้นที่ป่าไม้ตามขั้นตอนที่สอง เพื่อปักหมุดหมายแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ให้มีความชัดเจน พร้อมรังวัดหาค่าพิกัดประจำหมุดก่อนนำผลไปสู่ขั้นตอนการแก้ไขกฎหมายและขั้นตอนการรังวัดปักหลักเขตเพื่อแสดงขอบเขตที่ดินของรัฐอันจะแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินยุติการบุกรุกที่ดินใช้เป็นข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการและแก้ปัญหาทรัพยากรที่ดินป่าไม้ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2.สาระสำคัญของโครงการฯ

2.1 วัตถุประสงค์

2.1.1 เพื่อปักหมุดหมายแนวรั้ววัดหาค่าพิกัดประจำหมุดแนวเขตพื้นที่ป่าไม้จำนวนไม่น้อยกว่า 375,000 จุด

2.2.2 เพื่อจัดทำแผนที่ต้นฉบับมาตราส่วน 1 : 4,000 และมาตราส่วน 1 : 50,000 แสดงแนวเขตพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย พร้อมบัญชีค่าพิกัดแนวเขต

2.2 พื้นที่เป้าหมาย พื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายใน 65 จังหวัด ยกเว้น จังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี ที่ไม่ดำเนินการเนื่องจากไม่มีแผนที่มาตราส่วน 1 : 4,000 สำหรับใช้ในการปรับปรุงแนวเขตพื้นที่ป่าไม้

2.3 ระยะเวลาดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงานตามโครงการ 1 ปี โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมป่าไม้

ทั้งนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการปักหมุดหมายแนวรั้ววัดในเขตพื้นที่ป่าไม้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2551-2554) โดยเฉพาะในประเด็นยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมที่สำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่ 8 กรกฎาคม 2551 คณะรัฐมนตรีรับทราบเรื่องการขอคืนพื้นที่ที่อนุญาตให้ส่วนราชการและภาคเอกชนใช้ประโยชน์ เพื่อนำมาปลูกฟื้นฟูป่า ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ ดังนั้นนายกรัฐมนตรี (นายสมัคร สุนทรเวช) ได้มอบนโยบายการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2551 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล โดยกำหนดเป็นวาระสำคัญของประเทศ เพื่อสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดให้การปลูกฟื้นฟูป่า เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศ เป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่ง

ข้อเท็จจริง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้สรุปความก้าวหน้า การขอคืนพื้นที่ที่อนุญาตให้ส่วนราชการและภาคเอกชนใช้ประโยชน์ เพื่อนำมาปลูกฟื้นฟูป่า และความก้าวหน้าของการปลูกฟื้นฟูป่า ดังนี้

1. ได้ตรวจสอบการอนุญาตให้ส่วนราชการและภาคเอกชนเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้

(1) พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ได้แก่ (1.1) อนุญาต 10,289 ราย 5.3 ล้านไร่ (1.2) มอบให้ สปก. 44.3 ล้านไร่ (1.3) มอบให้นิคมสหกรณ์ 3.1 ล้านไร่ และ (1.4) มอบให้นิคมสร้างตนเอง 6.2 ล้านไร่ (2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ อนุญาต 21 ราย 0.15 ล้านไร่ และ (3) พื้นที่ป่าชายเลน อนุญาต 71 ราย 0.08 ล้านไร่ โดยมีพื้นที่ที่อนุญาตให้ส่วนราชการและภาคเอกชนใช้ประโยชน์แล้ว แต่ไม่มีการใช้ประโยชน์จริง ซึ่งจะต้องนำมาปลูกฟื้นฟูสภาพป่า สรุปได้ดังนี้

ประเภทพื้นที่		จำนวน		
		ราย	แปลง	พื้นที่ (ไร่-งาน-ตร.ว)
1. พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ				
1.1	ผู้รับอนุญาตมีความประสงค์จะคืนพื้นที่ให้กรมป่าไม้			
	* ส่วนราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	14	26	202,814-3-74
	* เอกชน	18	19	82,711-2-85
	รวม	32	45	285,526-2-59
1.2	ผู้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ที่ไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ได้เต็มพื้นที่ตามจำนวนที่ได้รับอนุญาต			
	* ส่วนราชการ/รัฐวิสาหกิจ	8	9	23,009
	* เอกชน	4	4	957
	รวม	12	13	23,966
1.3	พื้นที่ สปก. ส่งมอบคืนตามบันทึกข้อตกลงระหว่าง สปก. และ กรมป่าไม้	-	897(ป่า)	11,681,193
1.4	พื้นที่นิคมสหกรณ์ กั้นพื้นที่เพื่อปลูกป่า ร้อยละ 20	-	37	620,000
1.5	พื้นที่นิคมสร้างตนเอง กั้นพื้นที่เพื่อปลูกป่าร้อยละ 20	-	44	1,240,000
2. พื้นที่ป่าอนุรักษ์				
๒.๑	ผู้รับอนุญาตมีความประสงค์จะคืนพื้นที่ให้กรมอุทยานฯ			

	* ส่วนราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1	1	1,042-1-83
3. พื้นที่ป่าชายเลน				
๓.๑	พื้นที่สิ้นสุดการอนุญาต			
	*เอกชน	44	44	6,547-3-89
	รวมทั้งสิ้น(1+2+3)	89	184 แปลง 897 (ป่า)	13,858.276-0-31

2. ได้เร่งรัดการเพิ่มพื้นที่ป่า โดย (1) ปลุกและฟื้นฟูป่า 29,300 ไร่ และ (2) ส่งเสริมการปลูกป่า (แจกกล้าไม้) 57.61 ล้านกล้า 282,800 ไร่ ดังนี้

ประเภท กิจกรรม	ป่าสงวนแห่งชาติ/		ป่าอนุรักษ์		ป่าชายเลน		รวม	
	ต.ค.50- ม.ค.51	ก.พ.51-พ.ค.51	ต.ค.50- ม.ค.51	ก.พ.51- พ.ค.51	ต.ค.50- ม.ค.51	ก.พ.51- พ.ค.51	ต.ค.50- ม.ค.51	ก.พ.51-พ.ค.51
1. การปลูกและ ฟื้นฟูป่า	-	26,300 ไร่	-	3,000 ไร่	-	-	-	<u>29,300 ไร่</u>
หน่วยงาน กิจกรรม	กรมป่าไม้		กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช		กรมทรัพยากรทาง ทะเลและชายฝั่ง		รวม	
2. การส่งเสริม การปลูกป่า (แจกกล้าไม้)	-	11.42 ล้านกล้า/ 57,100 ไร่	-	44.72 ล้าน กล้า/ 223,633 ไร่	-	1.47 ล้าน กล้า/ 2,067 ไร่	-	<u>57.61 ล้านกล้า/ 282,800</u>

วันที่ 16 กันยายน 2551 คณะรัฐมนตรีรับทราบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องรายงานผลความก้าวหน้า การปลูกฟื้นฟูป่าของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 9/2551 ซึ่งมีผลการดำเนินงานสะสม จนถึง ณ วันที่ 11 กันยายน 2551 ดังนี้

1. การปลูกและฟื้นฟูป่า มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 208,796.44 ไร่ ประกอบด้วย

- 1) การปลูกในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 96,909.44 ไร่
- 2) การปลูกในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จำนวน 71,036 ไร่
- 3) การปลูกป่าในพื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 29,516 ไร่
- 4) การปลูกป่าในพื้นที่สวนป่าของ ออป. จำนวน 11,335.00 ไร่

2. การปลูกป่าตามโครงการ " ทส.สัญญา ปลูกป่า พลิกฟื้นผืนป่า ด้วยพระบารมี" ใน 11 พื้นที่ 10 จังหวัด รวมจำนวนทั้งสิ้น 1,529.50 ไร่/254,139 ต้น

3. การส่งเสริมการปลูกป่า (แจกกล้าไม้) รวมจำนวน 170.09 ล้านกล้า/603,781 ไร่ ซึ่งประกอบด้วยผลงานของหน่วยงานดังนี้

- 1) กรมป่าไม้ จำนวน 109.5 ล้านกล้า/340,281 ไร่
- 2) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช จำนวน 46.09 ล้านกล้า/252,913 ไร่
- 3) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จำนวน 4.50 ล้านกล้า/ 10,587 ไร่

ในส่วนของการปลูกป่าร่วมกับภาคเอกชน ภาคประชาชน และหน่วยงานรัฐอื่นที่ได้ร่วมปลูกป่า และร่วมลงนามข้อตกลงความร่วมมือโครงการปลูกฟื้นฟูป่ากับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 207,692.25 ไร่ / 41,750,609 ต้น

วันที่ 7 ตุลาคม 2551 นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 58 ต่อ รัฐสภา โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในข้อ 5.1 และ 5.2 ดังนี้

“5.1 อนุรักษ์ทรัพยากรดินและป่าไม้ โดยเร่งรัดปราบปรามการบุกรุกทำลายป่า ซึ่งรวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพเครื่องมือและอุปกรณ์ สร้างขวัญและกำลังใจเจ้าหน้าที่ กำหนดบทลงโทษ ที่เด็ดขาด การป้องกันการเผาป่า ไร่ยา และทำลายหน้าดิน การลดการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตร รวมทั้งการฟื้นฟูดินและป้องกันการชะล้างทำลายดินโดยการปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและป้องกันรักษาป่าที่สมบูรณ์ สนับสนุนให้มีการปลูกและฟื้นฟูป่า และป่า ชุมชนตามแนวพระราชดำริ และส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจในพื้นที่ที่เหมาะสม รวมทั้งการทำฝายต้น น้ำลำธารหรือฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ

5.2 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนโดยเฉพาะระดับพื้นที่ ให้มีความสมดุลของการใช้ ประโยชน์ การถือครอง และการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ ป่าชายเลน สัตว์ป่า ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและทรัพยากรธรณี โดยการใช้ระบบภูมิสารสนเทศ เทคโนโลยี ควบคู่กับการ ปรับปรุงและบังคับใช้กฎหมายตลอดจนกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมทั้งให้ความสำคัญในการ เร่งรัดการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย การกำหนดพื้นที่ศักยภาพแร่ การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะ ชายฝั่ง การอนุรักษ์และฟื้นฟูปะการังและหญ้าทะเล การอนุรักษ์และแก้ไขปัญหาเรื่องช้าง และการอำนวยการรักษาสืบสานทางวัฒนธรรมอย่างจริงจัง” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2551: 14)

วันที่ 9 ตุลาคม 2551 คณะรัฐมนตรีรับทราบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องรายงานผลการปลูกฟื้นฟูป่าของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 10/2551 ดังนี้

1 การปลูกและฟื้นฟูป่า มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 419,050.69 ไร่ ประกอบด้วย

1) การปลูกในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 96,909.44 ไร่ 2) การปลูกในพื้นที่ป่า อนุรักษ์ จำนวน 71,293 ไร่ 3) การปลูกป่าในพื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 29,516 ไร่ 4) การปลูกป่าในพื้นที่ สวนป่าของ ออป. จำนวน 11,335.00 ไร่

2 การปลูกป่าตามโครงการ "ทส.สัญจร ปลูกป่า พลิกฟื้นผืนป่าด้วยพระบารมี" ใน 17 พื้นที่ 15 จังหวัด รวมจำนวนทั้งสิ้น 1,666 ไร่/ 418,335.00 ต้น

3 การส่งเสริมการปลูกป่า (แจกกล้าไม้) รวมจำนวน 171.24 ล้านกล้า/ 603,861 ไร่ ซึ่ง ประกอบด้วยผลงานของหน่วยงานดังนี้

1) การป่าไม้ จำนวน 109.96 ล้านกล้า/ 340,281 ไร่

2) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช จำนวน 56.77 ล้านกล้า/ 252,918 ไร่

3) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จำนวน 4.50 ล้าน/ 10,587 ไร่

สำหรับในส่วนของการปลูกป่าร่วมกับภาคเอกชน ภาคประชาชน และหน่วยงานรัฐอื่นที่ได้ร่วมปลูกป่า และ ร่วมลงนามข้อตกลงความร่วมมือโครงการปลูกฟื้นฟูป่ากับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 208,794.25 ไร่ / 41,989,454 ต้น

วันที่ 14 ตุลาคม 2551 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบเรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดิน 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ ในพื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติ บูโด-สุโงปาตี (ศจพ.)

คณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามที่ศูนย์อำนวยการจัดการความยากจนและพัฒนาชนบทตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ศจพ.) เสนอ ดังนี้

1. เห็นชอบแนวทางการตัดโค่นยางพาราที่หมดอายุเพื่อปลูกใหม่ทดแทนในสัดส่วนไม่เกิน ร้อยละ 4 ของพื้นที่ปัญหาที่ดินเพื่อไม่ให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อม และจัดให้มีกลไกการทำงาน ซึ่ง ประกอบด้วย นายอำเภอ ผู้แทนอุทยาน ผู้แทนสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 4 สำนักงานกองทุนสงเคราะห์ ยางพารา และผู้แทนชุมชนเป็นผู้พิจารณาร่วมกัน

2. เห็นชอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดการแก้ไขปัญหาดอกเอกสารสิทธิราษฎรผู้เดือดร้อน ในเขตอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ที่ได้มีการจัดทำข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันเรียบร้อยแล้ว ดังนี้

2.1 ให้กรมที่ดินเร่งรัดตรวจสอบและออกเอกสารสิทธิโดยเดินสำรวจออกโฉนด ให้กลุ่มที่ดินที่ยอยู่นอกเขตอุทยานและนอกเขตป่าสงวนแห่งชาติ 745 ราย 994 แปลง จำนวน ประมาณ 4,116 ไร่

2.2 ให้ดำเนินการพิสูจน์สิทธิที่ดินของราษฎรที่อยู่ในที่ดินที่อยู่ในเขตอุทยาน (ส่วนที่ นอกเขตป่าสงวน) จำนวน 795 ราย 1,108 แปลง 4,942 ไร่ และที่ดินที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ 322 แปลง 2,439 ไร่ ที่ได้มีการจัดทำข้อมูลและแผนที่รายแปลงแล้ว โดยให้อำเภอแต่งตั้งคณะกรรมการพิสูจน์ สิทธิในการถือครองที่ดินของราษฎรระดับอำเภอ ซึ่งมีองค์ประกอบจากทุกฝ่ายที่ร่วมกันจัดทำข้อมูลแก้ไข ปัญหาที่ดิน และใช้ข้อมูลเป็นที่ยอมรับร่วมกันแล้ว เป็นฐานในการพิสูจน์สิทธิ ซึ่งในกรณีพิสูจน์ได้ชัดเจนว่า มีการถือครองก่อนการประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ปี 2508 และประกาศเป็นเขตป่าอุทยานแห่งชาติ ปี 2542 และมีการทำประโยชน์ในที่ดินต่อเนื่องให้มีการดำเนินการกันพื้นที่ทำกินออกจากเขตป่าสงวน แห่งชาติ และเขตอุทยานแห่งชาติตามกฎหมายนั้นโดยเร่งด่วน

2.3 ให้เร่งรัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามแนวทางที่อำเภอบาเจาะได้ดำเนินการในพื้นที่ บริเวณอุทยานบูโด-สุโงปาตี อีก 8 อำเภอที่ยังไม่ได้ดำเนินการ โดยให้สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศ และภูมิสารสนเทศสนับสนุนภาพถ่ายดาวเทียม (Digital File) มอบให้คณะกรรมการแก้ไขปัญหาดิน ศจพ.เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาคือครอบคลุมพื้นที่ปัญหาที่ดินสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทั้งนี้ ให้ประสานกรมทรัพยากรธรณีและองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในการดำเนินการที่ เกี่ยวข้องด้วย

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบเรื่องร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดิน ป่าภูลังกา ในท้องที่ตำบลดงบัง ตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย และตำบลไผ่ล้อม ตำบลนาจัว ตำบลโพหนอง อำเภอบ้านแพง ตำบลหนองซอน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม ให้เป็นอุทยาน แห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติภูลังกา) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และให้ ดำเนินการต่อไปได้

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติกำหนด บริเวณที่ดินป่าภูลังกา ในท้องที่ตำบลดงบัง ตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย และ ตำบลไผ่ล้อม ตำบลนาจัว ตำบลโพหนอง อำเภอบ้านแพง ตำบลหนองซอน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติภูลังกา) ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจ พิจารณาเสร็จแล้ว เห็นชอบด้วย และจะได้ดำเนินการตามข้อสังเกตของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

โดยออกกฎกระทรวงเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติในส่วนที่ทับซ้อนกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ภายหลังจากได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้แล้ว เนื่องจากการออกกฎกระทรวงเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ จึงได้เสนอร่างพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมาเพื่อดำเนินการ

สาระสำคัญของร่างพระราชกฤษฎีกาฯ ดังกล่าว เป็นการกำหนดบริเวณที่ดินป่าภูลังกา ในท้องที่ตำบลดงบัง ตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย และตำบลไผ่ล้อม ตำบลนาจ้ว ตำบลโพหนอง อำเภอบ้านแพง ตำบลหนองชน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติภูลังกา)

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบเรื่องร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้ ในท้องที่ตำบลน้ำตก ตำบลบัวใหญ่ ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย และตำบลเมืองลี ตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะมุง ตำบลปิงหลวงอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติขุนสถาน) ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้ว ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และให้ดำเนินการต่อไปได้

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติกำหนดบริเวณที่ดินป่าฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้ ในท้องที่ตำบลน้ำตก ตำบลบัวใหญ่ ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย และตำบลเมืองลี ตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะมุง ตำบลปิงหลวงอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติขุนสถาน) ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเสร็จแล้ว เห็นชอบด้วย และจะได้ดำเนินการตามข้อสังเกตของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยออกกฎกระทรวงเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติในส่วนที่ทับซ้อนกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ภายหลังจากได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้แล้ว เนื่องจากการออกกฎกระทรวงเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ จึงได้เสนอร่างพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมาเพื่อดำเนินการ

สาระสำคัญของร่างพระราชกฤษฎีกาฯ ดังกล่าว เป็นการกำหนดบริเวณที่ดินป่าฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้ ในท้องที่ตำบลน้ำตก ตำบลบัวใหญ่ ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย และตำบลเมืองลี ตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะมุง ตำบลปิงหลวงอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติขุนสถาน)

วันที่ 29 ธันวาคม 2551 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 59 ต่อรัฐสภา โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในข้อ 5.1 ดังนี้

“5.1 คุ่มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรธรณี ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งฟื้นฟูอุทยานทางทะเลอย่างเป็นระบบ เร่งจัดทำแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยจัดแบ่งประเภทที่ดินระหว่างที่ดินของรัฐและเอกชนให้ชัดเจน เร่งประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กำหนดเขตและส่งเสริมการปลูกป่า ป่าชุมชน เพิ่มฝายต้นน้ำลำธารและฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ ส่งเสริมป่าเศรษฐกิจในพื้นที่ที่เหมาะสม ป้องกันการเกิดไฟป่าปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าอย่างจริงจัง ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการชะล้างพังทลายของดิน ลดการใช้สารเคมีและฟื้นฟูดินในบริเวณพื้นที่ที่ดินมีปัญหา รวมทั้งจัดให้มีระบบบริหารจัดการน้ำในระดับประเทศทั้งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน เพื่อตอบสนองความต้องการของภาคเศรษฐกิจและการอุปโภคบริโภค” (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2551ค: 28)

วันที่ 17 มีนาคม 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2551 เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2552 สรุปมติที่สำคัญดังนี้

1. เห็นชอบให้ใช้อำนาจประกาศกำหนดให้ท้องที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดและพื้นที่บริเวณใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในท้องที่ที่ได้ประกาศกำหนดให้เป็นเขตควบคุมมลพิษจัดทำแผนปฏิบัติการเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด และดำเนินการตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

2. เห็นชอบนโยบายสร้างจิตสำนึกเยาวชนด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามความเห็นของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. เห็นชอบมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษจากกิจกรรมการก่อสร้าง โดยให้กระทรวง กรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามมาตรการฯ และรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะรัฐมนตรี สำหรับมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษจากการประกอบกิจการรับกำจัดกากอุตสาหกรรมของบริษัท เบตเตอร์ เวิลด์ กรีนจำกัด (มหาชน) มอบให้กระทรวงอุตสาหกรรมประสานกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการสำรวจพื้นที่และจัดทำข้อมูลรายงานต่อประธานกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ภายใน 7 วัน

4. เห็นชอบในหลักการโครงการเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษจากกากทำลายทรัพยากรป่าไม้ของประเทศโดยในส่วนของวงเงินงบประมาณให้ประสานสำนักงบประมาณเพื่อตกลงในรายละเอียดต่อไป กรณีที่ไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณจากกลางปี พ.ศ. 2552 ได้ให้นำเสนอคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณาตามขั้นตอนต่อไป

5. เห็นชอบร่างประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการปรับปรุงเอกสารท้ายประกาศ 1 ในลำดับที่ 28 โดยกำหนดให้โครงการจัดสรรที่ดิน จำนวนที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ 500 แปลงขึ้นไปหรือเนื้อที่เกินกว่า 100 ไร่ ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำหรับโครงการจัดสรรที่ดินแปลงย่อยขนาด 250 แปลง แต่ไม่ถึง 500 แปลง ให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประมวลข้อมูล และให้เสนอแนวทางในการดำเนินการให้มีมาตรการจัดการสิ่งแวดล้อมก่อนเริ่มโครงการตามหลักวิชาการที่เหมาะสมเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อไป

6. เห็นชอบให้กำหนดอัตราค่าบริการบำบัดน้ำเสียเทศบาลเมืองแม่สอด จังหวัดตาก เทศบาลตำบลหัวขวาง จังหวัดมหาสารคาม เทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร เทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และเทศบาลเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต โดยให้จัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียตามอัตราขั้นต่ำในปีแรกที่เริ่มจัดเก็บก่อน กับเห็นชอบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 5 พื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมความพร้อมและวางแผนงานต่างๆ ตามความเห็นของคณะกรรมการควบคุมมลพิษ โดยมีเงื่อนไขให้มีการพิจารณาทบทวนอัตราค่าบริการบำบัดน้ำเสียทุก 5 ปี

7. เห็นชอบให้กำหนดอัตราค่าบริการจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลเมืองตราด จังหวัดตราด เทศบาลเมืองสะเดา จังหวัดสงขลา เทศบาลตำบลเมืองแกลง จังหวัดระยอง และเทศบาลตำบลเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามเป็นอัตราค่าบริการที่เป็นช่วง (ขั้นต่ำ-ขั้นสูง) โดยเทศบาลดังกล่าวจะต้องจัดให้มี

กระบวนการสร้างความรู้เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนเกี่ยวกับการจัดเก็บอัตราค่าบริการด้วย และให้มีการพิจารณาทบทวนอัตราค่าบริการทุก 5 ปี

วันที่ 24 มีนาคม 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ดังนี้

1. อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสาระสำคัญคือ ให้มีคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติเป็นองค์กรเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดิน และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา โดยไม่ให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดตั้งหน่วยงานใหม่หรือขยายหน่วยงาน แล้วนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป

2. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับข้อสังเกตของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องที่เห็นควรให้มีผู้แทนของหน่วยงานที่มีกฎหมายในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดิน รวมเป็นองค์ประกอบของคณะกรรมการด้วย ส่วนกรณีให้มีสำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติควรระบุเป็นเพียงหน่วยงานภายในสังกัดสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของกองบริหารจัดการที่ดิน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นหน่วยงานทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการ แทนการจัดตั้งหน่วยงานใหม่

วันที่ 7 เมษายน 2552 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการเรื่องมาตรการเร่งด่วนในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และการป้องกันไฟป่า และข้อเสนอในการจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเห็นชอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาให้การสนับสนุนการดำเนินงานในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และการป้องกันไฟป่าของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนการขอรับการสนับสนุนงบประมาณเห็นควรให้พิจารณาปรับแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ไปดำเนินการในโอกาสแรกก่อน และเสนอขอรับจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีตามความจำเป็นต่อไปตามความเห็นของสำนักงานงบประมาณ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี (18 ธันวาคม 2550) โดย รายงานผลการดำเนินงานตามแผนดังกล่าวสรุปได้ ดังนี้

1. สถานการณ์

1.1 การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2552 พบการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้รายใหญ่ในพื้นที่ (1) ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าห้วยสักใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (2) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเสด็จในกรม กรมหลวงชุมพรด้านทิศเหนือ (3) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตืน ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าท่าสองยาง ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (4) ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าขุนวัง แปลงที่ 1 แปลงที่ 2 และแปลงที่ 3 อำเภอวังเหนือ และป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ประกอบกับจากสถิติการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในรอบปี 2551 ที่ผ่านมา มีผลคดีรายใหญ่และคดีรายย่อย รวม 8,776 คดี พื้นที่ป่าถูก บุกรุก 59,425 ไร่ ไม้ของกลางที่ยึดได้ 19,698 ลูกบาศก์เมตร มูลค่าความเสียหาย 1,540 ล้านบาท รวมทั้งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีมูลค่าอันไม่สามารถประเมินได้ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อเนื่อง ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินและภัยพิบัติทางธรรมชาตินานัปการ

1.2 ไฟป่า สถิติการเกิดไฟไหม้ป่าในช่วงวันที่ 1 ตุลาคม 2551-17 กุมภาพันธ์ 2552 ความถี่ทั้งหมด 890 ครั้งทั่วประเทศ พื้นที่เสียหาย 13,305 ไร่ และจากการคาดการณ์สภาพอุตุนิยมวิทยาในภูมิภาคพบว่าในปี 2552 อิทธิพลของปรากฏการณ์ลานีญ่าจะอ่อนกำลังลงและเปลี่ยนถ่ายเข้าสู่สภาวะปกติ ซึ่งจะส่งผลให้ปริมาณน้ำฝนต่ำ ตามสภาพปกติของฤดูแล้งในภาคเหนือรวมถึงผลการสำรวจปริมาณเชื้อเพลิงสะสมในป่าเบญจพรรณจะมีปริมาณมากขึ้นถึงร้อยละ 47 จึงน่าจะเป็นเหตุให้สถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันในช่วงปี 2552 มีแนวโน้มเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้มีมาตรการ/กิจกรรมเพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และการป้องกันไฟป่า

2. การดำเนินงานของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สรุปได้ ดังนี้

2.1 จัดตั้งศูนย์ป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ (ศปท.)

2.2 จัดกิจกรรมรณรงค์ "90 วัน รวมพลัง หยุดเผา บรรเทาโลกร้อน"

2.3 ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 6 หน่วยงาน ได้แก่

กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2.4 จัดตั้งกองลูกเสืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยประสานกับกระทรวงศึกษาธิการเพื่อสนับสนุนงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติทั่วประเทศเป็นพื้นที่ฝึกอบรม

3. ข้อจำกัดในการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ (1) สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง สลับซับซ้อนยากแก่การเข้าถึง (2) พื้นที่ป่ามีขอบเขตที่ไม่ชัดเจนและยังมีราษฎรอยู่อาศัยทำกินกระจายตัวอยู่ทั้งในพื้นที่ป่าและรอบบริเวณ พื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก ซึ่งรัฐบาลได้เคยมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ตามนโยบายมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 แต่ก็ดำเนินการไปได้ช้า เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของอุปกรณ์เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานกันเขตป่าให้ชัดเจน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการตรวจตราเฝ้าระวังของเจ้าหน้าที่อาจไม่สามารถดูแลรักษาป่าได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ (3) กำลังเจ้าหน้าที่ ยานพาหนะ อาวุธ และอุปกรณ์สื่อสารที่มีอยู่ในปัจจุบันมีไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้อากาศยานและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาสนับสนุนการปฏิบัติงาน

วันที่ 9 มีนาคม 2553 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการเรื่องยุทธการแก้ไขปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติ ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอสำหรับการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำรายละเอียดข้อมูล ตลอดจนความพร้อมในการดำเนินงานประกอบการนำเสนอคณะกรรมการกลั่นกรองและบริหาร โครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 เพื่อขอรับการจัดสรรเงินตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 (SP2) ตามขั้นตอนในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารโครงการตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 พ.ศ. 2552 และหากมีความจำเป็นเร่งด่วนต้องดำเนินการตามยุทธการดังกล่าวให้พิจารณาปรับแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ พ.ศ. 2553 ไปดำเนินการตามความเหมาะสมและจำเป็น สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 - 2557 ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดลำดับความสำคัญของแผนการดำเนินงานตามความจำเป็นเร่งด่วน โดยกำหนดพื้นที่ เป้าหมาย ผลลัพธ์ ผลผลิต กิจกรรมและตัวชี้วัดให้

สอดคล้องกับยุทธการแก้ไขปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติและประสานกับสำนักงบประมาณ เพื่อใช้ประกอบการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณต่อไป ตามความเห็นของสำนักงบประมาณ

ทั้งนี้ ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รับความเห็นของกระทรวงกลาโหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ไปพิจารณาประกอบการดำเนินการด้วย และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เร่งรัดการดำเนินการทำแผนเทียมในพื้นที่ที่ประสบภัยแล้งและมีภาวะวิกฤตด้านหมอกควันและฝุ่นละออง เช่น พื้นที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ เป็นต้น โดยให้ประสานการดำเนินการกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยด่วน

สาระสำคัญของเรื่อง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) รายงานว่า

1. เนื่องจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 มีจำนวนไม่เพียงพอจึงไม่สามารถนำมาดำเนินการตามมาตรการเร่งด่วนดังกล่าวได้ ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศอยู่ในภาวะวิกฤต ถูกบุกรุกทำลายอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีมูลค่าอันไม่สามารถประเมินได้ ส่งผลกระทบให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินและภัยพิบัติทางธรรมชาติอันเป็นการดังที่ได้เกิดขึ้นแล้ว

2. ทส. ได้ดำเนินงานสำคัญด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ ดังนี้

- 2.1 จัดทำโครงการฟื้นฟูสภาพป่าเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อน
- 2.2 จัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าระบบนิเวศชายฝั่ง
- 2.3 จัดทำโครงการเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ของ

ประเทศ

2.4 จัดทำโครงการเทิดพระเกียรติเหลือง-ฟ้ามหามงคล จากวันแม่ถึงวันพ่อ

2.5 จัดทำโครงการพุทธานุภาพพระสงฆ์ร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2552

3. ทส. รับผิดชอบดูแลรักษาครอบคลุมพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าไม้ถาวร กระจายอยู่ทั่วประเทศครอบคลุมพื้นที่ถึง 137 ล้านไร่ โดยมีข้อจำกัดในการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่

- (1) สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน ยากแก่การเข้าถึง
- (2) พื้นที่ป่ามีขอบเขตที่ไม่ชัดเจน และยังมีราษฎรอยู่อาศัยทำกินกระจายตัวอยู่ทั้งในพื้นที่ป่าและรอบบริเวณพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก ซึ่งรัฐบาลได้เคยมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาโดยการตรวจสอบสิทธิของที่ดินในพื้นที่ ป่าไม้ แต่ก็ดำเนินการไปได้ช้า เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของอุปกรณ์เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงาน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการตรวจตราเฝ้าระวังของเจ้าหน้าที่ อาจไม่สามารถดูแลรักษาป่าได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

(3) กำลังเจ้าหน้าที่ ยานพาหนะ อาวุธ อุปกรณ์สื่อสาร และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบันมีไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้อากาศยานและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาสนับสนุนการปฏิบัติงาน เพื่อให้การดูแลรักษาป่าโดยเฉพาะการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(4) งบประมาณในแต่ละปีที่ ทส. ได้รับเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่ามีจำนวนไม่เพียงพอ

4. จากข้อมูลสถานการณ์/สภาพปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และป่าชายเลน ตลอดจนข้อจำกัดในการดำเนินงานจะเห็นได้ว่า การบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า การลักลอบล่า/ค้าสัตว์ป่า รวมถึงการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อเปลี่ยนแปลงเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ในที่ดินยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่สถานการณ์จะรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะในพื้นที่วิกฤต และยังรวมถึงพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าสงวนแห่งชาติทั่วไปก็มีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลาย ป่า หากยังคงขาดแคลนอัตราากำลังเฝ้าระวังพื้นที่ ขาดแคลนยานพาหนะ อาวุธ เครื่องมือและอุปกรณ์ สนับสนุนการปฏิบัติงาน ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่วิกฤต ตลอดจนติดตาม เฝ้าระวังไม่ให้มีการบุกรุกทำลายในพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าสงวนแห่งชาติทั่วไป ทส. จึงขอเสนอ "ยุทธการแก้ไข ปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติ" ดังนี้

4.1 วัตถุประสงค์

4.1.1 เพื่อเฝ้าระวัง ติดตาม ตรวจสอบการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ในระดับพื้นที่อย่างเข้มงวดโดยการจัดตั้งศูนย์บัญชาการยุทธการแก้ไขปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติใน ส่วนกลาง และจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการยุทธการแก้ไขปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติในพื้นที่วิกฤต และสนธิกำลัง ลาดตระเวนอย่างเข้มข้นทั้งทางภาคพื้นดิน ทางเรือ และทางอากาศ

4.1.2 เพื่อดำเนินการกับผู้กระทำความผิดกฎหมายป่าไม้ตามแนวทาง/ ขอบเขตของกฎหมายโดยใช้มาตรการควบคุม ตรวจสอบ และเร่งรัดการดำเนินคดี

4.1.3 เพื่อดำเนินการควบคุมพื้นที่ที่ถูกบุกรุกทำลายไม่ให้ขยายพื้นที่ เพิ่มเติมโดยการปลูกทดแทนพื้นที่เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์

4.1.4 เพื่อป้องกันการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าโดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยสร้างและขยายเครือข่าย/แนวร่วมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้เพิ่มขึ้น และฝึกอบรมให้ ความรู้ ตลอดจนประชาสัมพันธ์เผยแพร่เพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในคุณค่าของการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้

4.1.5 เพื่อพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานป้องกันรักษาป่า โดยจัดหายุานพาหนะ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้ง การเพิ่มขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานป้องกันรักษาป่า เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น

4.2 พื้นที่เป้าหมาย

4.2.1 พื้นที่ทั่วไป ประกอบด้วย พื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าชายเลน

4.2.2 พื้นที่วิกฤต ประกอบด้วย พื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าชายเลน ที่ประสบภาวะวิกฤตและล่อแหลมต่อการถูกบุกรุกทำลาย โดยมี เกณฑ์การพิจารณาพื้นที่วิกฤตใน 2 ด้าน ดังนี้

4.2.2.1 ความสำคัญของพื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร พื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติ และป่าชายเลน พื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติ พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง พื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าทั่วไปรวมถึงสัตว์ป่าหายาก พื้นที่ที่มีไม้เศรษฐกิจ และพื้นที่อันควรงดอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี (7 เมษายน 2552)

4.2.2.2 สภาพปัญหาของพื้นที่ ประกอบด้วย การบุกรุกตัดไม้

ทำลายป่า การลักลอบล่า/ค้าสัตว์ป่า และการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อเปลี่ยนแปลงเป็นที่อยู่อาศัยและทำกิน ซึ่งกระทำการโดยราษฎรและนายทุน/ผู้มีอิทธิพล

โดยได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายที่เป็นพื้นที่วิกฤต จำนวน 198 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 30 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ตาก แพร่ กำแพงเพชร อุทัยธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ อุบลราชธานี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ตรวดี ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ ระนอง สุราษฎร์ธานี กาญจนบุรี กระบี่ ตรัง พังงา ภูเก็ต พัทลุง สตูล และสงขลา

วันที่ 7 กันยายน 2553 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการตามแนวทางเรื่องแผนแม่บทการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ และหลักการดำเนินงานทางสถาปัตยกรรม โดยสอดคล้องกับการคุ้มครอง ป้องกัน ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมความงามทางธรรมชาติ และสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษาค้นคว้าวิจัยทางธรรมชาติและการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ โดยสร้างในพื้นที่เดิมอย่างเป็นหมวดหมู่ สอดคล้อง สัมพันธ์ เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์และกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ตั้งอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติง่ายต่อการถูกทำลายทั้งจากสิ่งก่อสร้างหรือจากการใช้ประโยชน์ มีการจัดระบบถนนให้สอดคล้องและลดการใช้รถยนต์ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ออกแบบ ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ รม ลานจอดรถ ร้านค้า บ้านพักแรม ถนน ทางเดิน การคมนาคม การจัดสาธารณูปโภค การกำจัดขยะ การผลิตสื่อและซ่อมบำรุง

2. แนวทางการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทอาคารต้องให้เหมาะสมสอดคล้องซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

3. แนวทางการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านคมนาคม ประกอบด้วย การจัดเส้นทางคมนาคมและการจัดการด้านยานพาหนะ โดยยึดหลักให้มีการใช้ยานพาหนะน้อยที่สุด ถนนกว้างไม่เกิน 6 เมตร ไหล่ทางกว้างไม่เกินข้างละ 1 เมตร ร่องระบายน้ำกว้างไม่เกิน 80 เซนติเมตร ยานพาหนะจำกัดความเร็วไม่เกิน 60 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และมีความสูง ไม่เกิน 3.50 เมตร จัดรถสาธารณะและสถานที่จอดรถไว้บริการนักท่องเที่ยว บริเวณทางเข้าทั้ง 2 ด้าน และใช้มาตรการทางการเงินในการควบคุมปริมาณรถเข้าไปในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

4. แนวทางการจัดการด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และระบบไฟฟ้าให้ แสงสว่าง ดำเนินการให้ได้มาตรฐานและง่ายต่อการจัดการและการดูแลรักษา มีระบบป้องกันการเกิดไฟฟ้าช็อตสัตว์ พัฒนาทางเลือกในการผลิตไฟฟ้า เช่น จากพลังงานน้ำ พลังแสงอาทิตย์ เป็นต้น

5. แนวทางการจัดการด้านการกำจัดขยะจัดการให้ได้มาตรฐานทั้งระบบ มีการป้องกันการรื้อค้นขยะจากสัตว์ป่า นำขยะที่เกิดออกนอกพื้นที่ทั้งหมดและนำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluters pay principle) และการระวังไว้ก่อน (Precautionary principle) มาใช้

6. แนวทางการจัดการด้านการผลิตสื่อและซ่อมบำรุงจัดสถานที่ผลิตสื่อและหน่วยซ่อมบำรุงหลักไว้ที่เชิงเขาบริเวณห้วยผาโยธินด้านศาลเจ้าพ่ออำเภอบางช่อง จังหวัดนครราชสีมา

สาระสำคัญของเรื่อง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) รายงานว่า

1. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยกรมป่าไม้ในขณะนั้นได้คัดเลือกอาคารที่สมควรเก็บรักษาไว้เพื่อให้ผู้ซึ่งมีความสนใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อาศัยพักแรมระหว่างไปศึกษา ค้นคว้าหรือวิจัย ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมป่าไม้ และใช้ค่ายเยาวชนและบ้านพักวิทยากรเพื่อประโยชน์ทางด้านวิชาการและการศึกษาในการ พักค้างแรมบนเขาใหญ่
2. ปัจจุบันมีหน่วยงานราชการตั้งอยู่บนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ 5 หน่วยงาน ได้แก่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมสวัสดิการทหารอากาศ กองทัพอากาศ กรมอุตุนิยมวิทยา และ กองบัญชาการกองทัพไทย โดยกองทัพอากาศและกองบัญชาการกองทัพไทยอยู่ในพื้นที่ที่เพิกถอนจากอุทยานแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 มีกลุ่มอาคารส่วนที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จำนวน 16 กลุ่มอาคาร รวม 182 หลัง
3. อาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่บนเขาใหญ่เป็นอาคารและสิ่งก่อสร้างที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อปี 2534 และ 2535 ให้กรมป่าไม้คัดเลือกไว้ให้ผู้สนใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใช้พักแรมระหว่างไปศึกษา ค้นคว้าหรือวิจัย รวมทั้งใช้ประโยชน์ทางด้านวิชาการและการศึกษา ซึ่งสิ่งก่อสร้างดังกล่าวมีผังบริเวณไม่เหมาะสมต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ ปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรมและไม่ปลอดภัย ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชจะรื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2535 และวันที่ 12 กันยายน 2535 ให้เป็นอาคารที่สมควรเก็บรักษาไว้และจะทำการสร้างทดแทนที่เดิมประกอบกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นอุทยานแห่งชาติที่ดีที่สุดในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นอุทยานมรดกของกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN Heritage Parks and Reserves) และเป็นส่วนหนึ่งของผืนป่ามรดกโลก ดงพญาเย็น - เขาใหญ่ โดยที่แผนแม่บทการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีการปรับเปลี่ยนผังการใช้ประโยชน์ใหม่ ดังนั้น เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวทั้งในปัจจุบันและอนาคต จึงจำเป็นต้องทำแผนแม่บทการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ขึ้น

วันที่ 21 กันยายน 2553 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอ ทั้ง 2 ข้อ ดังนี้

1. เห็นชอบโครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Catalyzing Sustainability of Thailand's Protected Areas System: CATSPA)
2. เห็นชอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ลงนามเข้าร่วมโครงการร่วมกับผู้แทน UNDP (United Nations Development Programme) ประจำประเทศไทยโดยให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับความเห็นของกระทรวงมหาดไทย สำนักงบประมาณ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปพิจารณาดำเนินการต่อไป

สาระสำคัญของเรื่อง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) รายงานว่า

1. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ร่วมกับโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ได้ร่วมกันจัดทำและส่งข้อเสนอโครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Catalyzing Sustainability of Thailand's Protected Areas System : CATSPA) ไปยังกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility :

GEF) เพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานโครงการฯ ทั้งนี้การส่งข้อเสนอดังกล่าว ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะหน่วยงานกลางประสานการดำเนินงานเชิงปฏิบัติของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF Operational Focal Point) ในประเทศไทย ได้รับรองโครงการฯ แล้ว ซึ่งต่อมา GEF ได้พิจารณาให้การสนับสนุนข้อเสนอโครงการ CATSPA เป็นระยะเวลา 4 ปี ในรูปเงินสด (In cash) เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 3.36 ล้านดอลลาร์สหรัฐโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สนับสนุนงบประมาณที่ไม่อยู่ในรูปของเงินสด (In kind) เป็นจำนวนเงิน 14.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้โครงการมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้

1.1 โครงการ CATSPA เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และ UNDP ภายใต้แนวทางการบริหารโครงการระดับประเทศของ UNDP ซึ่งหน่วยงานปฏิบัติ ได้แก่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชจะลงนามร่วมกับ UNDP ในการใช้งบประมาณและการบริหารโครงการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผลสัมฤทธิ์ และแผนงานที่จะผ่านความชอบจากคณะกรรมการโครงการในช่วงเริ่มต้นโครงการ (inception period) ก่อนดำเนินโครงการเป็นเวลา 4 ปี

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ การขจัดปัญหาอุปสรรคต่อความยั่งยืนของพื้นที่คุ้มครองของประเทศไทย ด้วยการพิจารณาปรับปรุงใน 3 ด้าน ได้แก่ แผนงานในภาพรวม กลไกด้านการเงินรูปแบบใหม่และระบบการติดตามตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

1.3 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการประกอบด้วย 4 ผลสัมฤทธิ์ คือ

1.3.1 การส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดีอันจะเอื้อประโยชน์ต่อความยั่งยืนของระบบพื้นที่คุ้มครอง

1.3.2 การเพิ่มศักยภาพขององค์กรและบุคลากร

1.3.3 กลไกการสร้างรายได้และระบบการจัดการได้รับการประเมินและทดสอบ ณ พื้นที่โครงการ อันจะนำไปสู่ระดับงบประมาณที่เพิ่มขึ้นของระบบพื้นที่คุ้มครอง

1.3.4 แบบจำลองต่าง ๆ รูปแบบใหม่ของการจัดการพื้นที่คุ้มครอง เพื่อส่งเสริมการจัดการที่มีประสิทธิภาพของระบบ

1.4 โครงการ CATSPA ได้มีการคัดเลือกพื้นที่นำร่อง เพื่อดำเนินการ จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา อุทยานแห่งชาติคลองลานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

1.5 หน้าที่รับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช คือ การกำกับดูแลการดำเนินงานและปฏิบัติงานตามโครงการ ให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือทางเทคนิค วิชาการ ในการปฏิบัติงานตามโครงการในภาพรวม รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการ (Project Board) โดยมีอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นประธานคณะกรรมการ มีอำนาจจัดตั้งผู้อำนวยการโครงการ และให้คำชี้แนะต่างๆ เห็นชอบร่างรายงานโครงการ และรายงานฉบับสมบูรณ์ โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะสนับสนุนการดำเนินโครงการในลักษณะที่ไม่อยู่ในรูปของตัวเงิน (in kind)

1.6 หน้าที่รับผิดชอบของ UNDP คือ การเป็นหน่วยสนับสนุนโครงการ (Project Assurance) มีหน้าที่สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการอำนวยการโครงการในการกำกับดูแลโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้และติดตามตรวจสอบโครงการ เพื่อให้โครงการดำเนินไปตามกรอบระยะเวลาและเสร็จสมบูรณ์ตามกรอบเวลาแต่ละขั้นตอน

2. กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ มีความเห็นว่า

2.1 ข้อเสนอโครงการดังกล่าว ได้รับการรับรองจากปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานประสานงานกลางเชิงปฏิบัติ (Operational Focal Point) และมีอำนาจในการพิจารณาให้การรับรองข้อเสนอโครงการที่ขอรับการสนับสนุนจาก GEF ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2549 ดังนั้น หากส่วนราชการเจ้าของเรื่องเห็นว่าเหมาะสมและสามารถปฏิบัติตามแผนงานให้บรรลุผลที่ได้กำหนดไว้ในร่างโครงการฯ กรมสนธิสัญญาและกฎหมายก็ไม่มีข้อขัดข้อง

2.2 ข้อเสนอโครงการดังกล่าว เป็นโครงการส่วนหนึ่งที่อยู่ภายใต้ Country Programme Action Plan (CPAP) ซึ่งสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) ได้พิจารณาเห็นชอบแล้วโดยได้ลงนามเมื่อวันที่ 10 มกราคม ค.ศ. 2007 และตามข้อเสนอโครงการฯ ได้ระบุไว้แล้วว่า ความรับผิดชอบด้านความปลอดภัยต่อหุ้นส่วนผู้ดำเนินการ บุคลากร และทรัพย์สิน ให้เป็นไปตาม Agreement between the UN Special Fund and the Government of Thailand concerning Assistance from the Special Fund เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ. 1960 จึงเห็นว่า ข้อเสนอโครงการ CATSPA เป็นความตกลงโครงการของฝ่าย UNDP กับผู้ปฏิบัติฝ่ายไทย (implementing partner) ภายใต้ CPAP ที่รัฐบาลไทยมีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามอยู่แล้วกับองค์กรของสหประชาชาติ จึงไม่เข้าข่ายเป็นสนธิสัญญาตามมาตรา 190 ของรัฐธรรมนูญฯ อย่างไรก็ดี โดยที่เป็นเรื่องผูกพันรัฐบาลในแนบนโยบาย จึงควรเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบด้วย ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548

3. ทส. โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้พิจารณาข้อสังเกตของกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย แล้วเห็นว่าโครงการ CATSPA เป็นโครงการที่มุ่งศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงระบบการจัดการพื้นที่ คุ่มครอง ผ่านแผนงานกลไกด้านการเงินรูปแบบใหม่และระบบการติดตามตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการพื้นที่คุ่มครองที่มีประสิทธิภาพในอนาคต ซึ่งการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องตามนโยบายรัฐบาลในข้อ 5 ด้านนโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ 5.2 คุ่มครองและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ที่มีความสำคัญเชิงระบบนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ข้อ 5.5 พัฒนาศักยภาพความรู้ในการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และข้อ 5.6 ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและจัดให้มีการใช้ระบบประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ เพื่อเป็นกลไกกำกับให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. การดำเนินโครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ่มครอง (Catalyzing Sustainability of Thailand's Protected Areas System: CATSPA) มีความเร่งด่วน เนื่องจากงบประมาณได้รับอนุมัติจากกองทุน สิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility: GEF) ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2552 การดำเนินโครงการไม่สามารถกระทำได้หากยังไม่มีกรลงนามโครงการร่วมกันระหว่าง UNDP กับผู้ปฏิบัติฝ่ายไทย (implementing partner) คือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

5. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายงานเพิ่มเติมว่า โครงการดังกล่าวมุ่งเน้นศึกษารูปแบบของการจัดการพื้นที่คุ้มครองเพื่อให้ได้มาซึ่งการบริหารจัดการที่ดี การเพิ่มศักยภาพขององค์กรและบุคลากร กลไกการสร้างรายได้และระบบการจัดการรายได้ รวมทั้งแบบจำลองต่างๆ รูปแบบใหม่ของการจัดการพื้นที่คุ้มครอง เมื่อผลการศึกษาแล้วเสร็จก็จะได้นำผลการศึกษานั้นมาประยุกต์ใช้ต่อการจัดการพื้นที่คุ้มครองของประเทศไทยเท่าที่จะเป็นไปได้ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง **มิได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขต** ซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงของเศรษฐกิจหรือสังคมอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 190

วันที่ 4 มกราคม 2554 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในเรื่องการเสนอพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน ต่อศูนย์มรดกโลก กรุงปารีส สาธารณรัฐฝรั่งเศส เพื่อบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ต่อไป ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ ทั้งนี้ ในการดำเนินการเสนอพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลกให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับไปประสานงานกับกระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนและชุมชนในพื้นที่ด้วย

สาระสำคัญของเรื่อง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) รายงานว่า

1. การเสนอชื่อแหล่งมรดกทางธรรมชาติพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน เพื่อบรรจุในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของศูนย์มรดกโลก กรุงปารีส สาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นการดำเนินการตามพันธกรณีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก และตามแนวทางการอนุวัติตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention) ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ

2. พื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นแหล่งมรดกทางธรรมชาติของไทยที่มีคุณค่าความโดดเด่นระดับสากลที่คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกพิจารณาแล้วเห็นควรจัดทำรายละเอียดเพื่อบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ของศูนย์มรดกโลก กรุงปารีส สาธารณรัฐฝรั่งเศส จึงมีมติให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช นำความเห็นของที่ประชุมไปพิจารณาจัดทำเอกสารการนำเสนอพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลก ซึ่งสาระสำคัญของการนำเสนอพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นมรดกโลก สรุปได้ดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ภาควิชาผู้จัดทำเตรียมการเสนอชื่อ ที่อยู่สถาบัน/หน่วยงาน วันที่เสนอ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ โทรสาร โทรศัพท์

2.2 ข้อมูลแหล่งมรดกทางธรรมชาติ ประกอบด้วย ชื่อของพื้นที่ จังหวัด พิกัดทางภูมิศาสตร์

2.3 ข้อมูลคุณลักษณะ พื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานตั้งอยู่ทิศด้านลาดฝั่งตะวันออกของเทือกเขาตะนาวศรี ติดต่อกับผืนป่าประเทศเมียนมาร์ มีพื้นที่ทั้งหมดรวม 482,225 เฮกตาร์ ประกอบด้วยพื้นที่ 5 แห่ง คือ (1) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แม่น้ำภาชี (2) อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน (3) อุทยานแห่งชาติกุยบุรี (4) อุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน (อยู่ระหว่างการเตรียมการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ) และ (5) พื้นที่แนวเชื่อมต่อระหว่างอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานและกุยบุรี ใน

เขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตปลอดภัยทางทหาร พื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานจัดอยู่ในเขตนิเวศอินโดมาลายัน (Indo-Malayan Ecoregion) กลุ่ม Tenasserim-South Thailand semi-evergreen rain forests ชนิดป่าที่ปกคลุมพื้นที่มากที่สุดคือป่าดิบแล้ง ปกคลุมพื้นที่ถึงร้อยละ 59 เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำภาชี แม่น้ำปราณบุรี และแม่น้ำกุยบุรี

2.4 การมีคุณค่าความโดดเด่นเป็นสากล : เป็นศูนย์รวมความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชีย โดยพบชนิดพันธุ์สัตว์อย่างน้อย 720 ชนิด มีการกระจายพันธุ์จากถิ่นอาศัยทางใต้ขึ้นไปจนถึงบริเวณเหนือสุด เช่น ไม้พุ่มหน้าเขี้ยว นกบั้งรอกปากแดง และนกปรอดสีน้ำตาลตาแดง ปาดป่าจูดขาว และค้างคาว เป็นต้น นอกจากนี้ ยัง เป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างเขตภูมิพฤกษ (Floristic-provinces) 4 ลักษณะเด่น ได้แก่ (1) Indo-Burmese หรือ Himalayan (2) Indo-Malaysian (3) Annamatic และ (4) Andamanese พบการปรากฏของพืชเฉพาะถิ่น เช่น จำปีเพชร (Magnolia mediocris) และจำปีดอย (M.gustavii) ซึ่งราชอาณาจักรไทยพบเฉพาะในพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานเท่านั้น เป็นแหล่งสำคัญของสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered) คือ จระเข้แม่น้ำจืด และได้รับการประกาศเป็นมรดกแห่งอาเซียน เมื่อปี พ.ศ. 2546

2.5 เกณฑ์ที่เหมาะสม : พื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานตรงกับเกณฑ์ ข้อที่ 10 คือ “ถิ่นที่อยู่อาศัยตาม ธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ในถิ่นที่อยู่ (In-situ conservation) ของความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงถิ่นที่อยู่ของชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามที่มีความโดดเด่นเป็นสากลทั้งจากมุมมองของวิทยาศาสตร์หรือการอนุรักษ์”

2.6 การเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน : พื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นเขตนิเวศ เดียวกันกับพื้นที่แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติแห่งแรกของไทย คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง แต่ตั้งอยู่ห่างไปทางตอนใต้ของทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง ประมาณ 220 กิโลเมตร จึงทำให้มีความชุ่มชื้นมากกว่ามีสัดส่วนของป่าดิบแล้งมากกว่า และมีชนิดพันธุ์ในเขต Sundiac ที่หลากหลายกว่า

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2554 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการเรื่อง ขอความเห็นชอบต่อการจัดทำปฏิญญาระดับรัฐมนตรีในการประชุมภาคีป่าไม้แห่งสหประชาชาติ ครั้งที่ 9 (The Ninth Session of the United Nations Forum on Forest : UNFF9)

คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการต่อประเด็นเตรียมการสำหรับประกอบการพิจารณาจัดทำปฏิญญาระดับรัฐมนตรีในการประชุม UNFF9 ซึ่งเสนอโดยสำนักงาน UNFF9 (Building Blocks for the UNFF9 Ministerial Declaration Proposed by the UNFF9 Bureau) ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ และมอบหมายให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาให้การรับรองปฏิญญาระดับรัฐมนตรี (Ministerial Declaration) ดังกล่าว ทั้งนี้ หากมีความจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขเอกสารดังกล่าวที่ไม่ใช่สาระสำคัญหรือไม่ขัดต่อผลประโยชน์ของไทย สามารถดำเนินการได้โดย ไม่ต้องนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอีก

สาระสำคัญ/ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการจัดทำคู่มือฉบับแปล (ภาษาไทย) ของประเด็นเตรียมการสำหรับประกอบการพิจารณาจัดทำร่างปฏิญญาระดับรัฐมนตรีในการประชุม UNFF9 ซึ่งเสนอโดยสำนักงาน UNFF9 (Building Blocks for the UNFF9 Ministerial Declaration Proposed by the UNFF9 Bureau) ซึ่งประกอบด้วย 8 ประเด็น สรุปสาระสำคัญของแต่ละประเด็นได้ดังนี้

1. คุณค่าของประโยชน์ของป่าไม้/ป่าไม้เพื่อประชาชน มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทของป่าไม้ที่มีศักยภาพในการยังประโยชน์ให้แก่สังคมโลก บรรเทาปัญหาผลกระทบด้านต่างๆ โดยการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนจะนำมาซึ่งผลผลิต และบริการที่ จำเป็นในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองและการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. เครื่องมือที่ไม่ผูกพันทางกฎหมายสำหรับป่าไม้ทุกประเภทและวัตถุประสงค์ของโลกด้านป่าไม้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องมือที่ไม่ผูกพันทางกฎหมายสำหรับป่าไม้ทุกประเภท และวัตถุประสงค์ของโลกด้านป่าไม้ ซึ่งหมายถึงข้อตกลงในระดับนานาชาติที่ครอบคลุมมุมมองด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญภายใต้การสนับสนุนของภาคีป่าไม้แห่งสหประชาชาติ (UNFF) ที่จะนำไปสู่ "การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน"

3. MOI. ธรรมชาติ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสนับสนุนประชาชนท้องถิ่น ชนพื้นเมือง และสตรี เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีและคุณค่าทางสังคม โดยผ่านกระบวนการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน รวมถึงการสนับสนุนด้านการเงินให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศอื่นๆ

4. การเงิน มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้การสนับสนุนด้านการเงินสำหรับการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ซึ่งในขณะนี้ ยังมีไม่เพียงพอ จึงนับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งสำหรับการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในหมู่ประเทศกำลังพัฒนา

5. ป่าไม้สากล มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของป่าไม้สากลซึ่งถือเป็นโอกาสพิเศษ สำหรับการนำภาคป่าไม้มามีส่วนร่วมใกล้ชิดกับภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ตลอดจนกระตุ้นเตือนให้เห็นถึงความสำคัญต่อบทบาทของป่าไม้ในการยังประโยชน์ด้าน ต่างๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้เป็นอย่างดี

6. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) และการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการทำลายป่าและการเสื่อมโทรมของป่าในประเทศกำลังพัฒนา (REDD+) มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทของภาคป่าไม้ซึ่งมีส่วนสำคัญในการบรรเทาและเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในประเด็นด้านความสามารถในการปรับตัว รวมถึงคุณค่าของภาคป่าไม้ในการเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอนที่สำคัญ ทั้งนี้ การสนับสนุนด้านการเงินต่อกลไก REDD+ เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อโอกาสในการได้รับการสนับสนุนทางการเงินของ ภาคป่าไม้

7. การประชุม Rio+20 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อคุณค่าที่หลากหลายของภาคการป่าไม้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และควรได้มีการนำไปปรับใช้ในประเทศต่างๆ ภายใต้มิติที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ความจำเป็นเร่งด่วน และขีดความสามารถของแต่ละประเทศ เน้นมาตรการด้านคุณค่าเพิ่ม (Added - value) โดยเฉพาะด้านเครื่องมือที่ไม่ผูกพันทางกฎหมายสำหรับป่าไม้ทุกประเภท และวัตถุประสงค์ของโลกด้านป่าไม้

8. พันธกรณี มีเนื้อหาเกี่ยวกับพันธกรณีของรัฐภาคีซึ่งกำหนดไว้ตามปฏิญญา
ระดับรัฐมนตรี (Ministerial Declaration) ดังกล่าว

วันที่ 20 เมษายน 2554 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง
กรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ดังนี้

1. อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
มีสาระสำคัญคือ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 เพื่อโอนกรม
อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไปรวมกับกรมป่าไม้
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ
และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเป็นเรื่องด่วน แล้วส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภา
ผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อนเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป

2. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสำนักงบประมาณที่เห็นควรเร่งดำเนินการออกแบบโครงสร้าง
องค์กรของกรมป่าไม้เพื่อรองรับภารกิจใหม่ควบคู่ไปกับการเสนอกฎหมายเพื่อพิจารณาตามขั้นตอน เพื่อให้
สามารถออกกฎกระทรวงได้รวดเร็ว และองค์กรสามารถปฏิบัติภารกิจการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้
มีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมทั้งให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาในรายละเอียด โดยคำนึงถึงความซ้ำซ้อนในประเด็น โครงสร้าง บทบาท
อำนาจหน้าที่ และตำแหน่งงานต่างๆ ของหน่วยงานที่จะจัดตั้งใหม่ ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคให้
ชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น ไปพิจารณาดำเนินการต่อไปด้วย

วันที่ 23 สิงหาคม 2554 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล
คณะที่ 60 ต่อรัฐสภา มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ
5.1 ดังนี้

“ 5.1 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยเร่งให้มีการปลูกป่าเพิ่มขึ้นควบคู่
ไปกับการป้องกันการลักลอบบุกรุกทำลายป่าไม้และสัตว์ป่าเร่งสำรวจและจัดทำแนวเขตการใช้ประโยชน์
ที่ดิน ส่งเสริมการบริหารจัดการป่าแบบกลุ่มป่า ป่าชุมชน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สนับสนุน
การจัดการอย่างมีส่วนร่วม และให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันในลักษณะที่ทำให้คนมีภารกิจดูแลป่าไม้ให้มีความ
ยั่งยืน โดยการปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ทั้ง 5 ฉบับ ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ สร้างแรงจูงใจและส่งเสริม
รายได้จากการอนุรักษ์ป่าไม้ ฟื้นฟูป่าไม้ตามแนวทางพระราชดำริ เพื่อความชุ่มชื้นของป่าโดยฝายต้นน้ำลำ
ธาร ป้องกันไฟป่า ส่งเสริมการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพจากป่าและแบ่งปันผลประโยชน์
อย่างเป็นธรรม รวมทั้งนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้” (สำนักเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี , 2554 : 34-35)

2.4.11 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2552-2559) ได้กำหนดแผนที่
เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไว้ในบทที่ 8 ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
อย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายในข้อ 4.2.1 ดังนี้

“4.2.1 เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพโดยรักษาพื้นที่อนุรักษ์ไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 19.0 เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40.0 ของพื้นที่ประเทศ และเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนไม่น้อยกว่าปีละ 5,000 ไร่”

ในส่วนแนวทางการพัฒนาได้กำหนดไว้ในข้อ 5 ดังนี้

5. แนวทางการพัฒนา

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมาขาดความสมดุลและไม่ยั่งยืน ขณะที่ประเทศไทยกำลังจะต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญยิ่งในมิติของการพัฒนาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น ในการกำหนดทิศทางการยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูดูแลฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการใช้อย่างตระหนักรู้คุณค่า บริหารจัดการอย่างดี สร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากร และคำนึงถึงต้นทุน

สิ่งแวดล้อมของประเทศ การปรับกระบวนทัศน์การพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การยกระดับขีดความสามารถในการรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ การควบคุมและลดมลพิษเพื่อสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรม รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนการเพิ่มบทบาทประเทศไทยในเวทีประชาคมโลกที่เกี่ยวข้องกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ดังนี้

5.1 การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวทางหลัก ดังนี้

5.1.1 คุ้มครอง ป้องกัน รักษา ฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ และเขตอนุรักษ์ โดยอนุรักษ์พื้นที่เปราะบางที่มีความสำคัญเชิงนิเวศ สร้างพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างป่า วางระบบเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ โดยให้มีการจัดทำทะเบียนผู้ถือครองที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์ทั้งหมด ดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ และร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียจัดทำแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับร่วมกัน ควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำและการใช้สารเคมีการเกษตรในพื้นที่ต้นน้ำอย่างเข้มงวด ส่งเสริมเครือข่ายอนุรักษ์และป้องกันการบุกรุกป่าไม้ โดยภาคประชาชนและชุมชน ส่งเสริมหลักการชุมชนอยู่ร่วมกับป่า การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน การฟื้นฟูและการปลูกป่าในรูปแบบวนเกษตร โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ต้นน้ำและพื้นที่รอยต่อตามแนวเขตอนุรักษ์ รวมทั้งสนับสนุนการปลูกต้นไม้และการปลูกป่าอย่างจริงจังโดยเฉพาะในระดับครัวเรือนและชุมชน ภายใต้แนวคิดและกลไกส่งเสริมที่เหมาะสม เช่น ธนาкарต้นไม้ หรือการปลูกต้นไม้ใช้หนี้ และให้มีการจัดทำแผนส่งเสริมการปลูกป่าของประเทศที่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 106-108)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มีนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

วันที่ 13 ธันวาคม 2554 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) เสนอดังนี้

1. ให้ ทส. โดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ดำเนินการตามโครงการ Sustainable Management of Biodiversity in Thailand's Production Landscape (การบริหารจัดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากฐานชีวภาพอย่างยั่งยืน)
2. ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ทส. เป็นผู้ลงนามในเอกสารโครงการ Sustainable Management of Biodiversity in Thailand's Production Landscape ร่วมกับผู้แทนโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme-UNDP) ประจำประเทศไทย

สาระสำคัญของเรื่อง

ทส. รายงานว่า

1. ทส. โดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ร่วมกับ UNDP ได้ร่วมกันจัดทำและส่งข้อเสนอโครงการ Sustainable Management of Biodiversity in Thailand's Production Landscape ไปยังกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Facility-GEF) เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานโครงการฯ โดยปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะหน่วยงานกลางประสานการดำเนินงานเชิงปฏิบัติการของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF Operation Focal Point) ในประเทศไทย ได้รับรองโครงการฯ แล้ว ซึ่งต่อมา GEF ได้พิจารณาให้การสนับสนุนโครงการฯ เป็นระยะเวลา 4 ปี ในรูปเงินสด (in cash) เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1.94 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) สนับสนุนงบประมาณที่ไม่อยู่ในรูปของเงินสด (in kind) เป็นจำนวนเงิน 5.518 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

2. สรุปสาระสำคัญของโครงการ

2.1 หลักการและเหตุผล

แนวคิดพื้นฐานของโครงการ คือ การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยตระหนักว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรที่จะบรรลุผลในระยะยาว ชุมชนจะต้องได้ประโยชน์จากการใช้ฐานทรัพยากร นั้นๆ ด้วย โครงการจึงวางแนวทางการพัฒนา supply chain และ value chain ของสินค้าที่เป็นมิตรต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งในกระบวนการผลิต การขนส่ง การตลาด และการสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภค เพื่อสนับสนุนการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตให้คำนึงถึงความยั่งยืนของฐานทรัพยากร ในขณะเดียวกันก็สร้างรายได้ที่เหมาะสมให้กับชุมชนที่จะนำกลับคืนสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นฐานการผลิตอีกส่วนหนึ่งด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดแหล่งทุนสนับสนุนการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับการทำมาหากินได้อย่างเป็นจริงและยั่งยืน

2.2 เป้าหมาย

เป้าหมายของโครงการ คือ บูรณาการการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพในการผลิตและการตลาดของสินค้าจากทรัพยากรชีวภาพ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนอนุรักษ์ฐานทรัพยากรเพื่อเป็นแหล่งรายได้และความมั่นคงของชีวิต

2.3 วัตถุประสงค์

เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทั้งในระดับประเทศและระดับชุมชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรชีวภาพตลอดทั้งห่วงโซ่การผลิตและการตลาด

2.4 หน่วยดำเนินงาน

- 1) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) สังกัด ทส. เป็นหน่วยปฏิบัติหลัก
- 2) UNDP เป็นหน่วยสนับสนุนโดยการสนับสนุนของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก

วันที่ 10 กรกฎาคม 2555 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้ว ตามที่กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้ส่งคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อนเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป โดยร่างพระราชบัญญัติฯ มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. กำหนดให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรี ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ไปเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. กำหนดให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน งบประมาณ สิทธิ หนี้ ภาระผูกพัน ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้าง และอัตรากำลัง ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ไปเป็นของกรม ป่าไม้
3. กำหนดให้โอนอำนาจหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ไปเป็นของกรมป่าไม้ และอธิบดีกรมป่าไม้
4. กำหนดให้ในวาระเริ่มแรก กรมป่าไม้นอกจากจะมีส่วนราชการตามกฎหมายกระทรวงแบ่ง ส่วนราชการกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2551 แล้ว ให้มีส่วนราชการตาม (2) (4) (6) (7) (8) (9) (10) และ (11) - (26) แห่งกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2547 ด้วย และให้โอนอัตรากำลังในส่วน ราชการของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ไปเป็นของส่วนราชการกรมป่าไม้
5. กำหนดให้ในวาระเริ่มแรก ให้ อ.ก.พ. กระทรวง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม พิจารณาจัดตำแหน่งและเกลี่ยอัตรากำลังของข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้าง ที่โอน มาจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในส่วนที่นอกเหนือจากมาตรา 7 (1) - (8) ไว้ในกรมป่าไม้

วันที่ 14 มิถุนายน 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้มี คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 64/2557 เรื่อง การปราบปรามและการหยุดยั้งการบุกรุกทำลาย ทรัพยากรป่าไม้ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2557 มีใจความว่า

เพื่อให้การบริหารราชการของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในการปราบปรามและ หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดผลกระทบที่ จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของประเทศโดยรวม คณะรักษาความ สงบแห่งชาติ จึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

1. ให้กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองกำลังรักษาความสงบเรียบร้อย กองกำลังป้องกันชายแดนของกองทัพบก และกองทัพเรือ ตลอดจนหน่วยงานที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการปราบปรามและจับกุมผู้บุกรุก ยึดถือครอบครอง ทำลาย หรือกระทำความด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพป่า รวมทั้งผู้สมคบและสนับสนุนช่วยเหลือ ให้ได้ผลอย่างจริงจังในทุกพื้นที่ รวมทั้งสกัดกั้นการลักลอบตัดไม้มีค่าหรือไม้หวงห้าม การนำเข้าและส่งออกไม้ที่ผิดกฎหมาย ตลอดจนแนวชายแดน ตลอดจนปราบปรามเครือข่ายขบวนการตัดไม้ทำลายป่าในทุกหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ

2. ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ ควบคุม ตรวจสอบ กิจการการแปรรูป การตั้งโรงงานแปรรูปไม้ การค้าไม้แปรรูป ตลอดจนการค้าหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งไม้หวงห้ามและสิ่งประดิษฐ์ใด เครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใดที่ทำด้วยไม้หวงห้าม หากพบมีการปล่อยปละละเลย หรือมีเจตนาจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายที่บัญญัติไว้ ให้ดำเนินการลงโทษตรากฎหมายอย่างเด็ดขาดกับเจ้าของหรือผู้ประกอบการโดยทันที

3. ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ ติดตามผลคดีป่าไม้และดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกทำลาย ให้คืนสภาพป่าที่สมบูรณ์ดังเดิม โดยประสานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาคประชาชนและองค์กรชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าวอย่างจริงจัง

4. เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดปล่อยปละละเลย หรือเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดตามกรณีดังกล่าวข้างต้น จะต้องถูกดำเนินการทั้งทางวินัยและทางอาญาเด็ดขาดโดยทันที

5. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ติดตามผลการดำเนินการตามข้อ 1-4 และรายงานผลการปฏิบัติให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติทราบอย่างต่อเนื่อง

วันที่ 17 มิถุนายน 2557 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้มีคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 66/2557 เรื่อง เพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปรามหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสถานการณ์ปัจจุบัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอนพิเศษ 120 ง ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2557 มีใจความว่า

เพื่อให้การดำเนินการและการประสานงานในการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถลดผลกระทบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของประเทศโดยรวม จึงให้ปฏิบัติ ดังนี้

1. ให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดังกล่าวเพิ่มเติม ทั้งนี้การปฏิบัติอื่นๆ ให้เป็นไปตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 64/2557 ลง วันที่ 14 มิถุนายน พุทธศักราช 2557 เรื่อง การปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

2. ให้ทุกหน่วยที่เกี่ยวข้อง ยึดถือนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนี้

2.1 การดำเนินการใดๆ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ ผู้ที่มีรายได้น้อย และผู้ไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งได้อาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมนั้นๆ ก่อนคำสั่งนี้มีผลบังคับใช้ ยกเว้นผู้ที่บุกรุกใหม่ จะต้องดำเนินการสอบสวน และพิสูจน์ทราบ เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมและดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

2.2 การดำเนินการเร่งด่วนในปัจจุบัน คือ การป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่มเติม ด้วยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด

2.3 การดำเนินการแก้ไขปัญหาส่งสมมาตั้งแต่เดิมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันพิจารณากำหนดมาตรการและวิธีดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อเสนอขออนุมัติจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยด่วน

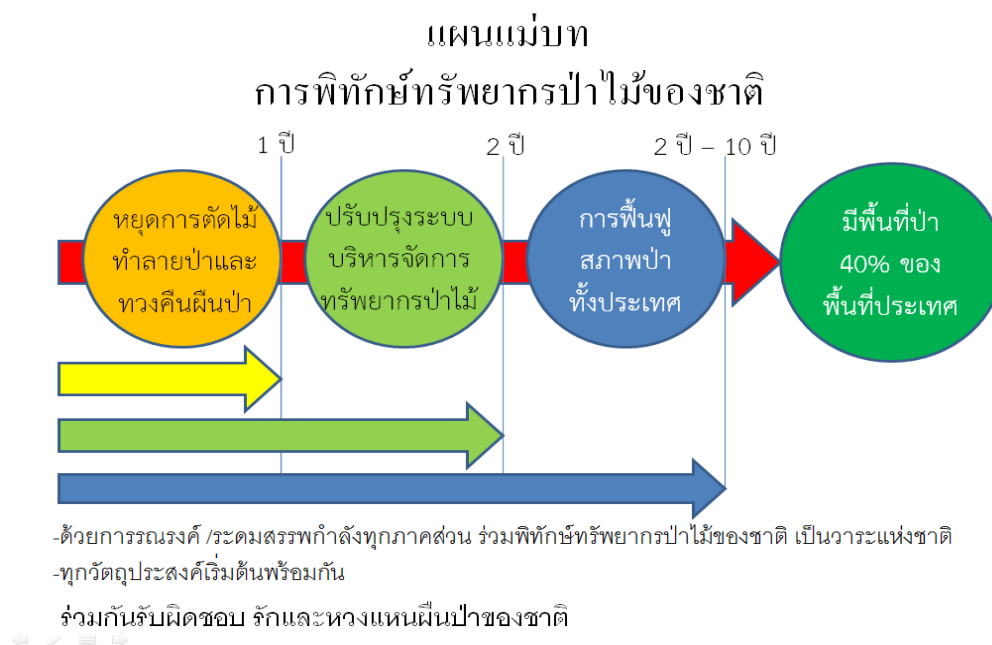
2.4 กรณีใดๆ ซึ่งยังอยู่ระหว่างการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ให้ดำเนินการต่อไปจนกว่าจะสิ้นสุดกระบวนการที่กำหนด

วันที่ 6 สิงหาคม 2557 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติได้ประกาศใช้แผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

จากสถานการณ์การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย มีจำนวนลดลงเป็นปริมาณมาก ก่อให้เกิดผลกระทบและความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ที่รุนแรง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงมอบให้ กอ.รมน.กับ กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วางยุทธศาสตร์ในการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ และจัดทำแผนแม่บทกำหนดเป้าหมายที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามห้วงเวลาที่กำหนด และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนปฏิบัติการในส่วนของตนเองให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ แผน และเป้าหมายที่กำหนด คือ การพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าไม้ให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ให้ได้พื้นที่ป่าอย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศภายใน 10 ปี และกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี
2. เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และยั่งยืน ภายใน 2 ปี
3. เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ภายใน

2-10 ปี

การดำเนินการ

แผนแม่บทฉบับนี้ได้กำหนดแผนในระดับยุทธศาสตร์ของการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติและกลยุทธ์ในการปฏิบัติเพื่อให้หน่วยปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปฏิบัติการและการประสานงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดย “ยุทธศาสตร์การพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้” แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นยุทธศาสตร์และกำหนดกลยุทธ์ในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ รวม 17 กลยุทธ์ดังนี้

1. ประเด็นยุทธศาสตร์ ผนึกกำลังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

- 1.1 กลยุทธ์ “หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ”
- 1.2 กลยุทธ์ “จัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า”
- 1.3 กลยุทธ์ “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า”
- 1.4 กลยุทธ์ “ยึดคืนพื้นที่ป่า ยับยั้งการบุกรุกป่า และแก้ปัญหาป่าบุกรุกคน โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐานหลักร่วมกับหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง”

2. ประเด็นยุทธศาสตร์ ปลุกจิตสำนึกรักผืนป่าของแผ่นดิน

- 2.1 กลยุทธ์ “กำหนดให้การแก้ไขปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเป็น วาระแห่งชาติ”
- 2.2 กลยุทธ์ “จัดตั้งองค์กรแนวร่วมภาคประชาชนเพื่อปลุกจิตสำนึก”
- 2.3 กลยุทธ์ “ปลุกจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ที่มีความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน”

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ ปฏิรูประบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้

- 3.1 กลยุทธ์ “ปรับปรุงระบบการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้”
- 3.2 กลยุทธ์ “พิจารณาจัดตั้งหน่วยงานด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ”

- 3.3 กลยุทธ์ “จัดทำแนวเขตทรัพยากรป่าไม้ทุกประเภทให้เป็นแนวเดียวที่ชัดเจน”
- 3.4 กลยุทธ์ “จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ (Zoning)”
- 3.5 กลยุทธ์ “ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้”

4. ประเด็นยุทธศาสตร์ ฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าอย่างยั่งยืน

- 4.1 กลยุทธ์ “จัดระบบการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมกับประชาชน”
- 4.2 กลยุทธ์ “จัดระบบการปลูกไม้เศรษฐกิจของประเทศเพื่อทดแทนความต้องการและลดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า”
- 4.3 กลยุทธ์ “ให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข”
- 4.4 กลยุทธ์ “เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการฟื้นฟูและดูแลป่าอย่างยั่งยืน”
- 4.5 กลยุทธ์ “ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้”

กลไกในการขับเคลื่อน และงบประมาณ

1. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยรับผิดชอบหลักในการดำเนินการวางแผนโดยจัดทำแผนปฏิบัติการให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนแม่บทฉบับนี้ โดยประสานการปฏิบัติงานกับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าแห่งชาติ (คปป.) และคณะกรรมการแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.)

2. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนและโครงการในการดูแลประชาชนในพื้นที่ป่าและพื้นที่รอบป่าให้มีรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละกระทรวงให้สอดคล้องกับแผนแม่บทฉบับนี้ และเสนอต่อ คสช.เพื่อให้เข้าสู่การปฏิบัติอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่สอดคล้องกันและมีเกิดความซ้ำซ้อน

3. กอ.รมน. จัดตั้งงบประมาณเพื่อบูรณาการ ประสานงาน และขับเคลื่อนกลไก เสริมการปฏิบัติงานของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจัดตั้งศูนย์ป้องกัน และปราบปราม หรือหน่วยเฉพาะกิจแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าไม้และที่ดินทำกิน ด้วยการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ให้สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งมีระบบฐานข้อมูลและแผนที่เพื่อบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินงานตามแผนแม่บทฉบับนี้ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสัมฤทธิ์ผล ตามห้วงเวลาที่กำหนด

4. ให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนปฏิบัติงานของหน่วยตามบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับแผนแม่บท

5. ให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) ร่วมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์ เพื่อให้ทุกหน่วยงานใช้เป็นตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน

6. ให้คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าแห่งชาติ (คปป.) และคณะกรรมการแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ประสานการปฏิบัติกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นไปตามแผนแม่บท

7. สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8. ในระดับจังหวัดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดรับผิดชอบในการบูรณาการ ประสานงาน ทุกหน่วยงานภายในจังหวัด ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เร่งรัดดำเนินการ และให้การสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนแม่บท

วันที่ 12 กันยายน 2557 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 61 ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในนโยบาย ข้อ 9 การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรและการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ดังนี้

ในปัจจุบันมีการบุกรุกที่ดินของรัฐและตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพที่เคยอุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า พันธุ์พืช และแร่ธาตุ ถูกทำลายหรือนำไปใช้ประโยชน์ทางพาณิชย์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นอันมาก ทั้งปัญหาภาวะมลพิษ โดยเฉพาะขยะประเภทต่างๆ ก็รุนแรงยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงมีนโยบายจะรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนดังนี้

9.1 ในระยะเฉพาะหน้า เร่งปกป้องและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ จัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐให้ชัดเจน เร่งรัดกระบวนการพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินในเขตที่ดินของรัฐโดยนาระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยและสร้างบรรทัดฐานในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าต้นน้ำและพื้นที่อนุรักษ์ที่มีความสำคัญเชิงนิเวศ กำหนด

พื้นที่แนวกันชนและที่ราบเชิงเขาให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การปลูกป่าเพื่อป้องกันภัยพิบัติและป้องกันการบุกรุกป่า ขยายป่าชุมชน และส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่เอกชนเพื่อลดแรงกดดันในการตัดไม้จากป่าธรรมชาติ รวมทั้งผลักดันแนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของระบบนิเวศและการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ เช่น โครงการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูป่าระบบนิเวศ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เป็นต้น

9.2 ส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน คำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพในการฟื้นตัว สร้างโอกาสในการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม เพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ความมั่นคงทางด้านอาหาร สุขอนามัย สนับสนุนวิถีชีวิตของชุมชน และการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ รวมทั้งให้การคุ้มครองเพื่อให้เกิดความปลอดภัยทางชีวภาพ

9.3 ในระยะต่อไป พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดิน และแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐโดยยึดแนวพระราชดำริที่ให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ เช่น กำหนดเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน พื้นที่ใดที่สงวนหรือกันไว้เป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ก็ใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด พื้นที่ใดสมควรให้ประชาชนใช้ประโยชน์ได้ก็จะผ่อนผันให้ตามความจำเป็นโดยใช้มาตรการทางการบริหารจัดการ มาตรการทางสังคมจิตวิทยา และการปลูกป่าทดแทนเข้าดำเนินการ ทั้งจะให้เชื่อมโยงกับการส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้อื่น อันเป็นบ่อเกิดของเศรษฐกิจชุมชนที่ต่อเนื่องเพื่อให้คนเหล่านั้นสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยที่ดินยังเป็นของรัฐจะจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการ จัดทำทะเบียนผู้ถือครองที่ดินของรัฐ ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการที่ดินของรัฐและเอกชนให้มีเอกภาพเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายด้านที่ดินในภาพรวม และปรับปรุงกลไกภาษีเพื่อกระจายการถือครองที่ดิน เร่งรัดการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์ แต่รับรองสิทธิร่วมในการจัดการที่ดินของชุมชน กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของธนาคารที่ดินเพื่อให้เป็นกลไกในการนำทรัพยากรที่ดินมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557: 15-16)

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2558 คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบเรื่องมาตรการป้องกันการทุจริตและการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

สาระสำคัญของเรื่อง

สำนักงาน ป.ป.ช. รายงานว่า

1. ปัจจุบันปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ทวีความรุนแรงขึ้น ทั้งที่เกิดจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ฯลฯ และพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ฯลฯ ของเกษตรกรในพื้นที่เองหรือมีผู้มีอิทธิพลให้การสนับสนุนโดยการกว้านซื้อที่ดินที่ชาวบ้านบุกรุกไว้แล้ว หรือใช้วิธีจ้างวานให้ชาวบ้านบุกรุกพื้นที่ ทั้งเพื่อการเกษตรกรรมและการสร้างที่พักอาศัยรีสอร์ท มีการลักลอบทำไม้ ตัดไม้โดยเฉพาอย่างยิ่งไม่พะยุง เพื่อส่งขายประเทศเพื่อนบ้าน อย่างประเทศเวียดนามและจีน ผ่านทางแม่น้ำโขง เนื่องจากไม้พะยุงมีราคาสูง สาเหตุที่สำคัญในการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ คือ การที่กลไกหลักในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ขาดประสิทธิภาพ กล่าวคือ การดำเนินงานของภาครัฐที่ผ่านมาขาดความเป็นเอกภาพ นโยบายขาดความชัดเจนและต่อเนื่อง หน่วยงานที่รับผิดชอบขาดแคลนทรัพยากรการบริหาร ทำให้ไม่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายได้อย่างเต็มที่ กฎหมายมีบทลงโทษต่ำและขาดการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐบางส่วนมีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดทุจริต

หรือเกรงกลัวอิทธิพล รวมถึงเมื่อจะกระทำตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดกลับมีแรงเสียดทานจากสังคม ทำให้เกิดการละเลยต่อการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อตรงและโดยอ้อมต่อประเทศในวงกว้าง

2. คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ศึกษาปัญหาตามกรณีข้อ 1 ทั้งระบบ ทั้งด้านมาตรการป้องกันการทุจริต และมาตรการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัจจัยที่เอื้อต่อการทุจริต โดยใช้หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง และทฤษฎีการบริหารธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นกรอบแนวคิด รวมทั้งศึกษากฎหมาย กฎกระทรวงระเบียบและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง โดยมี 3 มาตรการหลัก คือ 1.) มาตรการด้านนโยบาย 2.) มาตรการด้านบริหารจัดการ 3.) มาตรการด้านกฎหมาย

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่) พ.ศ. ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้ว ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) เสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง แล้วส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา ก่อนเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป

ทส. เสนอว่า เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ปัจจุบันสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้เปลี่ยนแปลงไป มีการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพและการเศรษฐกิจมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการควบคุมและการส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟู เพื่อให้เกิดการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติให้เหมาะสมและทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติ

1. กำหนดให้ในการจัดให้มีหลักเขตและป้ายหรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขตป่าสงวนแห่งชาติ ให้แจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ที่เขตป่าสงวนแห่งชาตินั้นตั้งอยู่ทราบด้วย
2. กำหนดให้มีคณะกรรมการควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาติประจำจังหวัดเพื่อกำหนดมาตรการที่จำเป็นในการควบคุม ดูแล และป้องกันรักษาป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดจนดูแลการส่งเสริมการปลูกป่าและฟื้นฟูสภาพป่าสงวนแห่งชาติ รวมทั้งดำเนินการสอบสวนและวินิจฉัยคำร้องเกี่ยวกับสิทธิหรือการได้ทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
3. กำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อเสนอแนะมาตรการและแนวทางในการใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พิจารณาให้ความเห็นชอบให้ใช้พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
4. กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการยึดหรืออายัดบรรดาไม้ ของป่า อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ที่บุคคลได้มา หรือได้ใช้ในการกระทำความผิด และกำหนดวิธีดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินและของกลางที่ยึดหรืออายัดไว้
5. กำหนดอัตราโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน
6. กำหนดอัตราค่าธรรมเนียม ค่าภาคหลวง และค่าบำรุงป่า ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

วันที่ 26 มีนาคม 2558 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 21 ก โดยความหมายของ “ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง” รวมถึง ป่าชายเลนและป่าชายหาดด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. กรมป่าไม้. มปป. *รายงานของ มร. เอช.สะเลด เรื่อง การป่าไม้ของประเทศไทย*. (สมัยก่อนตั้งกรมป่าไม้) ร.ศ 114 (พ.ศ. 2439) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรมป่าไม้.
2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ .2524. *รายงานการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ*. วันที่ 23-27 กุมภาพันธ์ 2524 ณ สำนักงานการเกษตรภาคเหนือ จ. เชียงใหม่.
3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2535. *100 ปี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. 2535.
4. ประเสริฐ มลิณทางกูร. 2533. อุทกภัย ในเอกสารการประชุมวิชาการ ประจำปี 2533 จัดโดยสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย เรื่อง ภัยธรรมชาติในประเทศไทย หน้า 27 วันที่ 11-14 พฤศจิกายน 2533 โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร.
5. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2519. *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520-2524)*.
6. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2524. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529)*.
7. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2529. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534)*.
8. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2534. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2540)*.
9. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2539. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544)*.
10. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549)*.
11. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)*. โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี เจ พรินต์ติ้ง กรุงเทพฯ.
12. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)*. โรงพิมพ์ สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด กรุงเทพฯ.
13. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2540. *รวมคำแถลงนโยบายรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน*.
14. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2503. *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509)*
15. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2509. *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)*. สำนักนายกรัฐมนตรี มปป.

16. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2514. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)*. สำนักนายกรัฐมนตรี มปท.
17. สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2544. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544*.
18. สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2548. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา วันที่ 23 มีนาคม 2548*.
19. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2549. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดย พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี วันที่ 3 พฤศจิกายน 2549*.
20. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2551ก. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา โดย นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551*.
21. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2551ข. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา โดย นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี วันที่ 7 ตุลาคม 2551*.
22. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2551ค. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา โดย นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี วันที่ 29 ธันวาคม 2551*.
23. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2554. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา โดย นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551*.
24. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2557. *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา โดย พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี วันที่ 12 กันยายน 2557*.
25. อภิชาติ ขาวสะอาด. 2531. *ไม้สัก*. ในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 15 ด้านสหวิทยาการพิมพ์ จำกัด กรุงเทพฯ.
26. TDRI. 1988. *Forest Resources*. In Thailand Natural Resources Profile. Oxford University Press, Singapore.

มติคณะรัฐมนตรี

ลำดับ ที่	วันที่	เรื่อง
1	14 เมษายน 2503	การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทำลายป่า
2	14 พฤศจิกายน 2504	การสำรวจจำแนกประเภทที่ดิน
3	14 พฤศจิกายน 2504	การจำแนกพื้นที่ประเทศไทย
4	12 พฤศจิกายน 2506	การสำรวจจำแนกประเภทที่ดิน
5	10 มิถุนายน 2510	โครงการปลูกสร้างสวนป่าของ อ.อ.ป.
6	21 พฤศจิกายน 2510	ขอเปลี่ยนแปลงหลักการอนุญาตทำไม้ในป่าโครงการไม้กระยาเลย
7	26 มกราคม 2511	การขอเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าตามมติคณะรัฐมนตรี
8	11 พฤษภาคม 2514	โครงการปลูกสร้างสวนป่าของ อ.อ.ป. โครงการที่ 1
9	13 สิงหาคม 2517	นโยบายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นการถาวร
10	21 มกราคม 2518	โครงการปลูกสร้างสวนป่าโครงการที่ 2 และ 3
11	25 มกราคม 2518	นโยบายอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นการชั่วคราว
12	29 เมษายน 2518	แผนงานจัดที่ดินให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านป่าไม้
13	8 มิถุนายน 2518	ทบทวนมติ คณะรัฐมนตรีและคำสั่งเกี่ยวกับการป่าไม้
14	14 กันยายน 2519	ทบทวน มติครม. และคำสั่งเกี่ยวกับการป่าไม้
15	10 สิงหาคม 2520	การดำเนินการปฏิรูปที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมสภาพ
16	10 สิงหาคม 2520	ทบทวนมติ ครม. เกี่ยวกับการป่าไม้
17	9 มกราคม 2522	ลดการทำไม้ลงร้อยละ 15
18	28 สิงหาคม 2522	โครงการออกหนังสืออนุญาตให้มีสิทธิทำกินชั่วคราว (ส.ท.ก.)
19	22 มิถุนายน 2525	นโยบายการใช้และกรรมสิทธิ์ที่ดิน
20	12 มิถุนายน 2527	หลักการช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน
21	26 กุมภาพันธ์ 2528	หลักเกณฑ์การช่วยเหลือราษฎรตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน เฉพาะในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
22	3 ธันวาคม 2528	นโยบายป่าไม้แห่งชาติ
23	2 มิถุนายน 2530	หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดสภาพป่าเสื่อมโทรมตามความเห็นของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
24	15 ธันวาคม 2530	การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน
25	12 เมษายน 2531	การขีดแนวเขตป่าไม้ลงในระวางรูปถ่ายทางอากาศ
26	28 มีนาคม 2532	การดำเนินงานตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชนตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2527
27	13 มิถุนายน 2532	การช่วยเหลือราษฎรที่เข้าไปทำกินหรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยผิดกฎหมาย
28	12 ธันวาคม 2532	ขอผ่อนผันใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 A ในการก่อสร้างทางเพื่อความมั่นคง
29	13 กุมภาพันธ์ 2533	โครงการสำรวจสถานที่ราชการบ้านเรือนราษฎรและถนนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและในพื้นที่ที่จำแนกให้เป็นเขตป่าไม้ถาวร
30	22 มกราคม 2534	โครงการจัดที่ดินทำกินให้กับผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
31	30 ธันวาคม 2534	ให้หรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่รวมทั้งสนามกอล์ฟ
32	10 มีนาคม 2535	การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
33	17 มีนาคม 2535	การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพิ่มเติม

ลำดับ ที่	วันที่	เรื่อง
34	17 มีนาคม 2535	โครงการสำรวจสถานที่ราชการบ้านเรือนที่ดินทำกินของราษฎร และถนนที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่ที่จำแนกให้เป็นเขตป่าไม้ถาวรและเขตที่สาธารณะประโยชน์
35	23 มิถุนายน 2535	การแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากการดำเนินงานตามโครงการจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม
36	8 กันยายน 2535	การปรับโครงสร้างกรมป่าไม้
37	15 ธันวาคม 2535	แต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือราษฎรอันเนื่องมาจากการยกเลิกโครงการ คจก.
38	4 พฤษภาคม 2536	การพิจารณาแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดินในเขตป่าไม้
39	13 กันยายน 2537	หลักการเกี่ยวกับการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ติดอยู่ในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์
40	11 ตุลาคม 2537	แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ
41	6 กุมภาพันธ์ 2539	จังหวัดนครราชสีมาขอใช้ประโยชน์พื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน
42	19 พฤศจิกายน 2539	การยกเลิกการให้สัมปทานทำไม้ในเขตป่าไม้ชายเลน
43	22 เมษายน 2540	มาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบุกรุกป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติในจังหวัดนครราชสีมา
44	22 เมษายน 2540	สถานการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
45	22 เมษายน 2540	มาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ ในภาพรวมทั้งประเทศ
46	21 พฤษภาคม 2540	ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหากรณีป่าดงห้วยกองและป่าดงบังอี จังหวัดอำนาจเจริญตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ
47	16 กันยายน 2540	ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหา กรณีป่าดงชุมคำ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
48	16 กันยายน 2540	ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.....
49	16 กันยายน 2540	การประชุมคณะรัฐมนตรีในส่วนภูมิภาคภาคเหนือ (แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ และโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (พ.ศ.2541-2544)
50	16 กันยายน 2540	การขอเข้าทำประโยชน์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1เอ และ 1บี เพื่อก่อสร้างอุโมงค์ส่งน้ำโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก น้ำसानและน้ำหมัน
51	7 ตุลาคม 2540	สถานภาพปัจจุบันของป่าชายเลน และแผนการจัดการป่าชายเลนของประเทศ
52	30 มิถุนายน 2541	การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้
53	1 กันยายน 2541	หลักเกณฑ์การขอผ่อนผันการดำเนินการตามข้อสังเกตตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2538 เรื่องการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ
54	11 พฤษภาคม 2542	ผลการเจรจาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรภาคเหนือ
55	18 พฤษภาคม 2542	ผลการประชุมคณะกรรมการร่วมระหว่างภาคราชการและผู้แทนสมัชชาเกษตรกรภาคอีสาน ครั้งที่ 2/2542
56	5 ตุลาคม 2542	ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ...
57	25 กรกฎาคม 2543	การแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน
58	8 สิงหาคม 2543	มาตรการระยะยาวในการแก้ไขปัญหากลุ่มเขื่อน และกลุ่มปัญหาป่าไม้และที่ดิน
59	22 สิงหาคม 2543	มติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน
60	17 ตุลาคม 2543	การแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน
61	16 มกราคม 2544	การแก้ไขปัญหาของสมัชชาคนจน
62	6 กุมภาพันธ์ 2544	การกำหนดมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาการขออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ลำดับ ที่	วันที่	เรื่อง
63	19 มิถุนายน 2544	ร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่...) พ.ศ...
64	9 ตุลาคม 2544	ทบพวนการขอใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเลนคลองเกาะผี จังหวัดภูเก็ต
65	8 ตุลาคม 2545	ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ...
66	24 ธันวาคม 2545	ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ...
67	7 มกราคม 2546	แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
68	26 สิงหาคม 2546	ผลการประชุมหารือแนวทางแก้ไขปัญหา กรณีราษฎรเข้าครอบครองสวนปาล์มในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เอกชนขอใช้ประโยชน์
69	14 ตุลาคม 2546	รายงานผลการดำเนินงานโครงการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนทอดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษา และการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าชายเลนยั่งยืน (โครงการเร่งด่วนระยะ 1 ปี)
70	14 ตุลาคม 2546	ผลความก้าวหน้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหา กรณีราษฎรเข้าครอบครองสวนปาล์มในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เอกชนขอใช้ประโยชน์
71	28 ตุลาคม 2546	การปรับปรุง มติคณะรัฐมนตรีเรื่องการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้
72	24 มกราคม 2547	อนุมัติจำแนกประเภทที่ดินตามมติคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน ครั้งที่ 2/2542 ครั้งที่ 1/2543 และ ครั้งที่ 1/2546
73	22 กุมภาพันธ์ 2547	แผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบบูรณาการ
74	4 พฤษภาคม 2547	ให้ผ่อนผันให้บริษัทปูนซิเมนต์ไทย (ท่าหลวง) จำกัด ใช้พื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เพื่อทำเหมืองแร่ทองที่อำเภอพระพุทธบาท จ.สระบุรี
75	27 กรกฎาคม 2547	โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี
76	10 สิงหาคม 2547	โครงการหมู่บ้านแผนใหม่ตามแนวพระราชดำริเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา พระบรมราชินีนาถ
77	17 สิงหาคม 2547	มาตรการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้
78	8 มีนาคม 2548	รายงานสรุปผลการประชุมคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2548 กรณีราษฎรตำบลสบ้อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ขอกินพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย ออก จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าลุ่มน้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
79	23 สิงหาคม 2548	ข้อเสนอมาตรการแก้ไขปัญหาคณะเจ้าหน้าที่เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
80	11 ตุลาคม 2548	การขอให้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อก่อสร้างสะพาน คสล.ข้ามแม่น้ำประแสร์ อ. แกลง จ. ระยอง
81	8 สิงหาคม 2549	การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
	8 สิงหาคม 2549	ร่างพระราชกฤษฎีการวมกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นกรมป่าไม้ และปรับปรุงอำนาจหน้าที่ และกิจการของกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. และร่างกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
82	15 สิงหาคม 2549	ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาช้างเผือก และป่าห้วยเขยง ในท้องที่ตำบลตำบลบ้านไร่ ตำบลละตะแบก อำเภอเทพสถิต และตำบลซับใหญ่ กิ่งอำเภอซับใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม)
83	15 สิงหาคม 2549	ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาช้างเผือก และป่าห้วยเขยง ในท้องที่ตำบลหนองลู ตำบลปรังผล อำเภอสังขละบุรี และตำบลปิล็อก ตำบลห้วยเขยง ตำบลท่าขนุน ตำบลหินดาด ตำบลลิ้นถ่าน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ)

ลำดับ ที่	วันที่	เรื่อง
84	15 สิงหาคม 2549	ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าภูแล่นคาด้านทิศเหนือ และป่าภูแล่นคาด้านทิศใต้ ในท้องที่ตำบลบ้านหัน ตำบลสระโพนทอง ตำบลโนนกกอก ตำบลชัยสิทธิ์ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอกะชังบุรีรัมย์ ตำบลกุดชุมแสง ตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ และตำบลภูแล่นคาด อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติภูแล่นคาด)
85	15 สิงหาคม 2549	ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าห้วยยอดดม และป่าบุณฑริก ในท้องที่ตำบลช่องเม็ก ตำบลโนนก่อ อำเภอสิรินธร และตำบลคอแลน ตำบลโพนงาม ตำบลห้วยข่า อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ.
86	6 กุมภาพันธ์ 2550	แนวทางการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง
87	24 กรกฎาคม 2550	ร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
88	24 กรกฎาคม 2550	การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้
89	25 กันยายน 2550	ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าสามหมื่น ป่าแม่ระมาด และป่าแม่ละเมา ในท้องที่ตำบลสามหมื่น ตำบลชะเนือ อำเภอแม่ระมาด และตำบลพะวอ อำเภอแม่สะเมิง ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติขุนพะวอ)
90	13 พฤศจิกายน 2550	แนวทางพิจารณาการก่อสร้างถนนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
91	29 เมษายน 2551	รายงานสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ
92	8 กรกฎาคม 2551	ขอสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานโครงการปักหมุดหมายแนวรังวัดในเขตพื้นที่ป่าไม้
93	8 กรกฎาคม 2551	การขอคืนพื้นที่อนุญาตให้ส่วนราชการและภาคเอกชนใช้ประโยชน์ เพื่อนำมาปลูกฟื้นฟูป่า
94	16 กันยายน 2551	รายงานผลความก้าวหน้า การปลูกฟื้นฟูป่าของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
95	9 ตุลาคม 2551	รายงานผลการปลูกฟื้นฟูป่าของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 10/2551
96	14 ตุลาคม 2551	แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดิน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในพื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติ บูโด-สุโงปาดิ (ศจพ.)
97	25 พฤศจิกายน 2551	ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าภูลังกา ในท้องที่ตำบลดงบัง ตำบลโพธิ์หมากแข้ง อำเภอ บึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย และตำบลไผ่ล้อม ตำบลนาจิว ตำบลโพนทอง อำเภอบ้านแพง ตำบลหนองซอน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติภูลังกา)
98	25 พฤศจิกายน 2551	ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าฝั่งขวาแม่น้ำน่านตอนใต้ ในท้องที่ตำบลน้ำตก ตำบลบัวใหญ่ ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย และตำบลเมืองลี ตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะมุง ตำบลปึงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. (อุทยานแห่งชาติขุนสถาน)
99	17 มีนาคม 2552	มติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ครั้งที่ 1/2552
100	24 มีนาคม 2552	ร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ.
101	7 เมษายน 2552	มาตรการเร่งด่วนในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และการป้องกันไฟป่า
102	9 มีนาคม 2553	ยุทธการแก้ไขปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติ
103	7 กันยายน 2553	แผนแม่บทการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่
104	21 กันยายน 2553	ขอความเห็นชอบโครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Catalyzing Sustainability of Thailand's Protected Areas System : CATSPA)

ลำดับ ที่	วันที่	เรื่อง
105	4 มกราคม 2554	การเสนอพื้นที่กลุ่มแก่งกระจาน ต่อศูนย์มรดกโลก กรุงปารีส สาธารณฝรั่งเศส เพื่อบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ต่อไป
106	1 กุมภาพันธ์ 2554	ขอความเห็นชอบต่อการจัดทำปฏิญญาระดับรัฐมนตรีในการประชุมภาคีป่าไม้แห่งสหประชาชาติ ครั้งที่ 9
107	20 เมษายน 2554	ร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
108	13 ธันวาคม 2554	ขอความเห็นชอบโครงการ Sustainable Management of Biodiversity in Thailand's Production Landscape (การบริหารจัดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากฐานชีวภาพอย่างยั่งยืน)
109	10 กรกฎาคม 2555	ร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
110	3 กุมภาพันธ์ 2558	มาตรการป้องกันการทุจริตและการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้
111	10 กุมภาพันธ์ 2558	ร่างพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.

หมายเหตุ

มติคณะรัฐมนตรีในรายงานวิจัยฉบับนี้เป็นการทบทวนเอกสารจากฐานข้อมูลของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (สลค.) จึงเป็นการอ้างอิงเรื่องตามมติคณะรัฐมนตรี

กฎหมาย

- ประกาศพระบรมราชโองการว่าด้วยภาษีไม้ขนสั๊กและไม้กระยาเลย ลงวันอาทิตย์ เดือนสี่ แรมแปดค่ำ ปีจอ ฉศก จุลศักราช 1236
- ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องซื้อขายไม้ขนสั๊ก ลงวันพุธ เดือนเก้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีวอก ฉศก จุลศักราช 1246
- ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องไม้ขนสั๊ก ลงวันอาทิตย์ เดือนเจ็ด ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุน นพศก จุลศักราช 1249
- ประกาศพระบรมราชโองการเพิ่มเติมเรื่องไม้ขนสั๊ก ลงวันจันทร์ เดือนสิบเอ็ด แรมค่ำหนึ่ง ปีกุน นพศก จุลศักราช 1249
- พระราชบัญญัติไม้ซุงและไม้ท่อนที่ดวงตราลบเลื่อน ร.ศ. 115
- พระราชบัญญัติรักษาต้นไม้สั๊ก ร.ศ. 116
- พระราชบัญญัติป้องกันการลักลอบตีตราไม้ ร.ศ. 117
- พระราชบัญญัติป้องกันการลักลอบชักลากไม้สั๊กที่ยังมิได้เสียค่าต่อและภาษี ร.ศ. 118
- กฎข้อบังคับอนุญาตไม้สั๊กใช้ในการปลูกสร้างที่ทำราชการและการสาธารณประโยชน์ ร.ศ. 119
- พระราชบัญญัติรักษาป่า พ.ศ. 2456
- กฎข้อบังคับวางระเบียบวิธีจัดการรักษาป่า พุทธศักราช 2456
- กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่าว่าด้วยการเก็บรังผึ้ง พุทธศักราช 2464
- กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่าว่าด้วยการเจาะเผาต้นตะเคียนทำชัน ในมณฑลปัตตานี พุทธศักราช 2465
- กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่าว่าด้วยการเจาะเผาทำน้ำมันยาง พุทธศักราช 2465
- พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติพิกัดภาษีภายใน พุทธศักราช 2470 เฉพาะมาตรา 4 (ก) และ (ข)

16. พระราชบัญญัติรักษาป่า (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2479
17. พระราชบัญญัติควบคุมการทำยางสน พุทธศักราช 2480
18. พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481
19. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484
20. พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491
21. พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2494
22. พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2496
23. พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2497
24. พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2503
25. พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2503
26. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
27. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
28. พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2518
29. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522
30. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528
31. พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2535 (ยกเลิกฉบับ พ.ศ. 2503)
32. พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558

บทที่ 3

วิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

บทที่ 3

วิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

ก่อนที่จะมีการจำแนกพื้นที่ป่าไม้ออกเป็นป่าเพื่อเศรษฐกิจและป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งเป็นมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 ธันวาคม 2528 นั้น ประเทศไทยได้มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาป่าไม้ ซึ่งอาจจะไม่ได้มีส่วนที่เน้นในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้โดยตรงก็ตาม แต่กฎหมายเหล่านั้นได้มีผลในทางอ้อมและมีการพัฒนามาโดยตลอด ในหัวข้อนี้จึงมีการทบทวนถึงการกำหนดสัดส่วนของป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศ พื้นที่ป่าไม้โดยการสงวนหวงห้าม โดยจะครอบคลุม 5 เรื่อง คือ

1. การกำหนดสัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศ
2. ที่มาแห่งอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้
3. การสงวนหวงห้ามพื้นที่ป่าไม้ในภาพรวม
4. ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์
5. โครงการจอมป่า : ตัวอย่างวิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การกำหนดสัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศ

การกำหนดสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศ ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ซึ่งต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 เรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ได้กำหนดพื้นที่ป่าไม้วี้อยู่ละ 40 ของพื้นที่ประเทศ การกำหนดสัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศดังกล่าวนี้มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้โดยตรง การทบทวนในหัวข้อนี้จะมี 2 เรื่อง คือ (1) การจำแนกประเภทที่ดิน (2) นโยบายป่าไม้แห่งชาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การจำแนกประเภทที่ดิน

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ได้ระบุให้มีการกำหนดพื้นที่ป่าไม้อย่างน้อยร้อยละ 50 ของเนื้อที่ประเทศหรือประมาณ 160.5 ล้านไร่ ในขณะที่มีป่าไม้อยู่ร้อยละ 58 หรือประมาณ 187 ล้านไร่ แผนดังกล่าวยังได้กำหนดให้เนื้อที่ป่าไม้ลดลงเหลือประมาณร้อยละ 40 หรือประมาณ 125 ล้านไร่ หากประชาชนจำนวนเพิ่มขึ้นและมีความต้องการที่จะใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2503: 54)

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าวในปี พ.ศ.2503 รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินชุดที่ 1 ขึ้น โดยมีปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการและจัดตั้งศูนย์อำนวยการสำรวจขึ้นที่กรมที่ดินใน พ.ศ. 2504 ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้วตามมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ระบุว่า **“ให้อธิบดีมีหน้าที่สำรวจ จำแนกและทำสำมะโนที่ดินให้ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติและความเหมาะสมแก่การทำประโยชน์ เพื่อประโยชน์ของรัฐและประชาชน”** (อธิบดีตาม มาตรา 7 นี้ คือ อธิบดีกรมที่ดิน)

ต่อมาในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2504 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีการสงวนคุ้มครองป่าไม้ในพื้นที่ 66 จังหวัด ประมาณ 1,300 แปลง เนื้อที่ประมาณ 279,689.76 ตารางกิโลเมตรหรือร้อยละ 54.63 ของเนื้อที่ประเทศไทย และมีป่าที่สมควรจัดสรรเพื่อเกษตรกรรมและเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างอื่นประมาณ 51,196.32 ตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 3-1)

อย่างไรก็ตามพื้นที่ป่าไม้ที่จะสงวนคุ้มครองไว้และจำแนกออกเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่นดังที่กล่าวนี้ จะต้องดำเนินการสำรวจอีกครั้งหนึ่งเพื่อกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอรวม 5 ข้อ คือ

“1. ให้จังหวัดประกาศเขตป่าที่จะสงวนคุ้มครองไว้ และป่าที่จะเปิดจัดสรรเพื่อเกษตรกรรมในท้องที่โดยประมาณตามแผนที่ให้ราษฎรและหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องทราบทั่วกัน

2. คณะกรรมการสำรวจจำแนกประเภทที่ดิน จะได้จัดคณะสำรวจและสายสำรวจออกทำการสำรวจหมายเขตป่าที่จะสงวนคุ้มครองไว้เป็นการแน่นอนและจะได้ทำการการครอบครองที่ดินของราษฎรในเขตป่าที่จะสงวนคุ้มครองไว้ให้เป็นหลักฐานและเพื่อประกอบการพิจารณาว่า ที่ดินซึ่งราษฎรได้ครอบครองอยู่นั้นควรจะสงวนคุ้มครองไว้หรือควรกันเขตออกให้ราษฎรประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพต่อไป และได้ทำการสำรวจป่าที่จะเปิดจัดสรรเพื่อเกษตรให้ทราบความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ เพื่อความเหมาะสมในการดำเนินงานตามโครงการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

3. ขอให้คณะรัฐมนตรีมีมติรับหลักการว่า บริเวณป่าที่คณะอนุกรรมการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินประจำจังหวัดเห็นสมควรกำหนดเป็นป่าสงวนคุ้มครอง **“เป็นป่าที่จะรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติโดยถาวร”** หากทบวงการเมืองใดประสงค์จะเข้าใช้ประโยชน์ต้องทำความตกลงกับกระทรวงเกษตรและได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเป็นรายๆ ไป

4. ป่าที่เห็นสมควรเปิดจัดสรรเพื่อเกษตรกรรม และเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างอื่นนั้นให้จังหวัดและอำเภอท้องที่ดำเนินการจัดสรรให้ประชาชน ตามโครงการและระเบียบว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อประชาชนของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ โดยไม่ต้องขอรับความเห็นชอบจากกระทรวงเกษตรตามมติคณะรัฐมนตรี

5. การวางโครงการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินทั่วประเทศโดยละเอียดของคณะกรรมการสำรวจจำแนกประเภทที่ดิน และสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติกำลังร่วมกันพิจารณาอยู่ในขณะนี้ มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำ Survey for Land Use Classification ให้เป็นไปตามหลักวิชาการ เพราะจะเป็นประโยชน์แก่การวางโครงการพัฒนาการเศรษฐกิจของชาติให้เป็นผลดียิ่งๆ ขึ้นในภายหน้าและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในขั้นต้นจะเป็นการสำรวจภายในท้องที่ที่กำหนดขึ้นเสียก่อน โดยขอรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ดังที่ได้ชี้แจงเพื่อทราบแล้วฉะนั้นจึงใคร่ขอคณะรัฐมนตรีมีมติให้สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติจัดลำดับความสำคัญของโครงการเป็นพิเศษ ตามนโยบายของรัฐบาลต่อไปด้วย เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2502

วันที่ 12 พฤศจิกายน 2506 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอคือ

“เมื่อคณะกรรมการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินได้ทำการประมวลผลและจำแนกประเภทที่ดินโดยกำหนดพื้นที่ป่าไม้ที่สมควรสงวนคุ้มครองโดยแน่นอนเสร็จในจังหวัดใดแล้ว ขอให้เขตพื้นที่ป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2504 สำหรับท้องที่จังหวัดนั้นเป็นอันยกเลิก และให้ถือเขตพื้นที่ป่าไม้คณะกรรมการฯ ได้กำหนดไว้”

ตารางที่ 3-1 บัญชีแสดงเนื้อที่ป่าสงวนคุ้มครองและป่าที่ไม่สงวนคุ้มครองของภาคต่างๆ

หน่วย : ตารางกิโลเมตร

	ป่าสงวนคุ้มครองแล้ว				ป่ากำลังดำเนินการ		ป่าที่จะดำเนินการต่อไป		รวมป่าสงวนคุ้มครอง			ป่าที่มีได้สงวน คุ้มครอง	หมายเหตุ
	เนื้อที่จังหวัด ที่มีป่า	เนื้อที่ป่า	แปลง	เนื้อที่	แปลง	เนื้อที่	แปลง	เนื้อที่	แปลง	เนื้อที่	%ของ เนื้อที่ ภาค		
ภาคเหนือ	120,081	93,772	17	1,774.08	89	51,581.78	54	30,210.63	160	30,210.63	68.74	10,225.52	จังหวัดที่ไม่มีป่า
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	107,420	60,936	33	6,361.37	74	17,900.29	39	25,711.35	146	49,891.04	46.53	10,954.96	สงวนคุ้มครอง
ภาคตะวันออก	11,420	73,542	47	7,765.48	107	30,123.59	174	15,401.07	728	53,190.16	45.21	20,351.84	รวม 11 จังหวัด
ภาคใต้	70,521	45,001	138	5,692.48	355	23,145.78	64	11,314.20	557	40,552.46	57.50	4,448.54	คือ สิงห์บุรี
ภาคตะวันตก	83,884	57,653	40	11,361.12	44	18,635.50	25	22,391.00	109	52,419.62	62.50	5,165.48	อ่างทอง ออยุธยา
รวม	499,554	33,886	275	32,954.53	699	141,394.94	356.00	105,081.27	1,300	279,689.76*	-	51,196.32**	ปทุมธานี นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา สมุทรสาคร นครปฐม สมุทรสงคราม สมุทรปราการ

หมายเหตุ

จังหวัดที่ไม่มีป่าสงวนคุ้มครอง รวม 11 จังหวัดมีเนื้อที่

12,382.58 กม²

รวมเนื้อที่ทั้งประเทศ

511,936.58 กม²

* คิดเป็นเนื้อที่ป่าสงวนคุ้มครองทั้งหมด 54.63% ของเนื้อที่ทั้งประเทศ

** เนื้อที่ป่าทุกจังหวัดที่ไม่สงวนคุ้มครองประมาณ 51,196.32 กม² หรือประมาณ 31 ล้าน 9 แสนไร่

ที่มา : มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 14 พฤศจิกายน 2504

หลังจากนั้นเมื่อมีการสำรวจและประมวลผลแล้วเสร็จในจังหวัดใดก็ได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอมติ มาตามลำดับ (ตารางที่ 3-2) พื้นที่ป่าที่กำหนดตามมติคณะรัฐมนตรีแต่ละครั้ง เรียกว่า ป่าไม้ถาวร

ต่อมาใน พ.ศ. 2507 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้โอนงานจำแนกประเภทที่ดินไปอยู่ในความรับผิดชอบของกรมพัฒนาที่ดิน เมื่อมีการประกาศใช้ พ.ร.บ. พัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2526 งานจำแนกประเภทที่ดินจึงอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการพัฒนาที่ดิน

พื้นที่ป่าไม้ที่ได้กำหนดให้สงวนและคุ้มครองนั้นก็ได้ทยอยประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติเช่นเดียวกัน ถึงสิ้นเดือนธันวาคม 2524 มีเนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติรวม 123.39 ล้านไร่ ในขณะที่พื้นที่ป่าไม้ลดลงจาก 187 ล้านไร่ ใน พ.ศ. 2503 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2503: 54) เหลือเพียง 97.9 ล้านไร่ ใน พ.ศ. 2525 (กรมป่าไม้, 2537: 72) นั้น พื้นที่เพาะปลูกได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งที่นาข้าว ที่ปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย และข้าวโพด เฉพาะที่นาข้าวนั้นเพิ่มจากจำนวน 37 ล้านไร่ ใน พ.ศ. 2504 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2535: 62) มาเป็น 57 ล้านไร่ ใน พ.ศ. 2547 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2549: 2)

จากการที่สถานการณ์ป่าไม้ได้เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวแล้ว ปัญหาที่เกิดจากราษฎรเข้าทำกินในเขตป่าไม้เกิดขึ้นอย่างรุนแรง จึงได้มีการปรับปรุงการจำแนกประเภทที่ดินอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2525

การปรับปรุงการจำแนกประเภทที่ดิน

เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2525 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับนโยบายการใช้และกรรมสิทธิ์ที่ดินตามที่คณะอนุกรรมการที่ดิน คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาตินำเสนอ สาระสำคัญของนโยบายฉบับนี้คือให้มีการปรับปรุงการจำแนกประเภทที่ดินเสียใหม่ในเขตป่าไม้ถาวรที่ยังมิได้มีการสงวน 30 ล้านไร่ เมื่อจำแนกประเภทที่ดินแล้ว หากพบว่าพื้นที่ที่ถูกบุกรุกส่วนใดมีความเหมาะสมต่อการเกษตรให้จำแนกออกเป็นประเภทกรรมพื้นที่ส่วนใดที่ไม่เหมาะสมต่อการเกษตร รวมทั้งพื้นที่ที่ยังคงสภาพป่าอยู่ให้จำแนกเป็นป่า และประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ส่วนพื้นที่ที่ถูกบุกรุกในเขตป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 30 ล้านไร่นั้น ให้กรมป่าไม้จัดทำโครงการ ส.ท.ก. (คณะอนุกรรมการที่ดิน, 2526: 7)

กรมพัฒนาที่ดินได้เริ่มดำเนินการปรับปรุงการจำแนกประเภทที่ดินในเขตป่าไม้ถาวรที่ยังมิได้ประกาศเป็นป่าสงวนมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2526 โดยจำแนกที่ดินออกเป็น 3 ประเภท คือ

- (1) พื้นที่ที่เหมาะสมในการเกษตรกรรม สามารถนำมาจัดให้ราษฎรเข้าทำกินได้อย่างถาวร
- (2) พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมในการเกษตรกรรม แต่ถูกบุกรุกทำลาย
- (3) พื้นที่ต้นน้ำลำธารที่จะต้องกำหนดไว้เป็นเขตสงวนโดยเด็ดขาด

ถึงสิ้นปีงบประมาณ 2555 กรมพัฒนาที่ดินสามารถดำเนินการได้ดังนี้

- (1) พื้นที่สำรวจทั้งหมด 1,021 ป่า เนื้อที่ 29,953,281 ไร่
- (2) เสนอคณะรัฐมนตรีแล้ว เนื้อที่ 23,532,637 ล้านไร่ โดยทยอยดำเนินการ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2527 (ตารางที่ 3-3)

- (3) จากเนื้อที่ 29,953,281 ไร่ นี้ได้จำแนกเป็น

ที่ดินทำกิน เนื้อที่ 11,522,122 ไร่

ป่าชุมชน เนื้อที่ 131,624 ไร่

รักษาไว้เป็นป่าไม้ถาวร เนื้อที่ 18,299,535 ไร่ (ตารางที่ 3-4)

ตารางที่ 3-2 ลำดับเวลาของมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกประเภทที่ดินจังหวัดต่างๆ พ.ศ. 2504 - 2525

มติคณะรัฐมนตรี		
พ.ศ.	วันที่ / เดือน	การจำแนกประเภทที่ดินจังหวัด
2504	14 พ.ย.	ชลบุรี
2506	12 พ.ย.	กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมาหนองคาย บุรีรัมย์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สระบุรี สุรินทร์ อุบลราชธานี
2507	16 มิ.ย.	น่าน แพร่ อุดรดิตถ์
	1 ก.ย.	นครสวรรค์
2508	5 ม.ค.	ลำพูน
	23 มี.ค.	นครนายก
	17 ส.ค.	กำแพงเพชร
	7 ก.ย.	สุโขทัย
2509	18 ม.ค.	พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ แม่ฮ่องสอน
	31 พ.ค.	อุดรธานี
	21 มิ.ย.	เชียงใหม่
2510	26 ธ.ค.	ลำพูน
2511	20 ก.พ.	อุบลราชธานี
	16 ก.ค.	ลำพูน
	29 ต.ค.	ชัยนาท
2512	18 ก.พ.	ราชบุรี
	17 มิ.ย.	ฉะเชิงเทรา
	22 ก.ค.	สกลนคร
2513	16 มิ.ย.	เชียงราย ลำปาง
	30 มิ.ย.	จันทบุรี ชุมพร
	21 ก.ค.	นครศรีธรรมราช
	22 ก.ย.	ปราจีนบุรี
	13 ต.ค.	พัทลุง
	16 ธ.ค.	ประจวบคีรีขันธ์ อุทัยธานี
	29 ธ.ค.	ตราด สุพรรณบุรี
2514	19 ม.ค.	ระนอง ระยอง
	9 ก.พ.	สตูล
	2 มี.ค.	ปัตตานี
	25 พ.ค.	นครราชสีมา
	13 ก.ค.	เชียงใหม่
	2 ส.ค.	เพชรบุรี
	17 ส.ค.	เชียงราย พัทลุง
	7 ก.ย.	สกลนคร อุดรดิตถ์
2515	8 ก.พ.	นราธิวาส ยะลา
	17 ก.พ.	อุดรธานี
	2 มี.ค.	กระบี่
	8 มิ.ย.	ขอนแก่น ชลบุรี นครพนม หนองคาย พิจิตร พิษณุโลก ร้อยเอ็ด ระยอง ลำปาง ลำพูน สุรินทร์ อุทัยธานี
	19 ต.ค.	อุบลราชธานี กำแพงเพชร นราธิวาส บุรีรัมย์
2516	23 ม.ค.	นครศรีธรรมราช
	17 ก.ค.	ระยอง
	31 ก.ค.	กาญจนบุรี
2520	14 ก.ย.	ลำปาง
2525	9 ก.พ.	ตาก
	7 ก.ย.	จันทบุรี
	21 ก.ย.	สงขลา สุราษฎร์ธานี

ที่มา: สรุปจากมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกประเภทที่ดินตั้งแต่ พ.ศ. 2504 - 2525

ตารางที่ 3-3 ลำดับเวลาของมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการจำแนกประเภทที่ดิน ของจังหวัด
ต่างๆ พ.ศ. 2527 - 2547

มติคณะรัฐมนตรี		
พ.ศ.	วันที่ / เดือน	การปรับปรุงการจำแนกประเภทที่ดินจังหวัด
2527	18 ก.ย.	นครราชสีมา
	20 พ.ย.	สุราษฎร์ธานี
2529	22 ก.ค.	ตาก เลย
2530	13 ม.ค.	สุราษฎร์ธานี
	10 ก.พ.	ชัยภูมิ นครราชสีมา น่าน บุรีรัมย์ ลพบุรี สุรินทร์ อุบลราชธานี
	17 ก.พ.	หนองคาย สุรินทร์
	3 มี.ค.	นครราชสีมา บุรีรัมย์
	7 เม.ย.	กาญจนบุรี ขอนแก่น เชียงใหม่ ตราด นครสวรรค์ บุรีรัมย์ ปัตตานี พัทลุง แพร่ มหาสารคาม ราชบุรี ศรีสะเกษ อุบลราชธานี
	28 ก.ค.	สุราษฎร์ธานี อุทัยธานี
	4 ส.ค.	นครศรีธรรมราช ระยอง สมุทรสาคร
2531	12 เม.ย.	พังงา ภูเก็ต ศรีสะเกษ อุบลราชธานี
	15 พ.ย.	นครพนม น่าน มุกดาหาร ระนอง เลย สุรินทร์
2532	25 ก.ค.	เชียงราย สุราษฎร์ธานี อุทัยธานี
	6 ต.ค.	ลำปาง เลย ยโสธร
2533	13 ก.พ.	ขอนแก่น
	3 ก.ค.	กระบี่ จันทบุรี พิชญ์โลก เพชรบุรี เพชรบูรณ์ เลย สุราษฎร์ธานี
2534	26 พ.ย.	กระบี่ จันทบุรี ชลบุรี นครสวรรค์ พะเยา พิชญ์โลก เพชรบูรณ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ลพบุรี ลำพูน สุราษฎร์ธานี อุตรดิตถ์ อุบลราชธานี
2535	10 มี.ค.	ตราด พะเยา เพชรบูรณ์ ลำปาง
2536	7 เม.ย.	ขอนแก่น จันทบุรี เชียงราย แม่ฮ่องสอน ร้อยเอ็ด ระยอง สกลนคร สุพรรณบุรี สุราษฎร์ธานี
	15 เม.ย.	กาฬสินธุ์ เชียงใหม่ นครพนม หนองคาย ภูเก็ต มหาสารคาม ยโสธร อุตรดิตถ์
	20 เม.ย.	ขอนแก่น นครสวรรค์ นราธิวาส ประจวบคีรีขันธ์ พิจิตร พิชญ์โลก เพชรบุรี เพชรบูรณ์ ภูเก็ต มหาสารคาม ยะลา ราชบุรี ลพบุรี สุรินทร์
	24 ส.ค.	ชุมพร พัทลุง
	28 ธ.ค.	กาญจนบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ปัตตานี สตูล
2537	30 ส.ค.	ตรัง สงขลา
	20 ก.ย.	กระบี่ กาญจนบุรี ตาก พังงา สงขลา
2537	18 ต.ค.	กระบี่ หนองคาย สุราษฎร์ธานี
2538	28 พ.ย.	เชียงราย นครราชสีมา นครศรีธรรมราช นราธิวาส

ตารางที่ 3-3 (ต่อ)

มติคณะรัฐมนตรี		
พ.ศ.	วันที่ / เดือน	การจำแนกประเภทที่ดินจังหวัด
2539	-	-
2540	4 มี.ค.	เชียงใหม่
	15 ก.ค.	ขอนแก่น ตรัง ยโสธร อุบลราชธานี
	2 ก.ย.	ตรัง
2541	7 ก.ค.	ตรัง นครศรีธรรมราช ระนอง
2542	19 ม.ค.	ชัยภูมิ เชียงใหม่ ตรัง เลย อำนาจเจริญ
	30 มี.ค.	ตาก เพชรบุรี เพชรบูรณ์ ศรีสะเกษ สุรินทร์
	21 ธ.ค.	กำแพงเพชร สุโขทัย อุตรธานี
	21 ธ.ค.	ตรัง พะรุ แม่ฮ่องสอน สกลนคร
2543	15 ส.ค.	นครศรีธรรมราช เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี
2544-2546	ไม่มีเรื่องเสนอ ครม.	-
2547	24 ม.ค.	กำแพงเพชร ขอนแก่น เชียงใหม่ นราธิวาส หนองบัวลำภู พังงา มหาสารคาม แม่ฮ่องสอน ลำปาง ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ อำนาจเจริญ
2548-2551	-	-
2552	31 ส.ค.	เรื่องอื่นๆ
2553	20 ม.ค.	เรื่องอื่นๆ
	1 ก.พ.	เรื่องอื่นๆ
	30 เม.ย.	เรื่องอื่นๆ
	30 มิ.ย.	เชียงใหม่ นครราชสีมา
2555	12 มิ.ย.	ลำปาง สงขลา

ที่มา: สรุปจากมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกประเภทที่ดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2527-2555

ตารางที่ 3-4 ผลการดำเนินงานการปรับปรุงการจำแนกประเภทที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 22 มิถุนายน 2525 ถึงสิ้นปีงบประมาณ 2555

ผลการสำรวจ			ไม่เสนอ พิจารณา เนื่องจาก สงวนฯแล้ว	เสนอ ครม. พิจารณา (ไร่)	รวมพื้นที่ที่จำแนก ถาวร ซึ่งอยู่นอก เขตป่าสงวน แห่งชาติ (ไร่)	จำแนกออกเพื่อ		ให้คงรักษาไว้ ตามเดิม (ไร่)
จังหวัด	ป่า	เนื้อที่ (ไร่)				เป็นที่ทำกินฯ หรืออื่นๆ (ไร่)	ป่าชุมชน (ไร่)	
62	1,021	29,953,281.29	6,420,644.25	23,532,637.04	11,653,746	11,522,122	131,624	18,299,535.29

ที่มา: สรุปจากมติคณะรัฐมนตรีปี 2527-2555

3.1.2 นโยบายป่าไม้แห่งชาติ

การกำหนดสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 ธันวาคม 2528 นั้น ได้กำหนดให้มีการจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 15 และป่าเพื่อเศรษฐกิจร้อยละ 25 การกำหนดดังกล่าวนี้มีหลักเกณฑ์ทั้งการใช้ที่ดิน การจัดการป่าไม้รวมทั้งการจัดการลุ่มน้ำ การทบทวนในหัวข้อนี้จะมี 3 เรื่อง คือ (1) หลักเกณฑ์ในการจัดทำนโยบายป่าไม้แห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการกำหนดขนาดพื้นที่ป่าไม้ (2) นโยบายป่าไม้แห่งชาติ และ(3) ความเป็นไปได้ของนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) หลักเกณฑ์ในการจัดทำนโยบายป่าไม้แห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการกำหนดขนาดพื้นที่ป่าไม้

เพื่อให้การกำหนดขนาดพื้นที่ป่าเป็นไปอย่างถูกต้อง วิธีการดำเนินการจำเป็นต้องกำหนดพื้นที่ป่าเป็น 2 ประเภท คือ

(1.1) ป่าป้องกันหรือป่าอนุรักษ์ ได้แก่ ป่าต้นน้ำลำธาร อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่าและเขตอนุรักษ์อื่นๆ ทางด้านปกป้องสิ่งแวดล้อม

(1.2) ป่าผลิตผลหรือป่าเพื่อการค้า ได้แก่ ป่าที่ใช้เพื่อการผลิตไม้และของป่าเพื่อใช้สอยและการค้า

ป่าทั้ง 2 ประเภท นี้มีวิธีการกำหนดขนาดพื้นที่โดยใช้หลักการ ดังนี้

1) หลักการใช้ที่ดิน

ในการจำแนกสมรรถนะที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน ได้จำแนกพื้นที่ตามสมรรถนะและความเหมาะสมเพื่อกิจการต่างๆ คือ เพื่อกเกษตร ที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ และป่าไม้ สำหรับพื้นที่ทั้งประเทศนั้น กรมพัฒนาที่ดินได้จำแนกพื้นที่ที่มีความลาดชันเกิน 35 เปอร์เซ็นต์ ไว้ประมาณ 100 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 31 ของพื้นที่ประเทศ

2) หลักการจัดการป่าไม้

2.1) ในการรวบรวมข้อมูลของกรมป่าไม้ และถ้านำข้อมูลประยุกต์แล้วพบว่าคนไทยคนหนึ่งใช้ไม้แปรรูปประมาณ 0.064 ลบ.ม/คน/ปี ไม้จำนวนนี้เป็นไม้แปรรูปที่ต้องตามกฎหมาย

2.2) การประมาณการสูญเสียการนำไม้ใช้ประโยชน์ พบว่าการนำต้นไม้จากป่าต้นหนึ่งมาทำไม้แปรรูป จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์จริงๆ ประมาณร้อยละ 25 (บางท่านพบร้อยละ 30) ของไม้ทั้งต้นในป่า

2.3) เพราะฉะนั้นคนไทยหนึ่งคนจะใช้ไม้ปีหนึ่ง คิดเป็นไม้ (ต้น) ในป่าประมาณ 0.0246 ลูกบาศก์เมตร และถ้าให้คนไทยมีเพียง 52 ล้านคนแล้ว จะต้องใช้ไม้ปีหนึ่งประมาณ 13.31 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยผลิตจากพื้นที่ป่าผลิตผลประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3-5

3) หลักการจัดการลุ่มน้ำ

การวิเคราะห์หาปริมาณพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งรวมไปถึงป่าอนุรักษ์ต่างๆ เช่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า มีหลักการที่อยู่ในข้อสมมุติฐานที่ว่า ปริมาณน้ำที่มีไหลอยู่ตามลำห้วยลำธารทุกๆ แห่งนั้นจะต้องเป็นน้ำที่เกิดเฉพาะพื้นที่ลำธารของแต่ละท้องที่เท่านั้น

การศึกษาข้อมูลจากกรมชลประทาน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและผลงานวิจัยจากสถาบันต่างๆ ได้คำนวณพื้นที่ต้นน้ำ (พื้นที่ให้น้ำ) แสดงไว้ในตารางที่ 3-6 อย่างไรก็ตามการประเมินได้พบว่าพื้นที่ป่าควรจะมีอย่างน้อยร้อยละ 38.2 ของพื้นที่ประเทศทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ป่านี้มีใช้เฉพาะเป็นต้นน้ำลำธาร แต่อาจใช้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในแง่อื่น เช่นอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ รวมไปถึงการทำไม้และของป่าออกจากป่าได้ในบางส่วน โดยประยุกต์หลักการทางวิชาการเข้าช่วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยในอนาคตควรมีทั้งสิ้นประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยแยกเป็น

(1) พื้นที่ป่าเพื่อผลิตไม้ประมาณร้อยละ 25 ควรเป็นบริเวณที่มีความลาดชันน้อยกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ จนเป็นที่ราบเป็นทั้งป่าธรรมชาติ และป่าปลูก

(2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ประมาณร้อยละ 15 ควรเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์

(คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ, 2533: 68-69)

ตารางที่ 3-5 การประเมินพื้นที่ป่ารวม โดยแบ่งเป็นภาคต่างๆ ของประเทศ

ภาค	พื้นที่ป่า 2528 (ตร. กม.)	กำลังผลิต (10 ⁶ ลบ.ม)	อัตราส่วน %	ปริมาณ กำลังผลิต ของป่า ทั้งหมด (10 ⁶ ลบ.ม)	ป่า ผลิตผล (ตร.กม.)	ป่าอนุรักษ์ (ตร.กม.)	สวนป่า (ตร.กม.)	พื้นที่ป่ารวม ของประเทศ (ตร.กม.)
เหนือ	61,964	6.43	69.12	9.21	88,430	18,000	2,420	108,850
ตะวันออกเฉียงเหนือ	10,210	0.59	6.32	0.84	14,550	10,850	830	26,230
ตะวันออก-กลาง	11,406	1.23	13.24	1.76	16,320	10,650	750	27,720
ใต้	5,467	1.05	11.31	1.50	7,800	9,550	550	17,900
รวม	89,047	9.30	100.0	13.31	127,100 (24.5%)	49,050 (9.4%)	4,550 (10.9%)	180,700 (34.8%)

ที่มา: คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ (2533: 69)

หมายเหตุ

(1) พื้นที่ประเทศ 519,953 ตร.กม.

(2) ความเพิ่มพูนของภาคเหนือ 104 ลบ.ม/ตร.กม. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 58 ลบ.ม/ตร.กม.ภาคตะวันออก-กลาง 108 ลบ.ม/ตร.กม. และภาคใต้ 192 ลบ.ม/ตร.กม.

(3) การประเมินปริมาณกำลังผลิตของป่าทั้งหมดของแต่ละภาค คำนวณจากอัตราส่วน (%) กับปริมาณกำลังผลิตทั้งหมด (13.31×10^6)

(4) การประเมินครั้งนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ไม่มีการขยายพื้นที่อนุรักษ์และสวนน้ำ รวมทั้งประชากร ประมาณ 51 ล้านคน

ตารางที่ 3-6 การประเมินพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารของภาคต่างๆ

ภาค	พื้นที่ ตร.กม	ประมาณ น้ำท่า (จริง) เฉลี่ย ม. ³ /กม. ² /ปี	ค่าประเมิน ปริมาณน้ำ กม. ⁶ ม. ³	ปริมาณ น้ำท่า (การวิจัย) ม. ³ /กม. ² /ปี	ค่าประเมิน พื้นที่ป่าต้น น้ำลำธาร กม. ²	พื้นที่ป่า ภาค	(%) ประเทศ
เหนือ	171,775	344,000	59,100	1,200,000	49,250	28.7	9.5
ตะวันออกเฉียงเหนือ	174,407	169,000	29,500	500,000	59,000	33.8	11.3
กลาง-ตะวันตก	67,189	229,000	15,400	800,000	19,200	28.7	3.7
ตะวันออก	36,394	449,000	16,300	1,100,000	16,300	44.8	3.1
ใต้	70,188	1,409,000	98,900	1,800,000	54,940	78.3	10.6
รวม	519,953	-	219,200	-	198,740	-	38.2

ที่มา: คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ (2533: 70)

หมายเหตุ

- (1) ปริมาณน้ำท่า (จริง) เฉลี่ยคำนวณจากข้อมูลน้ำท่าของลำน้ำสำคัญ โดยกรมชลประทาน
- (2) ปริมาณน้ำท่า (งานวิจัย) ของป่าต้นน้ำลำธาร โดยกรมชลประทาน
- (3) พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารในที่นี้รวมไปถึงพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ เช่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

(2) นโยบายป่าไม้แห่งชาติ

เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเรื่อง นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งมี 20 ข้อ ดังนี้

“1) ให้มีการกำหนดแนวทางการจัดการและการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ในระยะยาว อันจะทำให้ประเทศได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่าทางสังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคงและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยเน้นให้มีการประสานกันระหว่างทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น

2) ส่งเสริมบทบาทและหน้าที่ของส่วนราชการต่างๆ และภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการ และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน

3) ปรับปรุงระบบการบริหารงานป่าไม้ของชาติให้สอดคล้องกับปริมาณ คุณภาพและสภาพทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

4) กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศเพื่อประโยชน์ 2 ประการ ดังนี้

ก. ป่าเพื่อการอนุรักษ์ กำหนดไว้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่หายาก และป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดินตลอดทั้งเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และนันทนาการของประชาชนในอัตราร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ

ข. ป่าเพื่อเศรษฐกิจ กำหนดไว้เพื่อการผลิตไม้และของป่า เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ในอัตราร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ

5) รัฐและภาคเอกชนจะพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ และจะจัดการพัฒนาให้อำนวยประโยชน์ทั้งในทางตรงและทางอ้อมโดยสม่ำเสมอตลอดไป

6) ให้เพิ่มการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตทางการเกษตรเพื่อลดการทำลายพื้นที่ป่าไม้

7) เพื่อก่อให้เกิดการประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรณี รวมทั้งเพื่อก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ และระหว่างหน่วยงานของรัฐกับภาคเอกชนและประชาชนในท้องถิ่น รัฐจะจัดให้มีแผนพัฒนาป่าไม้ไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ โดยจะบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

8) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไม้ด้วยการจัดการป่าไม้ ทั้งในระบบวนวัฒนแบบเลือกตัด และระบบวนวัฒนแบบตัดหมดตามหลักวิชาการ โดยเฉพาะในระบบตัดหมดนี้ เมื่อตัดแล้วให้ปลูกทดแทนในพื้นที่ที่ถูกตัดทันที

9) เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และการป้องกันภัยอันเกิดจากสิ่งแวดล้อม รัฐจะต้องเร่งรัดปรับปรุงการวางผังเมือง และกำหนดพื้นที่ป่าไม้ให้แน่นอนเพื่อกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน สำหรับพื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่ประเภทชนบท และพื้นที่เกษตรกรรม ในแต่ละจังหวัดที่แน่นอนเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้

10) ให้มีคณะกรรมการนโยบายป่าไม้ระดับชาติ โดยมีกฎหมายจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าวเป็นการถาวร ให้มีหน้าที่วางนโยบาย กำกับ ดูแล การบริหารทรัพยากรป่าไม้ของชาติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายหนึ่งหรือกฎหมายใดโดยเฉพาะ

11) เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้สึกรักและหวงแหนรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างประหยัด รัฐจะต้องให้ความรู้ ทักษะ ความสำนึก ความรู้สึกและทักษะแก่ประชาชนเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากทรัพยากรป่าไม้และผลเสียจากการตัดไม้ทำลายป่า การใช้สอยไม้อย่างฟุ่มเฟือย จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีต่อส่วนรวม

12) ให้มีการพัฒนาด้านป่าไม้ โดยส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนและภาครัฐบาลเพื่อใช้ภายในประเทศ เพื่อประโยชน์ในการอุตสาหกรรม และสนับสนุนให้มีการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ส่งเสริมการปลูกป่าชุมชน ส่งเสริมการปลูกป่าในที่ดินของรัฐ และการปลูกป่าตามหัวไร่ปลายนา หรือปลูกป่ารายย่อยเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือน

13) สนับสนุนให้มีโรงงานอุตสาหกรรมแบบต่อเนื่อง และโรงงานเยื่อกระดาษเพื่อนำทุกส่วนของไม้มาใช้ประโยชน์และส่งเสริมให้มีการใช้วัสดุอื่นทดแทนไม้

14) ให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย เพื่อบำรุงผลให้การรักษาและเพิ่มทรัพยากรป่าไม้ และการตัดฟันไม้มาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

15) ให้มีการตั้งสถาบันวิจัยป่าระดับชาติ เพื่อดำเนินการวิจัยด้านป่าไม้ แล้วนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

16) เพื่อลดการนำเข้าน้ำมันเชื้อเพลิง จึงให้มีการใช้ไม้เพื่อพลังงาน โดยให้มีการปลูกป่าเพื่อเป็นแหล่งพลังงาน

17) กำหนดพื้นที่ที่มีความลาดชันโดยเฉลี่ยร้อยละ 35 ขึ้นไป ไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ โดยไม่อนุญาตให้มีการออกโฉนดหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

- 18) กำหนดแนวปฏิบัติงานที่แน่นอนชัดเจนเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหการทำลายป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำไร่เลื่อนลอย ภัยจากไฟป่า การทำลายป่าจากชนกลุ่มน้อย การรุกรานพื้นที่ป่าจากเชิงเขา โดยให้มีการกำหนดมาตรการและขั้นตอนที่แน่นอนชัดเจน เกี่ยวกับการปราบปรามและการลงโทษผู้กระทำความผิด รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์รวมการปราบปรามในแต่ละภาค และให้มีมาตรการการลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้มีอิทธิพลและผู้กระทำความผิดไว้เป็นหลักในการปฏิบัติงานของหน่วยราชการและภาคเอกชน
- 19) กำหนดให้มีสิ่งจูงใจในการส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชน
- 20) กำหนดให้มีการวางแผนทรัพยากรมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ”

(3) ความเป็นไปได้ของนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528

หลังจากมีนโยบายป่าไม้แห่งชาติแล้ว เกษม จันทรแก้ว (2529: 56-58) ได้วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของนโยบายป่าไม้แห่งชาติไว้ดังนี้

“นโยบายป่าไม้ทั้ง 20 ข้อ นั้น มีประเด็นสำคัญที่พอสรุปได้ 5 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก การแบ่งพื้นที่ที่เป็นป่าไม้และพื้นที่ที่ไม่ใช่ป่าไม้ โดยจะต้องดำเนินการอย่างรวดเร็ว ซึ่งในการแบ่งพื้นที่ทั้งสองประเภทนี้จะต้องใช้หลักเกณฑ์และวิธีการที่เหมาะสม โดยเฉพาะการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ต้องเป็นบริเวณที่มีความลาดชันเกินร้อยละ 35 (โดยทำการวัดในพื้นที่ที่มีความลาดชันไม่น้อยกว่าหนึ่งกิโลเมตรในแผนที่) อีกทั้งอาจจะใช้ชนิดป่า สภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่า การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกกรณีเข้าช่วยในการดำเนินการกำหนดพื้นที่ดังกล่าวนี้ จะได้พื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าเพื่อผลิตไม้ควบคู่กันไปในอัตราร้อยละ 15 และ 25 ของพื้นที่ประเทศ (320.7 ล้านไร่) ตามลำดับรวมเป็นพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ ในการกำหนดตัวเลขพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 นี้ได้หมายความว่ารัฐบาลจะต้องเป็นเจ้าของป่าเองร้อยละ 40 ทั้งหมด ตามข้อเท็จจริงของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 นั้น ต้องการให้เป็นเอกชน บริษัท ห้างร้านและรัฐวิสาหกิจด้วย ดังนั้น รัฐบาลจึงอาจครอบครองป่าไม้ไม่ถึงร้อยละ 40 อนึ่ง จากการศึกษาของกรมพัฒนาที่ดินในการจำแนกสมรรถนะที่ดินพบว่า พื้นที่ที่มีความลาดชันเกินร้อยละ 35 จึงมีปริมาณประมาณ 100 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 31 ของพื้นที่ประเทศ ในกรณีเช่นนี้พอจะเห็นว่า พื้นที่ป่าไม้ที่ต้องการร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศนั้น คงต้องครอบคลุมพื้นที่ที่มีความลาดชันต่ำกว่าร้อยละ 35 ซึ่งน่าจะเป็นพื้นที่ของป่าเอกชนอย่างยิ่ง

ประเด็นที่สอง เมื่อพื้นที่ประเทศได้แบ่งป่าไม้ออกจากพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์อื่นๆ แล้ว นั้น ก็จะได้ขนาดและสถานที่ป่าไม้เป็นป่าอนุรักษ์และป่าเพื่อผลิตไม้ งานในประเด็นนี้ก็มีทั้งงานป้องกันและปลูกป่าเพิ่มเติม เพื่อให้ได้พื้นที่ป่าไม้ตามที่กำหนดคือร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งการดำเนินงานนี้ ในนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 มิได้ระบุให้แน่ชัดว่าจะใช้เวลากี่ปี แต่ควรจะไม่นานเกินไปนัก อย่างไรก็ตาม การป้องกันและการปลูกป่าในพื้นที่เสื่อมโทรมนี้ จะมีส่วนต่อการให้ผลผลิต ให้ไม้ใช้สอย ให้ของป่า และให้การคุ้มครองทางสิ่งแวดล้อมด้วย

ประเด็นที่สาม เป็นประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เอกชนมีบทบาทในกิจการป่าไม้ทั้งการทำไม้ ปลูกป่า และป้องกันรักษาป่า โดยเอกชนได้รับประโยชน์ และรัฐบาลได้พื้นที่ป่า ดังได้กล่าวไว้แต่ต้นแล้วว่า ลำพังรัฐบาลแต่ผู้เดียวนั้น ไม่สามารถรักษาและฟื้นฟูป่าได้ เอกชนจึงน่าจะมีบทบาทให้เกิดผลต่อกิจการป่าไม้ได้ ในการส่งเสริมให้เอกชนมีบทบาทนี้รัฐคงจะต้องเตรียมการหลายๆ ประเด็น เช่น การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย จัดหาพื้นที่ ให้สิ่งชดเชยโดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยในการกู้เงิน หรือวิธีอื่นๆ ที่มีส่วนชักจูงให้เอกชนเข้ามามีส่วนในการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ทั้งสิ้น

ประเด็นที่สี่ ได้แก่การประชาสัมพันธ์กิจการป่าไม้ คุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ให้แก่ประชาชนได้เข้าใจ รวมทั้งการส่งเสริมเผยแพร่ ด้วยวิธีการหนึ่งวิธีการใดก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นการออกรายการวิทยุ โทรทัศน์ ติโสตเตอร์ ฝึกอบรม และสอดแทรกในบทเรียน แม้ว่าจะได้ตื่นตัวในปัจจุบันแล้วก็ตาม แต่ดูเหมือนว่างานประเภทนี้เพิ่งเริ่มต้นเท่านั้น นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 ต้องการเน้นให้เห็นว่าการให้ทั้งความรู้ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษานั้น คาดว่าจะช่วยให้ป้องกันป่าที่มีอยู่ให้หมดไปให้มีการฟื้นฟูและพัฒนาป่าไม้ การปลูกป่าเพิ่มขึ้นเหล่านี้ เป็นต้น

ประเด็นสุดท้าย เป็นประเด็นทางด้านอื่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับปัจจัยภายนอกกิจการป่าไม้ แต่กิจการเหล่านี้มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการป่าไม้ เช่น กิจการการเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร ถ้าได้ผลแล้วราษฎรคงไม่บุกรุกแผ้วถางป่า การวางผังเมืองก็เช่นกันถ้าดีแล้วคงไม่เกิดปัญหาจนทำให้คนต้องบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น เหล่านี้เป็นต้น”

3.2 ที่มาแห่งอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายที่เริ่มประกาศใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ในช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มาจนถึง พ.ศ. 2475 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ จึงได้มีการมีมติคณะรัฐมนตรี ควบคุมไปกับการตรากฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้จนถึงปัจจุบัน การทบทวนที่มาของอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้จึงได้กำหนดเป็น 2 เรื่อง คือ (1) กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ และ (2) มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ดังนี้

3.2.1 กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

การตรากฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ได้เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2417 โดยมีประกาศพระบรมราชโองการว่าด้วยภาษีไม้ขนสักและไม้กระยาเลย จ.ศ. 1236 ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การตรากฎหมายส่วนใหญ่นั้นเกี่ยวข้องกับไม้สัก ต่อมา พ.ศ. 2456 ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติรักษาป่า ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2479 หลังจากนั้นได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 และประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นการยกเลิก พระราชบัญญัติรักษาป่า พ.ศ. 2456 และ ฉบับที่ (2) พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีก 4 ครั้ง คือ ฉบับที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2491 ฉบับที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2494 และฉบับที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2503 ฉบับที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2518 กฎหมายที่มีบทบัญญัติที่เป็นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้อย่างเข้มงวด 2 ฉบับ ได้ประกาศในเวลาต่อมา คือ (1) พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ซึ่งถูกยกเลิกเมื่อมีการประกาศพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และ (2) พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในพ.ศ. 2507 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 โดยยกเลิกพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2496 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) เมื่อ พ.ศ. 2528 ลำดับเวลาของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มีรายละเอียดในตารางที่ 3-7

ตารางที่ 3-7 ลำดับเวลาการประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

พ.ศ.	กฎหมาย
2417	ประกาศพระบรมราชโองการว่าด้วยภาษีไม้ขนสักรและไม้กระยาเลย ลงวันอาทิตย์ เดือนสี่ แรมแปดค่ำ ปีจอ ฉศก จุลศักราช 1236
2427	ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องซื้อขายไม้ขนสักร ลงวันพุธ เดือนเก้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีวอก ฉศก จุลศักราช 1246
2430	ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องไม้ขนสักร ลงวันอาทิตย์ เดือนเจ็ด ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุน นพศก จุลศักราช 1249
2430	ประกาศพระบรมราชโองการเพิ่มเติมเรื่องไม้ขนสักร ลงวันจันทร์ เดือนสิบเอ็ด แรมค่ำหนึ่ง ปีกุน นพศก จุลศักราช 1249
2439	พระราชบัญญัติไม้ซุงและไม้ท่อนที่ดวงตราลบเลื่อน ร.ศ. 115
2440	พระราชบัญญัติรักษาต้นไม้สัก ร.ศ. 116
2441	พระราชบัญญัติป้องกันการลักลอบตัดต้นไม้ ร.ศ. 117
2442	พระราชบัญญัติป้องกันการลักลอบชักลากไม้สักที่ยังมิได้เสียค่าต่อ และภาษี ร.ศ. 118
2443	กฎข้อบังคับอนุญาตไม้สักใช้ในการปลูกสร้างที่ทำราชการและการสาธารณประโยชน์ ร.ศ.119
2456	พระราชบัญญัติรักษาป่า พุทธศักราช 2456
2456	กฎข้อบังคับวางระเบียบวิธีจัดการรักษาป่า พุทธศักราช 2456
2464	กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่า ว่าด้วยการเก็บรวงผึ้ง พุทธศักราช 2464
2465	กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่า ว่าด้วยการเจาะเผาต้นตะเคียนทำชัน ในมณฑลปัตตานี พุทธศักราช 2465
2465	กฎข้อบังคับวางระเบียบการหาของป่า ว่าด้วยการเจาะเผาทำน้ำมันยาง พุทธศักราช 2465
2470	พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติพิทักษ์ป่าภายใน พุทธศักราช 2470 เฉพาะมาตรา 4 (ก) และ (ข)
2479	พระราชบัญญัติรักษาป่า (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2479
2480	พระราชบัญญัติควบคุมการทำยางสน พุทธศักราช 2480
2481	พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ.2481
2484	พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484
2491	พระราชบัญญัติป่าไม้(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491
2494	พระราชบัญญัติป่าไม้(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2494
2496	พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2496
2497	พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2497
2503	พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2503
2503	พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ.2503
2504	พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
2507	พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507
2518	พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2518
2528	พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2528
2535	พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ.2535 (ยกเลิกฉบับ พ.ศ.2503)

3.2.2 มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ

ถึงแม้ว่าจะมีมติคณะรัฐมนตรีจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ดังที่ได้พบทวนในบทที่ 2 ก็ตาม แต่มีมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยตรงอยู่ 3 เรื่อง คือ

1. การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ
2. ป่าชายเลน
3. การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

มติคณะรัฐมนตรีทั้ง 3 เรื่องนี้จะพบทวนในข้อ 3.4.2 พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี

3.3 การสงวนหวงห้ามพื้นที่ป่าไม้ในภาพรวม

3.3.1 ความเป็นมา

ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 ลงวันที่ 3 เมษายน 2482 มาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติไว้ว่า “ป่าใดที่ได้กำหนดเป็นป่าสงวนแล้ว ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือจับจอง ก่อสร้าง แผ้วถางป่านั้น และห้ามมิให้เผาป่า นำปล่อย หรือละลายให้สัตว์เลี้ยงเข้าไปหรือจัดทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ไม้หรือของป่าในป่าสงวนนั้นด้วยประการใดๆ”

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมอีก 2 ครั้ง ใน พ.ศ. 2496 และ 2497 และได้ยกเลิกทั้ง 3 ฉบับ เมื่อ พ.ศ. 2507 จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 81 ตอนที่ 38 วันที่ 28 เมษายน 2507 บทบัญญัติมาตรา 6 ได้ให้อำนาจในการกำหนดเขตที่ดินเป็นป่าสงวนแห่งชาติโดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของชาติ และรัฐบาลได้กำหนดจุดหมายไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติว่า จะสงวนป่าไม้ไว้เป็นเนื้อที่ประมาณร้อยละ 50 แห่งเนื้อที่ประเทศไทย คือ เป็นเนื้อที่ป่าสงวนรวมประมาณ 250,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 156 ล้านไร่ บัดนี้ ปรากฏว่าป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองไว้แล้ว และที่ยังมิได้สงวนคุ้มครองได้ถูกบุกรุกและถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก แม้ป่าไม้ในบริเวณต้นน้ำลำธารก็ถูกแผ้วถางเผาทำลายไปเป็นอันมาก ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้ง พื้นดินพังทลาย ลำน้ำตื้นเขิน หรือเกิดอุทกภัย อันเป็นผลเสียหายแก่การเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่าที่ใช้บังคับอยู่มีวิธีการไม่รัดกุมเหมาะสมต้องเสียเวลาดำเนินการเป็นเวลานานจึงประกาศกำหนดเป็นป่าสงวนหรือป่าคุ้มครองได้ เป็นเหตุให้บุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสทำลายป่าได้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ได้กำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย ผู้กระทำความผิดไม่เข็ดหลาบเป็นช่องทางให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้นรัฐบาลจึงเห็นเป็นการจำเป็นอันรีบด่วนที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายเรื่องนี้เสียใหม่เพื่อให้สามารถดำเนินการคุ้มครองป้องกัน เพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของชาติ และเพื่อมิให้อาชีพเกษตรกรรมของประชาชนส่วนใหญ่และเศรษฐกิจของประเทศถูกกระทบกระเทือนจากผลของการทำลายป่า” ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง พ.ศ. 2558 ได้มีการประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติรวม 1,220 ป่า เนื้อที่ 143.92 ล้านไร่ (กรมป่าไม้, 2558: 1)

3.3.2 การกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ

การกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ โดยการออกกฎกระทรวง หรือเรียกกันว่า “การสงวนป่า” มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ จัดทำแผนที่แสดงอาณาเขตป่าจากแผนที่จำแนกประเภทที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งจะมีการรังวัดหมายแนวเขตป่าโดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ทำการส่งกล้อง จดระยะและมุมเข็มทิศในสมุดจดรายการรังวัด (Field Book) พร้อมกับการปักหลักเขต ติดป้าย ป่าสงวนแห่งชาติ ถากต้นไม้ประทับตราครุฑทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตอื่นๆ และทำการสำรวจเบื้องต้นสภาพป่า ลักษณะภูมิประเทศ ชนิดไม้ ฯลฯ

2. เมื่อสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ ดำเนินการตามข้อ 1 เสร็จแล้วก็ส่งหลักฐานการดำเนินการให้ผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของแนวเขตการปกครอง เช่น ชื่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ แนวเขตอำเภอ แนวเขตจังหวัด และรายละเอียดอื่นในแผนที่ แล้วรายงานกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณากำหนดป่าสงวนแห่งชาติ

3. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งเรื่องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่ ขอกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ ให้กรมป่าไม้ตรวจสอบและจัดพิมพ์แผนที่แสดงอาณาเขตป่าสงวนแห่งชาติ

4. กรมป่าไม้ส่งแผนที่แสดงอาณาเขตป่าสงวนแห่งชาติให้หน่วยงานราชการต่างๆ ตรวจสอบว่ามีพื้นที่อยู่ในข่ายที่จะขอกันออกหรือไม่ โดยรอผลการตรวจสอบดังกล่าว 30 วัน แล้วแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจสอบตามที่กรมพัฒนาที่ดินทักท้วงหรือหน่วยงานอื่นขอให้กันพื้นที่ออก (ถ้ามี) และให้เจ้าหน้าที่สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ และจังหวัดตรวจสอบความถูกต้องของชื่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ แนวเขตอำเภอ แนวเขตจังหวัด และรายละเอียดอื่นๆ ในแผนที่อีกครั้งหนึ่ง

5. กรมป่าไม้จัดพิมพ์แผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวงกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ

6. กรมป่าไม้เสนอร่างกฎกระทรวงพร้อมด้วยแผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวง บันทึกหลักการเหตุผลของการกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณา

7. เมื่อกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเห็นชอบแล้วก็ส่งเรื่องไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีสั่งการให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาตรวจสอบร่างกฎกระทรวง

8. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาแจ้งกรมป่าไม้ให้ส่งผู้แทนไปร่วมประชุมพิจารณาร่างกฎกระทรวง

9. กรมป่าไม้แจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ที่รับผิดชอบตรวจสอบข้อเท็จจริงตามที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ทักท้วง

10. ผู้ว่าราชการจังหวัดและสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ ที่รับผิดชอบแจ้งการตรวจสอบตามที่กรมป่าไม้ให้ ตรวจสอบข้อ 9 กรมป่าไม้แจ้งผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาทราบ เพื่อประกอบการพิจารณา ร่างกฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวง

11. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา รายงานผลการพิจารณาร่างกฎกระทรวง กำหนดป่าสงวนแห่งชาติให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีทราบ เพื่อพิจารณาขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี

12. เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแล้ว สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจะแจ้งมติคณะรัฐมนตรีให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทราบ เพื่อลงนามในกฎกระทรวง

13. กรมป่าไม้จัดพิมพ์กฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวง

14. กรมป่าไม้เสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิจารณาลงนามในกฎกระทรวง

15. การส่งกฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวง

15.1 จัดหนังสือส่งสำเนากฎกระทรวงพร้อมแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา

15.2 ส่งสำเนากฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวง พร้อมด้วยแบบคำร้องของผู้อ้างว่ามีสิทธิหรือทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่เตรียมดำเนินการปิดประกาศสำเนากฎกระทรวงกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ ณ ที่ทำการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอท้องที่ทำการกั้นท้องที่ และที่เปิดเผยเห็นได้ง่ายในหมู่บ้านท้องที่นั้น

16. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีแจ้งให้กรมป่าไม้ทราบ เล่ม...ตอนที่ ...วันที่... ที่ประกาศกฎกระทรวงในราชกิจจานุเบกษา

17. กรมป่าไม้แจ้งให้จังหวัดทราบ เล่ม....ตอนที่....วันที่... ที่ประกาศกฎกระทรวงในราชกิจจานุเบกษา

18. เจ้าหน้าที่จังหวัดท้องที่ปิดประกาศสำเนากฎกระทรวงกำหนดป่าสงวนแห่งชาติ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ ที่ทำการกั้นท้องที่ และที่เปิดเผยเห็นได้ง่ายในหมู่บ้านท้องที่นั้น

19. อธิบดีกรมป่าไม้ส่งสำเนากฎกระทรวงพร้อมแผนที่ท้ายกฎกระทรวงให้สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ และหน่วยงานภายในกรมป่าไม้ทราบ

20. กรมป่าไม้เสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่งตั้งกรรมการอื่นสำหรับป่าสงวนแห่งชาติ

21. กรมป่าไม้เสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมรักษาป่าสงวนแห่งชาติ พร้อมเสนอสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

22. กรมป่าไม้ส่งประกาศแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมและรักษาป่าสงวนแห่งชาติให้ผู้ว่าราชการจังหวัดท้องที่ และสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ เพื่อปิดประกาศต่อไป

3.3.3 การเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติ

การเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 แบ่งเป็น 2 กรณี คือ

1.) เพิกถอนออกจากการเป็นป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด

(ไม่ต้องพิมพ์แผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวง)

2.) เพิกถอนออกจากการเป็นป่าสงวนแห่งชาติบางส่วน

(ต้องพิมพ์แผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวง และแผนที่ท้ายกฎกระทรวง แสดงพื้นที่บริเวณที่จะเพิกถอนฯ) หากเป็นการเพิกถอนพื้นที่บริเวณที่อยู่ติดแนวขอบเขตป่าจะดำเนินการโดยยกเลิกกฎกระทรวงเดิมและกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติใหม่ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง โดยตัดพื้นที่ส่วนที่จะเพิกถอนออก พร้อมทั้งตรวจสอบแก้ไข ชื่อตำบล อำเภอ ฯลฯ ให้ถูกต้องตามความเป็นจริงในคราวเดียวกัน

ขั้นตอนการดำเนินการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติ

การเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติบางส่วนจำเป็นต้องมีการรังวัดหมายแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติบริเวณที่จะเพิกถอน โดยเจ้าหน้าที่สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ และจัดทำผลการรังวัดเป็น 3 ชุด เก็บไว้เป็นหลักฐานที่สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ 1 ชุด ส่งให้กรมป่าไม้ 1 ชุด และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัด 1 ชุด เพื่อดำเนินการเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดรายงานกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนินการเพิกถอนตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเรื่องดังกล่าว ให้กรมป่าไม้ดำเนินการต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1. กรมป่าไม้ตรวจสอบจัดทำแผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวง จัดพิมพ์ จำนวน 350 แผ่น
2. กรมป่าไม้เสนอกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาร่างกฎกระทรวง พร้อมแผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวง จำนวน 140 ชุด
3. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาขึ้นตรวจร่างกฎกระทรวง
4. หากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกามีข้อทักท้วง กรมป่าไม้สอบถามข้อเท็จจริงจากสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่และจังหวัดท้องที่
5. จังหวัดและสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้แจ้งผลการตรวจสอบตามข้อทักท้วงของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาให้กรมป่าไม้ทราบ
6. กรมป่าไม้จัดทำแผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวงที่ได้แก้ไขถูกต้องแล้ว ส่งให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจำนวน 140 แผ่น เพื่อนำเสนอเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณาร่างกฎกระทรวง
7. เมื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้วลงมติเห็นชอบในร่างกฎกระทรวงสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีแจ้งให้กรมป่าไม้ลงฉบับที่กฎกระทรวง
8. กรมป่าไม้ จัดพิมพ์แผนที่ท้ายกฎกระทรวง จำนวน 8,000 แผ่น
9. กรมป่าไม้เสนอ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณาลงนามในกฎกระทรวง
10. กรมป่าไม้ส่งกฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวง จำนวน 7,500 แผ่น ให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา
11. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี แจ้งประกาศกฎกระทรวงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม....ตอนที่....วันที่.....ให้กรมป่าไม้ทราบ
12. กรมป่าไม้ส่งสำเนากฎกระทรวง และแผนที่ท้ายกฎกระทรวงให้สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ท้องที่ จังหวัดท้องที่ กองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานภายในของกรมป่าไม้ทราบ
13. จัดทำหนังสือนำส่งกระทรวงให้แนบแผนที่ท้ายร่างกฎกระทรวง จำนวน 15 ชุด และแยกไว้ 3 ชุด นำส่งพร้อมกับแผนที่ จำนวน 6,700 แผ่น

3.3.4 เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ประกาศและมีอยู่จริง

การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติก็ได้ทยอยดำเนินการเช่นเดียวกันจะเห็นได้จากเนื้อที่ที่ประกาศได้เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับต่างๆ (ตารางที่ 3-8) ภายหลังสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ใน พ.ศ. 2509 สามารถประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ 30.13 ล้านไร่ และเพิ่มขึ้นเป็น 66.40 และ 105.20 ล้านไร่ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 และที่ 3 ตามลำดับ ถึงแม้ว่าพื้นที่ป่าไม้ทุกประเภททั้งป่าอนุรักษ์และ

ป่าเพื่อเศรษฐกิจที่แท้จริงจะมีเหลือเพียง 102.1 ล้านไร่ ในปี 2556 แต่พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามสถิติการป่าไม้ยังคงเป็นจำนวน 143.92 ล้านไร่ (กรมป่าไม้, 2558: 1)

ตารางที่ 3-8 เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ประกาศเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ

สิ้นสุดแผนพัฒนา ฉบับที่	พ.ศ.	เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติ (ล้านไร่)	
		ตามประกาศ	ที่มีอยู่จริง
ฉบับที่ 1	2509	30.13 ¹	171.01 ¹
ฉบับที่ 2	2514	66.40 ¹	138.56 ¹
ฉบับที่ 3	2519	105.20 ¹	124.0 ⁷
ฉบับที่ 4	2524	123.79 ¹	100.58 ⁷
ฉบับที่ 5	2529	138.85 ²	91.65 ⁷
ฉบับที่ 6	2534	143.86 ²	85.4 ⁷
ฉบับที่ 7	2539	143.98 ³	81.8 ⁷
ฉบับที่ 8	2544	143.98 ⁴	100.6 ⁷
ฉบับที่ 9	2549	143.98 ⁵	99.16 ⁷
ฉบับที่ 10	2554	143.92 ⁶	107.2 ⁷
ฉบับที่ 11	2556	143.92 ⁶	102.1 ⁷
	2557	143.92 ⁶	102.29 ⁸

ที่มา : ¹ คำนวณเนื้อที่จากกฎกระทรวงฉบับต่างๆ

³ กรมป่าไม้ (2539: 1)

⁵ กรมป่าไม้ (2549: 1)

⁷ กรมป่าไม้ (2558ก: 1)

² กรมป่าไม้ (2534: 9)

⁴ กรมป่าไม้ (2544: 1)

⁶ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)

⁸ กรมป่าไม้ (2558ข: 1)

ตารางที่ 3-9 พื้นที่ป่าไม้ แยกรายจังหวัด ปี พ.ศ. 2555 - 2556

จังหวัด / ภาค	พื้นที่จังหวัด		พื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2555 -2556		ร้อยละของ พื้นที่จังหวัด
	ไร่	ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	
กำแพงเพชร	5,320,031.4	8,512.1	1,244,060.5	1,990.5	23.38
เชียงใหม่	13,775,601.0	22,041.0	9,573,349.7	15,317.4	69.49
เชียงราย	7,235,954.9	11,577.5	2,987,963.5	4,780.7	41.29
ตาก	10,814,832.1	17,303.7	7,789,703.1	12,463.5	72.03
นครสวรรค์	5,953,551.0	9,525.7	546,815.6	874.9	9.18
น่าน	7,601,880.5	12,163.0	4,653,023.7	7,444.8	61.21
เพชรบูรณ์	7,712,296.3	12,339.7	2,402,507.2	3,844.0	31.15
แพร่	4,051,909.9	6,483.1	2,515,083.6	4,024.1	62.07
พะเยา	3,867,337.7	6,187.7	2,002,110.9	3,203.4	51.77

ตารางที่ 3-9 (ต่อ)					
จังหวัด / ภาค	พื้นที่จังหวัด		พื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2555 -2556		ร้อยละของพื้นที่จังหวัด
	ไร่	ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	
พิจิตร	2,699,382.4	4,319.0	7,715.5	12.3	0.29
พิษณุโลก	6,622,222.5	10,595.6	2,410,663.5	3,857.1	36.40
แม่ฮ่องสอน	7,987,808.3	12,780.5	6,940,279.0	11,104.4	86.89
ลำปาง	7,805,139.5	12,488.2	5,526,700.4	8,842.7	70.81
ลำพูน	2,798,993.4	4,478.4	1,547,032.6	2,475.3	55.27
สุโขทัย	4,165,271.3	6,664.4	1,244,294.1	1,990.9	29.87
อุตรดิตถ์	4,920,200.4	7,872.3	2,740,786.0	4,385.3	55.70
อุทัยธานี	4,155,596.9	6,649.0	2,151,509.9	3,442.4	51.77
ภาคเหนือ	107,488,009.5	171,980.8	56,283,598.8	90,053.8	52.36
กาฬสินธุ์	4,335,189.9	6,936.3	457,086.6	731.3	10.54
ขอนแก่น	6,662,172.8	10,659.5	713,921.6	1,142.3	10.72
ชัยภูมิ	7,937,062.2	12,699.3	2,362,467.9	3,779.9	29.77
นครพนม	3,521,753.7	5,634.8	618,999.6	990.4	17.58
บึงกาฬ	2,501,076.6	4,001.7	179,825.1	287.7	7.19
บุรีรัมย์	6,299,566.4	10,079.3	551,081.8	881.7	8.75
มหาสารคาม	3,504,859.9	5,607.8	145,900.4	233.4	4.16
มุกดาหาร	2,578,830.7	4,126.1	893,659.2	1,429.9	34.65
ยโสธร	2,580,853.6	4,129.4	215,303.8	344.5	8.34
ร้อยเอ็ด	4,920,278.5	7,872.4	195,107.8	312.2	3.97
เลย	6,562,561.9	10,500.1	2,169,583.0	3,471.3	33.06
ศรีสะเกษ	5,584,425.2	8,935.1	678,911.4	1,086.3	12.16
สกลนคร	5,987,354.7	9,579.8	1,095,796.0	1,753.3	18.30
สุรินทร์	5,533,920.6	8,854.3	412,729.1	660.4	7.46
หนองคาย	2,047,437.0	3,275.9	144,063.4	230.5	7.04
หนองบัวลำภู	2,562,080.3	4,099.3	269,311.0	430.9	10.51
อำนาจเจริญ	2,057,495.4	3,292.0	228,201.4	365.1	11.09
อุดรธานี	6,919,891.1	11,071.8	781,177.9	1,249.9	11.29
อุบลราชธานี	9,766,988.2	15,627.2	1,781,676.0	2,850.7	18.24
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	104,823,161.3	167,717.1	15,813,931.5	25,302.3	15.09

ตารางที่ 3-9 (ต่อ)					
จังหวัด / ภาค	พื้นที่จังหวัด		พื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2555 -2556		ร้อยละของพื้นที่จังหวัด
	ไร่	ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	
กรุงเทพมหานคร	979,994.6	1,568.0	805.8	1.3	0.08
กาญจนบุรี	12,117,425.3	19,387.9	7,574,845.2	12,119.8	62.51
ชัยนาท	1,566,998.7	2,507.2	37,785.7	60.5	2.41
นครปฐม	1,338,954.1	2,142.3	0.0	0.0	0.00
นนทบุรี	397,750.1	636.4	0.0	0.0	0.00
ปทุมธานี	950,750.5	1,521.2	0.0	0.0	0.00
ประจวบคีรีขันธ์	4,008,263.2	6,413.2	1,428,503.0	2,285.6	35.64
เพชรบุรี	3,857,409.5	6,171.9	2,213,471.2	3,541.6	57.38
พระนครศรีอยุธยา	1,592,091.8	2,547.3	0.0	0.0	0.00
ราชบุรี	3,243,779.0	5,190.0	1,111,566.4	1,778.5	34.27
ลพบุรี	4,064,195.8	6,502.7	563,426.6	901.5	13.86
สมุทรปราการ	604,447.4	967.1	8,642.3	13.8	1.43
สมุทรสงคราม	258,369.3	413.4	14,452.3	23.1	5.59
สมุทรสาคร	541,530.1	866.4	13,541.0	21.7	2.50
สระบุรี	2,180,110.0	3,488.2	474,769.4	759.6	21.78
สิงห์บุรี	510,762.7	817.2	0.0	0.0	0.00
สุพรรณบุรี	3,379,169.5	5,406.7	390,827.1	625.3	11.57
อ่างทอง	594,060.4	950.5	0.0	0.0	0.00
ภาคกลาง	42,186,062.0	67,497.7	13,832,636.0	22,132.2	32.79
จันทบุรี	4,009,254.6	6,414.8	1,313,054.7	2,100.9	32.75
ฉะเชิงเทรา	3,231,115.8	5,169.8	512,108.8	819.4	15.85
ชลบุรี	2,817,362.2	4,507.8	350,937.6	561.5	12.46
ตราด	1,791,109.1	2,865.8	562,616.3	900.2	31.41
นครนายก	1,338,094.3	2,141.0	394,555.5	631.3	29.49
ปราจีนบุรี	3,140,817.4	5,025.3	886,047.5	1,417.7	28.21
ระยอง	2,290,804.5	3,665.3	196,527.2	314.4	8.58
สระแก้ว	4,269,562.1	6,831.3	923,177.3	1,477.1	21.62
ภาคตะวันออก	22,888,120.0	36,621.0	5,139,024.9	8,222.4	22.45

ตารางที่ 3-9 (ต่อ)					
จังหวัด / ภาค	พื้นที่จังหวัด		พื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2555 -2556		ร้อยละของพื้นที่จังหวัด
	ไร่	ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	
กระบี่	3,327,024.3	5,323.2	559,032.8	894.5	16.80
ชุมพร	3,747,629.1	5,996.2	787,831.4	1,260.5	21.02
ตรัง	2,956,311.2	4,730.1	660,877.4	1,057.4	22.35
นครศรีธรรมราช	6,175,495.7	9,880.8	1,061,726.2	1,698.8	17.19
นราธิวาส	2,807,001.7	4,491.2	709,562.3	1,135.3	25.28
ปัตตานี	1,235,481.4	1,976.8	59,033.2	94.5	4.78
พังงา	3,433,497.6	5,493.6	1,096,399.7	1,754.2	31.93
พัทลุง	2,412,830.1	3,860.5	390,575.0	624.9	16.19
ภูเก็ต	342,841.2	548.5	69,216.0	110.7	20.19
ยะลา	2,796,884.0	4,475.0	936,046.1	1,497.7	33.47
ระนอง	2,015,637.7	3,225.0	1,059,370.8	1,695.0	52.56
สงขลา	4,838,350.9	7,741.4	580,497.9	928.8	12.00
สตูล	1,869,752.1	2,991.6	744,519.6	1,191.2	39.82
รวมทั้งประเทศ	323,518,861.1	517,630.2	102,119,539.6	163,391.3	31.57

ที่มา : กรมป่าไม้ (2558: 1)

3.4 ป่าเพื่อการอนุรักษ์

กรมป่าไม้ (2537: 48-75) ได้ให้ความหมายของป่าเพื่อการอนุรักษ์ไว้ว่า “ป่าที่รัฐได้กำหนดไว้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นต้น”

ปัจจุบันพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กำหนดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.4.1 ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย อันได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า

3.4.2 ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี เป็นป่าที่คณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1 ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ และป่าที่คณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม

3.4.3 ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามนโยบาย ได้แก่ พื้นที่ป่าที่กรมป่าไม้จัดให้เป็น วนอุทยาน สวนพฤษศาสตร์ สวนรุกขชาติ

โดยมีเนื้อที่ประเภทต่างๆ ในตารางที่ 3-10

ตารางที่ 3-10 พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พ.ศ. 2556

รายการ	แห่ง	เนื้อที่ (ไร่)
พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย		
- อุทยานแห่งชาติ	127	38,874,288
- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	58	23,080,854
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	60	2,691,605
พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี*		
- ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ ชั้น 1	-	52,584,268
- ป่าชายเลน	-	1,525,060
- เขตอนุรักษ์ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535)	-	88,233,415
พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามนโยบาย		
- วนอุทยาน	110	756,866
- สวนพฤกษศาสตร์	17	28,990
- สวนรุกขชาติ	56	25,953

ที่มา : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)

* เป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนกับพื้นที่ป่าประเภทอื่นๆ

3.4.1 ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย

(1) อุทยานแห่งชาติ (National Park)

คือพื้นที่ซึ่งรัฐบาลเห็นว่ามีความสำคัญทางธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจสมควรสงวนเป็นพิเศษ เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมถาวรตลอดไป เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและนันทนาการ

ใน พ.ศ. 2504 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 78 ตอนที่ 80 วันที่ 3 ตุลาคม 2504 บทบัญญัติมาตรา 6 ได้ให้อำนาจในการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ “เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป”

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ได้ให้ความหมายไว้ว่า อุทยานแห่งชาติ หมายถึง “ที่ดินซึ่งรวมทั้งพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และชายฝั่งที่ได้รับการกำหนดให้เป็น อุทยานแห่งชาติ ลักษณะที่ดินดังกล่าวเป็นที่ที่มีสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ และมีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง ทั้งนี้การกำหนดดังกล่าวก็เพื่อให้คงอยู่ในสภาพเดิม เพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและ ความรื่นรมย์ของประชาชนสืบไป”

(1.1) การกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติ

(1.1.1) กฎหมายและระเบียบ

ในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ได้กำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยอาศัยแนวทางกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการประกาศจัดตั้ง/เพิกถอนพื้นที่อุทยานแห่งชาติรวมถึงการบริหารจัดการและดูแลพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
2. พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติ

อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พ.ศ. 2532

3. ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง แต่งตั้งพนักงาน เจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

4. ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการปฏิบัติงานของพนักงาน เจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2520

5. ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการปฏิบัติงานของพนักงาน เจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2527

6. ระเบียบกรมป่าไม้ว่าด้วยการปฏิบัติงานของพนักงาน เจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2536

7. ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ว่าด้วยการปฏิบัติงานของพนักงาน เจ้าหน้าที่ ในเขตอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2549

(1.1.2) กระบวนการ/ ขั้นตอนการประกาศจัดตั้ง / เพิกถอน

พื้นที่อุทยานแห่งชาติ

1. การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินที่มีสภาพธรรมชาติอุดมสมบูรณ์สวยงามและเป็นที่น่าสนใจให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมหรือสงวนไว้เป็นประโยชน์แก่การศึกษา และความรื่นรมย์ของประชาชน ก็สามารถดำเนินการเพื่อประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติได้ โดยมีพระราชกฤษฎีกา และแผนที่แสดงแนวเขตบริเวณที่กำหนดแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย

ซึ่งในการกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติกระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติ พุทธศักราช 2504 ซึ่งที่ดินบริเวณที่กำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติจะต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลหนึ่งบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

กำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

1) พื้นที่ที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่เพียงพอที่จะรักษาสถานะทางนิเวศวิทยาของพื้นที่ไว้ได้ ซึ่งตามหลักสากลได้กำหนดมาตรฐานไม่น้อยกว่า 10 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัวขึ้นอยู่กับคุณค่าของพื้นที่ที่จะกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติเป็นสำคัญ

2) พื้นที่ที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจะต้องประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ ที่น่าสนใจ มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์หรือมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือมานุษยศาสตร์

3) พื้นที่ที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจะต้องเหมาะสมต่อการท่องเที่ยว พักผ่อน พักแรมหรือเพื่อการศึกษาหาความรู้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่และวัตถุประสงค์ในการประกาศจัดตั้ง

การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ไปดำเนินการสำรวจข้อมูลรายละเอียดพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อได้ข้อมูลแล้วจะต้องดำเนินการดังนี้

2) นำข้อมูลจากการสำรวจเสนอคณะกรรมการเจ้าหน้าที่ของสำนักงานอุทยานแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากฝ่ายต่างๆ อย่างน้อย 3 ฝ่าย พิจารณาความเหมาะสมของข้อมูลรายละเอียดพื้นที่ที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ

3) เมื่อได้ข้อมูลจากการสำรวจแล้วจะนำข้อมูลดังกล่าวเข้าชี้แจงต่อหน่วยงานในพื้นที่ดังนี้

3.1) สภาตำบลที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.2) คณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัด หรือ หน่วยงานราชการบริหารส่วนภูมิภาค

3.3) หน่วยงานราชการบริหารส่วนกลาง คือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

4) นำเสนอข้อมูลการสำรวจต่อคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ โดยมีข้อมูลในการนำเสนอ ดังนี้

4.1) จัดทำแผนที่แสดงจุดพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญในแผนที่ โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศหรือแผนที่ปัจจุบันอ้างอิง

4.2) จัดทำรายละเอียดผลการสำรวจข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลซึ่งเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวและจุดเด่นทางธรรมชาติ พร้อมภาพถ่ายประกอบ

4.3) จัดทำแผนการจัดการพื้นที่ที่ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยการจัดทำแผนการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การให้บริการ การจัดการชุมชน การศึกษาวิจัย และอัตราค่าสิ่ง

4.4) ข้อมูลซึ่งผ่านการเห็นชอบในระดับพื้นที่แล้ว

4.5) ข้อมูลกรณีไม่มีข้อขัดแย้งกับชุมชนในพื้นที่

5) เมื่อคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติให้ความเห็นชอบ ผู้ทำหน้าที่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ ร่วมกับสำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ทำการรังวัดแนวเขตพื้นที่เตรียมการประกาศอุทยานแห่งชาติ

6) สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์จัดทำแผนที่แนบท้ายร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินเพื่อประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ

7) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เสนอร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินเพื่อประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ พร้อมบันทึกหลักการและเหตุผล คำชี้แจงรายละเอียดและแผนที่แนบท้ายร่างพระราชกฤษฎีกา ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณานำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

8) คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีกา พร้อมส่งเรื่องให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาร่างพระราชกฤษฎีกา

9) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เชิญผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปร่วมชี้แจงรายละเอียดในการตรวจพิจารณาร่างพระราชกฤษฎีกา หากไม่ถูกต้อง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช รับไปดำเนินการแก้ไขแล้วส่งคืนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พิจารณาอีกครั้ง

10) เมื่อผ่านการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี จะแจ้งให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดพิมพ์แผนที่ท้ายร่างพระราชกฤษฎีกา จำนวน 5,800 แผ่น เพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา

11) เมื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีก็จะนำขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย

12) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป

13) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชแจ้งเวียนพระราชกฤษฎีกาในจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อปิดประกาศให้ประชาชนได้รับทราบ และปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

14) อุทยานแห่งชาติดำเนินการจัดทำป้ายหลักเขตอุทยานแห่งชาติ ให้ประชาชนทราบว่า เป็นแนวเขตอุทยานแห่งชาติ

(1.1.3) การเพิกถอนพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

สาเหตุที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จะ

ดำเนินการเพิกถอนพื้นที่อุทยานแห่งชาติ คือ

2.1 หน่วยงานราชการองค์กรของรัฐฯ มีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวหรือดำเนินโครงการใดๆ อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ

2.2 ปัญหาพื้นที่อุทยานแห่งชาติประกาศทับซ้อนพื้นที่ของชาวบ้าน จะดำเนินการเพิกถอนเมื่อมีการตรวจสอบได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวมีการครอบครองและได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย ก่อนการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ

2.3 พื้นที่ทับซ้อนโดยกฎหมาย 2 ฉบับ หรือกฎหมายดังกล่าวมีการบังคับใช้ที่ขัดแย้งกัน

2.4 เป็นนโยบายของรัฐบาล

ไม่ว่าจะดำเนินการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติทั้งหมดหรือบางส่วน สามารถทำได้โดยพระราชกฤษฎีกา อาศัยอำนาจตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ในการเพิกถอนพื้นที่อุทยานแห่งชาติซึ่งมิใช่เป็นการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติทั้งหมด จะต้อง มีแผนที่แสดงแนวเขตการเปลี่ยนแปลงแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย โดยขั้นตอนในการดำเนินการเช่นเดียวกับการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

(1.2) เนื้อที่อุทยานแห่งชาติที่มีการประกาศแล้ว

การกำหนดอุทยานแห่งชาติได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 มาจนถึงปัจจุบันมีจำนวน 127 แห่ง รวมเนื้อที่ 38,874,288.44 ไร่ (ตารางที่ 3-11 และ ตารางที่ 3-12)

ตารางที่ 3-11 เนื้อที่อุทยานแห่งชาติเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ

สิ้นแผนพัฒนา	พ.ศ	เนื้อที่อุทยานแห่งชาติ (ล้านไร่)
ฉบับที่ 1	2509	2.41 ¹
ฉบับที่ 2	2514	2.41 ¹
ฉบับที่ 3	2519	5.94 ¹
ฉบับที่ 4	2524	10.26 ¹
ฉบับที่ 5	2529	16.61 ²
ฉบับที่ 6	2534	24.18 ²
ฉบับที่ 7	2539	26.45 ³
ฉบับที่ 8	2544	32.66 ⁴
ฉบับที่ 9	2549	32.98 ⁵
ฉบับที่ 10	2554	37.69 ⁶
ฉบับที่ 11	2556	38.87 ⁶

ที่มา : ¹ จำนวนเนื้อที่จากพระราชกฤษฎีกา

² กรมป่าไม้ (2534: 10)

³ กรมป่าไม้ (2543: 1)

⁴ กรมป่าไม้ (2544: 1)

⁵ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2551: 1)

⁶ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)

ตารางที่ 3-12 เนื้อที่อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2556

ลำดับ	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
ภาคเหนือ			26,749.69	16,718,558.97
1	คลองลาน	กำแพงเพชร	300.00	187,500.00
2	คลองวังเจ้า	กำแพงเพชร ตาก	747.00	466,875.00
3	แม่วงก์	กำแพงเพชร นครสวรรค์	894.00	558,750.00
4	ขุนแจ	เชียงราย	270.00	168,750.00
5	ภูซาง	เชียงราย พะเยา	284.88	178,049.62
6	แม่ปืม	เชียงราย พะเยา	350.83	219,266.00
7	ดอยหลวง	เชียงราย พะเยา ลำปาง	1,169.48	730,927.00
8	ดอยภูนาง	พะเยา	859.88	537,424.00
9	ดอยอินทนนท์	เชียงใหม่	481.89	301,184.05
10	ดอยสุเทพ - ปุย	เชียงใหม่	261.06	163,162.50
11	ศรีลำนนา	เชียงใหม่	1,405.69	878,557.90
12	ออบหลวง	เชียงใหม่	553.00	345,625.00
13	ดอยผ้าห่มปก (ดอยฟ้าห่มปก)	เชียงใหม่	524.00	327,500.00
14	ผาแดง (เขียงดาว)	เชียงใหม่	1,123.34	702,085.00
15	แม่วาง	เชียงใหม่	119.63	74,766.00
16	ขุนขาน	เชียงใหม่	207.93	129,959.00
17	ห้วยน้ำดัง	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน	1,252.12	782,575.00
18	แม่ปิง	เชียงใหม่ ลำพูน ตาก	1,003.75	627,346.00
19	ลานสาง	ตาก	104.00	65,000.00
20	ตากสินมหาราช	ตาก	149.00	93,125.00
21	แม่เมย	ตาก	185.28	115,800.00
22	ขุนพะวอ	ตาก	396.73	247,957.00
23	ดอยภูคา	น่าน	1,704.00	1,065,000.00
24	ศรีน่าน	น่าน	1,024.38	640,237.50
25	แม่จริม	น่าน	432.00	270,000.00
26	ขุนน้ำน่าน	น่าน	246.37	153,982.00
27	น้ำตกชาติตระการ	พิษณุโลก	543.00	339,375.00
28	ทุ่งแสลงหลวง	พิษณุโลก เพชรบูรณ์	1,262.40	789,000.00
29	ภูหินร่องกล้า	พิษณุโลก เลย	307.00	191,875.00

ตารางที่ 3-12 (ต่อ)

ลำดับ	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
30	ภูสอยดาว	พิษณุโลก อุตรดิตถ์	340.21	212,633.00
31	เขาค้อ	เพชรบูรณ์	482.72	301,698.00
32	ตาดหมอก	เพชรบูรณ์	290.00	181,250.00
33	น้ำหนาว	เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ	994.00	621,250.00
34	ดอยผาแดง	แพร่	188.77	117,982.00
35	เวียงโกศัย	แพร่ ลำปาง	409.78	256,115.60
36	แม่ยม	แพร่ ลำปาง	454.75	284,218.75
37	ลำน้ำน่าน	แพร่ อุตรดิตถ์	999.15	624,468.00
38	น้ำตกแม่สุรินทร์	แม่ฮ่องสอน	396.60	247,875.00
39	สาละวิน	แม่ฮ่องสอน	721.52	450,950.00
40	ถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ	แม่ฮ่องสอน	630.59	394,120.00
41	แจ้ห่ม	ลำปาง	768.00	480,000.00
42	แม่ระมาด	ลำปาง ตาก	582.68	364,173.00
43	ดอยขุนตาล	ลำพูน ลำปาง	255.29	159,556.25
44	รามคำแหง	สุโขทัย	341.00	213,125.00
45	ศรีสัชนาลัย	สุโขทัย	213.20	133,250.00
46	ต้นสักใหญ่ (คลองตรอน)	อุตรดิตถ์	518.79	324,240.80
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			10,477.45	6,548,404.95
1	ภูเวียง	ขอนแก่น	325.00	203,125.00
2	น้ำพอง	ขอนแก่น ชัยภูมิ	197.00	123,125.00
3	ภูผาม่าน	ขอนแก่น เลย	350.00	218,750.00
4	ตาคลี	ชัยภูมิ	217.18	135,737.50
5	ไทรทอง	ชัยภูมิ	319.00	199,375.00
6	ป่าหินงาม	ชัยภูมิ	99.90	62,437.50
7	ภูแล่นคา	ชัยภูมิ	200.50	125,312.50
8	ทับลาน	นครราชสีมา ปราจีนบุรี	2,235.80	1,397,375.00
9	เขาใหญ่	นครราชสีมา สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี	2,165.55	1,353,471.53

ตารางที่ 3-12 (ต่อ)

ลำดับ	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
10	ภูผาเทิบ (มุกดาหาร)	มุกดาหาร	48.39	30,245.67
11	ภูกระดึง	เลย	348.12	217,576.25
12	ภูเรือ	เลย	120.84	75,525.00
13	ภูสวนทราย (นาแห้ว)	เลย	117.16	73,225.00
14	ภูพาน	สกลนคร กาฬสินธุ์	664.70	415,439.00
15	ภูผายล	สกลนคร นครพนม มุกดาหาร	828.56	517,850.00
16	ภูผาเหล็ก	สกลนคร อุดรธานี กาฬสินธุ์	404.38	252,737.00
17	ภูสิงห์	หนองคาย นครพนม	50.00	31,250.00
18	ภูเก้า - ภูพานคำ	หนองบัวลำภู อุดรธานี ขอนแก่น	318.36	198,973.00
19	ภูสระดอกบัว	อำนาจเจริญ โยธาธร มุกดาหาร	231.00	144,375.00
20	แก่งตะนะ	อุบลราชธานี	80.00	50,000.00
21	ภูจอง - นายอย	อุบลราชธานี	686.00	428,750.00
22	ผาแต้ม	อุบลราชธานี	340.00	212,500.00
23	เขาพระวิหาร	อุบลราชธานี ศรีสะเกษ	130.00	81,250.00
ภาคกลาง			10,917.62	6,823,511.95
1	เอราวัณ	กาญจนบุรี	549.98	343,735.00
2	เฉลิมรัตนโกสินทร์ (ถ้ำธารลอด)	กาญจนบุรี	59.00	36,875.00
3	ไทรโยค	กาญจนบุรี	500.00	312,500.00
4	เขื่อนศรีนครินทร์	กาญจนบุรี	1,532.00	957,500.00
5	เขาแหลม	กาญจนบุรี	1,496.93	935,583.69
6	ทองผาภูมิ	กาญจนบุรี	1,235.54	772,214.27
7	ลำคลองงู	กาญจนบุรี	672.60	420,374.00
8	น้ำตกห้วยยาง	ประจวบคีรีขันธ์	161.00	100,625.00
9	หาดวนกร	ประจวบคีรีขันธ์	38.00	23,750.00
10	เขาสารภี้อยอด	ประจวบคีรีขันธ์	98.08	61,300.00
11	กุยบุรี	ประจวบคีรีขันธ์	969.00	605,625.00
12	เฉลิมพระเกียรติไทยประจัน	ราชบุรี	328.74	205,463.90
13	แก่งกระจาน	เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์	2,914.70	1,821,687.84
14	น้ำตกสามหลั่น (พระพุทธราย)	สระบุรี	44.57	27,856.25
15	พุเตย	สุพรรณบุรี	317.48	198,422.00

ตารางที่ 3-12 (ต่อ)

ลำดับ	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			2,811.38	1,757,110.55
1	น้ำตกพลิ้ว	จันทบุรี	134.50	84,062.50
2	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี	58.31	36,444.05
3	เขาสิบห้าชั้น	จันทบุรี	117.97	73,729.00
4	หมู่เกาะช้าง	ตราด	650.00	406,250.00
5	น้ำตกคลองแก้ว	ตราด	197.92	123,700.00
6	เขาแหลมหญ้า - หมู่เกาะเสม็ด	ระยอง	131.00	81,875.00
7	เขาชะเมา - เขาวง	ระยอง จันทบุรี	83.68	52,300.00
8	ตาพระยา	สระแก้ว บุรีรัมย์	594.00	371,250.00
9	ปางสีดา	สระแก้ว ปราจีนบุรี	844.00	527,500.00
ภาคใต้			11,242.72	7,026,702.02
1	เขาพนมเบญจา	กระบี่	50.12	31,325.00
2	หาดนพรัตน์ธารา - หมู่เกาะพีพี	กระบี่	387.90	242,437.17
3	หมู่เกาะลันตา	กระบี่	134.00	83,750.00
4	ธารโบกขรณี	กระบี่	104.00	65,000.00
5	หมู่เกาะชุมพร	ชุมพร	317.00	198,125.00
6	หาดเจ้าไหม	ตรัง	230.87	144,292.35
7	เขาปู่ - เขาย่า	ตรัง พัทลุง นครศรีธรรมราช	694.00	433,750.00
8	หมู่เกาะเกตุรา	ตรัง สตูล	494.38	308,987.00
9	เขาหลวง	นครศรีธรรมราช	570.00	356,250.00
10	น้ำตกโยง	นครศรีธรรมราช	205.00	128,125.00
11	เขานัน	นครศรีธรรมราช	409.79	256,121.00
12	น้ำตกสี่ขีด	นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี	145.00	90,625.00
13	บูโด - สุโงปาดิ	นราธิวาส ปัตตานี ยะลา	341.00	213,125.00
14	น้ำตกทรายขาว	ปัตตานี ยะลา สงขลา	69.57	43,482.00
15	อ่าวพังงา	พังงา	400.00	250,000.00
16	หมู่เกาะสุรินทร์	พังงา	141.25	88,282.00
17	หมู่เกาะสิมิลัน	พังงา	140.00	87,500.00
18	เขาลำปี - หาดท้ายเหมือง	พังงา	71.92	44,950.00
19	ศรีพังงา	พังงา	246.08	153,800.00
20	เขาหลัก - ลำรู่	พังงา	125.00	78,125.00

ตารางที่ 3-12 (ต่อ)				
ลำดับ	อุทยานแห่งชาติ	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
21	สิรินธร	ภูเก็ต	90.00	56,250.00
22	บางลา	ยะลา	261.00	163,125.00
23	ลำน้ำกระบือ	ระนอง	160.00	100,000.00
24	หมู่เกาะระนอง (หมู่เกาะพยาม)	ระนอง	356.70	222,938.00
25	น้ำตกหงาว	ระนอง ชุมพร	668.00	417,500.00
26	แหลมสน	ระนอง พังงา	315.00	196,875.00
27	เขาน้ำค้าง	สงขลา	212.00	132,500.00
28	ตะรุเตา	สตูล	1,490.00	931,250.00
29	ทะเลบัน	สตูล	196.00	122,500.00
30	หมู่เกาะอ่างทอง	สุราษฎร์ธานี	102.00	63,750.00
31	เขาสก	สุราษฎร์ธานี	738.74	461,712.50
32	แก่งกรุง	สุราษฎร์ธานี	541.00	338,125.00
33	ไทร่มเย็น	สุราษฎร์ธานี	425.00	265,625.00
34	คลองพนม	สุราษฎร์ธานี	410.40	256,500.00
รวมทั้งประเทศ			62,198.86	38,874,288.44

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)

(2) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary)

คือพื้นที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อว่าสัตว์ในพื้นที่ดังกล่าวจะได้มีโอกาสสืบพันธุ์ และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้มากขึ้นทำให้สัตว์ป่าบางส่วนได้มีโอกาสกระจายจำนวนออกไปในท้องที่แห่งอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 77 ตอนที่ 108 วันที่ 27 ธันวาคม 2503 โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของประเทศชนิดหนึ่งที่มีอำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ วิทยาการ และรักษาความงาม ตลอดจนคุณค่าตามธรรมชาติไว้ แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันนี้สัตว์ป่าที่มีค่าบางชนิดได้ถูกล่าและทำลายจนสูญพันธุ์ไปแล้วและบางชนิดก็กำลังจะสูญพันธุ์ไป ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ป่าโดยเฉพาะ จึงสมควรตรากฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าขึ้นไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐ และประชาชนส่วนรวม ให้สมกับที่ชาวไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธมามกะ” บทบัญญัติมาตรา 19 ได้ให้อำนาจในการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ยกเลิกในปี พ.ศ. 2535 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ในราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ 15 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2535 บทบัญญัติมาตรา 33 ได้ให้อำนาจในการกำหนด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

(2.1) หลักเกณฑ์การกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

1. เป็นบริเวณที่มีสัตว์ป่าชุกชุมและมีสัตว์ป่าชนิดที่หายาก หรือกำลังจะสูญพันธุ์อาศัยอยู่
2. เป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำแหล่งอาหารและที่หลบภัยของสัตว์ป่า
3. เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนพอสมควร
4. มีสภาพป่าหลายลักษณะอยู่ในผืนเดียวกัน เป็นต้นว่ามีทั้งป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ พุ่มหญ้า ฯลฯ ซึ่งจะทำให้มีความหลากหลายทางพืชและสัตว์ป่าสูง
5. จะต้องเป็นพื้นที่ที่ไม่อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด

(2.2) ขั้นตอนการดำเนินการ

1. สืบหาข้อมูลเบื้องต้น
2. เสนอองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อให้ความเห็นชอบ
3. เสนอที่ประชุมอำเภอเพื่อให้ความเห็นชอบ
4. เสนอคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรประจำจังหวัดให้ความเห็นชอบ
5. เสนอคณะกรรมการสงวนคุ้มครองสัตว์ป่าให้ความเห็นชอบ
6. เสนอร่างพระราชกฤษฎีกาให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา
7. เสนอร่างพระราชกฤษฎีกาให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณา
8. เสนอร่างพระราชกฤษฎีกาที่ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้วเสนอเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
9. นายกรัฐมนตรีนำทูลเกล้าเพื่อลงพระปรมาภิไธย
10. ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(2.3) เนื้อที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

เนื้อที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพิ่มขึ้นจาก 0.54 ล้านไร่ ใน พ.ศ. 2509 ถึง พ.ศ. 2556 มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ารวม 58 แห่ง เนื้อที่ 23,080,854 ไร่ (ตารางที่ 3-13 และตารางที่ 3-14)

ถึงแม้ว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้จะได้นับถึงการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าก็ตามแต่ การกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขึ้น ทำให้มีพื้นที่ป่านุรักษ์เพิ่มขึ้น **เป็นการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์**

ตารางที่ 3-13 เนื้อที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับต่างๆ

สิ้นสุดแผนพัฒนา	พ.ศ	เนื้อที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า (ล้านไร่)
ฉบับที่ 1	2509	0.54 ¹
ฉบับที่ 2	2514	0.54 ¹
ฉบับที่ 3	2519	9.34 ¹
ฉบับที่ 4	2524	13.53 ¹
ฉบับที่ 5	2529	13.58 ²
ฉบับที่ 6	2534	16.28 ²
ฉบับที่ 7	2539	19.36 ³
ฉบับที่ 8	2544	21.81 ³
ฉบับที่ 9	2549	22.34 ⁴
ฉบับที่ 10	2554	23.08 ⁵
ฉบับที่ 11	2556	23.08 ⁵

ที่มา : ¹ คำนวณเนื้อที่จากพระราชกฤษฎีกา ⁴ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2551: 1)
² กรมป่าไม้ (2534: 10) ⁵ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)
³ กรมป่าไม้ (2544: 1)

ตารางที่ 3-14 เนื้อที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2556

ลำดับ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
ภาคเหนือ			17,329.48	10,830,927.00
1	เขาสนามเพรียง	กำแพงเพชร	101.00	63,125.00
2	เชียงดาว	เชียงใหม่	521.00	325,625.00
3	สะเมิง	เชียงใหม่	194.00	121,250.00
4	อมก๋อย	เชียงใหม่ ดาก	1,224.00	765,000.00
5	แม่เลา - แม่สะ	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน	514.00	321,250.00
6	แม่ตื่น	ดาก	1,173.00	733,125.00
7	อุ้มผาง	ดาก	2,590.85	1,619,280.00
8	เวียงลอ	พะเยา	371.00	231,875.00
9	ดอยผาช้าง	พะเยา น่าน	571.08	356,926.00
10	ภูผาแดง	เพชรบูรณ์	234.95	146,845.00
11	ตะแบะ - ห้วยใหญ่	เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ	653.93	408,707.00

ตารางที่ 3-14 (ต่อ)				
ลำดับ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
12	ดอยหลวง	แพร่	97.00	60,625.00
13	ลำน้ำน่านฝั่งขวา	แพร่ อุตรดิตถ์	235.00	146,875.00
14	ลุ่มน้ำปาย	แม่ฮ่องสอน	1,180.94	738,085.00
15	สาละวิน	แม่ฮ่องสอน	955.00	596,875.00
16	แม่ยวมฝั่งขวา	แม่ฮ่องสอน	292.00	182,500.00
17	สันปันแดน	แม่ฮ่องสอน	277.00	173,125.00
18	ดอยเวียงหล้า	แม่ฮ่องสอน	466.58	291,610.00
19	ดอยผาเมือง	ลำพูน ลำปาง	687.12	429,449.00
20	ถ้ำเจ้าราม	สุโขทัย ลำปาง	341.07	213,171.00
21	แม่จริม	อุตรดิตถ์	660.00	412,500.00
22	น้ำปาด	อุตรดิตถ์	512.32	320,197.00
23	ภูเมี่ยง - ภูทอง	อุตรดิตถ์ พิษณุโลก	696.51	435,320.00
24	ห้วยขาแข้ง	อุทัยธานี ตาก	2,780.14	1,737,587.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			5,455.39	3,409,620.00
1	ภูเขียว	ชัยภูมิ	1,560.00	975,000.00
2	ผาผึ้ง	ชัยภูมิ	189.44	118,403.00
3	ดงใหญ่	บุรีรัมย์	312.78	195,486.00
4	ภูสีฐาน	มุกดาหาร กาฬสินธุ์	303.27	189,541.00
5	ภูหลวง	เลย	896.95	560,593.00
6	ภูค้อ - ภูกระแต	เลย	232.46	145,285.00
7	พนมดงรัก	ศรีสะเกษ	316.00	197,500.00
8	ห้วยศาลา	ศรีสะเกษ	380.00	237,500.00
9	ห้วยทับทัน - ห้วยสำราญ	สุรินทร์	502.00	313,750.00
10	ภูวัว	หนองคาย	186.50	116,562.00
11	ยอดโดม	อุบลราชธานี	225.35	140,845.00
12	บุณฑริก - ยอดมน	อุบลราชธานี	350.65	219,155.00
ภาคกลาง			5,815.05	3,634,409.00
1	สลักพระ	กาญจนบุรี	858.55	536,594.00
2	ทุ่งใหญ่นเรศวร	กาญจนบุรี ตาก	3,647.20	2,279,500.00
3	อุทยานเสด็จในกรมหลวงชุมพร ด้านทิศเหนือ	ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร	664.99	415,620.00

ตารางที่ 3-14 (ต่อ)				
ลำดับ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
4	แม่น้ำภาชี	ราชบุรี	489.31	305,820.00
5	ซับลังกา	ลพบุรี	155.00	96,875.00
ภาคตะวันออก			2,233.90	1,396,187.50
1	เขาสอยดาว	จันทบุรี	744.96	465,602.00
2	คลองเครือหวาย	จันทบุรี	265.27	165,796.00
3	เขาวังถาโน	ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี จันทบุรี	1,078.96	674,352.00
4	เขาเขียว - เขาชมัญ	ชลบุรี ระยอง ชลบุรี	144.70	90,437.50
ภาคใต้			6,095.54	3,809,711.48
1	เขาประ - บางคราม	กระบี่ ตรัง	156.32	97,700.00
2	คลองพระยา	กระบี่ สุราษฎร์ธานี	153.58	95,988.00
3	อุทยานเสด็จในกรมหลวงชุมพร ด้านทิศใต้	ชุมพร ระนอง	315.00	196,875.00
4	ควนแม่ยายหม่อน	ชุมพร ระนอง	464.00	290,000.00
5	เขาบรรทัด	ตรัง พัทลุง สงขลา สตูล	1,266.96	791,847.00
6	เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี	นราธิวาส	196.81	123,005.98
7	ฮาลา - บาลา	นราธิวาส ยะลา	626.70	391,689.00
8	โตนไพรวรรต	พังงา	221.94	138,712.50
9	ทุ่งระยะ - นาสัก	ระนอง ชุมพร	338.64	211,650.00
10	คลองนาคา	ระนอง สุราษฎร์ธานี	530.33	331,456.00
11	โตนงาช้าง	สงขลา สตูล	181.95	113,721.00
12	คลองแสง	สุราษฎร์ธานี	1,155.31	722,067.00
13	คลองยัน	สุราษฎร์ธานี	488.00	305,000.00
รวมทั้งประเทศ			36,929.37	23,080,854.98

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)

(3) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-hunting Area)

คือบริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการ หรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้กำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ โดยกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดก็ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในปี 2556 มีจำนวน 60 แห่ง เนื้อที่ 2,691,605 ไร่ (ตารางที่ 3-15)

ตารางที่ 3-15 เนื้อที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า พ.ศ. 2556

ลำดับ	เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
ภาคเหนือ			639.61	399,753.89
1	หนองบงคาย	เชียงราย	4.34	2,711.00
2	ทับปูลาลอ	เชียงราย พะเยา	28.91	18,070.00
3	ดอยสุเทพ	เชียงใหม่	17.50	10,937.00
4	บึงบอระเพ็ด	นครสวรรค์	106.00	66,250.00
5	ถ้ำผาท่าพล	พิษณุโลก	2.84	1,775.00
6	หนองน้ำขาว	พิษณุโลก	0.57	358.89
7	เขาน้อย - เขาประดู่	พิษณุโลก	129.44	80,900.00
8	เขาค้อ	เพชรบูรณ์	43.52	27,200.00
9	วังโป่ง - ชนแดน	เพชรบูรณ์	148.00	92,500.00
10	ดอยพระบาท	ลำปาง	113.60	71,000.00
11	เขาใหญ่ - เขาน้ำผาตั้ง	อุดรดิตถ์	24.00	15,000.00
12	ถ้ำประทุน	อุทัยธานี	20.88	13,052.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			648.72	405,450.00
1	ลำปาว	กาฬสินธุ์ อุดรธานี ขอนแก่น	337.50	210,938.00
2	หนองแวง	ชัยภูมิ	0.17	109.00
3	เขาแผงม้า	นครราชสีมา	8.00	5,000.00
4	อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก	บุรีรัมย์	6.20	3,876.00
5	อ่างเก็บน้ำสนามบิน	บุรีรัมย์	5.71	3,568.00
6	อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด	บุรีรัมย์	7.09	4,434.00
7	ลำน้ำรอง	บุรีรัมย์	13.44	8,400.00
8	ดูลำพัน	มหาสารคาม	0.55	343.00
9	ถ้ำผาน้ำทิพย์	ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มุกดาหาร	241.99	151,242.00
10	บึงโขงหลง	บึงกาฬ	10.94	6,840.00
11	หนองหานกุมภวาปี	อุดรธานี	17.01	10,630.00
12	หนองหัวคู	อุดรธานี	0.11	70.00
ภาคกลาง			369.74	231,089.45
1	อุทยานสมเด็จพระศรีนครินทร์	กาญจนบุรี	90.00	56,250.00
2	วัดไผ่ล้อมและวัดอัมพวราราม	ปทุมธานี	0.12	74.00
3	วัดตาลเอน	พระนครศรีอยุธยา	0.16	100.00

ตารางที่ 3-15 (ต่อ)				
ลำดับ	เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
4	เขากระปุก - เขาเตาหม้อ	เพชรบุรี	7.76	4,850.00
5	ชะอำ	เพชรบุรี	1.00	622.20
6	ถ้ำระฆัง - เขาพระนอน	ราชบุรี	0.17	106.00
7	ถ้ำค้างคาว - เขาช่องพราน	ราชบุรี	0.12	77.00
8	เขาประทับช้าง	ราชบุรี	2.03	1,268.25
9	เขาสมโภชน์	ลพบุรี	13.50	8,440.00
10	เขาเระวณ	ลพบุรี	2.40	1,500.00
11	วัดราษฎร์ศรัทธากะยาราม	สมุทรสาคร	0.08	47.00
12	พันท้ายนรสิงห์	สมุทรสาคร	23.08	14,426.00
13	แก่งคอย	สระบุรี	55.55	34,718.00
14	เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์	สระบุรี ลพบุรี	170.58	106,611.00
15	บึงฉวาก	สุพรรณบุรี ชัยนาท	3.20	2,000.00
ภาคตะวันออก			40.43	25,269.00
1	คุ้งกระเบน	จันทบุรี	18.19	11,370.00
2	อ่างเก็บน้ำบางพระ	ชลบุรี	18.56	11,600.00
3	เขาชีโอน	ชลบุรี	3.68	2,299.00
ภาคใต้			2,608.07	1,630,043.07
1	ทุ่งทะเล	กระบี่	49.01	30,633.00
2	หมู่เกาะลันตา	ตรัง	447.50	279,687.00
3	เขาน้ำพราย	ตรัง	20.80	13,000.00
4	คลองลำขาน	ตรัง	54.00	33,750.00
5	แหลมตะลุมพุก	นครศรีธรรมราช	56.73	35,456.00
6	บ่อล้อ	นครศรีธรรมราช	100.16	62,599.00
7	ทะเลน้อย	นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา	457.00	285,625.00
8	ป่ารังไก่อ	ปัตตานี	0.25	157.07
9	เขาพระแทว	ภูเก็ต	22.28	13,925.00
10	ป่ากรด	สงขลา	4.12	2,575.00
11	เขาปะช้าง - แหลมขาม	สงขลา	235.00	146,875.00
12	พรุค่างคาว	สงขลา	0.77	481.00
13	เขาเหรียง	สงขลา	109.20	68,250.00
14	ทะเลสาบ	สงขลา พัทลุง	364.67	227,916.00
15	ทะเลหลวง	สงขลา พัทลุง	600.00	375,000.00
16	หนองปลักพระยา-เขาระยาบังสา	สตูล	20.43	12,770.00
17	หนองทุ่งทอง	สุราษฎร์ธานี	61.50	38,438.00
18	เขาท่าเพชร	สุราษฎร์ธานี	4.65	2,906.00
รวมทั้งประเทศ			4,306.57	2,691,605.41

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)

3.4.2 พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีมี ดังนี้

- (1) การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ
- (2) ป่าชายเลน
- (3) การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวน

แห่งชาติ

โดยมีความเป็นมาและรายละเอียดดังนี้

(1) การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติดำเนินการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่สำคัญของประเทศไทยเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2525

การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำคือการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยประสานหลักของการวางแผนการใช้ที่ดินเข้ากับความสัมพันธ์ระหว่างกันของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ร่วมกับศักยภาพของพื้นที่ในด้านอุทกวิทยาที่สัมพันธ์ต่อการเป็นต้นน้ำลำธาร และรวมไปถึงลักษณะแนวโน้มของการก่อเกิดปัญหาและมลภาวะของสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นหากมีการนำทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำไปใช้หรือมีการพัฒนาพื้นที่

ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำแต่ละชั้นมีลักษณะดังนี้

- (1) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่ควรจะต้องสงวนรักษาไว้เป็นต้นน้ำลำธารโดยเฉพาะ
- (2) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 2 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำซึ่งมีคุณภาพเหมาะสมต่อการเป็นต้นน้ำลำธารในระดับรองลงมา และสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อกิจการที่สำคัญ เช่น การทำไม้และเหมืองแร่ เป็นต้น
- (3) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งกิจกรรม ทำไม้ เหมืองแร่ และเพื่อปลูกพืชกิจกรรมประเภทไม้ยืนต้น
- (4) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 4 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่สภาพป่าได้ถูกแผ้วถางเป็นที่ใช้ประโยชน์เพื่อกิจการพืชไร่เป็นส่วนใหญ่
- (5) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 5 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำซึ่งเป็นที่ราบหรือลุ่มหรือ เนินลาดเอียงเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่ได้ถูกบุกกรุกแผ้วถาง เพื่อใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะทำนา และกิจกรรมอื่น

1. การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำภาคต่างๆ รวม 5 ครั้ง คือ

ลุ่มน้ำ ปิง – วัง	วันที่ 28 พฤษภาคม 2528
ลุ่มน้ำ ยม – น่าน	วันที่ 21 ตุลาคม 2529
ลุ่มน้ำ มูล – ชี	วันที่ 12 กรกฎาคม 2531
ลุ่มน้ำ ภาคใต้	วันที่ 7 พฤศจิกายน 2532
ลุ่มน้ำ ภาคตะวันออก	วันที่ 19 พฤศจิกายน 2534

ผลการดำเนินงานกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำต่างๆมีรายละเอียดในตารางที่ 3-16

ตารางที่ 3-16 เนื้อที่ชั้นคุณภาพต่างๆ ของลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบน ลุ่มน้ำมูล-ชี ลุ่มน้ำภาคใต้ ลุ่มน้ำภาคตะวันออก ลุ่มน้ำภาคตะวันตก ภาคกลาง ลุ่มน้ำป่าสัก และลุ่มน้ำชายแดน

พื้นที่ลุ่มน้ำ	1A ^{1/} ตร.กม	1AR ^{2/} ตร.กม	1B ^{3/} ตร.กม	1BR ^{4/} ตร.กม	2 ตร.กม	3 ตร.กม	4 ตร.กม	5 ตร.กม	อ่างเก็บน้ำ ตร.กม	รวม ^{5/} ตร.กม
ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบน (ปิง วัง ยม น่าน)	27,411.04	-	1,197.33	-	16,317.56	11,379.92	10,235.57	38,982.04	434.43	105,958.25
ลุ่มน้ำมูล - ชี	6,306.69		615.29		1,928.69	2,839.78	25,285.91	78,354.36	2,992.60	118,324.32
ลุ่มน้ำภาคใต้	10,154.72		714.36		8,641.50	7,942.50	12,858.55	34,189.61	299.57	76,813.32
ลุ่มน้ำภาคตะวันออก	2,306.86	-	90.82	-	1,874.55	2,997.11	8,907.76	20,129.65	21.80	36,238.55
ลุ่มน้ำภาคตะวันตก ภาคกลาง และลุ่มน้ำป่าสัก	17,905.17	1,328.87	970.32	683.64	6,728.17	7,048.56	9,922.90	47,957.66	1,006.94	91,539.72
ลุ่มน้ำชายแดน		-		-						
- ภาคเหนือ	16,249.28		2,317.48		5,203.32	4,105.12	2,071.60	6,029.21	19.58	36,995.59
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3,800.71		1,037.42		2,074.82	2,907.78	10,751.40	25,841.09	679.04	47,115.27
		-		-						
		-		-						
รวมทั้งประเทศ	84,134.83	1,328.87	6,943.02	683.64	42,768.62	39,283.77	81,033.69	251,483.62	5,434.96	513,115.02

ที่มี : สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2535: 29)

หมายเหตุ	1/ 1A	หมายถึง พื้นที่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 1 ซึ่งเป็นป่าธรรมชาติ
	2/ 1AR	หมายถึง พื้นที่ในชั้น 1 A ซึ่งเป็นป่าธรรมชาตินั้นได้กลายเป็นสวนยางแล้ว
	3/ 1B	หมายถึง พื้นที่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 1 ซึ่งไม่เป็นป่าธรรมชาติปกคลุม
	4/ 1BR	หมายถึง พื้นที่ในชั้น 1 B ซึ่งมีสวนยางปรากฏอยู่
	5/	พื้นที่ของประเทศไทยโดยประมาณ 513,115.02 ตร.กม

(2) ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์

พื้นที่ป่าชายเลนที่ห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ นอกจากปล่อยให้เป็นธรรมชาติเพื่อรักษาไว้ซึ่งสภาพและระบบนิเวศ ได้แก่พื้นที่แหล่งรักษาพันธุ์พืชและสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ แหล่งเพาะพันธุ์และสัตว์น้ำ พื้นที่ที่ง่ายต่อการถูกทำลาย และการพังทลายของดิน พื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พื้นที่ที่ควรสงวนไว้สำหรับแนวกันลม ป้องกันคลื่นและกระแสน้ำ พื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการสงวนไว้เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิจัย พื้นที่ที่ควรสงวนไว้เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ และพื้นที่ที่อยู่ห่างไม่น้อยกว่า 20 เมตรจากริมฝั่งน้ำลำคลองธรรมชาติและไม่น้อยกว่า 75 เมตรจากชายฝั่งทะเล

รัฐบาลได้มีนโยบายการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่เป็นมติดคณะรัฐมนตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2521-2543 ดังนี้

วันที่ 27 มิถุนายน 2521 เรื่อง รายงานการประเมินผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อมของป่าชายเลนของโครงการพัฒนาแหล่งชุมชน และสะพานเทียบเรือหมู่บ้านท่ามะลิ่ง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

วันที่ 19 สิงหาคม 2523 เรื่อง มาตรการใช้ประโยชน์ในป่าชายเลน เห็นชอบด้วยกับมาตรการใช้ประโยชน์ในป่าชายเลน ตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานเสนอ และให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป

วันที่ 29 มิถุนายน 2525 เรื่อง ขอให้พิจารณาทบทวมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการการใช้ประโยชน์ในป่าชายเลน คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติผ่อนผันไม่นำมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2523 ข้อ 2 มาใช้บังคับแก่กรณีที่มีส่วนราชการต่างๆ เข้าใช้ประโยชน์ในป่าชายเลนที่เป็นป่า สงวนแห่งชาติ ในลักษณะเป็นการถาวร โดยเห็นควรให้มีการพิจารณาอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ป่าชายเลนที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติเท่าที่จำเป็น และให้มีการกำหนดขอบเขตไว้โดยชัดแจ้ง ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ

วันที่ 1 พฤษภาคม 2527 เรื่อง ข้อเสนอแนะจากการสัมมนาระบบนิเวศน์วิทยาป่าชายเลน ครั้งที่ 4 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบข้อเสนอแนะจากการสัมมนาระบบนิเวศน์วิทยาป่าชายเลน ครั้งที่ 4 ตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานเสนอ โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ป่าชายเลนให้แน่นอน โดยกำหนดเป็นเขตป่าสงวน เขตอนุรักษ์และเขตพัฒนา และมีกฎหมายรับรองกับส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการศึกษาและวิจัยระบบนิเวศน์อย่างสมบูรณ์ โดยให้กรมป่าไม้ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและกรมประมง และให้มีการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน โดยการส่งเสริมการปลูกสร้างสวนป่าชายเลนให้มากขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชนและสนับสนุนการจัดทรัพยากรธรรมชาติชายเลนแบบการบำรุงป่าชายเลนผสมการพัฒนาสัตว์น้ำ

วันที่ 15 ธันวาคม 2527 เรื่อง การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่ป่าชายเลน ประเทศไทย คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอแนวทางและผลการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน ประเทศไทย และให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับข้อสังเกตของคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับการเพิ่มเติมข้อความว่า "ป้องกันคลื่นและกระแสน้ำ" การจัดตั้งคณะอนุกรรมการทรัพยากรธรรมชาติระดับจังหวัด การจัดตั้งหลักเขต และการเร่งรัดฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน ไปพิจารณาดำเนินการด้วย โดยมีรายละเอียดการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนเป็น 3 เขต (ตารางที่ 3-17)

ตารางที่ 3-17 แสดงการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย
24 จังหวัด ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 15 ธันวาคม 2527

ลำดับที่	จังหวัด	เขตอนุรักษ์ (ไร่)	เขตเศรษฐกิจ ก. (ไร่)	เขตเศรษฐกิจ ข. (ไร่)	รวม ไร่
1.	ตราด	7,706.25	56,600.00	26,356.25	90,662.50
2.	จันทบุรี	8,350.00	119,425.00	48,406.25	176,181.25
3.	ระยอง	2,806.25	12,743.75	12,100.00	27,650.00
4.	ชลบุรี	481.25	-	23,425.00	23,906.25
5.	ฉะเชิงเทรา	493.75	-	23,887.50	24,381.25
6.	สมุทรปราการ	4,718.75	2,518.75	71,618.75	78,856.25
7.	กรุงเทพมหานคร	968.75	-	10,956.25	11,925.00
8.	นครปฐม	25.00	-	550.00	575.00
9.	สมุทรสาคร	6,912.50	681.25	168,925.00	176,518.75
10.	สมุทรสงคราม	5,318.75	818.75	62,200.00	68,337.50
11.	เพชรบุรี	5,312.50	1,888.50	67,100.00	74,301.00
12.	ประจวบคีรีขันธ์	1,162.50	168.75	6,793.75	8,125.00
13.	ชุมพร	5,718.75	36,350.00	24,381.25	66,450.00
14.	สุราษฎร์ธานี	9,593.75	8,762.50	55,412.50	73,768.75
15.	นครศรีธรรมราช	13,718.25	60,531.25	60,793.75	135,106.25
16.	พัทลุง	987.50	275.00	14,556.25	15,818.75
17.	สงขลา	4,775.00	550.00	32,668.75	37,993.75
18.	ปัตตานี	3,806.25	13,606.25	6,256.25	23,668.75
19.	ระนอง	27,150.00	138,200.00	3,612.50	168,962.50
20.	พังงา	68,025.00	195,081.25	11,762.50	247,868.75
21.	ภูเก็ต	2,756.25	14,556.25	-	17,312.50
22.	กระบี่	32,275.00	205,562.50	11,650.00	249,487.50
23.	ตรัง	26,425.00	191,537.50	31,368.75	249,331.25
24.	สตูล	27,187.50	188,200.00	28,225.00	253,612.50
	รวมทั้งสิ้น	166,737.50	1,248,056.25	813,006.25	2,327,800.00

วันที่ 1 สิงหาคม 2532 เรื่อง การสงวนและคุ้มครองป่าชายเลน คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการให้กำหนดมาตรการสงวนและคุ้มครองป่าชายเลนจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช รวม 9 ประการ พร้อมกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ เกี่ยวกับมาตรการดังกล่าว ตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงานเสนอ และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมป่าไม้) ขอทำความเข้าใจกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนและสำนักงานงบประมาณในเรื่องอัตรากำลังและงบประมาณต่อไป

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2533 เรื่อง การพิจารณาแก้ไขปัญหามลพิษจากที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนภาคตะวันออก คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบมาตรการแก้ไขการบุกรุกที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนภาคตะวันออก 5 ประการ ได้แก่ มาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ในเขตเศรษฐกิจ ได้อนุญาตให้เข้าไปทำประโยชน์ได้ พื้นที่ใดที่จำแนกไว้เป็นเขตเศรษฐกิจให้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ และอนุมัติให้ชลอโครงการจัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าชายเลนภาคตะวันออกไว้ก่อน ส่วนโครงการปรับปรุงหน่วยจัดการป่าชายเลนที่ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี และ

อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด เห็นควรสนับสนุนเพราะสอดคล้องกับข้อสังเกตของคณะรัฐมนตรีที่กำหนดให้ฟื้นฟูป่าชายเลน และให้เจียดงบประมาณของกรมป่าไม้มาดำเนินการก่อน หากไม่สามารถเจียดได้ให้เสนอตั้งงบประมาณปี 2534 ต่อไป ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอ

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2533 เรื่อง ข้อเสนอแนะจากการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลน ครั้งที่ 6 เห็นชอบตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน เสนอเกี่ยวกับข้อเสนอแนะจากการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลน ครั้งที่ 6 โดยให้รับข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของสำนักงานข้าราชการพลเรือน กระทรวงอุตสาหกรรม สำนักงานงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไปพิจารณาดำเนินการ ซึ่งส่วนราชการดังกล่าวก็เห็นด้วยกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน พร้อมทั้งมีข้อสังเกตเพิ่มเติมดังนี้ ให้จังหวัดที่มีป่าชายเลนจัดทำแผนปฏิบัติในเรื่องการจัดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนและเห็นควรให้สนับสนุนอัตราค่าจ้าง เพื่อจัดหาทรัพยากรป่าชายเลน แล้วควรให้หน่วยราชการรับผิดชอบปฏิบัติการตามแผนแล้วขอทำความเข้าใจด้านการเงินกับสำนักงานงบประมาณต่อไป ตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานเสนอ

วันที่ 23 กรกฎาคม 2534 เรื่อง รายงานการศึกษาสถานภาพปัจจุบันของป่าไม้ชายเลนและปะการังของประเทศ สำนักงานงบประมาณเสนอรายงานการศึกษาสถานภาพปัจจุบันของป่าไม้ชายเลนและปะการังของประเทศ พร้อมทั้งข้อคิดเห็นและข้อสังเกตมาเพื่อคณะกรรมการกลั่นกรองฯ ฝ่ายเศรษฐกิจทราบตามที่ได้รับมอบหมายจาก กก. กลั่นกรองฯ ฝ่ายเศรษฐกิจ ซึ่ง กก. กลั่นกรองฯ ฝ่ายเศรษฐกิจ พิจารณาแล้วมีมติให้นำเสนอ ครม.พิจารณาต่อไป 1. รับทราบรายงานการศึกษาสถานภาพปัจจุบันของป่าไม้ชายเลนและปะการังของประเทศตามที่ ส่งป. เสนอ 2.ให้ กก. นโยบายป่าไม้ฯ รับมาตรการหยุดการทำลายป่าแล้วเสนอมาภายใน 30 วัน 3. ให้ระงับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนโดยเด็ดขาดให้ มท.รับไปดำเนินการสั่งการยังจังหวัดที่เกี่ยวข้อง 4. ให้ ธปท. รับไปกำกับดูแลเกี่ยวกับการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในโครงการที่จะทำลายป่า

วันที่ 23 สิงหาคม 2543 เรื่อง การแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน โดยให้คงไว้ซึ่งมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 เรื่อง รายงานการศึกษาสถานภาพปัจจุบันของป่าไม้ชายเลนและปะการังของประเทศ กับให้เพิ่มเติมเงื่อนไขในการนำมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวไปปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมในการใช้บังคับและการจัดการป่าชายเลน ตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเสนอ สำหรับเรื่อง การอนุญาตให้ราษฎรที่ได้เข้าไปอาศัยทำกินในเขตป่าชายเลนโดยมิได้มีเอกสารสิทธิ์ก่อนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 การให้กรมป่าไม้จัดการดูแลรักษาพื้นที่ป่าชายเลนในลักษณะเป็นเขตกันชน (Buffer Zone) ยกเว้นพื้นที่เพาะเลี้ยง การอนุญาตให้ผู้ประกอบธุรกิจทำเทียบเรือประมง สะพานปลา แพลปลา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องการค้าสัตว์น้ำ รวมทั้งที่อยู่อาศัย ร้านค้า สถานศึกษา และสถานที่ราชการในหมู่บ้านในเขตป่าชายเลนที่ได้ปลูกสร้างอาคารถาวรหรือที่มีอยู่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับไปพิจารณาร่วมกับกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เพื่อให้เงื่อนไขดังกล่าวสามารถนำไปปฏิบัติได้ และมีความชัดเจน

ต่อมาเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2543 คณะรัฐมนตรีพิจารณาการแก้ไขปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติเสนอ ดังนี้

“1.อนุญาตให้ราษฎรที่ได้เข้าไปอยู่อาศัยในเขตป่าชายเลนโดยมิได้มีเอกสารสิทธิ์ก่อนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ยังคงอยู่อาศัยต่อไปได้ แต่ไม่อนุญาตให้ทำกิน ทั้งนี้ต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ทุกปี และห้ามมิให้มีการออกเอกสารสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น

2. กรมป่าไม้จัดการดูแลในลักษณะเป็นเขตกันชน (Buffer Zone) เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนตลอดแนวฝั่งทะเลกว้างไม่น้อยกว่า 100 เมตร หากปรากฏว่าในท้องที่ใดเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎร ให้นำข้อเสนอที่ได้ทบทวนแล้วในข้อ 1 มาใช้โดยอนุโลม

3. ทำเทียบเรือประมง ที่ดำเนินการมาก่อนวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ให้กรมป่าไม้พิจารณาอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในเขตป่าชายเลนคราวละไม่เกิน 2 ปี แต่ทั้งนี้รวมกันแล้วต้องไม่เกินระยะเวลา 15 ปี นับตั้งแต่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ โดยห้ามมิให้ขยายพื้นที่ทำการ พร้อมทั้งให้กำหนดมาตรการควบคุมเพื่อป้องกันผลกระทบสภาพป่าและสิ่งแวดล้อมและภายหลังจาก 15 ปีแล้วให้รัฐเป็นผู้เข้าไปดำเนินการต่อไป

4. สถานที่ราชการในหมู่บ้านในเขตป่าชายเลนที่มีอยู่ก่อนวันที่ 23 กรกฎาคม 2534 ให้พิจารณาเพิกถอนสภาพป่าชายเลน”

จากมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวนี้ทำให้ป่าชายเลนเป็นพื้นที่ที่กำหนดไว้เป็นเขตอนุรักษ์ ถึงปี พ.ศ. 2552 ป่าชายเลนมีเนื้อที่ 1,525,060 ไร่ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2553: 37)

(3) การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 เรื่องการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ โดยแบ่งออกเป็น 3 โซน คือ

(1) โซนที่เหมาะสมต่อการเกษตร (A)	มีจำนวน 7,222,540 ไร่
(2) โซนเศรษฐกิจ (E)	มีจำนวน 51,887,091 ไร่
(3) โซนอนุรักษ์ (C)	มีจำนวน 88,233,415 ไร่
รวมเนื้อที่	147,343,415 ไร่ (ตารางที่ 3-18)

ป่าโซน A จำนวน 7.22 ล้านไร่และโซน E จำนวน 37.06 ล้านไร่ นั้นกรมป่าไม้ได้ส่งมอบให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไปจัดเป็นที่ทำกินรวม 44.28 ล้านไร่ ในปี 2536 (กรมป่าไม้, 2537: 75) ดังนั้นป่าไม้ที่ยังเหลืออยู่ทั้งในโซน C และโซน E ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้จึงมีเพียง 103.06 ล้านไร่

3.4.3 ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามนโยบาย

ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามนโยบายมี 3 ประเภท คือ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ

(1) วนอุทยาน (Forest Park) คือ พื้นที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญทางระบบนิเวศวิทยา อันมีความสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ วนอุทยานส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างถาวร เป็นพื้นที่ขนาดเล็กจัดตั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ มีความสำคัญในระดับท้องถิ่น จุดเด่นอาจได้แก่น้ำตก หุบเหว หน้าผา ถ้ำหรือหาดทราย วนอุทยานที่ประกาศแล้วมีจำนวน 110 แห่ง เนื้อที่ 756,866 ไร่ (ตารางที่ 3-19)

(2) สวนพฤกษศาสตร์

คือสวนที่รวบรวมพันธุ์ไม้ทั้งสดและแห้ง และแสดงถิ่นที่กำเนิดของพรรณพืชเพื่อเป็นแหล่งศึกษาทางพฤกษศาสตร์ ศึกษาความแตกต่างของชนิดพันธุ์ สภาพทางสรีรวิทยา การเจริญเติบโต การแพร่กระจาย การอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ ฯลฯ โดยในสวนพฤกษศาสตร์จะจัดปลูกพันธุ์ไม้ต่างๆ โดยในสวนพฤกษศาสตร์จะจัดปลูกพันธุ์ไม้ต่างๆ ทั้งของไทยและของต่างประเทศให้เป็นหมวดหมู่ตามหลักสากล และตามหลักวิชาการทางพฤกษศาสตร์ให้ดูสวยงาม และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

สวนพฤกษศาสตร์ ที่มีการจัดตั้งแล้วจำนวน 17 แห่ง เนื้อที่รวม 28,990 ไร่ (ตารางที่ 3-20)

ตารางที่ 3-18 ผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535

หน่วย : ไร่

ท้องที่	ป่าสงวนแห่งชาติ		เขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้							
			เพื่อการอนุรักษ์				เพื่อเศรษฐกิจ		เหมาะสมต่อการเกษตร	
	จำนวนป่า	พื้นที่ ตามการจำแนก	ตามกฎหมาย และมติ คณะรัฐมนตรี	เพิ่มเติม	รวม	%	พื้นที่	%	พื้นที่	%
ภาคเหนือ (14 จังหวัด)	233	65,935,098.00	10,679,375.00	40,384,711.00	51,064,086.00	77.45	13,729,787.00	20.82	1,141,225.00	1.73
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (17 จังหวัด)	352	34,449,691.00	3,649,099.00	8,464,014.00	12,113,113.00	35.16	20,475,345.00	59.44	1,861,233.00	5.4
ภาคกลางและภาคตะวันออก (18 จังหวัด)	167	29,587,311.27	8,886,775.00	6,571,730.00	15,458,505.00	52.25	11,603,233.00	39.22	2,525,573.25	8.54
ภาคใต้ (14 จังหวัด)	468	17,370,946.00	3,268,256.00	6,329,455.00	9,597,711.00	55.25	6,078,726.00	34.99	1,694,509.00	9.76
รวม	1,220	147,343,046.27	26,483,505.00	61,749,910.00	88,233,415.00	59.88	51,887,091.02	35.22	7,222,540.25	4.90

ที่มา : กรมป่าไม้ (2535: 34)

ตารางที่ 3-19 เนื้อที่วนอุทยาน พ.ศ. 2556

ลำดับ	วนอุทยาน	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
1	น้ำตกบัวตอง - น้ำพุเจ็ดสี	เชียงใหม่	15.00	9,375.00
2	น้ำตกแม่โท	เชียงราย	6.40	4,000.00
3	สันผาพญาไพร	เชียงราย	4.80	3,000.00
4	ดอยหัวแม่คำ	เชียงราย	5.60	3,500.00
5	ถ้ำหลวง - ขุนน้ำนางนอน	เชียงราย	8.00	5,000.00
6	พญาพิภักดิ์	เชียงราย	6.00	3,750.00
7	น้ำตกห้วยแม่สั๊ก	เชียงราย	4.48	2,800.00
8	น้ำตกตาดควัน	เชียงราย	3.36	2,100.00
9	ดอยพระบาท	เชียงราย	4.80	3,000.00
10	น้ำตกวังธารทอง	เชียงราย	12.80	8,000.00
11	ภูชี้ฟ้า	เชียงราย	4.00	2,500.00
12	น้ำตกห้วยตาดทอง	เชียงราย	8.00	5,000.00
13	น้ำตกตาดสายรุ้ง	เชียงราย	6.40	4,000.00
14	ถ้ำผาแล	เชียงราย	5.60	3,500.00
15	ภูชมดาว	เชียงราย	4.80	3,000.00
16	น้ำตกขุนน้ำยาบ	เชียงราย	4.80	3,000.00
17	น้ำตกมีโอฉ่อแต๊ะ	เชียงราย	5.60	3,500.00
18	ริมโขง	เชียงราย	6.00	3,750.00
19	ชาพันปี	เชียงราย	7.20	4,500.00
20	ห้วยทรายมาน	เชียงราย	6.40	4,000.00
21	น้ำตกตาดสวรรค์	เชียงราย	6.40	4,000.00
22	น้ำตกศรีชมภู	เชียงราย	12.00	7,500.00
23	น้ำตกดอนศิลา - ผางาม	เชียงราย	4.80	3,000.00
24	น้ำตกห้วยก้างปลา	เชียงราย	8.00	5,000.00
25	ห้วยน้ำช้าง	เชียงราย	22.45	14,033.00
26	น้ำตกห้วยน้ำอุ่น	เชียงราย	6.00	3,750.00
27	ดอยกาดผี	เชียงราย	10.00	6,250.00
28	น้ำตกแม่สลอง	เชียงราย	6.40	4,000.00

ตารางที่ 3-19 (ต่อ)

ลำดับ	วนอุทยาน	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
29	แม่สลอง	เชียงราย	2.29	1,431.00
30	ไม้กลายเป็นหิน	ตาก	20.00	12,500.00
31	ถ้ำตะเคียน	ตาก	10.00	6,250.00
32	น้ำตกปะหละทะ	ตาก	0.96	600.00
33	พระธาตุห้วยสีก	ตาก	1.28	800.00
34	แก่งห้วยตาก	ตาก	18.00	11,250.00
35	น้ำตกห้วยแม่ไข	ตาก	8.00	5,000.00
36	แพะเมืองผี	แพร่	0.27	167.00
37	ผาหลักหมื่น	แพร่	7.00	4,375.00
38	ดอยม่อนแก้ว - ม่อนเต็ง	แพร่	0.90	562.84
39	น้ำตกแม่สวรรค์น้อย	แม่ฮ่องสอน	4.50	2,812.00
40	ทุ่งบัวตอง	แม่ฮ่องสอน	7.10	4,437.00
41	ผาหินตั้ง	แม่ฮ่องสอน	5.60	3,500.00
42	แก้วโกมล	แม่ฮ่องสอน	0.08	51.26
43	น้ำตกไม้ช้างหนาม	แม่ฮ่องสอน	7.20	4,500.00
44	น้ำตกกลอไค้	แม่ฮ่องสอน	10.00	6,250.00
45	ไม้สักใหญ่	แม่ฮ่องสอน	23.00	14,375.00
46	น้ำตกแม่ยมหลวง	แม่ฮ่องสอน	2.10	1,312.00
47	ถ้ำธารลอด	แม่ฮ่องสอน	3.90	2,436.00
48	น้ำตกห้วยแม่แสด	แม่ฮ่องสอน	10.72	6,700.00
49	เขาหลวง	นครสวรรค์ อุทัยธานี	95.00	59,375.00
50	ถ้ำเพชร - ถ้ำทอง	นครสวรรค์	4.80	3,000.00
51	ถ้ำผาตูบ	น่าน	0.84	528.00
52	ภูลังกา	พะเยา	12.48	7,800.00
53	ร่องคำหลวง	พะเยา	4.80	3,000.00
54	น้ำตกน้ำมิน	พะเยา	6.19	3,870.00
55	นครไชยบุรี	พิจิตร	1.73	1,080.00
56	ดอยเวียงแก้ว	ลำพูน	42.00	26,250.00
57	เขาพนมทอง	พิษณุโลก	20.00	12,500.00
58	ม่อนพระยาแช่	ลำปาง	29.73	18,579.00
59	ถ้ำลม - ถ้ำวัง	สุโขทัย	12.80	8,000.00

ตารางที่ 3-19 (ต่อ)

ลำดับ	วนอุทยาน	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
ภาคเหนือ			627.56	392,224.10
60	ต้นสักใหญ่	อุดรดิตถ์	35.20	22,000.00
61	ถ้ำเขาวง	อุทัยธานี	13.00	8,125.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			460.95	288,096.50
1	ภูพระ	กาฬสินธุ์	9.92	6,200.00
2	ภูแฝก	กาฬสินธุ์	6.50	4,062.50
3	ภูผาวัว	กาฬสินธุ์	6.40	4,000.00
4	น้ำตกบ่าหลวง	ขอนแก่น	1.92	1,200.00
5	ภูหัน - ภูระงำ	ขอนแก่น	8.00	5,000.00
6	เขากระโดง	บุรีรัมย์	2.32	1,450.00
7	โกสัมพี	มหาสารคาม	0.20	125.00
8	ชีหลง	มหาสารคาม	0.19	119.00
9	ดงบังอี	มุกดาหาร	2.08	1,300.00
10	ภูผาล้อม	เลย	13.60	8,500.00
11	ผางาม	เลย	11.92	7,450.00
12	ถ้ำแสงธรรมพรหมมาวาส	เลย	8.00	5,000.00
13	หริรักษ์	เลย	13.20	8,250.00
14	น้ำตกห้วยเลา	เลย	3.40	2,125.00
15	ภูบ่อปิด	เลย	11.42	7,137.00
16	ภูผาแต่น	สกลนคร	50.00	31,250.00
17	พนมสวาย	สุรินทร์	3.96	2,475.00
18	ป่าสนหนองคู	สุรินทร์	10.00	6,250.00
19	น้ำตกธารทิพย์	หนองคาย	6.00	3,750.00
20	บัวบาน	หนองบัวลำภู	3.20	2,000.00
21	ภูผาแดง	หนองบัวลำภู	17.87	11,170.00
22	ภูสิงห์ - ภูผาผึ้ง	อำนาจเจริญ	16.00	10,000.00
23	วังสามหมอ	อุดรธานี	2.88	1,800.00
24	ภูหินจอมธาตุ (ถ้ำสิงห์)	อุดรธานี	40.00	25,000.00
25	ภูเขาสวนกวาง	อุดรธานี	55.77	34,858.00
26	น้ำตกคอยนาง (น้ำตกธารงาม)	อุดรธานี	125.00	78,125.00
27	ภูพระบาทบัวบก	อุดรธานี	13.00	8,125.00
28	น้ำตกผาหลวง	อุบลราชธานี	18.20	11,375.00

ตารางที่ 3-19 (ต่อ)

ลำดับ	วนอุทยาน	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
ภาคกลาง			35.64	22,276.00
1	พระแท่นดงรัง	กาญจนบุรี	2.15	1,344.00
2	ปราณบุรี	ประจวบคีรีขันธ์	3.17	1,984.00
3	เขาม่องลาย	ประจวบคีรีขันธ์	1.38	862.00
4	ท้าวโกษา	ประจวบคีรีขันธ์	0.80	500.00
5	แม่รำพึง	ประจวบคีรีขันธ์	7.17	4,483.00
6	ปากกลางอ่าว	ประจวบคีรีขันธ์	1.92	1,200.00
7	ห้วยน้ำซับ	ประจวบคีรีขันธ์	8.32	5,200.00
8	ชะอำ	เพชรบุรี	0.67	416.00
9	เขานางพันธุรัต	เพชรบุรี	2.50	1,562.00
10	ถ้ำเขาน้อย	ราชบุรี	4.80	3,000.00
11	พุม่วง	สุพรรณบุรี	2.76	1,725.00
ภาคตะวันออก			46.36	28,973.00
1	เขาแหลมสิงห์	จันทบุรี	15.20	9,500.00
2	น้ำตกเขาเจ้าบ่อทอง	ชลบุรี	31.16	19,473.00
ภาคใต้			40.47	25,296.75
1	น้ำตกกะเปาะ	ชุมพร	0.45	283.00
2	น้ำตกพ่าน	ตรัง	14.75	9,219.00
3	บ่อน้ำร้อนกันตัง	ตรัง	0.80	500.00
4	สระนางมโนราห์	พังงา	0.29	180.00
5	น้ำตกgramมัญ	พังงา	0.20	125.00
6	เมืองเก่าชัยบุรี	พัทลุง	3.00	1,875.00
7	ควนเขาวัง	สงขลา	3.26	2,037.50
8	น้ำตกธาราสวรรค์	สตูล	17.72	11,077.25
รวมทั้งประเทศ			1,210.99	756,866.35

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2558: 1)

ตารางที่ 3-20 เนื้อที่สวนพฤกษศาสตร์ พ.ศ. 2556

ลำดับ	สวนพฤกษศาสตร์	จังหวัด	เนื้อที่	
			ตร.กม.	ไร่
1	สวนพฤกษศาสตร์วรรณคดี ภาคเหนือ	เชียงใหม่	0.34	210.00
2	สวนพฤกษศาสตร์วรรณคดี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ร้อยเอ็ด	1.60	1,000.00
3	สวนพฤกษศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ดงฟ้าห่วน)	อุบลราชธานี	3.52	2,200.00
4	สวนพฤกษศาสตร์วรรณคดี ภาคกลาง	ราชบุรี	2.06	1,287.00
5	สวนพฤกษศาสตร์ภาคกลาง (พุแค)	สระบุรี	8.51	5,321.00
6	สวนพฤกษศาสตร์ภาคตะวันออก (เขาหินซ้อน)	ฉะเชิงเทรา	0.64	400.00
7	สวนพฤกษศาสตร์บ้านเพ	ระยอง	1.00	625.00
8	สวนพฤกษศาสตร์ 100 ปี กรมป่าไม้ (เขาอ่างฤๅไน)	สระแก้ว ฉะเชิงเทรา	8.87	5,545.00
9	สวนพฤกษศาสตร์ภาคใต้ (เขาช่อง)	ตรัง	2.40	1,500.00
10	สวนพฤกษศาสตร์สากลภาคใต้ (ทุ่งค่าย)	ตรัง	4.16	2,600.00
11	สวนพฤกษศาสตร์ชายแดนภาคใต้	นราธิวาส	2.00	1,250.00
12	สวนพฤกษศาสตร์พัทลุง	พัทลุง	9.76	6,100.00
13	สวนพฤกษศาสตร์วรรณคดี ภาคใต้	สงขลา	0.58	364.00
14	สวนรวมพรรณไม้ป่า 60 พรรษา มหาราชินี (ภาคเหนือ)	เชียงใหม่	0.26	160.00
15	สวนรวมพรรณไม้ป่า 60 พรรษา มหาราชินี (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	อุดรธานี	0.10	60.00
16	สวนรวมพรรณไม้ป่า 60 พรรษา มหาราชินี (ภาคกลาง)	ราชบุรี	0.43	268.00
17	สวนรวมพรรณไม้ป่า 60 พรรษา มหาราชินี (ภาคใต้)	นราธิวาส	0.16	100.00
รวม			46.38	28,990.00

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2558: 1)

(3) สวนรุกขชาติ

คือแหล่งรวมพันธุ์ไม้ของท้องถิ่นที่มีค่า โดยจัดปลูกให้มีความสวยงาม เพื่อเป็นสถานที่
ศึกษาด้านพันธุ์ไม้สำหรับประชาชน และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

สวนรุกขชาติที่ได้จัดตั้งมีจำนวน 56 แห่ง เนื้อที่รวม 25,953 ไร่ (ตารางที่ 3-22)

ตารางที่ 3-21 เนื้อที่สวนรุกขชาติ พ.ศ. 2556

ลำดับ	สวนรุกขชาติ	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่ (Area)	
			ตร.กม.	ไร่
ภาคเหนือ			24.37	15,230.89
1	สวนรุกขชาติโป่งสลิ	เชียงราย	1.07	668.00
2	สวนรุกขชาติ 80 พรรษา มหาราชินี	เชียงราย	0.80	500.00
3	สวนรุกขชาติไม้เมืองหนาว	เชียงใหม่	0.80	500.00
4	สวนรุกขชาติห้วยแก้ว	เชียงใหม่	0.10	62.14
5	สวนรุกขชาติ 100 ปี กรมป่าไม้ (ขับสมบูรณ์)	นครสวรรค์	2.34	1,465.00
6	สวนรุกขชาติแช่แห้ง	น่าน	0.12	72.00
7	สวนรุกขชาติห้วยน้ำอุ่น	น่าน	1.00	625.00
8	สวนรุกขชาติกาญจนกุมาร	พิจิตร	0.51	316.50
9	สวนรุกขชาติสกุณทยาน	พิษณุโลก	1.30	814.00
10	สวนรุกขชาติขับชมภู	เพชรบูรณ์	0.29	180.00
11	สวนรุกขชาติเมืองราด	เพชรบูรณ์	0.08	47.00
12	สวนรุกขชาติช่อแฮ	แพร่	0.08	52.00
13	สวนรุกขชาติห้วยทรายขาว	แพร่	0.04	25.00
14	สวนรุกขชาติห้วยโรง	แพร่	0.15	95.00
15	สวนรุกขชาติโป่งแช่	แม่ฮ่องสอน	0.35	216.00
16	สวนรุกขชาติแม่สุริน	แม่ฮ่องสอน	5.27	3,293.00
17	สวนรุกขชาติห้วยชมภู	แม่ฮ่องสอน	4.20	2,628.00
18	สวนรุกขชาติ 100 ปี กรมป่าไม้ (ดอยหมากหินหอม)	แม่ฮ่องสอน	1.65	1,031.00
19	สวนรุกขชาติห้วยตาก	ลำปาง	0.13	80.00
20	สวนรุกขชาติพระบาท	ลำปาง	3.39	2,120.00
21	สวนรุกขชาติห้างฉัตร	ลำปาง	0.25	156.25
22	สวนรุกขชาติเขาดินไพรวัน	สุโขทัย	0.30	190.00
23	สวนรุกขชาติบ้านแพะ	อุดรดิตร	0.15	95.00
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ			10.60	6,627.23
1	สวนรุกขชาติเขาสวนกวาง	ขอนแก่น	0.07	44.00
2	สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)	ขอนแก่น	0.60	377.00
3	สวนรุกขชาติน้ำผุดทัพลาว	ชัยภูมิ	0.26	160.00
4	สวนรุกขชาติ 100 ปี กรมป่าไม้ (ภูเก้าข้าว)	ชัยภูมิ	2.40	1,500.00
5	สวนรุกขชาติวังปอพาน	นครพนม	0.28	174.00
6	สวนรุกขชาติท่าสองคอน	มหาสารคาม	0.02	10.00
7	สวนรุกขชาติพุทธมณฑล	มหาสารคาม	0.48	300.00
8	สวนรุกขชาติดงบังอี่	มุกดาหาร	0.70	440.00
9	สวนรุกขชาติดงมะอี่	ร้อยเอ็ด	0.05	34.00
10	สวนรุกขชาติดอนหัวนาค	ร้อยเอ็ด	0.06	40.00

ตารางที่ 3-21 (ต่อ)

ลำดับ	สวนรุกขชาติ	จังหวัด / ภาค	เนื้อที่ (Area)	
			ตร.กม.	ไร่
11	สวนรุกขชาติโพธาราม	ร้อยเอ็ด	0.18	115.00
12	สวนรุกขชาติ 100 ปี กรมป่าไม้ (ปากปวน)	เลย	1.04	650.00
13	สวนรุกขชาติภูซำ	เลย	3.20	2,000.00
14	สวนรุกขชาติ 100 ปี กรมป่าไม้ (น้ำตกสำโรงเกียรติ)	ศรีสะเกษ	0.88	548.00
15	สวนรุกขชาติน้ำตกธารทอง	หนองคาย	0.14	90.00
16	สวนรุกขชาติ 60 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูต ไทย-ลาว	หนองคาย	0.10	60.00
17	สวนรุกขชาติบ้านดุง	อุดรธานี	0.06	35.23
18	สวนรุกขชาติอุบลนารมย์	อุบลราชธานี	0.08	50.00
ภาคกลาง			3.34	2,086.00
1	สวนรุกขชาติกำแพงแสน	นครปฐม	0.80	500.00
2	สวนรุกขชาติ 100 ปี กรมป่าไม้ (ทุ่งขนาย)	เพชรบุรี	0.40	250.00
3	สวนรุกขชาติถ้ำจอมพล	ราชบุรี	0.28	178.00
4	สวนรุกขชาติวังก้านเหลือง	ลพบุรี	0.56	350.00
5	สวนรุกขชาติมวกเหล็ก	สระบุรี	0.48	300.00
6	สวนรุกขชาติค่ายบางระจัน	สิงห์บุรี	0.18	115.00
7	สวนรุกขชาติคูเมือง	สิงห์บุรี	0.54	335.00
8	สวนรุกขชาติด่านช้าง	สุพรรณบุรี	0.09	58.00
ภาคตะวันออก			2.04	1,278.00
1	สวนรุกขชาติสมเด็จพระปิ่นเกล้า	ฉะเชิงเทรา	0.40	250.00
2	สวนรุกขชาติหนองตาอยู่	ชลบุรี	0.86	540.00
3	สวนรุกขชาติเขาฉกรรจ์	สระแก้ว	0.78	488.00
ภาคใต้			1.17	731.00
1	สวนรุกขชาติพฤษภามหาราชินี	ปัตตานี	0.04	25.00
2	สวนรุกขชาติรักษะวาริน	ระนอง	0.80	500.00
3	สวนรุกขชาติถ้ำเขาน้อย	สงขลา	0.09	56.00
4	สวนรุกขชาติเขาพุทธทอง	สุราษฎร์ธานี	0.24	150.00
รวมทั้งประเทศ			41.52	25,953.12

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช (2556: 1)

3.5 โครงการจอมป่า : ตัวอย่างวิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้โดยมีส่วนร่วม

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร (2551) ได้สรุปถึงโครงการจอมป่าโดยลำดับความเป็นมา รวมทั้งกิจกรรม หนุนเสริมรวม 9 ประการ ดังนี้

ในปี 2540 กรมป่าไม้ เริ่มดำเนินโครงการร่วมรักษาผืนป่าตะวันตก โดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร จัดตั้งกองทุนป่าตะวันตกขึ้นเพื่อหางบประมาณนำไปใช้ช่วงเตรียมความพร้อม ส่วนกรมป่าไม้ได้ตั้ง คณะกรรมการชุดใหญ่ 53 คน จากภาครัฐและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมวางแผนการดำเนิน โครงการจัดการผืนป่าตะวันตกอย่างเป็นรูปธรรม เช่น จัดอบรมเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ พนักงานพิทักษ์ป่าเพื่อการอนุรักษ์ผืนป่าตะวันตก และการสนับสนุนให้เกิดคณะกรรมการอนุรักษ์ผืนป่า ตะวันตก ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจากภาคประชาชนในจังหวัดรอบผืนป่าตะวันตก ได้เข้ามามีส่วนร่วม การดำเนินงานกับภาครัฐอย่างแท้จริง รวมถึงการระดมทุนในการทำกิจกรรมต่างๆ จวบจนปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลประเทศเดนมาร์ก (โดยกองทุน DANCED) ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ โดยร่วมกับรัฐบาลไทย โดยกรมป่าไม้ จัดให้มีโครงการจัดการผืนป่าตะวันตกเชิงระบบนิเวศ (The Western Forest Complex Ecosystem Management- เรียกโดยทั่วไปว่าโครงการ WEFCOM) มีระยะเวลาดำเนินโครงการตั้งแต่เดือน ธันวาคมปี 2542 ถึง เมษายน 2546 โดยมีหลักการพื้นฐานของการดำเนินการ 4 ประการคือ 1) ให้ถือว่าผืนป่า ตะวันตกโดยธรรมชาติเป็นป่าผืนเดียวกันทั้งผืน 2) ให้วางแผนการอนุรักษ์เป็นกรอบปฏิบัติเดียวกันทั้งป่า 3) ต้อง รักษาและคงไว้ซึ่งคุณค่าของผืนป่าตะวันตกอย่างยั่งยืน 4) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ในการอนุรักษ์ภายใต้หลักการที่ว่า “ป่าเป็นสมบัติของคนไทยทั้งชาติ” โดยจะเห็นได้ว่าโครงการดังกล่าวมี พื้นฐานของวิทยาศาสตร์ทางนิเวศวิทยาและความร่วมมือจากภาคประชาชนผลการดำเนินงานในโครงการ WEFCOM ได้เกิดการริเริ่มการจัดการในภาพรวมของทั้งผืนป่า โดยเกิดกิจกรรมฝึกอบรม เกิดการสำรวจ และประเมินสภาพทางนิเวศวิทยาผืนป่าตะวันตกทั่วทั้งพื้นที่ นำมาใช้เป็นข้อมูลในการแบ่งเขตการ จัดการพื้นที่เชิงนิเวศ (ECOSYSTEM ZONING) เป็นแผนที่ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS), เกิดการ ส่งเสริมเครือข่ายชุมชน ในนามคณะกรรมการอนุรักษ์ผืนป่าตะวันตกระดับจังหวัด (กอต.) ขึ้นครบทั้ง 6 จังหวัด เมื่อโครงการ WEFCOM ใกล้จบโครงการได้มีการหารือถึงแนวทางการพัฒนาโครงการให้องค์กรพัฒนา เอกชน คือมูลนิธิสืบนาคะเสถียรร่วมจัดทำโครงการประสานงานกับชุมชนและภาคประชาชนในการพัฒนาความ ร่วมมือ และขจัดความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ระหว่างภาครัฐและชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ยัง ตั้งเป้าหมายที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ลงลึกถึงระดับพื้นที่หมู่บ้านที่อยู่กลางป่าให้ได้มากที่สุด

พ.ศ. 2547-2551 มูลนิธิสืบนาคะเสถียร และกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้ขอรับการ สนับสนุนโครงการที่จะดำเนินงานต่อเนื่องจาก โครงการ WEFCOM โดยการดำเนินการขอรับการสนับสนุน ได้ดำเนินการภายใต้โครงการความร่วมมือด้านการพัฒนาแห่งประเทศเดนมาร์ก (DANIDA) ในโปรแกรม การจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม (Joint Management of Protected Areas : JoMPA) โดย มูลนิธิสืบนาคะเสถียรได้รับดำเนินโครงการในชื่อ โครงการร่วมรักษาผืนป่าตะวันตกเชิงระบบนิเวศ (The WEFCOM Ecosystem Joint Conservation Project) แต่มักเรียกทั่วไปตามชื่อ โครงการ JoMPA “จอมป่า” ทั้งนี้ยังมุ่งหวังด้วยการดำเนินงานในโครงการจะเป็นตัวอย่างให้เกิดความรู้และแนวทางที่จะ นำไปสู่การปรับรูปแบบการจัดการผืนป่าของประเทศต่อไป

สำหรับกิจกรรมในข้ออื่นๆ ได้แก่การสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (กสป.) คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ (กอส.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) การเพิ่มขีดความสามารถในการสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์ในผืนป่าตะวันตกแก่สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้ง 3 แห่ง จัดทำแนวเขตเพื่อการจัดการและจัดวางระบบการติดตามความคงอยู่ของความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ พัฒนาระบบติดตามผลและการลาดตระเวนให้มีประสิทธิภาพ สำนักงานนวัตกรรมพื้นที่คุ้มครอง (Protected Area Innovation Unit – PAIU) ซึ่งเป็นหน่วยงานของกรมอุทยานฯ ที่จัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินโครงการเป็นผู้รับผิดชอบหลัก

กิจกรรมหนุนเสริม

แผนชุมชนพึ่งตนเองหมู่บ้านเป้าหมาย 40 ชุมชนในผืนป่า

แนวคิดชุมชนเป็นสุขและคณะกรรมการระดับหมู่บ้านจะเกิดการพัฒนาไปสู่ความร่วมมือระหว่างชุมชน และเจ้าหน้าที่ของพื้นที่อนุรักษ์ โดยการประสานงานของมูลนิธิสืบนาคะเสถียร

1. รักษาระบบนิเวศไร่หมุนเวียน

ในชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมพื้นที่เป้าหมายกลุ่มบ้านจะแก แม่จันทะ

วิธีการทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยง เป็นการทำเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นภูเขา เนื่องจากไม่มีธาตุอาหารที่ได้จากการพัดพามาของน้ำ จึงต้องพักดินให้ฟื้นตัวจนเมื่อระยะเวลาหนึ่งซึ่งอาจถึง 5-10 ปี ก็จะเวียนกลับมาทำไร่ในพื้นที่เดิม โดยในภาพรวมแล้วมักไม่ขยายพื้นที่ไปจาก “ไร่ซาก” ที่เคยทำกันมา นอกจากนี้ยังมีประเพณีการเก็บ “ป่าแก่” ไว้เป็นพื้นที่เก็บเห็ด หาหน่อ เป็นป่าถาวรเล็กๆ แทรกอยู่ทั่วไปในไร่กะเหรี่ยงเป็นหนึ่งเพียง 3 – 5 ไร่ สามารถมีผลผลิตพอเพียงสำหรับครอบครัวทั้งชั่วชีวิตตลอดไป พริก ที่ขาย เอาเงิน และมีของแถม คือ ผัก สมุนไพร ยาสูบ และดอกไม้ ดังนั้นไร่กะเหรี่ยงเล็กๆ จะให้ปัจจัยดำรงชีวิตอย่างพอเพียงมากกว่าไร่ประจำที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นอย่างมาก นอกจากนี้พื้นที่ไร่ซาก และป่าแก่ ทำหน้าที่เชื่อมต่อระบบนิเวศป่าโดยรอบ

2. หนุนเสริมชุมชนเป็นสุข เกษตรผสมผสาน

พื้นที่เป้าหมายกลุ่มบ้านโละโคะ ปางสัก หาดจั่ว แม่น้ำน้อย บิล็อคคี

พื้นที่ถากถางจับจองในผืนป่าตะวันตก หลายแห่งปลูกพืชไร่อยู่ไม่กี่ชนิด คือ ข้าวโพด พักทอง มันเทศ เหล่านี้ล้วนเป็นเกษตรอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งเมล็ดพันธุ์ และยาฆ่าแมลง ส่งมลพิษจากต้นน้ำ ถึงปลายน้ำ และเกษตรกรตกอยู่ในวงจรหนี้สินไม่รู้จบการหนุนเสริมให้ชุมชนสำรวจตรวจสอบสุขภาพของครอบครัว และชุมชน และร่วมคิดทิศทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน เป็นหัวใจของแนวคิดชุมชนเป็นสุข กิจกรรมเกษตรผสมผสานหลายแห่งอาจเป็นคำตอบของประชาชน

3. เกษตรสีขั้น คีนไม้ใหญ่ให้พระเจ้าแผ่นดิน

พื้นที่เป้าหมายกลุ่มบ้านทุ่งนางครวญ แม่กะบุง

การถากถางผืนป่าเป็นพื้นที่กว้างใหญ่ที่บ้านทุ่งนางครวญ ห้วยเสือ ชะอี ภูเตย รวมถึง การอพยพชุมชนจากพื้นที่น้ำท่วมเขื่อนศรีนครินทร์ที่บ้านแม่กะบุง เป็นความสูญเสียผืนป่าสมบูรณ์ครั้งใหญ่ การเร่งนำสภาพแวดล้อมเชิงวนเกษตรแทนที่พืชไร่เป็นความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายหน้าดินและการขาดจากกันของระบบนิเวศ

4. เกษตรอินทรีย์วิถีกะเหรี่ยง

พื้นที่เป้าหมายกลุ่มบ้านเขาเหล็ก ตะเพินคี ต้นมะพร้าว คลิตี้ล่าง สะเนพ่อง หม่องก๊วะ อัมผางคี พื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงที่ได้รับผลการเปลี่ยนแปลงจากสภาพคมนาคมที่ดีขึ้นนำไปสู่การเปลี่ยนวิถีไร่นาหม่อนเลี้ยงไหมพืชเชิงเดี่ยวแต่วัฒนธรรมที่เข้มแข็งทำให้ส่วนหนึ่งยังคงการทำไร่หม่อนเลี้ยงไหมได้การหนุนเสริมวิถีเกษตรอินทรีย์ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

5. สวนป่าไผ่ไม้รวก ทดแทนผลผลิตจากป่า

พื้นที่เป้าหมายกลุ่มบ้านช่องหล่า เขาแก่งเรียง พื้นที่ป่าจังหวัดกาญจนบุรีเป็นแหล่งตัดไม้ไผ่ไปใช้ทั่วประเทศมาเป็นเวลานานในปัจจุบันและสภาพผืนป่าทรุดโทรมเกินขีดรองรับสภาพธรรมชาติ การส่งเสริมนาร่องการปลูกไม้ไผ่ตัดลำตัดหน่อไม้ในพื้นที่เกษตรของชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการรักษาผืนป่า

6. คณะกรรมการอนุรักษ์ผืนป่าตะวันตก 6 จังหวัด (กอต.) : หลักบ้านหลักเมือง

ประชาคมความร่วมมือจากรัฐประชาชนในเมือง และชุมชนติดผืนป่าซึ่งมีความรู้ และประสบการณ์ร่วมคิดร่วมทำงานเชิงนโยบายในการเสนอแนะความคิดเห็นสู่สาธารณะในการปกป้องผลกระทบต่างๆ ที่เข้าสู่ผืนป่าในแต่ละจังหวัด ได้แก่ ตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี สุพรรณบุรี และกาญจนบุรี ตลอดจนการทำงานในนามเครือข่าย 6 จังหวัด นอกจากนี้ซึ่งร่วมกันดำเนินโครงการสร้างเครือข่ายแนวร่วมกับกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ รอบผืนป่า

7. เครือข่ายวิทยากรกระบวนการ

การประสานความร่วมมือระหว่างบุคลากรจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มูลนิธิสืบนาคะเสถียร กอต. อาสาสมัคร จากจังหวัด และชุมชน จะได้รับการอบรมเพื่อให้เกิดทักษะในการดำเนินกระบวนการสร้างความร่วมมือในลักษณะต่างๆ เพื่อร่วมทำหน้าที่ระดมความคิดเห็นจากพหุภาคีความร่วมมือเพื่อเป็นตัวเชื่อมโยงทุกภาคส่วนให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

8. ศูนย์ประสานงานระบบสารสนเทศและความร่วมมือ

ในแต่ละสำนักบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์ทั้ง 3 เขต ได้แก่ เขตบ้านโป่ง เขตนครสวรรค์ และเขตตาก จะเป็นศูนย์ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และประสานความร่วมมือจากพื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และบริการข้อมูลเพื่อการตัดสินใจต่างๆ จะเกิดขึ้นในแต่ละสำนักรวมถึงเป็นหน่วยงานกลางระหว่างสำนักนวัตกรรมพื้นที่คุ้มครอง และแต่ละพื้นที่อนุรักษ์ในการพัฒนาเชิงวิชาการและถ่ายทอดบทเรียนการทำงาน

9. คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ (กอกช.)

คณะกรรมการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (กสป.) : รูปธรรมของการมีส่วนร่วม

การจัดการพื้นที่อนุรักษ์ทั้ง 17 พื้นที่ในรูปแบบการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการที่อยู่อาศัยใกล้ชิดหรือมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่เป็นมิติใหม่ในการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน และเอกชนในการร่วมกับรัฐที่จะนำไปสู่การจัดการผืนป่าอย่างยั่งยืน

“จอมป่า” คือความหมายต่อไปนี้

“ป่าอยู่ได้” : พื้นที่ของผืนป่าตะวันตกจะได้รับการดูแลให้คงอยู่อย่างยั่งยืน นี่คือสิ่งที่จะชี้วัดผลการดำเนินงานทั้งหมดที่กล่าวมา

“คนอยู่ได้” : ชุมชนภายในผืนป่าจะได้รับการหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในวิถีชีวิตเป็นมิตรกับผืนป่า ภายใต้ความพอเพียง พอดีและยึดหลักความปึกติสุข และวิถีวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเกิดกระบวนการสร้างวิทยากรชุมชนขึ้นเพื่อร่วมกันดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม

“เสือก็อยู่ได้” : ในหลักการทั้งหมดสิ่งที่เป็นหัวใจ “จอมป่า” คือการมุ่งรักษาเพื่อให้ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศดั้งเดิมของผืนป่าตะวันตกได้รับการดูแลให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ด้วยความรับผิดชอบและร่วมรับผลได้ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ชุมชน และผู้มีส่วนได้เสียในท้องถิ่นและสาธารณะชนทั่วไป ดังนั้นมูลนิธิสืบฯ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการดำเนินงานจะนำไปสู่การรักษามรดกของเราให้คงอยู่ซึ่งในระบบนิเวศแล้วหากเสือซึ่งเป็นตัวแทนของผู้บริโภคอันดับสูงบนห่วงโซ่อาหารยังอยู่ได้แสดงว่าผืนป่าตะวันตกย่อมยังคงความอุดมสมบูรณ์ไม่เป็นผืนป่าที่จะมีแต่ต้นไม้ ซึ่งเป็นระบบนิเวศที่จะไม่มีความยั่งยืนในระยะยาว (มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, 2551)

เอกสารอ้างอิง

1. กรมป่าไม้. 2533. *รายงานผลการดำเนินงานปี 2532-2533 ของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ*. สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ กองแผนงาน โรงพิมพ์พื้นที่ พบปบลีซิ่ง กรุงเทพฯ หน้า 68-70
2. กรมป่าไม้. 2534. *สถิติป่าไม้ 2534*. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้นวันที่ 14 เมษายน 2558.
3. กรมป่าไม้. 2535. *การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ*. การจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ.
4. กรมป่าไม้. 2537. *98 ปี กรมป่าไม้*. มปท.
5. กรมป่าไม้. 2539. *สถิติป่าไม้ 2539*. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้นวันที่ 12 เมษายน 2558.
6. กรมป่าไม้. 2544. *สถิติป่าไม้ 2544*. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้นวันที่ 12 เมษายน 2558.
7. กรมป่าไม้. 2545. *สถิติป่าไม้ 2545*. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้นวันที่ 10 เมษายน 2558.
8. กรมป่าไม้. 2550. *สถิติป่าไม้ 2550*. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้นวันที่ 7 มีนาคม 2558.
9. กรมป่าไม้. 2558. *เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย พ.ศ. 2555-2556*. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้นวันที่ 12 เมษายน 2558.
10. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2551. *ข้อมูลสถิติอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช 2551*. สำนักแผนงานและสารสนเทศ www.dnp.go.th สืบค้น วันที่ 12 เมษายน 2558.
11. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2556. *ข้อมูลสถิติอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช 2556*. www.dnp.go.th สืบค้น วันที่ 12 เมษายน 2558.
12. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2553. *โครงการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. 2552*. สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน.
13. เกษม จันทรแก้ว. 2529. *นโยบายที่ดินป่าไม้*. เอกสารประกอบเล่มที่ 3 รายงานการศึกษาเรื่องนโยบายที่ดิน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
14. คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ. 2533. *รายงานผลการดำเนินงานปี 2532-2533*. กองแผนงาน กรมป่าไม้.
15. คณะอนุกรรมการที่ดิน. 2526. *เอกสารประกอบการประชุมคณะอนุกรรมการที่ดิน ครั้งที่ 3/2526 วันที่ 7 มิถุนายน 2526 วาระที่ 3.2*.
16. มูลนิธิสืบนาเคเสถียร. 2551. *โครงการจอมป่า: เพื่อรักษาป่าใหญ่ในตำนาน*.

17. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2535. **การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำของประเทศไทยและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.**
18. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2535. **การเกษตรของประเทศไทย.** จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 1 เมษายน 2535 ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ ชวนพิมพ์ กรุงเทพมหานคร.
19. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2549. **สถิติการเกษตรของไทยปี 2549.** เอกสารสถิติการเกษตรเลขที่ 401 ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สหมิตร พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง กรุงเทพฯ.
20. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2503. **แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509).**

บันทึกข้อตกลง

(1) บันทึกข้อตกลงระหว่างกรมป่าไม้และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติในการกันพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติกลับคืนกรมป่าไม้ พ.ศ. 2538 ลงวันที่ 14 กันยายน 2538

(2) บันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเพื่อดำเนินงานเฝ้าระวังและติดตามประเมินผลนโยบายรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2554

บทที่ 4

ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

บทที่ 4

ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

จากการทบทวนนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในบทที่ 2 และวิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในบทที่ 3 พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการหลายประการ ตั้งแต่ความเห็นต่อนโยบายป่าไม้แห่งชาติ สาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าไม้ รวมทั้งแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ การทบทวนในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคทั้งที่เกิดจากแนวคิดที่แตกต่างกันของผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่างๆ ตลอดจนปัญหาการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ รวม 4 เรื่อง คือ

- (1) การคัดค้านนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528
- (2) สาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าไม้
- (3) ความขัดแย้งทางความคิดของภาคประชาชนต่อหน่วยงานของรัฐในการจัดการป่าไม้
- (4) นานาทัศนะต่อการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์

โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 การคัดค้านนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 รวม 20 ข้อ ซึ่งรวมถึงการกำหนดสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อเนื้อที่ประเทศร้อยละ 40 ตลอดจนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ หากได้มีการนำนโยบายป่าไม้แห่งชาติฉบับนี้มาปฏิบัติดังที่ เกษม จันทรแก้ว (2529: 56-58) ได้วิเคราะห์ไว้ (โปรดดูบทที่ 3 หน้า 3-13 ถึง 3-14) จะมีผลให้การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติได้มีความเห็นที่คัดค้านจากสถาบันต่างๆ และภาคประชาชน การทบทวนในหัวข้อนี้จะมี 4 เรื่อง คือ (1) การคัดค้านนโยบายป่าไม้แห่งชาติของกลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชน (2) ความเห็นของคณะกรรมการดำเนินการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (3) ความเห็นของโครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทย และ (4) ความเห็นของภาคประชาชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 การคัดค้านนโยบายป่าไม้แห่งชาติของกลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชน

ภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2528 แล้ว กลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชน ได้ออกแถลงการณ์ไม่ไว้วางใจนโยบายป่าไม้แห่งชาติรวมทั้งมีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2533 ขอให้มีการทบทวน นโยบายป่าไม้แห่งชาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) แถลงการณ์ กลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชน

แถลงการณ์กลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชน

“ถึง ประชาชนคนไทยที่รักความถูกต้องและเป็นธรรม

เรื่อง ไม่ไว้วางใจ “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” ของรัฐบาล

ดังที่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า ป่าอันเป็นทรัพยากรอันมีค่ายิ่งของชาติกำลังถูกลิตรอนทำลายไปจนถึงจุดวิกฤตที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและจริงจัง กลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรนิสิตนักศึกษาด้านการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและพัฒนาสังคม ตามรายชื่อข้างท้ายได้ร่วมกันทำการศึกษา เสนอแนะ ติดตามและประเมินแนวทางปฏิบัติงานด้านนี้ของรัฐบาลเป็นลำดับมา

ปรากฏพฤติการณ์อันเคลือบแฝงต่างๆ โดยเฉพาะในระดับนโยบาย ซึ่งในการประชุมกลุ่ม 21 องค์กรฯ เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2533 มีมติเห็นพ้องต้องกันว่า ถึงเวลาแล้วที่จำเป็นต้องแถลงชี้แจงให้พี่น้องประชาชนคนไทย ได้รับทราบถึงปัญหาและความเป็นไปในเรื่องนี้ในฐานะที่เป็นผู้ร่วมรับชะตากรรมซึ่งจะบังเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทั้งชาติ ดังต่อไปนี้

1. ตัวปัญหา

นอกเหนือไปจากปัญหาการประพฤติดุปฏิบัติอันมิชอบ และการใช้อำนาจอิทธิพลละเมิดฝ่าฝืนกฎหมายบ้านเมือง ทั้งภายในและนอกวงราชการซึ่งมีมาช้านาน และจะต้องจัดการกำหนดปราบปรามกันไปตามสถานการณ์แล้ว คำ“นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” ของรัฐบาลเองยังเป็นต้นตอกระหน่ำซ้ำเติมให้สถานการณ์เลวร้ายหนักยิ่งขึ้นไปอีก เพราะบังเกิดผลเท่ากับเป็นการเปิดช่องทางให้นำไปใช้อ้างอิงบิดเบือนหลักความเป็นจริงและความถูกต้องเพียงเพื่อแสวงผลประโยชน์อันมิชอบส่วนตัวในวงแคบ โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลกระทบเสื่อมเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันเป็นสมบัติของคนทั้งชาติและของมนุษยชาติโดยส่วนรวม และผลร้ายที่เกิดขึ้นก็ไม่ใช้เพียงเพราะเกิดปัญหาขาดความรัดกุมหรือย่อหย่อนในด้านปฏิบัติเท่านั้น หากเป็นเพราะคำหลักการของ “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” เองที่เป็นตัวสร้างความสับสนปนเปกันไม่อาจแยกแยะอะไรถูก อะไรผิดได้

ประเด็นมีอยู่ว่า “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้อย่างน้อยอยู่ในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ แต่ในขณะเดียวกันได้จำแนกประโยชน์และขนาดอัตราเนื้อที่ป่าออกเป็น 2 ประเภท คือ “ป่าเพื่อการอนุรักษ์” ให้มีในอัตราร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศและ “ป่าเพื่อเศรษฐกิจ” ให้มีในอัตราร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ วิธีการและวัตถุประสงค์ของ “ป่าเพื่อเศรษฐกิจ” ก็กำหนดเอาไว้ชัดเจนกล่าวคือโดยวิธีส่งเสริม “การปลูกป่า” เพื่อประโยชน์ในการอุตสาหกรรมและสนับสนุนให้มีการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ รวมทั้งสนับสนุนให้มีโรงงานอุตสาหกรรมแบบต่อเนื่องและโรงงานเยื่อกระดาษ เพื่อนำทุกส่วนของไม้มาใช้ประโยชน์

พื้นที่ประเทศไทยมีอยู่รวมทั้งสิ้นราว 320.7 ล้านไร่ อัตราพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ที่กำหนดไว้ตาม “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” จึงเท่ากับ 128 ล้านไร่ นำประหลาดตรงที่ว่า ในปี พ.ศ. 2528 ที่ประกาศใช้ “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” นั้นเองพื้นที่ป่ายังคงมีอยู่ถึง 93.16 ล้านไร่ หรือร้อยละ 29.05 แต่ “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” กลับกำหนดขนาดอัตราพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ไว้เพียงร้อยละ 15 ซึ่งเท่ากับ 48 ล้านไร่แล้วในขณะเดียวกัน เปิดช่องทางให้มีการปลูกป่าเพื่อเศรษฐกิจ” ถึงร้อยละ 25 หรือ 80 ล้านไร่

ต่อคำถามที่ว่า ใช้เกณฑ์อันใดเป็นข้อกำหนดอัตราจำนวนพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ไม่ปรากฏมีคำตอบหรืออธิบายที่แน่ชัด อย่างไรก็ตาม นั่นก็สำคัญเท่ากับว่า เพราะเหตุที่ไปคิดมุ่งกันเพียงแต่ประโยชน์ทาง “เศรษฐกิจ” ในส่วนที่เห็นกันได้ง่ายๆ พื้นที่ทางด้านอุตสาหกรรม “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” จึงกลายเป็นตัวหนุนให้มีการเร่งรัดผลักดันโครงการปลูกไม้โตเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ยูคาลิปตัส” โครงการยูคาลิปตัสกลายเป็นเรื่องใหญ่และเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาล ถึงกับจะต้องมี “พ.ร.บ. สวนป่า” ออกมารองรับ แม้จะไปกระทบล่วงละเมิดป่าสงวนหรือที่ทำกินของราษฎร ก็ยังถือว่าเป็นเรื่องที่ยังผ่อนปรกันได้ในฐานะที่ยึดถือเอาว่าเป็นการ “ปลูกป่า” เหมือนๆ กับป่าธรรมชาติโดยทั่วไป และยังอ้างได้ว่าสอดคล้องกับ “นโยบาย” ของรัฐอีกด้วย

ผลก็คือ “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” หลงลืมความหมายความสำคัญที่แท้จริงของทรัพยากรป่า และเพราะฉะนั้นจึงมองข้ามคุณค่าทางเศรษฐกิจอันยั่งยืนถาวรของชาติ ผลร้ายที่เกิดขึ้นอย่างไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ก็คือ เกิดความสับสนปนเปกันระหว่างการปลูกป่าเพื่อการพัฒนาพื้นที่ป่าตามความหมายที่เป็นจริงหรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงด้านหนึ่ง กับอีกด้านหนึ่ง “การทำสวน” หรือ “พืชไร่”

เพื่อผลิตวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉพาะ ทั้งสองด้านต่างมีความหมายและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันเกือบโดยสิ้นเชิงแต่กระนั้น “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” ก็ยังพินิจเอาทั้งสองเรื่องนี้มาปะปนรวมให้เป็นเรื่อง “พัฒนาพื้นที่ป่า” ด้วยกัน ซึ่งไม่แต่จะสร้างความสับสนวุ่นวายในวงราชการที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ในวงธุรกิจเอกชนเองก็ย่อมเกิดความไม่แน่ชัดใน “นโยบาย” ที่แท้จริงของรัฐบาล กรณีสวนกิตตินันท์เป็นหนึ่งในอีกหลายกรณีที่เกิดขึ้นและที่ยังตามมาอีกไม่จบสิ้นตราบเท่าที่ตัว “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” อันเป็นต้นตอของความยุ่งยากสับสนนี้ยังคงมีอยู่

2. เพราะเหตุใดจึงต้องทบทวนแก้ไข “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ”

ข้อที่จะต้องย้ำถึงเป็นเบื้องต้น ก็คือว่า “สิ่งที่นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” เรียกว่า “ป่าเพื่อเศรษฐกิจ” นั้น จริง ๆ แล้ว มุ่งในเรื่องการทำสวนหรือไม้โตเร็วในลักษณะพืชเดี่ยว เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมนั่นเองไม่ใช่เป็นการปลูกป่าในความหมายและวัตถุประสงค์เพื่อรักษาและพัฒนาระบบนิเวศ ซึ่งกำลังเป็นที่กังวลห่วงใยกันทั่วโลกอยู่ในขณะนี้ แม้ในวงวิชาการบางกระแสจะพยายามยึดเยียดเรียกขานสวนหรือไร่ปลูกพืชอย่างเช่น ยูคาลิปตัสให้ได้ชื่อว่า “ป่า” อย่างไรก็ตาม แต่ละกลุ่ม 21 องค์กร ก็จะต้องขอยืนยันได้ตรงกันไว้ ณ ที่นี้ว่าอย่างน้อยในเชิงนโยบายสาธารณะสองเรื่องนี้จำเป็นต้องแยกออกจากกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหายุ่งยากสับสนและความสับสนขัดแย้ง ดังกล่าวแล้ว รวมทั้งการฉกฉวยโอกาสนำเอาพื้นที่ป่ามาใช้ทำไร่ปลูกไม้โตเร็ว โดยอ้างอิงให้เป็นความชอบธรรมในการปลูกป่า รวมกันไปกับป่าเพื่อการอนุรักษ์

การที่ “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” สับสนปะปนระหว่างนโยบายสองด้านที่ว่ามีส่วนหนึ่งก็คงจะเป็นเรื่อง ของการมุ่งแสวงผลประโยชน์ทางธุรกิจส่วนตัว ซึ่งเป็นเรื่องที่สาธารณชนจะต้องเฝ้าติดตามดูพฤติกรรมกันต่อไป ในฐานะที่เกี่ยวข้องโดยตรงอยู่กับทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของสังคมเป็นส่วนรวม แต่ในอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ เป็นเพราะขาดความเข้าใจ หรือความล้าสมัยล้าเท่ในคุณค่าความสำคัญที่แท้จริงของป่า คำว่า “ป่าไม้” ในตัวเอง เป็นเครื่องสะท้อนถึงความเข้าใจและนโยบายปฏิบัติอันจำกัดคับแคบ ซึ่งสืบทอดกันมาแต่อดีต ด้วยเหตุนี้นโยบายและการบริหารงานที่ผ่านมาจึงเป็นเพียงเรื่องการทำไม้และค้าไม้ และด้วยเหตุนี้เช่นกัน ธุรกิจจะไรก็ตามที่ให้ผลผลิตไม้ จึงถูกจัดให้เข้าอยู่ในประเภทการพัฒนาพื้นที่ป่าโดยหัดเทียมกัน ดังที่แสดงให้เห็นใน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528”

ความจริงมีอยู่ว่า ป่าโดยธรรมชาติเป็นระบบความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานทางนิเวศ ซึ่งประกอบด้วยดิน น้ำ อากาศ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และชุมชนมนุษย์ที่เป็นอยู่ร่วมกัน พื้นที่ป่าทำหน้าที่รักษาสมดุลธรรมชาติ ทั้งในด้านการรักษาสภาพภูมิอากาศ รักษาคุณภาพของดิน แหล่งต้นน้ำลำธาร และเป็นถิ่นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิต ยิ่งไปกว่านั้น จะต้องระลึกเสมอว่า ป่าเมืองไทยจัดเป็นป่าฝนเขตร้อนอันทรงคุณค่ามหาศาล ซึ่งมีอยู่ไม่กี่แห่งในโลก ป่าฝนเขตร้อนมีเนื้อที่รวมทั้งหมดเพียงประมาณร้อยละ 7 ของพื้นที่โลก แต่ก็เป็นแหล่งรวมทรัพยากรเชื้อพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ หลากหลายถึงครึ่งที่มีอยู่ในโลก โดยนับนี้ป่าเมืองไทย ซึ่งเป็นป่าที่ทรงคุณค่า และศักยภาพอย่างสูงต่อการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูง อันจะเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไปในอนาคต นโยบายและการจัดการป่าในลักษณะของการทำไม้และการค้าไม้ซึ่งดำเนินกันมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นผลเท่ากับลิดรอนทำลายทรัพยากรอันมีค่าไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

เป็นที่เห็นได้ชัดว่า “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528” ถูกกำหนดขึ้นโดยปราศจากการคำนึงและรับรู้ถึงสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับทรัพยากรป่าของชาติโดยส่วนรวมอย่างรอบด้าน ดังนั้น แทนที่จะคิดอ่านทุ่มเทความพยายามไปในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าอย่างจริงจัง อันเป็นภาระหน้าที่หลัก รวมทั้งการจัดการปัญหาเรื่องที่ทำกินของราษฎรและป่าชุมชน เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ป่าได้เป็นไปอย่างสัมฤทธิ์ผลขึ้น “นโยบายป่าไม้การอนุรักษ์” และ หน่วยปฏิบัติงานโดย คือ กรมป่าไม้ กลับหมกมุ่นเน้นหนักไปในด้าน

ธุรกิจการเกษตรปลูกไม้โตเร็ว จนถึงขั้นจัดตั้งโครงการสหกรณ์ปลูกไม้ยูคาลิปตัสขนาดใหญ่โดยใช้พื้นที่นับล้านไร่ ทั่วๆ ที่การศึกษาถึงผลกระทบต่อสภาพดินและสภาพแวดล้อม รวมทั้งมาตรการป้องกันผลกระทบในทางเสื่อมเสีย ยังมีได้มีข้อยุติที่แน่ชัด และในขณะนี้ ทั่วๆ ที่เกิดกรณีเอื้อฉาวเรื่องสวนกิตติ แต่การปฏิบัติงานด้านส่งเสริมการปลูกยูคาลิปตัสก็ยังคงดำเนินไปอย่างเร่งรีบและกว้างขวางทั้งในส่วนของการราชการและธุรกิจเอกชน ทั้งนี้ในนามของ “การปลูกป่า” ตาม “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ”

3. ท่าทีและพฤติกรรมของรัฐบาล

การเรียกร้องขอให้มีการทบทวนแก้ไข “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” ด้วยเหตุผลและหลักการ ที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ได้มีความมุ่งหมายเพียงเพื่อโต้แย้งนโยบายส่งเสริมการทำไร่ปลูกไม้โตเร็ว เพื่อสนองความต้องการของอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ หากประเด็นอยู่ตรงที่ว่า นโยบายส่งเสริมที่ว่าเป็นคนละเรื่อง จากการฟื้นฟูหรือพัฒนาพื้นที่ป่าเพื่อวัตถุประสงค์ทางระบบนิเวศ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพอันหลากหลายที่ยังพอจะมีเหลืออยู่เพื่อคุณประโยชน์ทางการพัฒนาอันยั่งยืนในอนาคต ในเมื่อเป็นคนละเรื่อง กันเช่นนี้ และโดยความหมายอย่างลึกซึ้งต่อชีวิตของพี่น้องประชาชนคนไทยทั้งชาติ รวมทั้งเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกโดยส่วนรวม นโยบายที่ถูกที่ควรจึงพึงมุ่งต่อเป้าหมายด้านนิเวศเป็นหลัก และโดยแยกเรื่องของการทำไร่หรือสวน เพื่อผลผลิตไม้เชิงพาณิชย์ออกไปเป็นนโยบายอีกส่วนหนึ่งต่างหาก

ข้อเสนอให้มีการทบทวนแก้ไข “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” จึงมิได้มีเจตนาอื่นใดเลย นอกจากเพื่อให้ได้มีหลักนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ปราศจากข้อเคลือบแฝงอันนำไปสู่ปัญหาหลัก ล้นขัดแย้งต่างๆ โดยไม่จำเป็น รวมทั้งการฉ้อฉลฉวยโอกาสตัดไม้ทำลายป่าและในประการสำคัญเพื่อวางรากฐานทางจัดการทรัพยากรป่าของชาติในแนวทางที่สร้างสรรค์ต่อการพัฒนาแบบยั่งยืนและถาวรต่อไป การเรียกร้องขอให้รัฐบาลทำการทบทวนแก้ไข “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” ได้มีมาต่อเนื่องกันหลาย ครั้ง นับตั้งแต่ทางรัฐบาลได้จัดให้มีการสัมมนาเรื่อง “แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ทำกินในเขตพื้นที่ป่า” ณ ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่ 25-26 สิงหาคม 2532 ท่าทีและปฏิกิริยาของรัฐบาลจะพิจารณาวินิจฉัยได้จากพฤติกรรมเป็นมาดังนี้

- 26 สิงหาคม 2532 : สรุปลผลการสัมมนา มีข้อเสนอแนะตอนหนึ่ง ขอให้รัฐบาลทบทวนแก้ไข “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง แต่ในการกล่าวเปิดสัมมนา รองนายกรัฐมนตรี พลเอก สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวโต้ทันทีโดย ยืนยันความเหมาะสมของนโยบายที่เป็นอยู่ พร้อมทั้งเร่งให้รัฐบาลผ่านร่าง พ.ร.บ. สวนป่า เพื่อรองรับการปลูก “ป่าเพื่อเศรษฐกิจ”
- 30 สิงหาคม 2532 : รองนายกรัฐมนตรี พลเอก สุชาติ สวัสดิ์ศรี ประธานคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เรียกประชุมด่วน คณะอนุกรรมการปลูกป่าภาคเอกชน มีการเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านเงินทุนในการ “ปลูกป่า”
- 11 ตุลาคม 2532 : คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ประชุมพิจารณาสรุปลผลการ สัมมนา “แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ทำกินในเขตพื้นที่ป่า” มีมติว่า “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” เป็นนโยบายที่เหมาะสมและยืดหยุ่นอยู่แล้ว จึงไม่ต้องนำ “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” มาทบทวนอีก
- 16 ตุลาคม 2532 : คณะกรรมการกลางประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กปอ.พช.) มีหนังสือถึง นายกรัฐมนตรี ขอให้พิจารณาทบทวน “นโยบายป่าไม้ของชาติ”
- 20-21 ตุลาคม 2533 : กลุ่ม 18 องค์กรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัด สัมมนาเรื่อง “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของ ประเทศไทย ครั้งที่ 1 “ผลสรุปข้อเสนอข้อหนึ่ง ยืนยันเรียกร้องให้มีการทบทวน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

- 22 มกราคม 2533 : พล. ต.ท. ประทีน สันติประภพ ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ บุกจับกุมคน งานของบริษัทสวน กิตติ ฐานบุกรุกป่าสงวนเพื่อปลูกยูคาลิปตัส
- 6 กุมภาพันธ์ 2533 : กลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชน ยื่นข้อเสนอ 10 ประการ ต่อนายกรัฐมนตรี เรียกร้องให้แยก นโยบายการปลูกไม้โตเร็ว และการทำ สวนป่าเชิงพาณิชย์ออกจาก “นโยบายป่าไม้ แห่งชาติ”
- 1 มีนาคม 2533 : รองนายกฯ ชวน หลีกภัย ประธานคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติคนใหม่ ประชุม ป่าไม้เขตและผู้อำนวยการกองฯ กรมป่าไม้ ซึ่งแจ้งว่า ได้รับมอบหมายจากที่ประชุมคณะรัฐ มंत्री ให้พิจารณาทบทวนเพื่อเสนอแนวทางต่อไป แต่ในขณะเดียวกันก็ยืนยันว่าโดย ส่วนตัว เห็นว่าในต้นนโยบายไม่ควรมีการเปลี่ยนแปลงอะไรมาก คงจะดู แต่ข้อบกพร่อง ปลีกย่อยในทางปฏิบัติ และว่าสำหรับนโยบายหลักจะยังคงส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่าเพื่อ ทำการค้าต่อไป

จากท่าทีและความเคลื่อนไหวของผู้นำในคณะรัฐบาล ดังที่ประมวลมานี้แสดงให้เห็นถึงว่า ทางรัฐบาลไม่ได้นำพาต่อหลักการหรือเหตุผล และเสียงเรียกร้องให้ตั้งอยู่ในความถูกต้อง หากยังคงยึดติด อยู่ในมิจฉาธิฐิ พยายามปรับปรุงแต่งนโยบายอันเคลือบแฝงให้ดูน่าเชื่อถือ ในขณะเดียวกันกับที่ยึดถือ อำนาจและผลประโยชน์ส่วนตนขึ้นเหนือผลประโยชน์อันกว้างใหญ่ไพศาลของส่วนรวม

กลุ่ม 21 องค์กรฯ ตระหนักถึงฐานะความสำคัญของคณะรัฐบาลนี้ ซึ่งมาจากการ เลือกตั้งอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยและก็ด้วยเหตุผลนี้จึงตั้งความหวังไว้ กับรัฐบาลในอันที่แก้ไขนโยบายของรัฐให้อยู่ในแนวทางที่ถูกที่ชอบ กลุ่ม 21 องค์กรฯ ไม่ได้มีความต้องการ อันใดที่จะไปก้าวล่วงงานในหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐบาล แต่ในเมื่อรัฐบาลปฏิเสธหลักการและเหตุผล เพื่อความถูกต้องเสียแล้วเช่นนี้ ก็เท่ากับรัฐบาลเป็นผู้บั่นทอนฐานะความชอบธรรมของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีคุณค่าสำคัญยิ่งยวดต่ออนาคตของ ประเทศชาติ และซึ่งไม่อาจปล่อยให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกลุ่มอำนาจผู้เห็นแก่ผลประโยชน์สั้นๆ เฉพาะหน้าต่อไปได้ กลุ่ม 21 องค์กรฯ ซึ่งไม่มีทางเลือกอื่นใด นอกจากจำเป็นต้องประกาศความไม่ไว้วางใจใน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” ของรัฐบาลไว้ ณ ที่นี้ เพื่อว่าพี่น้องประชาชนคนไทยทั้งหลายจะได้รับทราบ และ ตระหนักถึงสาเหตุแห่งการเมืองของตัวบุคคลในคณะรัฐบาลและในประการสำคัญ จะได้พร้อมใจช่วยกัน เป็นหูเป็นตาพิทักษ์รักษาทรัพยากรอันเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติสืบไป” (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2535: ข1-ข4)

(2) หนังสือถึงนายกรัฐมนตรีขอให้ทบทวน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ”

นอกจากแถลงการณ์ของกลุ่ม 21 องค์กรพัฒนาเอกชนแล้ว คณะกรรมการประสานงาน องค์กรเอกชนพัฒนาชนบทได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ขอให้ทบทวน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” ดังนี้

“กป.อพช. 2533/127 1 กุมภาพันธ์ 2533
เรื่อง ขอให้มีการทบทวน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ”
เรียน ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี

อนุสนธิหนังสือ กป.อพช. 2533/90 ลงวันที่ 16 ตุลาคม 2532 เรื่อง ปัญหาที่ทำกินในเขต พื้นที่ป่าไม้ กราบเรียนถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการทบทวน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” เพื่อให้ครอบคลุม ความหมายและคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรป่าอย่างถูกต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับผลประโยชน์ ของประเทศชาติในระยะยาว ดังความแจ้งอยู่แล้วนั้น

บัดนี้ คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ได้ทำการศึกษาประเด็นเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องจากการสัมมนา เรื่อง “ปัญหาที่ทำกินในเขตพื้นที่ป่า” ณ ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่ 25-26 สิงหาคม 2532 ปรากฏมีหลักการสำคัญๆ ซึ่งเห็นสมควรกราบเรียนเพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐบาลดังต่อไปนี้

1. ความหมายและความสำคัญของ “ป่า”

1.1 ก่อนอื่น ใคร่ขอกราบเรียนให้เป็นที่ชัดเจนร่วมกันในเรื่องความหมายที่แท้จริงของป่าเสียก่อนว่า หมายถึงระบบความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานทางนิเวศน์ ซึ่งประกอบด้วย ดิน น้ำ อากาศ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และชุมชนมนุษย์ที่มีการอยู่ร่วมกัน พื้นที่ป่าทำหน้าที่รักษาสสมดุลของธรรมชาติ ทั้งในด้านการรักษาสภาพภูมิอากาศ รักษาคุณภาพของดิน เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต รวมทั้งทรัพยากรชีวภาพอันมากมายหลากหลาย

1.2 จากความหมายดังกล่าวนี้ คุณค่าความสำคัญของป่าจึงมีอยู่อย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งนอกเหนือไปจากเพียงเรื่องของการทำไม้ คำว่า “ป่าไม้” ในตัวเอง นับเป็นตัวสะท้อนถึงความเข้าใจและนโยบายปฏิบัติอันจำกัดแคบซึ่งสืบทอดกันมาแต่อดีต เพราะโดยแท้จริงแล้วป่าเป็นแหล่งรวมของทรัพยากรอันหลากหลายที่นอกเหนือไปจากป่าไม้ และล้วนแต่ทรงคุณค่าความสำคัญต่อเศรษฐกิจสังคมของประเทศทั้งสิ้น ไม้จึงนับเป็นเพียงส่วนหนึ่งของทรัพยากรป่า และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นอยู่กับทรัพยากรส่วนอื่นๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต นโยบายและการจัดการป่าในลักษณะของการทำไม้และค้าไม้ซึ่งดำเนินมาโดยตลอด จึงเป็นผลเท่ากับลิดรอนทำลายทรัพยากรอันมีค่ายิ่งไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยเหตุฉะนั้นนโยบายของรัฐจึงจำเป็นต้องได้รับการทบทวน โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับทรัพยากรของชาติโดยส่วนรวมอย่างรอบด้าน

1.3 ความเป็นจริงประการสำคัญ ก็คือว่าป่าเมืองไทยจัดเป็นป่าฝนเขตร้อนอันทรงคุณค่ามหาศาล ซึ่งมีอยู่ไม่กี่แห่งในโลก ป่าฝนเขตร้อนมีเนื้อที่รวมทั้งหมดเพียงราวร้อยละ 7 ของพื้นที่ดินของโลกโดยนัยนี้ป่าเมืองไทยจึงเป็นป่าที่ทรงคุณค่าและศักยภาพอย่างสูงต่อการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันจะเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ มักมุ่งไปในด้านที่ต้องลอกเลียนและพึ่งพิงภายนอกเป็นหลักใหญ่ โอกาสและช่องทางที่ประเทศไทยจะสามารถพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเป็นตัวของตัวเองเพื่อการพึ่งตนเอง น่าจะได้แก่ในด้านพันธุกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพเพราะอาศัยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศเป็นพื้นฐาน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายรัฐในเรื่องป่าว่าจะอำนวยส่งเสริมหรือไม่เพียงใด

1.4 เป็นที่น่าสังเกตว่า ขณะนี้กำลังมีการเคลื่อนไหวระดับระหว่างประเทศกันอย่างเข้มข้นที่จะศึกษาสำรวจเกี่ยวกับข้อมูลแหล่งทรัพยากรชีวภาพในป่าฝนเขตร้อนทั่วโลก ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ในการวิจัยและพัฒนาสร้างทรัพย์สินทางปัญญาและแข่งขันเชิงการค้าระหว่างประเทศ ประเทศไทยก็ตกเป็นเป้าในเรื่องนี้ด้วยซึ่งเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าเราจะวางแผนนโยบายเรื่องป่า เรื่องการศึกษาวิจัยและเตรียมกำลังคนเพื่อการนี้กันอย่างไร การละเลยในเรื่องสำคัญของชาติเช่นนี้ น่าจะถือว่าเป็นการทอดทิ้งทรัพยากรไปให้ต่างชาติเข้ามาตักตวงเก็บเกี่ยวผลประโยชน์เอาตามใจชอบ แต่ที่สำคัญก็คือเท่ากับปล่อยให้ประเทศชาติต้องสูญเสียอำนาจอธิปไตยในส่วนสำคัญที่ควรจะเป็นพื้นฐานรองรับอนาคตของอนุชนรุ่นหลังและประเทศชาติโดยส่วนรวม

2. หลักการและเหตุผลของการกำหนดนโยบายพื้นที่ป่าแห่งชาติ

2.1 โดยนัยแห่งความหมายและความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ดังกล่าวแล้วข้างต้น นโยบายของรัฐจะต้องแยกแยะให้ชัดเจน ระหว่างการ “พัฒนาพื้นที่ป่า” (นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ข้อ 4 และ 5) กับ “การปลูกป่าของภาคเอกชนและภาครัฐบาล” เพื่อประโยชน์ในการอุตสาหกรรม โดยเฉพาะโรงงาน

อุตสาหกรรมแบบต่อเนื่องและโรงงานเยื่อกระดาษ (นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ข้อ 12 และ 13) โดยเหตุที่นโยบายส่งเสริมประเภทหลังเป็นเรื่องของการปลูกไม้โตเร็ว และอาศัยใช้พืชพันธุ์เดียวเป็นหลัก ไม่ใช่เป็นการพัฒนาพื้นที่ป่าตามความหมายที่แท้จริงที่เป็นแหล่งรวมทรัพยากรพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์อย่างหลากหลาย ประกอบกันเป็นระบบความสัมพันธ์พื้นฐานทางนิเวศน์

2.2 หลักการข้อนี้ไม่ได้มุ่งหมายจะได้แย้งนโยบายส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็ว เพื่อสนองความต้องการของโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่อง หากประเด็นอยู่ตรงที่ว่า การส่งเสริมที่ว่านี้ไม่ได้เกี่ยวกับการฟื้นฟูหรือพัฒนาพื้นที่ป่าตามความหมายที่แท้จริง ถ้าจะส่งเสริม ก็ควรกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติด้วยเหตุผลและจุดมุ่งหมายอย่างอื่น ซึ่งอยู่นอกเหนือเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่ป่า

2.3 “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” กำหนดให้มีพื้นที่ป่าอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ ป่าเพื่อการอนุรักษ์ และป่าเพื่อเศรษฐกิจ ข้อที่พึงพิจารณาพบพวณก็คือว่า ในเรื่องทรัพยากรป่าที่มีการมองในเชิง “เศรษฐกิจ” จำเป็นต้องมองด้วยทรรศนะที่กว้าง และด้วยภาพที่สมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อคำนึงถึงคุณค่า และประโยชน์ขั้นพื้นฐาน และระยะยาวแล้วนโยบายพัฒนาพื้นที่ป่า น่าที่จะมุ่งเป้าหมายไปที่การฟื้นฟูป่าธรรมชาติ และอาจเสริมด้วยการปลูกป่าอันประกอบด้วยพันธุ์พืชหลากหลายที่ผสมกลมกลืนเป็นธรรมชาติที่แท้จริง แทนที่จะมุ่งแต่เรื่องของเศรษฐกิจอุตสาหกรรมต่อเนื่องแต่ทางเดียว อย่างไรก็ตามการปลูกไม้โตเร็วเพื่อสนองความต้องการของอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ในลักษณะที่เรียกกันว่า “สวนป่า” หากใช้เป็นการพัฒนาพื้นที่ป่าตามความหมายของป่าฝนเขตร้อนไม่ เป้าหมายของการผลิตไม้ จึงดูจะเป็นเรื่องของป่าที่ปรากฏเห็นได้ในเมืองหนาวเสียมากกว่า เนื่องจากเป็นป่าที่ไม่ได้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรพันธุกรรมและชีวภาพ อย่างเช่นป่าฝนเขตร้อนของไทย แต่เป็นสวนต้นไม้ที่คนปลูกไว้เพื่อใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

2.4 โดยนัยนี้ ป่า 2 ประเภท ที่จำแนกไว้ใน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ” คือป่าเพื่อการอนุรักษ์ และป่าเพื่อเศรษฐกิจ จึงยังมิได้สะท้อนให้เห็นความแตกต่างกันชัดเจนนักในจุดมุ่งหมายสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจป่าเพื่อการอนุรักษ์คงไม่ใช่อยู่เพื่ออนุรักษ์เฉยๆ อยู่แล้ว หากเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยให้บังเกิดผลด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงถึงจริยธรรมด้วย ถ้าหากในเชิงวิชาการและการพัฒนา รัฐจะดำเนินนโยบายให้ได้ตระหนักเห็นถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจในลักษณะที่สร้างสรรค์ทำนองนี้ สิ่งที่เรียกกันว่า “ป่าเพื่อเศรษฐกิจ” ก็จะไม่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดการแตกแยกขัดแย้งในเรื่องที่ดินทำกินของชุมชนชาวบ้าน ดังที่ต้องประสบกันอยู่ในปัจจุบัน

2.5 เป็นความจริงที่ว่ามีปัญหาชาวบ้านบุกเบิกถิ่นล่าเข้าไปในเขตป่าสงวนด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์และเพราะเหตุความยากจนดังที่การสัมมนาเมื่อวันที่ 25-26 สิงหาคม 2532 ก็พูดถึงกันอยู่ ด้วยเหตุนี้เอง เรื่องของป่ากับคนและชุมชนจึงมีความสัมพันธ์อย่างแยกกันไม่ออก ในขณะเดียวกันก็มีกรณีตัวอย่างของชุมชนชาวบ้านที่มีบทบาทสามารถทำการฟื้นฟูและรักษาป่าไว้ได้เป็นอย่างดี การใช้สอยประโยชน์จากสิ่งที่มีกำเนิดอยู่ในป่าก็มีกฎเกณฑ์ควบคุมกันได้อย่างน่าสรรเสริญ สภาพการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้นและทำกันไม่ได้หากปราศจากวัฒนธรรมประเพณีอันสร้างสรรค์ของชุมชนชาวบ้านนั้นๆ เอง ประสบการณ์และประเพณีปฏิบัติที่มีอยู่แล้วทำนองนี้ เป็นเรื่องที่รัฐบาลน่าจะให้คนของรัฐบาลเองศึกษาเรียนรู้ และสนับสนุนนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเรื่องการพัฒนาพื้นที่ป่าและปัญหาที่ทำกินของราษฎร

2.6 สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง รัฐบาลน่าจะมีการสำรวจกันให้ถ่องแท้ในเรื่องพื้นที่ที่จัดเป็นป่าเสื่อมโทรม เพราะจากประสบการณ์ของชาวบ้านเองป่าเสื่อมโทรมก็ยังมีที่สามารถฟื้นฟูขึ้นมาได้ และควรมอบหมายให้อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของชุมชนชาวบ้านเองด้วย ดังนั้น การที่จะประกาศถอนสภาพป่ากันง่ายๆ เพียงเพื่อจัดสรรพื้นที่ให้ใช้ในโครงการปลูกไม้โตเร็ว หรือ “สวนป่า” จึงเป็น

เรื่องที่จะต้องพิจารณากันให้ถ่องแท้จริงๆ เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติในระยะยาวดังกล่าวข้างต้น และไม่ว่าจะวินิจฉัยหรือตัดสินกันอย่างไรก็ตาม นโยบายและโครงการสวนป่า นับเป็นคนละเรื่อง คนละเป้าหมาย ของนโยบายการพัฒนาพื้นที่ป่า

2.7 นอกเหนือจากป่าเพื่อการอนุรักษ์ซึ่งจำเป็นต้องสงวนรักษากันอย่างเคร่งครัดแล้ว พื้นที่ป่าส่วนอื่นๆ รวมทั้งป่าเสื่อมโทรมส่วนหนึ่งที่ยังอยู่ในสภาพฟื้นฟูได้ ซึ่งมีคนอยู่อาศัยเป็นชุมชน ก็ควรจะต้องพัฒนาส่งเสริมให้เป็นป่าชุมชนขึ้นมา การจัดสรรที่ดินทำกิน และการออกเอกสารสิทธิ์ก็ควรจะต้องพิจารณาควบคู่ไปด้วยกับเรื่องพื้นที่ของราษฎรในชุมชนนั้นๆ ในอันที่จะร่วมกันปลูกป่าและพัฒนาพื้นที่ป่าด้วย

โดยนัยนี้เอง ความหมายของป่าชุมชน จึงไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของการจัดที่ทำกินพร้อมด้วยประโยชน์ใช้สอย จากพื้นที่ป่าข้างเคียงเท่านั้น หากยังหมายถึงการที่ชุมชนชาวบ้านเองจะมีส่วนร่วมและมีอิสรภาพในการดูแลรักษาและพัฒนาทรัพยากรที่หลากหลาย และมีค่าใช้เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติเป็นส่วนรวมไปด้วยในขณะเดียวกัน ในการนี้ การให้การศึกษาและฝึกอบรม รวมทั้งบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมอื่นๆ ก็เป็นเรื่องที่นโยบายของรัฐจะต้องอำนวยความสะดวกให้

3. หลักการของนโยบายพื้นที่ป่าไม้แห่งชาติ

ด้วยเหตุผลหลักตามที่กล่าวมาแล้ว การกำหนดนโยบายของรัฐในเรื่องพื้นที่ป่าแห่งชาติ จึงควรเป็นไปภายใต้หลักการและวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 3.1 เพื่อรักษาความชุ่มชื้นและสมดุลทางสภาพแวดล้อม
- 3.2 เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งพันธุ์กรรมและทรัพยากรชีวภาพ
- 3.3 เพื่อการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีชีวภาพ
- 3.4 เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น

อัตราร้อยละ 40 อันเป็นเป้าหมายของนโยบายพัฒนาพื้นที่ป่าที่กำหนดไว้จะต้องอยู่ในลักษณะตามหลักการและวัตถุประสงค์ที่วางนี้ และจะต้องไม่นับรวมพื้นที่ปลูกไม้โตเร็ว หรือ “สวนป่า” เพื่อจุดประสงค์ทางธุรกิจเฉพาะด้านเนื่องจากไม่ใช่พื้นที่ป่าตามความหมายที่แท้จริง

4. อนึ่ง ดังที่กล่าวถึงในตอนต้นว่า เหตุผลและหลักการที่ได้กล่าวแล้วนี้เป็นประเด็นที่จำเป็นต้องแยกพิจารณาจากเรื่องของการปลูกไม้โตเร็ว หรือ “สวนป่า” เพื่อการผลิตไม้เชิงพาณิชย์ ซึ่งถือเป็นนโยบายอีกส่วนหนึ่งต่างหาก อย่างไรก็ตาม ในกรณีของพื้นที่ป่าที่หมดสภาพและไม่มีราษฎรอยู่อาศัยทำกิน ถ้าหากจะมีการส่งเสริมธุรกิจเอกชนให้เข้ามาดำเนินการปลูกไม้เชิงพาณิชย์ รัฐจะต้องควบคุมมิให้ก่อผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และภาวะความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น โดยผู้ประกอบการจะต้องทำรายงานศึกษาผลกระทบและแนวทางแก้ไขมาให้พิจารณาเช่นเดียวกันกับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม

ทั้งหมดที่กราบเรียนมานี้ เป็นข้อสรุปหลักการซึ่งคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบทเห็นว่า อาจเป็นประโยชน์ต่อแนวทางในการกำหนดนโยบายของรัฐในเรื่องที่สำคัญยิ่งสำหรับผลประโยชน์และอนาคตของประเทศชาติ จึงขอประทานกราบเรียนเพื่อโปรดพิจารณาควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(เสน่ห์ จามริก)

ประธานคณะกรรมการ

ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท”

4.1.2 ความเห็นของคณะกรรมการดำเนินการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

คณะกรรมการดำเนินการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (2532: 3) มีความเห็นเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ดังนี้

“2. นโยบายป่าไม้แห่งชาติบางส่วนยังไม่สอดคล้องกับสภาพในปัจจุบัน

2.1 มาตรการเกี่ยวกับป่าเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) กำหนดให้สนับสนุนและส่งเสริมบทบาทเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพ และประหยัด แต่นโยบายป่าไม้แห่งชาติกำหนดให้มีการพัฒนาด้านป่าไม้ โดยส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนซึ่งได้มุ่งเน้นประชาชนท้องถิ่น

2.2 นโยบายป่าไม้แห่งชาติส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชน โดยให้ภาคเอกชนดำเนินการกับผู้อยู่ในป่านั้นเอง จึงก่อให้เกิดกรณีพิพาทกับราษฎรอยู่บ่อยครั้ง”

4.1.3 ความเห็นของโครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทย

โครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการป่าไม้ในประเทศไทย (2536: 7,9) ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลประเทศฟินแลนด์แก่กรมป่าไม้ ได้วิเคราะห์ถึงความจำเป็นในการปรับปรุงนโยบายป่าไม้แห่งชาติไว้เมื่อ พ.ศ. 2536 ดังนี้

“คณะรัฐมนตรีรับและประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ เมื่อปี 2528 และมีผลบังคับใช้มาแล้ว 8 ปีแต่ปัญหาใหญ่ๆ ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไป นโยบายที่มีอยู่ไม่บรรลุผลใน 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ 1) ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าซึ่งผลกระทบในทางลบยังคงมีอยู่เช่นเดิม ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาพื้นฐานไม่ได้รับการแก้ไข 2) ปริมาณความต้องการใช้ไม้ในครัวเรือนและในภาคอุตสาหกรรมของประเทศไม่ได้รับการตอบสนองในลักษณะที่ยั่งยืนทั้งในปัจจุบันหรือแม้แต่ในอนาคต และ 3) ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ป่าไม้ยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะกรณีการยึดครองพื้นที่ป่าของรัฐอย่างผิดกฎหมายยังมิได้รับการแก้ไขเป็นผลให้การใช้ที่ดินเพื่อการผลิตไม่สามารถดำเนินการได้และปัญหาความขัดแย้งและความกดดันทางสังคมยังคงคุกรุ่นและอาจปะทุขึ้นเมื่อใดก็ได้ ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จได้แก่

- การมุ่งใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในแง่ “เศรษฐกิจ” มากเกินไป แต่ให้ความสำคัญในด้านสนับสนุนการดำรงชีพในแต่ละวันของประชาชนนับล้านๆ คนน้อยเกินไปและไม่ได้คำนึงถึงศักยภาพของป่าไม้อันมีส่วนช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนเหล่านี้อีกด้วย

- การวิเคราะห์สถานการณ์ด้านป่าไม้ที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมาตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ล้าสมัย ขาดการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนว่าสังคมไทยต้องการอะไรจากป่าไม้ของเรา หรือพื้นที่ป่าไม้ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันจะสนองอะไรให้แก่ประชาชนที่กำลังเพิ่มจำนวนมากขึ้นในอนาคตได้บ้าง

- ไม่มีการกำหนดความรับผิดชอบในการดำเนินการตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ไม่มีการกำหนดความรับผิดชอบในการวางแผนและการจัดการประโยชน์สำคัญๆ ที่ได้จากป่าไม้อาติ การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการผลิตไม้ เป็นต้น

- ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญที่ชัดเจน ค่าเฉลี่ยในนโยบายฉบับนี้ไม่ได้มีการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังที่ชัดเจนเพื่อให้หน่วยงานบริหารและดำเนินงานได้ปฏิบัติตาม ส่งผลให้หน่วยงานดังกล่าวต้องจัดลำดับความสำคัญเอาเองซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับค่านิยม และความปรารถนาแห่งชาติ

- เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการหลายอย่างไม่ได้นำมาซึ่งการบริหารนโยบายให้เป็นผลสำเร็จ นโยบายการป่าไม้แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2528 เป็นค่าแถมแบบแยกส่วนโดดเดี่ยว 20 ข้อ ซึ่งไม่มีความเชื่อมโยงกันในสาระเพียงพอที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ในเรื่องการออกกฎหมายและระเบียบซึ่งก็ล่าช้าและกรมป่าไม้ก็ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือบริหารนโยบายให้มีประสิทธิภาพได้

- ข้อบัญญัติที่สำคัญที่กำหนดไว้ในนโยบายหลายประการไม่อยู่ในกรอบของเหตุผลที่เหมาะสม เป้าหมายตามนโยบายที่ต้องการให้มีพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศนั้นทำให้หน่วยงานบริหารต่างๆมุ่งหน้าไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง พื้นที่ซึ่งต้องการเพื่อการป่าไม้นั้นไม่ใช่เป้าหมายของนโยบายที่ดินเป็นเพียงปัจจัยอย่างหนึ่งในจำนวนหลายๆปัจจัย เช่น เงินและกำลังคน เพื่อใช้ในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการจะได้รับจากป่าไม้ของชาติ”

นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ปี พ.ศ. 2528 ได้ถูกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะหลังลบความสำคัญไป ซึ่งเป็นสิ่งชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าได้มีการปรับลำดับความสำคัญของนโยบายป่าไม้ไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ต้องบันทึกไว้และยืนยันอย่างเป็นทางการว่านั่นเป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับนโยบายได้แก่

- การยกเลิกการทำไม้ในป่าธรรมชาติปี 2532 ในขณะที่การยกเลิกการทำไม้นี้สะท้อนข้อเท็จจริงบางส่วนที่ว่าฝ่ายบริหารการป่าไม้ไม่สามารถควบคุมการทำไม้อย่างมีประสิทธิภาพยังแปลความหมายได้ว่า เป็นสัญญาณบอกเหตุว่าการอนุรักษ์และการป้องกันรักษาป่าไม้มีความสำคัญต่อประเทศชาติมากกว่าการผลิตไม้เพื่อภาคอุตสาหกรรม การยกเลิกการทำไม้อย่างถาวรได้ทำในปี 2535 และฝ่ายบริหารป่าไม้ของรัฐได้เปลี่ยนเป้าหมายในการจัดการ จากการใช้ประโยชน์จากป่ามาเป็นการอนุรักษ์ป่าในที่สุด อย่างไรก็ตาม ไม่ได้มีการพิจารณาถึงอุปทานไม้ของภาคอุตสาหกรรมในอนาคตเพราะไม่มีการมอบหมายให้หน่วยงานได้รับผิดชอบในการรักษาผลประโยชน์ในด้านนี้แต่อย่างใด

- การเพิ่มความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้ในการวางแผนระดับชาติแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ซึ่งเป็นแผนระยะ 5 ปีนี้ ชี้ชัดว่า ให้รักษาพื้นที่ป่าไม้เป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ขณะนี้เรามีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ประมาณร้อยละ 26 ซึ่งกล่าวได้ว่ามีพื้นที่ป่าไม้เหลือตามเป้าหมายแล้ว

- การห้ามทำโครงการป่าปลูกเชิงพาณิชย์ในพื้นที่ป่าของรัฐ มาตรการนี้เป็นการตอบสนองต่อความพยายามของภาคเอกชนที่ต้องการปลูกป่าในพื้นที่ซึ่งทางการอนุญาต แต่พื้นที่ดังกล่าวถูกรอบคลุมโดยเกษตรกรรมที่ไม่มีที่ทำกินไปหมดแล้ว สถานการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงว่านโยบายป่าไม้ ปี พ.ศ. 2528 ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสถานการณ์ด้านการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ของรัฐในปัจจุบัน

เมื่อเป็นดังนี้ จึงจำเป็นต้องมีนโยบายป่าไม้แห่งชาติฉบับใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของภาคการป่าไม้ของชาติ ตลอดจนการจัดการภาคป่าไม้ของประเทศไทยต่อไป นโยบายใหม่นี้จะต้องคำนึงถึงความเป็นจริงในขณะนี้และศักยภาพของชาติ ตลอดจนค่านิยมของชาติในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งเป้าหมายทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม”

นอกจากนี้โครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทย (2536: 9, 11, 13) ยังได้วิเคราะห์ถึงความเป็นจริงในปัจจุบัน และค่านิยมของชาติไทยในด้านการป่าไม้วัดดังนี้

(1) ความเป็นจริงในปัจจุบัน

ประเทศไทยมีปัญหาหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ และการใช้ประโยชน์ผลผลิตและบริการจากป่าไม้ ปัญหาที่สำคัญๆ ได้แก่

- ปัญหาความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องระหว่างรัฐซึ่งอ้างสิทธิและหน้าที่เหนือพื้นที่ป่าไม้กับประชาชนผู้ต้องอาศัยพื้นที่ป่าเพื่อการยังชีพ ทางกรมได้พยายามบีบบังคับให้ประชาชนอพยพออกจากพื้นที่ป่าโดยอาศัยโครงการจัดสรรที่ทำกินให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้หรือ คจก. รวมทั้งโครงการอื่น ๆ โดยไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากได้รับการตอบสนองในด้านลบจากประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นปัญหาหลายแห่งทางการได้ใช้อำนาจตามกฎหมายที่มีอยู่ในมือในการดำเนินการแต่เนื่องจากความรู้สึกละแ่นของความเป็นธรรมของกลุ่มชาวบ้านเริ่มเกิดขึ้นและมีการต่อต้าน จนกระทั่งเจ้าหน้าที่ทั้งหลายของทางการตระหนักและยอมรับว่าประชาชนก็มีสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรมในพื้นที่ป่าไม้ และอาจเป็นไปได้ที่ในอนาคตการอพยพชาวบ้านออกจากป่าจะขึ้นอยู่กับความสมัครใจมากกว่าการบีบบังคับ

- ปัญหาพื้นที่ป่าไม้ยังคงถูกทำลายอย่างไม่หยุดยั้งโดยชาวนาที่ไร้ที่ทำกินและนักเก็งกำไรในที่ดิน นโยบายป่าไม้ของชาติในปัจจุบันไม่มีทางออกให้ชาวบ้านจำนวนมากหลายล้านคนที่ทำกินในพื้นที่ป่าไม้อย่างผิดกฎหมาย การตัดต้นไม้ทำลายป่าอย่างสิ้นเชิงอาจทำให้ชาวบ้านสามารถอ้างสิทธิเหนือที่ดินดังกล่าวได้ ตามความเข้าใจของชาวบ้าน การปลูกต้นไม้เป็นจุดอ่อนของการครอบครองที่ดินและยังเป็นการลดโอกาสที่จะได้สิทธิตามกฎหมายอีกด้วย ดังนั้นในสถานการณ์เช่นนี้การปลูกป่าในพื้นที่ป่าซึ่งถูกทำลายไปในจำนวนหลายล้านไร่ นั้นจึงไม่อาจเป็นจริงได้ เพราะชาวบ้านจะไม่ยอมปลูกป่าในขณะเดียวกันนั้นทางการหรือผู้แทนของรัฐก็ไม่อาจดำเนินการปลูกป่าได้

- ความหลากหลายทางชีวภาพและแหล่งน้ำของประเทศยังคงถูกทำลายอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลจากการตัดไม้ทำลายป่าและการปลูกป่าทดแทนไม่สามารถดำเนินการได้ในกรณีเช่นเดียวกัน ในพื้นที่ซึ่งประชาชนบุกรุกเข้าไปทำกินในพื้นที่ป่านั้น การปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มรายได้ซึ่งสามารถช่วยให้มีการรักษาคุณภาพน้ำด้วยนั้นถูกสกัดกั้นโดยกฎหมายป่าไม้ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และโดยปัญหาความขัดแย้งเรื่องสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดิน

- ปัญหาการขาดแคลนไม้วัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรมภายในประเทศ แม้ว่าจะยังคงมีการลักลอบตัดไม้อยู่ก็ตาม ผลที่ได้ตามมาก็คือประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนไม้อย่างรุนแรง และคาดหมายกันว่าจำเป็นจะต้องนำเข้าจากต่างประเทศถึงร้อยละ 80 ของปริมาณความต้องการในอนาคต หากไม่มีการลงทุนปลูกป่าภายในประเทศและไม่ได้รับการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกจากรัฐบาล

- อุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบกำลังจะหมดไปควรจะใช้ช่วงเวลาขณะนี้ซึ่งอุตสาหกรรมประเภทยังสามารถนำเข้าไม้จากประเทศเพื่อนบ้านได้เพื่อการพัฒนาแหล่งอุปทานไม้ภายในประเทศ เพราะช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้กำลังจะหมดไปแล้ว และอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบทั้งหลายกำลังเผชิญกับสภาพการณ์ที่จะถูกบีบให้ต้องหมดไปในที่สุด

(2) ค่านิยมของชาติไทยในด้านการป่าไม้

เมื่อเร็วๆ นี้ได้มีข้อเสนอแนะและการตัดสินใจในระดับสูงหลายประการในประเทศไทยซึ่งเป็นเครื่องชี้ชัดถึงค่านิยมของชาติในด้านการป่าไม้ ดังจะได้นำเสนอเพื่อให้วิจารณ์และขอความเห็นดังต่อไปนี้

- ความต้องการอย่างจริงจังในอันที่จะมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจโดยการผ่านกระบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในที่นี้หมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าของรัฐที่ชาวบ้านครอบครองอยู่ เป็นต้น

- การยกเลิกการทำไม้จากป่าธรรมชาติ ปี 2532 เป็นเครื่องชี้ชัดว่าการอนุรักษ์ป่าไม้มีความสำคัญมากกว่าการใช้ไม้จากป่าธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการของอุตสาหกรรม

- การเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชาติเป็นร้อยละ 25 ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (แผน 5 ปี ในช่วงปี 2535 – 2539)

- เป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน 7 ดังกล่าวกำหนดว่าต้องการให้ประเทศไทยมีอัตราความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เป็นเครื่องชี้ว่าจะมีการใช้ทรัพยากรป่าไม้เพื่อสนองตอบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อไป ผลผลิตอุตสาหกรรมป่าไม้ที่สำคัญได้แก่กระดาษเพื่อการศึกษและการติดต่อสื่อสาร ไม้ซุงเพื่อการก่อสร้าง และไม้ฟืนเชื้อเพลิงเพื่อใช้ในครอบครัวทั่วไป

กระจายและเพิ่มรายได้ให้เท่าเทียมกันภายในชาติ สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าในการกำหนดทางเลือกการใช้พื้นที่ป่าไม้ของรัฐบาลนั้นควรพิจารณาให้ความสำคัญแก่คนยากจนและไร้ที่ทำกิน ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าของรัฐเป็นลำดับต้น

- การยกเลิกโครงการจัดสรรที่ทำกินให้แก่เกษตรกรที่ยากไร้ หรือ คจก. ซึ่งเป็นการยอมรับสิทธิพื้นฐานของประชาชนในด้านที่เกี่ยวกับป่าไม้และมีความต้องการให้สังคมอยู่ร่วมกันโดยสันติ

- ความต้องการอย่างแข็งขันที่จะให้ประเทศชาติดำรงเอกราชและพึ่งตัวเองได้ ทั้งสองประเด็นนี้เป็นเรื่องของความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความภูมิใจในชาติ สิ่งนี้เป็นเครื่องแสดงว่ามีความปรารถนาที่จะให้สามารถพึ่งตนเองได้ในแง่ผลผลิตขั้นพื้นฐานตลอดจนบริการต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยประเทศอื่นๆ

ตัวชี้วัดถึงค่านิยมของชาติดังกล่าวนี้นี้หมายถึง

ประเด็นทั่วไป

1. สังคมไทยยอมรับว่าป่าไม้เป็นพื้นที่ซึ่งมีคุณค่าและสามารถใช้ประโยชน์เพื่อเอื้ออำนวยความอยู่ดีกินดีและเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชาติ
2. ควรจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อผลประโยชน์ต่อทุกฝ่ายในสังคม แต่การกำหนดความสำคัญก่อนหลังจะต้องสะท้อนความเป็นจริงในสังคมด้วย

ในแง่ของความเกี่ยวพันกับป่าธรรมชาติ

3. ผลประโยชน์จากป่าธรรมชาติทั้งหมดไม่สามารถจะสร้างขึ้นในเวลาเดียวกัน หากไม่มีการประณีประนอมกันในการสร้างเสริมค่านิยมดังกล่าวนี้นี้เสียก่อน
4. ผลประโยชน์ของบริการจากป่าไม้มีคุณค่ามากกว่าการผลิตไม้ในเชิงพาณิชย์
5. การบริการจากป่าธรรมชาติในแง่การอนุรักษ์แหล่งน้ำได้รับการพิจารณาที่มีคุณค่าประโยชน์สูงเป็นพิเศษเท่าๆ กับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
6. ป่าไม้อันเป็นที่ตั้งถิ่นฐาน ควรจัดการเพื่ออำนวยและส่งเสริมมาตรฐานการดำรงชีพของคนชนบทโดยเฉพาะคนยากจน トラบใดที่การใช้ดังกล่าวไม่ส่งผลให้เกิดการสูญเสียหรือสูญเสียคุณค่าของป่าในแง่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารไป

4.1.4 ความเห็นของภาคประชาชน

ในส่วนของความเห็นจากภาคประชาชนนั้น นิคม พุทธา (2542:87-88) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับนโยบายป่าไม้แห่งชาติไว้ดังนี้

“1. ตั้งแต่เริ่มมีนโยบายป่าไม้แห่งชาติ มีกรมป่าไม้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้บังคับใช้ 4 ฉบับ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และมีการดำเนินงานในลักษณะที่ผ่านๆ มาไม่น้อยกว่า 100 ปี คำถามก็คือ ทำไมพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรสัตว์ป่า ที่ดิน และแหล่งน้ำ ถึงได้ลดลง และเสื่อมคุณภาพ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ สัตว์ป่า ที่ดิน และ แหล่งน้ำ ที่กระจายทั่วประเทศ คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 82 ล้านไร่ หรือร้อยละ 26 ของเนื้อที่ประเทศ ภายใต้การดูแล การบริหารจัดการของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และมีการดำเนินงานในลักษณะเดิมๆ ที่ผ่านๆ มา จะมีหลักประกันอะไรได้ว่า กรมป่าไม้จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวถูกทำลายไปมากกว่านี้

3. กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรจะยอมรับและได้ตระหนักถึงความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากการกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติ และการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้ 4 ฉบับ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นความขัดแย้งในลักษณะที่ขยายและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ขึ้นไป และก่อให้เกิดผลกระทบโดยภาพรวมของการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น ก็จะเห็นได้อีกเช่นกันว่า สถานการณ์เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และความขัดแย้งที่เป็นอยู่ขณะนี้ ตลอดถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ได้เป็นตัวบ่งชี้กระตุ้นหรือเร่งรัดให้มีการแก้ไขปัญหาดังตั้งแต่นี้ ความขัดแย้งก็จะขยายความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และสักวันหนึ่งก็ต้องแก้ไขสู่เราความช่วยเหลือกันเสียตั้งแต่นี้ ก่อนที่จะสายเกินไป”

4.2 สาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าไม้

ได้มีการศึกษาถึงสาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าไม้โดยสถาบันทางวิชาการ องค์การภาคเอกชน รวมทั้งภาคประชาชน ซึ่งมีหลายมุมหรือแนวคิดที่ต่างออกไปจากความคิดเห็นของผู้บริหารกรมป่าไม้ ดังนั้น การทบทวนในหัวข้อนี้จะมี 2 เรื่อง คือ (1) ความเห็นของผู้บริหารกรมป่าไม้ เรื่องสาเหตุการบุกรุกทำลายป่าไม้ (2) ความเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย เรื่อง สาเหตุการบุกรุกทำลายป่าไม้ และ (3) การใช้สิทธิพลเข้าครอบครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ความเห็นของผู้บริหารกรมป่าไม้เรื่องสาเหตุการบุกรุกทำลายป่าไม้

ทิวา สรรพกิจ (มปป. : 27-35) ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุของการบุกรุกทำลายป่าไว้ในเอกสารเรื่อง “ทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาในการอนุรักษ์ตลอดจนแนวความคิดในท้องที่ภาคตะวันออก (จ.ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด)” ดังนี้

1. ขาดความร่วมมือ จากประชาชนที่เห็นกับประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานต่างๆ และขาดความเอาใจใส่ดูแลของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ
2. เกี่ยวกับสวัสดิภาพ และความปลอดภัยของพนักงานป่าไม้ ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร
3. อัตราค่าจ้างอุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกัน เช่น ยานพาหนะ อาวุธ เครื่องมือ สื่อสาร ไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับเนื้อที่ป่า และมูลค่าของป่าแล้ว ไม่สมดุลกันเลย

4. ปัญหาเรื่องชาวเขา ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ชาวเขาอาศัยอยู่บนภูเขาทั่วไป แถบภาคเหนือของประเทศ ซึ่งนิยมทำไร่เลื่อนลอย ปลูกฝิ่น และพืชไร่ ครั้นดินจืดก็ย้ายไปทางป่าและเผาป่าใหม่ต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด นับวันประชากรชาวเขาเพิ่มมากขึ้นทุกที 1 ปี อัตราการเกิดสูง และอพยพพวกรมาจากประเทศเพื่อนบ้าน การทำลายป่าของพวกชาวเขา เป็นการทำลายแหล่งต้นน้ำลำธารสายสำคัญของประเทศไทย ส่งผลกระทเหือนอย่างมากทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย จนกระทั่งปัจจุบันนี้ยังไม่มีมาตรการใดๆ ที่จะแก้ไขปัญหานี้โดยเด็ดขาด

5. ปัญหาการหาเสียงของผู้แทนราษฎร ส่วนใหญ่มักจะให้คำมั่นสัญญากับราษฎรว่าจะเปิดป่าใหม่ให้เป็นที่ทำมาหากิน เมื่อได้เป็นผู้แทนราษฎรแล้ว ก็ยังหาทางเปิดป่าสงวนอีก เท่ากับเป็นการส่งเสริมให้ราษฎรทำลายป่ามากขึ้น

6. การจัดตั้งนิคม มักจะจัดในบริเวณที่มีป่าไม้สมบูรณ์ พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 โดยกรมประชาสัมพันธ์ และกรมส่งเสริมสหกรณ์ พระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจกับกรมเจ้าสังกัด สามารถนำเอาทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างในเขตนิคมมาหาผลประโยชน์และรายได้มาบำรุงนิคม โดยไม่ต้องส่งเงินที่ได้มาจากทรัพยากร ส่งเป็นเงินผลประโยชน์ของแผ่นดิน เท่ากับเป็นการทำลายป่าโดยถูกต้องตามกฎหมาย การจัดที่ดินในเขตนิคม ต้องยอมรับว่าไม่ถึงมือประชาชนที่เดือนร้อนไม่มีที่ดินทำกินโดยแท้จริง กลับตกไปอยู่ในมือของนายทุนแทนทั้งสิ้น

7. การทำลายป่าโดยอาศัยประมวลกฎหมายที่ดิน โดยเจ้าหน้าที่ออกหนังสือสำคัญให้แก่ราษฎรเข้าไปครอบครองพื้นที่ป่าเพื่อเข้าทำประโยชน์ (น.ส.3) แล้วขอทำไม้ที่ขึ้นอยู่ในที่ดินกรรมสิทธิ์ออกมาจำหน่ายโดยอ้างว่า เป็นไม้ในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง บางครั้งเจ้าหน้าที่ออกหนังสือสำคัญทับในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

8. ปัญหายอมรับรองสถานะภาพ การบุกรุกยึดถือครอบครองที่ดินของรัฐ ราษฎรบางพวกเข้าไปบุกรุกทำลายป่า ยึดถือครอบครองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แล้วนำเงินไปชำระภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท. 6) ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ภาษีดอกหญ้าแล้วทางอำเภอออกใบเสร็จรับเงินให้ราษฎรก็คิดว่าตนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนได้ยึดถือครอบครอง ครั้นถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุม ก็นำใบเสร็จภาษีบำรุงท้องที่มาอ้างเป็นหลักฐาน ซึ่งไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

9. ปัญหาปริมาณเนื้อที่ในการครอบครองที่ดิน เดิมประมวลกฎหมายที่ดินอนุญาตให้ราษฎรมีที่ทำกินได้คนละไม่เกิน 50 ไร่ ต่อมาได้ยกเลิกบทบัญญัติในเรื่อง กำหนดสิทธิในการครอบครองที่ดินตามกฎหมายนี้ เปิดโอกาสให้ครอบครองที่ดิน โดยไม่จำกัดปริมาณเปิดโอกาสให้ผู้มีอิทธิพลบุกรุกป่า ยึดถือครอบครองที่ดิน บางครั้งจ้างราษฎรจนๆ เข้าไปตัดป่าสงวนแห่งชาติแล้วซื้อต่อในราคาถูก เจ้าของที่ดินบางรายถือครองที่ดินนับหมื่นๆ ไร่

10. ที่ดินเป็นภูเขาและห่างจากเชิงเขา 40 เมตร มีกฎหมายห้ามยึดถือครอบครองจับจอง ก่อสร้าง ให้ถือเป็นของรัฐ แต่ปัจจุบันไม่มีผู้ใดสนใจปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย ที่ดินดังกล่าวยังคงปล่อยให้บุกรุกทำลายอยู่เรื่อยๆ

11. ตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดโครงการเร่งรัดจัดที่ดินให้ราษฎรที่ไม่มีที่ทำกิน และบุกรุกเข้าไปทำกินที่สงวนตามมติ ค.ร.ม. เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2512 และ 9 ธันวาคม 2512 ซึ่งแต่ละจังหวัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการเร่งรัดจัดที่ดินส่วนจังหวัด และคณะอนุกรรมการสำรวจสิทธิในที่ดินของราษฎร เพื่อดำเนินการตามโครงการของกระทรวงมหาดไทย โดยการยอมรับแจ้งจากราษฎรว่าครอบครองทำประโยชน์มาก่อน แต่ไม่มีการตรวจสอบให้แน่นอนและรัดกุม ว่าราษฎรมีเนื้อที่ดินตามที่แจ้งไว้หรือเปล่า ปรากฏว่าราษฎรที่ครอบครองอยู่เดิม และที่อพยพเข้ามาใหม่ บุกรุกขยายพื้นที่และทำลายป่า

มากยิ่งขึ้น เพื่ออ้างสิทธิในการครอบครองที่ดิน ผลที่สุดก็ไม่สามารถจับกุมหรือบังคับให้ราษฎรออกจากป่าได้ ในที่สุดป่าแห่งนี้ก็ถูกทำลายจนหมดสิ้น หมดสภาพการเป็นป่า

12. คำสั่งของอดีตนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่องราษฎรเข้าทำกินในที่ป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2518 เนื่องด้วยมีราษฎรเป็นจำนวนมากได้เรียกร้องขอความเป็นธรรมในกรณีถูกเจ้าหน้าที่จับกุม เนื่องจากได้รุกเข้าไปทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จึงสมควร จะให้ได้วางมาตรการ การแก้ไขเรื่องดังต่อไปนี้คือ

(1) กรณีที่ราษฎรเข้าทำไร่ในป่าสงวน ทำให้ป่าสงวนนั้นหมดสภาพเป็นป่าแล้วให้ราษฎรที่ทำกินอยู่那儿คงอยู่ทำกินต่อไปได้ และให้เจ้าหน้าที่สอบสวนว่า ราษฎรที่ทำกินอยู่那儿เองหรืออย่างไร แล้วรายงานให้ทราบโดยด่วน เพื่อจะได้ดำเนินการให้ราษฎรได้เข้าทำกินโดยชอบด้วยกฎหมายต่อไป

(2) ราษฎรที่บุกรุกเข้าทำกินตามข้อ 1 ถ้าถูกเจ้าหน้าที่จับกุมคุมขัง ให้เจ้าหน้าที่ปล่อยตัวไป และตัวราษฎรผู้นั้นจะเข้าทำกินในที่นั้นก็ให้เข้าทำกินได้

(3) ตั้งแต่นี้ไป ห้ามบุกรุกป่าสงวนเป็นการเด็ดขาด หากบุกรุกเข้าไปย่อมเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย จะถูกดำเนินการตามกฎหมายต่อไป โดยให้เจ้าหน้าที่ประกาศให้ราษฎรทราบทั่วกันด้วย

ดูตามเจตนารมณ์ คำสั่งของอดีตนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีความประสงค์จะช่วยเหลือราษฎรให้มีที่ทำกิน โดยถูกต้องตามกฎหมาย เพราะปัญหานี้เรื้อรังมานานแล้ว ผลปรากฏว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ และครอบครองที่ดินอยู่เดิมในเขตป่าสงวนแห่งชาติ กลับขยายพื้นที่ทำกินออกไปอีก ราษฎรที่อพยพมาใหม่และผู้มีอิทธิพลบุกรุกทำลายป่าหนักขึ้น เพื่อทำให้ป่าแห่งนั้นหมดสภาพการเป็นป่าแล้วยึดถือครอบครองที่ดินในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจับกุมและดำเนินคดีได้ เนื่องด้วยราษฎรเหล่านั้นอ้างว่า ได้ยึดถือครอบครองที่ดินก่อนวันที่ 4 เมษายน 2518 ซึ่งเป็นการยากที่จะพิสูจน์ว่า ป่าแห่งนั้นยึดถือครอบครองก่อนหรือหลัง วันที่ 4 เมษายน 2518 ทำให้สภาพป่าพังพินาศไปมาก

13. ปัญหาทางด้านศาสนา พระสงฆ์บางรูปนิยมสร้างวัดและสำนักสงฆ์ เพื่อที่จะได้เป็นสมภาร จึงหาทางบุกเบิกป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อสร้างวัด และยังนิยมสร้างสำนักสงฆ์ในถ้า บริเวณที่มีทิวทัศน์งดงาม และบนภูเขาหาความเลื่อมใสในหมู่ประชาชน ชักจูงให้ราษฎรเลื่อยไม้ถวายวัด ชักชวนราษฎรให้เข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในป่ารอบๆ วัดในที่สุดป่าบริเวณนั้น ก็ถูกทำลาย

14. ปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของราษฎรภายในเสรีจนเกินไป ส่วนมากราษฎรที่อพยพมักจะเข้าไปบุกรุกทำลายป่าเสมอ เพราะต้องแสวงหาที่อยู่และทำกิน

15. ปัญหาราษฎรตัดไม้ ทำฟืนเผาถ่าน และทำเสาเข็มมากเกินไป เกินกำลังผลิตของป่าบางแห่งราษฎรมีอาชีพเผาถ่าน และตัดเสาเข็มขายเป็นอาชีพ ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำเงินได้ง่าย โดยมีพ่อค้าคนกลางเป็นผู้รับซื้อ ทำให้ป่าสงวนถูกทำลายมากยิ่งขึ้น

16. ปัญหาการประกอบอาชีพแกะสลัก ซึ่งนิยมใช้ไม้แกะสลักเครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์และสิ่งประดิษฐ์ ส่วนใหญ่ในท้องที่ภาคเหนือ ราษฎรมีอาชีพหลักตัดไม้สัก ซึ่งมีขนาดตั้งแต่เส้นรอบวง 50 ซม. ขึ้นไป แล้วไปขายนายทุน นอกจากนั้นยังอาศัยช่องโหว่ของกฎหมายทำตู้ เตียง หีบศพ วงกบประตูหน้าต่าง ประตูดอกจำหน่าย ทำให้ป่าไม้ภาคเหนือถูกทำลายไปมาก

17. ปัญหาการควบคุมสัมปทานป่าไม้ บริษัทจังหวัดทำไม้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ องค์การทหารผ่านศึก ฯลฯ และการควบคุมโรงเลื่อยกว่า 500 โรง ให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและกฎหมายที่ได้ระบุไว้ ยังไม่ได้ผลตามกฎหมาย โรงเลื่อยผลิตไม้ออกเกินกำลังผลิตของป่า

18. ปัญหาเส้นทางซีกลาก ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับสัมปทานทำไม้ จะตัดเส้นทางเข้าไปตัดไม้ใหญ่เพื่อนำมาป้อนโรงเลื่อย ราษฎรได้อาศัยทางซีกลากนี้อพยพเข้าไปทำลายป่า และยึดถือครอบครองที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูก ตัดฟันไม้เล็กไม้น้อย แล้วเผาทั้งทั้งป่า ทำให้ป่าสัมปทานหมดสภาพความเป็นป่า

19. ปัญหาการสร้างทางผ่านป่าสายต่างๆ เปิดโอกาสให้พ่อค้าลักลอบตัดฟันไม้มาจำหน่าย ราษฎรจะพากันอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่สองข้างทาง แล้วบุกรุกทำลายป่ายึดถือครอบครองที่ดิน จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ที่ถนนตัดผ่านป่าไหน ป่าแห่งนั้นจะถูกทำลายไปในที่สุด

20. ในปัจจุบันมีหน่วยราชการหลายหน่วย ได้เข้าไปพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรตามคำขอร้องของราษฎรที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และบริเวณแหล่งต้นน้ำลำธารทำให้ราษฎรเหล่านี้ได้ใจจึงบุกเบิกป่าสงวนเข้าไปตั้งหมู่บ้าน และทำลายป่าต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด

21. ปัญหานโยบายของกรมป่าไม้ กรมการปกครอง กรมที่ดิน และกรมประชาสัมพันธ์ ขัดแย้งกัน กรมป่าไม้ต้องการรักษาป่า กรมการปกครองและกรมประชาสัมพันธ์ต้องการให้ราษฎรมีที่ทำกิน โดยยังไม่มีมาตรการที่แน่นอนว่าบริเวณเป็นป่าต้นน้ำลำธาร จะต้องรักษาไว้ ตรงไหนกำหนดเป็นที่ทำกิน ต่างกรมต่างก็ทำกันไปโดยขาดการประสานงานซึ่งกันและกัน

22. ปัญหาเรื่อง กฎหมายป่าไม้ไม่รัดกุม ผู้กระทำความผิดมักหาทางหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ แม้ถ้าได้รับโทษก็ได้รับเพียงสถานเบาไม่สามารถลงโทษนายทุนตัวการที่แท้จริงได้ ทำให้ไม่เข็ดหลาบ

23. ปัญหาเรื่องข้าราชการ นักการเมือง ใช้อิทธิพลค้าไม้ ทำไม้ ทำไร่ หรือได้ผลประโยชน์จากพ่อค้า

24. ในทางปฏิบัติพนักงานป่าไม้เป็นผู้รักษากฎหมายและทำหน้าที่รักษาป่า ไม่มีอำนาจเพียงพอ ต้องอาศัยความร่วมมือและประสานงานจากพนักงานสอบสวน และอัยการ บางครั้งไม่ได้รับความร่วมมือก็ไม่สามารถทำอะไรได้

25. ปัญหาการสร้างเขื่อน

(1) ในการสร้างเขื่อน มักจะมองข้ามความสำคัญของป่าไม้เหนือเขื่อน เพราะป่าไม้เปรียบเสมือนฟองน้ำที่ดูดซับน้ำเหนือเขื่อนไว้ ให้น้ำไหลลงเขื่อนตลอดปี กลับปล่อยให้ทำลายป่าเหนือเขื่อน เป็นผลให้ปริมาณน้ำในเขื่อนลดน้อยลง ไม่เพียงพอที่จะจ่ายน้ำให้พื้นที่เกษตรกรรมในฤดูแล้ง ในฤดูฝนก็จะเกิดน้ำหลาก พัดพาดิน หิน กรวด หวาย ไหลลงสู่เขื่อนตื้นเขิน

(2) งบประมาณสร้างเขื่อนแต่ละเขื่อนนับพันล้าน แต่งบประมาณในการป้องกันรักษาป่าเหนือเขื่อน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ที่จะทำให้น้ำในเขื่อนกลับถูกมองข้ามไป งบประมาณในการป้องกันป่าเหนือเขื่อนจึงมีน้อยมาก การป้องกันรักษาป่าเหนือเขื่อนจึงไม่มีประสิทธิภาพ ปล่อยให้ราษฎรบุกรุกทำลายป่า ยึดถือครอบครองบริเวณป่าเหนือเขื่อน ซึ่งผิดวัตถุประสงค์ของการสร้างเขื่อน

(3) เมื่อสร้างเขื่อนขึ้นแล้ว ทำให้เกิดบริเวณน้ำท่วมป่าบางส่วน และจำเป็นจะต้องตัดไม้บริเวณน้ำท่วมออก

(4) ปัญหาการอพยพราษฎรบริเวณที่ถูกน้ำท่วม ส่วนใหญ่มักจะอพยพไปอยู่บริเวณป่าเหนือเขื่อน หรืออพยพไปอยู่บริเวณทางการจัดให้ ซึ่งบางครั้งราษฎรไม่พอใจกลับพากันไปบุกรุกป่าสงวนแห่งใหม่ และทำลายป่าต่อไปอีก

(5) ในการสร้างเขื่อนแต่ละแห่ง จะตัดเส้นทางเข้าไปในบริเวณป่า มีการตัดฟันไม้ออกมา และหากพ่อค้าและราษฎรจะใช้เส้นทางที่ตัดเข้าไป พากันบุกรุกยึดถือครอบครองที่ดิน และทำลายป่ารอบๆ เขื่อน

26. ปัญหานายทุน เป็นสาเหตุของการบุกรุกทำลายป่า ส่วนใหญ่การทำลายป่า เกิดจากการยึดถือครอบครองป่าของรัฐ เพื่อทำการเกษตร เช่น การทำไร่อ้อย และมันสำปะหลัง ส่วนใหญ่ราษฎรผู้บุกรุกต้องอาศัยทุนเพื่อนำมาดำเนินการ โดยการกู้ยืมจากนายทุน และนำเอาที่ดินที่ตนบุกรุกแผ้วถางนั้นไปทำหลักฐานเป็นประกันการกู้ยืม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนที่กู้มา มักจะถูกคิดดอกเบี้ยในอัตราสูงมาก ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุที่ราษฎรผู้กู้เงินทุนมา ไม่สามารถที่จะชดใช้ต้นทุนให้หมดไปได้มีแต่จะทับถมทวีและดอกเบี้ยเพิ่มเติมขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดก็就会被ยึดพื้นที่ไป ราษฎรดังกล่าวก็ต้องไปบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าแห่งใหม่ และกู้เงินทุนมาดำเนินการอย่างนี้เรื่อยๆ ไป จึงเห็นว่านายทุนเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้มีการบุกรุกทำลายป่าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

27. ปัญหาเรื่องการศึกษาวิชาเกี่ยวกับการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ยังไม่แพร่หลาย นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนยังไม่เข้าใจ และรู้เรื่องเกี่ยวกับงานด้านนี้อย่างถูกต้อง (ขาดการประชาสัมพันธ์ หรือ P.R.)

28. ปัญหาสุดท้ายที่สำคัญที่สุดในขณะนี้ คือ สังคมไทย ขาดวินัย ขาดการเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง

ข้อมูลการสูญเสียป่าไม้ที่รายงานโดย Adisornprasert and Namlabudha (1984: 27) นักวิชาการของกรมป่าไม้ ได้วิเคราะห์อัตราการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ โดยใช้ข้อมูลในช่วงปี 2516-2524 ที่ใช้สาเหตุ 3 ประการ คือ (1) พื้นที่ป่าสูญเสียไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย (2) พื้นที่ป่าสูญเสียไปโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และ(3) พื้นที่ป่าสูญเสียไปโดยราษฎรเพื่อใช้ในการกสิกรรม ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 ตารางแสดงอัตราการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในช่วงปี 2516 – 2524 (หากไม่คำนึงถึงผลกระทบอื่นๆ และสถานการณ์ต่างๆ ดำเนินไปตามที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2516 – 2524)

สาเหตุของการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้	พื้นที่ป่าที่สูญเสียไป
1. พื้นที่ป่าสูญเสียไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย	1 ล้านไร่
2. พื้นที่ป่าสูญเสียไปโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย	2.2 ล้านไร่
3. พื้นที่ป่าสูญเสียไปโดยราษฎรเพื่อใช้ในการกสิกรรม	
3.1 การเพิ่มจำนวนประชากร	
3.1.1 ประชากรชาวเขาเพิ่ม 1 คน ป่าถูกทำลาย	2.06 ไร่ต่อปี
ป่าต้นน้ำลำธารถูกทำลายไปแล้วทั้งสิ้นจนถึงปี 2524	
3.1.2 ประชากรเพิ่ม 1 คน ป่าถูกทำลาย	10,963,793 ไร่
3.1.3 ครอบครัวเกษตรกรเพิ่ม 1 ครอบครัว ป่าถูกทำลาย	4.5 ไร่ต่อปี
3.2 รายได้ของประชากร	
3.2.1 รายได้ต่อคนของคนไทยเพิ่มปีละ 1 บาท ต่อคน ป่าถูกทำลาย	57.47 ไร่ต่อปี
3.3 สภาพดินเสื่อมคุณภาพ	
พื้นที่ที่มีความอุดมต่ำทั่วประเทศ 33.3 ล้านไร่ เกิดในภาคอีสาน 23 ล้านไร่ ทำให้ราษฎรบุกรุกป่าในภาคอีสาน	4,294.7 ไร่ต่อปี
3.4 พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร	
3.4.1 ขนาดถือครองเล็กลงครอบครัวละ 0.08 ไร่ต่อปี	
พื้นที่ลดลงในช่วงปี	5.30 ล้านไร่

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)	
สาเหตุของการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้	พื้นที่ป่าที่สูญเสียไป
3.5 การเพิ่มปริมาณของโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้ผลิตผลทางเกษตรกรรมเป็นวัตถุดิบ	3.44 ล้านไร่ต่อปี
3.5.1 โรงงานน้ำตาลเพิ่ม 1 โรง ต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูก	112,973 ไร่
3.5.2 โรงงานแปรงไม้สำหรับล้างเพิ่ม 1 โรง ต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูก	1,600 ไร่
3.6 การเปลี่ยนแปลงสภาพการ เพาะปลูกและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีรถแทรกเตอร์เพิ่ม 1 คัน ป่าถูกบุกรุกเพิ่ม	427.4 ไร่ต่อปี
3.7 มูลค่าราคาสินค้าเกษตรที่เกษตรกรขายได้ มูลค่าเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 6,633 ล้านบาท ป่าถูกบุกรุกปีละ	4.75 ล้านไร่
3.8 การประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน	20 ล้านไร่

ที่มา : Adisornprasert and Namlabudha (1984: 27)

ธานี ภมรนิยม สมเทพ ลาโชโรจน์ และเมธี รุ่งแสง (2532: 16-17) เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการแก้ไขปัญหาราษฎรผู้บุกรุกเข้าอยู่อาศัยและทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยการช่วยเหลือราษฎรในรูปหมู่บ้านป่าไม้ การช่วยเหลือราษฎรโดยการให้สิทธิทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (สทก.) และโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ไว้ว่ามีปัญหาหลายประการ เช่น

1. การดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ต้องใช้อัตรากำลังและงบประมาณเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้พร้อมกันในทุกท้องที่ จำต้องค่อยเป็นค่อยไป
2. ความไม่รู้ของราษฎรจะมีบ้างบางส่วนที่ราษฎรไม่รู้ว่ามีการเข้าไปดำเนินการช่วยเหลือในท้องที่ อาจทำให้ราษฎรไม่ได้รับการช่วยเหลือ
3. ราษฎรไม่ให้ความร่วมมือ เมื่อเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้เข้าไปดำเนินการ ราษฎรจะไม่ให้ความร่วมมือ โดยอ้างว่าไม่ชอบหลักเกณฑ์ของโครงการบ้าง พื้นที่ที่จัดให้ไม่เพียงพอบ้าง ทั้งๆ ที่บางรายมีที่ดินน้อยกว่าหลักเกณฑ์ที่จะจัดให้
4. ราษฎรส่วนใหญ่ต้องการได้เอกสารสิทธิในที่ดิน โดยกล่าวอ้างว่าจะนำไปจำนองเพื่อเอาเงินมาลงทุนในการเพาะปลูก แต่ในที่สุดที่ดินนั้นก็จะต้องตกไปอยู่กับนายทุน แล้วราษฎรเหล่านั้นก็จะไปบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติใหม่ ทำให้มีการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติอย่างไม่มีที่สิ้นสุด
5. ราษฎรบางรายได้รับการช่วยเหลือตามโครงการการจัดหมู่บ้านป่าไม้ หรือโครงการให้สิทธิทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (สทก.) ไปแล้ว ก็พยายามหลีกเลี่ยงนำไปขายให้แก่นายทุน หรือผู้มีอิทธิพลแล้วไปบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
6. ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะตามมา หากมีการเพิกถอนสภาพป่าสงวนแห่งชาติที่หมดสภาพ ก็คือจะเกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะจะต้องมีราษฎรนายทุน และผู้มีอิทธิพลต่างๆ บุกรุกพื้นที่เพื่อหวังจะให้มีการเพิกถอนแล้วจะได้นำพื้นที่นั้นไปขายต่อไป อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็มีนโยบายจะเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติอยู่แล้ว แต่จะต้องเป็นไปตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน ซึ่งจะมีหลักฐานการบ่งชี้การเข้าครอบครองพื้นที่ที่แน่ชัด

7. ปัญหาเกี่ยวกับการกว้านซื้อที่ดิน เมื่อจะมีการเพิกถอนตามโครงการเพิกถอนสภาพป่าที่เป็นที่ตั้งชุมชน หากนายทุนหรือผู้มีสิทธิรู้ล่วงหน้าว่าจะเพิกถอนบริเวณใด ก็จะมีการกว้านซื้อที่ดินไว้ก่อน หรือเมื่อมีการเพิกถอนสภาพป่าสงวนแห่งชาติแล้ว ราษฎรนำที่ดินไปจำนองแล้วไม่สามารถไถ่ถอนได้ หรือนำไปขาย ก็จะต้องไปบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติต่อไปอีก ไม่มีที่สิ้นสุด

กรมป่าไม้ (2538: 8) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า การทำลายป่าส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สังคม และเศรษฐกิจ รวม 3 ประการ ดังนี้

1. ความเสียหายด้านนิเวศรุนแรงขึ้น

ป่าไม้ที่ยังคงเหลือน้อยเต็มที หลังจากถูกตัดฟันโดยพวกทำไม้และถูกแผ้วถางโดยชาวบ้านที่ไร้ที่ทำกิน ก็ยังคงไม่ได้รับการป้องกันดูแลที่ดี อีกทั้งยังง่ายต่อการถูกทำลายต่อไปอีกขณะเดียวกันแหล่งวางไข่เพาะพันธุ์ปลาก็ยังคงถูกทำลายลงไปเรื่อยๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนให้กลายเป็นฟาร์มเพาะเลี้ยง นอกจากนี้การสูญเสียหน้าดินและการตกตะกอนทับถมในทางเดินของลำน้ำก็เพิ่มทวีมากขึ้น อัตราการไหลของน้ำก็ผิดปกติทำให้เกิดกรณีน้ำท่วม และเกิดความแห้งแล้งรุนแรงและยาวนาน ในด้านสภาพอากาศและปริมาณก๊าซเรือนกระจกมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่หยุดยั้ง

2. ความไม่เป็นธรรมในสังคมรุนแรงขึ้น

ชาวบ้านยากไร้ในชนบทที่ต้องพึ่งพาของป่าและที่ดินในป่าไม่อาจจะมีสิทธิตามกฎหมายในของป่าและที่ดินในป่านั้น อีกทั้งไม่มีบทบาทในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่ตนเองพึงพาอยู่สำหรับบางคน แม้แต่การตัดสินใจกำหนดชีวิตของตนเองก็ไม่มี ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นก็คือ ถูกบังคับให้โยกย้ายไปอยู่ที่ใหม่ ชุมชนหรือผู้ที่อาศัยอยู่ในป่าซึ่งสามารถในการอนุรักษ์ และจัดการป่าไม้ให้ยั่งยืนไม่ได้ รับการยอมรับอย่างเป็นทางการผลที่ตามมาคือความไม่เป็นธรรมในสังคมรุนแรงขึ้น

3. รากฐานทางเศรษฐกิจถูกทำลายและโอกาสพัฒนาสูญเสียไป

ป่าหลายแห่งให้ผลผลิตต่ำ พื้นที่ป่าสูญเสียไปเนื่องจากการเก็บค่าไถ่ที่ดินโดยอาศัยช่องโหว่ของ กฎหมายที่ดิน ความต้องการผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างยั่งยืน ทำให้อุตสาหกรรมที่จำเป็นต้องอาศัยวัตถุดิบจากป่าพลอยกระทบกระเทือนไปด้วย

การลักลอบตัดไม้เถื่อนส่งผลกำไรมากขึ้นเพราะราคาไม้ได้ถีบตัวสูงขึ้น ประเทศไทยต้องพึ่งพานำสินค้าไม้จากต่างประเทศเข้ามา ขณะเดียวกันชื่อเสียงของประเทศชาติต้องมัวหมอง เนื่องจากการขยายการทำไม้เข้าไปในประเทศเพื่อนบ้าน

นอกจากนี้ กรมป่าไม้ (2538: 10-12) ยังได้รายงานว่าหากใช้แนวทางที่ใช้ในการแก้ไข ปัญหาในขณะนั้น ปัญหาจะยังคงไม่หมดสิ้น โดยมีเหตุผล 6 ประการดังนี้

“1. แยกกันเกิดความล้มเหลวไม่มีใครได้อะไรจากความขัดแย้ง

ประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มผลประโยชน์หลายกลุ่ม ทำให้ความขัดแย้งที่มีอยู่ ร้อนแรงยิ่งขึ้น แต่ละกลุ่มต่างกล่าวโทษกันและกันว่าเป็นผู้ทำลายป่าไม้และทำให้การพัฒนาการป่าไม้ไม่ก้าวหน้า กลุ่มอุตสาหกรรมไม้และผู้ทำไม้ เกษตรกรเพื่อยังชีพ เกษตรกรเชิงพาณิชย์ นักเก็บค่าไถ่ที่ดิน ผู้กำหนดนโยบายของรัฐ และเจ้าพนักงานป่าไม้ล้วนแต่ครุ่นคิดหาหนทางการทำลายป่าไม้ นโยบายของรัฐซึ่งเอนเอียงไปทางด้านผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ และการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วโดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายทางสังคมนั้นได้ส่งเสริมการใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือปลูกต้นไม้เพื่อการค้าและการสร้างรีสอร์ท ควบคู่ไปกับการเกษตรเพื่อยังชีพนั้น ทำให้ที่ดินมีความสำคัญมากกว่าป่าไม้ ดังแสดงออกโดยกลุ่มต่างๆ มากมายในสังคมไทย

2. จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความต้องการที่ดินที่ต่อเนื่องมานานเป็นสาเหตุหลักของการทำลายป่า

พื้นที่ป่าถูกยึดครองเป็นสาเหตุหลายอย่าง ประการแรกคือความต้องการที่ดินเพื่อยังชีพและต่อมาเพื่อการค้า ประการสุดท้ายเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การท่องเที่ยว และเพื่อการเก็งกำไร ความต้องการสามประการดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและในปริมาณมากเป็นผลให้ป่าถูกตัดโค่นทำลายจนเหี้ยนเตียน การศึกษาหลายเรื่องเกี่ยวกับการทำลายป่าได้ชี้สาเหตุสำคัญที่สุดก็คือ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ต้องเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก ทั้งการใช้ไม้ที่สูงขึ้นเช่นเดียวเช่นกัน ยิ่งราคาไม้สูงขึ้นก็ยิ่งทำให้มีการตัดไม้มากขึ้น รายได้ต่อหัวประชากรที่ต่ำส่งผลให้เกิดการสูญเสียป่าไม้เพื่อการเกษตรเพื่อยังชีพ ผลผลิตการเกษตรและราคาพืชผลที่ต่ำ ทำให้ยังต้องแสวงหาพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น

สาเหตุที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ป่าไม้หมดไปเพราะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อน สนามกอล์ฟ และรีสอร์ท และการเปลี่ยนสภาพป่าเพื่อเอาพื้นที่สำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตลอดจนพื้นที่ปลูกสวนป่าเพื่อการค้า สาเหตุดังกล่าวนี้วันจะเพิ่มความเด่นชัดมากขึ้น เนื่องจากคนเข้าถึงได้ง่าย ยิ่งกว่านั้นธุรกิจเก็งกำไรที่ดินมีส่วนทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นเกินปกติ ส่งผลให้พื้นที่ป่ากลายเป็นที่หมายปองเพื่อแปรสภาพด้วยวิธีการแยบยล

3. ชาวบ้านถูกกีดกันจากการพัฒนาและการจัดการป่าไม้มาช้านาน

นโยบายในอดีตอนุญาตให้มีการทำไม้ โดยนายทุนที่ร่ำรวยไม่กี่คน คนจนที่เป็นคนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนในการทำประโยชน์และการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนโดยถูกต้องตามกฎหมาย ความไม่เสมอภาคกันเช่นนี้เป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายป่าในอดีต เนื่องจากคนยากจนในชนบทสามารถแสวงหาประโยชน์จากที่ดินเป็นส่วนใหญ่และจากไม้เป็นส่วนน้อย ความต้องการของพวกเขาได้รับการสนองตอบจากที่ดินซึ่งเคยเป็นพื้นที่ป่ามาก่อนมากกว่าจากการอนุรักษ์และการจัดการป่าอย่างยั่งยืน

สัมปทานการทำไม้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่นโยบายที่กีดกันไม่ให้คนจนในชนบทได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืนจากป่าไม้มักยังคงเช่นเดิม ความโลภของคนรวยและมีอิทธิพลบวกกับความจำเป็นของคนจนเป็นสาเหตุสำคัญของการลักลอบตัดไม้การยึดครองที่ดินในป่า

ทางด้านเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็ไม่สามารถทนแรงเสียดทานนี้ได้ และไม่สามารถทำงานให้บรรลุผลได้โดยไม่เสี่ยงชีวิต ขณะเดียวกันชาวชนบทซึ่งถูกยึดพื้นที่ทำกินหรือที่วิถีชีวิตถูกรบกวน อันเนื่องมาจากปัญหาดังกล่าวจำต้องหาทางออกโดยการสร้างพลังมวลชนประท้วงหรือระบายความอัดอั้นด้วยการเผาทำลายสวนป่าและทำลายทรัพย์สินของทางราชการ

4. ถ้าปราศจากมุมมองใหม่ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติแล้วความจริงอันน่าวิตกคงจะเลวร้ายยิ่งกว่าเดิม

บรรดานโยบาย กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่ให้อำนาจหน่วยงานของรัฐล้วนเกิดขึ้นจากการไม่ประนีประนอมกันตั้งแต่ต้นจนไม่สามารถปรับมาใช้เป็นมาตรการที่ได้ผลต่อการอนุรักษ์และการจัดการป่าไม้ ผลก็คืองานด้านการป่าไม้ตกต่ำ ขณะที่จำเป็นต้องมีมุมมองระยะยาวร่วมกันของคนในชาติ การแก้ไขข้อขัดแย้งสามารถทำได้เพียงแต่ละกรณีไป ทั้งนี้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่อาจนำมาใช้แก้ปัญหาในระยะยาวได้

การถือว่ารัฐเป็นเจ้าของป่าไม้และผู้จัดการป่าไม้ที่ชอบธรรมแต่ผู้เดียวเป็นการกีดกันกลุ่มอื่นที่สนใจจะมาร่วมจัดการป่าไม้ ทั้งๆ ที่เท่าที่ผ่านมาักพิสูจน์ให้เห็นว่ารัฐเพียงลำพังไม่สามารถจัดการหรือแม้แต่รักษาป่าเอาไว้ได้ เพราะว่าชาดกำลังคนและงบประมาณสนับสนุนฝ่ายที่มีศักยภาพเป็น

ผู้จัดการป่าด้วยเหตุผลทางผลประโยชน์เช่นชุมชนท้องถิ่น ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในป่า และภาคอุตสาหกรรม ต่างก็ถูกกีดกันโดยกฎหมาย

ตามความเป็นจริงใดๆ ก็ยากตามกระแสเศรษฐกิจเฟื่องฟู การกระตุ้นความเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้มีการใช้ที่ดินอย่างเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ เช่น การเกษตรเพื่อส่งออก ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงๆ เน้นการแสวงหาทางวัตถุระยะสั้นๆ เช่น จากการใช้ที่ดินและการตัดไม้ แทนที่จะคำนึงถึงประโยชน์ในระยะยาว ซึ่งจะได้มาโดยการอนุรักษ์

จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว กรมป่าไม้ (2538: 14) ได้สรุปไว้ว่า การตอบสนองในขณะนั้นยังล่าช้าและบกพร่องด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ (1) ฝ่ายบริหารงานป่าไม้ได้พยายามทุกวิถีทาง แต่ก็พบว่าปัญหาและอุปสรรคนั้นยิ่งใหญ่เกินกำลัง และ (2) การป่าไม้มาถึงทางตันเมื่องานบริหารการป่าไม้เพียงลำพังไม่สามารถทำอะไรได้อีก โดยมีรายละเอียดในข้อ 5 และ 6 ดังนี้

5. ฝ่ายบริหารงานป่าไม้ได้พยายามทุกวิถีทาง แต่ก็พบว่าปัญหาและอุปสรรคนั้นยิ่งใหญ่เกินกำลัง

เป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษแล้ว ที่ฝ่ายบริหารงานป่าไม้ได้พยายามใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อหยุดยั้งการทำลายป่า มีการออกกฎหมายป่าไม้หลายฉบับ มีการประกาศเขตอนุรักษ์และหวงห้าม มีการลาดตระเวนตรวจตราพื้นที่ป่า มีการออกระเบียบควบคุมผลิตภัณฑ์จากป่าและจัดตั้งจุดตรวจต่างๆ มีการปลูกป่า มีการดำเนินคดีกับผู้ที่ทำผิดกฎหมายป่าไม้ มีการยกเลิกการการทำไม้ และมีการโยกย้ายผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าออกไปอยู่ที่อื่น แต่ทว่ามาตรการเหล่านี้ดูจะไม่ได้ผลเพราะป่าก็ยังคงถูกทำลายต่อไป ด้วยอัตราเฉลี่ยเกือบ 3 ล้านไร่ ต่อปีในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา แต่อัตราการปลูกป่าโดยเฉลี่ยเพียงปีละไม่เกิน 100,000 ไร่ ในช่วงระยะเดียวกัน และปลูกสำเร็จเพียงประมาณ 30-60%

6. การป่าไม้มาถึงทางตันแล้วเมื่องานบริหารการป่าไม้ไม่เพียงลำพังไม่สามารถทำอะไรได้อีก

ฝ่ายบริหารป่าไม้ดูเหมือนจะถึงขีดสุดของความสามารถที่จะทำอะไรได้ การพัฒนาป่าไม้ได้มาถึงทางตันและอยู่ในภาวะชะงักงัน ปัจจุบันประเทศไทยประสบความลำบากในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้กลับคืน โดยโครงการปลูกป่าขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านท้องถิ่นได้ครอบครองพื้นที่ป่าซึ่งเป็นของรัฐอยู่ทั่วไปและพวกเขาก็มีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อการดำรงชีพ 66 ล้านไร่ ได้ถูกทำลายไปแล้ว ขณะที่การปลูกป่าทดแทนทำได้เล็กน้อยเช่นในปี 1991 ปลูกป่าได้เพียง 200,000 ไร่”

กรมป่าไม้ (2539: 2-4) ได้สรุปไว้ว่า

ปัญหาป่าไม้เป็นปัญหาเรื้อรังต่อเนื่องมาแต่อดีต แม้ว่ารัฐบาลทุกยุคสมัยจะพยายามแก้ไขปัญหาก็ก็น่าจะสามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมด ทำให้มีปัญหาลุกลาม ซึ่งเกี่ยวข้องกับทั้งโดยตรงและทางอ้อมกับปัญหาเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง และความมั่นคงของชาติ ประเด็นปัญหาที่สำคัญของการป่าไม้มี 3 ประการ คือ

1. การตัดไม้ทำลายป่า และบุกรุกครอบครองที่ดินป่าไม้ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่อง
2. ความต้องการไม้เพื่อใช้สอยและเพื่ออุตสาหกรรมป่าไม้ ไม่ได้รับการตอบสนองตอบอย่างเพียงพอ และต่อเนื่อง
3. ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ที่เป็นไปอย่างรุนแรงและกว้างขวาง

นอกจากนี้ได้รับรู้ที่มาของปัญหาป่าไม้ไว้ 3 ประการ ดังนี้

ปัจจัยที่มีส่วนในการทำลายทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ค่อนข้างจะหลากหลายและซับซ้อน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีในบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการป่าไม้ ว่ามีอะไรบ้าง แต่ถ้าพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่าการที่พื้นที่ป่าลดลงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของคณะผู้จัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการป่าไม้ ได้สรุปปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้พื้นที่ป่าลดลง ดังต่อไปนี้

1. นโยบายของรัฐ

นโยบายป่าไม้ นโยบายที่ดิน นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นโยบายการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ นโยบายส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตร นโยบายการพัฒนาชนบทและนโยบายอื่นๆ ซึ่งแม้จะไม่ใช่สาเหตุโดยตรงของการลดลงของพื้นที่ป่า แต่บางส่วนของนโยบายที่ขาดความชัดเจน และกระบวนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ไม่ประสานสอดคล้องและต่อเนื่องกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ โดยเฉพาะปัญหาสิทธิการถือครองที่ดิน และปัญหาการบุกรุกทำลายป่า

2. ความต้องการที่ดินในเชิงพาณิชย์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 5 เป็นต้นมา เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเพิ่มความเสมอภาคของรายได้ การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท และการส่งออกในเชิงพาณิชย์ของภาคเอกชน ทำให้มีการเพิ่มความต้องการที่ดินเพื่อการเกษตร เพื่อผลิตสินค้าส่งออก เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และเพื่อการผลิตไม้เพื่อการค้า รวมทั้งธุรกิจการค้าที่ดินเพื่อสร้างสถานที่พักผ่อนและสนามกอล์ฟ ซึ่งทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ผลจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจูงใจให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น

3. การเพิ่มขึ้นของประชากร

ในปัจจุบันประมาณกันว่ามีประชากรประมาณ 12 ล้านคน ที่ครอบครองและอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ คนเหล่านี้ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ดำรงชีวิตอยู่โดยการพึ่งพาเกษตรกรรมและผลผลิตจากป่า แต่ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย จึงทำให้มีการลักลอบบุกรุกทำลายป่าเพื่อครอบครองที่ดินสำหรับการตั้งถิ่นฐาน และสำหรับการเกษตรกรรม รวมทั้งลักลอบตัดไม้ เก็บหาของป่า และล่าสัตว์ป่า เพื่อการยังชีพและเพิ่มรายได้

ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติแบบบูรณาการ ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2546 : 4-11) ได้สรุปประเด็นปัญหา ไว้รวม 10 ประการ ดังนี้

1. พื้นที่ป่าลดลงและมีสภาพเสื่อมโทรม
2. ขาดการกำหนดพื้นที่สงวน (Preserved area) เพื่อเป็นความมั่นคงของประเทศ
3. การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ
4. พื้นที่ชุ่มน้ำถูกทำลายและเสื่อมโทรม
5. ยังไม่มีกฎหมายการจัดการป่าชุมชน
6. การใช้ประโยชน์ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่
7. การลดลงของทรัพยากรสัตว์ป่าและนโยบายการอนุรักษ์ไม่ชัดเจน
8. การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเศรษฐกิจขาดความสมดุลเหมาะสมกับศักยภาพ

9. แนวทางการส่งเสริมให้ปลูกป่าเศรษฐกิจได้ชัดเจน
10. ความต้องการไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้มีมากขึ้น

4.2.2 ความเห็นของผู้มีส่วนได้เสียเรื่องสาเหตุการบุกรุกทำลายป่าไม้

สถาบันวิจัยสังคม (2525: 1-2) ได้สรุปปัญหาการจัดการป่าไม้ในปัจจุบันไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาหลักของการพัฒนาป่าไม้ในปัจจุบันคือการสูญเสียเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไม่ว่าจะเป็นป่าป้องกันหรือป่าเศรษฐกิจ เนื่องจากการบุกรุกของราษฎรเพื่อเปิดเป็นที่ดินทำกิน
2. การบุกรุกทำได้สะดวก เมื่อพื้นที่ป่านั้นมีความสะดวกในด้านการคมนาคม การตัดถนนเข้าในบริเวณป่า จึงเป็นปัจจัยส่งเสริมการบุกรุกและการสูญเสียเนื้อที่ป่าอย่างสำคัญยิ่ง
3. มาตรการป้องกันการสูญเสียป่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีหลายอย่าง นับตั้งแต่การควบคุมการทำไม้ การปิดป่า การพิจารณาผลของโครงการต่างๆ ที่จะมีในพื้นที่ป่า การตั้งหน่วยป้องกันตรวจตราในป่า ฯลฯ เป็นต้น แต่วิธีการต่างๆ ที่ปฏิบัติมานี้ทำได้ในขอบเขตจำกัดและได้ผลน้อย ในขณะที่เดียวกันก็สูญเสียประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ควรจะได้การทำไม้และส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้
4. การปลูกป่าในปัจจุบันไม่พอเพียงและมีเงื่อนไขที่จำกัดขอบเขตการปลูกป่าทำให้ไม่มีเนื้อที่ปลูกใหม่เพิ่มเติม

พิสิษฐ ญ พัทลุง (2531: 27) ได้มีความเห็นว่า

“ที่มีการพูดว่า ประชาชนบุกรุกป่าสงวน เพราะประชาชนมีจำนวนมากขึ้นนั้นอาจจะเป็นความจริงในบางส่วน แต่ถ้าวรรณนโยบายที่แน่นอนที่จะอนุรักษ์และบอกได้ว่า เขตอนุรักษ์อยู่ตรงไหน ก็น่าจะแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นได้”

คณะกรรมการดำเนินการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (2532: 2-4) ได้สรุปสภาพปัญหาและสาเหตุของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้และประชาชนเข้าไปบุกเบิกในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติไว้ดังนี้

“1. พื้นที่ป่าลดลง ประชาชนเข้าไปบุกเบิกในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมากขึ้นมีผลมาจาก

1.1 เกิดขึ้นจากการขยายโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ เช่น การตัดถนน การสร้างเขื่อนขนาดใหญ่เพื่อใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า โดยเฉพาะการพัฒนาตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฉบับที่ 1-3 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านสังคม ทำให้ขยายโครงการพื้นฐานเพิ่มมากขึ้น และมีผลต่อการลดพื้นที่ป่าลง

1.2 การให้สัมปทานทำไม้ ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงเพราะยังไม่สามารถรักษาป่าโดยการปลูกป่าทดแทนได้ตามที่กำหนด เนื่องจากผู้รับสัมปทานบางรายไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของสัมปทานหรือพยายามหลีกเลี่ยงข้อกำหนดและเงื่อนไขของสัมปทาน นอกจากนี้การนำเอาเครื่องจักรรถแทรกเตอร์มาใช้ในการเกษตร เป็นเหตุให้การเข้าไปบุกเบิกในพื้นที่ป่าเป็นไปได้รวดเร็วและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

1.3 สืบเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจทางการเกษตรเพื่อการส่งออกทำให้เกิดการขยายพื้นที่เพื่อการเกษตรมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผลผลิตต่อไร่ปรากฏว่าผลผลิตต่อพื้นที่ไม่เพิ่มขึ้น จึงเสมือนว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจทางการเกษตร คือการขยายพื้นที่มากกว่า ขณะเดียวกันผลจากการเน้นการเกษตรเพื่อการส่งออก โดยการปลูกพืชชนิดเดียว (Mono Crop) เช่น มันสำปะหลัง

ข้าวโพด ได้ทำลายการเกษตรแบบดั้งเดิม (วนเกษตร) ของราษฎรอีกด้วยจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การบุกเบิกในพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น

1.4 เนื่องจากในช่วงระยะที่ราคาข้าวเปลือกตกต่ำ ไม่คุ้มกับราคาปุ๋ย และยาฆ่าแมลงที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรหันไปปลูกพืชไร่แทนการปลูกข้าว จึงต้องใช้พื้นที่มากขึ้นและขยายพื้นที่ตามไปด้วย

1.5 จำนวนประชากรของประเทศเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ทำให้การเข้าไปบุกเบิกพื้นที่ป่าเป็นไปได้สะดวกยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันยังมีราษฎรจำนวนมากที่ยังขาดแคลนที่ดินทำกิน โดยเฉพาะเกษตรกรในภาคอีสาน 3 ล้านกว่าคน ที่ไร้ที่ดินทำกินหรือมีที่ดินไม่พอทำกิน

1.6 การใช้เทคโนโลยี รวมทั้งการวิจัยและการพัฒนาที่ผ่านมามาก ลอกเลียนจากต่างประเทศมาใช้ ซึ่งบ่อยครั้งไม่สอดคล้องกับสภาพของชนบทไทย

1.7 ราษฎรยังไม่มีความรู้สึกระบุว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้ เพราะรัฐได้นำป่าให้เอกชนผู้ลงทุนเข้าใช้ประโยชน์ในรูปของการให้สัมปทานทำไม้

1.8 กระบวนการสอบสวนสิทธิของราษฎรที่ได้ทำประโยชน์ในพื้นที่ป่า อยู่ก่อน การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติยังไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ราษฎรดังกล่าวไม่ได้รับสิทธิเท่าที่ควร

1.9 การประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติในอดีต ใช้ผลการจำแนกประเภทที่ดินเป็นหลักและกำหนดขอบเขตบนแผนที่ เพื่อประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยให้ราษฎรไปแจ้งสิทธิภายใน 90 วัน เพื่อสอบสวนสิทธิ โดยไม่ได้สำรวจประชากรที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่จะประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติก่อนประกาศว่ามีจำนวนเท่าใด และอยู่มาก่อนประกาศป่าสงวนแห่งชาติหรือไม่ ทำให้การแก้ปัญหาที่ทำกินของราษฎรควบคู่กับการรักษาพื้นที่ป่าไม้เป็นไปได้ยาก อีกทั้งไม่สามารถจะเตรียมพื้นที่รองรับประชากรได้แน่นอนในกรณีต้องอพยพ

1.10 ผู้มีสิทธิพลในท้องถิ่นเข้าไปมีบทบาทเหนือราษฎรในท้องถิ่นด้วย โอกาสกว่าและราษฎรซึ่งสูญเสียสภาพการครอบครองในที่ดินผืนเดิม ต้องทำการบุกเบิกที่ดินผืนใหม่ เพื่อการยังชีพหรือเพื่อให้ได้รับประโยชน์ตอบแทนจากผู้มีสิทธิพล ทำให้อัตราการขยายพื้นที่เข้าไปในป่ามีมากยิ่งขึ้น

2. นโยบายป่าไม้แห่งชาติบางส่วนยังไม่สอดคล้องกับสภาพในปัจจุบัน

2.1 มาตรการเกี่ยวกับป่าเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) กำหนดให้สนับสนุนและส่งเสริมบทบาทเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพ และประหยัด แต่นโยบายป่าไม้แห่งชาติกำหนดให้มีการพัฒนาด้านป่าไม้ โดยส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนซึ่งมิได้มุ่งเน้นประชาชนท้องถิ่น

2.2 นโยบายป่าไม้แห่งชาติส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชน โดยให้ภาคเอกชนดำเนินการกับผู้อยู่ในป่านั้นเอง จึงก่อให้เกิดกรณีพิพาทกับราษฎรอยู่บ่อยครั้ง

3. การประกาศกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติ มักจะไปทับที่ทำกินของราษฎรที่อาศัย ทำประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว เนื่องจากการออกกฎกระทรวงกำหนดแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ ต้องใช้ผลการจำแนกที่ดินเป็นหลักซึ่งยังมีข้อบกพร่อง ทั้งนี้เพราะไม่ได้ทำการสำรวจประชากรที่ครอบครองที่ดินหรือสำรวจสิทธิของบุคคลว่ามีอยู่ก่อนประกาศแนวเขตหรือไม่เท่าที่ควร

4. การกว้านซื้อสะสมที่ดินเพื่อเก็งกำไร ทำให้การขยายเข้าไปในพื้นที่ป่ามากยิ่งขึ้น ซึ่งสืบเนื่องจากประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 49 ลงวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2502 ได้ยกเลิกการกำหนดสิทธิในที่ดิน ตามหมวด 3 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

5. หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการทรัพยากรไม่ได้ประสานงานกันเท่าที่ควร เนื่องจากอำนาจการจัดการทรัพยากรขึ้นอยู่กับต่างหน่วยงาน ซึ่งต่างยึดกฎหมายของหน่วยงานของตนและมติคณะรัฐมนตรีให้อำนาจหน่วยงานของตนเท่านั้น เช่น หน่วยงานหนึ่งประกาศให้เขตป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1 A แต่อีกหน่วยงานหนึ่งให้ใบอนุญาตให้มีการสัมปทานทำแร่ในพื้นที่เดียวกัน หรือกรณีที่ราษฎรเข้าอาศัยทำประโยชน์ในเขตป่าสงวน ซึ่งกรมป่าไม้ถือว่าบุกรุกป่าสงวน แต่มีหน่วยงานอื่นของรัฐเข้าไปจัดเก็บภาษี (ภ.บ.ท. 6) ให้ทะเบียนบ้าน ตั้งโรงเรียน วัด และสถานีนอนมัย

6. การควบคุมดูแล ป้องกัน และรักษาป่าไม้ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร โดยมีสาเหตุดังนี้

6.1 การกำหนดแนวเขตพื้นที่แต่ละประเภท ยังไม่ชัดเจนเพียงพอ

6.2 ยังไม่เห็นความสำคัญต่อบทบาทของราษฎรในการร่วมดูแล รักษาป่า

เท่าที่ควร

6.3 จำนวนเจ้าหน้าที่และงบประมาณไม่เพียงพอ

7. การลดลงของจำนวนพื้นที่ป่าชายเลน โดยมีสาเหตุดังนี้

7.1 เป็นผลสืบเนื่องมาจากการส่งเสริมการเลี้ยงกุลาดำ

7.2 รัฐมีนโยบายเพื่อปกป้องรักษาป่าชายเลน แต่มาตรการการปฏิบัติยัง

ไม่มีประสิทธิภาพ”

โสภณ ชมชาญ (2554: 33-34) ได้สรุปถึงสาเหตุการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ไว้ 7 ประการ ดังนี้

(1) กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินและป่าไม้ให้อำนาจแก่รัฐในการบริหารจัดการ ขาดมิติการมี

ส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

(2) ขาดเครื่องมือทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งที่ยอมรับจากทุกฝ่าย ชุมชนไม่ไว้วางใจในองค์กรของรัฐ ไม่ยอมรับข้อมูลของรัฐ รัฐเองไม่ไว้วางใจชุมชน ไม่เปิดเผยข้อมูลที่ชุมชนควรรับรู้ ความขัดแย้งที่มีอยู่จึงไม่สามารถแก้ไขได้

(3) การประกาศเขตสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐ มิได้มีการสำรวจที่ดินในพื้นที่ที่ราษฎรทำกินและอยู่อาศัยมาเดิม เป็นการกำหนดลงบนแผนที่ โดยเฉพาะแผนที่ที่มีมาตราส่วนขนาดเล็ก แล้วดำเนินการประกาศเขตตามกฎหมายซึ่งทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของแนวเขตในกรณีชุมชนหรือที่ดินทำกินอยู่ในแนวรอยต่อกับที่ดินของรัฐ หรือทับซ้อนชุมชนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม

(4) มีพื้นที่จำนวนมากที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินมาอย่างต่อเนื่องโดยมีการจัดการร่วมกัน ต่อมาได้มีการประกาศเขตที่ดินของรัฐทับซ้อน ทำให้ราษฎรในชุมชนไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการและใช้ประโยชน์ได้และการเข้าไปใช้ประโยชน์ก็จะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนถึงแม้ว่าประเทศไทยไม่มีกฎหมายโดยตรงที่ให้สิทธิกับชุมชนในการครอบครองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ ทั้งๆที่ได้มีการครอบครองและพึ่งพาฐานทรัพยากรธรรมชาติในที่ดินนั้นเพื่อการดำรงชีพมาเป็นเวลาช้านานก็ตาม แต่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 66 ก็ได้บัญญัติให้ชุมชนมีสิทธิในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อหน่วยงานของรัฐ

ได้ละเลยบทบัญญัติดังกล่าว การประกาศเขตที่ดินของรัฐทับที่ดินของชุมชนที่ใช้ประโยชน์มาแต่เดิมจึงเป็นการดำเนินการที่ละเมิดสิทธิและไม่เป็นธรรมกับชุมชน

(5) ราษฎรไม่มีโอกาสเข้าสู่การครอบครองที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมาย ส่วนหนึ่งจึงซื้อต่อจากผู้มีสิทธิพลในท้องที่เดิม จะเห็นได้จากพื้นที่ป่าหลายพื้นที่ในภาคกลางและภาคใต้ มีผู้ครอบครองที่ดินจากภาคอื่น **อีกส่วนหนึ่งเข้าแผ้วถางที่ดินของรัฐด้วยตนเอง เพราะไม่มีทางเลือกทั้งๆที่ทราบดีว่ามีชอบด้วยกฎหมาย** อีกประการหนึ่งราษฎรทราบได้ว่าได้มีการเพิกถอนพื้นที่ป่าไม้จำนวนมากถึง 45 ล้านไร่ในอดีตให้กับ สปก. จึงเชื่อว่าเมื่อแผ้วถางเข้าทำกินแล้วในระยะยาวอาจจะมีการยกเลิกพื้นที่ป่าและมอบให้กับ สปก. ไปดำเนินการอีกจึงมีการแผ้วถางไว้วงหน้า

(6) การประกาศเขตสงวนหวงห้ามของรัฐ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติได้ใช้ข้อมูลทาง **“วิชาการ”** เป็นเกณฑ์ แต่การกำหนดที่ดินที่จะออกเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดินใช้กำหนด **“เวลา”** เป็นเกณฑ์จึงทำให้เกิดความสับสนที่กลายมาเป็นความขัดแย้ง

(7) ระบบฐานข้อมูลที่ดินไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะแผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐ ซึ่งมีแนวเขตทับซ้อนกันเอง ดังที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระบุว่ามาถึง 8 กรณี

คณะกรรมการจัดสัมมนาการป้องกันและปราบปรามทุจริตด้านทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (2553: 118) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการปราบปรามทุจริตด้านทรัพยากรที่ดินป่าไม้ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากกฎหมาย ข้อกำหนดและระเบียบ ที่ใช้ในการปฏิบัติงาน
2. นโยบายและแนวทางในการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สอดคล้องกัน จนนำไปสู่ปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ขาดประสิทธิภาพ ขาดทักษะความรู้ความเข้าใจในระเบียบของกฎหมาย
3. การขาดจิตสำนึกและขาดความอดทนต่อแรงกดดันทั้งด้านอิทธิพลและด้านผลประโยชน์จากภายนอกของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
4. นักการเมือง/ประชาชน/นักธุรกิจ/ผู้มีอิทธิพล และองค์กรเอกชน เป็นต้น ที่เกี่ยวข้องการใช้ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ซึ่งยากต่อการจัดการเนื่องจากเป็นปัญหาที่มาจากหลายสาเหตุ เช่น ความยากจน ขาดที่ดินทำกิน ปัญหาการครองชีพ เป็นต้น
5. นโยบายของรัฐ กับการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ เช่น มติคณะรัฐมนตรี 4 เมษายน 2518 หรือ 25 มกราคม 2525 หรือ 30 มิถุนายน 2541 หรือมติของคณะกรรมการอำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหาเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ในการประชุมครั้งที่ 1/2552 เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2552 เป็นต้น

4.2.3 การใช้สิทธิพลเข้าครอบครองที่ดินในพื้นที่ป่า

อานันท์ กาญจนพันธ์ และ มิ่งสรรพ ขาวสะอาด (2538: 100-101) ได้สันนิษฐานถึงสาเหตุที่มีผู้ซื้อที่ดินในป่าหรือที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิไว้ 3 ประการ คือ

- (1) ผู้ซื้อที่มีข้อมูลว่าที่ดินที่ไม่มีกรรมสิทธิ์นั้น จะมีโอกาสเปลี่ยนเป็นที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย
- (2) ผู้ซื้อที่มีอิทธิพลหรือเล่ห์กลในการเปลี่ยนที่ดินดังกล่าวให้มีกรรมสิทธิ์ให้ชอบด้วยกฎหมาย

(3) ผู้ซื้อไม่คาดหวังที่จะได้กรรมสิทธิ์ แต่ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน トラบใดที่การใช้พื้นที่ป่าไม่มีการปราบปรามอย่างเข้มงวด ผู้ซื้อก็จะยินดีจ่ายราคาที่ดินซึ่งให้ผลประโยชน์คุ้มกับการใช้

ผู้ซื้อ 2 พวกแรกมักเป็นผู้มีเครือข่ายข้อมูล เช่น เป็นข้าราชการและผู้นำทางการเมืองในท้องถิ่น หรือผู้มีอิทธิพล ผู้ซื้อประเภทสุดท้ายเป็นประชาชนทั่วไป

Rabhibhadana (1993: 13) ได้รายงานไว้ว่า ผู้ใหญ่บ้านและกำนันมีบทบาทในการเป็นคนกลางในการซื้อ-ขายที่ดิน ในชนบทเพื่อหาผลประโยชน์ใส่ตนให้กลุ่มทุนนำไปสร้าง รีสอร์ท สนามกอล์ฟ โรงงานหรือเพื่อเก็งกำไร มากกว่าสร้างผลประโยชน์ให้กับราษฎร ซึ่งตรงกับกรณีของการซื้อ-ขาย ที่ดินจากสมาชิกนิคมสร้างตนเองลำตะคองโดยกำนันเพื่อสร้างสนามกอล์ฟ (ไทยรัฐ 1 กรกฎาคม 2534)

นิติ เอียวศรีวงศ์ (2536: 14) รายงานไว้ว่า ในภาคเหนือตอนล่าง นับจาก พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา มีการสูญเสียที่ดินทั้งที่เอกชนรายเล็กใช้อยู่และที่ดินในป่าสงวนไปสู่มีนายทุนขนาดใหญ่ซึ่งไม่กลัวเกรงกฎหมาย และทำให้มีการบุกเบิกจับจองที่ป่าสงวนเพิ่มขึ้นอีกมาก

สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี (2551: 135) ได้รายงานถึงสาเหตุการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในจังหวัด สุราษฎร์ธานีไว้ดังนี้

1. เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
2. ปัจจัยด้านการเพิ่มประชากรทำให้ประชากรมีความต้องการที่ดินเพื่อทำกินและอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น
3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นทำให้ประชาชนบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายที่ดินทำกิน
4. ปัจจัยด้านการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าของนายทุนหรือผู้มีอิทธิพล
5. ราคาที่ดินมีราคาสูง เป็นเหตุจูงใจให้มีราษฎรบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อขายให้กับนายทุน
6. เจ้าหน้าที่ป่าไม้หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงานอื่นๆ มีส่วนในการกระทำผิด บุกรุก ยึดถือ ครอบครองพื้นที่ป่าเสียเอง
7. กฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบันมีโทษน้อย ทำให้ผู้กระทำผิดไม่เกรงกลัว

นอกจากนี้ยังมีความเห็นเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพลในการครอบครองมรดกของชาติที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ดังนี้

ขวลิต กิตติญาณทรัพย์ (2551) ได้อ้างถึงคำอภิปรายของ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น ในโอกาสที่รัฐบาลมอบนโยบายเรื่องการบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐและการทำลายทรัพยากรป่าไม้ ที่ทำเนียบรัฐบาลเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2551 ไว้ว่า

“ถ้าข้าราชการไม่ร่วมมือด้วยจะไม่มีใครบุกรุกทำลายป่า”

“กาญจนบุรี เพชรบูรณ์ นครราชสีมา กาฬสินธุ์ เป็นจังหวัดที่มีการบุกรุกมากที่สุด ถ้าผู้ว่ากับตำรวจบูรณาการอำนาจกันได้ทุกอย่างก็จบ” หรือ “ผู้ว่าต้องเปลี่ยนแนวคิดแทนที่จะดูแลมีเอกสารสิทธิหรือไม่ต้องไปดูถึงที่มาของเอกสารสิทธิถูกต้องหรือไม่”

“ถ้าชาวบ้านบุกรุกป่าต้องใช้รัฐศาสตร์แก้ไข แต่นายทุนอิทธิพลบุกรุกต้องใช้นิติศาสตร์อย่างเดียว”

“ผมจะเตรียมเก้าอี้ผู้ตรวจราชการไว้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดที่มีการบุกรุกป่าเพิ่มเติม”

ในเรื่องผู้รับผิดชอบต่อการบุกรุกทำลายป่าไม้ นั้น ได้มีผู้ใช้นามว่า “ประชาชนธรรมดา” ส่งจดหมายถึงคอลัมน์ ชุมทางปัญหา ของคาน คอดิน ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 28 มกราคม 2553 มีคำถามว่า “การบุกรุกป่าของราษฎรนั้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่รู้ไม่ทราบกระนั้นหรือ กรมป่าไม้ทำอะไรอยู่ เจ้าพนักงานที่ดินของชาติทำอะไรอยู่ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ตั้งแต่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน อบต. จนถึงรัฐบาล ที่ผ่านมามีทำอะไรอยู่ แทนที่จะห้ามปราม ขับไล่ จับกุมตั้งแต่เริ่มต้น กลับปล่อยให้ขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ ไม่เพียงแต่เท่านั้น ยังเก็บภาษีบำรุงท้องที่เอาอีก เป็นการแสดงว่าราษฎรเหล่านั้นเข้าอยู่อาศัยอย่างถูกต้องแล้ว จึงเก็บภาษีบำรุงท้องที่ แถมยังสร้างถนน ปักและพาดสายไฟฟ้าให้ใช้อย่างสมบูรณ์ ไม่ใช่แค่ปีเดียวหรือสองปี แต่ปล่อยมาเป็นเวลา สิบๆ ปี จนขยายวงกว้างเกือบเป็นเมืองขึ้นมา ดังเช่น วังน้ำเขียว เขาสอยดาว เขายายเที่ยง เป็นต้น ปล่อยให้มีการซื้อขายเปลี่ยนมือผู้ถือกรรมสิทธิ์ได้หลายต่อหลายทอด ทั้งคนจน คนมีเงินและนักการเมือง

อยู่มาวันดีคืนดี นักการเมืองสองค่ายไม่ถูกกัน ก็นำเรื่องบุกรุกป่าสงวนมาโจมตีกัน แล้วจะยึดที่ดินคืน ถามว่ามันยุติธรรมแล้วหรือ

หลายท่านหรือส่วนใหญ่ก็ต้องตอบว่ายุติธรรมแล้วเพราะเป็นที่ดินของรัฐ เป็นที่ดินของชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้ราษฎรที่ครอบครองที่ดินโดยซื้อต่อกันมาหลายทอด ในราคาสูง เป็นแสน เป็นล้าน ถามว่าใครรับผิดชอบในสิ่งปลูกสร้างเหล่านั้น” ซึ่งคาน คอดิน ได้ตอบว่า

“ตอบคุณประชาชน

เอาเข้าจริงๆ คนที่บุกรุกป่ารายใหญ่ๆ ไม่ใช่ชาวบ้านที่เดือดร้อนที่ทำกิน แต่เป็นนักการเมืองใหญ่ๆ ข้าราชการใหญ่ๆ นายทุนตัวใหญ่ๆ ทั้งนั้นครับ ด้วยวิธีการหลบหลีกกฎหมายสารพัด เพราะกฎหมายที่ดิน กฎหมายป่าไม้บ้านเรา เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน เลยกลายเป็นช่องทางให้บรรดานักทำลายป่า เข้ามายึดครองธรรมชาติเป็นของส่วนตัวเป็นทิวแถว

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ตัวเล็กๆ ก็เลยขยับไม่ออก นั่งดูป่าสงวนกลายเป็นเมืองไปต่อหน้าต่อตาดีไม่ดี เจ้านายยังสั่งให้หาป่าผืนงามๆ ไปให้เจ้านายใหญ่และพรรคพวกด้วย”

ต่อมาเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2553 ได้มีราษฎรจากจังหวัดปราจีนบุรีร้องขอความช่วยเหลือต่อคอลัมน์สารพันปัญหาของ อี๊ด เทอร์โบ ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐว่า มีการออก น.ส. 3 ปลอม ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และทับลานให้กับกลุ่มทุน แต่ราษฎรที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติถูกขับไล่ออกจากที่ดินที่เคยทำกินซึ่ง อี๊ด เทอร์โบ ได้ตอบว่า “ผมเองคงช่วยอะไรไม่ได้หรอกครับ เพราะคนบุกรุกป่าอุทยานแห่งชาติที่ผ่านมานั้น ล้วนเป็นระดับซูเปอร์บิกที่ข้าราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้ยินแล้วต้องหัวหด อยู่เฉยๆปลอดภัยต่อหน้าข้าราชการชีวิตจะเป็นสุข หรือไม่ก็เล่นตามน้ำกินสองต่อไปเลย นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมี 2 มาตรฐานโดยแท้จริง”

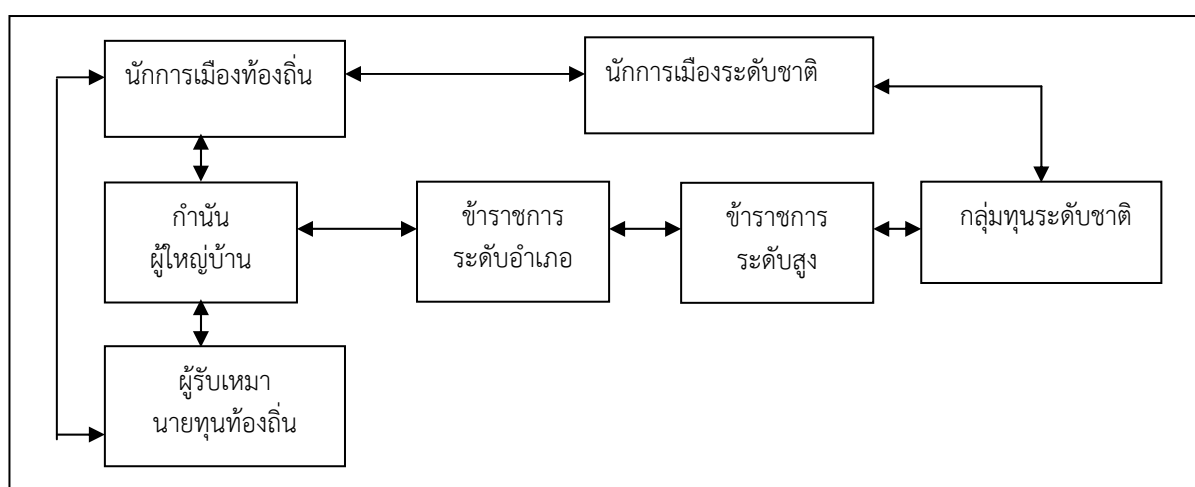
จะเห็นได้ว่าการใช้อิทธิพลของกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เข้ามาครอบครองทรัพยากรธรรมชาติที่สมควรสงวนหวงห้ามไว้เป็นมรดกของชาติ ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนทั้งในการสอบสวนขององค์กรอิสระ เช่น ปปป. ปปช. กสม. สือมวลชน ทั้งการแพร่ภาพทางโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ตลอดจนรายงานการศึกษาของสถาบันต่างๆ

ตารางที่ 4-2 ผู้มีอิทธิพลที่เข้ามาครอบครองมรดกของชาติจากข้อมูลแหล่งต่างๆ

ที่มาของข้อมูล	ผู้มีอิทธิพล
1. ป.ป.ป. (2538: 88) 2. ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา (2544: 30) 3. สุรินทร์ พิกุลทอง (2545: 3) 4. อานันท์ กาญจนพันธ์ และ มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด (2538: 100-101) 6. Pongsapich et al. (1993: 94,101) 7. Rabhibhadana (1993: 13) 8. นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536: 14) 9. สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี (2551: 135) 10. ขวลิต กิตติญาณทรัพย์ (2551) (อ้างอิงคำอภิปรายของ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย) 11. คาน คอคิน (ข่าวสด วันที่ 28 มกราคม 2533) 12. อ็อต เทอร์โบ (ไทยรัฐ วันที่ 29 มีนาคม 2553)	เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และนักธุรกิจ แก่แก่ นายทุน นักการเมืองระดับท้องถิ่น และระดับชาติ นายทุน ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ข้าราชการ ผู้นำทางการเมืองในท้องถิ่น ผู้มีอิทธิพล นายทุน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายทุน นายทุนขนาดใหญ่ นายทุน ผู้มีอิทธิพล ข้าราชการ ข้าราชการ นายทุนผู้มีอิทธิพล นักการเมือง ข้าราชการ และนายทุน ผู้มีอิทธิพลที่ข้าราชการระดับสูงเกรงกลัว

ที่มา: โสภณ ขมชาญ (2554: 25)

จากการทบทวนเอกสารดังที่กล่าวมาแล้วจะสามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอิทธิพลต่างๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับชาติในการเข้าครอบครองมรดกของชาติ ดังรายละเอียดในรูปที่ 4-1

รูปที่ 4-1 ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมืองระดับชาติ และกลุ่มทุนระดับชาติในการเข้าครอบครองมรดกของชาติ

4.3 ความขัดแย้งทางความคิดของภาคประชาชนต่อหน่วยงานของรัฐ กรณีการจัดการป่าไม้

ความขัดแย้งทางความคิดของภาคประชาชนต่อหน่วยงานของรัฐ ได้ทบทวนกรณีต่างๆ รวม 4 กรณี คือ (1) กรณีป่าชุมชน (2) กรณีการอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ป่าไม้ (3) กรณีการใช้พื้นที่สูงเพื่อการเกษตรโดยการทำไร่หมุนเวียน และ (4) กรณีการตัดไม้ป่าสาละวิน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 กรณีป่าชุมชน

(1) ความขัดแย้งของความคิดของภาคประชาชนต่อหน่วยงานของรัฐในกรณีป่าชุมชนนั้น ได้มีการทบทวนการขัดแย้งของ (1) ข้อเสนอแนะเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศ และ (2) ข้อเสนอแนะคณะกรรมการแก้ไขปัญหาอุทยานและป่าสงวนทับซ้อนขององค์การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ในเดือน มีนาคม 2542 เครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศและประชาชนที่ร่วมกันเสนอกฎหมาย 50,000 รายชื่อ (2542: 2-4) ได้มีจดหมายเปิดผนึกสนับสนุนชุมชนป่าอนุรักษ์ 4.6 แสนครัวเรือนจัดการป่าชุมชนโดยยืนยันทราบ พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับสภาผู้แทนราษฎร ต่อรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และประชาชนทั่วไป ในจดหมายดังกล่าวนี้มีส่วนที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา โดยมีแนวคิดและมุมมองที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับที่ดินและป่าไม้ดังนี้

“1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าไม้ในประเทศไทย มีสาเหตุหลักมาจากการสัมปทานไม้ของรัฐตลอดช่วง 30 ปี ที่ผ่านมา ตามมาด้วยขบวนการไม้เถื่อนที่มีนายทุนดำเนินการร่วมกับเจ้าหน้าที่ เช่น กรณีป่าสาละวิน และอื่นๆ ตลอดจนนโยบายด้านการเกษตรพาณิชย์ ที่ทำให้ชาวเขาชาวไร่ไร้ที่ทำกิน ต้องบุกเบิกป่า ปัญหาป่าไม้จึงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการผูกขาดอำนาจของรัฐที่แสวงผลประโยชน์จากป่าทั้งในเรื่องการทำไม้และในปัจจุบันคือการปรับเปลี่ยนเขตป่าอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว เช่น กรณีโครงการสามเหลี่ยมมรกต ที่อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จ.อุบลราชธานี เป็นต้น ปัญหาป่าไม้จึงไม่ใช่เรื่องจิตสำนึก ความละโมภ เห็นแก่ได้ การขาดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ในทางตรงกันข้าม ชุมชนท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยผู้ฝากชีวิตไว้กับป่าและประชาสังคมกลับเป็นฝ่ายเคลื่อนไหวคัดค้านสัมปทาน ต่อต้านไม้เถื่อน ดูแลปกป้องจนมีป่าชุมชนที่พัฒนามาจากวัฒนธรรมประเพณีทั่วประเทศ ไม่ต่ำกว่า 5,000 แห่ง อาจกล่าวได้ว่าผืนป่าที่ยังดำรงอยู่เวลานี้ ไม่ใช่เพราะกรมป่าไม้มีศักยภาพดูแลปกป้องป่า แต่ชุมชนท้องถิ่นดูแลรักษาไว้เป็นสำคัญ

2. ด้วยเหตุที่กรมป่าไม้เร่งประกาศเขตป่าอนุรักษ์ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขตต้นน้ำลำธารชั้น 1 เอ เพื่อขยายอำนาจของกรมป่าไม้เองผ่านการยึดครองพื้นที่ จน ณ เวลานั้นเรามีพื้นที่อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 68.9 ล้านไร่ ซึ่งหลายพื้นที่ไม่ได้มีความเหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามหลักวิชาการ เพราะมีชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้าน อยู่อาศัยจำนวนมาก จากข้อมูลของศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน กรมป่าไม้ ในเดือนกรกฎาคม 2544 ที่ทำการสำรวจจำนวนประชาชนที่อยู่อาศัย ทำกิน และใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตามมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 ปรากฏว่า ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีประชาชนอยู่อาศัย และใช้ประโยชน์ถึง 4.6 แสนครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 8,100,000 ไร่ ขณะที่กรมป่าไม้เตรียมประกาศเขตป่าอนุรักษ์เพิ่มอีก 15 ล้านไร่ ซึ่งจะครอบคลุมชุมชนและป่าชุมชนเพิ่มขึ้นอีก ป่าชุมชนในป่าอนุรักษ์จึงเป็นป่าชุมชนส่วนใหญ่ ส่วนป่าชุมชนนอกเขตป่าอนุรักษ์จะเป็นส่วนน้อย เพราะรัฐจะประกาศเขตป่าอนุรักษ์ครอบคลุมป่าสงวนอื่นๆ ทั้งหมด หากร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนไม่ไปรับรองและสนับสนุนให้ชุมชนเหล่านี้ให้สามารถอนุรักษ์ป่าชุมชนได้ตามกฎหมาย ก็จะปิดกั้นสิทธิการดำรงชีพของชุมชนเหล่านี้อย่างสิ้นเชิง และในวันที่ชุมชนจะถูกปรับ จับ และอพยพโยกย้ายออกจากถิ่นฐานที่กลายเป็นป่าอนุรักษ์ เมื่อชาวบ้านไม่สามารถมีสิทธิดำรงชีพได้ ไม่มีสิทธิดูแลรักษาป่าและใช้ประโยชน์จากป่าของตนเองได้ ความรู้สึกที่ว่าป่าเป็นของชุมชนด้วยก็จะหมดไป ไม่รู้สิว่าจะต้องหวงแหนและปกป้องป่าที่ไม่ใช่ของตนเอง ซึ่งจะยิ่งจะสร้างความเสื่อมต่อการทำลายผืนป่าอนุรักษ์โดยรวม แต่หากร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนได้รับรองสิทธิและสนับสนุนชุมชนเหล่านี้ให้ดูแลจัดการป่าได้ ก็จะสร้าง

หลักประกันให้กับป่าอนุรักษ์โดยรวม ป่าชุมชนจะเป็นแนวกันชนที่ป้องกันการบุกรุกป่าจากภายนอก และลดปัญหาความขัดแย้งที่ผ่านมาลงได้

3. ป่าชุมชนเป็นฐานของทรัพยากรชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านอาหาร สมุนไพร เป็นต้นน้ำลำธาร ที่ชุมชนผู้ดูแลป่าได้สร้างและสังคมเป็นต้นทุนทางนิเวศ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคมของชุมชนและประเทศชาติ การปิดกั้นสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการจัดการป่า โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ แท้ที่จริงเกือบจะเป็นการปิดกั้นระบบความสัมพันธ์ของชุมชนกับป่าที่มีอยู่เดิมในการสรรค์สร้างภูมิปัญญาและความหลากหลายทางชีวภาพทั้งหมด ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนจึงควรมุ่งเน้นสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการป่าและทรัพยากรชีวภาพในเขตป่าของชุมชนให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน การปิดกั้นสิทธิชุมชนต่อทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังมติของวุฒิสภาจะเป็นการบั่นทอนศักยภาพชุมชนและประเทศชาติ

4. หลักการเรื่องสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการจัดการป่า โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เป็นหลักการสากลทั่วโลก ดังเช่นหลักการเรื่องป่าไม้ ในวาระ 21 (Agenda 21) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ หลักการของสหภาพการอนุรักษ์ธรรมชาติระหว่างประเทศ (IUCN) และอื่นๆ ดังนั้น การยอมรับสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการป่าชุมชน ตามร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน ที่ผ่านสภาผู้แทนราษฎร จึงสอดคล้องกับหลักการจัดการป่าทั่วโลก

5. หลักการสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการทรัพยากรเป็นหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ มาตรา 46, 56, 79 และ 290 ซึ่งร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน ที่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ได้ดำเนินการตามแนวทางรัฐธรรมนูญทุกประการ ดังนั้น การที่วุฒิสภาตัดเรื่องการยอมรับสิทธิชุมชนดั้งเดิมในการจัดการป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ จะทำให้กฎหมายดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ

6. ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชนที่ประชาชนทั่วประเทศผลักดัน ถือเป็นก้าวสำคัญของระบบการเมือง และระบบนิติศาสตร์ไทย ที่ประชาชนเป็นผู้สร้าง และเสนอกฎหมายด้วยตนเองเป็นฉบับแรก ตามรัฐธรรมนูญในมาตรา 170 และผ่านการรับรองจากสภาผู้แทนราษฎรอย่างเป็นเอกฉันท์ ดังที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในกระบวนการพิจารณากฎหมาย แต่ มติของวุฒิสภากำลังทำลายเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเมืองครั้งสำคัญ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

6.1 เหตุที่รัฐธรรมนูญมาตรา 170 มีการบัญญัติให้ประชาชนเสนอกฎหมายเองได้นั้น ก็เพราะว่ากระบวนการนิติบัญญัติเดิมที่มีอยู่ไม่ได้บัญญัติกฎหมายที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปิดช่องทางให้ประชาชนเสนอกฎหมายเองได้ ดังนั้นกฎหมายที่ประชาชนเสนอจึงมีความสำคัญยิ่งกว่ากฎหมายที่พรรคการเมืองและรายการเสนอ แต่วุฒิสภากลับล้มหลักการกฎหมายของประชาชน อันเท่ากับว่าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ให้ประชาชนเสนอกฎหมายเองได้ไม่มีความหมาย อันจะส่งผลกระทบโดยรวมต่อการเสนอกฎหมายของประชาชนฉบับอื่นๆ อีกต่อไปด้วย ท้ายที่สุดประชาชนอาจจะไม่เสนอกฎหมายไม่ปฏิรูปกฎหมาย เพราะกลไกดังกล่าวประชาชนไม่มีอำนาจแต่อย่างใด

6.2 วุฒิสภามาตรกการของรัฐธรรมนูญ เป็นกลไกที่ต้องสะท้อนเจตนารมณ์ของประชาชน ในการควบคุมกำกับ กลั่นกรองกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้น แต่กรณีดังกล่าววุฒิสภาได้ทำหน้าที่เป็นกลไกปกป้องอำนาจรัฐปิดกั้นสิทธิประชาชน ทำให้มีความจำเป็นต้องมาทบทวนบทบาทของวุฒิสภาเสียใหม่ ในวาระที่จะต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าจะอย่างไรถึงจะให้วุฒิสภามีบทบาทสะท้อนเจตนารมณ์ของประชาชน มากกว่าไปเสริมอำนาจรัฐ

6.3 หากช่องทางที่จะให้ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนมีส่วนร่วมจัดการป่าถูก ปิดกั้นลง คงไว้แต่การรวมศูนย์อำนาจรัฐเท่านั้น และช่องทางที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมต่อนโยบายและกฎหมายก็ถูกทำลาย เช่นนี้ ทางเลือกของประชาชนเพื่อปกป้องสิทธิต่อฐานทรัพยากรจึงมีไม่มากนัก อาจนำมาสู่การดื้อแพ่ง การต่อสู้ และความรุนแรง ซึ่งจะไม่เป็นผลดีแต่อย่างใดต่อการเมืองในระบบ และการเมืองภาคประชาชน”

กรณีของป่าชุมชนนั้นมีการเรียกร้องจากภาคประชาชนมาอย่างต่อเนื่องนานกว่า 20 ปี แต่ยังไม่สามารถตราเป็นกฎหมายออกมาใช้ได้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-3

ตารางที่ 4-3 ปฏิทินประวัติศาสตร์การผลักดันกฎหมายป่าชุมชน

พ.ศ.	เหตุการณ์
2532	หลังเกิดความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับชาวบ้านห้วยแก้ว กิ่ง อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ เมื่อรัฐอนุญาตให้นายทุนเข้าพื้นที่ป่าสาธารณะของชาวบ้านเพื่อปลูกสวนป่า ชาวบ้านห้วยแก้วจึงจุดกระแสการเรียกร้องกฎหมายป่าชุมชนเป็นครั้งแรก
2534-2535	กรมป่าไม้ยกร่างกฎหมายป่าชุมชน (ฉบับกรมป่าไม้)
2536	ชาวบ้านร่วมกันร่างกฎหมายป่าชุมชน (ฉบับประชาชน)
2537	ชาวบ้านรณรงค์ให้รัฐบาลนำร่างกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชนเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร
2538	7-9 เมษายน คณะกรรมการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค (กนภ.) ได้รับมอบหมายให้จัดสัมมนาเพื่อยกร่างกฎหมายป่าชุมชนระหว่างตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และตัวแทนชาวบ้าน
2539	30 เมษายน ครม. มีมติรับหลักการร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับ กนภ.) องค์กรอนุรักษ์คัดค้านร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับ กนภ.)
2540	- พ.ค. เปิดการประชาพิจารณ์ร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับ กนภ.) - 3 ก.ย. นายโกศล พลกุล รมต. ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี สั่งการให้แก้ไขร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับ กนภ.)
2541	16 กันยายน ครม. มีมติเห็นชอบในร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับโกศล) - ชาวบ้านทั่วประเทศร่วมกันคัดค้านร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับโกศล) - นางลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ รับผิดชอบนำร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับโกศล) มาปรับแก้ แต่ยังคงห้ามทำไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ - นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้กระทรวงเกษตรฯ เสนอร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับลดาวัลย์) เข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี กระทรวงเกษตรฯ ส่งเรื่องให้กรมป่าไม้พิจารณา
2542	- 1 มกราคม กรมป่าไม้จัดสัมมนารดมความเห็นเสนอต่อกระทรวงเกษตรฯ ว่า ไม่ให้มีป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ - กระทรวงเกษตรฯ ส่งร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับลดาวัลย์) พร้อมข้อเสนอของกรมป่าไม้เข้าสู่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี - 14 มกราคม ป่าชุมชนภาคเหนือ ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันผลักดันกฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชน - 9-10 สิงหาคม เครือข่ายป่าชุมชน 4 ภาค และเครือข่ายสลัม 4 ภาค ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันล่า 50,000 รายชื่อเพื่อเสนอ พ.ร.บ. ป่าชุมชน (ฉบับประชาชน) และ พ.ร.บ. ชุมชนแออัด - 14 ส.ค. สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือประกาศระดม 50,000 รายชื่อ เพื่อเสนอกฎหมายป่าชุมชนฉบับป่าชุมชน

ที่มา: ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก (2542: 112)

(2) เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ

ในปี 2537 คณะกรรมการแก้ไขปัญหาคูหาญและป่าสงวนทับที่ขององค์กรพัฒนา เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ ได้มีจดหมายเปิดผนึกขอความเป็นธรรมเรื่อง การประกาศอุทยานทับที่ทำกินกระทบต่อความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา โดยมีรายละเอียดดังนี้

“เรียน ประชาชนผู้รักความเป็นธรรม

ภายใต้สถานการณ์ปัญหาที่ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมาก กรมป่าไม้ ได้พยายามหามาตรการต่างๆ ในอันที่จะปกป้องรักษาพื้นที่ป่าของประเทศซึ่งเหลืออยู่จำนวนเพียงเล็กน้อยให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แผนนโยบายดังกล่าวเป็นเรื่องที่ประชาชนส่วนใหญ่ ทั้งในเมืองชนบท ต่างก็ให้การสนับสนุนและพร้อมสนับสนุนมาโดยตลอด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชนบท หลายชุมชนมีระบบระเบียบกฎหมายเกณฑ์ในการดูแลรักษาป่า มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ตั้งกฎข้อห้าม บทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนทำลายป่า และอีกหลายชุมชนแม้ยังไม่มีระบบระเบียบกฎหมายเกณฑ์เด่นชัด แต่ก็มี ความพยายามที่จะปกป้องรักษาป่าใกล้ๆ บ้านหามาตรการในการรักษาพื้นที่ป่า หรือในหลายๆ พื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตร จากที่เคยเป็น การเกษตรเชิงเดี่ยว หรือการทำไร่เลื่อนลอยอย่างไม่มีขอบเขต มาเป็นระบบการเกษตรที่อนุรักษ์ดินและน้ำ มีการจัดแบ่งพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย พื้นที่ทำกินอย่างชัดเจน ไม่มีการทำลายป่าอีกต่อไป

อาจเรียกได้ว่า กระแสการดูแลรักษา การจัดการในรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่นเป็นรูปแบบการดูแลจัดการป่าที่มีประสิทธิภาพมากกว่า รูปแบบการจัดการป่าในด้วยวิธีการเดิมที่รัฐเป็นผู้ผูกขาดการดูแลจัดการทั้งหมดดังเช่นที่ผ่านมา และแนวคิดดังกล่าวได้ขยายตัวจากชุมชนหนึ่งๆ ออกไปยังชุมชนอื่นๆ อย่างรวดเร็ว

แต่ปัจจุบันแนวความคิดการจัดการและดูแลรักษาป่าโดยเฉพาะในเขตพื้นที่อนุรักษ์ใน ลักษณะเดิมซึ่งประสบกับความล้มเหลวมาโดยตลอด ในลักษณะที่รัฐเป็นเจ้าของในการจัดการดูแลรักษา กำลังถูกเตรียมการให้กลับคืนมาเป็นรูปแบบการจัดการหลักอีกครั้งหนึ่ง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมประกาศขยายพื้นที่อุทยาน 40 แห่ง จำนวน 11,607,206 ไร่ ซึ่งนอกจากเป็นการเบียดเบียนกระแสที่เป็นความหวังของคนทั้งแผ่นดิน ที่เชื่อว่ารูปแบบการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น จะเป็นคำตอบใหม่ของกระบวนการปกป้องรักษาป่าไม้ของเมืองไทยที่เหลืออยู่เพียงน้อยนิดให้ฟื้นกลับมา

การจัดการป่าในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติ เป็นการนำเอาแนวความคิดการจัดการป่าแบบ ประเทศตะวันตก ที่แยกคนออกจากป่า ซึ่งนักวิชาการป่าเมืองไทยไปร่ำเรียนมาโดยไม่มีการปรับประยุกต์ให้ สอดคล้องกับสังคมไทย คนไทยได้พึ่งพาอาศัยอยู่กับป่ามาเป็นเวลาช้านาน ป่าไม้เป็นทั้งแหล่งอาหาร แหล่ง ไม้ใช้สอย ดังนั้นจึงมีคนไทยจำนวนมากกว่า 10 ล้านคน ที่อาศัยอยู่ในเขตป่า การประกาศขยายเขตอุทยาน จำนวนประมาณ 12 ล้านไร่ จึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนที่อยู่ในเขตป่า หลายหมู่บ้านถูกอพยพลงมา เช่น กรณีการอพยพชาวเขาเผ่าม้ง เย้า อีซอ กะเหรี่ยง มูเซอร์ ที่ อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร จำนวนประมาณ 541 ครอบครัว ที่ถูกอพยพลงมาในปี 2529 จนถึงปัจจุบันยังไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน ชีวิตหลังการอพยพ ชาวบ้านต้องกระเสือกกระสนกันตามมีตามเกิด ผู้หญิงไปขายตัว คนแก่และเด็กไปขอทาน

กระแสการอพยพผู้คนเนื่องจากแผนนโยบายการอนุรักษ์ที่ผิดพลาด ผู้อพยพเนื่องจาก สิ่งแวดล้อม (Environment Refugies) เริ่มขยายตัวมากขึ้น ในพื้นที่ ผาซ้อ จ.ลำปาง เป็นพื้นที่รองรับ อีกจุดหนึ่ง เริ่มรับผู้อพยพต้นปี 2537 มีจำนวนมากถึง 172 ครอบครัว แต่ปัญหาที่พบคือพื้นที่ทำกินที่

ทางการจัดสรรไว้ให้ ช้อนทับที่ทำกินของคนพื้นราบที่อยู่อาศัยมาก่อน หรือถ้าหากไม่ช้อนทับก็เป็นดินลูกรัง ไม่เหมาะสมกับการเกษตร และน้ำมีไม่เพียงพอสำหรับการอุปโภค-บริโภค ฯลฯ

เมื่อวันที่ 5-6 มิถุนายน 2537 ที่ผ่านมา ตัวแทนชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ที่มีปัญหาดังกล่าว เช่นตัวแทนชาวบ้าน ในเขตอุทยานคลองลาน จ.กำแพงเพชร อุทยานดอยเวียงผา จ.เชียงราย อุทยานดอยหลวง จ.เชียงราย-พะเยา อุทยานสุเทพ-ปุย จ.เชียงใหม่ อุทยานแม่ตะไคร้ จ. เชียงใหม่-ลำพูน อุทยานออบขาน จ.เชียงใหม่ อุทยานดอยอินทนนท์ อุทยานแจ้ห่ม จ.ลำปาง เป็นต้น ได้มาปรึกษาหารือทางออก ร่วมกัน ภายหลังจากที่กลุ่มชาวบ้านได้พยายาม ยื่นหนังสือร้องเรียนเฉพาะพื้นที่แล้วไม่ได้ผล จึงได้ร่วมกัน ตั้งคณะกรรมการหาทางแก้ไขปัญหาการประกาศอุทยานและป่าสงวนทับที่ (ภาคประชาชน) ขึ้นมา เพื่อเป็น แกนกลางในการประสานการดำเนินงาน โดยในเบื้องต้นได้ร่วมกันร่างหนังสือเพื่อเตรียมยื่นต่ออธิบดีกรมป่าไม้ โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

1.ขอให้ยังยั้งการอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่อุทยานทุกอุทยานไว้ก่อน จนกว่า จะมีข้อตกลง จากคณะกรรมการร่วมระหว่าง ข้าราชการ ประชาชน ในการแก้ไขปัญหาอุทยานทับที่

2. ขอให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับ เฉพาะอุทยาน ขึ้นมาอย่างเร่งด่วน (โดยประชาชนกำหนดวันเข้าพบอีกครั้ง) เพื่อแก้ไขรับเร่งหา มาตรการ ดำเนินการแก้ไขปัญหาการประกาศอุทยาน ทับที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ที่ป่าอนุรักษ์ที่ป่าใช้สอยของชุมชนของ ชาวบ้าน ทั้งนี้โดยมีสัดส่วนของคณะกรรมการ จากตัวแทนต่างๆ ในอัตราส่วนที่เท่ากัน

ชาวบ้านตระหนักดีว่า วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยสันติวิธีคือวิธีทางที่ดีที่สุด และขอ วิงวอนมายังผู้รับผิดชอบว่า อย่าได้ปล่อยปะละเลยปัญหาเช่นนี้ไว้เลย มิฉะนั้นเหตุการณ์ที่ทุกฝ่ายไม่พึง ประารถนาให้เกิดอาจเกิดขึ้นมาได้ พวกเราว่าเชื้อสังคมไทยยังมีความดีงามอยู่ ข้าราชการที่ดีจึงยังมีอยู่เช่นกัน

ขอแสดงความนับถือ

คณะกรรมการแก้ไขปัญหาอุทยานและป่าสงวนทับที่
องค์กรพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ”

4.3.2 กรณีการอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ป่าไม้

ผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา อีกกรณีหนึ่งของเรื่องที่ดินทำกิน คือ การ อพยพออกจากเขตป่าไม้ ซึ่งมีหลายกรณี เช่น การอพยพภายใต้โครงการจัดที่ทำกินให้กับผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่า สงวนเสื่อมโทรม และกรณีอพยพชาวเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) การอพยพราษฎรออกจากป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ภาคตะวันออก

สืบเนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับ 5 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และปราจีนบุรี ซึ่งเป็นต้นน้ำลำธารของแม่น้ำหลายสาย เช่น แม่น้ำบางปะกง คลองโตนด ลำห้วยต่างๆ ที่ไหลลงสู่แม่น้ำประแสร์ จึงได้มีการอพยพผู้ที่เข้าไปอาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าแห่งนี้ โดย วิธีการต่างๆ ดังนี้

การอพยพครั้งที่ 1

ในปี 2531 มีการอพยพราษฎรออกจากป่ารอยต่อ 5 จังหวัด 6 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านมะขามคู่ หมู่บ้านที่ 3 ตำบลแก่งหางแมว กิ่งอำเภอแก่งหางแมว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี อพยพออกในเดือน เมษายน 2531
2. บ้านทุ่งกระติง หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอท่าตะเียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา อพยพออกในเดือน กุมภาพันธ์ 2532
3. บ้านเขาปอบน หมู่ที่ 9 ตำบลแก่งหางแมว กิ่งอำเภอแก่งหางแมว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี อพยพออกในเดือนเมษายน 2532
4. บ้านภูไท หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอท่าตะเียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา อพยพออกในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2532
5. บ้านกระต่ายขาว หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอท่าตะเียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา อพยพออกในเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน 2532 ต่อจากบ้านภูไท
6. บ้านหนองคาย หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอท่าตะเียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา อพยพออกในเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน 2532 ต่อจากบ้านกระต่ายขาว

สามหมู่บ้านแรก คือ บ้านมะขามคู่ บ้านทุ่งกระติง และบ้านเขาปอบน ทางราชการได้ดำเนินการผลักดันออกจากพื้นที่ป่าโดยการจับกุม ดำเนินคดีตามกฎหมาย และไม่จัดพื้นที่รองรับให้ ส่วนอีก 3 หมู่บ้านคือ บ้านภูไท กระต่ายขาว และบ้านหนองคาย ทางราชการได้ดำเนินการอพยพออกจากพื้นที่โดยมีคำรื้อถอน ขนย้าย และจัดพื้นที่รองรับในรูปหมู่บ้านป่าไม้ให้มีพื้นที่ทำกิน อยู่อาศัยที่โครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ เขาฉกรรจ์-โนนสาวเอ้ ป่าปลายคลองห้วยไคร้ และป่าพระสะทิง ในรูปหมู่บ้านป่าไม้ หรือเรียกสั้นๆ ว่าโครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาฉกรรจ์โนนสาวเอ้ อยู่ในท้องที่ ตำบลตาหลังใน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดปราจีนบุรี และสาธารณูปโภค ตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

กรณีหมู่บ้านมะขามคู่ บ้านทุ่งกระติง และบ้านเขาปอบนนั้น กรมป่าไม้ (2534: 69) ได้รายงานไว้ว่า “แม้ว่าจะมีการป้องกัน ปราบปราม และประชาสัมพันธ์ จากเจ้าหน้าที่แล้วก็ตาม ก่อนที่จะดำเนินการจับกุมราษฎร ทั้ง 3 หมู่บ้านก็เช่นกัน เจ้าหน้าที่โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ได้ไปตักเตือนและห้ามปรามไม่ให้มีการบุกรุกทำลายป่าหลายครั้ง แต่ไม่ได้รับความสนใจจากราษฎร ประกอบกับผู้ที่มีอิทธิพลนายทุนและผู้นำหมู่บ้านได้ชักนำราษฎรเข้าสู่พื้นที่มากขึ้น เพื่อนำมวลชนเข้าต่อรองกับทางราชการ การกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นการทำลายอำนาจรัฐ หากไม่ดำเนินการอย่างเด็ดขาดแล้ว จะไม่สามารถยับยั้งการบุกรุกทำลายป่าได้”

ราษฎรที่ได้ถูกจับกุมดำเนินคดีนั้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2532 ศาลจังหวัดฉะเชิงเทราได้พิพากษาให้จำเลยที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป รวม 90 คน จำคุก 1 ปี ปรับคนละ 10,000 บาท จำเลยที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีลงมา รวม 11 คน จำคุก 6 เดือน ปรับคนละ 5,000 บาท จำเลยอีก 1 คน จำคุก 1 เดือน ปรับคนละ 10,000 บาท โทษจำของจำเลยทุกคนให้รอลงอาญาไว้ 2 ปี และให้จำเลยและบริวารออกจากที่ดินที่บุกรุกด้วย จำเลยทั้งหมดไม่มีเงินชำระค่าปรับจำให้ชั่งแทนค่าปรับ ที่สถานกักขังกลางธัญญบุรี อำเภอธัญญบุรี จังหวัดปทุมธานี

ต่อมาวันที่ 24 พฤษภาคม 2532 ทางจังหวัดได้รวบรวมเงินไปชำระค่าปรับแทนการกักขังราษฎรทั้งหมดได้รับการปล่อยตัว พร้อมช่วยเหลือราษฎรตามสมควร เช่น หางานให้ทำ ส่งภูมิลำเนาเดิมและมอบเครื่องอุปโภคให้ เป็นต้น แต่มีบางส่วนได้ไปร่วมกับราษฎรบ้านภูไททำการประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาล (กรมป่าไม้, 2534: 70-73)

ในกรณีอีกสามหมู่บ้านคือ บ้านภูไท บ้านกระต่ายขาว และบ้านหนองคายนั้น กรมป่าไม้ (2534: 74-75) ได้ดำเนินการดังนี้

1. จังหวัดฉะเชิงเทราได้มีประกาศ ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2331 ให้ราษฎรบ้าน ภูไทอพยพ และขนย้ายสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ออกจากป่าสงวนแห่งชาติป่าแควระบบสียัด ไปอยู่พื้นที่รองรับ ตามโครงการหมู่บ้านป่าไม้ให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 25 พฤษภาคม 2532

2. วันที่ 25 เมษายน 2532 คณะเจ้าหน้าที่ประกอบด้วยฝ่ายป่าไม้ ปกครอง ทหารและตำรวจ ได้นำประกาศจังหวัดตามข้อ 1 ไปปิดประกาศพร้อมแจกประกาศ และประชุมชี้แจงให้ราษฎรทราบ

3. จังหวัดฉะเชิงเทราได้มีคำสั่งที่ 652/2532 ลงวันที่ 21 เมษายน 2532 แต่งตั้ง คณะกรรมการดำเนินการอพยพราษฎรบ้านภูไทให้ดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้

4. คณะกรรมการตามคำสั่งที่ 652/2532 ถึงวันที่ 21 เมษายน 2532 ได้มีการ ประชุมวางแผนดำเนินการอพยพ รวม 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2532 ที่ศาลากลางจังหวัด ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2532 ที่บ้านภูไท และได้ประชุมราษฎรในวันที่ 10 พฤษภาคม 2532 แจ้งกำหนดว่าจะเริ่มอพยพราษฎรตั้งแต่ 16 พฤษภาคม 2532 เป็นต้นไป จนกว่าจะแล้วเสร็จ

5. สำนักงานโครงการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ได้นำเรื่องเสนอจังหวัดฉะเชิงเทราว่า เห็นสมควรอพยพราษฎรบ้านกระต่ายขาวออกไปในปี 2532 ด้วย จังหวัดเห็นชอบตามที่สำนักงานโครงการฯ เสนอ

6. เนื่องจากการดำเนินการอพยพราษฎรไม่เสร็จสิ้นตามกำหนด จังหวัดฉะเชิงเทราจึง ประกาศเลื่อนการอพยพออกไปถึงวันที่ 25 มิถุนายน 2532 แต่การอพยพราษฎรได้เสร็จสิ้นก่อนกำหนดที่เลื่อน ออกไป คือเสร็จสิ้นในวันที่ 22 มิถุนายน 2532

ปัญหาและอุปสรรคในการอพยพครั้งที่ 1 นี้ กรมป่าไม้ (2534: 79-80) ได้รายงานไว้ว่า มี 4 ประการ คือ

1. การต่อต้านจากราษฎร
2. นักการเมือง องค์การเอกชนและสื่อมวลชน อยู่เบื้องหลังโดยอ้างความชอบธรรมและสิทธิมนุษยชน
3. ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีพอ
4. เตรียมพื้นที่รองรับไม่พร้อม

การอพยพครั้งที่ 2

จากการอพยพราษฎรครั้งที่ 1 กรมป่าไม้ได้นำปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ดังที่กล่าว มาดำเนินการแก้ไข แล้วจึงดำเนินการอพยพราษฎร อีก 8 หมู่บ้าน คือ

1. บ้านภูไท หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนาบชัย เขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 38 ครอบครัว
2. บ้านชัยขุ่น หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนาบชัย จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 29 ครอบครัว
3. บ้านคลองไทร หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนาบชัย จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 143 ครอบครัว
4. บ้านสามพรานบน หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนาบชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 11 ครอบครัว

5. บ้านเขาแหลม หมู่ที่ 2 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 26 ครอบครั้ว

6. บ้านหนองขาหยั่ง หมู่ที่ 5 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 13 ครอบครั้ว

7. กลุ่มบ้านมอทราย บ้านท้อตะแบก บ้านซอย 6 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 14 ครอบครั้ว

8. กลุ่มบ้านทับมะปริง บ้านซอย 8 บ้านซอย 15 บ้านซอย 16 และบ้านสามร้อยไร่ หมู่ที่ 3 ตำบลคลองตะเกรา กิ่งอำเภอนาทะเกียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 36 ครอบครั้ว

เนื่องจากพื้นที่รองรับในรูปหมู่บ้านป่าไม้ แต่ละโครงการ มีความสามารถในการรองรับราษฎรที่อพยพออกจากป่าไม้เท่ากัน จึงจัดราษฎรลงพื้นที่รองรับตามความเหมาะสม คือ บ้านคลองไทร อพยพไปลงโครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาฉกรรจ์ โนนสาวเอ้า 2

บ้านซับขุน บ้านสามพรานบนและบ้านเขาแหลม ไปลงโครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติป่าแควระบบสี่ด 2

นอกจากนั้นลงโครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติป่าแควระบบสี่ด 1

โดยมีขั้นตอนและวิธีการดังนี้

1. สสำรวจราษฎรหมู่บ้านต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่ารอยต่อ 5 จังหวัด แล้วบันทึกจำนวนครอบครั้ว สมาชิกครอบครั้วและผังหมู่บ้าน

2. ประสานงานกับจังหวัดฉะเชิงเทราให้ออกประกาศจังหวัดฉะเชิงเทรา ลงวันที่ 10 เมษายน 2534 ให้ราษฎรทุกคนที่เข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ในป่าสงวนแห่งชาติแควระบบสี่ด ทั้ง 14 หมู่บ้าน ทำการอพยพขนย้ายทรัพย์สินและสิ่งปลูกสร้างออกไปอยู่หมู่บ้านป่าไม้ที่ทางราชการจัดให้ ภายในวันที่ 25 พฤษภาคม 2534 โดยประกาศห้ามราษฎรลงพืชผลทุกชนิดในพื้นที่

3. ประสานงานกับจังหวัดฉะเชิงเทราให้ออกคำสั่งจังหวัดฉะเชิงเทราที่ 785/2533 ลงวันที่ 18 พฤษภาคม 2530 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ การอพยพราษฎรและการจัดเตรียมพื้นที่รองรับ

4. ประสานงานกับจังหวัดฉะเชิงเทราให้ออกคำสั่งจังหวัดฉะเชิงเทราที่ 655/2534 ลงวันที่ 10 เมษายน 2534 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานอพยพราษฎรออกจากป่าสงวนแห่งชาติป่าแควระบบสี่ด

5. เมื่อการอพยพราษฎรตามกำหนดเดิมคือภายในวันที่ 25 พฤษภาคม 2534 ไม่แล้วเสร็จ เนื่องจากเส้นทางอพยพทุรกันดาร และเป็นช่วงฤดูฝน ทำให้การอพยพเป็นไปด้วยความยากลำบาก สำนักงานโครงการฯ จึงได้เสนอให้จังหวัดฉะเชิงเทรา ออกประกาศจังหวัดฉะเชิงเทรา ขยายระยะเวลาในการอพยพออกไป 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ขยายระยะเวลาอพยพออกไปจนถึงวันที่ 25 มิถุนายน 2534 และครั้งที่ 2 ขยายระยะเวลาอพยพออกไปถึงวันที่ 16 กรกฎาคม 2534

6. ในช่วงก่อนที่จะอพยพราษฎรหมู่บ้านใด เจ้าหน้าที่จะไปแจ้งล่วงหน้า เพื่อให้ราษฎรเตรียมการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างรอการอพยพ

7. ในวันอพยพ ให้ราษฎรที่จะอพยพออกไปแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ ที่กองอำนวยการเจ้าหน้าที่ที่จะจัดรถบรรทุกพร้อมเจ้าหน้าที่ไปขนย้ายให้ จากนั้นก็นำไม้และสิ่งปลูกสร้างที่รื้อถอนไปตรวจสอบที่กองอำนวยการ พร้อมกับคำรื้อถอนครอบครั้วละ 3,000 บาท แล้วรับหนังสือส่งตัวไปแจ้งต่อ

เจ้าหน้าที่โครงการหมู่บ้านป่าไม้ที่จะไปลงในกรณีที่ย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม จะได้รับค่าชดเชยเป็นเงิน 3,000 บาท พร้อมทั้งมีเอกสารรับรองว่าเป็นไม้ที่ขนย้ายออกจากโครงการอพยพ

8. เมื่อขนย้ายสิ่งปลูกสร้างไปถึงพื้นที่โครงการฯ หมู่บ้านป่าไม้ เจ้าหน้าที่จะให้จับฉลากหมายเลขแปลงที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นแปลงที่หลีกเลี่ยงจากการเลือกของราษฎรที่อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่โครงการฯ และเมื่อราษฎรเดิมเลือกแปลงทำกินเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะให้ราษฎรที่อพยพออกมา จับฉลากแปลงที่ทำกินอีกครั้งหนึ่ง

ปัญหาและอุปสรรคในการอพยพครั้งที่ 2 นั้น กรมป่าไม้ (2534: 92) รายงานไว้ ดังนี้

1. เส้นทางที่อพยพราษฎร เนื่องจากการอพยพราษฎรในช่วงฤดูฝนทำให้เส้นทางเป็นหลุมเป็นบ่อ บางช่วงมีโคลนลึกทำให้การขนย้ายสิ่งปลูกสร้างของราษฎรเป็นไปด้วยความยากลำบาก บางครั้งต้องใช้เวลาราว 2 วัน ในการขนย้ายสิ่งปลูกสร้างของราษฎร 1 เทียว ไปลงพื้นที่รองรับ ซึ่งอยู่ห่างออกไปไม่เกิน 20 กิโลเมตร ทางจังหวัดฉะเชิงเทราต้องประกาศเลื่อนการอพยพไปถึง 2 ครั้ง ครั้งละ 1 เดือน

2. ราษฎรเดิมในพื้นที่รองรับที่มีที่ดินเป็นจำนวนมากขัดขวางการเข้ามาของราษฎรอพยพ บางคนครอบครองหลายร้อยไร่ไม่พอใจการดำเนินงานของทางราชการเนื่องจากเมื่อจัดสรรที่ดินตามหลักเกณฑ์ของหมู่บ้านป่าไม้แล้วคนที่มามากก็จะได้ที่น้อยลง บางแห่งมีการข่มขู่ราษฎรที่อพยพออกมาแล้วจับสลากได้แปลงทำกินตรงกับที่ของตนเองแต่เจ้าหน้าที่ก็โต้แย้งโดยไปอธิบายให้คนเหล่านั้นเข้าใจ และส่งเจ้าหน้าที่ทหารไปดูแลเพื่อให้ราษฎรที่อยู่ในโครงการมั่นใจในเรื่องสวัสดิการ

3. ราษฎรที่อพยพออกจากป่าไม่สามารถเข้าทำกินในแปลงทำกินที่จะจับฉลากได้ เนื่องจากราษฎรเดิมได้ลงพืชผลต่างๆ ที่ทางราชการได้ประกาศห้ามลงพืชทุกชนิดในพื้นที่โครงการฯ แล้วในเรื่องนี้ทางราชการได้ไปไกล่เกลี่ยให้ราษฎรทั้งสองฝ่ายให้เข้าใจ และหาข้อยุติที่เหมาะสมที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ เช่น ให้รอลงพืชผลในฤดูการผลิตหน้าเพราะช่วงที่ราษฎรไปลงพื้นที่เป็นช่วงกลางฤดูการลงพืชผลแล้ว

4. พื้นที่รองรับจัดสาธารณูปโภคไม่พร้อม โครงการตัดถนนในพื้นที่โครงการมักประสบปัญหาเนื่องจากฝ่ายทหารที่รับผิดชอบมีภารกิจในการทำถนนสายความมั่นคง และเส้นทางระหว่างอำเภอสนมชัยเขต ถึงบ้านหนองคอก จึงทำงานในโครงการได้ไม่เต็มที่ ถนนโครงการบางแห่งจึงไม่เรียบร้อย นอกจากนั้นกรมชลประทานก็ไม่สามารถไปสร้างอ่างเก็บน้ำให้เสร็จก่อนราษฎรจะอพยพเข้าไปอยู่ได้ ด้วยเหตุที่งบประมาณของทางราชการล่าช้า ทำให้พื้นที่รองรับอำนวยความสะดวกให้ราษฎรได้ไม่เต็มที่ อย่างไรก็ตามทางราชการได้เร่งแก้ปัญหาอย่างเร่งรีบแล้ว

สรุปได้ว่าความสำเร็จในการอพยพครั้งที่ 2 นี้เกิดจากความร่วมมือของจังหวัด กำลังทหารและการจัดเตรียมพื้นที่รองรับของกรมป่าไม้

(2) กรณีการอพยพชาวบ้านจากบ้านชำผักหนามในพื้นที่ ป่าดงลานภายใต้โครงการจัดที่ทำกินให้ผู้อยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.)

รัชนี้ มณีกุล (2545: 12-19) ได้ศึกษาความขัดแย้งของความคิด (Dissonance) และปฏิกิริยาตอบสนองของชาวบ้าน ชำผักหนามที่อาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้รับแรงกดดันจากภายนอกจนเกิดความกังวลใจ ทำให้มีการสนับสนุนผู้นำของตนเองในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิ และมีโอกาสที่ชุมชนจะฝ่าฝืนกฎกติกาที่ดีและมีประโยชน์มากขึ้น เหตุการณ์ที่สร้างแรงกดดันต่อชาวบ้านปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 4-4

ตารางที่ 4-4 ลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของหมู่บ้านชำผักหนาม

ปี	เหตุการณ์
พ.ศ. 2481	กรมป่าไม้ประกาศให้ป่าดงลานเป็นป่าประเภทป่าป้องกัน
พ.ศ. 2502-พ.ศ. 2508	ชาวบ้านจากหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้อพยพเข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกิน และจัดตั้งหมู่บ้านขึ้น เรียกว่าบ้านชำแคน
พ.ศ. 2504	กรมป่าไม้ได้ประกาศให้ป่าป้องกัน “ ป่าดงลาน ” เป็นป่าถาวร
พ.ศ. 2505	รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งให้อพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ป่าดงลาน
พ.ศ. 2507	กรมป่าไม้ประกาศให้ป่าถาวรดงลาน เป็นป่าสงวนแห่งชาติ
หลัง ปี พ.ศ. 2508	ชาวบ้านที่ถูกอพยพออกจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลาน ได้กลับเข้ามาทำกินในพื้นที่เดิม และมีชาวบ้านอพยพเข้ามาเพิ่มอีกเป็นจำนวนมาก
พ.ศ. 2515	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เริ่มทำสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลาน
พ.ศ. 2519	เกิดเหตุการณ์ลาวีโยคมีนักศึกษาหนีเข้ามาอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลาน และเผยแพร่แนวคิดของคอมมิวนิสต์เข้าสู่ชาวบ้านในท้องถิ่น
พ.ศ. 2520	ความขัดแย้งทางการเมือง ทำให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้หยุดการทำสัมปทาน ป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนดงลาน
พ.ศ. 2529	ทหารได้ย้ายกลุ่มบ้านต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ป่ามารวมกันเป็นหมู่บ้านชำผักหนาม (บริเวณบ้านชำผักหนามในปัจจุบัน)
พ.ศ. 2530	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เริ่มทำสัมปทานป่าไม้ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดงลานอีกครั้ง
พ.ศ. 2532	องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้หยุดการทำสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่ ป่าสงวนแห่งชาติดงลานเนื่องจากการยกเลิกสัมปทานป่าไม้
พ.ศ. 2534	กรมป่าไม้และทหารได้เริ่มดำเนินการโครงการ คจก. โดยการอพยพ ชาวบ้านจำนวน 237 ครัวเรือน จากบ้านชำผักหนาม ไปอยู่ในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมอื่น และกรมป่าไม้ได้ประกาศให้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงลานเป็นอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน
พ.ศ. 2534-2535	ชาวบ้านจากหลายพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ คจก. ได้ประท้วงเพื่อให้รัฐบาลยกเลิกโครงการ
พ.ศ. 2535	ชาวบ้านชำผักหนาม จำนวน 71 ครัวเรือน ได้ย้ายกลับไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดิมและมีปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่ได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำกินของชาวบ้านเป็นแปลงปลูกป่า แล้วชาวบ้านได้ประท้วง และเข้าทำลายแปลงปลูกป่าที่อยู่ในที่ดินทำกินเดิมของตนเอง
เดือนกรกฎาคม 2535	รัฐบาลได้ยกเลิกโครงการ คจก. และอนุญาตให้ชาวบ้านสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าได้แต่ไม่มีสิทธิตามกฎหมายและจะไม่ได้รับการสนับสนุนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานชาวบ้านได้แก้ปัญหาโดยการหยุดทำลายป่า และเปลี่ยนระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นระบบวนเกษตรหรือเกษตรผสมผสาน
หลังจาก ปี 2535	ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาป่าดงลานมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เพื่อปรับสภาพความเป็นอยู่และระบบการทำเกษตรให้ดีขึ้น
พ.ศ. 2538	ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาป่าดงลานมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาค
พ.ศ. 2540	มูลนิธิรัฐบุรุษเปรม ติณสูลานนท์ ได้ให้เงินเป็นกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านจำนวน 2 ล้านบาทเพื่อช่วยให้ชาวบ้านอนุรักษ์ป่าและเปลี่ยนระบบการเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นระบบวนเกษตรหรือการเกษตรแบบผสมผสาน
พ.ศ. 2540	ชาวบ้านมากกว่าครึ่งได้เข้าร่วมกับสมัชชาคนจนประท้วงรัฐบาล นานถึง 99 วัน เพื่อเรียกร้องสิทธิในการถือครองพื้นที่ดินทำกิน และค่าชดเชยจากโครงการ คจก. รัฐบาลได้ตกลงในหลักการและมีมติคณะรัฐมนตรีให้ชาวบ้านสามารถอยู่ในพื้นที่ได้และคนที่เข้าร่วมประท้วงจะได้รับการชดเชยจากรัฐบาลเนื่องจากโครงการ คจก.
30 กรกฎาคม 2541	รัฐบาลได้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ. 2535 ที่อนุญาตให้ชาวบ้านชำผักหนามสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าของอุทยานแห่งชาติภูผาม่านได้

ที่มา : รัชนิ มณีกุล (2545: 12-19)

(3) กรณีอพยพชาวเขา อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

กึ่งกร นรินทรกุล ณ อยุธยา (2538: 2-11) ได้ลำดับสภาพปัญหา มาตรการการแก้ปัญหา การอพยพ ปัญหาการอพยพและสะท้อนวิธีการอนุรักษ์ของรัฐจากกรณีคลองลาน ไว้ดังนี้

“สภาพปัญหา

1. ชาวเขาได้เข้าไปบุกรุกทำลายป่าในเขตอุทยานแห่งชาติคลองลานและอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ ป่าถูกทำลายประมาณ 70 ตารางกิโลเมตร หรือ 43,750 ไร่ เพื่อทำไร่ข้าว ข้าวโพด ผัก และพืชผักต่างๆ การบุกรุกทำลายต้นน้ำลำธาร ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในลำห้วย ลำธาร ทำให้ลดน้อยลงและเหือดแห้งในฤดูแล้ง การทำลายป่าไม่โดยวิธีถางและเผาต้นไม้ใหญ่ทิ้ง ทำให้รัฐต้องสูญเสียเศรษฐกิจจำนวนมาก กับทั้งทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอีกด้วย

2. ชาวเขาที่อพยพจากแหล่งอื่นนอกเขตพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร ส่วนใหญ่มาจากนอกประเทศ และเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

มาตรการการแก้ปัญหา

ประธานคณะกรรมการพิจารณาวางแผนมาตรการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าของชาวเขา (นายสุธี อากาศฤกษ์ รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี) ได้แจ้งนโยบายหลักของรัฐบาลแก่จังหวัดกำแพงเพชร ในการพิจารณามาตรการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าของชาวเขา เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2528 สองประการ คือ

- 1) ให้ผลักดันชาวเขาออกจากพื้นที่การบุกรุกทำลายป่า หรือออกจากพื้นที่ต้นน้ำลำธาร
- 2) ให้มีการจัดพื้นที่ทำกินให้ชาวเขา แล้วจัดระเบียบการปกครอง เป็นต้นว่า จัดทำบัตรประจำตัวหรือบัตรอื่นใด ส่งเสริมอาชีพให้ชาวเขาเพื่อยังชีพได้ตามสมควร

กรมป่าไม้ได้จัดให้มีคณะทำงานพิจารณาวางแผนมาตรการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าของชาวเขาเผ่าต่างๆ ได้กำหนดมาตรการปราบปรามโดยแยกเป็นพื้นที่เป้าหมาย 3 เขตคือ

1. ป่าที่แยกเป็นพื้นที่เด็ดขาด เช่น ป่าอุทยานแห่งชาติและต้นน้ำลำธาร จะไม่อนุญาตให้ผู้คนอยู่อาศัยโดยเด็ดขาด
2. พื้นที่ผ่อนคลายเป็นอยู่อาศัยได้ชั่วคราว
3. พื้นที่เบาบาง เช่น ป่าสงวนเสื่อมโทรม ให้อาศัยอยู่ได้ชั่วคราว

คณะกรรมการป้องกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และคณะอนุกรรมการชาวเขา จ. กำแพงเพชร ตกลงอพยพชาวเขาในพื้นที่ดังกล่าวเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 พื้นที่เป้าหมายเด็ดขาดตั้งแต่ช่วง กม.ที่ 81 ขึ้นไปตามถนนสายคลองลาน-อุ้มผาง ต้องอพยพชาวเขาออกจากพื้นที่ให้หมดภายในวันที่ 24 ก.พ. 2529

ระยะที่ 2 พื้นที่เป้าหมายผ่อนคลายเป็นอยู่อาศัยได้ ตั้งแต่ กม.ที่ 65-81 ให้ชาวเขาอพยพออกให้หมดภายในเดือนเมษายน 2529

ระยะที่ 3 พื้นที่เป้าหมายเบาบาง ตั้งแต่ กม.ที่ 65 ลงมาถึง กม.ที่ 57 จะอพยพชาวเขาภายในเดือนมิถุนายน 2529

หลังจากวันเดือนที่กำหนดดังกล่าวหากยังคงมีชาวเขาอาศัยอยู่ในพื้นที่ จะมีการจับกุมและดำเนินการตามกฎหมาย บริเวณถนนสายคลองลาน-อุ้มผาง ตั้งแต่ กม.ที่ 57 ขึ้นไป จะไม่ให้ผู้ใดขึ้นไปเป็นอันขาดตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2529 เป็นต้นไป

ในการดำเนินการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ของจังหวัดกำแพงเพชร ศ.ร.ป. กำแพงเพชร ป่าไม้เขตนครสวรรค์, ป่าไม้เขตตาก, ตำรวจ ต.ช.ด.บก.107 กรมทหารพรานที่ 35, เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติคลองลาน และอุทยานแห่งชาติแม่วงค์ ร่วมกันปิดเส้นทาง ตั้งแต่วันที่ 3 ก.พ. 2529 เป็นต้นมาได้มีการตั้งด่านที่ กม.81 ห้ามรถทุกชนิดผ่านเด็ดขาด ยกเว้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้รับเหมาสร้างทางสายคลองลาน- อุ่มผางเท่านั้น ในขณะนั้นการก่อสร้างเส้นทางคงเหลืออีก 33 กม. ก็จะถึงอำเภ่อุ่มผาง ต่อมาทางกองทัพภาค 3 ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าหากจะดำเนินการก่อสร้างต่อไป ก็จะทำให้การตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องระงับการก่อสร้าง และประกาศปิดเส้นทางสายนี้มีให้ผู้หนึ่งผู้ใดผ่านเข้าออกอีกต่อไป ยกเว้นเจ้าหน้าที่ ที่จะเข้าไปตรวจตราดูแลในเขตอุทยานแห่งชาติเท่านั้น

การอพยพ

การดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้ชาวเขาส่วนใหญ่ได้ทยอยออกจากพื้นที่ก่อนถึงวันสุดท้ายที่ทางราชการกำหนดเดือนกุมภาพันธ์ 2529 นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนย้ายชาวเขาออกจากพื้นที่หวงห้าม การอพยพชาวเขาอาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บริเวณถนนสายคลองลาน-อุ่มผาง จาก กม.ที่ 81-107 (เขตจังหวัดกำแพงเพชรสิ้นสุดที่ กม.ที่ 95) เป็นชาวเขาเผ่าเย้า แม่ว และมุเซอ

กลุ่มที่ 2 จากบริเวณบ้านดินเค็ม (อยู่ห่างจากตัวกิ่ง อ.คลองลานไปทางทิศใต้) เป็นชาวเขาเผ่ามุเซอ และเย้ากลุ่มนี้อยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติแม่วงค์

กลุ่มที่ 3 จากบริเวณบ้านปางสังกะสี – สะพานตัน (อยู่ห่างจากตัวกิ่ง อ.คลองลานไปทางทิศตะวันตก) เป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง แม่ว และเย้า กลุ่มนี้เดิมอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติคลองลาน

ตามแผนที่กำหนดไว้ จะมีการอพยพชาวเขากลุ่มต่างๆ เหล่านี้ลงมาเป็นระลอก พร้อมกับจัดที่ดินทำกินรองรับไว้ให้ แต่ในทางปฏิบัติกลับอพยพลงมาพร้อมกันทั้ง 3 กลุ่ม ในขั้นแรกชาวเขาที่ถูกอพยพเหล่านี้ได้ลงมาปลูกบ้านเรือนอยู่บริเวณสองข้างทางถนนสายคลองลาน อุ่มผาง ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 50-51 จนถึงประมาณปลายปี 2529 ชาวเขาเหล่านี้จึงถูกจัดเข้าอยู่ยังจุดต่างๆ กระจายกันไป

จำนวนประชากรชาวเขาทั้งหมดที่ถูกส่งให้อพยพตามนโยบายของกรมป่าไม้ อาจแบ่งเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้ (ข้อมูลเดือนกรกฎาคม 2529)

- ชาวเขาในเขตอุทยานแห่งชาติคลองลาน (เคยอยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จ.กำแพงเพชร) จำนวน 480 ครอบครัว 2,554 คน

- ชาวเขาในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงค์ (เคยอยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จ.กำแพงเพชร) จำนวน 241 ครอบครัว 1,185 คน

- ชาวเขาในท้องที่ จ.กำแพงเพชร ที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จ.กำแพงเพชรเข้าไม่ถึง จำนวน 108 ครอบครัว 824 คน

- ชาวเขาจากท้องที่ อ.อุ่มผาง จ.ตาก และ อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ ที่อพยพลงมาด้วย จำนวน 95 ครอบครัว 994 คน

รวมทั้งสิ้น 924 ครอบครัว 5,575 คน

การย้ายชาวเขาทั้งหมดลงมา เร็วกว่าที่กำหนดไว้ในแผนที่จะมีการย้ายลงมาเป็นระลอก เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจัดหาพื้นที่รองรับได้ แม้กระทั่งที่อยู่อาศัย ชาวเขาส่วนใหญ่ต้องปลูกกระท่อมตามข้างทางถนนสายอุ่มผาง เขตกรมทางหลวงอยู่กันอย่างแออัด มีชาวเขาบางกลุ่มไม่สามารถทนต่อปัญหา จึงพากันอพยพออกนอก จ.กำแพงเพชร

ปัญหาการอพยพ

ระยะ 1 ปีก่อนการอพยพ ชาวบ้านหลายหมู่บ้านประสบปัญหาเรื่องการทำมาหากินเป็นอย่างมากเนื่องจากเจ้าหน้าที่เข้มงวดมากขึ้น เช่น ที่บ้านดินเค็ม เรื่องราวปรากฏอยู่ในหนังสือร้องเรียนของชาวบ้าน วันที่ 9 เม.ย. 2528 ความว่า “... เมื่อวันที่ 26 มี.ค. 2528 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ พร้อมด้วยทหารพรานจำนวน 100 กว่านาย มีอาวุธครบมือ เข้าไปปิดล้อมหมู่บ้านเวลาประมาณเที่ยงคืน จับชาวบ้านดินเค็มจำนวน 111 คน และยังได้ทำลายข้าวของเครื่องใช้ เช่น เครื่องสีข้าว และอุปกรณ์ต่างๆ ...” หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นหนังสือร้องเรียนของนายไทนภู แซ่ผู้ ในนามหัวหน้าคณะตัวแทนกลุ่มชาวเขา จ.กำแพงเพชร ลงวันที่ 28 ม.ค. 2529 ความว่า “เนื่องด้วยเราชาวเขา จ.กำแพงเพชร มีความเดือดร้อนเพราะปัจจุบัน เราได้เลิกปลูกฝิ่นแล้วกลับมาทำการเกษตรแทน และมาจนทุกวันนี้ทางการได้ขับไล่ให้พวกเราออกจากพื้นที่ทำกินเดิม และยังจำกัดพื้นที่ทำกินให้พวกเราน้อยลงไปจึงทำให้พวกเราชาวเขาได้รับความเดือดร้อนมาก และพร้อมกันนี้เราไม่ได้รับความเป็นธรรมบางประการ เกี่ยวกับทางการ ได้ทำการขับไล่ให้ชาวเขาออกจากพื้นที่ซึ่งในการกระทำเช่นนี้มีบางอย่างที่เราเห็นไม่สมควร เช่น ทางป่าไม้พยายามขู่ขับไล่ และพยายามหาทางจับกุมเพียงอย่างเดียว แต่ไม่ได้หาวิธีการที่จะให้ความช่วยเหลือตามสภาพความเป็นจริง โดยที่ไม่ยอมหาที่ให้อยู่อาศัย และทำมาหากินแบบถาวร...”

ในเรื่องการเตือนล่วงหน้า โดยทั่วไปหลายหมู่บ้านได้รับการบอกล่วงหน้าเป็นเวลาร่วมปี ก่อนการอพยพ หลังจากนั้นหลายหมู่บ้านยังได้รับการเตือนล่วงหน้าอย่างน้อย 1 เดือน แต่มีบางหมู่บ้านรู้ตัวว่าจะต้องอพยพลงมาก่อนหน้า 7 วัน ยิ่งไปกว่านั้นบางหมู่บ้านไม่รู้ตัวเลย ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมิได้มีการเตรียมตัวสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง

นอกจากนี้ในขั้นตอนของการอพยพ จังหวัดกำแพงเพชรให้ กอ.ร.ม.น.จว.กพ. จัดทำแผนอพยพชาวเขาดังกล่าว จึงต้องใช้งบประมาณเป็นเงินทั้งสิ้น 1,621,019 บาท แต่ยังไม่ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการตามแผนแต่อย่างใด ขณะที่การดำเนินมาตรการตามนโยบาย และแนวทางที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นส่งผลให้ชาวเขาอพยพลงมาระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน 2527 พร้อมๆ กันเป็นจำนวนมากต้องประสบปัญหาอย่างหนัก กล่าวคือ

1. ปัญหาด้านการยังชีพ เนื่องจากแผนการอพยพในช่วงเดือนเมษายนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน เพราะเป็นช่วงที่ผลผลิตเพื่อการยังชีพของปีที่แล้วกำลังหมดลง หรืออาจหมดลงไปก่อนหน้านี้แล้ว และการเพาะปลูกพืชฤดูใหม่ยังไม่ทันจะเริ่มต้นขึ้น ทำให้ไม่มีอาหารหรือข้าวสารตุนไว้สำหรับปีนั้นเลย ดังนั้นกลุ่มชาวบ้านที่ไม่มีทางไปต้องกลายมา เป็นภาระให้กับทางราชการในการเลี้ยงดู สิ่งที่ราชการพอช่วยได้คือ ข้าวสาร (ชนิดปลายข้าว) แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ชาวบ้านต้องอาศัยการเก็บผัก หากินของป่าเล็กๆ น้อยๆ และการรับจ้างเป็นบางครั้ง วิธีทางที่ได้ช่วยให้ชาวบ้านสามารถเอาชีวิตรอดได้ในระยะนี้ ทางหนึ่งคือการไปขอทาน

2. การขนส่งเคลื่อนย้าย เป็นภาระของชาวบ้านทั้งหมด บางพื้นที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างรถยนต์ขนส่งถึง 1,000 บาทต่อเที่ยว ชาวเขาหลายรายเกือบเรียกได้ว่าหมดตัวไปกับขั้นตอนการอพยพ ต้องสูญเสียทั้งตัวเงิน และทรัพย์สินที่เป็นสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หมู หรือไก่ ซึ่งจำต้องขายไปในราคาถูก

3. การจัดพื้นที่รองรับ เป็นจุดที่เป็นปัญหาที่สุด และยังเป็นปัญหาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เริ่มแรกที่อยู่พวยพมาเป็นช่วงเวลาที่น่าเวรร้ายที่สุด สิ่งที่พวกเขาต้องเผชิญก็คือไม่มีที่พักอาศัย ต้องสร้างเพียงอย่างง่ายๆ พอคุ้มแดด คุ้มฝน กระจุ๊กกันอยู่ริมถนนใกล้ชุมชนคลองลาน ประสบกับปัญหาด้านอนามัยมีผู้เจ็บป่วยมากมาย ภายหลังเมื่อชาวบ้านแยกย้ายกันอยู่ในสถานที่ต่างๆ แล้ว

บางกลุ่มยังต้องวิ่งเต้นหาเงินมาซื้อที่ดินจากเจ้าของ สร้างภาวะหนี้สินผูกพันเพิ่มขึ้น มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ทางการสามารถจัดสรรให้ได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ชาวบ้านมุเซอแมฟิซ มุเซอแปลงลี บ้านเย้าคลองลาน เย้าเขาน้อย เย้าคลองเตย ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรศาสนา ซื้อที่ดินอยู่อาศัยให้

ด้านการประกอบอาชีพ

1. จำนวนผู้ที่มีที่ดินทำกิน 1-15 ไร่ แต่ทำกินไม่ได้เพราะเป็นหินลูกรัง ประมาณ 100 ครอบครัว
2. จำนวนผู้ที่มีที่ดินทำกินประมาณ 3-5 ไร่ ต่อครอบครัวโดยทางองค์การทางศาสนาเป็นผู้ซื้อให้ แต่ไม่พอทำกินประมาณ 19 ครอบครัว
3. จำนวนผู้ที่มีที่ปลูกบ้านแต่ไม่มีที่ทำกิน 422 ครอบครัว
4. ชนิดพืชไร่ที่ปลูก อาทิ มันสำปะหลัง ถั่ว มัน ข้าว
5. อาชีพรับจ้าง เช่น ชุมนัน ตัดอ้อย เก็บถั่ว คายหญ้า เกี่ยวข้าว หักข้าวโพด และรับจ้างทั่วไปเฉลี่ยค่าแรงวันละ 50 บาท เฉลี่ยรายได้ต่อปี อยู่ระหว่าง 5,000 – 15,000 บาท

นับตั้งแต่อพยพลงมา กลุ่มชาวบ้านได้พยายามรวมตัวกันร้องเรียน ร้องขอความช่วยเหลือให้ทางราชการจัดหาที่ดินทำกินให้ ตั้งแต่หน่วยงานระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และระดับนโยบาย แต่ก็พบว่าเป็นการเรียกร้อง รอคอยสิ่งที่ไม่มีความจะได้มา ชาวบ้านได้รับรู้ว่า หลังจากที่ถูกกรมป่าไม้ และทหารพรานได้อพยพพวกเขาลงมาแล้ว ก็โอนเรื่องให้กับฝ่ายปกครองคือ อำเภอ จังหวัด และศูนย์พัฒนาสงเคราะห์ชาวเขา แต่หน่วยงานที่รับผิดชอบดังกล่าวก็ดำเนินการได้เพียงการบรรเทาทุกข์ ไม่สามารถแก้ปัญหาหลักอันได้แก่ ปัญหาการไร้ที่ดินทำกินได้ โดยเฉพาะศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จ.กำแพงเพชรที่เคยกล่าวว่า มีที่ดิน 85,000 ไร่ จะจัดสรรให้ชาวบ้าน ก็เป็นเพียงคำพูดที่เลื่อนลอย

ท่ามกลางวันเวลาของการเรียกร้องที่ พวกเขาต้องประสบความล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า พวกเขาต้องขัดแย้งแตกแยกกัน ต้องเผชิญกับความท้อแท้สิ้นหวัง แต่ถึงวันนี้พวกเขาก็ไม่อาจหยุดยั้งการต่อสู้เนื่องเพราะถึงอย่างไร ที่ดินทำกินก็เป็นปัจจัยแห่งการมีชีวิตรอดของพวกเขา

กรณีคลองลาน : ภาพสะท้อนวิธีการอนุรักษ์ของรัฐ

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับวันที่ 5 พ.ย. 2529 รายงานข่าวว่า “...การอพยพชาวเขา 900 กว่าครอบครัวลงจากเขตอุทยาน ที่ จ.กำแพงเพชร เพื่อป้องกันต้นน้ำลำธารกลายเป็นเรื่องน่าสังเวช เมื่อเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองทำตัวเป็นนักโค่นป่าเสียเอง ตั้งโรงงานไม้แปรรูปขายกันเอิกเกริก ผู้สื่อข่าวรายงานว่าปรากฏว่าเมื่อปลดปล่อยอยู่อาศัยแล้ว เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแม่วังก์ ก็ทำตัวเป็นผู้บุกรุกทำลายป่าเสียเองโดยการนำเครื่องยนต์ และเลื่อยวงเดือน ไปติดตั้งสร้างแท่นทำการแปรรูปไม้ และสามารถผ่านด่านต่างๆ ได้อย่างสะดวก เพราะแอบอ้างว่าเป็นของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่...”

ข่าวดังกล่าวได้ทำให้เกิดความแคลงใจอย่างหนักต่อ เจตนา และวิธีการของรัฐในการรักษาป่าต้นน้ำ นี่อาจเป็นเพียงเหตุบังเอิญ ที่เจ้าหน้าที่ไม่กี่คนทำตัวเป็นปัญหา แต่กระนั้นก็ตามการดำเนินงานแยกคนออกจากป่า เพื่อเป้าประสงค์การอนุรักษ์ ก็ยังต้องตอบคำถามถึงความรับผิดชอบต่อชีวิตของกลุ่มผู้อพยพหรือเหยื่อของการอนุรักษ์

4.3.3 กรณีการใช้พื้นที่สูงเพื่อการเกษตรโดยการทำไร่หมุนเวียน

Kunstadter and Chapman (1978: 7) จำแนกรูปแบบของระบบการทำไร่หมุนเวียนทางภาคเหนือของประเทศไทยว่ามี 4 ประเภท ประเภทที่ 1 ทำการเพาะปลูกในระยะสั้นและปล่อยพื้นที่ทิ้งไว้ให้ฟื้นตัวในระยะสั้น ประเภทที่ 2 ทำการเพาะปลูกในระยะสั้นและปล่อยพื้นที่ให้ฟื้นตัวในระยะยาว ประเภทที่ 3 ทำการเพาะปลูกในระยะยาวและปล่อยพื้นที่ให้ฟื้นตัวไว้นานมากหรือปล่อยร้างเลย และประเภทที่ 4 ทำการเพาะปลูกแบบถาวรไม่ย่นต้นควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์จากป่าในการทำไร่ข้าวหมุนเวียนและเก็บหาไม้พื้น

วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ (2532: 21) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการทำลายป่าของชาวเขาไว้ว่า “เมื่อเปรียบเทียบการเข้าไปอยู่อาศัยในเขตภูเขาภาคเหนือระหว่างชาวเขากับชาวพื้นราบในช่วง 28 ปีที่ผ่านมา มีสัดส่วนที่แตกต่างกันมาก คือปัจจุบันมีชาวเขาเพิ่มขึ้นจาก 250,000 คนเป็น 500,000 คน ในขณะที่เขตเดียวกันมีประชากรพื้นราบเพิ่มขึ้นอย่างมากหลายล้านคน ซึ่งยอดชาวเขา 5 แสนคนนี้ที่จริงต้องหักสัดส่วนของชาวเขาที่อพยพเข้ามาเพิ่มขึ้นภายหลังด้วย และพื้นที่ที่ใช้ในการเกษตรของชาวเขาที่เราเห็นว่าเป็นสาเหตุของการทำลายป่า ที่จริงก็เป็นเพียง 1-2 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายทั้งหมดในกิจกรรมอื่นๆ ของทั้งประเทศ”

พรทิพย์ บุญครอง (2538: 5-6) ได้อธิบายถึง การทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงในเขตลุ่มน้ำแม่วางว่า แต่เดิมมีการหมุนเวียนมากกว่า 7 ปี ขึ้นไป ทำให้ป่าและดินสามารถฟื้นตัวได้ และมีความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดินเพียงพอต่อการเพาะปลูกข้าว ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การผลิตข้าวในระบบไร่หมุนเวียนเพียงพอต่อความต้องการในครอบครัว ระยะเวลาในการฟื้นตัวของพื้นที่ไร่เหล่าหรือไร่หมุนเวียนภายหลัง จากการทิ้งไว้ 7 ปี จะเริ่มจาก

ปีที่ 1 ปลูกข้าวไร่และปล่อยทิ้งไว้ หญ้าจะขึ้นรก

ปีที่ 2-3 หญ้าขึ้นรกรากและมีสัตว์ขนาดเล็กเข้ามาอาศัยและหากิน เช่น เก้ง กวาง หมูป่า และ กระเจิง เป็นต้น

ปีที่ 4-5 ต้นไม้ประเภทไม้เนื้ออ่อนเริ่มเติบโตและคลุมหญ้า แต่คุณภาพดินยังไม่ดีพอ

ปีที่ 6-7 ต้นไม้ประเภทไม้เนื้อแข็งเริ่มเติบโต หญ้าจะเริ่มตาย ใบไม้และหญ้าจะทับถมกลายเป็นปุ๋ย เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน เป็นช่วงการฟื้นตัวของคุณภาพดินที่พร้อมสำหรับการเพาะปลูกอีกครั้ง

ขั้นตอนที่สำคัญๆ ของการทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงในแต่ละปีคือ การเลือกพื้นที่ การถางไร่ ตากและเผาไร่ การปลูกพืชตามไฟและการหยอดข้าวไร่ การดูแลรักษา ควบคุมหญ้า และศัตรูพืชอื่นๆ การเกี่ยวข้าว ตีข้าวและเอาข้าวขึ้นฉาง

ที่ดินที่เป็นพื้นที่ไร่หมุนเวียนถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของชุมชน ซึ่งแต่ละครอบครัวสามารถเลือกทำไร่ข้าวได้ตามความจำเป็นหรือให้เพียงพอต่อความต้องการในครอบครัว ซึ่งประมาณกันว่าหากทำไร่ข้าวประมาณ 10 ไร่ขึ้นไป จะเพียงพอสำหรับครอบครัวขนาด 10 คน แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงและแรงกดดันการใช้ทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่าของกรมป่าไม้การประกาศอุทยาน ฯลฯ ล้วนแต่เป็นแรงกดดันและส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำไร่และระบบการผลิต ทำให้การทำไร่หมุนเวียนในปัจจุบันสามารถหมุนเวียนในระยะเวลาที่สั้นลงประมาณ 3 ปี และมีการจับจองถือครองที่ดินชัดเจนขึ้นระยะเวลาในการหมุนเวียนที่ถูกจำกัดลงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผลผลิตข้าวไม่พอกิน เนื่องจากป่าและดินมีเวลาในการฟื้นตัวน้อยลง ทำให้คุณภาพของดินต่ำ รวมทั้งปัญหาเรื่องวัชพืชก็ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญ

ในทางตรงกันข้าม เกษม จันทรแก้ว ประชุม สันตติการ และนิพนธ์ ตั้งธรรม (2517: 19) ได้ทำการวิจัยที่ลุ่มน้ำห้วยคอกม้า ดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการศึกษาผลของการทำไร่เลื่อนลอยต่อการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางฟิสิกส์ของดินในป่าดิบเขา ดอยปุย เชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ ความหนาแน่นของดิน ปริมาณกรวด ความหนาแน่นรวม ความหนาแน่นของส่วนที่เป็นของแข็ง ความพรุนของดิน ในพื้นที่ป่าดิบเขาธรรมชาติ กับพื้นที่ถูกแผ้วถาง ทำไร่เลื่อนลอยนานปีต่างกันดังกล่าว มีผลทำให้สมบัติทางฟิสิกส์ของดินเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อยเพียงไร ซึ่งผลการศึกษาพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. ความหนาแน่นของดินในที่ลาดชันต่างกัน ป่าถูกแผ้วถางนานปีต่างกันกับป่าดิบเขาธรรมชาติ หรือแม้แต่ในชั้นหน้าตัดของดินจะมีความหนาแน่นในเกณฑ์ที่ค่อนข้างสม่ำเสมออยู่ในชั้นความหนาแน่นของดิน เป็น sandy clay loam แต่จะแตกต่างกันออกไปบ้างเป็น sandy loam ในเฉพาะบริเวณที่ถูกแผ้วถางนานถึง 10 และ 15 ปี ที่ระดับชั้นความลึกประมาณ 120 ซม. ผลของความแตกต่างดังกล่าวเนื่องมาจากการกัดเซาะของดิน และการชะล้างอนุภาคดินเหนียวในชั้นหน้าตัดของดิน

2. ปริมาณกรวด ในที่ลาดชันต่างกัน และในพื้นที่ต่างๆ กัน ตลอดจนในชั้นหน้าตัดของดินปรากฏว่า เมื่อคิดแต่เฉพาะที่ลาดชัน และพื้นที่ต่างกันที่ลึก 0 – 50 ซม. ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อคิดในชั้นหน้าตัดของดินในระหว่างพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ ชี้ให้เห็นว่าการแผ้วถางป่า ทำไร่เลื่อนลอย และละทิ้งไว้นานปียิ่งนานปียิ่งจะทำให้มีปริมาณกรวดเพิ่มมากขึ้นในชั้นหน้าตัดของดิน ซึ่งเป็นการเสื่อมคุณสมบัติของดินอย่างหนึ่ง กับทั้งยังมีการสูญเสียหน้าดินในช่วงระยะเวลา 15 ปี ถึงประมาณ 34 ซม. อีกด้วย

3. ค่าความหนาแน่นรวมในบริเวณที่ถูกแผ้วถางทำไร่เลื่อนลอย ยิ่งสูงขึ้น และมองเห็นความแตกต่างได้อย่างเด่นชัด เมื่อเลยระยะเวลา 5 ปีไปแล้ว ถึงแม้ว่าจะมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นเองบ้างในสภาพธรรมชาติ ต่างในกรณีที่สามารถพื้นที่ปกคลุมด้วยหญ้าคา หญ้าพง แล้วความหนาแน่นรวมมีได้ขึ้นเท่าที่ควร แต่ยังคงชี้ให้เห็นการเสื่อมคุณสมบัติของดินให้เห็นได้อย่างชัดเจนอยู่นั่นเอง

4. ความหนาแน่นของส่วนที่เป็นของแข็งของดิน สูงขึ้นเนื่องจากอินทรีย์วัตถุหมดไปจากการสลายตัวตามธรรมชาติ กลายเป็นธาตุอาหารของหญ้าพงและหญ้าคา และในช่วงภายหลังจาก 5 ปีไปแล้ว จะมองเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจน อีกประการหนึ่งมีการสะสมอนุภาคของหินแร่ที่ยังสลายตัวไม่หมด และมีขนาดเท่ากับขนาดอนุภาคของทรายอยู่เป็นจำนวนในบริเวณป่าที่ถูกแผ้วถางทิ้งไว้นานปี

5. ความพรุนของดิน การแผ้วถางทำลายป่าอย่างนานปี ยิ่งทำให้ความพรุนของดินน้อยลงทุกที จนมองเห็นได้ชัดว่า จะมีความพรุนน้อยที่สุดในช่วงระยะ 5-7 ปี แม้ว่าในระยะเลย 10 ปีไปแล้ว ค่าความพรุนของดินจะดีขึ้นบ้างเล็กน้อย เนื่องจากมีปริมาณกรวดทรายเพิ่มขึ้นในเนื้อดิน

ต่อมาเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2553 คณะรัฐมนตรี มีมติเรื่อง แผนนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชาวกะเหรี่ยงโดยให้หน่วยงานและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เกี่ยวกับแผนนโยบายการจัดสรรทรัพยากร โดยเฉพาะการส่งเสริมและยอมรับระบบการทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยง เป็นประเด็นที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อประโยชน์ในการรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะทรัพยากรที่ดินที่มีอยู่จำกัดให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและพิจารณาประเด็นข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนชาติพันธุ์และระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่อาจเกิดขึ้นจากประเด็นดังกล่าวด้วย

4.3.4 กรณีการตัดไม้ป่าสาละวิน

จากผลการประชุมคณะกรรมการจัดประชุมโต๊ะกลม เรื่อง “กรณีป่าสาละวิน บทเรียนเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ยั่งยืน” วันที่ 26 มีนาคม 2541 ณ ห้องพาโนรามา 1 โรงแรมดิเอ็มเมอร่าลด์ ซึ่งจัดโดย (1) สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2) สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (3) ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (4) สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม และ (5) กลุ่มนักวิชาการกุหลาบแดง ได้มีแถลงการณ์กรณี ป่าสาละวิน ดังนี้

“แถลงการณ์กรณี ป่าสาละวิน

จากกรณีเหตุการณ์ป่าสาละวิน ที่ได้มีการลักลอบป่าเป็นจำนวนมากในบริเวณพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามที่เป็นข่าวตามสื่อต่างๆ อยู่ในขณะนี้ สามารถสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นสำคัญที่ปรากฏต่อสาธารณชน ดังนี้

เหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น ถือได้ว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้และเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมดที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่ไม่สามารถดูแลรักษาป่าได้ ถึงแม้ว่าพื้นที่ดังกล่าวจะได้ถูกกำหนดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งมีข้อบังคับในการเข้าไปใช้พื้นที่ที่เข้มงวดกว่าเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติก็ตาม และเหตุการณ์ในลักษณะนี้ก็เคยเกิดขึ้นมาก่อนแล้ว หากแต่ยังได้รับการแก้ไขด้วยวิธีการเดิม คือ การให้กรมป่าไม้เป็นองค์กรหลัก และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นจะดำเนินการโดยการส่งทหารและตำรวจตระเวนชายแดนเข้าร่วมปฏิบัติการลาดตระเวนนั้น จึงไม่เป็นการแก้ไขปัญหาในระยะยาว และไม่ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน จากเหตุการณ์เป็นที่บ่งชี้ว่ามีเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหลายฝ่ายได้ร่วมมือกันกับผู้ค้าไม้หาผลประโยชน์จากพื้นที่ป่าดังกล่าว ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนที่อยู่รอบพื้นที่ป่าไม้ไม่สามารถดูแลรักษาป่าไม้ อีกทั้งยังได้ร่วมกันหาผลประโยชน์จากป่าจนเกินศักยภาพการฟื้นตัวของป่า จึงกล่าวได้ว่าปัญหานี้ได้แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบจัดการป่าไม้ของประเทศที่จำเป็นต้องกำหนดเสียใหม่ เพื่อพิจารณาสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาซ้ำซากเช่นนี้ และกำหนดมาตรการที่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

ในขณะที่ประชาชนชาวไทยเราได้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งถือเป็นฉบับประชาชน แต่นโยบายการจัดการป่าไม้ของประเทศไม่มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้บัญญัติไว้เกี่ยวกับหน้าที่ของรัฐที่จะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้นรัฐต้องยอมรับในสิทธิของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งหากได้มีการกำหนดมาตรการในการจัดการป่าไม้ให้มีความสอดคล้องกับหลักการเช่นนี้แล้ว เชื่อว่าปัญหาการบุกรุกทำลายป่าอันเป็นทรัพยากรที่มีค่าของประเทศได้รับการแก้ไขและจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ยั่งยืนสืบไป”

4.4 นานาทัศนะต่อการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์

เนื่องจากมีแนวคิดในการจัดการพื้นที่ป่าเพื่ออนุรักษ์ที่หลากหลายระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย หัวข้อนี้จึงได้ทบทวน 2 เรื่อง คือ (1) ข้อเสนอในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ และ (2) นานาทัศนะต่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 ข้อเสนอในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

ศยามล ไกยูรวงศ์ (2538 : 1-6) ได้สรุปข้อเสนอต่อการจัดการป่าอนุรักษ์ใน พ.ศ. 2534 - 2537 จากการสัมภาษณ์และความเห็นของสถาบันต่างๆ รวมทั้งความเห็นส่วนบุคคลดังนี้ไว้ดังนี้

(1) มีนาคม 2530 “การประเมินสถานภาพอุทยานแห่งชาติ พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าและพื้นที่คุ้มครองอื่นๆ ในประเทศไทย” โดยคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับ กรมป่าไม้และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

เสนอข้อเท็จจริงจากการประเมินสถานภาพของอุทยานแห่งชาติ พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าและพื้นที่คุ้มครองอื่นๆ ในประเทศไทย (ได้แก่ป่าสงวนแห่งชาติ สวนพฤษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และพื้นที่สงวนชีวลัย) ประเด็นปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการจัดการและการพัฒนา, สร้างความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทยที่เกี่ยวข้องและระหว่างผู้แทนของส่วนราชการและภาคเอกชนจากต่างประเทศ และประเทศ

สรุปข้อเสนอ

- ควรมีการปรับปรุงรูปแบบการป้องกันรักษาธรรมชาติใหม่ด้วย การปราบปรามและกฎหมายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของแผนรวมเท่านั้น ให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากพื้นที่ไปสู่ชุมชน ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการพื้นที่คุ้มครอง
- ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะพื้นที่บริเวณเขตอุทยานแห่งชาติ และที่อยู่ใกล้กับหน่วยพิทักษ์อุทยาน ด้วยการศึกษาศักยภาพทางด้านนันทนาการและกำหนดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยว มีระเบียบกำหนดให้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อนพัฒนาสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม
- กองอนุรักษ์สัตว์ป่าควรให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวและนันทนาการภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอันภายหลังจากการจัดแบ่งเขตของพื้นที่อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ
- กองอุทยานแห่งชาติและกองอนุรักษ์สัตว์ป่าควรสนับสนุนให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ในความรับผิดชอบของตน เช่น ลงทุนการบริการนักท่องเที่ยวโดยให้ภาคเอกชน หรือองค์กรท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการและเป็นผู้ขายบริการ รายได้จากค่าธรรมเนียมผ่านด่านให้แก่โครงการพัฒนาชุมชน และโครงการสาธารณประโยชน์อื่นๆ เป็นต้น
- ให้มีการขยายระบบพื้นที่คุ้มครองจากมากที่สุดไปหาน้อยสุด ด้วยการปรับสถานภาพและความสำคัญของป่าแต่ละประเภทเชื่อมพื้นที่คุ้มครองสองแห่งเข้าด้วยกัน พื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองแล้วเป็นเนื้อที่น้อย หรือไม่ได้รับการประกาศมาก่อนเลย และ/หรือพื้นที่ธรรมชาติผืนใหญ่

(2) มิถุนายน 2530 “การพัฒนาองค์กรเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น กองอนุรักษ์ต้นน้ำ กรมป่าไม้”

มุ่งแก้ไขปัญหาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวไทยภูเขาที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานบริเวณต้นน้ำลำธาร โดยดำเนินการพัฒนาที่สูงแบบผสมผสาน เพื่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีการจัดการทรัพยากร อาหารพลังงาน ฯลฯ ในพื้นที่อย่างสอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสนับสนุนความพยายามของรัฐบาลไทยในการลดพื้นที่ปลูกฝิ่นและลดการเสพติดของผู้ติดยาให้หมดไปจากพื้นที่โครงการฯ

สรุปข้อเสนอ

- ยอมรับการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า เนื่องจากคนและป่าพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คนหรือชุมชนย่อมสามารถแจกแจงและแยกแยะความสำคัญ ระหว่างความสัมพันธ์ของคนกับป่าได้ โดยชุมชนสามารถดำเนินงานในการวางแผนการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ การจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม และการจัดระเบียบควบคุมปฏิบัติใช้ การรับรองสิทธิในระดับชุมชน และเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการจัดสร้างระบบคุณค่าใหม่ของชุมชน ได้แก่ ระเบียบทางสังคมและระเบียบการผลิต พร้อมทั้งสามารถพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนและเครือข่ายต่อไปในอนาคต
- ยอมรับการตัดสินใจของชุมชนโดยการพัฒนาภูมิปัญญาประชากรอย่างถูกต้อง เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผลประโยชน์ และรับประโยชน์อย่างใกล้ชิด
- ออกกฎหมายรับรองสิทธิชุมชน โดยการกระจายอำนาจของการรับรองสิทธิไปยังจังหวัดที่ควบคุมพื้นที่นั้นอยู่ เพื่อสะดวกในการมอบอำนาจและรับรองสิทธิดังกล่าว

(3) พฤษภาคม 2534 “ป่าอนุรักษ์ : ขนาดเนื้อที่และมาตรการในการจัดการ”
โดยสุรเชษฐ์ เชษฐมาต และคณะ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอต่สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

วัตถุประสงค์

ควรพิจารณากำหนดพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นจากเดิม ซึ่งกำหนดไว้ร้อยละ 15 หรือไม่ ปัจจัยที่ต้องเพิ่มพื้นที่ป่ามีอะไร พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ควรเพิ่มเท่าใด และเป็นร้อยละเท่าใดของเนื้อที่ประเทศ รัฐควรกำหนดมาตรการในการบริหาร และการจัดการป่าเพื่อการอนุรักษ์อย่างไร จึงจะสนองประโยชน์ต่อประชาชนและสังคมส่วนร่วมได้มากที่สุดและยาวนานที่สุด

สรุปข้อเสนอ

- รัฐควรกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของประเทศไว้ต่ำสุดร้อยละ 20 ของพื้นที่ดินประเทศ หรือประมาณ 64 ล้านไร่ หรือสูงสุดไม่เกินร้อยละ 25 ของพื้นที่ดินประเทศ หรือประมาณ 80 ล้านไร่ ซึ่งไม่รวมเนื้อที่น้ำทะเลของอุทยานแห่งชาติทางทะเล และเนื้อที่ป่าลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ที่ซ้อนทับกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และต้องจัดแบ่งประเภทของป่าอนุรักษ์ตามวัตถุประสงค์ของการจัดการแต่ละประเภทให้ชัดเจน
- รัฐควรเร่งดำเนินการจัดทำแผนระบบพื้นที่อนุรักษ์ภายในช่วง 3 ปีแรก ของแผนพัฒนาซึ่งเป็นแผนรายละเอียด เร่งดำเนินการรังวัดและแสดงแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของแต่ละพื้นที่
- ปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ให้มีฐานะเทียบเท่าเป็นหน่วยงานระดับกรม เพื่อรองรับการขยายเนื้อที่ป่าอนุรักษ์ โดยรวมพื้นที่ป่าชุมชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบพื้นที่ป่าอนุรักษ์จัดตั้งองค์กรรองรับให้อยู่ภายใต้องค์กรบริหารและการจัดการพื้นที่อนุรักษ์
- สนับสนุนให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวนอกเขตพื้นที่อนุรักษ์ โดยกำหนดมาตรการและเทคนิคที่สามารถใช้เป็นกลไกควบคุมผู้ลงทุน หรือผู้รับสัมปทานอย่างมีประสิทธิภาพ
- มุ่งเน้นกระจายผลประโยชน์จากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไปสู่ราษฎรท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการและการดูแลรักษาพื้นที่มากขึ้น บรรจุแนวคิด “การพัฒนาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์” เข้ากับระบบงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ และสนับสนุนให้องค์กรภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่อยู่รอบแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์

(4) สิงหาคม 2535 “ แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง (พ.ศ. 2535 – 2539) โดยกองอนุรักษ์ต้นน้ำ กรมป่าไม้ ”

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบและถูกต้องตามกฎหมาย สอดคล้องกับระบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเลิกการปลูกพืชเสพติด และช่วยเหลือตนเองได้รวมทั้งได้รับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการปกครองและการพัฒนาในระบบปกติต่อไป

สรุปข้อเสนอ

- ให้มีการศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในพื้นที่เป้าหมายทั้งหมด เพื่อจำแนกพื้นที่เป้าหมายและวางแผนการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูง เพื่อรักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำแผนการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูง และจัดการการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูงให้เป็นไปตามแผน รวมทั้งวางแผนการสำรวจและจัดหาที่ดินรองรับ ในกรณีที่มีการอพยพประชากรกลุ่มเป้าหมาย
- ให้กลุ่มประชากรเป้าหมายตั้งถิ่นฐานถาวรในพื้นที่ที่เหมาะสมที่ทางราชการกำหนดและไม่อพยพเคลื่อนย้ายโดยไม่มีเหตุผลสมควรอีกต่อไป โดยทางราชการสามารถปกครอง ดูแล และบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่เป้าหมายได้อย่างทั่วถึง
- ให้กลุ่มประชากรเป้าหมายรู้และเข้าใจสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และมีส่วนร่วมกับทางราชการในการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม ป้องกันและปราบปรามการปลูกพืชเสพติด ตลอดจนสกัดกั้นและผลักดันการหลบหนีเข้าเมือง

(5) พฤศจิกายน 2535 “ เราจะรักษาป่าอนุรักษ์ที่มีให้คงอยู่ และเพิ่มขึ้นอย่างไร จัดโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร ณ อาคารศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ”

วัตถุประสงค์

เพื่อร่วมหาข้อเท็จจริง บทสรุปเสนอต่อรัฐบาล เพื่อให้รัฐบาลได้รับทราบและดำเนินการตามข้อเสนอจากการสัมมนา

ผลสรุปการสัมมนา

- ให้รักษาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยยุติโครงการพัฒนาใดๆ ที่เป็นการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน
- จัดสรรงบประมาณอัตรากำลัง ให้เพียงพอเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมซึ่งเป็นต้นน้ำลำธาร ให้คืนสภาพเป็นป่าที่สมบูรณ์เพื่อผลผลิตน้ำเพิ่มขึ้น
- รักษาป่าอนุรักษ์ไว้เพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในป่าเขาเขตร้อน
- พัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กกระจายไปในพื้นที่ต่างๆ อย่างทั่วถึงแทนการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่
- ทบทวนโครงการธุรกิจครบวงจรขนาดใหญ่เพื่อลดการใช้พลังงานและน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัด และการพัฒนาควรเป็นการลงทุนที่คุ้มทุนต่อส่วนรวม ตอบแทนแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

- ให้รัฐบาลยึดถือปฏิบัติตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ โครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะต้องได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณชนให้ได้รับทราบ

(6) ตุลาคม 2536 “การจัดการเขตกันชนในประเทศไทย” โดย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากการประเมินผลการปฏิบัติงานในเขตกันชนเบื้องต้นพบว่า หน่วยงาน องค์กร และชุมชนต้องการความรู้ทางวิชาการหลายสาขาเพื่อสนับสนุนให้ชาวบ้านอนุรักษ์ พัฒนา และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นตามหลักวิชาการและเหมาะสมกับชุมชนของตน การประชุมสัมมนาครั้งนี้เพื่อหาแนวทางพัฒนาความร่วมมือและให้การสนับสนุนทางวิชาการต่อแผนงานและโครงการพัฒนาเขตกันชน

ผลการประชุม

แนวคิดในการจัดการเขตกันชน (หมายถึงพื้นที่ล้อมรอบหรือพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งต้องมีการป้องกันรักษาอย่างเข้มงวด เช่น อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า) ซึ่งการจัดการกันชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องใช้ความพยายามทุกๆ ด้าน และสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น โดยมีแนวทางดังนี้

- ควรส่งเสริมให้มีเขตกันชนโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่ต้นและรูปแบบเขตกันชนต้องสอดคล้องกับสภาพพื้นที่
- รัฐควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับเขตกันชนเข้าสู่ระบบงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน
- สร้างการยอมรับในกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ สนับสนุนกิจกรรมของชาวบ้านที่เหมาะสม
- จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้กำหนดนโยบาย ผู้รับประโยชน์ ผู้รับผลกระทบและปฏิบัติ
- สร้างความร่วมมือโดยจัดตั้งองค์กรประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยปฏิบัติทุกหน่วยในเขตกันชน และให้มีการอำนวยความสะดวก การประสานงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่างๆ ในระบบนิเวศของธรรมชาติ เทคนิคการฟื้นฟูสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ ภูมิปัญญาพื้นบ้านและเทคโนโลยีพื้นบ้าน และความรู้เทคนิคในการจัดการ การวางแผนการลงทุน

(7) ธันวาคม 2537 “การพัฒนาป่าชุมชนในประเทศไทย” จัดโดย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์

เป็นที่ยอมรับว่าป่าหลายแห่งที่คงอยู่ได้ในปัจจุบันเนื่องมาจากชุมชนได้รักษาไว้เพื่อประโยชน์สอยของชุมชนเอง ดังนั้นป่าชุมชนจึงมีความสำคัญช่วยรักษาป่า และช่วยสร้างสนับสนุนความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ การจัดประชุมครั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้น และผลักดันโครงการป่าชุมชนในประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จ

ผลการประชุม

- ป่าชุมชนที่มีอยู่แล้วในภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ทั้งที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์และนอกเขตป่าอนุรักษ์ คือแบบอย่างของการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นอนาคตทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องสิทธิการใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นสิทธิชุมชนและสิทธิทางกฎหมาย ที่อยู่บนพื้นฐานขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น ที่จะต้องหามาตรการรักษาให้คงอยู่

- ต้องมีการพัฒนาคณะหลายฝ่ายมาทำงานป่าชุมชน เช่น ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักเรียนนักศึกษาเจ้าหน้าที่ระดับบริหารในท้องถิ่น นักการเมือง นักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ระดับบริหารในส่วนกลาง เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และอาจารย์มหาวิทยาลัย กลยุทธ์ในการสร้างและการมีส่วนร่วมหรือการทำงานกับชุมชนต้องประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน และต้องพัฒนาจิตสำนึกของทุกฝ่ายในการรักษาป่า

- จัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศที่มีอยู่แล้วในระดับจังหวัดและระดับภาค และแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสานงานกับเครือข่ายในภูมิภาคและเครือข่ายนานาชาติ และเคลื่อนไหวงานป่าชุมชนในระดับกว้างให้เชื่อมต่อได้กับผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารระดับสูง และนักการเมือง

- ให้เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานวิชาการและองค์กรชุมชน เพื่อปรับปรุงเทคนิคและวิธีการทำงานให้เข้ากับชาวบ้าน เช่น การวางแผนการใช้ที่ดินโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม ปัญหาการจัดองค์กร ปัญหากฎหมายป่าชุมชน และระบบการบริหารในส่วนภูมิภาคซึ่งต้องปรับปรุงเพื่อให้องค์กรชาวบ้านเข้มแข็งและผลักดันแผนและกิจกรรมป่าชุมชนให้สำเร็จ

(8) เมษายน 2538 “ทิศทางการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในต้นทศวรรษหน้าของป่าไม้ไทย” จัดโดย ศูนย์ฝึกอบรมมานุษยศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปิดเวทีให้ทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าอนุรักษ์ ได้แลกเปลี่ยนความเห็นและข้อมูลต่างๆ
2. เพื่อให้เกิดกลุ่มคนที่เข้าใจประเด็นปัญหาและสามารถพัฒนาทางเลือกต่างๆ เพื่อการคลี่คลายปัญหา ป่าอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับสังคมไทยในต้นทศวรรษหน้า

ผลการประชุม

1. รับรองสิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์ ด้วยการชะลอการบังคับใช้กฎหมายอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่อนุรักษ์ เร่งออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนฉบับประชาชน รัฐร่วมกับประชาชนวางแผนกันเขตนิเวศท้องถิ่นและกันเขตพื้นที่อนุรักษ์

2. ให้การสนับสนุนองค์กรชุมชนจัดการทรัพยากรโดยขยายตัวอย่างและเครือข่ายองค์กรชุมชนที่จัดการทรัพยากรได้ดีอยู่แล้ว และประสานความร่วมมือทุกภาคเพื่อสนับสนุนงบประมาณและบุคลากร เพื่อช่วยให้องค์กรชุมชนอื่นๆ ให้มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรเองได้

3. เปลี่ยนกรอบแนวความคิดในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ใหม่ โดยวิธีการพัฒนาระบบการเรียนรู้จากล่างสู่บนเพื่อนำไปสู่การสร้างทางเลือกและกำหนดกรอบความคิดการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน

ข้อเสนอทั้งสามประการ ได้กำหนดมาตรการดำเนินงานไว้ 3 ระยะคือ ระยะสั้นหรือปัจจุบันเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ระยะกลางเพื่อการพัฒนารูปแบบ/ทางเลือกในการจัดการทรัพยากรโดยมีกรอบเวลาตั้งแต่ปัจจุบันจนถึงสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2543) และระยะยาวเพื่อการพัฒนาทางเลือกการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อเสนอ/ทางเลือกระยะสั้น

เป้าหมาย	มาตรการ
เพื่อลดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในสังคมปัจจุบัน ปูพื้นฐานการสร้างพันธมิตร/แนวร่วมระดับล่าง (ประชาชนท้องถิ่น) ในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ และสืบสานความสัมพันธ์ของกลุ่ม องค์กรต่างๆ ที่ร่วมกันคิดร่วมกันทำในเรื่องนี้	1. ชะลอการบังคับใช้กฎหมาย 2. เร่งรัดออกพระราชบัญญัติป่าชุมชน (ฉบับประชาชน) 3. ปรับเปลี่ยนบทบาทของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ 4. ขยายผลตัวอย่างการจัดการทรัพยากร โดยองค์กรชาวบ้าน โดยการสนับสนุนองค์กรชาวบ้านและเครือข่าย 5. รักษาป่าธรรมชาติ (รวมป่าอนุรักษ์บนบก ป่าบุ่งป่าทาม และป่าชายเลน) 6. สนับสนุนนวนเกษตรและเกษตรอนุรักษ์

ข้อเสนอ/ทางเลือกเพื่อการดำเนินการระยะกลาง (พ.ศ. 2538- ก.ย. 2543)

เป้าหมาย	มาตรการ
เพื่อสร้างและพัฒนาทางเลือกในการจัดการป่าและทรัพยากรอย่างยั่งยืน สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยกระบวนการเรียนรู้พัฒนาองค์กรจัดการทรัพยากรทุกระดับและการพัฒนาระบบความร่วมมือจากทุกภาค	1. ปรับเปลี่ยนบทบาทและทัศนคติเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ 2. ขยายผลตัวอย่างที่องค์กรชาวบ้านทำได้ผล 3. ปรับกลไกการจัดทำแผน/งบประมาณ 4. จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ 5. ปรับปรุงคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม 6. จัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 7. ปรับระบบการบริหารจัดการ 8. การเชื่อมต่อข้อมูลและการสื่อสารข้อมูลรัฐกับ อ.พ.ช. 9. พัฒนาศักยภาพองค์กรชาวบ้าน 10. ขยายแนวร่วม/พันธมิตรทุกระดับ 11. ป่าชายเลน ให้ทบวทวนระบบการจัดการทั้งหมด 12. สนับสนุนนวนเกษตรและเกษตรอนุรักษ์ 13. สนับสนุนการทำงานแบบอาสาสมัคร

ข้อเสนอ/ทางเลือกเพื่อการดำเนินการระยะยาว

เป้าหมาย	มาตรการ
เพื่อให้ได้ภาพรวมทิศทางจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติ และทางเลือกในการจัดการพื้นที่ป่าธรรมชาติที่หลากหลายและสอดคล้องกับนิเวศและชุมชนท้องถิ่น	1. กรอบแนวคิดใหม่ในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง ซึ่งหลุดพ้นจากการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์อำนาจ และการผูกขาดจากบริษัทข้ามชาติ 2. ทบทวนปรับเปลี่ยนนโยบาย กฎหมายอย่างสิ้นเชิง 3. พัฒนาทางเลือกในการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างยั่งยืน

(9) มีนาคม 2541

ข้อเสนอจากการประชุมโต๊ะกลม เรื่อง “กรณีป่าสาละวิน : บทเรียนการจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน” วันที่ 26 มีนาคม 2541 ซึ่งได้จัดทำพร้อมกับแถลงการณ์ที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนี้

1. รัฐต้องเร่งออกพระราชบัญญัติป่าชุมชน ให้มีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติ เพื่อให้ป่าชุมชนที่มีอยู่แล้วหรือมีมานานแล้วแต่ยังไม่ถูกต้องตามกฎหมาย สามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้อย่างถูกต้อง และเปิดโอกาสให้ประชาชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ป่ามีส่วนในการดูแลรักษาพื้นที่ป่า ซึ่งไม่เฉพาะพื้นที่ป่าสงวนที่อยู่นอกเหนือพื้นที่อนุรักษ์ แต่จะรวมถึงพื้นที่ป่าในเขตอนุรักษ์ด้วย โดยมีกลไกการติดตามประเมินผล ซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มองค์กรที่เป็นกลาง และในขณะที่ พ.ร.บ. ป่าชุมชน ยังไม่มีผลในการบังคับใช้ ให้คณะรัฐมนตรีมีมติให้มีการจัดการดูแลรักษาพื้นที่ป่าดังกล่าวเป็นกรณีนำร่อง
2. รัฐต้องส่งเสริมให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในบริเวณพื้นที่ชายป่าติดกับแม่น้ำสาละวิน และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ เพื่อช่วยให้มีการ “ลาดตระเวน” พื้นที่อย่างต่อเนื่องและการสร้างแรงจูงใจให้มีการ “ลาดตระเวนเพื่ออนุรักษ์พัฒนา” อย่างต่อเนื่อง
3. รัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนโดยรอบพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวินและพื้นที่อนุรักษ์ทั่วประเทศ มีการร่วมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรประชาชนและร่วมมือกับหน่วยงานวิชาการที่คณะรัฐมนตรีเป็นผู้กำหนด หรือหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญอื่นๆ ร่วมกันจัดทำแผนฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าในพื้นที่ ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ
4. รัฐต้องจัดทำแผนการจัดการดูแลรักษาป่า และมอบหมายให้หน่วยงานวิชาการ องค์กรบริหารส่วนตำบล และประชาชนในพื้นที่บริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน หรือองค์กรภายนอกที่ได้รับการแต่งตั้ง ร่วมกับกรมป่าไม้ มีหน้าที่ติดตามประเมินผล และจะต้องเสนอรายงานการติดตามประเมินผลเสนอต่อรัฐสภาอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งมีการเผยแพร่ผลการพิจารณาและสามารถตรวจสอบได้โดยสาธารณชน
5. รัฐต้องปรับโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของกรมป่าไม้ให้มีความชัดเจน โดยหันมาเน้นที่งานศึกษาวิจัย การติดตามตรวจสอบ และประเมินผลเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงให้เกิดการจัดการป่าไม้ที่มีประสิทธิภาพ และควรที่จะเน้นการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ให้มากขึ้น
6. รัฐต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528
7. รัฐต้องส่งเสริมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเพิ่มผลผลิตในการเกษตร การใช้วัสดุอื่นๆ หรือเทคโนโลยีในการใช้ทุกอย่างของไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้เพื่อการลดการทำลายป่าอันเนื่องมาจากการต้องการใช้พื้นที่ทางการเกษตรและความต้องการใช้ไม้เพิ่มเติม
8. รัฐบาลจะต้องอนุมัติเงินอุดหนุนที่เหมาะสมในระยะเริ่มต้น เพื่อจัดตั้งกองทุนในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

4.4.2 นานาทัศนะต่อ การจัดการพื้นที่อนุรักษ์

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์แห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (2546: 42-43) ได้ตั้งประเด็นคำถามว่า “ป่าอนุรักษ์” “ในความคิดเห็นของท่านเป็นอย่างไร รูปแบบจัดการป่าอนุรักษ์ในมุมมองของท่านควรจัดการอย่างไร” ซึ่งได้มีนานาทัศนะต่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ ดังต่อไปนี้

ดร.โกมล แพรกทอง

นักวิชาการป่าไม้ สำนักวิชาการ กรมป่าไม้

“ป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการจัดการที่ดิน เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนตามคุณค่าของพื้นที่ป่าแห่งนั้นอย่างยั่งยืน

รูปแบบการจัดการป่าอนุรักษ์ดังกล่าวควรจัดการเพื่อการอยู่รอดร่วมกันระหว่างคน สัตว์ ต้นไม้ สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตในพื้นที่นั้น อีกทั้งจัดการตามคุณค่าของป่านั้นๆ อย่างมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งความร่วมมือในการบริหารจัดการจากผู้เกี่ยวข้องควรกำหนดระดับ รูปแบบและขนาดที่เหมาะสม และที่สำคัญต้องตระหนักว่ารูปแบบอนุรักษ์ป่าเป็นพลวัตไม่ใช่สถิต”

นางเตือนใจ ดีเทศน์

สมาชิกวุฒิสภา จังหวัดเชียงราย

“ป่าอนุรักษ์มี 2 ลักษณะคือ พื้นที่ป่าที่มีระบบนิเวศน์บริสุทธิ์จริงๆ ไม่มีคนเข้าไปอาศัย และพื้นที่ป่าที่มีประชาชนเข้าไปอยู่อาศัยโดยใช้วัฒนธรรมประเพณีจัดการ

ประเทศไทยควรมีป่าอนุรักษ์ทั้ง 2 ประเภทนี้ คือ สำหรับพื้นที่ป่าที่มีระบบนิเวศน์สมบูรณ์และไม่มีคนอยู่ ควรกันพื้นที่ป่าส่วนนี้ไว้ ไม่มีการแตะต้องเลย ส่วนพื้นที่ที่มีประชาชนอยู่อาศัยควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมและขยายผลการจัดการป่าโดยชุมชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่มานานแล้วและมีวิถีชีวิตที่เคารพธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติ

ดังนั้นแนวทางในการจัดการป่าคือจะต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมกัน ภาพรวมของการอนุรักษ์ ทุกคนมีหน้าที่ของตนเองทั้งคนที่อยู่ในพื้นที่ป่าและบทบาทของคนในเมืองจะต้องเปลี่ยนวิถีคิดและวิถีชีวิตที่ไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์และธรรมชาติรวมทั้งเปลี่ยนวิธีการบริโภค ถ้าคนในเมืองไม่ตระหนักถึงคุณค่า จะผลกระทบการอนุรักษ์ให้เป็นของประชาชนในเขตป่าเท่านั้นและมองว่าคนในป่าจะต้องบำเพ็ญตนเป็นเหมือนฤาษี ในขณะที่คนในเมืองไม่เปลี่ยนวิถีชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีต้องสอดคล้องกับการอนุรักษ์”

นายอาสมัน อาหะมะ

กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ จ.ยะลา

“ป่าอนุรักษ์เป็นป่าที่ชุมชนหรือรัฐกำหนดก็ได้ โดยให้ความสำคัญต่อพื้นที่นั้นๆ อย่างแท้จริง และเป็นป่าที่มีให้ชุมชนประโยชน์แก่ชุมชนและสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณป่านั้นๆ สามารถเก็บเกี่ยวใช้สอยได้อย่างยั่งยืน มีกฎเกณฑ์ภายใต้การควบคุมของชุมชนนั้นๆ อย่างชัดเจนและศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้ชุมชนจะต้องจัดการเองวางระเบียบเอง โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องดูแลเป็นพี่เลี้ยงอยู่ข้างๆ”

นายแก้ว วงไกร

คณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านช้างผกหนาม อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น

“ป่าอนุรักษ์คือป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่า ต้นไม้ใหญ่ เป็นได้ทั้งป่าธรรมชาติและป่าที่ชาวบ้านปลูกขึ้นมาใหม่ เป็นป่าที่ชาวบ้านมีความหวงแหนและดูแลรักษาร่วมกันสามารถใช้ประโยชน์ได้เฉพาะอย่างและเพียงเล็กน้อย เช่น หน่อไม้ ดอกกระเจียว เพราะจะไปรบกวนสัตว์ป่าและต้นไม้ใหญ่

ป่าอนุรักษ์ควรจัดการในรูปป่าชุมชน เพราะป่าอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ป่าชุมชน การจัดการป่าอนุรักษ์ก็จัดการตามแผน ตามกฎระเบียบของชุมชน เช่น การป้องกันไฟ การเก็บหาของป่าแต่พอกิน ในเขตป่าอนุรักษ์ของชาวบ้านจะไม่มีการค้าไม้ การใช้ไม้ฟันจะหาเขตป่าใช้สอย การเผาระวังคนนอกจะมาลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ ซึ่งทั้งหมดชาวบ้านทำกันมานานแล้วแต่ทำแบบผิดกฎหมาย เพราะพื้นที่ป่าชุมชนที่มีป่าอนุรักษ์อยู่ด้วยไม่ตรงกับป่าอนุรักษ์ของรัฐ อย่างไรก็ตามถึงชาวบ้านจะจัดการอยู่แล้วก็ตาม ก็อยากให้ภาครัฐ เอ็นจิโอ มาสนับสนุนงานที่ชาวบ้านทำ ในเรื่องของการให้ข้อมูลข่าวสารและอยากให้กฎหมายมารับรองสิทธิของชาวบ้านในการจัดการดูแลต่อไป”

นายภาณุเดช เกิดมลิ

ฝ่ายกิจกรรม มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

“ป่าอนุรักษ์ คือ อนาคต คือความยั่งยืนของคนไทย เป็นสุดยอดของพื้นที่ป่า ที่ยังคงความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นเสมือนแม่ที่มีแต่ให้ ไม่ได้มีเจ้าของโดยคนใดคนหนึ่ง แต่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกันและควรรักษาไว้ให้ได้

รูปแบบการจัดการป่าอนุรักษ์จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทุกฝ่ายต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ในการกำหนดชีวิตและแผ่นดินในวันหน้า จึงเป็นความเคลื่อนไหวไม่ใช่สูตรสำเร็จในการจัดการ ทำอย่างไรจึงจะเกิดพลังสาธารณะระดับชุมชน จังหวัด ภูมิภาค และประเทศชาติให้มารู้เข้าใจ ตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ในการดูแลรักษาป่าและจัดการสภาพการณ์การตั้งถิ่นฐานไปพร้อมๆ กัน”

นางระวีวรรณ ศรีทอง

นักพัฒนาอิสระ จ.สุพรรณบุรี

“ป่าอนุรักษ์ คือป่าที่มีสิ่งมีชีวิต ทั้งคน สัตว์ พืช อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลสมดุล ในนิเวศเดียวกันอย่างแยกไม่ออก

รูปแบบการจัดการป่าอนุรักษ์ควรมีการจัดการแบบองค์รวมเป็นการผสมผสานการจัดการโดยวิถีพื้นบ้าน ตามประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ผสมผสานกับการจัดการจากภายนอกที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชุมชนแต่ละแห่ง เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ภูมิปัญญาของตนเองจัดการและอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน”

นายเทิดศักดิ์ กองพรหม

กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยทราย ต.แม่ทา จ.เชียงใหม่

“ป่าอนุรักษ์คือป่าที่มีการดูแลรักษาไว้เพื่อเป็นต้นน้ำลำธารการจัดการป่าอนุรักษ์ต้องจัดการให้เกิดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ควบคู่กันไป โดยมีชุมชนท้องถิ่นเข้าไปร่วมจัดการทั้งนี้ต้องแบ่งขอบเขตพื้นที่ให้เป็นป่าอนุรักษ์ที่ชัดเจนรับรู้กัน (ป่าอนุรักษ์ของป่าไม้ไม่ใช่ป่าที่ต้องอนุรักษ์ทั้งผืนของชาวบ้าน)ห้ามไม่ให้มีการตัดไม้ในเขตที่เป็นป่าอนุรักษ์ แต่สามารถหาของป่าได้”

นางสาวนฤมล นันติ

กลุ่มคนสร้างป่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ

“ป่าอนุรักษ์คือป่าที่ถูกประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ได้แก่ ป่าสงวน เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ฯลฯ เป็นป่าที่มีคุณค่าและความหมายหลากหลายของทรัพยากร การจัดการป่าอนุรักษ์ควรได้รับการจัดการจากทุกฝ่าย ต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับ

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพราะชุมชนกับป่าต่างก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อีกทั้งเราไม่มีความชัดเจนเรื่องของแนวเขตป่าอนุรักษ์กับเขตชุมชนในปัจจุบัน การจัดการแบบมีส่วนร่วมน่าจะมีประสิทธิภาพกว่าการให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้จัดการ เพราะเราเป็นเจ้าของป่าร่วมกัน”

นายอำนาจ อินทรักษ์

นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6 ศูนย์ฝึกอบรมการป่าไม้ เขาใหญ่

“ป่าอนุรักษ์เป็นแหล่งรวมทรัพยากรที่สำคัญ จะต้องรักษาไว้ให้ดี และสมควรใช้ทรัพยากรนั้นให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์นั้นอย่างถ่วงถ่วง

การจัดการป่าอนุรักษ์ที่ผ่านมาสามารถป้องกันรักษาเอาไว้ได้ค่อนข้างดี แต่การใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์ หมายถึงใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังมีน้อย ทรัพยากรเหล่านั้นจึงยังไม่ได้เกิดประโยชน์เท่าที่ควรจะได้ เพราะทรัพยากรหลายชนิดเป็นสิ่งมีคุณค่า และสามารถนำคุณค่านั้นมาทำให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ แต่การนำทรัพยากรที่มีคุณค่านั้นมาใช้ประโยชน์ จะต้องไม่ทำลายตัวทรัพยากรนั้นๆ ดังนั้นรูปแบบการจัดการป่าอนุรักษ์ ควรมีคณะกรรมการที่ประกอบขึ้นมาจากหลายส่วน เช่น นักวิชาการ ชุมชน ส่วนราชการ ฯลฯ เป็นผู้กำหนดแนวทาง เพื่อให้ได้มุมมองหลากหลาย โดยมีส่วนราชการที่รับผิดชอบ เป็นผู้ดำเนินการตามที่คณะกรรมการวางไว้”

นายจิระชัย อาเคจักร

ฝ่ายแผนงานและพัฒนากองฝึกอบรม กองฝึกอบรม กรมป่าไม้

“ ป่าอนุรักษ์เป็นผืนป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ทั้งชนิดปริมาณพันธุ์พืชและสัตว์ป่าสามารถเอื้อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับประชาชนทั้งในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับผืนป่าและชุมชนทั่วไป รวมทั้งมีการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย

ป่าอนุรักษ์ควรจัดการแบบองค์รวมเชิงพื้นที่ทั้งในพื้นที่ป่าและโดยรอบ แล้วใช้การจัดการเชิงบูรณาการโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน

การจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์จำเป็นต้องมีการวางแผนโดยเฉพาะแผนปฏิบัติการ รวมทั้งมีระบบการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามรูปแบบการจัดการพื้นที่จำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นในระดับหนึ่งตามสมรรถนะของพื้นที่นั้นๆ อีกทั้งการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์และการใช้มาตรการต่างๆ ในการป้องกันดูแลจะต้องมีฐานข้อมูลที่แท้จริงเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจ เพื่อนำสู่การกำหนดกฎกติการ่วมกัน ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอันหลากหลายของพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน นั่นคือแต่ละพื้นที่จะต้องมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการที่ชัดเจน เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและสามารถนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้”

นายวิฑูรย์ มาแก้ว

อาจารย์ 2 โรงเรียนอนุบาลเวียงกาหลง สปอ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย

“ป่าอนุรักษ์เป็นป่าที่ต้องร่วมกันรักษาไว้เป็นป่าต้นน้ำลำธาร หรือเพื่อการเรียนรู้ การจัดการป่าอนุรักษ์ควรมีการทำขอบเขตให้ชัดเจนร่วมกับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการศึกษารวบรวมข้อมูลภายในป่าผืนนั้น เพื่อการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ ของทรัพยากรที่มีแต่ละอย่างได้อย่างยั่งยืนและเหมาะสมต่อไป”

เอกสารอ้างอิง

1. กรมป่าไม้. 2534. *ป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ภาคตะวันออก*. สถาบันวิจัยสัตว์ป่าและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชะเมา.
2. กรมป่าไม้. 2538. *ภาพรวมแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการป่าไม้ในประเทศไทย (ร่างเพื่อการพิจารณา)*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
3. กรมป่าไม้. 2539. *แผนแม่บทเพื่อพัฒนาการป่าไม้ (บทคัดย่อ) สำหรับผู้บริหาร*. กองแผนงาน กรุงเทพฯ.
4. กิ่งกร นรินทรกุล ณ อยุธยา. 2538. *ปัญหาการอพยพและผลกระทบ : กรณีชาวเขา อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร*. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา เรื่องทิศทางการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทยในศตวรรษหน้า จัดโดยความร่วมมือของศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และมูลนิธิสืบนาคะเสถียร วันที่ 22-23 เมษายน 2538 ณ โรงแรมซีกมา รีสอร์ท พัทยา.
5. เกษม จันทรแก้ว. 2529. *นโยบายที่ดินป่าไม้*. เอกสารประกอบเล่มที่ 3 รายงานการศึกษาเรื่องนโยบายที่ดิน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
6. เกษม จันทรแก้ว ประชุม สันติการ และนิพนธ์ ตั้งธรรม. 2517. *ผลจากการทำไร่เลื่อนลอยต่อการเปลี่ยนแปลงสมบัติทางฟิสิกส์บางประการของดินป่าดิบเขา*. รายงานการวิจัยลุ่มน้ำที่ห้วยคอกม้า ดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ ภาควิชาอนุรักษ์ คณะวนศาสตร์.
7. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546. *แผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้ของชาติ แบบบูรณาการ (พ.ศ. 2547- พ.ศ. 2556)*. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
8. คณะกรรมการแก้ไขปัญหาอุทยานและป่าสงวนทับที่ขององค์กรพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ. 2537. *จดหมายเปิดผนึกขอความเป็นธรรมเรื่อง การประกาศอุทยานทับที่*.
9. คณะกรรมการจัดประชุมโต๊ะกลม. 2541. *“เรื่องกรณีป่าสาละวิน”*. ข่าวสารป่ากับชุมชน ปีที่ 5 (ฉบับที่ 10) มกราคม-มีนาคม 2541 ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก กรุงเทพฯ
10. คณะกรรมการจัดสัมมนาการป้องกันและปราบปรามทุจริตด้านทรัพยากรที่ดินและป่าไม้. 2553. *เอกสารประกอบการสัมมนา : ปัญหาและอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตด้านทรัพยากรที่ดินและป่าไม้*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
11. คณะกรรมการดำเนินการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ. 2532. *สรุปผลการสัมมนาแนวทางแก้ไขปัญหาดินทำกินในเขตพื้นที่ป่าระหว่างวันที่ 25-26 สิงหาคม 2532*.
12. คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท. 2533. *หนังสือที่ กป.อพธ 2533/127 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2533 ถึงนายกรัฐมนตรี เรื่องขอให้ทบทวน “นโยบายป่าไม้แห่งชาติ*.

13. โครงการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการป่าไม้ในประเทศไทย. 2536. **นโยบายการป่าไม้ของไทย-พื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. ในเอกสารป่าไม้และการพัฒนา เล่มที่ 1/2536 กรมป่าไม้.
14. เครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศและประชาชนที่ร่วมกันเสนอกฎหมาย 50,000 รายชื่อ. 2545. **จดหมายเปิดผนึกสนับสนุนชุมชนป่าอนุรักษ์ 4.6 แสครวเรือนจัดการป่าชุมชนได้โดยยืนยันทรง พ.ร.บ. ป่าชุมชนฉบับสภาผู้แทนราษฎร (วันที่ 28 มีนาคม 2545)**.
15. ขวลิต กิติญาณทรัพย์. 2551. **คืบป่า-คืบที่ดิน แทนคุณค่า**. หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันที่ 17 พฤษภาคม 2551 หน้า 9.
16. ทิวา สรรพกิจ. มปป. **ทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาในการอนุรักษ์ตลอดจนแนวความคิดในท้องที่ภาคตะวันออก (จ. ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด)**. สำนักงานเขตป่าไม้ศรีราชา กรมป่าไม้ พิมพ์ที่ฝ่ายแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม กรมป่าไม้ กรุงเทพฯ.
17. ธาณี ภมรนิม สมเทพ ลาขโรจน์ เมธี รุ่งแสง. 2532. **ป่าไม้กับประชาชน ป่าไม้หมดสิ้น แผ่นดินเป็นอย่างไร?** กรมป่าไม้ พิมพ์ที่ฝ่ายแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม กองจัดการป่าไม้ กรมป่าไม้.
18. นิคม พุทธา. 2542. **นโยบายป่าไม้แห่งชาติและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ความจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐบาลจะต้องทบทวน**. ในข่าวสาร ป่ากับชุมชน ปีที่ 6 ฉบับที่ 13 กันยายน 2542.
19. นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2536. **บนหนทางสู่อนาคต**. เอกสารในการสัมมนาวิชาการสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนประเทศไทย พ.ศ. 2536 วันที่ 10-11 ธันวาคม 2536 หน้า 14.
20. พรทิพย์ บุญครอง. 2538. **การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่วางตอนบน**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา เรื่องทิศทางการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทยในศตวรรษหน้า จัดโดยความร่วมมือของศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และมูลนิธิสืบนาคะเสถียร วันที่ 22-23 เมษายน 2538 ณ โรงแรมซิกม่า รีสอร์ท พัทยา.
21. พิสิษฐ ญ พัทลุง. 2531. **ปัญหาในการอนุรักษ์ป่าไม้**. ในเอกสารการสัมมนาวิชาการเรื่อง คนกับต้นไม้ สถานการณ์ ปัญหา และอนาคต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8-9 กันยายน 2531.
22. รัชนี มณีกุล. 2545. **ความขัดแย้งของความคิด (Dissonance) และปฏิกิริยาตอบสนองของชาวบ้านข้าฝักหนามที่อาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น**. ข่าวสาร ป่ากับชุมชน ปีที่ 9 (ฉบับที่ 16) เดือนมีนาคม 2545. โรงพิมพ์จุดทองจำกัด กรุงเทพฯ.
23. วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ. 2532. **ภาพรวมสถานการณ์ป่าไม้: ปัญหาและความพยายามในการแก้ไข ปัญหาชาวบ้าน**. ในรายงานสรุปการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำ ครั้งที่ 1 เรื่อง ปัญหาป่าไม้กับทางออกของชาวบ้าน โรงแรมเมธาวลัย จ.เพชรบุรี วันที่ 17-19 มีนาคม 2532.

24. ศยามล ไกยูรวงศ์. 2538. **สรุปข้อเสนอต่อการจัดการป่าอนุรักษ์**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา เรื่องทิศทางการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทยในศตวรรษหน้า จัดโดยความร่วมมือของศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และมูลนิธิสืบนาคะเสถียร วันที่ 22-23 เมษายน 2538 ณ โรงแรมซิมมา รีสอร์ท พัทยา.
25. ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา. 2544. **โครงการศึกษาเขตเศรษฐกิจเกษตรจำเพาะวังน้ำเขียวเพื่อผลิตผลผลิตการเกษตรกิ่งเมืองหนาว สถาบันราชภัฏนครราชสีมา**.
26. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก .2542. **ปฏิทินประวัติศาสตร์การผลักดันกฎหมายป่าชุมชน**. ข่าวสารป่ากับชุมชนปีที่ 6 ฉบับที่ 13 กันยายน 2542.
27. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก .2546. **นันททัศนะต่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์**. ข่าวสารป่ากับชุมชน ปีที่ 10 (ฉบับที่ 18) มีนาคม 2546.
28. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2535. **ป่าที่ดิน และ คจก: ทางออกที่เป็นธรรม**. โรงพิมพ์ตลาด-โยธกา กรุงเทพฯ.
29. สถาบันวิจัยสังคม. 2525. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาป่าไม้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 เล่มที่ 1 สรุปและข้อเสนอแนะ**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
30. สุรินทร์ พิกุลทอง. 2545. **ข้อมูลการจัดที่ดินในการปกครองดูแลใช้ประโยชน์ของกระทรวงกลาโหมและเหล่าทัพ วันที่ 26 กรกฎาคม 2545**. กระทรวงกลาโหม.
31. โสภณ ชมชาญ. 2554. **ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานด้านที่ดินและป่าไม้**. ปาฐกถาเสาสหลักของแผ่นดิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 16 กุมภาพันธ์ 2554.
32. สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี. 2551. **สุราษฎร์ธานีเมืองคนดี 2551**. กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร.
33. สำนักงาน ปปป. 2538. **รายงานผลการวิจัย เรื่อง ปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน: ศึกษาเฉพาะกรณีเกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดินและหนังสือรับรองการทำประโยชน์โดยตลาดเคลื่อนหรือมิชอบด้วยกฎหมาย**.
34. อานันท์ กาญจนพันธ์ และ มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. 2538. **วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนบน**. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. สำนักพิมพ์นิตยสารสารคดี กทม. หน้า 100-101.
35. Adisornprasert, P. and Namlabudha, P. 1984. **A Study on The Analysis of Satellite Imageries for Forest Land Use in Thailand**. Forest Management Division, Royal Forest Department. Bangkok.
36. Kunstadter, P. and Chapman, E.C.1978. **Problem of Shifting Cultivation and Economic Development in Northern Thailand**. In *Farmers in the Forest*. East-West Center Honolulu.

37. Pongsapich, A; Banpasirichote, C; Lapthananon, P; Veeravongse, S. 1993. *Socio-Cultural Change and Political Development in Central Thailand, 1950-1990*. The 1993 TDRI Year-End Conference, December 10-11, 1993. p.83-101.
38. Rabhibhadana, A. 1993. *Social Inequity : A Source of Conflict in the Future ?* The 1993 TDRI Year-End Conference, December 10-11, 1993. p13.

หนังสือพิมพ์

1. ข่าวสด

วันที่ 28 มกราคม 2553

2. ไทยรัฐ

วันที่ 5 พฤศจิกายน 2529

วันที่ 1 กรกฎาคม 2534

วันที่ 29 มีนาคม 2553

บทที่ 5

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติ

บทที่ 5

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติ

จากการทบทวนถึงนโยบาย วิธีปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่ดำเนินการมาข้างต้น พบว่า สถานการณ์ป่าไม้ในปัจจุบันมีสภาพวิกฤติ พื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียง 102.1 ล้านไร่ และมีประชาชนอาศัยอยู่อีกไม่น้อยกว่า 500,000 ราย เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชน โดยการจับกุมดำเนินคดีตลอดมา นอกจากนี้การใช้พื้นที่สูงชันซึ่งควรเป็นพื้นที่ป่าไม้แต่นำมาปลูกพืชในปัจจุบัน ก่อให้เกิดดินถล่มน้ำป่าไหลหลากสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินอย่างต่อเนื่อง ปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติโดยรวม การทบทวนในบทนี้จึงมี 4 เรื่อง คือ (1) ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติในภาพรวม (2) ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติด้านเศรษฐกิจ (3) ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา และ (4) ภัยคุกคามจากการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติในภาพรวม

ความมั่นคงของชาติหมายถึง ความอยู่รอดปลอดภัยของความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งความเป็นปึกแผ่นมั่นคง พร้อมทั้งจะเผชิญกับสถานการณ์ทุกรูปแบบได้ในอนาคต การที่ชาติมีความมั่นคงปลอดภัยได้นั้นจะต้องปราศจากภัยคุกคาม (เจษฎา มีบุญลือ, 2553: 3)

ความมั่นคงแห่งชาติจำแนกออกได้เป็น 4 ด้าน คือ (1) ความมั่นคงด้านการเมือง (2) ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ (3) ความมั่นคงด้านสังคมจิตวิทยา และ (4) ความมั่นคงด้านการทหาร

ความมั่นคงแห่งชาติทางด้านเศรษฐกิจนั้น มีปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และเทคโนโลยี ในกรณีของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งรวมถึงทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรธรณีนั่นเป็นทุนของประเทศที่จะใช้ในการพัฒนา หากมีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากจะส่งผลต่อการพัฒนาให้ชาติมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

ส่วนความมั่นคงแห่งชาติทางด้านสังคม-จิตวิทยานั้น จะมีปัจจัยที่สำคัญคือความเป็นธรรมในสังคม ไม่มีข้อขัดแย้งในชาติ รวมทั้งการมีกระบวนการที่ช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพและได้รับความเป็นธรรม ไม่ทำให้มีภัยคุกคามเกิดขึ้น กรอบแนวคิดความมั่นคงของชาติที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงมีองค์ประกอบของความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ (ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, 2555: 1)

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (2554: 32) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการบูรณาการป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติไว้ในยุทธศาสตร์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2555-2559 ดังนี้

“2.4 ด้านการบูรณาการป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ

ให้มุ่งเน้นการยับยั้งการบุกรุกทำลายป่า เพื่อลดพื้นที่ที่มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า สนับสนุนการฟื้นฟูสภาพป่า การปลูกป่า ทั้งป่าบกและป่าชายเลนเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่า จัดทำฐานข้อมูลด้านป่าไม้และเรื่องที่เกี่ยวข้อง กำหนดพื้นที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกทำลายหรือลักลอบตัดไม้ กำหนดมาตรการที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการแสวงประโยชน์ในทางมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐและการบุกรุกทำลายป่าของผู้มีอิทธิพล โดยผนึกกำลังทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งการดำเนินการในด้านอื่นๆที่รัฐบาลมอบหมาย เช่น

การแก้ปัญหาเกษตรกรผู้ยากจนและไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การบริหารวิกฤตการณ์ภัยพิบัติระดับชาติและการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย”

ยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้อาจจะมาจากสาเหตุของการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อแสวงหาที่ดินทำกินซึ่งรัฐบาลได้ตระหนักมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 พ.ศ. 2503 โดยระบุไว้ว่า “ มีราษฎรไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน รวมทั้งชาวเขาด้วย ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เคลื่อนที่ทำลายป่าของชาติ มีการบุกรุก ลักลอบตัดต้นไม้มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเหตุนี้ป่าอันเป็นทรัพยากรสำคัญสำคัญของชาติที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ที่ดินเป็นแหล่งเกิดของน้ำและเป็นแหล่งผลิตไม้ต้องถูกทำลายหมดไป ในอัตราอันสูงเกินควร และเป็นผลร้ายต่อเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด ความจำเป็นทางเศรษฐกิจของประเทศชั้นแรก จึงได้แก่การจำแนกประเภทที่ดินออกเป็นที่ทำมาหากินและป่าสงวนทั่วประเทศ กับการจัดสรรที่ดินให้ประชาชน ซึ่งไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง จำนวนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2503 : 54-55)

ถึงแม้จะมีการกำหนดแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าไม้อย่างกว้างขวางก็ตาม แต่ไม่สามารถยุติปัญหาได้ ได้มีการรายงานจำนวนผู้ไร้กรรมสิทธิ์และทำกินอยู่ในที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ ตามลำดับมาดังนี้

จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2523: 13) ระบุว่าจากการประมาณของธนาคารโลกในช่วงปี 2523 มีราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้จำนวนมากถึง 1 ล้านครอบครัว

ต่อมาในปี 2535 กระทรวงมหาดไทยได้ทำการสำรวจพบว่า มีราษฎรเข้าทำกินและอยู่อาศัยในเขตป่าไม้ของชาติทั้งเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวรรวม 5.3 ล้านคน ในพื้นที่ 37.6 ล้านไร่ กระจายไปทั่วทั้งประเทศ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 มีนาคม 2535)

รายงานของ กรมป่าไม้ ใน พ.ศ. 2551 พบว่ามีประชาชนทำกินอยู่ในป่าจำนวนมาก ดังนี้

	จำนวน (ราย)	ชุมชน (แห่ง)	เนื้อที่ (ล้านไร่)
พื้นที่ป่าอนุรักษ์	135,000	11,730	1.98
พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ	340,000	1,650	6.40
พื้นที่ป่าชายเลน	5,426	981	123,213 ไร่
รวม	480,426	14,298	8.5

(กรมป่าไม้, 2551: 3)

จากความหมายและปัจจัยรวมทั้งเหตุการณ์ที่ส่งผลให้เกิดความมั่นคงดังกล่าวนี้จะสรุปได้ว่าป่าไม้มีบทบาทต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม-จิตวิทยา รวมทั้งภัยคุกคาม

5.2 ป่าไม้กับความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

หัวข้อนี้จะทบทวนรวม 3 เรื่อง คือ (1) ประโยชน์ของป่าไม้ (2) บทบาทของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม และ (3) มูลค่าการนำเข้าและส่งออกไม้ท่อนและแปรรูป

5.2.1 ประโยชน์ของป่าไม้

Allen (1950: 151) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าป่าไม่ว่า “ป่าไม้ คือสังคมของต้นไม้และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและปกคลุมเนื้อที่กว้างใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากอากาศ น้ำ และวัตถุธาตุต่างๆ ในดิน เพื่อการเจริญเติบโตจนถึงอายุชัย และมีการสืบพันธุ์ของตนเอง ทั้งให้ผลผลิตและบริการที่จำเป็นอันจะขาดเสียมิได้ต่อมนุษย์และสัตว์”

จากคำจำกัดความดังกล่าวนี้ ป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะป่าไม้เป็นระบบนิเวศที่ค้ำจุนรักษาคุณภาพของธรรมชาติ ในการอำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมหลากหลายประการ โดยเฉพาะประโยชน์ทางอ้อมนั้นมีคุณค่ามหาศาลต่อความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์และสัตว์

ประโยชน์ทางตรงของป่าไม้ คือการให้ปัจจัย 4 แก่มนุษย์ ได้แก่ ไม้ อาหาร วัตถุเคมี เชื้อเพลิง ยารักษาโรค

ประโยชน์ทางอ้อมของป่าไม้มีหลายประการ เช่น ให้ความชุ่มชื้นในอากาศบรรเทาความรุนแรงของลม ป้องกันการพังทลายของดิน บรรเทาอุทกภัย แหล่งเก็บกักน้ำ ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ที่พักผ่อนหย่อนใจ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน เป็นต้น

องค์การอาหารเพื่อเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2534: 3) ได้ให้ความสำคัญกับต้นไม้ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งในป่า ไว้ว่ามีประโยชน์ถึง 12 ประการ คือ (1) ต้นไม้เพื่อผลิตอาหาร (2) ต้นไม้เพื่อเป็นอาหารสัตว์ (3) ต้นไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิง (4) ต้นไม้เพื่อผลิทยาารักษาโรค (5) คุณค่าทางวัฒนธรรมของต้นไม้ (6) ต้นไม้ในชีวิตของเรา (7) ต้นไม้เพื่อรายได้ (8) ต้นไม้ในฐานะที่เป็นพืชที่มีถาวรภาพ (9) ต้นไม้ในฐานะผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม (10) ต้นไม้เพื่อการผลิต : พืชและปศุสัตว์ (11) ต้นไม้เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ และ (12) ต้นไม้เพื่อภูมิอากาศ

5.2.2 บทบาทของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม

ด้วยความสำคัญของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม อนุสัญญาริโอ (Rio Conventions) ซึ่งมี 3 ฉบับ คือ อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (UNFCCC) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) และ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (UNCCD) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกทั้ง 3 อนุสัญญาดังกล่าวนี้ ได้มีข้อตกลงที่จะดำเนินงานด้านป่าไม้ร่วมกัน จึงได้จัดตั้งกลุ่มประสานงานร่วม (Joint Liaison Group) ขึ้น โดยจะทำหน้าที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศต่างๆ ในการต่อต้านการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ ต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย การบุกรุกทำลายป่า และลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการใช้ที่ดิน โดยเหตุผลที่ว่าป่าไม้มีความเชื่อมโยงทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (Joint Liaison Group of the Rio Conventions, 2007: 2-4) นอกจากนี้ในแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการตามมติขององค์การสหประชาชาติที่จัดทำขึ้นให้เป็นกรอบการปฏิบัติงานของประเทศสมาชิก ก็ได้บรรจุเรื่อง การแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ไว้ในบทที่ 11 (Keating, 1992: 31) โดยมีวัตถุประสงค์ให้สภาพแวดล้อมของโลกเป็นไปอย่างยั่งยืน

เพื่อตอบรับการพัฒนายั่งยืน ได้มีแนวคิด วิธีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยใช้ป่าไม้เป็นปัจจัยหลัก ได้แก่ แนวคิดเรื่อง รอยเท้านิเวศ (Ecological Footprint) โดย Wackernagel (1994: 1) ซึ่งได้กำหนดพื้นที่ของโลก ประเทศ เมือง หรือท้องถิ่น ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พื้นที่สำหรับผลิตอาหารและผลิตภัณฑ์จากพืช เช่น ไม้ เส้นใย เรียกว่ารอยเท้าทางอาหารหรือรอยเท้าผลิตภัณฑ์จากพืช รอยเท้าชนิดนี้นับเป็นเบื้องต้น เพราะว่าทุกคนต้องการอาหาร และผลิตภัณฑ์จากพืช เช่น ไม้สำหรับก่อสร้าง กระดาษ พืช สมุนไพร ในการดำรงชีวิต
2. พื้นที่สำหรับสร้างอาคาร ถนน ที่ทิ้งขยะ ทำเรือ เรียกว่ารอยเท้าที่ดินเสื่อมสภาพ (Degraded Land Footprint)
3. พื้นที่ป่าไม้เพื่อดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ส่วนเกิน ที่เกิดขึ้นจากการเผาเชื้อเพลิงฟอสซิล เรียกว่ารอยเท้าทางพลังงาน (Energy Footprint) รอยเท้าทางพลังงานนี้เป็นรอยเท้าที่สมมติขึ้นว่า หากมีการใช้พลังงานจำนวนหนึ่ง จะต้องมีการปลูกป่าหรือสงวนป่าเป็นเนื้อที่เท่าใดเพื่อดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดขึ้นจากการใช้พลังงาน

รอยเท้าทั้ง 3 นี้จะนำมาคำนวณรวมกันเรียกว่า รอยเท้านิเวศ

ถ้าหากพื้นที่ป่าไม้มีมาก พื้นที่ที่นำมาใช้ผลิตอาหารและเมืองมีน้อย รอยเท้านิเวศก็จะมีขนาดเล็กคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะอยู่ในสภาพที่ดี แต่ถ้าหากนำพื้นที่ป่าไม้มาใช้มาก พื้นที่ผลิตอาหารและเมืองมีขนาดใหญ่ขึ้น รอยเท้านิเวศก็จะมีขนาดใหญ่ขึ้นคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะมีปัญหามากขึ้น

5.2.3 มูลค่าการนำเข้าและส่งออกไม้ท่อนและแปรรูป

ภายหลังการให้สัมปทานป่าไม้สิ้นสุดลงในเดือนมกราคม 2532 มูลค่าการนำเข้าไม้ของประเทศไทยเพื่อมาใช้สอยภายในประเทศและแปรรูปเพื่อการส่งออก ได้เพิ่มจาก 5,211 ล้านบาท ในปี 2531 เป็น 10,602 ล้านบาท ในปี 2532 หรือประมาณหนึ่งเท่าตัว ต่อมาในปี 2538 มีมูลค่านำเข้าสูงถึง 27,017 ล้านบาท ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-1

จากประโยชน์ของป่าไม้ดังที่กล่าวมานี้จะสรุปได้ว่า

ป่าไม้มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจเพราะเป็นแหล่งทรัพยากรทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมากมาย ตลอดจนมีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมสำหรับคนและสัตว์ รวมทั้งพืชชนิดต่างๆ นอกจากนี้ป่าไม้ยังสนองตอบความต้องการนันทนาการของสังคม เป็นตัวชี้นำไปสู่การพัฒนาการเกษตรที่มีถาวรภาพและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพและแหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ ต้นไม้ในป่ายังช่วยพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโลก ต้นไม้เป็นองค์ประกอบที่ขาดเสียมิได้ในระบบนิเวศที่สำคัญยิ่งต่อมนุษยชาติ

ตาราง 5-1 สถิติการนำเข้าและส่งออกไม้ท่อนและแปรรูป

พ.ศ.	การนำเข้า	การส่งออก
	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (บาท)
2520	512,713,777	800,244,024
2521	889,615,497	321,887,603
2522	1,935,837,948	125,768,955
2523	1,126,007,800	7,726,898
2524	1,772,741,365	70,424,440
2525	1,693,065,123	8,409,966
2526	2,285,732,736	4,228,449
2527	2,269,113,946	20,975,117
2528	2,144,402,065	281,447,230

ตาราง 5-1 (ต่อ)

พ.ศ.	การนำเข้า	การส่งออก
	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (บาท)
2529	1,956,713,150	563,886,857
2530	3,602,462,670	716,332,513
2531	5,211,797,517	1,278,505,012
2532	10,602,499,231	1,107,023,707
2533	13,776,105,131	1,214,137,245
2534	16,074,372,09	1,340,357,133
2535	18,315,676,582	1,244,464,843
2536	18,808,187,528	1,411,735,558
2537	23,729,940,199	1,793,266,014
2538	27,017,877,375	2,216,132,926
2539	23,518,576,971	1,946,099,576
2540	18,633,942,386	2,230,092,551
2541	8,919,939,138	2,577,073,794
2542	11,282,835,010	4,107,907,261
2543	14,516,503,724	5,233,181,775
2544	15,267,303,954	5,517,303,695
2545	16,408,031,827	7,130,837,927
2546	25,056,280,500	9,191,922,608
2547	21,865,588,028	11,945,081,847
2548	24,411,961,498	11,373,679,088
2549	18,861,227,483	13,086,988,810
2550	15,943,614,974	12,353,624,402
2551	16,333,744,538	11,169,059,422
2552	1,745,134,992	45,515,329
2553	12,667,893,522	18,161,512,960
2554	12,156,773,885	21,893,122,846
2555	13,183,741,743	22,245,906,928
2556	12,275,503,524	279,589,937

ที่มา: (กรมป่าไม้, 2558)

5.3 ป่าไม้กับความมั่นคงด้านสังคม-จิตวิทยา

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชนที่เข้าทำกินและอยู่อาศัยในเขตป่าไม้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย จะแตกต่างกันเฉพาะความรุนแรงเท่านั้น มีการดำเนินการของภาครัฐหลายวิธี เช่น การอพยพออกจากพื้นที่ป่าไม้และการจับกุมดำเนินคดี ซึ่งมีผลกระทบและเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติประการหนึ่งเพราะได้รับการต่อต้าน โดยการเดินขบวนและชุมนุมเพื่อเรียกร้องสิทธิในการอยู่อาศัยในถิ่นที่อยู่เดิม ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้

ในช่วง พ.ศ. 2535-2538 ภาคประชาชนได้มีการรวมตัวกันเรียกร้องรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาที่ดิน น้ำ ป่าไม้ กันอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร จนถึงวันที่ 26 มีนาคม 2539 ได้มีการชุมนุมใหญ่ที่หน้าทำเนียบรัฐบาล โดยมีผู้เข้าร่วมชุมนุมมากถึง 11,000 คน ใช้ชื่อว่า “มหกรรมทวงสัญญาสมัชชาคนจน” เพื่อกดดันรัฐบาลให้เจรจากับสมัชชาคนจน ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2539 ว่าจะแก้ปัญหาตามข้อเรียกร้องของภาคประชาชน การชุมนุมจึงยุติลงเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2539 อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้ดำเนินการล่าช้า สมัชชาคนจนจึงได้เปิดเวทีอภิปรายหน้าทำเนียบรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งระหว่างวันที่ 13-19 สิงหาคม 2539 ที่เรียกว่า “เวทีประชาชน 100 วัน ทวงสัญญาสมัชชาคนจน” แต่ได้มีการยุบสภาในเวลาต่อมา

ภายหลังการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ต่อมาในเดือนมกราคม 2540 มีการชุมนุมเรียกร้องบริเวณทำเนียบรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง เป็นเวลา 99 วัน (25 มกราคม-2 พฤษภาคม 2540) เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ จึงได้มีมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 22 เมษายน 2540 เรื่องมาตรการและแนวทางแก้ปัญหาที่ดินทำกินและการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติในจังหวัดนครราชสีมา และวันที่ 16 กันยายน 2540 การประชุมคณะรัฐมนตรีในส่วนภูมิภาคภาคเหนือ (แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่และโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ พ.ศ. 2541-2544) เพื่อแก้ไขปัญหาการเข้าทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เช่น ป่าดงห้วยกองและป่าดงบังอี่ จังหวัดอำนาจเจริญ ป่าดงชุมคำ อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งกรณีอุทยานแห่งชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ จังหวัดอุบลราชธานี อุทยานแห่งชาติทับลาน จังหวัดปราจีนบุรี อุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร เป็นต้น (livingriversiam, 2558: 15-16)

ภายหลังการชุมนุมของสมัชชาคนจนใน พ.ศ. 2540 แล้ว ยังมีการชุมนุมเรียกร้องเพื่อติดตามการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินคดีหลายครั้ง การชุมนุมเรียกร้องแต่ละครั้งสร้างผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติหลายด้าน มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ต่อมาในปี 2548 ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ (2548) ได้รายงานผลการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ระยะที่ 1 ว่า ข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินเป็นปัญหาหลักของประเทศไทย ประเภทปัญหาที่มีจำนวนมากที่สุดคือปัญหาการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย จำนวน 262 กรณี นโยบายส่งเสริมการปลูกป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวน 58 กรณี

ในขณะที่ ประภาส ปันตบแต่ง (2541: 61) ได้รายงานว่ามีความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินในเขตป่า ในปี พ.ศ. 2537 มีจำนวน 126 ครั้ง และเพิ่มขึ้นเป็น 137 ครั้งในปี พ.ศ. 2538

ในช่วงปี พ.ศ. 2547-2551 ได้มีสื่อสิ่งพิมพ์เสนอข่าวความขัดแย้งในการใช้ที่ดินระหว่างหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของรัฐกับเอกชน และระหว่างเอกชนด้วยกันในหลายกรณีทั่วทุกภาคของประเทศไทย ดังตัวอย่าง เช่น

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยืนยันที่จะกำหนดเขตอนุรักษ์พิเศษในร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน โดยไม่ให้ผู้อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวนี้ (มติชนรายวัน, วันที่ 19 ธันวาคม 2548) ซึ่งได้รับการคัดค้านจากองค์กรภาคเอกชน

- ประชาชนในเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือรวม 50 หมู่บ้าน ได้เดินทางโดยเท้าจากจังหวัดเชียงใหม่เข้าสู่กรุงเทพมหานคร เพื่อแสดงเจตนารมณ์ของป่าชุมชน (Bangkok Post, December 13, 2005)

- เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เข้าแจ้งความดำเนินคดีกรณีบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และสวนป่าในเขตป่าดอยนางแล ป่าดอยยาวและป่าดอยพระบาท ตำบลนางแล อำเภอเมืองเชียงราย โดยมีข้อกล่าวหาผู้ครอบครองที่ดิน 3 ราย และเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2 นาย (มติชนรายวัน, วันที่ 24 เมษายน 2549)
- การดำรงชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยป่าชุมชนที่ตำบลในเตา อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า (มติชนรายวัน, วันที่ 1 พฤศจิกายน 2547)

อัญชิษฐ์ ศิริเทศ (2547: 9) เสนอข้อเท็จจริงโดยวิเคราะห์ให้เห็นว่าชาวบ้านมีรายได้หลักจากป่าหลังมีการจับกุมราษฎรที่เข้าทำกินในพื้นที่ดังกล่าวและได้มีการร้องเรียนขอความเป็นธรรมจากผู้ว่าราชการจังหวัด (มติชนรายวัน, วันที่ 27 ตุลาคม 2547)

ในปี พ.ศ. 2548 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2550: 21) ได้รายงานถึงการร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่าไม้ระหว่างปี 2545-2548 รวม 187 เรื่อง โดยจำแนกออกเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ 41 เรื่อง ที่ดินป่าไม้ 53 เรื่อง ที่ราชพัสดุ 6 เรื่อง ที่ดิน ส.ป.ก. 5 เรื่อง การเวนคืนที่ดิน 8 เรื่อง ที่ดินเอกชน 17 เรื่องและอื่นๆ อีก 57 เรื่อง (ตารางที่ 5-2) จะเห็นได้ว่าการร้องเรียนกรณีที่ดินป่าไม้จะมีจำนวนมากที่สุดรองลงมาก็คือที่สาธารณะประโยชน์ ซึ่งมีรายละเอียดในการร้องเรียนดังนี้

1. ปลุกป่าทับที่ทำกินของชาวบ้าน
2. เขตอุทยานแห่งชาติทับที่ทำกิน
3. เขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ทำกิน
4. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับที่ทำกิน
5. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ และการเข้าสวนป่า

ตารางที่ 5-2 การร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่าไม้ ปี 2545-2548 ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ประเภทการร้องเรียน	จำนวนกรณี (เรื่อง)	ร้อยละ
1. ที่สาธารณะประโยชน์	41	22
2. ที่ดินป่าไม้	53	28
3. ที่ดินราชพัสดุ	6	3
4. ที่ดิน ส.ป.ก.	5	3
5. การเวนคืนที่ดิน	8	4
6. ที่ดินเอกชน	17	9
7. อื่นๆ	57	31
รวม	187	100

ที่มา: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2550: 21)

ในเดือนสิงหาคม 2554 เกาศิลป์ คงแก้ว (2554: 105-107) ได้รายงานการดำเนินคดีของภาครัฐต่อประชาชนที่ทำกินอยู่ในเขตป่าไม้บริเวณเทือกเขาบรรทัด จ.ตรัง-พัทลุง และ จ.กระบี่ ไว้จำนวน 35 คดี ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-3

ตารางที่ 5-3 สรุปข้อมูลผู้ถูกดำเนินคดี และถูกคุกคาม 35 ราย สมาชิกเครือข่ายปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกร จ. ตรัง – พัทลุง – กระบี่

ปรับปรุง สิงหาคม 54

ชื่อ	ประเภทคดี/การถูกคุกคาม		ชุมชน
	อาญา	แพ่ง	
1.นายเรวัตร อินทร์ช่วย	ดำเนินคดี ชั้นอัยการ		ตระ
2.นายสมพร อินทร์ช่วย			
3.นายอัมมร บรรณะ		มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 3,181,125 บ.	
4.นายแลบ นานข้า	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 3,159,000 บ.	ไร่เหนือ
5.นางเดียม-นายคล้า อยู่ทอง	-	บังคับคดีแล้วต้องจ่าย 442,000.54 บ.	
6.นายสุพจน์ เมียนโอ	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 70,000 บ.	ทับเขือ-ปลักหมู
7.นายสุทัศน์ ศรีดี	มีหนังสือแจ้งให้รื้อถอนอาสิน	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 1,253,987.54 บ.	หินงอม ต.น้ำผุด
8.นายอุทัย-นายชฎา ชูทิ้ง	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 898,861 บ	ยุงงาม-ลำพิกุล
9.นายชิต มีสุข	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 1,875,000 บ.	ลำขนุน
10.นายบุญจบ (โสมส) แก้วเพ็ง		มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 299,620 บ.	
11.นางผิน คงดำ	ปักป้าย / ตรวจยึดที่ดิน / รื้อถอน อาสิน (คำสั่งทางปกครอง)	-	ลำขนุน
12.นายศุภกร มากสอน			
13.นายไต้ แก้วดำ			
14.นายใจ สมบัติทอง			
15.นายพนม นิมเพ็ง			
16.นายสุชาติ หวานพัด			
17.นางหนูพิตร สุขรัตน์			
18.นางหนูพิน ชุมแก้ว			
19.นายปลื้ม ชุมสม	ปักป้ายตรวจยึด		ทับเขือ-ปลักหมู
20.นายเฉลิมชัย คงเหมือน	ปักป้ายตรวจยึด		ไร่เหนือ
21.นางสาคร คงเหมือน	ปักป้ายตรวจยึด		
22.นายประพันธ์ จันทร์ขาว	ปักป้ายตรวจยึด		น้ำปลิว
23.นายสมบุรณ์ ทองแท้	ปักป้ายตรวจยึด	-	
24.นางกัลยารัตน์ ศิริรัตน์	ปักป้ายตรวจยึด	-	ในไร่ ต.ท่าจั่ว
25.นางไพเราะ คงทุม	ปักป้ายตรวจยึด	-	คลองทรายดินแดงน้อย
26.นายทรัพย์เจริญ ภูริพันธ์	ปักป้ายตรวจยึด	-	คลองทรายดินแดงน้อย
27.นายจรวน ผันนิมิต	ปักป้ายตรวจยึด	-	ทับเขือ-ปลักหมู
28.นายณรงค์ศักดิ์ รอดรักษ์		-	
29.นายเรวัตร รักษ์ทองจันทร์		-	
30.นางหนูผัน หนูสด	คดีอาญาชั้นพนักงานสอบสวน	-	เขาหลัก
31.นางสุวรรณี อ่อนคง	ปักป้าย/รื้อถอนอาสิน	-	
32.นางอุไรวรรณ อ่อนชุม	ปักป้ายตรวจยึด	-	
33.นายกระจำจ บัญช่วย	คดีอาญา/ตัดสินคดีแล้ว	-	ลำพิกุล-ยุงงาม
34.นายห้อง พุมจอก	ปักป้ายตรวจยึด	-	
35.นายหมาน ดินแดง	คดีอาญาชั้นพนักงานสอบสวน	-	คลองทรายดินแดงน้อย

ที่มา : เภาศิลป์ คงแก้ว (2554 : 105-107)

จากสถิติคดีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้พบว่าใน พ.ศ. 2554 มีจำนวนสูงถึง 3,155 คดี เนื้อที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุกมีจำนวน 48,118 ไร่ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-4

ตารางที่ 5-4 สถิติคดีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้

พ.ศ.	คดีบุกรุก	เนื้อที่บุกรุก	มูลค่าความเสียหาย (ล้านบาท)
2552	2,445	33,794	1,918.80
2553	2,904	30,145	1,808.92
2554	3,155	48,118	2,467.39
2555	2,745	45,539	1,096.11
2556	2,801	34,998	3,444.34

ที่มา : กรมป่าไม้ (2558)

อย่างไรก็ตามจากการรายงานของ กรมป่าไม้ (2551: 3) ใน พ.ศ. 2551 พบว่ามีประชาชนทำกินอยู่ในป่าจำนวนมากถึง 480,426 ราย ในเนื้อที่ 8.5 ล้านไร่

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หลังวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ภาครัฐโดยศูนย์ประสานงานการรณรงค์กฎหมายเพื่อคนจนได้ส่งผู้แทนเข้ายื่นหนังสือให้สนับสนุนกฎหมายภาคประชาชนที่ได้ยกร่างไว้แล้วรวม 4 ฉบับ คือ ร่างพระราชบัญญัติธนาคารที่ดิน พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากรในรูปแบบโฉนดชุมชน พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ต่อรัฐสภาให้ส่งต่อไปยังคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เพื่อสนับสนุนให้ตราเป็นกฎหมายบังคับใช้ต่อไป (เดลินิวส์, 2557: 1)

ในเดือนสิงหาคม 2557 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอรมน.) ได้ประกาศใช้แผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและการทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี
2. เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และยั่งยืน ภายใน 2 ปี
3. เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ภายใน 2-10 ปี

ในแผนแม่บทฉบับนี้ ไม่ได้ระบุจำนวนราษฎรที่เข้าทำกินในเขตป่าไม้ของชาติว่า มีจำนวนมากน้อยเพียงใด จะเห็นได้ว่าการบุกรุกป่าไม้เกิดขึ้นตลอดเวลา โดยที่การแก้ไขยังใช้แนวทางเดิม ที่มีแนวโน้มว่าผู้บุกรุกจะสามารถอยู่อาศัยและทำกินในที่บุกรุกได้

กรณีการบุกรุกเข้าทำกินอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้น แผนแม่บทดังกล่าว ให้ใช้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งผู้ที่อยู่อาศัยและทำกินก่อนการประกาศเขตอนุรักษ์จะได้รับเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน ส่วนผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยภายหลังการประกาศเขตอนุรักษ์โดยเฉพาะในเขตต้นน้ำลำธารจะมีการอพยพโยกย้ายไปยังพื้นที่อื่น ซึ่งภาครัฐเคยดำเนินการมาแล้ว เช่น กรณีโครงการจัดที่ดินทำกินเพื่อผู้ยากไร้ หรือ คจก. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีปัญหาเกิดขึ้นกับผู้ถูกอพยพและบางส่วนได้กลับไปสู่ที่ทำกินเดิม หรือ กรณีอพยพประชาชนออกจากเขตป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออก (กรมป่าไม้, 2534: 90-94)

ภายหลังการประกาศใช้แผนแม่บทฯ ฉบับนี้ ซึ่งได้มีการระบุไว้ว่าจะมีการอพยพโยกย้ายราษฎรที่ทำกินอยู่ในบริเวณต้นน้ำออกมา กลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ได้ประกาศจะเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่เข้าสู่กรุงเทพมหานครเพื่อเรียกร้องการแก้ไขปัญหาดินทำกินโดยให้ภาคประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการแก้ไขแทนที่รัฐบาลจะดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2557 แต่รัฐบาลได้สั่งให้ยุติการเดินทางดังกล่าวและได้ส่งผู้แทนไปเจรจาและรับฟังข้อเรียกร้อง ในเวลาต่อมา (ไทยรัฐ วันที่ 10 พฤศจิกายน 2557: 1) จากกรณีดังกล่าวที่ปรึกษาของกลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ได้ให้ความเห็นว่า ชาวบ้านฝากความหวังไว้กับคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) แต่หากยังไม่แก้ไขปัญหาดินทำกินที่ยืดเยื้อมาเป็นเวลานาน สุดท้ายก็จะกลายเป็นว่าชาวบ้านจะถูกบีบให้ไปอยู่ฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาล จึงเสนอให้นำเครือข่ายภาคประชาชนเข้ามาร่วมปฏิรูปในครั้งนี้ (โพสต์ทูเดย์ 19 พฤศจิกายน 2557: 24; Bangkok Post, Jan 7, 2015: 12)

5.4 ภัยคุกคามจากการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้

5.4.1 ความเสียหายจากน้ำป่า-ดินถล่ม

พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุตกุล (2554: 2) ได้รายงานไว้ว่า จากผลของการวิเคราะห์ตัวอย่างดินของป่าชนิดต่างๆ ที่ดำเนินการเก็บจากท้องที่ต่างๆ จำนวนมากกว่า 200 ตัวอย่าง ทั่วประเทศมาประมวลเข้าด้วยกัน ปรากฏว่าป่าไม้ที่มีลักษณะที่ชุ่มชื้นไปจนถึงป่าไม้ที่มีลักษณะแห้งแล้ง คือป่าดิบเขา ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรังของประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยความลึกของชั้นดินเท่ากับ 82 เซนติเมตร (อยู่ในช่วงระหว่าง 30 เซนติเมตร ของป่าเต็งรังถึง 150 เซนติเมตร ของป่าดิบเขา) มีค่าเฉลี่ยความพรุนของดิน หรือ ปริมาณช่องว่างภายในดินเท่ากับ 49.61 เปอร์เซ็นต์ (อยู่ในช่วงระหว่าง 43.53 เปอร์เซ็นต์ ป่าเบญจพรรณ ถึง 63.17 เปอร์เซ็นต์ ของป่าดิบแล้ง) ส่งผลทำให้ค่าเฉลี่ยความสามารถในการเก็บกักน้ำได้สูงสุดมีค่าเท่ากับ 687.84 ลบ.ม./ไร่ (อยู่ในช่วงระหว่าง 230.64 ลบ.ม./ไร่ ของป่าเต็งรัง ถึง 1,516.08 ลบ.ม./ไร่ ของป่าดิบเขา) ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-5

ตารางที่ 5-5 การเก็บกักน้ำของป่าชนิดต่างๆ

ลำดับที่	ชนิดป่า	จังหวัด	ความลึกของชั้นดิน (ซม.)	ความพรุนของดิน (%)	ปริมาตรดิน (ลบ.ม./ไร่)	ปริมาตรน้ำที่เก็บกักไว้ในดิน(ลบ.ม./ไร่)
1	ป่าดิบชื้น	สงขลา	100	47.82	1,600	765.12
2	ป่าดิบแล้ง	นครราชสีมา	70	45.49	1,120	509.49
3	ป่าดิบเขา	เชียงใหม่	150	63.17	2,400	1,516.08
4	ป่าเบญจพรรณ	ลำปาง	60	43.53	960	417.89
5	ป่าเต็งรัง	นครราชสีมา	30	48.05	480	230.64

ที่มา : พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุตกุล (2554: 2)

เมื่อป่าต้นน้ำถูกทำลาย ปริมาณน้ำที่เคยเก็บกักไว้ในดินก็จะไหลลงสู่เบื้องล่างอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินโดยเกิดน้ำป่า-ดินถล่ม ดังที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เช่นในพื้นที่ภาคใต้ที่บ้านกะทูนเหนือ อำเภอพุนพิน จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือภาคเหนือที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-6

ตารางที่ 5-6 เหตุการณ์ดินถล่มและความเสียหายที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2531-2547

วันที่เกิดเหตุ	สถานที่	ความเสียหาย
22 พฤศจิกายน 2531	บ้านกะทูนเหนือ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช	มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตประมาณ 230 คน บ้านเรือนเสียหายประมาณ 1,500 หลัง และพื้นที่การเกษตรเสียหายประมาณ 6,150 ไร่ คิดเป็นมูลค่าโดยประมาณกว่า 1,000 ล้านบาท
	บ้านคีรีวงศ์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	มีผู้เสียชีวิต 12 คน บ้านเรือนเสียหาย 152 หลัง เสียหายบางส่วน 210 หลัง
11 กันยายน 2543	บ้านธารทิพย์ (หมู่บุด) ตำบลบึงน้ำเต้า อำเภอหล่มสัก และบ้านโพธิ์เงิน ตำบลท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	มีผู้เสียชีวิต 10 คน สูญหาย 2 คน บ้านเรือนเสียหาย 363 คน คิดเป็นการปะทุสัต์ว์ พื้นที่การเกษตรเสียหายจำนวนมาก
4 พฤษภาคม 2544	อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่	มีบ้านเสียหายทั้งหลัง 18 หลัง ผู้เสียชีวิต 43 คน สูญหาย 4 คน คิดมูลค่าประมาณ 100 ล้านบาท
11 สิงหาคม 2544	ตำบลน้ำก้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์	ผู้เสียชีวิต 136 คน ผู้ได้รับบาดเจ็บ 109 คน สูญหาย 4 คน บ้านเรือนพังทลาย 188 หลัง และเสียหาย 411 หลัง คิดเป็นมูลค่าประมาณ 645 ล้านบาท
20 พฤษภาคม 2547	ตำบลแม่ระมาด ตำบลแม่ตื่น ตำบลชนะใจ และตำบลจะเรอ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก	มีผู้เสียชีวิต 5 คน บ้านเสียหายทั้งหลัง 200 หลัง เสียหายบางส่วน 191 หลัง สะพาน 11 แห่ง ถนน 23 สาย ฝาย 62 ฝาย คิดเป็นเงินรวม 367 ล้านบาท
	ตำบลแม่ตื่น ตำบลม่อนจอง และตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่เสียหาย 4 ตำบล 14 หมู่บ้าน ราษฎรเดือดร้อน 400 คน 120 ครัวเรือน มีผู้เสียชีวิต 1 คน บาดเจ็บสาหัส 1 คน บ้านเรือนเสียหายบางส่วน 169 หลัง สะพานขาด 2 แห่ง รวมมูลค่าความเสียหายประมาณ 20 ล้านบาท
17 ตุลาคม 2547	บ้านเขาหุง บ้านห้วยส้ม หมู่ที่ 1 ตำบลเขาคราม อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่	ดินจากภูเขาห้วยส้มไหลลงมาโดยมีหินปูนขนาดใหญ่จำนวนมากแตกหลุดร่วงลงมาจากเขาบ้านหุง ทับบ้านเรือนเสียหาย 25 หลัง ซึ่งตั้งห่างจากภูเขาประมาณ 50 เมตร มีผู้เสียชีวิต 3 คน และบาดเจ็บ 1 คน
22 พฤษภาคม 2549	อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย อ.เมือง จ.แพร่	ราษฎรเสียชีวิต 83 คน บ้านเรือนเสียหายทั้งหลัง 674 หลัง สะพานเสียหาย 134 แห่ง ทำนบ/ฝายเสียหาย 197 แห่ง คิดเป็นมูลค่ามากกว่า 300 ร้อยล้านบาท พบร่องรอยดินถล่มมากกว่า 2,000 แห่ง
8 สิงหาคม 2549	บ้านปางควาย บ้านยาง ต.แม่งอน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	ราษฎรเสียชีวิต 8 คน บ้านเรือนเสียหายทั้งหลัง 9 หลัง เสียหายบางส่วน 24 หลัง

ที่มา: กรมทรัพยากรธรณี (2550: 27)

5.4.2 ความเสียหายจากการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การมีความผิดแผกแตกต่างระหว่างสิ่งมีชีวิตจากทุกแห่งรวมถึง นอกเหนือจากสิ่งอื่นแล้ว ระบบนิเวศทางบก ทางทะเลและทางน้ำอื่นๆ และการประกอบรวมทางนิเวศ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในนั้นด้วย ในการนี้รวมถึงความหลากหลายภายในชนิดพันธุ์ระหว่างชนิดพันธุ์และของระบบนิเวศ (UNEP; 1992: 3)

เนื่องจากป่าไม้เป็นที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพและแหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ ดังที่สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2537: 55-56) ได้ให้รายละเอียดในกรณีของประเทศไทยไว้ว่า

“ประเทศไทยเป็นที่รวมของพรรณพืช 3 เขต คือ (1) Indo-Burma, (2) Annametic และ (3) Melesia และเป็นที่รวมของพันธุ์สัตว์ 3 เขต คือ Sino-Himalayan, Indo-Chinese และ Sunsaic ประเทศไทยเป็นรอยต่อระหว่างป่าดงดิบชื้นกับป่าผลัดใบเขตร้อนของโลก

ในประเทศไทยสังคมพืชชั้นหลากหลาย อยู่ชิดติดต่อกันคล้ายโมเสก (Mosaic of Vegetation) บ่อยครั้งที่พบว่าริมห้วยเป็นป่าดิบมีห้วย สูงขึ้นไปเพียงเล็กน้อยเป็นป่าเบญจพรรณผลัดใบ และห่างออกไปไม่มากเป็นป่าเต็งรังสูงขึ้นไปอีกนิดเป็นป่าดิบเขา สังคมพืชต่างๆ น้อยอยู่ใกล้ชิดติดต่อกัน จำนวนสิ่งมีชีวิตก็หลากหลายตามไปด้วย หรือบนภูเขาหินปูนแถบกาญจนบุรีบนด้านลาดทิศใต้เป็นป่าไผ่ ส่วนด้านลาดทิศเหนือเป็นป่าผลัดใบ มีไม้ตะแบกและไผ่รวมกัน แต่ตามริมห้วย และสันเขาเป็นป่าดงดิบ

ประเทศไทยมีพืชที่มีท่อลำเลียง 10,000 ชนิด (ความจริงในภูมิภาค Melesian มีพรรณไม้ดอก 25,000 ชนิด ประมาณ 10% ของพืชในโลก) ไทยมีห้วย 55 ชนิด ในโลกมีห้วยทั้งหมด 600 ชนิด มีไผ่ 41 ชนิด ขณะที่ในเอเชียอาคเนย์มีไผ่ไม่ต่ำกว่า 200 ชนิด มีต้นไม้ในวงศ์ยาง 500 ชนิด เรามีกล้วยไม้ไม่ต่ำกว่า 1,000 ชนิด นก 916 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 282 ชนิด สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก 105 ชนิด งู 160 ชนิด เต่า 28 ชนิด ปลาน้ำจืด 600-650 ชนิด”

อย่างไรก็ตามการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้มีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ดังที่ วิสุทธิ์ ใบไม้ (2537: 38-40) ได้รายงานไว้ว่า “สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในป่าชื้นเขตร้อนในบ้านเราเกือบ 300 ชนิด ขณะนี้พบว่ามี มากกว่า 40 ชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์ นกเกือบ 200 ชนิดจากจำนวนทั้งหมดกว่า 900 ชนิดที่พบ ในบ้านเรากำลังมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ในขณะที่สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกและสัตว์เลื้อยคลานไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนทั้งหมดประมาณ 400 สปีชีส์ที่มีอยู่ในประเทศไทย กำลังถูกคุกคามและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในอนาคตอันใกล้นี้”

การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าว ประเวศ วะสี (2537: 20) ได้อธิบายไว้ว่า “ในเมื่อความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้เกิดดุลยภาพทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นคุณค่าต่อสุขภาวะของมนุษย์ เช่น มนุษย์อาศัยความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ เป็นเครื่องยังชีพ โดยเก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด เก็บผัก จับสัตว์ หาฟืน โดยไม่ทำลายความสมดุลของธรรมชาติ ย่อมสามารถพึ่งพิงธรรมชาติอย่างยั่งยืน ความหลากหลายทางธรรมชาติจึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

มาในปัจจุบันที่มีการ “พัฒนา” แบบทำลายความหลากหลายของธรรมชาติ เช่น ทำลายป่าไม้อันมีความหลากหลายทางพันธุกรรมอย่างสุดขีดจนบอบช้ำยับเยิน โดยการโค่นไม้ทำลายป่าเพื่อเปลี่ยนไปเป็นเงินของคนบางคนจำนวนน้อยก็ดี หรือแทนที่ความหลากหลายทางชีวภาพอันมีค่าด้วยการเกษตรกรรมพืชเดี่ยว เช่น ปอ มันสำปะหลัง อันมีค่าน้อยแต่ทำให้เสียความสมดุลทางธรรมชาติมาก อันมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของคนจำนวนมาก”

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2551: 10) ได้ประเมินมูลค่าความเสียหายจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศป่าต้นน้ำชนิดต่างๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-7 พบว่ามีการสูญเสียเฉลี่ย 89,737.48 บาท/ไร่/ปี

ตารางที่ 5-7 มูลค่าความเสียหายจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศป่าต้นน้ำชนิดต่างๆ

ชนิดป่า	มูลค่าความเสียหาย (บาท/ไร่/ปี)					
	ดินสูญเสีย	น้ำสูญเสีย	ปุ๋ยสูญเสีย	น้ำท่าเพิ่ม	อากาศร้อน	รวม
ป่าดิบเขา	600	28,053.33	141.75	32,745.33	25,093.75	86,634.16
ป่าเบญจพรรณ	600	36,800.00	1,911.82	23,284.00	62,625.74	125,221.56
ป่าเต็งรัง	600	12,093.33	51.73	16,568.00	52,651.25	81,964.31
สวนสัก	600	18,586.67	321.52	11,768.00	52,651.25	83,927.44
สวนสนสามใบ	600	1,400.00	7.63	18,836.00	50,096.25	70,939.88
เฉลี่ย	600	19,386.67	486.89	20,640.27	48,623.65	89,737.48

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2551: 10)

จากการทบทวนที่กล่าวมาข้างต้นจะสรุปได้ว่าสถานการณ์การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และความหลากหลายทางชีวภาพ ที่มีผลกระทบต่อชุมชนในชนบทด้านอาหารและยาสมุนไพรต่างๆ นอกจากนี้หากไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชนที่อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้จำนวนมากแล้ว จะเกิดปัญหาต่อความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา ที่รุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

1. กรมป่าไม้. 2551. **เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าแห่งชาติ (คปป.) ครั้งที่ 1/2551** วันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2551 ณ ห้องประชุมกรมป่าไม้.
2. กรมป่าไม้. 2558. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้น วันที่ 20 เมษายน 2558.
3. กรมทรัพยากรธรณี. 2550. **คู่มือลดผลกระทบธรณีพิบัติภัย**. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงพิมพ์สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด กรุงเทพฯ.
4. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2551. **ความหลากหลายทางชีวภาพมีค่าเท่าไร**. เอกสารเผยแพร่ที่ 1/2551 ส่วนวิจัยต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ.
5. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอธม.) 2554. **ยุทธศาสตร์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2554-2559**. กรุงเทพมหานคร.
6. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. 2557. **แผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ.
7. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2550. **รายงานสถานการณ์ การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ปี 2545-2548**. กรุงเทพฯ. มปท.
8. เจษฎา มีบุญลือ. 2553. **ความมั่นคงแห่งชาติ : การสร้างชาติไทยให้ยั่งยืน**. สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กรุงเทพฯ.
9. เงามศิลป์ คงแก้ว. 2554. **เหตุเกิดที่เทือกเขาบรรทัด**. เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเทือกเขาบรรทัด จ.ตรัง.
10. ชาญเชาว์ ไชยานุกิจ. 2555. **ความมั่นคงของชาติกับบทบาทของประชาชน**. www.bangkokbynew.com สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2558.
11. ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2541. **การเมืองบนท้องถนน : 99 วัน สมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย**. มหาวิทยาลัยเกริก ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา กรุงเทพฯ.
12. ประเวศ วะสี. 2537. **ความหลากหลายทางชีวภาพ สังคมธรรมและการศึกษาที่เข้าถึงความจริง**. ในเอกสาร ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรุงเทพฯ.
13. พงศ์ศักดิ์ วิทวัสชุตินกุล. 2554. **การให้น้ำของป่าต้นน้ำ**. ส่วนวิจัยต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และการจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช.
14. วิสุทธิ์ ใบไม้. 2537. **ทรัพยากรเส้นทางชีวภาพของชาติ : ทางเลือกใหม่ในการพัฒนาแบบยั่งยืน**. ในเอกสารความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรุงเทพฯ.

15. ศยามล ไกยูรวงศ์. 2548. *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ระยะที่ 1*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กรุงเทพฯ.
16. สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2537. *การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้*. ในเอกสารความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรุงเทพฯ.
17. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2523. *ปัญหาที่ดินทำกิน อดีต ปัจจุบันและอนาคต*. วารสารเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปีที่ 17 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม 2523 กรุงเทพฯ.
18. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2503. *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)*. มปท.
19. องค์การอาหารเพื่อเกษตรแห่งสหประชาชาติ. 2534. *ต้นไม้เพื่อชีวิต*.
20. อัญธิชัย ศิริเทศ. 2547. *วิถีชาวไร่เหนือ จ.ตรัง กับการจัดการป่าชุมชน*. มติชนรายวัน วันที่ 1 พฤศจิกายน 2549 หน้า 9.
21. Allen, S.W. 1950. *An Introduction to American Forestry*. McGraw-Hill Book Company, Inc., New York. 344pp.
22. Joint Liaison Group. 2007. Forests. *Climate Change, Biodiversity and Land Degradation*. Bonn, Germany.
23. Keating, M. 1993. *The Earth Summit's Agenda for Change*. The Center for Our Common Future. Switzerland.
24. Wackernagel, M. 1994. *The Ecological Footprint and Appropriated Carrying Capacity: A Tool for Planning toward Sustainability*. Vancouver, Canada.
25. United Nations Environment Programme (UNEP). 1992. *Convention on Biological Diversity*. Geneva.

หนังสือพิมพ์

มติชนรายวัน	วันที่ 27 ตุลาคม 2547
มติชนรายวัน	วันที่ 1 พฤศจิกายน 2547
มติชนรายวัน	วันที่ 19 ธันวาคม 2548
มติชนรายวัน	วันที่ 24 เมษายน 2549
เดลินิวส์	วันที่ 24 มิถุนายน 2557
ไทยรัฐ	วันที่ 10 พฤศจิกายน 2557
โพสต์ทูเดย์	วันที่ 19 พฤศจิกายน 2557
Bangkok Post	December 13, 2005
Bangkok Post	January 7, 2015
livingriversiam	2558: 15-16

บทที่ 5

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติ

บทที่ 5

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติ

จากการทบทวนถึงนโยบาย วิธีปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่ดำเนินการมาข้างต้น พบว่า สถานการณ์ป่าไม้ในปัจจุบันมีสภาพวิกฤติ พื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียง 102.1 ล้านไร่ และมีประชาชนอาศัยอยู่อีกไม่น้อยกว่า 500,000 ราย เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชน โดยการจับกุมดำเนินคดีตลอดมา นอกจากนี้การใช้พื้นที่สูงชันซึ่งควรเป็นพื้นที่ป่าไม้แต่นำมาปลูกพืชในปัจจุบัน ก่อให้เกิดดินถล่มน้ำป่าไหลหลากสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินอย่างต่อเนื่อง ปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติโดยรวม การทบทวนในบทนี้จึงมี 4 เรื่อง คือ (1) ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติในภาพรวม (2) ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติด้านเศรษฐกิจ (3) ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา และ (4) ภัยคุกคามจากการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติในภาพรวม

ความมั่นคงของชาติหมายถึง ความอยู่รอดปลอดภัยของความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งความเป็นปึกแผ่นมั่นคง พร้อมทั้งจะเผชิญกับสถานการณ์ทุกรูปแบบได้ในอนาคต การที่ชาติมีความมั่นคงปลอดภัยได้นั้นจะต้องปราศจากภัยคุกคาม (เจษฎา มีบุญลือ, 2553: 3)

ความมั่นคงแห่งชาติจำแนกออกได้เป็น 4 ด้าน คือ (1) ความมั่นคงด้านการเมือง (2) ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ (3) ความมั่นคงด้านสังคมจิตวิทยา และ (4) ความมั่นคงด้านการทหาร

ความมั่นคงแห่งชาติทางด้านเศรษฐกิจนั้น มีปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และเทคโนโลยี ในกรณีของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งรวมถึงทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรธรณีนั่นเป็นทุนของประเทศที่จะใช้ในการพัฒนา หากมีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากจะส่งผลต่อการพัฒนาให้ชาติมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

ส่วนความมั่นคงแห่งชาติทางด้านสังคม-จิตวิทยานั้น จะมีปัจจัยที่สำคัญคือความเป็นธรรมในสังคม ไม่มีข้อขัดแย้งในชาติ รวมทั้งการมีกระบวนการที่ช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพและได้รับความเป็นธรรม ไม่ทำให้มีภัยคุกคามเกิดขึ้น กรอบแนวคิดความมั่นคงของชาติที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงมีองค์ประกอบของความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ (ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, 2555: 1)

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (2554: 32) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการบูรณาการป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติไว้ในยุทธศาสตร์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2555-2559 ดังนี้

“2.4 ด้านการบูรณาการป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ

ให้มุ่งเน้นการยับยั้งการบุกรุกทำลายป่า เพื่อลดพื้นที่ที่มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า สนับสนุนการฟื้นฟูสภาพป่า การปลูกป่า ทั้งป่าบกและป่าชายเลนเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่า จัดทำฐานข้อมูลด้านป่าไม้และเรื่องที่เกี่ยวข้อง กำหนดพื้นที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกทำลายหรือลักลอบตัดไม้ กำหนดมาตรการที่ชัดเจนเพื่อป้องกันการแสวงประโยชน์ในทางมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐและการบุกรุกทำลายป่าของผู้มีอิทธิพล โดยผนึกกำลังทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งการดำเนินการในด้านอื่นๆที่รัฐบาลมอบหมาย เช่น

การแก้ปัญหาเกษตรกรผู้ยากจนและไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การบริหารวิกฤตการณ์ภัยพิบัติระดับชาติและการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย”

ยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้อาจจะมาจากสาเหตุของการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อแสวงหาที่ดินทำกินซึ่งรัฐบาลได้ตระหนักมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 พ.ศ. 2503 โดยระบุไว้ว่า “ มีราษฎรไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน รวมทั้งชาวเขาด้วย ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เคลื่อนที่ทำลายป่าของชาติ มีการบุกรุก ลักลอบตัดต้นไม้มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเหตุนี้ป่าอันเป็นทรัพยากรสำคัญสำคัญของชาติที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ที่ดินเป็นแหล่งเกิดของน้ำและเป็นแหล่งผลิตไม้ต้องถูกทำลายหมดไป ในอัตราอันสูงเกินควร และเป็นผลร้ายต่อเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด ความจำเป็นทางเศรษฐกิจของประเทศชั้นแรก จึงได้แก่การจำแนกประเภทที่ดินออกเป็นที่ทำมาหากินและป่าสงวนทั่วประเทศ กับการจัดสรรที่ดินให้ประชาชน ซึ่งไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง จำนวนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2503 : 54-55)

ถึงแม้จะมีการกำหนดแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่าไม้ไว้ดังกล่าวก็ตาม แต่ไม่สามารถยุติปัญหาได้ ได้มีการรายงานจำนวนผู้ไร้กรรมสิทธิ์และทำกินอยู่ในที่ดินของรัฐประเภทต่างๆ ตามลำดับมาดังนี้

จากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2523: 13) ระบุว่าจากการประมาณของธนาคารโลกในช่วงปี 2523 มีราษฎรอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้จำนวนมากถึง 1 ล้านครอบครัว

ต่อมาในปี 2535 กระทรวงมหาดไทยได้ทำการสำรวจพบว่า มีราษฎรเข้าทำกินและอยู่อาศัยในเขตป่าไม้ของชาติทั้งเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวรรวม 5.3 ล้านคน ในพื้นที่ 37.6 ล้านไร่ กระจายไปทั่วทั้งประเทศ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 มีนาคม 2535)

รายงานของ กรมป่าไม้ ใน พ.ศ. 2551 พบว่ามีประชาชนทำกินอยู่ในป่าจำนวนมาก ดังนี้

	จำนวน (ราย)	ชุมชน (แห่ง)	เนื้อที่ (ล้านไร่)
พื้นที่ป่าอนุรักษ์	135,000	11,730	1.98
พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ	340,000	1,650	6.40
พื้นที่ป่าชายเลน	5,426	981	123,213 ไร่
รวม	480,426	14,298	8.5

(กรมป่าไม้, 2551: 3)

จากความหมายและปัจจัยรวมทั้งเหตุการณ์ที่ส่งผลให้เกิดความมั่นคงดังกล่าวนี้จะสรุปได้ว่าป่าไม้มีบทบาทต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม-จิตวิทยา รวมทั้งภัยคุกคาม

5.2 ป่าไม้กับความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

หัวข้อนี้จะทบทวนรวม 3 เรื่อง คือ (1) ประโยชน์ของป่าไม้ (2) บทบาทของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม และ (3) มูลค่าการนำเข้าและส่งออกไม้ท่อนและแปรรูป

5.2.1 ประโยชน์ของป่าไม้

Allen (1950: 151) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าป่าไม่ว่า “ป่าไม้ คือสังคมของต้นไม้และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและปกคลุมเนื้อที่กว้างใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากอากาศ น้ำ และวัตถุธาตุต่างๆ ในดิน เพื่อการเจริญเติบโตจนถึงอายุชัย และมีการสืบพันธุ์ของตนเอง ทั้งให้ผลผลิตและบริการที่จำเป็นอันจะขาดเสียมิได้ต่อมนุษย์และสัตว์”

จากคำจำกัดความดังกล่าวนี้ ป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะป่าไม้เป็นระบบนิเวศที่ค้ำจุนรักษาคุณภาพของธรรมชาติ ในการอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมหลากหลายประการ โดยเฉพาะประโยชน์ทางอ้อมนั้นมีคุณค่ามหาศาลต่อความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์และสัตว์

ประโยชน์ทางตรงของป่าไม้ คือการให้ปัจจัย 4 แก่มนุษย์ ได้แก่ ไม้ อาหาร วัตถุเคมี เชื้อเพลิง ยารักษาโรค

ประโยชน์ทางอ้อมของป่าไม้มีหลายประการ เช่น ให้ความชุ่มชื้นในอากาศบรรเทาความรุนแรงของลม ป้องกันการพังทลายของดิน บรรเทาอุทกภัย แหล่งเก็บกักน้ำ ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ที่พักผ่อนหย่อนใจ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน เป็นต้น

องค์การอาหารเพื่อเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2534: 3) ได้ให้ความสำคัญกับต้นไม้ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งในป่า ไว้ว่ามีประโยชน์ถึง 12 ประการ คือ (1) ต้นไม้เพื่อผลิตอาหาร (2) ต้นไม้เพื่อเป็นอาหารสัตว์ (3) ต้นไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิง (4) ต้นไม้เพื่อผลิทยาารักษาโรค (5) คุณค่าทางวัฒนธรรมของต้นไม้ (6) ต้นไม้ในชีวิตของเรา (7) ต้นไม้เพื่อรายได้ (8) ต้นไม้ในฐานะที่เป็นพืชที่มีถาวรภาพ (9) ต้นไม้ในฐานะผู้พิทักษ์สิ่งแวดล้อม (10) ต้นไม้เพื่อการผลิต : พืชและปศุสัตว์ (11) ต้นไม้เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ และ (12) ต้นไม้เพื่อภูมิอากาศ

5.2.2 บทบาทของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม

ด้วยความสำคัญของป่าไม้ต่อสิ่งแวดล้อม อนุสัญญาริโอ (Rio Conventions) ซึ่งมี 3 ฉบับ คือ อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (UNFCCC) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) และ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (UNCCD) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกทั้ง 3 อนุสัญญาดังกล่าวนี้ ได้มีข้อตกลงที่จะดำเนินงานด้านป่าไม้ร่วมกัน จึงได้จัดตั้งกลุ่มประสานงานร่วม (Joint Liaison Group) ขึ้น โดยจะทำหน้าที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศต่างๆ ในการต่อต้านการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ ต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย การบุกรุกทำลายป่า และลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการใช้ที่ดิน โดยเหตุผลที่ว่าป่าไม้มีความเชื่อมโยงทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (Joint Liaison Group of the Rio Conventions, 2007: 2-4) นอกจากนี้ในแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการตามมติขององค์การสหประชาชาติที่จัดทำขึ้นให้เป็นกรอบการปฏิบัติงานของประเทศสมาชิก ก็ได้บรรจุเรื่อง การแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ไว้ในบทที่ 11 (Keating, 1992: 31) โดยมีวัตถุประสงค์ให้สภาพแวดล้อมของโลกเป็นไปอย่างยั่งยืน

เพื่อตอบรับการพัฒนายั่งยืน ได้มีแนวคิด วิธีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยใช้ป่าไม้เป็นปัจจัยหลัก ได้แก่ แนวคิดเรื่อง รอยเท้านิเวศ (Ecological Footprint) โดย Wackernagel (1994: 1) ซึ่งได้กำหนดพื้นที่ของโลก ประเทศ เมือง หรือท้องถิ่น ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. พื้นที่สำหรับผลิตอาหารและผลิตภัณฑ์จากพืช เช่น ไม้ เส้นใย เรียกว่ารอยเท้าทางอาหารหรือรอยเท้าผลิตภัณฑ์จากพืช รอยเท้าชนิดนี้นับเป็นเบื้องต้น เพราะว่าทุกคนต้องการอาหาร และผลิตภัณฑ์จากพืช เช่น ไม้สำหรับก่อสร้าง กระดาษ พืช สมุนไพร ในการดำรงชีวิต
2. พื้นที่สำหรับสร้างอาคาร ถนน ที่ทิ้งขยะ ทำเรือ เรียกว่ารอยเท้าที่ดินเสื่อมสภาพ (Degraded Land Footprint)
3. พื้นที่ป่าไม้เพื่อดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ส่วนเกิน ที่เกิดขึ้นจากการเผาเชื้อเพลิงฟอสซิล เรียกว่ารอยเท้าทางพลังงาน (Energy Footprint) รอยเท้าทางพลังงานนี้เป็นรอยเท้าที่สมมติขึ้นว่า หากมีการใช้พลังงานจำนวนหนึ่ง จะต้องมีการปลูกป่าหรือสงวนป่าเป็นเนื้อที่เท่าใดเพื่อดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดขึ้นจากการใช้พลังงาน

รอยเท้าทั้ง 3 นี้จะนำมาคำนวณรวมกันเรียกว่า รอยเท้านิเวศ

ถ้าหากพื้นที่ป่าไม้มีมาก พื้นที่ที่นำมาใช้ผลิตอาหารและเมืองมีน้อย รอยเท้านิเวศก็จะมีขนาดเล็กคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะอยู่ในสภาพที่ดี แต่ถ้าหากนำพื้นที่ป่าไม้มาใช้มาก พื้นที่ผลิตอาหารและเมืองมีขนาดใหญ่ขึ้น รอยเท้านิเวศก็จะมีขนาดใหญ่ขึ้นคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะมีปัญหามากขึ้น

5.2.3 มูลค่าการนำเข้าและส่งออกไม้ท่อนและแปรรูป

ภายหลังการให้สัมปทานป่าไม้สิ้นสุดลงในเดือนมกราคม 2532 มูลค่าการนำเข้าไม้ของประเทศไทยเพื่อมาใช้สอยภายในประเทศและแปรรูปเพื่อการส่งออก ได้เพิ่มจาก 5,211 ล้านบาท ในปี 2531 เป็น 10,602 ล้านบาท ในปี 2532 หรือประมาณหนึ่งเท่าตัว ต่อมาในปี 2538 มีมูลค่านำเข้าสูงถึง 27,017 ล้านบาท ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-1

จากประโยชน์ของป่าไม้ดังที่กล่าวมานี้จะสรุปได้ว่า

ป่าไม้มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจเพราะเป็นแหล่งทรัพยากรทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมากมาย ตลอดจนมีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมสำหรับคนและสัตว์ รวมทั้งพืชชนิดต่างๆ นอกจากนี้ป่าไม้ยังสนองตอบความต้องการนันทนาการของสังคม เป็นตัวชี้นำไปสู่การพัฒนาการเกษตรที่มีถาวรภาพและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพและแหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ ต้นไม้ในป่ายังช่วยพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโลก ต้นไม้เป็นองค์ประกอบที่ขาดเสียมิได้ในระบบนิเวศที่สำคัญยิ่งต่อมนุษยชาติ

ตาราง 5-1 สถิติการนำเข้าและส่งออกไม้ท่อนและแปรรูป

พ.ศ.	การนำเข้า	การส่งออก
	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (บาท)
2520	512,713,777	800,244,024
2521	889,615,497	321,887,603
2522	1,935,837,948	125,768,955
2523	1,126,007,800	7,726,898
2524	1,772,741,365	70,424,440
2525	1,693,065,123	8,409,966
2526	2,285,732,736	4,228,449
2527	2,269,113,946	20,975,117
2528	2,144,402,065	281,447,230

ตาราง 5-1 (ต่อ)

พ.ศ.	การนำเข้า	การส่งออก
	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (บาท)
2529	1,956,713,150	563,886,857
2530	3,602,462,670	716,332,513
2531	5,211,797,517	1,278,505,012
2532	10,602,499,231	1,107,023,707
2533	13,776,105,131	1,214,137,245
2534	16,074,372,09	1,340,357,133
2535	18,315,676,582	1,244,464,843
2536	18,808,187,528	1,411,735,558
2537	23,729,940,199	1,793,266,014
2538	27,017,877,375	2,216,132,926
2539	23,518,576,971	1,946,099,576
2540	18,633,942,386	2,230,092,551
2541	8,919,939,138	2,577,073,794
2542	11,282,835,010	4,107,907,261
2543	14,516,503,724	5,233,181,775
2544	15,267,303,954	5,517,303,695
2545	16,408,031,827	7,130,837,927
2546	25,056,280,500	9,191,922,608
2547	21,865,588,028	11,945,081,847
2548	24,411,961,498	11,373,679,088
2549	18,861,227,483	13,086,988,810
2550	15,943,614,974	12,353,624,402
2551	16,333,744,538	11,169,059,422
2552	1,745,134,992	45,515,329
2553	12,667,893,522	18,161,512,960
2554	12,156,773,885	21,893,122,846
2555	13,183,741,743	22,245,906,928
2556	12,275,503,524	279,589,937

ที่มา: (กรมป่าไม้, 2558)

5.3 ป่าไม้กับความมั่นคงด้านสังคม-จิตวิทยา

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชนที่เข้าทำกินและอยู่อาศัยในเขตป่าไม้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย จะแตกต่างกันเฉพาะความรุนแรงเท่านั้น มีการดำเนินการของภาครัฐหลายวิธี เช่น การอพยพออกจากพื้นที่ป่าไม้และการจับกุมดำเนินคดี ซึ่งมีผลกระทบและเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติประการหนึ่งเพราะได้รับการต่อต้าน โดยการเดินขบวนและชุมนุมเพื่อเรียกร้องสิทธิในการอยู่อาศัยในถิ่นที่อยู่เดิม ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้

ในช่วง พ.ศ. 2535-2538 ภาคประชาชนได้มีการรวมตัวกันเรียกร้องรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาที่ดิน น้ำ ป่าไม้ กันอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร จนถึงวันที่ 26 มีนาคม 2539 ได้มีการชุมนุมใหญ่ที่หน้าทำเนียบรัฐบาล โดยมีผู้เข้าร่วมชุมนุมมากถึง 11,000 คน ใช้ชื่อว่า “มหกรรมทวงสัญญาสมัชชาคนจน” เพื่อกดดันรัฐบาลให้เจรจากับสมัชชาคนจน ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2539 ว่าจะแก้ปัญหาตามข้อเรียกร้องของภาคประชาชน การชุมนุมจึงยุติลงเมื่อวันที่ 23 เมษายน 2539 อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้ดำเนินการล่าช้า สมัชชาคนจนจึงได้เปิดเวทีอภิปรายหน้าทำเนียบรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งระหว่างวันที่ 13-19 สิงหาคม 2539 ที่เรียกว่า “เวทีประชาชน 100 วัน ทวงสัญญาสมัชชาคนจน” แต่ได้มีการยุบสภาในเวลาต่อมา

ภายหลังการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ต่อมาในเดือนมกราคม 2540 มีการชุมนุมเรียกร้องบริเวณทำเนียบรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง เป็นเวลา 99 วัน (25 มกราคม-2 พฤษภาคม 2540) เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ จึงได้มีมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 22 เมษายน 2540 เรื่องมาตรการและแนวทางแก้ปัญหาที่ดินทำกินและการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติในจังหวัดนครราชสีมา และวันที่ 16 กันยายน 2540 การประชุมคณะรัฐมนตรีในส่วนภูมิภาคภาคเหนือ (แผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่และโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ พ.ศ. 2541-2544) เพื่อแก้ไขปัญหาการเข้าทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เช่น ป่าดงห้วยกองและป่าดงบังอี่ จังหวัดอำนาจเจริญ ป่าดงชุมคำ อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งกรณีอุทยานแห่งชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ จังหวัดอุบลราชธานี อุทยานแห่งชาติทับลาน จังหวัดปราจีนบุรี อุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร เป็นต้น (livingriversiam, 2558: 15-16)

ภายหลังการชุมนุมของสมัชชาคนจนใน พ.ศ. 2540 แล้ว ยังมีการชุมนุมเรียกร้องเพื่อติดตามการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินคดีหลายครั้ง การชุมนุมเรียกร้องแต่ละครั้งสร้างผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติหลายด้าน มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ต่อมาในปี 2548 ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ (2548) ได้รายงานผลการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ระยะที่ 1 ว่า ข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินเป็นปัญหาหลักของประเทศไทย ประเภทปัญหาที่มีจำนวนมากที่สุดคือปัญหาการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย จำนวน 262 กรณี นโยบายส่งเสริมการปลูกป่าที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวน 58 กรณี

ในขณะที่ ประภาส ปันตบแต่ง (2541: 61) ได้รายงานว่ามีความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินในเขตป่า ในปี พ.ศ. 2537 มีจำนวน 126 ครั้ง และเพิ่มขึ้นเป็น 137 ครั้งในปี พ.ศ. 2538

ในช่วงปี พ.ศ. 2547-2551 ได้มีสื่อสิ่งพิมพ์เสนอข่าวความขัดแย้งในการใช้ที่ดินระหว่างหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของรัฐกับเอกชน และระหว่างเอกชนด้วยกันในหลายกรณีทั่วทุกภาคของประเทศไทย ดังตัวอย่าง เช่น

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยืนยันที่จะกำหนดเขตอนุรักษ์พิเศษในร่าง พ.ร.บ. ป่าชุมชน โดยไม่ให้ผู้อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวนี้ (มติชนรายวัน, วันที่ 19 ธันวาคม 2548) ซึ่งได้รับการคัดค้านจากองค์กรภาคเอกชน

- ประชาชนในเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือรวม 50 หมู่บ้าน ได้เดินทางโดยเท้าจากจังหวัดเชียงใหม่เข้าสู่กรุงเทพมหานคร เพื่อแสดงเจตนารมณ์ของป่าชุมชน (Bangkok Post, December 13, 2005)

- เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เข้าแจ้งความดำเนินคดีกรณีบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และสวนป่าในเขตป่าดอยนางแล ป่าดอยยาวและป่าดอยพระบาท ตำบลนางแล อำเภอเมืองเชียงราย โดยมีข้อกล่าวหาผู้ครอบครองที่ดิน 3 ราย และเจ้าหน้าที่ของรัฐ 2 นาย (มติชนรายวัน, วันที่ 24 เมษายน 2549)
- การดำรงชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยป่าชุมชนที่ตำบลในเตา อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า (มติชนรายวัน, วันที่ 1 พฤศจิกายน 2547)

อัฐิชัย ศิริเทศ (2547: 9) เสนอข้อเท็จจริงโดยวิเคราะห์ให้เห็นว่าชาวบ้านมีรายได้หลักจากป่าหลังมีการจับกุมราษฎรที่เข้าทำกินในพื้นที่ดังกล่าวและได้มีการร้องเรียนขอความเป็นธรรมจากผู้ว่าราชการจังหวัด (มติชนรายวัน, วันที่ 27 ตุลาคม 2547)

ในปี พ.ศ. 2548 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2550: 21) ได้รายงานถึงการร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่าไม้ระหว่างปี 2545-2548 รวม 187 เรื่อง โดยจำแนกออกเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ 41 เรื่อง ที่ดินป่าไม้ 53 เรื่อง ที่ราชพัสดุ 6 เรื่อง ที่ดิน ส.ป.ก. 5 เรื่อง การเวนคืนที่ดิน 8 เรื่อง ที่ดินเอกชน 17 เรื่องและอื่นๆ อีก 57 เรื่อง (ตารางที่ 5-2) จะเห็นได้ว่าการร้องเรียนกรณีที่ดินป่าไม้จะมีจำนวนมากที่สุดรองลงมาก็คือที่สาธารณะประโยชน์ ซึ่งมีรายละเอียดในการร้องเรียนดังนี้

1. ปลุกป่าทับที่ทำกินของชาวบ้าน
2. เขตอุทยานแห่งชาติทับที่ทำกิน
3. เขตป่าสงวนแห่งชาติทับที่ทำกิน
4. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับที่ทำกิน
5. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ และการเข้าสวนป่า

ตารางที่ 5-2 การร้องเรียนเรื่องที่ดินและป่าไม้ ปี 2545-2548 ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ประเภทการร้องเรียน	จำนวนกรณี (เรื่อง)	ร้อยละ
1. ที่สาธารณะประโยชน์	41	22
2. ที่ดินป่าไม้	53	28
3. ที่ดินราชพัสดุ	6	3
4. ที่ดิน ส.ป.ก.	5	3
5. การเวนคืนที่ดิน	8	4
6. ที่ดินเอกชน	17	9
7. อื่นๆ	57	31
รวม	187	100

ที่มา: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2550: 21)

ในเดือนสิงหาคม 2554 เกาศิลป์ คงแก้ว (2554: 105-107) ได้รายงานการดำเนินคดีของภาครัฐต่อประชาชนที่ทำกินอยู่ในเขตป่าไม้บริเวณเทือกเขาบรรทัด จ.ตรัง-พัทลุง และ จ.กระบี่ ไว้จำนวน 35 คดี ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-3

ตารางที่ 5-3 สรุปข้อมูลผู้ถูกดำเนินคดี และถูกคุกคาม 35 ราย สมาชิกเครือข่ายปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกร จ. ตรัง – พัทลุง – กระบี่

ปรับปรุง สิงหาคม 54

ชื่อ	ประเภทคดี/การถูกคุกคาม		ชุมชน
	อาญา	แพ่ง	
1.นายเรวัตร อินทร์ช่วย	ดำเนินคดี ชั้นอัยการ		ตระ
2.นายสมพร อินทร์ช่วย			
3.นายอัมมร บรรณ		มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 3,181,125 บ.	
4.นายแลบ นานข้า	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 3,159,000 บ.	ไร่เหนือ
5.นางเทียม-นายคล้า อยู่ทอง	-	บังคับคดีแล้วต้องจ่าย 442,000.54 บ.	
6.นายสุพจน์ เมียนโอ	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 70,000 บ.	ทับเขือ-ปลักหมู
7.นายสุทัศน์ ศรีดี	มีหนังสือแจ้งให้รื้อถอนอาสิน	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 1,253,987.54 บ.	หินงอม ต.น้ำผุด
8.นายอุทัย-นายชฎา ชูทิ้ง	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 898,861 บ	ยุงงาม-ลำพิกุล
9.นายชิต มีสุข	-	มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 1,875,000 บ.	ลำขนุน
10.นายบุญจบ (โสมส) แก้วเพ็ง		มีหนังสือแจ้งให้จ่าย 299,620 บ.	
11.นางผิน คงคำ	ปักป้าย / ตรวจยึดที่ดิน / รื้อถอน อาสิน (คำสั่งทางปกครอง)	-	ลำขนุน
12.นายศุภกร มากสอน			
13.นายไต้ แก้วคำ			
14.นายใจ สมบัติทอง			
15.นายพนม นิมเพ็ง			
16.นายสุชาติ หวานพัด			
17.นางหนูพิตร สุขรัตน์			
18.นางหนูพิน ชุมแก้ว			
19.นายปลื้ม ชุมสม	ปักป้ายตรวจยึด		ทับเขือ-ปลักหมู
20.นายเฉลิมชัย คงเหมือน	ปักป้ายตรวจยึด		ไร่เหนือ
21.นางสาคร คงเหมือน	ปักป้ายตรวจยึด		
22.นายประพันธ์ จันทร์ขาว	ปักป้ายตรวจยึด		น้ำปลิว
23.นายสมบุรณ์ ทองแท้	ปักป้ายตรวจยึด	-	
24.นางกัลยารัตน์ ศิริรัตน์	ปักป้ายตรวจยึด	-	ในไร่ ต.ท่าจั่ว
25.นางไพเราะ คงทุม	ปักป้ายตรวจยึด	-	คลองทรายดินแดงน้อย
26.นายทรัพย์เจริญ ภูริพันธ์	ปักป้ายตรวจยึด	-	คลองทรายดินแดงน้อย
27.นายจรวน ผันนิมิต	ปักป้ายตรวจยึด	-	ทับเขือ-ปลักหมู
28.นายณรงค์ศักดิ์ รอดรักษ์		-	
29.นายเรวัตร รักษ์ทองจันทร์		-	
30.นางหนูผัน หนูสด	คดีอาญาชั้นพนักงานสอบสวน	-	เขาหลัก
31.นางสุวรรณี อ่อนคง	ปักป้าย/รื้อถอนอาสิน	-	
32.นางอุไรวรรณ อ่อนชุม	ปักป้ายตรวจยึด	-	
33.นายกระจำจ บัญช่วย	คดีอาญา/ตัดสินคดีแล้ว	-	ลำพิกุล-ยุงงาม
34.นายห้อง พุมจอก	ปักป้ายตรวจยึด	-	
35.นายหมาน ดินแดง	คดีอาญาชั้นพนักงานสอบสวน	-	คลองทรายดินแดงน้อย

ที่มา : เภาศิลป์ คงแก้ว (2554 : 105-107)

จากสถิติคดีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้พบว่าใน พ.ศ. 2554 มีจำนวนสูงถึง 3,155 คดี เนื้อที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุกมีจำนวน 48,118 ไร่ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-4

ตารางที่ 5-4 สถิติคดีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้

พ.ศ.	คดีบุกรุก	เนื้อที่บุกรุก	มูลค่าความเสียหาย (ล้านบาท)
2552	2,445	33,794	1,918.80
2553	2,904	30,145	1,808.92
2554	3,155	48,118	2,467.39
2555	2,745	45,539	1,096.11
2556	2,801	34,998	3,444.34

ที่มา : กรมป่าไม้ (2558)

อย่างไรก็ตามจากการรายงานของ กรมป่าไม้ (2551: 3) ใน พ.ศ. 2551 พบว่ามีประชาชนทำกินอยู่ในป่าจำนวนมากถึง 480,426 ราย ในเนื้อที่ 8.5 ล้านไร่

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หลังวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ภาครัฐโดยศูนย์ประสานงานการรณรงค์กฎหมายเพื่อคนจนได้ส่งผู้แทนเข้ายื่นหนังสือให้สนับสนุนกฎหมายภาคประชาชนที่ได้ยกร่างไว้แล้วรวม 4 ฉบับ คือ ร่างพระราชบัญญัติธนาคารที่ดิน พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากรในรูปแบบโฉนดชุมชน พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ต่อรัฐสภาให้ส่งต่อไปยังคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เพื่อสนับสนุนให้ตราเป็นกฎหมายบังคับใช้ต่อไป (เคลินวิธ, 2557: 1)

ในเดือนสิงหาคม 2557 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอรมน.) ได้ประกาศใช้แผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและการทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี
2. เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และยั่งยืน ภายใน 2 ปี
3. เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งประเทศให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ภายใน 2-10 ปี

ในแผนแม่บทฉบับนี้ ไม่ได้ระบุจำนวนราษฎรที่เข้าทำกินในเขตป่าไม้ของชาติว่า มีจำนวนมากน้อยเพียงใด จะเห็นได้ว่าการบุกรุกป่าไม้เกิดขึ้นตลอดเวลา โดยที่การแก้ไขยังใช้แนวทางเดิม ที่มีแนวโน้มว่าผู้บุกรุกจะสามารถอยู่อาศัยและทำกินในที่บุกรุกได้

กรณีการบุกรุกเข้าทำกินอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้น แผนแม่บทดังกล่าว ให้ใช้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งผู้ที่อยู่อาศัยและทำกินก่อนการประกาศเขตอนุรักษ์จะได้รับเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน ส่วนผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยภายหลังการประกาศเขตอนุรักษ์โดยเฉพาะในเขตต้นน้ำลำธารจะมีการอพยพโยกย้ายไปยังพื้นที่อื่น ซึ่งภาครัฐเคยดำเนินการมาแล้ว เช่น กรณีโครงการจัดที่ดินทำกินเพื่อผู้ยากไร้ หรือ คจก. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีปัญหาเกิดขึ้นกับผู้ถูกอพยพและบางส่วนได้กลับไปสู่ที่ทำกินเดิม หรือ กรณีอพยพประชาชนออกจากเขตป่ารอยต่อ 5 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรมป่าไม้, 2534: 90-94)

ภายหลังการประกาศใช้แผนแม่บทฯ ฉบับนี้ ซึ่งได้มีการระบุไว้ว่าจะมีการอพยพโยกย้ายราษฎรที่ทำกินอยู่ในบริเวณต้นน้ำออกมา กลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ได้ประกาศจะเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่เข้าสู่กรุงเทพมหานครเพื่อเรียกร้องการแก้ไขปัญหาดินทำกินโดยให้ภาคประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการแก้ไขแทนที่รัฐบาลจะดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2557 แต่รัฐบาลได้สั่งให้ยุติการเดินทางดังกล่าวและได้ส่งผู้แทนไปเจรจาและรับฟังข้อเรียกร้อง ในเวลาต่อมา (ไทยรัฐ วันที่ 10 พฤศจิกายน 2557: 1) จากกรณีดังกล่าวที่ปรึกษาของกลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ได้ให้ความเห็นว่า ชาวบ้านฝากความหวังไว้กับคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) แต่หากยังไม่แก้ไขปัญหาดินทำกินที่ยืดเยื้อมาเป็นเวลานาน สุดท้ายก็จะกลายเป็นว่าชาวบ้านจะถูกบีบให้ไปอยู่ฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาล จึงเสนอให้นำเครือข่ายภาคประชาชนเข้ามาร่วมปฏิรูปในครั้งนี้ (โพสต์ทูเดย์ 19 พฤศจิกายน 2557: 24; Bangkok Post, Jan 7, 2015: 12)

5.4 ภัยคุกคามจากการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้

5.4.1 ความเสียหายจากน้ำป่า-ดินถล่ม

พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุตกุล (2554: 2) ได้รายงานไว้ว่า จากผลของการวิเคราะห์ตัวอย่างดินของป่าชนิดต่างๆ ที่ดำเนินการเก็บจากท้องที่ต่างๆ จำนวนมากกว่า 200 ตัวอย่าง ทั่วประเทศมาประมวลเข้าด้วยกัน ปรากฏว่าป่าไม้ที่มีลักษณะที่ชุ่มชื้นไปจนถึงป่าไม้ที่มีลักษณะแห้งแล้ง คือป่าดิบเขา ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรังของประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยความลึกของชั้นดินเท่ากับ 82 เซนติเมตร (อยู่ในช่วงระหว่าง 30 เซนติเมตร ของป่าเต็งรังถึง 150 เซนติเมตร ของป่าดิบเขา) มีค่าเฉลี่ยความพรุนของดิน หรือ ปริมาณช่องว่างภายในดินเท่ากับ 49.61 เปอร์เซ็นต์ (อยู่ในช่วงระหว่าง 43.53 เปอร์เซ็นต์ ป่าเบญจพรรณ ถึง 63.17 เปอร์เซ็นต์ ของป่าดิบแล้ง) ส่งผลทำให้ค่าเฉลี่ยความสามารถในการเก็บกักน้ำได้สูงสุดมีค่าเท่ากับ 687.84 ลบ.ม./ไร่ (อยู่ในช่วงระหว่าง 230.64 ลบ.ม./ไร่ ของป่าเต็งรัง ถึง 1,516.08 ลบ.ม./ไร่ ของป่าดิบเขา) ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-5

ตารางที่ 5-5 การเก็บกักน้ำของป่าชนิดต่างๆ

ลำดับที่	ชนิดป่า	จังหวัด	ความลึกของชั้นดิน (ซม.)	ความพรุนของดิน (%)	ปริมาตรดิน (ลบ.ม./ไร่)	ปริมาตรน้ำที่เก็บกักไว้ในดิน(ลบ.ม./ไร่)
1	ป่าดิบชื้น	สงขลา	100	47.82	1,600	765.12
2	ป่าดิบแล้ง	นครราชสีมา	70	45.49	1,120	509.49
3	ป่าดิบเขา	เชียงใหม่	150	63.17	2,400	1,516.08
4	ป่าเบญจพรรณ	ลำปาง	60	43.53	960	417.89
5	ป่าเต็งรัง	นครราชสีมา	30	48.05	480	230.64

ที่มา : พงษ์ศักดิ์ วิทวัสชุตกุล (2554: 2)

เมื่อป่าต้นน้ำถูกทำลาย ปริมาณน้ำที่เคยเก็บกักไว้ในดินก็จะไหลลงสู่เบื้องล่างอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินโดยเกิดน้ำป่า-ดินถล่ม ดังที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เช่นในพื้นที่ภาคใต้ที่บ้านกะทูนเหนือ อำเภอพุนพิน จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือภาคเหนือที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-6

ตารางที่ 5-6 เหตุการณ์ดินถล่มและความเสียหายที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2531-2547

วันที่เกิดเหตุ	สถานที่	ความเสียหาย
22 พฤศจิกายน 2531	บ้านกะทูนเหนือ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช	มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตประมาณ 230 คน บ้านเรือนเสียหายประมาณ 1,500 หลัง และพื้นที่การเกษตรเสียหายประมาณ 6,150 ไร่ คิดเป็นมูลค่าโดยประมาณกว่า 1,000 ล้านบาท
	บ้านคีรีวงศ์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช	มีผู้เสียชีวิต 12 คน บ้านเรือนเสียหาย 152 หลัง เสียหายบางส่วน 210 หลัง
11 กันยายน 2543	บ้านธารทิพย์ (หมู่บูด) ตำบลบึงน้ำเต้า อำเภอหล่มสัก และบ้านโพธิ์เงิน ตำบลท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	มีผู้เสียชีวิต 10 คน สูญหาย 2 คน บ้านเรือนเสียหาย 363 คน คิดเป็นการปะทุสัต์ว์ พื้นที่การเกษตรเสียหายจำนวนมาก
4 พฤษภาคม 2544	อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่	มีบ้านเสียหายทั้งหลัง 18 หลัง ผู้เสียชีวิต 43 คน สูญหาย 4 คน คิดมูลค่าประมาณ 100 ล้านบาท
11 สิงหาคม 2544	ตำบลน้ำก้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์	ผู้เสียชีวิต 136 คน ผู้ได้รับบาดเจ็บ 109 คน สูญหาย 4 คน บ้านเรือนพังทลาย 188 หลัง และเสียหาย 411 หลัง คิดเป็นมูลค่าประมาณ 645 ล้านบาท
20 พฤษภาคม 2547	ตำบลแม่ระมาด ตำบลแม่ตื่น ตำบลชนะใจ และตำบลจะเรอ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก	มีผู้เสียชีวิต 5 คน บ้านเสียหายทั้งหลัง 200 หลัง เสียหายบางส่วน 191 หลัง สะพาน 11 แห่ง ถนน 23 สาย ฝาย 62 ฝาย คิดเป็นเงินรวม 367 ล้านบาท
	ตำบลแม่ตื่น ตำบลม่อนจอง และตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่	พื้นที่เสียหาย 4 ตำบล 14 หมู่บ้าน ราษฎรเดือดร้อน 400 คน 120 ครัวเรือน มีผู้เสียชีวิต 1 คน บาดเจ็บสาหัส 1 คน บ้านเรือนเสียหายบางส่วน 169 หลัง สะพานขาด 2 แห่ง รวมมูลค่าความเสียหายประมาณ 20 ล้านบาท
17 ตุลาคม 2547	บ้านเขาทุ่ง บ้านห้วยส้ม หมู่ที่ 1 ตำบลเขาคราม อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่	ดินจากภูเขาห้วยส้มไหลลงมาโดยมีหินปูนขนาดใหญ่จำนวนมากแตกหลุดร่วงลงมาจากเขาด้านทุ่ง ทับบ้านเรือนเสียหาย 25 หลัง ซึ่งตั้งห่างจากภูเขาประมาณ 50 เมตร มีผู้เสียชีวิต 3 คน และบาดเจ็บ 1 คน
22 พฤษภาคม 2549	อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย อ.เมือง จ.แพร่	ราษฎรเสียชีวิต 83 คน บ้านเรือนเสียหายทั้งหลัง 674 หลัง สะพานเสียหาย 134 แห่ง ทำนบ/ฝายเสียหาย 197 แห่ง คิดเป็นมูลค่ามากกว่า 300 ร้อยล้านบาท พบร่องรอยดินถล่มมากกว่า 2,000 แห่ง
8 สิงหาคม 2549	บ้านปางควาย บ้านยาง ต.แม่งอน อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	ราษฎรเสียชีวิต 8 คน บ้านเรือนเสียหายทั้งหลัง 9 หลัง เสียหายบางส่วน 24 หลัง

ที่มา: กรมทรัพยากรธรณี (2550: 27)

5.4.2 ความเสียหายจากการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การมีความผิดแผกแตกต่างระหว่างสิ่งมีชีวิตจากทุกแห่งรวมถึง นอกเหนือจากสิ่งอื่นแล้ว ระบบนิเวศทางบก ทางทะเลและทางน้ำอื่นๆ และการประกอบรวมทางนิเวศ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในนั้นด้วย ในการนี้รวมถึงความหลากหลายภายในชนิดพันธุ์ระหว่างชนิดพันธุ์และของระบบนิเวศ (UNEP; 1992: 3)

เนื่องจากป่าไม้เป็นที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพและแหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ ดังที่สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2537: 55-56) ได้ให้รายละเอียดในกรณีของประเทศไทยไว้ว่า

“ประเทศไทยเป็นที่รวมของพรรณพืช 3 เขต คือ (1) Indo-Burma, (2) Annametic และ (3) Melesia และเป็นที่รวมของพันธุ์สัตว์ 3 เขต คือ Sino-Himalayan, Indo-Chinese และ Sundaic ประเทศไทยเป็นรอยต่อระหว่างป่าดงดิบชื้นกับป่าผลัดใบเขตร้อนของโลก

ในประเทศไทยสังคมพืชชั้นหลากหลาย อยู่ชิดติดต่อกันคล้ายโมเสก (Mosaic of Vegetation) บ่อยครั้งที่พบว่าริมห้วยเป็นป่าดิบมีห้วย สูงขึ้นไปเพียงเล็กน้อยเป็นป่าเบญจพรรณผลัดใบ และห่างออกไปไม่มากเป็นป่าเต็งรังสูงขึ้นไปอีกนิดเป็นป่าดิบเขา สังคมพืชต่างๆ นี้อยู่ใกล้ชิดติดต่อกัน จำนวนสิ่งมีชีวิตก็หลากหลายตามไปด้วย หรือบนภูเขาหินปูนแถบกาญจนบุรีบนด้านลาดทิศใต้เป็นป่าไผ่ ส่วนด้านลาดทิศเหนือเป็นป่าผลัดใบ มีไม้ตะแบกและไม้รวมกัน แต่ตามริมห้วย และสันเขาเป็นป่าดงดิบ

ประเทศไทยมีพืชที่มีท่อลำเลียง 10,000 ชนิด (ความจริงในภูมิภาค Melesian มีพรรณไม้ดอก 25,000 ชนิด ประมาณ 10% ของพืชในโลก) ไทยมีห้วย 55 ชนิด ในโลกมีห้วยทั้งหมด 600 ชนิด มีไผ่ 41 ชนิด ขณะที่ในเอเชียอาคเนย์มีไผ่ไม่ต่ำกว่า 200 ชนิด มีต้นไม้นวน้อยกว่า 500 ชนิด เรามีกล้วยไม้ไม่ต่ำกว่า 1,000 ชนิด นก 916 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 282 ชนิด สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก 105 ชนิด งู 160 ชนิด เต่า 28 ชนิด ปลาน้ำจืด 600-650 ชนิด”

อย่างไรก็ตามการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้มีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ดังที่ วิสุทธิ์ ใบไม้ (2537: 38-40) ได้รายงานไว้ว่า “สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในป่าชื้นเขตร้อนในบ้านเราเกือบ 300 ชนิด ขณะนี้พบว่ามี มากกว่า 40 ชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์ นกเกือบ 200 ชนิดจากจำนวนทั้งหมดกว่า 900 ชนิดที่พบ ในบ้านเรากำลังมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็วและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ในขณะที่สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกและสัตว์เลื้อยคลานไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนทั้งหมดประมาณ 400 สปีชีส์ที่มีอยู่ในประเทศไทย กำลังถูกคุกคามและเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในอนาคตอันใกล้นี้”

การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพดังกล่าว ประเวศ วะสี (2537: 20) ได้อธิบายไว้ว่า “ในเมื่อความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้เกิดดุลยภาพทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นคุณค่าต่อสุขภาวะของมนุษย์ เช่น มนุษย์อาศัยความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ เป็นเครื่องยังชีพ โดยเก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด เก็บผัก จับสัตว์ หาฟืน โดยไม่ทำลายความสมดุลของธรรมชาติ ย่อมสามารถพึ่งพิงธรรมชาติอย่างยั่งยืน ความหลากหลายทางธรรมชาติจึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

มาในปัจจุบันที่มีการ “พัฒนา” แบบทำลายความหลากหลายของธรรมชาติ เช่น ทำลายป่าไม้อันมีความหลากหลายทางพันธุกรรมอย่างสุดขีดจนน่าบอภัยยับเยิน โดยการโค่นไม้ทำลายป่าเพื่อเปลี่ยนไปเป็นเงินของคนบางคนจำนวนน้อยก็ดี หรือแทนที่ความหลากหลายทางชีวภาพอันมีค่าด้วยการเกษตรกรรมพืชเดี่ยว เช่น ปอ มันสำปะหลัง อันมีค่าน้อยแต่ทำให้เสียความสมดุลทางธรรมชาติมาก อันมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของคนจำนวนมาก”

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2551: 10) ได้ประเมินมูลค่าความเสียหายจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศป่าต้นน้ำชนิดต่างๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 5-7 พบว่ามีการสูญเสียเฉลี่ย 89,737.48 บาท/ไร่/ปี

ตารางที่ 5-7 มูลค่าความเสียหายจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศป่าต้นน้ำชนิดต่างๆ

ชนิดป่า	มูลค่าความเสียหาย (บาท/ไร่/ปี)					
	ดินสูญเสีย	น้ำสูญเสีย	ปุ๋ยสูญเสีย	น้ำท่าเพิ่ม	อากาศร้อน	รวม
ป่าดิบเขา	600	28,053.33	141.75	32,745.33	25,093.75	86,634.16
ป่าเบญจพรรณ	600	36,800.00	1,911.82	23,284.00	62,625.74	125,221.56
ป่าเต็งรัง	600	12,093.33	51.73	16,568.00	52,651.25	81,964.31
สวนสัก	600	18,586.67	321.52	11,768.00	52,651.25	83,927.44
สวนสนสามใบ	600	1,400.00	7.63	18,836.00	50,096.25	70,939.88
เฉลี่ย	600	19,386.67	486.89	20,640.27	48,623.65	89,737.48

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2551: 10)

จากการทบทวนที่กล่าวมาข้างต้นจะสรุปได้ว่าสถานการณ์การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และความหลากหลายทางชีวภาพ ที่มีผลกระทบต่อชุมชนในชนบทด้านอาหารและยาสมุนไพรต่างๆ นอกจากนี้หากไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชนที่อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้จำนวนมากแล้ว จะเกิดปัญหาต่อความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา ที่รุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

1. กรมป่าไม้. 2551. **เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าแห่งชาติ (คปป.) ครั้งที่ 1/2551** วันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2551 ณ ห้องประชุมกรมป่าไม้.
2. กรมป่าไม้. 2558. www.forestinfo.forest.go.th สืบค้น วันที่ 20 เมษายน 2558.
3. กรมทรัพยากรธรณี. 2550. **คู่มือลดผลกระทบธรณีพิบัติภัย**. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงพิมพ์สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด กรุงเทพฯ.
4. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2551. **ความหลากหลายทางชีวภาพมีค่าเท่าไร**. เอกสารเผยแพร่ที่ 1/2551 ส่วนวิจัยต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ.
5. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอมน.). 2554. **ยุทธศาสตร์กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2554-2559**. กรุงเทพมหานคร.
6. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. 2557. **แผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ.
7. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2550. **รายงานสถานการณ์ การละเมิดสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ปี 2545-2548**. กรุงเทพฯ. มปท.
8. เจษฎา มีบุญลือ. 2553. **ความมั่นคงแห่งชาติ : การสร้างชาติไทยให้ยั่งยืน**. สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กรุงเทพฯ.
9. เกาศิลป์ คงแก้ว. 2554. **เหตุเกิดที่เทือกเขาบรรทัด**. เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเทือกเขาบรรทัด จ.ตรัง.
10. ชาญเชาว์ ไชยานุกิจ. 2555. **ความมั่นคงของชาติกับบทบาทของประชาชน**. www.bangkokbynew.com สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2558.
11. ประภาส ปิ่นตบแต่ง. 2541. **การเมืองบนท้องถนน : 99 วัน สมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย**. มหาวิทยาลัยเกริก ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา กรุงเทพฯ.
12. ประเวศ วะสี. 2537. **ความหลากหลายทางชีวภาพ สังคมธรรมและการศึกษาที่เข้าถึงความจริง**. ในเอกสาร ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรุงเทพฯ.
13. พงศ์ศักดิ์ วิทวัสชุตินกุล. 2554. **การให้น้ำของป่าต้นน้ำ**. ส่วนวิจัยต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และการจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช.
14. วิสุทธิ์ ใบไม้. 2537. **ทรัพยากรเส้นทางชีวภาพของชาติ : ทางเลือกใหม่ในการพัฒนาแบบยั่งยืน**. ในเอกสารความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรุงเทพฯ.

15. ศยามล ไกยูรวงศ์. 2548. *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินในประเทศไทย ระยะที่ 1*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กรุงเทพฯ.
16. สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2537. *การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้*. ในเอกสารความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กรุงเทพฯ.
17. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2523. *ปัญหาที่ดินทำกิน อดีต ปัจจุบันและอนาคต*. วารสารเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปีที่ 17 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม 2523 กรุงเทพฯ.
18. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2503. *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)*. มปท.
19. องค์การอาหารเพื่อเกษตรแห่งสหประชาชาติ. 2534. *ต้นไม้เพื่อชีวิต*.
20. อัญชัย ศิริเทศ. 2547. *วิถีชาวไร่เหนือ จ.ตรัง กับการจัดการป่าชุมชน*. มติชนรายวัน วันที่ 1 พฤศจิกายน 2549 หน้า 9.
21. Allen, S.W. 1950. *An Introduction to American Forestry*. McGraw-Hill Book Company, Inc., New York. 344pp.
22. Joint Liaison Group. 2007. Forests. *Climate Change, Biodiversity and Land Degradation*. Bonn, Germany.
23. Keating, M. 1993. *The Earth Summit's Agenda for Change*. The Center for Our Common Future. Switzerland.
24. Wackernagel, M. 1994. *The Ecological Footprint and Appropriated Carrying Capacity: A Tool for Planning toward Sustainability*. Vancouver, Canada.
25. United Nations Environment Programme (UNEP). 1992. *Convention on Biological Diversity*. Geneva.

หนังสือพิมพ์

มติชนรายวัน	วันที่ 27 ตุลาคม 2547
มติชนรายวัน	วันที่ 1 พฤศจิกายน 2547
มติชนรายวัน	วันที่ 19 ธันวาคม 2548
มติชนรายวัน	วันที่ 24 เมษายน 2549
เดลินิวส์	วันที่ 24 มิถุนายน 2557
ไทยรัฐ	วันที่ 10 พฤศจิกายน 2557
โพสต์ทูเดย์	วันที่ 19 พฤศจิกายน 2557
Bangkok Post	December 13, 2005
Bangkok Post	January 7, 2015
livingriversiam	2558: 15-16

บทที่ 6

สาระสำคัญของการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย

บทที่ 6

สาระสำคัญของการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย

เอกสารประกอบเล่มที่ 1 เรื่องการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยมี 5 บท โดยมีสาระสำคัญในแต่ละบทดังนี้

บทที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะป่าไม้เป็นระบบนิเวศที่ค้ำจุนรักษาคุณภาพของธรรมชาติ ในการอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม หลากหลายประการ มีคุณค่ามหาศาลต่อความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์และสัตว์ ประโยชน์ทางตรงของป่าไม้ คือการให้ปัจจัย 4 แก่มนุษย์ ได้แก่ ไม้ อาหาร วัตถุเคมี เชื้อเพลิง ยารักษาโรค ประโยชน์ทางอ้อมของป่าไม้มีหลายประการ เช่น ให้ความชุ่มชื้นในอากาศ บรรเทาความรุนแรงของลม ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน บรรเทาอุทกภัย แหล่งเก็บกักน้ำ ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ที่พักผ่อนหย่อนใจ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดิน ด้วยความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศดังกล่าว แนวคิดการอนุรักษ์จึงได้เริ่มต้นโดยกำหนดที่มาของอำนาจในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ คือการตรากฎหมาย และมีมติของคณะรัฐมนตรี การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในภาพรวมได้เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2481 แต่การกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าไม้มีความชัดเจนเมื่อมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี 2504 ที่กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ จนถึงเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 คณะรัฐมนตรีมีมติเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติโดยกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เป็นป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 และป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 15 เกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศนั้นมี 3 ประการ คือ (1) หลักการใช้ที่ดิน (2) หลักการจัดการป่าไม้ และ (3) หลักการจัดการลุ่มน้ำ เกณฑ์ข้อ 1 และ 3 นั้นสอดคล้องกับแนวคิดของการวางแผนใช้ที่ดินตามขีดความสามารถในการรองรับ หรือศักยภาพในการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ (Carrying Capacity) ซึ่งปรากฏในรายละเอียด การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ หรือการจำแนกสมรรถนะที่ดินว่าพื้นที่ใดควรเป็นพื้นที่ป่าไม้ หลังจากคณะรัฐมนตรี มีมติเรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติ “แล้วได้มีการกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ขึ้นโดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี และ (3) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามนโยบาย ในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้นได้มีผลการศึกษา และข้อเสนอแนะว่าหากต้องการให้การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มีประสิทธิภาพแล้ว จำเป็นต้องมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน เช่น ตัวอย่างโครงการที่ประสบความสำเร็จ คือ โครงการจอมป่า ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชร่วมกับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร และภาคประชาชนในผืนป่าตะวันตก”

บทที่ 2 นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน มีนโยบายที่กำหนดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเหตุการณ์ต่างๆ การทบทวนจะดำเนินการในลักษณะจดหมายเหตุ (Chronicle) ตามลำดับเวลา อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ว่า การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เป็นกิจกรรมด้านหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาป่าไม้ในประเทศไทย จึงได้ทบทวนความเป็นมาไว้เป็นเบื้องต้น โดยมีช่วงเวลาต่างๆ รวม 14 ระยะดังต่อไปนี้

- (1) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญ ก่อนมีการสถาปนากรมป่าไม้ (พ.ศ. 2417-2538)
- (2) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และเหตุการณ์ที่สำคัญภายหลังการสถาปนากรมป่าไม้ (พ.ศ. 2539-2475)
- (3) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (พ.ศ. 2475-2504)
- (4) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ภายหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 11 รวม 11 ระยะ (พ.ศ. 2504-ปัจจุบัน)

ผลการทบทวนนโยบายการอนุรักษ์เบื้องต้นว่านโยบายที่ผ่านมามีสาระสำคัญรวม 4 ประการ คือ

- (1) นโยบายการกำหนดพื้นที่ป่าไม้ของประเทศทั้งสองครั้ง คือ ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 14 พฤศจิกายน 2504 ที่กำหนดพื้นที่ป่าไม้ไว้ร้อยละ 50 ของประเทศ และมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 ธันวาคม 2528 เรื่องนโยบายป่าไม้แห่งชาติที่ให้กำหนดพื้นที่ป่าไม้ไว้ร้อยละ 40 นั้น ไม่สามารถปฏิบัติได้ โดยในปี พ.ศ. 2556 มีป่าไม้เหลือเพียงร้อยละ 31.83 หรือ 102.1 ล้านไร่
- (2) มีการยกเลิกเพิกถอนพื้นที่ป่าไม้จำนวนมากเพื่อนำไปจัดเป็นที่ดินทำกิน เฉพาะการปฏิรูปที่ดิน 2 ครั้ง มีเนื้อที่ประมาณ 40 ล้านไร่เศษ โดยครั้งแรกยกเลิกเพิกถอนตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 สิงหาคม 2520 นำพื้นที่ป่าไม้ไปปฏิรูปที่ดินจำนวน 740,000 ไร่ ครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2536 อีกจำนวน 45 ล้านไร่ แต่มีพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมส่วนหนึ่งที่ ส.ป.ก. ได้ส่งคืนกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นการสวนทางระหว่างนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และนโยบายการจัดที่ดินทำกิน
- (3) นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ไม่มีเอกภาพ เช่น มีหนังสือนายกรัฐมนตรี ที่ สร.0203/4381 ลงวันที่ 4 เมษายน 2518 ห้ามมิให้จับกุมราษฎรที่เข้าทำกินในที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งส่งผลให้มีการบุกรุกทำลายป่าจำนวนมากในเวลาต่อมา จนมีการยกเลิกในวันที่ 8 มิถุนายน 2518 มติคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งคือ วันที่ 22 เมษายน 2540 ที่ให้ปรับแนวเขตอุทยานแห่งชาติทับลานออกมาเป็นเขตปฏิรูปที่ดิน และมีการยกเลิกเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541
- (4) นโยบายเน้นการปฏิบัติโดยหน่วยงานของรัฐ ขาดการนำภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ เช่น การเรียกร้องการตรากฎหมายป่าชุมชนที่ไม่สามารถผ่านการพิจารณาของรัฐสภาได้เพราะหน่วยงานของรัฐยืนยันไม่ให้มีป่าชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น

บทที่ 3 วิธีปฏิบัติในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทย ได้เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2417 ต่อมาได้มีการประกาศใช้กฎหมายอย่างต่อเนื่อง เช่น การประกาศใช้พระราชบัญญัติรักษาป่า พุทธศักราช 2456 พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เป็นต้น

โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายฉบับต่างๆ ได้มีการประกาศป่าสงวนแห่งชาติไปแล้วจำนวน 143.92 ล้านไร่ แต่ใน พ.ศ. 2556 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 102.1 ล้านไร่

ในส่วนป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายนั้น ในปี พ.ศ. 2556 มีอุทยานแห่งชาติ 127 แห่ง เนื้อที่ 38.77 ล้านไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 58 แห่ง เนื้อที่ 23.08 ล้านไร่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 60 แห่ง เนื้อที่ 2.69 ล้านไร่

ส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีนั้น มีป่าไม้ในพื้นที่คุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1 เนื้อที่ 52.58 ล้านไร่ ป่าชายเลน 1.52 ล้านไร่ เขตอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 จำนวน 88.23 ล้านไร่

นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามนโยบายคือ วนอุทยาน 110 แห่ง เนื้อที่ 756,866 ไร่ สวนพฤกษศาสตร์ 17 แห่ง เนื้อที่ 28,900 ไร่ และสวนรุกขชาติ 56 แห่ง เนื้อที่ 25,953 ไร่

บทที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้

จากการทบทวนถึงปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ทั้งจากสถาบันวิชาการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และภาคประชาชน สรุปได้ว่า การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้มีปัญหาหลัก 3 ประการ คือ

1. นโยบายของรัฐ

นโยบายป่าไม้ นโยบายที่ดิน นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นโยบายการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ นโยบายส่งเสริมการส่งออกสินค้าเกษตร นโยบายการพัฒนาชนบทและนโยบายอื่นๆ ซึ่งแม้จะไม่ใช่ว่าสาเหตุโดยตรงของการลดลงของพื้นที่ป่า แต่บางส่วนของนโยบายที่ขาดความชัดเจน และมีกระบวนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ไม่ประสานสอดคล้องและต่อเนื่องกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ โดยเฉพาะปัญหาสิทธิการถือครองที่ดิน และปัญหาการบุกรุกทำลายป่า

2. ความต้องการที่ดินในเชิงพาณิชย์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 5 เป็นต้นมา เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเพิ่มความเสมอภาคของรายได้ การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท และการส่งออกในเชิงพาณิชย์ของภาคเอกชน ทำให้มีความต้องการที่ดินเพื่อการเกษตร เพื่อผลิตสินค้าส่งออก เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และเพื่อการผลิตไม้เพื่อการค้า รวมทั้งธุรกิจการค้าที่ดินเพื่อสร้างสถานที่พักผ่อนและสนามกอล์ฟ ซึ่งทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ผลจากสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น

3. การเพิ่มขึ้นของประชากร

ในปัจจุบันประมาณกันว่ามีประชากรหลายแสนราย ที่ครอบครองและอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ คนเหล่านี้ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ดำรงชีวิตอยู่โดยการพึ่งพาเกษตรกรรมและผลผลิตจากป่า แต่ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย จึงทำให้มีการลักลอบบุกรุกทำลายป่าเพื่อครอบครองที่ดินสำหรับการตั้งถิ่นฐาน และสำหรับการเกษตรกรรม รวมทั้งลักลอบตัดไม้ เก็บหาของป่า และล่าสัตว์ป่าเพื่อการยังชีพและเพิ่มรายได้

บทที่ 5 การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้กับความมั่นคงของชาติ

พื้นที่ป่าไม้มีบทบาทต่อความมั่นคงของชาติด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม-จิตวิทยา ความมั่นคงแห่งชาติทางด้านเศรษฐกิจนั้น มีปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และเทคโนโลยี ในกรณีของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งรวมถึงทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรธรณีนั่นเป็นทุนของประเทศที่จะใช้ในการพัฒนา หากมีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากจะส่งผลต่อการพัฒนาให้ชาติมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

ส่วนความมั่นคงแห่งชาติทางด้านสังคม-จิตวิทยานั้น จะมีปัจจัยที่สำคัญคือความเป็นธรรมในสังคม ไม่มีข้อขัดแย้งในชาติ รวมทั้งการมีกระบวนการที่คนทำให้ประชาชนมีคุณภาพและได้รับความเป็นธรรม ไม่ทำให้มีภัยคุกคามเกิดขึ้น กรอบแนวคิดความมั่นคงของชาติที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงมีองค์ประกอบของความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ

ป่าไม้มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจเพราะเป็นแหล่งทรัพยากรทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตมากมาย ตลอดจนมีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมสำหรับคนและสัตว์ รวมทั้งพืชชนิดต่างๆ นอกจากนี้ป่าไม้ยังสนองตอบความต้องการนานัปการของสังคม เป็นตัวชี้้นำไปสู่การพัฒนาการเกษตรที่มีถาวรภาพและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นที่รวมความหลากหลายทางชีวภาพ และแหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ ต้นไม้ในป่ายังช่วยพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโลก ต้นไม้เป็นองค์ประกอบที่ขาดเสียมิได้ในระบบนิเวศที่สำคัญยิ่งต่อมนุษย์ชาติ

การสูญเสียป่าไม้จึงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งทางด้านการขาดสมดุลของระบบนิเวศ เกิดน้ำป่าไหลหลาก ดินถล่ม เสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และขาดแคลนไม้ใช้สอย จนต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ปีละไม่น้อยกว่า 12,000 ล้านบาทในปัจจุบัน

ในด้านสังคม-จิตวิทยานั้น การที่ผู้ไร้กรรมสิทธิ์จำนวนมากอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ ได้มีการเรียกร้อง ชุมชน และเดินขบวนมาโดยตลอด มีความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน รวมทั้งการจับกุมดำเนินคดี ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่ามีคามเหลื่อมล้ำและมีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าภาครัฐจะได้พยายามแก้ไขปัญหาลำบากเหล่านี้มาตลอดเวลา แต่ยังมีสมารถจะแก้ไขได้ ส่งผลต่อความมั่นคงของชาติด้านสังคม-จิตวิทยา ที่จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ภัยคุกคามจากการสูญเสียป่าไม้ที่เกิดจากการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ต่อความมั่นคงทางอาหารและยาจากสมุนไพรของคนในชนบท รวมทั้งการสูญเสียจากระบบนิเวศป่าต้นน้ำอีกด้วย